

મુસલમાની કાયદો.

કાયદાનાં ધોરણો—વારસો કરાર
તથા પ્રચુરણ બાબતો સબંધી
અભિપ્રાય અને ફેસલા.

સુક્તિ.

ધર્મેશ્વર પુસ્તકને આધારે

ખતાવનાર

શા. વીજલવદાસ નેઠાભાઈ

અમદાવાદમાં

રીચીરોડ ઉપર કાજીપુસેનની પોળમાં “સમશેર બાહાદુર”

છાપખાનામાં સવાઈભાઈ રાયચંદે છાપી

પ્રસિદ્ધ કર્યો.

સંવત ૧૯૪૪—સને ૧૮૮૮

અનુક્રમણિકા.

ભાગ ૧ લો. શ્રુતસભાની કામદાના ઘોરણો.

પ્રકરણ ૧ શ્રુ.

વારસા આપતના ઘોરણો.

સામાન્ય નીયમો.

કલમ.	બાબત.	પાનું
૧	બધી જાતની, મીલકત ખીન તદ્દાવને વારસામાં ગણી શકે છે.	૧
૨	જેષ્ઠત્વ વીશે	૧
૩	દીકરાની સગાથે દીકરીના હક વીશે	૧
૪	વારસાને વર્ણવતનામાથી આપેલા દા ન વીશે	૧
૫	કરજ નથા વર્ણવતનામાથી આપેલા દાન વીશે	૧
૬	વારસા ઉપર હક ન પોહ્યાવવાના કારણો	૧
૭	અપવાદો	૧
૮	એક કરતાં વધારે વારસાને એકજ વખતે વારસો મળવા વીશે	૨
૯	પ્રતિનીધીત્વનો હક ન મેલવા વીશે	૨
૧૦	દીકરા, દીકરાના દીકરા, ઇત્યાદિને કે ઇ એકસ હીસો મળતો નથી; પણ ખીજ વારસાની સંખ્યાના પ્રમાણમાં તેમને વતો ઓછો હીસો મળે છે.	૨
૧૧	કીયા વારસો બાતલ થવા પાત્ર નથી	૨
૧૨	ભાઈઓ તથા બેહેનોના હીસા બાબત સામાન્ય નિયમ	૨
૧૩	સેશાધિકારી વારસો નથી એવા હીસેદારો વીશે	૩
	જે સેશાધિકારી વારસો છે એવા હીસેદારો વીશે	

કલમ.	બાબત.	પાનું
	હીસેદારો તથા સેશાધિકારીઓ વીશે.	
૧૪	વીધવાનો હીસો	૩
૧૫	વરનો હીસો	૩
૧૬	દીકરીનો હીસો	૩
૧૭	બે અથવા વધારે દીકરીઓનો હીસો	૩
૧૮	દીકરાની દીકરીઓનો હીસો	૩
૧૯	સદરહુ વીશે	૪
૨૦	સદરહુ વીશે.	૪
૨૧	સગાભાઈઓ અને રાગી બેહેનોવીશે	૪
૨૨	સદરહુ વીશે	૪
૨૩	સદરહુ વીશે	૪
૨૪	સદરહુ વીશે	૪
૨૫	સદરહુ વીશે	૪
૨૬	અરધ રકતના ભાઈઓ તથા અરધ રકતની બેહેનો વીશે	૪
	ફક્ત એકજ બાપના પેટ વીશે	૫
	ફક્ત એકજ માતા પેટ વીશે	૫
૨૭	ફક્ત એકજ બાપના પેટની હોરમાન બેહેનો વીશે	૫
૨૮	સદરહુ વીશે	૫
૨૯	સદરહુ વીશે	૫
૩૦	ફક્ત એકજ માતા પેટના ભાઈઓ તથા બેહેનોને સરખો વારસો મળે છે પણ મરદને જમણો હીસો મળવા વીસેનો સામાન્ય નીયમ તેમનાં છો કરાંને લાગુ પડે છે.	૫
૩૧	એકજ માતા પેટના એક આગળી આટ ભાઈના એક આગળીઆટ બેહેન વીસે બે અથવા વધારે વીશે.	૫
૩૨	બાપના હીસા વીશે	૫
૩૩	માતા હીસા વીશે	૫
૩૪	સદરહુ વીશે	૫

ક્રમ.	બાબત.	પાતું
૩૫	દાદા વીશે	૬
૩૬	હીરસા વીશે	૬
૩૭	ખરી દાદી વીસે	૬
૩૮	આપ તરફના નારી જાતીના વડીલો વીશે અપવાદ	૬
૩૯	દાદીઓના હીરસા વીશે	૬
૪૦	બે અથવા વધારે દાદીઓ વીશે	૬
૪૧	નજદીકના હોય તો વધારે દુરનો હક પોહાયતો નથી	૬
૪૨	ગોટા વડીલો વીશે	૬
દુરનાં સગાં વીશે.		
૪૩	પેહેલા વરગનાં દુરના સગાં	૬
૪૪	બીજા વરગનાં દુરના સગાં	૭
૪૫	ત્રીજા વરગનાં દુરના સગાં	૭
૪૬	ચોથા વરગનાં દુરના સગાં	૭
૪૭	તેમનાં છોકરાં વીશે	૭
૪૮	છોડાવેલા ગુલામની બાબતમાં અપવાદ છે.	૮
૪૯	પેહેલા વરગના દુરના સગાંના ઉત્તરાધીકાર વીશેના નીચમો	૮
૫૦	બીજા વરગના ઉત્તરાધીકાર વીશે	૮
૫૧	ત્રીજા વરગના ઉત્તરાધીકાર વીશે	૯
૫૨	ચોથા વરગના ઉત્તરાધીકાર વીશે	૯
૫૩	તેમનાં છોકરાઓના ઉત્તરાધીકાર	૯
૫૪	તેમનાં છોકરાઓના વંશજના ઉત્તરાધીકાર વીશે	૧૦
૫૫	દુરનાં સગાં ન હોય તો વારસ થવા નો કોનો હક છે.	૧૧
૫૬	સરકાર દાખલ થવું	૧૧
વહેંચણુ પ્રથમ નીચમો.		
૫૭	૬ અને ૬ હીરસાઓની બાબતમાં નીચમો	૧૧
૫૮	૬ અને ૬ હીરસાઓની બાબતમાં	૧૧
૫૯	૬, ૬ અને ૬ એવા હીરસા સાથે આપવાના હોય એવું બનતું નથી	૧૧
૬૦	૬ અને ૬ હીસાની બાબતમાં	૧૧

ક્રમ.	બાબત.	પાતું
૬૧	૬ અને ૬	૧૧
૬૨	૬ અને ૬	૧૨
૬૩	૬ અને ૬ સાથે આપવાના હોય એવું બનતું નથી	૧૨
૬૪	૬ ની સાથે ૬ અથવા ૬	૧૨
૬૫	૬ ની સાથે ૬ અથવા ૬	૧૨
૬૬	૬ ની સાથે ૬ અથવા ૬	૧૨
૬૭	છત્રી સપ્તમા વધારવા વીશે	૧૨
૬૮	બારની સપ્તમા વીશે	૧૨
૬૯	ચોવીશની સપ્તમા વીશે	૧૨
ધણા દાવાદારોમાં વહેંચણુ કરવા વીચેના નીચમો.		
૭૦	સરખી સપ્તમાઓ	૧૨
૭૧	એકરાગી સપ્તમાઓ	૧
૭૨	સંયુક્ત સપ્તમાઓ	૧૩
૭૩	અનન્ય વાંક	૧૩
૭૪	વહેંચણુના ધોરણો	૧૩
૭૫	૫૯૧ ધોરણ	૧૩
૭૬	બીજા ધોરણ	૧૩
૭૭	ત્રીજા ધોરણ	૧૪
૭૮	ચોથા ધોરણ	૧૪
૭૯	પાંચમું ધોરણ	૧૫
૮૦	છઠ્ઠું ધોરણ	૧૬
૮૧	સાતમું ધોરણ	૧૭
૮૨	ગુદા ગુદા તફાઓના વારસોના હિરસા નકી કરવાનો નીચમ.	૧૮
૮૩	ગુદા ગુદા તફાઓના વારસો પૈકી દરેક વારસને કેટલા હીરસા મળવા જોઈએ તે નકી કરવાનો નીચમ.	૧૯
વારસામાંથી અહિંકરણુ વિશે તથા થોડાક વારસો છોડી દેવા વિશે.		
૮૪	અહિંકરણુના બે પ્રકાર ખુલાસો	૧૯
૮૫	કેવે પ્રસંગે તદ્દન બાતલ થએલો વારસ બીજાઓને થોડા ધણા બાતલ કરે છે.	૧૯

ક્રમ.	આખત.	પાનું
૮૬ દાખલો		૧૯
૮૭ જ્યાં એકાદો વારસ પોતાનો થો- ડોર હક્ક છોડી દે ત્યાં લાગુ થતા નીયમો.		૨૦
વધારા વિશે.		
૮૮ વધારાની વાખ્યા		૨૦
૮૯ કેવે પ્રસંગે આ પ્રમાણે કરવું પડે		૨૦
૯૦ દાખલો		૨૦
પાણું આવવા વિશે.		
૯૧ પાણું આવવાની વાખ્યા		૨૧
૯૨ કેવી કેરીયતે ઉપર પ્રમાણે પાણું આવવાનું અને છે.		૨૧
પેહેલો પ્રસંગ તેનો દાખલો		૨૧
૯૩ ખીન્ને પ્રસંગ તેનો દાખલો		૨૧
૯૪ ત્રીન્ને પ્રસંગ તેનો દાખલો		૨૧
૯૫ ચોથો પ્રસંગ તેનો દાખલો		૨૨
સ્થાપિત વારસા.		
૯૬ સ્થાપિત વારસાની વાખ્યા		૨૪
નિયમ		૨૪
૯૭ સદર		૨૪
૯૮ સદર		૨૪
૯૯ સદર		૨૪
૧૦૦ દાખલો		૨૪
જતા રહેલા સખસો અને સહ ગરબા મરી ગયેલી સ્ત્રીની ચી- રીને કહાડેલા અથવા આપ ચુઝરી ગયા પછી જન્મે- લાં છોકરાં વિશે.		
૧૦૧ જતા રહેલા સખસો વિશે		૨૬
૧૦૨ કોઇ જતા રહેલો સખસ ખીન્ના- ઓની સાથે સહવાસર હોય ત્યારે.		૨૬
૧૦૩ દીકરા હોય અને પેટમાં બાળક હોય ત્યારે.		૨૬
૧૦૪ પેટમાં બાળક હોય અને એવા વારસો હોય કે તે બાળક ન હોય તેમને વારસો મળે ત્યારે.		૨૬

ક્રમ.	આખત.	પાનું
૧૦૫ પેટમાં બાળક હોય અને ગમે તેમ હોય તો પણ વારસો મળવાનો હકદાર હોય એવા વારસો હોય ત્યારે.		૨૭
સહ મરણ વિશે.		
૧૦૬ એ અથવા વધારે સખસો એકજ વખતે એકાએક મરણ પામે ત્યા- રે વારસો મેળવવાના હક વિશેનો નિયમ.		૨૭
પુંછના ભાગ પાડવા વિશે.		
૧૦૭ દાવા અને પુંછ વિશે.		૨૭
૧૦૮ પુંછના ભાગ પાડવા વિશેના નિયમો		૨૮
જ્યાં સખ્યાઓ અન્યથા વાંક હોય ત્યાં		૨૮
૧૦૯ જ્યાં સખ્યાઓ સયુક્ત હોય ત્યાં		૨૮
૧૧૦ આશામી વાર હીક્સાઓ વીશે		૨૮
૧૧૧ લેણદારોના ભાગ પાડવા આખત		૨૯
વેહેચણુ વિશે.		
૧૧૨ મીલકત જ્યાં એક અથવા વધારે વારસોની મરણથી વારસોમાં ખી- ન હરકતે વેહેચી શકાય તેમ હોય ત્યાં.		૨૯
૧૧૩ ખીન્ન પ્રસંગે તમામની સમતી વગર વેહેચણુ થઈ શકે નહીં.		૨૯
૧૧૪ વેહેચણુની રીત		૨૯
૧૧૫ ઉપભોગથી વેહેચણુ		૨૯

પ્રકરણ ૨ જી.

ધમામીય અથવા શીયા શાળા

સંપ્રદાય પ્રમાણે ઉતરા-

ધિકાર વિશે.

૧ ઉતરાધિકારના ત્રણ ઉત્પત્તિસ્થાન	૩૦
૨ કીયા કીયા.	૩૦
૩ એક રકતના વારસોની ત્રણ પાય- રીઓ છે.	૩૦
૪ પેહેલી પાયરીના વારસો કીયા તેમના પરપર સખધે હકો	૩૦

ક્રમ.	આખત.	પાનું
૫	નિભાગ	૩૦
૬	છોકરાની સાથે સહવારસો વીશે	૩૧
૭	દીકરાના અને દીકરીના ફરજદ નિશે.	૩૧
૮	ખીજ પાયરી વિશે	૩૧
	તેમના પરસ્પર સખધે હકો	૩૧
૯	નિભાગ	૩૧
૧૦	ત્રીજ પાયરી વિશે	૩૧
	તેમના પરસ્પર સખધે હક	૩૧
૧૧	વિશેષ નિયમ	૩૧
૧૨	ત્રીજ પાયરીના ખીજ વારસો કીયા કીયા.	૩૧
૧૩	અરધ અને પુણ્ય રક્ત સખધી સામાન્ય નીયમ.	૩૨
૧૪	વિશેષ નિયમો	૩૨
૧૫	સગપણની આગુઓ જુદી જુદી હોય તેવે પ્રસંગે વિશેષ નિયમ.	૩૨
૧૬	ન્યારે આગુઓ જુદી જુદી હોય ત્યારે વિશેષ નિયમ.	૩૨
૧૭	અર્ધરક્ત વાળાને ખાતલ કરવા સખધી ખીજો નિયમ.	૩૩
૧૮	આંગળીઆટ તથા હોરમાઘ બેઠેનો વિશે.	૩૩
૧૯	બેવડી સગાઘ હોય તેવે પ્રસંગે નીયમ.	૩૩
૨૦	લગ્નથી દાવો રાખનાર વિશે	૩૩
૨૧	ધણી ધણીઆણીના ઉતરાધિકાર	૩૩
૨૨	લગ્ન થયા પછી ઓરત તથા મરદનો ધણી ધણીઆણી દાખલ સંગ થયો ન હોય તેવે પ્રસંગે નિયમ.	૩૪
૨૩	મરણ સૈયા ઉપર તલાક આપી હોય તેવે પ્રસંગે નિયમ.	૩૪
૨૪	અને પાછી ફરી શકે એવી તિલાક વિશે.	૩૪
૨૫	અને રીત વિશ્વ તે વીશે	૩૪

ક્રમ.	આખત.	પાનું
૨૬	‘વીલા’ ના હકથી દાવો રાખનાર	૩૪
૨૭	‘વીલા’ના બે પ્રકાર	૩૪
૨૮	પેહેલા પ્રકારવાળાનો અધિક હક છે	૩૪
૨૯	ખાતલ કરવા વિશે સામાન્યનીયમ.	૩૪
૩૦	પ્રભુ ધરમ બેઠથી ખાતલ થવાનું નથી, તેમજ મનુષ્ય વધ રવજાંદી ન હોય તો ખાતલ કરતું નથી.	૩૫
૩૧	હિસ્સાની સખ્યા વધારવા આખ તનો મત સ્વીકારવામાં આવતો નથી.	૩૫
	દાખલો	૩૫
૩૨	પાણું મળવા વિશે	૩૫
૩૩	જ્યેષ્ઠ-વના હક વીશે	૩૫

પ્રકરણ ૩ જી

વેચાણ વીશે

૧	વેચાણની વાખ્યા	૩૬
૨	કેવી રીતે થાય છે	૩૬
૩	તેની ચાર ભાગો	૩૪
૪	તેના ચાર પ્રકાર	૩૬
૫	સરત વગરના વેચાણ વીશે	૩૬
૬	સરતી વેચાણ વીશે	૩૬
૭	અપુરણ વેચાણ વીશે	૩૬
૮	નીરથક વેચાણ વીશે	૩૬
૯	અવજ વીશે	૩૬
૧૦	પક્ષકારો વીશે	૩૬
૧૧	કોણ કરાર કરી શકે	૩૭
૧૨	આપવામાં વાયદો કરવો એ ગેર કાયદેસર છે	૩૭
	અપવાદ	૩૭
૧૩	નિશ્ચયપણું જરૂરનું છે	૩૭
૧૪	ખીજ જરૂરી સરતો	૩૭
૧૫	સરખાપણાની ક્યારે જરૂર	૩૭
૧૬	ગેરકાયદેસર સરતો	૩૭
૧૭	પસંદ કરવાની છુટ વીશે	૩૭
૧૮	વાયદે આપવાની બેલી કેવી રીતે થઈ શકે	૩૭

ક્રમ.	બાબત.	પાનું	ક્રમ.	બાબત.	પાનું
૧૯	લેણાનું વેચાણુ	૩૮	૬૬	હક છે એમ નથી	૪૦
૨૦	જંગમ મીલકતનું ફરીથી વેચાણુ	૩૮	૫	હક તથા વીશેષ હક	૪૧
૨૧	ખામી ગરજીત છે	૩૮	૬૭	અગ્રહિયાધીકારનો દાવો કોણ ક-	
૨૨	ખ્યાન કરેલાથી જુદી મીલકત ની કળે ત્યારે	૩૮		રી શકેછે	૪૧
૨૩	જમીનના વેચાણુ વીશે	૩૮	૭	પાળવાની જરૂરી પધતિ	૪૧
૨૪	છુટની બાબતમાં જવાબદારી	૩૮	૮	ક્યારે આ દાવો વધારે ચાલી શકે.	૪૧
૨૫	છુટ કેવી રીતે નાબુદ થાયછે	૩૮	૯	પેહેલા ખરીદદારના હક	૪૧
૨૬	ન બેએલી મીલકતના ખરીદદારો ને છુટ અપવાદ	૩૮	૧૦	પેહેલા ખરીદદારના કબજામાં મીલકત છે તે વખતે તેમાં કાંઈ ફેરફાર કરવામાં આવ્યો તેવે પ્રસંગે નીચે	૪૧
૨૭	વેચનારને છુટ નહી હોવા વીશે	૩૯	૧૧	અગ્રહિયા ધીકારથી દાવો રાખનારે મીલકતમાં સૂધારો કર્યો હોય અને તે મીલકત બે કોષ ત્રીજા સખસની માલકીની નીકળે તો તે વે પ્રસંગે નીચે	૪૧
૨૮	ખામી માલમ પડે ત્યારે છુટ	૩૯	૧૨	આપેલી કીમત બાબત જ્યાં વાંધો હોય તે સખધી	૪૨
૨૯	એ મીલકત ફરીથી વેચવામાં આવી હોય ત્યારે નીચમ	૩૯	૧૩	અગ્રહિયાધીકારના દાવો જે કાયદેસર તદખીરેથી ઉઠાવી શકાય છે તે તદખીરે વીશે	૪૨
૩૦	કીયા પ્રસંગે મીલકત પાછી માગી શકાય	૩૯			
૩૧	પેહેલા ખરીદદારનો બીજા ખરીદદાર જેટલોજ હક છે	૩૯			
૩૨	વેચનાર ઉપર ઇલાજ ક્યારે ન ચાલે	૩૯			
૩૩	કીમત પાછી લેવાના હક વીશે સામાન્ય નીચમો	૩૯			
૩૪	ગેર કાયદેસર રીવાજો	૪૦			

પ્રકરણ ૪ થું

સૂક્ષ્મ અથવા અગ્રહિયા ધિકાર એટલે વેચાણુ સહથી પેદાશ લેવાના હક વીશે

૧	અગ્રહિયા ધીકારની વાખ્યા	૪૦
૨	કઈ મીલકતના સખધમાં તેનો અમલ થાયછે અને કઈ મીલકતના સખધમાં તેનો અમલ ચાલે તો નથી.	૪૦
૩	વધારાના નીચમો	૪૦
૪	કોઈ અમુક વગવાળા એકસાનોજ	

પ્રકરણ ૫ મું

બક્ષીસો વીશે

૧	બક્ષીશની વાખ્યા	૪૨
૨	અવસ્ય જરૂરની સરતો	૪૨
૩	આપદે અમલમાં આવે એવો ઇરાવ કરી શકાય નહી	૪૨
૪	કબજો સોપવા વીશે	૪૨
૫	આપેલી ચીજ તે વખતે છતમાં હોવી જોઈએ	૪૨
૬	ભાગ પાડી શકે એવી મીલકતની બરાબર નકી નહી કરેલી બક્ષીશ કાયદેસર નથી	૪૩
૭	બે અથવા વધારે લેનારા હોય ત્યાં નીચમો	૪૩

ક્રમ.	બાબત.	પાનું.
૮	૨૫૫૮ હોવી જોઈએ અને તે ઉપરઆપનારે તમામ હક છોડી દેવા જોઈએ	૪૩
૯	અપવાદો	૪૩
૧૦	પ્રાક્ટીસી કમ્પાની વીશે	૪૩
૧૧	મરજુરીયા ઉપર કરેલી બક્ષીશ	૪૩
૧૨	બક્ષીશ પાછી ખેતી લેઈ શકાય	૪૩
૧૩	અમુક પ્રસંગે શીવાય	૪૩
૧૪	ખે જાતની ખાસ બક્ષીસો વીશે	૪૪
૧૫	હીબાખીલ ઇવઝ વીશે	૪૪
૧૬	હીબાખા સરટ ઉલ ઇવઝ વીશે	૪૪

પ્રકરણ ૬ હુ

વશીયતનામા વિશે

૧	મોહાનું અને ખરેખર કરેલું એ બંને જાતના વશીયતનામા સરખી રીતે આલે તેવાં છે	૪૪
૨	કૃત્રીમદાય વીશે	૪૪
૩	એક વારસો આપવા વીશે	૪
૪	વારસાથી અને વશીયતનામાથી મેળવેલી મીલકત વચ્ચે ફરક	૪૪
૫	વારસાના દાવા પેહેલાં કૃત્રીમદાય અપાય છે	૪૪
૬	અને કૃત્રીમદાય પેહેલાં દેવું	૪૫
૭	કોઈ વારસતું દેવું કમુલ કરવું	૪૫
૮	કૃત્રીમદાયના વિશય વીશે	૪૫
૯	ગેરકાયદેશર દરાવ વીશે	૪૫
૧૦	વશીયતનામું લેનાર સખધી ખાસ નીયમ	૪૫
૧૧	કૃત્રીમદાય ગરબીતરીતે પાછું ખેતી લેઈ શકાય છે	૪૫
૧૨	અતીશય કૃત્રીમદાયની બાબતમાં નીયમ.	૪૫
૧૩	અને એકજ સખસને જુદા જુદા કૃત્રીમદાય વીશે.	૪૫

ક્રમ.	બાબત.	પાનું.
૧૪	એકજ કૃત્રીમદાય વિશે	૪૬
૧૫	વશીયતનામું અમલમાં લાવવા સારું નીમેલા સખસોને.	૪૬
૧૬	એ લોકો મોહોમેડન હોવા જોઈએ	૪૬
૧૭	વશીયતનામું અમલમાં લાવવા સારું નીમેલા સખસો રાજનામું આપી શકતા નથી.	૪૬
૧	જ્યાં વશીયતનામું અમલમાં લાવવા સારું એ સખસોને નીમેલા ગાય તેવે પ્રસંગે નીયમ.	૪૬

પ્રકરણ ૭ મુ

લગ્ન, મેહર, તલાક, તથા માખાપ વિશે.

૧	લગ્નની વાખ્યા	૪૭
૨	શું અવરય જરૂરનું છે	૪૭
૩	સરતો	૪
૪	સાક્ષીઓની કાયદા પ્રમાણે યોગ્યતા	૪૭
૫	તે સખધી ખાસ નીયમો	૪
૬	દરખાસ્ત કેવી રીતે થઈ શકે છે.	૪૭
૭	એ કરારનો હેતુ	૪૭
૮	ઓરનોની સખ્યા	૪૮
૯	જ્યાં સગપણની હરકત આવતી હોય એવા કીયા કીયા સગા.	૪૮
૧૦	ઉપરની બાબતને લગતા વિશેષ નીયમો.	૪
૧૧	સ્વતંત્ર માણસો તથા ગુલામો વિ.	૪૮
૧૨	પક્ષકારોના ધરમ વીશે	૪૮
૧૩	લગ્નનું અનુમાન કરવા વીશે	૪૮
૧૪	કરાર કરવાની યોગ્યતા વીશે	૪૮
૧૫	વાલીઓના હક વીશે	૪૮
૧૬	કેવે પ્રસંગે નાહાની ઉમરનાથી કરાર થઈ શકે છે.	૪૮
૧૭	મુદત	૪૮
૧૮	પક્ષકારોથી કરાર ક્યારે તોડી શકાય છે.	૪૮

ક્રમ.	ખાખત	પાનું.
૧૬	લગનના વાલીઓ વીશે	૪૯
૨૦	પેહેરામણી	૪૯
૨૧	જ્યાં રકમ કરવામાં ન આવી હોય ત્યારે.	૪૯
૨૨	પુરત કે પછી	૪૯
૨૩	પાળકપણું અને સગપણથી થતાં ના લાયકપણા વીશે.	૧૯
૨૪	તલાકના નીયમ વીશે	૫૦
૨૫	ફરીથી ઘર માંડતાં પુર્વની સરનેા	૫૦
૨૬	મજબુ સૈયા ઉપર તલાક આપવા	૫૦
૨૭	શું તલાક સમાન થાય છે	૫૦
૨૮	તલાક ખરીદ કરવા વીશે	૫૦
૨૯	તલાકની ખીછ રીત	૫૦
૩૦	નામરદાઇ વીશે	૫૦
૩૧	કુળ વિશે નીયમો	૫૦
૩૨	ગુલામીના પેટનાં છોકરાં સખધી	૫૦
૩૩	ઉત્પત્તિ કબુલ કરવા વીસે	૫૧

પ્રકરણ ૮ મું

વાલીઓ તથા સગીરપણા વીશે

૧	સગીરપણાની મુદત	૫૧
૨	તેના પેટા ભાગ	૫૧
૩	તેમના હક વીશે	૫૧
૪	વાલીઓ વીશે	૫૧
૫	તેજ વીશે	૫૧
૬	પાસેના વાલીઓનો અપતીઆર	૫૧
૭	મા નરકના સગાઓનું વાલીપણું	૫૨
૮	માનો અપતીઆર કેટલી મુદત સુધી ચાલે	૫૨
૯	ખાસ નીયમો	૫૨
૧૦	ખાસ તરફના સગાઓનો હક	૫૨
૧૧	સગીરના નાલાયકપણા વીશે	૫૨
૧૨	જરૂરી કરજ વીશે	૫૨
૧૩	કાયદા પ્રમાણે યોગ્યતા	૫૨
૧૪	તેની સ્થાવર મીલકત વીશે અપબંદો	૫૨

ક્રમ.	ખાખત	પાનું.
૧૫	તેની જગમ મીલકત વીશે	૫૨
૧૬	જવાબદારી વીશે	૫૩

પ્રકરણ ૯ મું

ગુલામગીરી વીશે

૧	કાયદેસર ગુલામગીરી વીશે	૫૩
૨	ગુલામગીરી પુરી અથવા મર્યાદા બાળી	૫૩
૩	મર્યાદાવાળા ગુલામ વીશે	૫૩
૪	મુકતીય ગુલામ વીશે	૫૩
૫	તે સખધી નીયમો	૫૩
૬	મુડખીર ગુલામ વીસે	૫૩
૭	તે સખધી નીયમો	૫૪
૮	ઉપરના સામાન્ય નીયમોમાં અપ.-	૫૫
૯	ઉગ-છ વલદ વીશે	૫૪
૧૦	તે સખધી નીયમો	૫૪
૧૧	ગુલામોની અયોગ્યતા વીશે	૫૪
૧૨	તેમને મહેલી છુટ	૫૫
૧૩	લાઇસન્સવાળા ગુલામો વીશે	૫૫
૧૪	તેમના લગન સખધી નીયમો	૫૫
૧૫	સગાઓની ગુલામગીરીની મનાઇ	૫૫
૧૬	ગુલામના છોકરા વીશે	૫૫
૧૭	કોઇ સખશ પોતાની ગુલામગીરી માં પેશી શકવા ખાખતનો સવાલ	૫૫
૧૮	દાસત્વપણા વીશે	૫૬

પ્રકરણ ૧૦ મું

ધરમાદાય વીશે

૧	દાનની વાખ્યા	૫૬
૨	તે સખધી નીયમો	૫૬
૩	તે ક્યારે વેચી શકાય	૫૬
૪	હયાત ન હોય તેવા સખસને દાન આપવા વીશે	૫૬
૫	દેખરેખ રાખનારને ખરીડી નહીં શકવા ખાખત	૫૬

ક્રમ.	બાબત	પાનું.
૬	ઉત્તરાધીકાર બાબત	૫૭
૭	વહીવટ સંબંધી નીયમો	૫૭
૮	કેવા પ્રસંગોએ એ દાન આપનારનું વશીયતનામું ઉત્તરાધી શકાય	૫૭
૯	એ દેખરેખ રાખનારા હોય ત્યારે	૫૮
૧૦	સાર્વજનિક અને ખાનગી દાનોને માટે સામાન્ય નીયમ	૫૮

પ્રકરણ ૧૧ મું.

કરજ તથા જમીની વોશે

૧	બારસોની જવાબદારી	૫૮
૨	મરણ સહયા ઉપર કબુલ કરેલા કરજ વીશે	૫૮
૩	એ સમસોએ ભેગા થઈને કરજ કરયુ હોય ત્યારે	૫૮
૪	જ્યારે એકલા જમીન હોય ત્યારે	૫૯
૫	કેટલેક પ્રસંગે : જાગીઆઓ એકલા અને નોખા નોખા જવાબદારછે	૫૯
૬	વાલીઓએ કાઢેલા જરૂરીઆત કરજપદ	૫૯
૭	દેણદારોને મનાઇ વીસે	૫૯
૮	મોડાની કબુલતથી અને પુરાવથી કરજની સાબીતી વીશે	૫૯
૯	ઢીલ કરનાર દેણદારો બાબત	૫૯
૧૦	કેટલેક પ્રસંગે વીશેષ નીયમ	૫૯
૧૧	કેદની મુદત કેવી રીતે નખા કરવી	૫૯
૧૨	છુટો રહેલા દેવાથી પાછળથી પકડવાને અટકાયત નથી	૬૦
૧૩	જપતી અને વેચાણ વીશે	૬૦
૧૪	ગીરો	૬૦
૧૫	સાન	૬૦
૧૬	ધરાણે મુકેલી ચીજ વીશે	૬૦
૧૭	ગીરો મુકનાર તથા રાખનારની જવાબદારીઓ	૬૦
૧૮	ધરાણે મુકેલી વસ્તુ ધરાણે રાખનારે વાપરવી ન જોઇએ	૬૦
૧૯	ગીરો મુકેલી પશુની હાની	૬૦

ક્રમ.	બાબત	પાનું
૨૦	ગીરવી રાખનારનો વિશેષ હક	૬૧

પ્રકરણ ૧૨ મું.

દાવા અને ઇનકાફની બાબતો વીશે

૧	મુદત નથી	૬૧
૨	મોઢાનો અને લેખી કરાર સરખો વ જનદાર છે	૬૧
૩	વીધી વીરૂધ્ધ દસ્તાવેજો વીશે	૬૧
૪	દાવાની અગ્રતા	૬૧
૫	બક્ષીસ તથા વેચાણના સામશાખા દાવા	૬૧
૬	કરારનો અંત અપવાદ	૬૧
૭	વીસેષ અપવાદ	૬૧
૮	સાક્ષીઓ વીશે	૬૨
૯	તેમની સંખ્યા	૬૨
૧૦	નાણાક સાક્ષીઓ	૬૨
૧૧	અંગીકાર નહી કરવા યોગ્ય સાક્ષી	૬૨
૧૨	સદરહુ	૬૨
૧૩	ચીની સાક્ષી કેવે પ્રસંગે અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે	૬૨
૧૪	સાંબળેલો પુરાવ	૬૨
૧૫	વધારે પડતો પુરાવો	૬૨
૧૬	દાવા ઉપરાંતનો પુરાવ	૬૨
૧૭	જો પુરાવ દાવાનું કારણ બતાવતો હોય	૬૨
૧૮	જ્યાં મુગણી રકમની બાબતમાં એ પુરાવ જુદો હોય	૬૩
૧૯	સામાન્ય મુદા વીશે	૬૩
૨૦	બચાવની બાબતવાળી કોઇ મુદામ દલીલ વીશે	૬૩
૨૧	ખામી તેમજ સામાન્ય મુદા ઉપરની તકરાર સાથે કરવી	૬૩
૨૨	પ્રથમના દાવાથી વીરૂધ્ધ પડતો દાવો	૬૩
૨૩	પણ જો તે બંને કાયમ રહી શકતા હોય તો	૬૩
૨૪	વાદી પાસે પુરાવો ન હોય ત્યારે	૬૩

અન્ય.	આખત.	ખાનું.	દાખલો.	ખાખત.	પાખી
૨૫	અને જ્યારે બંને પક્ષકારો પાસે પુરાવો હોય ત્યારે	૬૪		દીકરો હશે તો ભાઈઓ તથા બે	
૨૬	બંને પક્ષકારો પાસે પુરાવો હોય ત્યારે વીસેશ નીયમ દાખલો	૬૪		હેનો બંને ખાતલ થશે.	
૨૭	એવી રીતનું વેચાણ હોય કે જે માં પક્ષકારો વચ્ચે માલ તથા તેની કીમત બંને વીસે વાંધો હોય અને દરેક પાસે પુરાવો હોય	૬૪		૩ (ગમે તે રીતે મેળવી) ઓરતની મીલકત તેના પોતાના વારસોને મળે છે.	
૨૮	અને જ્યાં બંનેમાંથી એક પાસે પુરાવો ન હોય ત્યારે	૬૪		૪ ગુલામડીઓના પેટના ફરજદોને ખીજા ફરજદોની સાથે સરખી રીતે વારસો મળે છે.	
૨૯	અને તેમની વચ્ચે વેચાણની સરત આખત વાંધો હોય ત્યારે	૬૪		૫ વડીલના મરણ પછી ધરમ ત્યાગ કરવાથી વારસો મળવાને હરકત નથી.	
૩૦	ધણી ધણીઆણી વચ્ચે અથવા ભાડુઆત તથા ભાડે આપનાર વચ્ચેની ફરીઆદ	૬૫		૬ દત્તક લેવાથી વારસામાં હક મળતો નથી.	
૩૧	આતમત અથવા ગીરવી મુકેલી મીલકતનો દાવો	૬૫		૭ ખુનનો સક પુણું રીતે સાખીત થયા વગર વારસામાંથી ખાતલ કરતો નથી.	
૩૨	એક તરફી ફેંસલો	૬૫		૮ પુંજ હોય તેટલે સુધી વારસો તેમના વડીલનું કરજ આપવા જવાબદાર છે તે ઉપરાંત નથી.	
૩૩	લવાદી વીશે	૬૫		૯ મરનારના હકથી વારસો લેવાનો દાવો ચાલી શકે નહીં.	

ભાગ ૨ નો.

અભિપ્રાયો.

પ્રકરણ ૧ જી.

વારસા આખતના અભિપ્રાય.

દાખલો.	આખત	ખાનું.
૧	દીકરાને સરખો વારસો મળે છે પણ આપ પોતાની હયાતીમાં પોતાના કોઇ પણ દીકરાને વારસામાંથી ખાતલ કરી શકે છે.	૧
૨	વડીલો પારજીત અને આપ કમાઇ વચ્ચે તફાવત નથી.	૨
	મેહેરના, ભાઈ તથા દીકરીઓ નીશાચે વારસો લેઈ શકે છે.	૨

૧૦	ગાંડાપણું અને અધાપો ના લાયક કરતા નથી.	૧૦
૧૧	વડીલની હયાતીમાં વારસાનો હક છોડી દીધા આખતનો દસ્તાવેજ રદ ખાતલ છે.	૧૧
૧૨	રાખેલીના છોકરાને તેના મા આપની મીલકતમાં વારસો મળતો નથી.	૧૨
૧૩	શુભ થએલા ભાગીદારના હિસા વીશે.	૧૩
૧૪	વીધવાઓ સરખે હિસ્સે વેહેંચી લે છે.	૧૪
૧૫	કાયદા પ્રમાણેનાં લગનની સરતો	૧૫
૧૬	મેહેરના પ્રથમના દાવા ઉપરાંત વીધવાને કાયદાસર વારસો મળે છે.	૧૬

કાવ્યશ્લોકો.	આખત.	પાનું
૧૭ જે પરણેલી સ્ત્રી પેહેલાં ધણી ગુજરી ગયો હોય તો તેણીના છોકરાં એકલાનો તેણીની મીલકત ઉપર વારસાનો હક પહેાંચે. પણ જે સ્ત્રી પેહેલી ગુજરી ગઈ હોય તો ધણીના વારસાને પણ ૧/૨ મળશે.		૯
૧૮ સ્ત્રી ધણી પેહેલાં ફરજદ વગર ગુજરી ગઈ હોય ત્યારે એ ધણી ધણીઆણી બેઠના વારસાને સરખે હીરસે વારસો મળશે.		૧૮
૧૯ પેહેલા ધણીની હયાતીમાં બીજી વાર લગ્ન કરનાર ઓરતફૂં વીસે		૧૦
૨૦ દીકરા અને દીકરીઓ હોય તો બેહેનનો હક પોચાનો નથી		૧૧
૨૧ હોરમાન મા વીસે		૧૨
૨૨ ઓરતના પેટની દીકરીનો હક નથી		૧૨
૨૩ માની સાથે વડીઆઈ વીસે		૧૩
૨૪ બાઈના દીકરાઓની સાથે મા હોય ત્યારે		૧૩
૨૫ બેહેનને ગુજરી ગયેલી બેહેનનાં છોકરાં સાથે વારસો મળવા વીસે મા ગુજરી ગયાથી તેનાં છોકરાં વડીઆઈના વારશામાંથી ખાતલ થાયછે		૧૪
૨૬ ઓરમાન બાઈ કે ઓરમાન બેહેન હયાત હોય તો વીધવાના સગાબાઈનો દીકરો તેની વીધવા કે દીકરીઓને વારસો મળી શકતો નથી.		૧૪
૨૭ ધણીના બાઈના દીકરાના દીકરા વીસે		૧૫
૨૮ બેહેનનું દેવું પતાવ્યા પછી બાગ પડાય		૧૭
૨૯ સુની સંપ્રદાય પ્રમાણે બાઈના હક વીસે		૧૮
૩૦ હોરમાન બાઈની સાથે દીકરી હોય ત્યારે		૧૮
૩૧ મરનાર ઓરતના સ્ત્રી ધન આખત		૧૯

કાવ્યશ્લોકો.	આખત.	પાનું
૩૨ કાચદાસર હીરસેદારો અથવા સેવાધી કારીઓ સાથે દુરનાં સગાં હોય ત્યારે		૧૯
૩૩ દીકરાની દીકરી તથા બે બેહેનો હોય ત્યારે		૧૯
૩૪ ધણી તથા કાકાની સાથે દીકરી હોય ત્યારે		૨૦
૩૫ મામાની સાથે ધણી હોય ત્યારે		૨૦
૩૬ વીધવાની સાથે કાકાનો દીકરો હોય ત્યારે		૨૦
૩૭ બેહેનની સાથે બાઈ હોય ત્યારે		૨૧
૩૮ વીધવાની સાથે બાઈ હોય ત્યારે		૨૧
૩૯ ચાર દીકરીઓ અને બાઈના દીકરાની સાથે વીધવા હોય ત્યારે		૨૧
૪૦ મા અને ધણીની સાથે દીકરો હોય ત્યારે		૨૨
૪૧ મામાની સાથે ઓરમાન કાકો હોય ત્યારે		૨૩
૪૨ દીકરીના દીકરા અને દીકરીની દીકરીઓ વીસે		૨૪
૪૩ તલાક આપ્યા પછી ધણી ધણીઆણી જુદાં પડવા વીસે		૨૫
૪૪ એક દીકરો અને ત્રણ દીકરીઓ		૨૫
૪૫ બાઈના દીકરા સાથે દીકરી હોય ત્યારે		૨૬
૪૬ કાકાના દીકરાની સાથે બેહેન હોય ત્યારે		૨૬
૪૭ વીધવા અને બે દીકરીઓ સાથે દીકરો હોય ત્યારે		૨૬
૪૮ બે દીકરાને વીધવા હોય ત્યારે		૨૬
૪૯ બાપે તજ દેવા વીસે		૨૭
૫૦ દીકરી તથા વીધવાની સાથે દીકરો હોય ત્યારે.		૨૭
૫૧ બે દીકરા એક વીધવાને દીકરી હોય ત્યારે.		૨૭
૫૨ બાઈનો દીકરો ને તેની સાથે બે વીધવા હોય ત્યારે.		૨૮
૫૩ બે દીકરીઓ અને તેમની સાથે એક દીકરાનો દીકરો તથા દીકરી હોય ત્યારે.		૨૮

દાખલો.	ખાખત	પાનું
૫૪ બીજાને પોતાની મીલકતનો વાર- સ કરાવ્યા બાબત માલીકે કરી આપેલો ફરિયાદ તેના ગુજરી ગયા પછી રદ બાતલ છે.		૨૯
વીધવાની સાથે મા ભાઈ તથા ત્ર- ણ બેહેનો હોય ત્યારે.		૨૯
૫૫ ધણીની મીલકતના બીજા કાયદા- સર હકદાર છતાં વીધવાએ તે વેચી હોય ત્યારે.		૨૯
૫૬ ત્રણ દીકરાઓની સાથે બે દીકરી ઓ અને એક વીધવા હોય ત્યારે.	૩૦	
૫૭ બે દીકરા મા તથા વિધવા હોય ત્યારે	૩૦	
૫૮ વારસાના હક પેહેલાં પતાવાનાદાવા.	૩૧	
૫૯ એક વીધવા એકની એક દીકરી અને બે કાકાઓ હોય ત્યારે.	૩૧	
૬૦ એક બેહેન એક વીધવા તથા મા જના ચાર દીકરા હોય ત્યારે.	૩૧	
૬૧ ધણી તથા છોકરા વીંશ	૩૨	
૬૨ છ દીકરા છ દીકરીઓ અને ત્રણ વીધવાઓ હોય ત્યારે.	૩૩	
૬૩ મા બાપોએ છોકરાં કબુલ કર્યાં હોય ત્યારે.	૩૪	
૬૪ પાંચ દીકરા છ દીકરીઓ અને બે વીધવાઓ હોય ત્યારે.	૩૪	
૬૫ આઠ દીકરા, છ દીકરીઓ અને ચાર વીધવાઓ હોય ત્યારે	૩૪	
૬૬ એક દીકરી, બે વીધવાઓ, ત્રણ ભાઈ અને એક બેહેન હોય ત્યારે.	૩૫	
૬૭ બે દીકરા, એક દીકરી, અને બે વીધવાઓ હોય ત્યારે.	૩૫	
૬૮ સંયુક્ત અવીલકતરથાવર મીલકત ના દાન વીશે.	૩૬	
એક દીકરાને બે દીકરીઓ	૩૮	
બે બેહેનો	૩૮	
એક ધણી બે દીકરા અને એક બેહેન	૩૮	

દાખલો.	ખાખત	પાનું
૬૯ એક વીધવા મા અને બેન મુકીને કોઈ પુરૂશ ગુજરી જાય ત્યારે તેની મીલકતની વહેંચણુ કરવા બાબત		૩૯
૭૦ એક દીકરી મા બાપ અને ધણી હોય ત્યારે.		૩૯
૭૧ એક સપ્તશ ગુલામડી અને તેના પેટની બે દીકરીઓ મુકી ગુજરી જાય ત્યારે તેમના ભાગ બાબત		૪૦
૭૨ એક બેહેન, ધણી ભત્રીજા ભ- ત્રીજાઓ અને બીજા ભાંડુઓ હો ય ત્યારે.		૪૦
૭૩ આંગળીઆટ બેહેન અને હોર- માન બેહેન હોય ત્યારે.		૪૧
૭૪ એક વીધવાને બે દીકરીઓ હોય ત્યારે.		૪૧
૭૫ એક વીધવાને મા હોય ત્યારે		૪૧
૭૬ વીધવા અને દીકરી હોય ત્યારે		૪૨
૭૭ ચોરતે પોતાના પદ્મશાધી ખરીદ કરેલી મીલકત વેચાણ ખતમાં ધ ણીનું નામ દાખલ કરાવ્યું હોય તો પણ તેની એકલાનીજ ગણાય છે		૪૨
૭૮ દીકરાની વીધવા તથા બે દીક- રીઓ અને બીજા દીકરીના દીક- રાની દીકરી હોય અને માલીકનો દીકરો પોતાની ગુજરી ગયેલી બેહેન તથા તેના દીકરાના પેહે- લી ગુજરી ગયો હોય ત્યારે.		૪૩
૭૯ એક દીકરી દીકરો અને કાકો હો ય અને દીકરો વેહેંચણુ થતાં અ- વલ ગુજરી ગયો ત્યારે.		૪૪
૮૦ એક દીકરો, ચાર દીકરીઓ, અને ધણી હોય અને દીકરો વેહેંચણુ થ તાં પેહેલો ગુજરી ગયો હોય ત્યારે.		૪૪
૮૧ બેહેન અને વીધવા હોય ત્યારે દીકરી તથા દીકરાની વીધવા		૪૪

દાખલો	બાબત	પાનું.	દાખલો	બાબત.	પાનું
	રત હોય અને દીકરો તેના બાપ પછી ગુજરી નય ત્યારે.	૪૪	૮૮	એક પુત્ર એક વીધવા અને બે બાપ અને પોતાની બેહેન હોય ત્યારે	૫૦
	દીકરી તથા દીકરાની વીધવા એ-રત હોય અને દીકરો તેના બા-પ પછી ગુજરી ગયો હોય, પણ એક દીકરી મુકી ગયો અને તે દીકરી પણ ગુજરી ગઇહોય ત્યારે.	૪૫	૮૯	એક દીકરો અને ધણી હોય અને ધણીએ વેહેચણુ થતાં પેહેલાં ગુજરી ગઇ એક વીધવા બીજો એક દીકરો અને ચાર દીકરીઓ મુકી હોયત્યારે.	૫૧
૪૧	એક વીધવા, ત્રણ દીકરા, ત્રણ દીકરીઓ, અને બીજી ઓરતની દીકરી એ રીતે હોય અને વીધવા, બે દીકરા, એક દીકરી, અને બીજી ઓરતની દીકરી અનુક્રમે ગુજરી ગયાં હોય ત્યારે.	૪૫	૯૦	એક વીધવા, ત્રણ બેહેનો અને એક કાકાનો દીકરો હોય, અને બે બેહેનો વહેચણુ થતાં પેહેલાં એક દીકરી મુકીને ગુજરી ગઇ હોય ત્યારે.	૫૧
૪૩	એક ભાઇ વીધવા અને ચાર દીકરીઓ હોય અને વીધવા વેહે-ચણુ થતાં પેહેલાં ગુજરી નય ત્યારે.	૪૬	<p style="text-align: center;">પ્રકરણ ૨ જી વેચાણુ બાબતના અલીખાવ.</p>		
૪૪	ચાર દીકરા, બે દીકરીઓ, અને બે વીધવાઓ હોય ત્યારે.	૪૭			
	દીકરો અને હોરમાન દીકરાઓ હોય ત્યારે.	૪૭	૧	બક્ષીસ તથા વેચાણુ શખંધી કાયદા ના ઠરાવોમાં તક્ષાવત	૫૨
૪૫	એક વીધવા, બે દીકરીઓ, અને એક દીકરો હોય અને તેમાંની એક દીકરી, વીધવા તથા (એક વીધવા તથા દીકરો મુકીને) દીકરો અને હોરટે એ દીકરાનો દીકરો એ રીતે અનુક્રમે ગુજરી ગયાં હોય ત્યારે.	૪૭	૨	મઝીઆરી મીલકતનું વેચાણુ વેચનાર વીરધ મજબુત છે પરંતુ એ કરાર થી અંગણા શખશ વીરધ તે મજબુત નથી	૫૩
૪૬	એક ભાઇ, બેહેન, વીધવાની મા અને ભાઈ હોય અને વીધવા વેહેચણુ થતાં પેહેલાં ગુજરી ગઇ હોય ત્યારે.	૪૮	૩	વેચાણુમાં તુરત કબજો લેવો કે વહેચણુ કરવી એ અવસ્ય જરૂરનું થી	૫૩
૪૭	એક દીકરો, ચાર દીકરીઓ, એક વીધવા અને વેહેચણુ પેહેલાં ગુજરી ગયેલા બીજા દીકરાના ત્રણ દીકરા એ રીતે હોય ત્યારે.	૪૯	૪	જે હકીકત તે વેચાણુ પુરણુ અને અધન કારક છે તે હકીકત	૫૪
			૫	બાપે પોતાના નાના દીકરાને કરેલા વેચાણુ વીશે.	૫૫
			૬	માએ તેના નાની હમરના દીકરાની મીલકતના કરેલા વેચાણુ વીશે.	૫૬
			૭	સ્થાવર મીલકતમાં મઝીઆરો હીસ્સો વેચ્યા બાદ વેચાણુ પાછું ખેંચી લીધું હોય ત્યારે	૫૭
			૮	બીજી બધી રીતે જે વેચાણુ પુરણુ હોય તે વેચાણુ વેચાણુખતમાં ખામી હોવાને લીધે રદ થતું નથી	૫૮
			૯	વેચાણુની બાબત વીસેનો અનીશ્ચય કરાર રદ કરે છે.	૫૯

ક્રમસંખ્યા	બાબત	પાનું
૧૦	ખીઆ મોકાશામાં તુરત કબજો લેવાની જરૂર નથી	૫૯
૧૧	શરતી વેચાણની સાથે ખીન સરતી એટલે અઘાટ વેચાણ	૫૯
૧૨	મરણ સહ્યા ઉપર એક વારસને ક રી આપેલું વેચાણ	૬૦
૧૩	બદલાના હરેક બતના કરારમાં તેની બાબતની વીગત બતાવવી જોઈએ	૬૦
૧૪	વેચનારની પોતાની મીલકત ન હોય તેવી મીલકત વેચી હોય તેવે પ્રસંગે નીચમો	૬૧
	ફેણદારે મંદવાડમાં કરેલા વેચાણવીશી	૬૨
૧૫	તનદુરસ્તીમાં હોયતો	૬૨

પ્રકરણ ૩ જી

અગ્રક્રિયાધીકાર બાબતના અભિપ્રાય

૧	અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો કરવામાં પાળવાના નીચમો	૬૩
૨	અગ્રક્રિયાધીકારના હક ક્યારે નાબુદ થાય છે	૬૫
૩	અગ્રક્રિયાધીકારની રૂએ દાવો કરનાર વેચાણની વાત બાબતમાં હયા છતાં ખરીદનારના હક વીશે કોરટથી પધતી પ્રમાણે નીરણુય થતાં સુધી આગળ આવે નહીં ત્યારે	૬૬
૪	મુસલમાન વેચનારના ઉપર હાંદુને અગ્રક્રિયાધીકારનો હક છે	૬૭
૫	અગ્રક્રિયાધીકારના દાવામાં આગળનો ફેસલો કેવી રીતે નીરૂપ મેળી થાય છે	૬૮
૬	વેચનારના સમાની વીરૂધ્ધ અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો	૬૯
૭	ખીનતની બાબતમાં જ્યારે અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો રાખનાર	

ક્રમસંખ્યા	બાબત	પાનું
	ખરીદદાર વચ્ચે તકરાર હોય ત્યાં	
૨	નીચમો	૬૯
૮	અગ્રક્રિયાધીકારના એક કરતાં વધારે દાવાદારો હોય ત્યારે મુકદ્દમો ચાલતો હોય એવી મીલકત ઉપર દાવો કર્યો હોય ત્યારે	૭૦
૯	જીતમાં મેળવેલી મીલકત વીશે	૭૧

પ્રકરણ ૪ થું

બક્ષિસ બાબતના અભિપ્રાય

૧	તન દુરસ્તીમાં અને મદવાડમાં કરેલી બક્ષીશો વીશે	૭૩
૨	જમીનની મોડેથી કરેલી બક્ષીશ પાડી છે.	૭૪
૩	નહીં ખ્યાન કરેલી બક્ષીશો તથા વેચાણ વીશે	૭૪
૪	ત્રણ સખસોને ભાગ પાડી આપ્યા વગરની બક્ષીસ જ્યાં આપનારની હયાતીમાં એ સખસોને કબજો મળ્યો નથી એ બક્ષીશ મંજુર નથી	૭૫
	મીલકતના હક ઉપરાંતની બક્ષીશ રદ છે, પણ એ હક જેટલું વેચાણ મંજુર છે	૭૫
૫	ભાગ પાડી શકાય એવી મીલકતની એ સખસોને કરેલી બક્ષીસમાં સાપતાં પેહલાં તેના ભાગ પાડવાની અવગ્ય જરૂર છે	૭૬
૬	આપનારની હયાતીમાં તે આપનારના કબજામાં ન હોય એવી મીલકતની બક્ષીશ રદ બાતલ છે	૭૬
૭	કેવી કેરીયતે બક્ષીશ નામંજુર છે	૭૭
૮	કબજો સોખ્યો ન હોય તો બક્ષીસ નામંજુર છે.	૭૮
૯	કાબદાસર વાલી પાસે ન હોય તેવે પ્રસંગે સગીર બાળકને કરેલી બક્ષીસ	૭૯

દાખલો	ખાખત.	ખાનું
૧૦ જે ભાઈઓએ મુકેલી મીલકત તે મની વીધવાઓને મળવી જોઈએ કે કેમ?		૮૦
૧૧ ગુલામને બક્ષીસ આપવા ખાખત જમીનનાં બક્ષીસનામામાં જો તે જમીનની હદ સારી પેઠે પ્રસિધ્ધ હોય તો તે બનાવવાની જરૂર નથી બક્ષીશ આપવામાં આપનારના વા રસોની સમતીની જરૂર નથી.	૮૧	૮૨
૧૨ એક સખસને જે દીકરા હતા તે માનો એક ગુજરી જવાથી તેની વીધવા અને દીકરીને બક્ષીસ આપવા ખાખત		૮૩
૧૩ પોતાના હીસાની સહીચારી મીલકત ખીજાને આપવા ખાખત		૮૩
૧૪ ના મંજુર સરતોવાળી બક્ષીશ		૮૪
૧૫ ઈમા-ખીલ-ઈવઝ અથવા અરસ પરસ બક્ષીશની વાખ્યા		૮૬
૧૬ ખીન સરતી બક્ષીસો વીશે સરતી બક્ષીસો વીશે		૮૮
૧૭ જે ઓરતોમાંની એકને મેર બદલ તમામ મીલકત બક્ષીશ આપેલી મંજુર થઈ શકે છે		૮૯
૧૮ ના મંજુર બક્ષીશની ખાખતમાં બક્ષીશ આપનાર તે લેનારે કરેલા વેચાણ ખત ઉપર શાક્ષી કરે તો એ વેચાણ મંજુર થશે		૯૦
૧૯ દાદીએ તેના પૌત્રને કરેલી બક્ષીશ વીશે;		૯૧
૨૦ બાપ તથા કાકાએ એકઠા રહીને નાની ઉમરનાને કરેલી બક્ષીશ વીશે		૯૨
૨૧ એક ઓરતના તાબાની મીલકતની ખીજા ઓરતને કરેલી બક્ષીશ જો કે સંદરકુ ઓરતની લેખી પરવાનગીથી કરેલી હોય તો પણ તે બક્ષીશ નથી.		૯૩

દાખલો	ખાખત.	ખાનું
૨૨ ધરની બક્ષીસ જો બક્ષીશ આપનાર પાછળથી ધર તેના કબજામાં રાખે અથવા તેની કાંઈ પણ મીલકત તેમાં મુકે તો રદ ખાતલ છે.		૯૪
અપવાદ.		૯૪
૨૩ ના મંજુર બક્ષીશની ખાખતમાં દરમ્યાન ઉપજ વીશે.		૯૫

— ૦ —

પ્રકરણ ૫.

વશીયતનામા ખાખતના અભિપ્રાય.

૧ વશીયત નામાની વાખ્યા	૯૬
૨ જે સખસને માલીક પેશાનો એકલો વારસ કર્યો હોય તે એકલો કૃત્રિમદાય તરીકે મીલકત લે છે.	૯૮
૩ વશીયતનામાથી પરાયા સખસને મીલકત આપવી એ કાયદેસર છે? વશીયતનામા માનો કોઈ ઠરાવ કાબદા વીરધ હોવાથી આખું વશીયતનામું રદ થઈ શકે છે અને જે ત્રણ વરસના વહીવટથી એવું વશીયતનામું મંજુર થઈ શકે	૯૯
૪ બાકીનાઓની સમતીથી એક વારસને કરી આપેલું વશીયતનામું મંજુર છે.	૯૯
૫ કબજા વગરનું વશીયતનામું મંજુર ગણી શકાય	૯૯

પ્રકરણ ૬ હું

લગ્ન, મેહર તલાક ઈત્યાદી બાબ તના અભિપ્રાય.

૧ લગ્નનો કરાર કાયદા પ્રમાણે જબરૂરિયાતી અમલમાં લાવી સહાસો નથી.	૧૦૩
---	-----

ક્રમસં.	આવૃત્તિ	પાનું.	કાવ્યસો.	આવૃત્તિ.	પાનું.
૨	પરશુવાની લેખી કૃત્રીયત અધનકારક નથી પણ અવેજમાં લીધેલી કાંઈ પણ રકમ પાછી લેઈ ગણાયતેવી છે. ૧૦૨		૧૯	ગુણામડીનાં ઠીકરાનો વારસો મળવાનો હક	૧૧૨
૩	ઉછરેથી લગ્ન કેઈ રીતે રહ્યા છે ૧૦૩		૨૦	ધણીના સગપણમાં ઠરાવેલી મેહેરની રકમ વસુલ કરવા પાત્ર નથી ૧૧૭	
૪	ગરબવંતી ઓરત સાથે લગ્ન કરવા વીશે તથા ધણીધણીઆણી પેટે રહેવા વીશે ૧૦૪		૨૧	મરણ સમયે ઉપર કરેલી મેહેરની કચુલત શરાશરી કરતાં વધારે રકમને માટે ચાલશે નહીં ૧૧૪	
૫	ઓરતની મીલકતની માલકી લગ્નથી ધણીને પ્રાપ્ત થતી નથી. ૧૦૫		૨૨	જ્યારે મેહેરની રકમ જે મુદતમાં રાવ કર્યો હોય ત્યારે યોગ્ય મેહેર મળવાનો હક નથી. ૧૧૫	
૬	પરણેલી સ્ત્રીને તેની પોતાની મીલકત ઉપર હદ વગરનો અપત્યાર ૧૦૫		૨૩	મેહેર અને બીજા કરજના દાવાઓ વચ્ચે કાંઈ પણ તફાવત નથી. ૧૧૫	
૭	ઓરતનો ધર્મ અને સંખ્યા વીશે ૧૦૫		૨૪	મેહેરની આવૃત્તિમાં નાણાં અને બીજી મીલકત વચ્ચે તફાવત ૧૧૬	
૮	કાયદા વીરુધ્ધ સરત સાથે કરેલા લગ્ન વીશે ૧૦૫		૨૫	મેહેરની રકમ જ્યારે ઠરાવવામાં ન આવી હોય ત્યારે ૧૧૭	
૯	સગાઈ કરેલી છોડીના તેના ધણીના મરણ પછી હક વીશે ૧૦૬		૨૬	મેહેર બદલ આપેલી મીલકતની આવૃત્તિમાં કચુલની જરૂર નથી ૧૧૭	
૧૦	પેહેલી વારની ઓરત હયાત છતાં તેની મેહેરની સાથે કરેલા લગ્ન વીશે ૧૦૬		૨૭	મેહેરની માત્રી આવૃત્તિ ૧૧૭	
૧૧	સાંભળેલી વાત ક્યારે પુરાવામાં લેવા જોગ છે ૧૦૭		૨૮	મેહેરનો હક છોડી દેવાથી વારસાના હકમાં ફરફાર થતો નથી ૧૧૮	
૧૨	કીયુ લગ્ન મંજૂર થઈ શકે? ૧૦૭		૨૯	મેહેરની રકમ તુરત આપવાની કે દીલમાં રાખવાની કે દરશાવ્યા વગરના મેહેરના દસ્તાવેજ આવૃત્તિ ૧૧૮	
૧૩	વધારે સારો પુરાવો ન હોયતો ધણીની સાખીત થએલી કચુલત લગ્ન સાખીત કરવાને બસ છે. ૧૦૮		૩૦	મેહેરમાંની તુરત આપવાની રકમ જ્યારે ન જણાવી હોય ત્યારે ૧૧૮	
૧૪	કાયદા પ્રમાણે વાલી ન હોય ત્યારે લગ્ન વીશે ૧૦૮		૩૧	મેહેર ગેરબ્યાજબી રીતે રોકી હોયતો ઓરત સ્ત્રી ધર્મ બાવથી વરતવા બંધાયેલી નથી. ૧૨૦	
૧૫	નાની ઉમરના બાલક ઉપરનું લગ્ન કરવાનો અધિકાર આપ તરફના વાલીઓનો છે. ૧૦૮		૩૨	મેહેરની મુદત લગનની તારીખથી કે ધણીના મરણની તારીખથી ગણવી ૧૨૦	
૧૬	ઓરત નાની ઉમરની હોય ને પરણી હોયતો ૧૧૦		૩૩	મેહેરની આવૃત્તિમાં દસ્તાવેજની જરૂર નથી. ૧૨૧	
૧૭	ક્યારે સગીરપણ અંધ થાય ૧૧૧				
૧૮	સ્ત્રી અથવા પુરુષ ધર્મમાં આવ્યા નું કેહેવું ક્યારે રિવાજાય ૧૧૧				
	બરતેર વરસની સ્ત્રી સ્ત્રીધર્મમાં આવ્યા ૧૧૨				

દાખલો	બાબત	પાનું
૩૬	ધણીના પરધા પછી ઓરતની ઉં મર સાથે કાંઈ પણ સંબંધ નહીં રાખતાં જે કાંઈ મેહેર ઠરાવેલી હોય તેનો દાવો થઈ શકે છે	૧૨૨
૩૭	ઠરાવેલી મેહેર ગમે તેવી ભારે હો યતોપણ કાયદાથી તે અપાવાય છે	૧૨૩
૩૬	ધણીના કમળમાં ન હોય એવીમી લકત મેહેર બદલ લખી આપી હો ય ત્યારે	૧૨૩
૩૭	મેહેરની હદ નથી	૧૨૪
૩૮	મેહેર બદલ સ્થાવર જગમ ત મામ મીલકત મળી શકે કે દસ્તા વેજમાં જણાવેલી અસુક રકમ મ ળવાનો તેનો હક છે.	૧૨૫
૩૯	ગુજરનાર ઓરતના બાળ વારસો ન હોયતો તેના ધણી તથા એકેનને મેહેરનો અડધો અડધ ભાગ સરખો મળે છે	૧૨૬
૪૦	મેહેરની રકમ સંબંધી તકરાર વા, જો ઓરતની વ્યાજખી મેહેર તેણી એ દાવો કરેલી મેહેર કરતાં આ છી હોયતો ધણીના કરતાં ઓરતે હજુ કરેલો પુરાવ વધારે પસંદ કરવા ભોગ છે નહીંતો નહીં	૧૨૭
૪૧	તલાક વીશે	૧૨૭
૪૨	તલાક આગળની તારીખથી ગણા ય નહીં	૧૨૮
૪૩	સ્વતંત્ર ઓરતના ફરજદોના માથા પ કબુલ થયા હોયતો એકબુલત ક બુલ ફરનારની સાથે ઓરતનું લ- ગ્ન થયાનો એ પાકો પુરાવ છે.	૧૨૮
૪૪	તલાક આપ્યા પછી અજમાએશ ની મુદત	૧૨૯
૪૫	અનઉરસ બાળક કોઈનું ફરજદ નથી પણ તે સાત વરસનું થતાંસુ ધી તેને પોતાના હવાલામાં રાખવા આ નો હક છે	૧૩૦

દાખલો	બાબત	પાનું
૪૬	અઉરસપણાનું અનુમાન કેમ કરાય	૧૩૦
૪૭	કબુલત વગર છોકરાનું માથાપ પણ ક્યારે સ્થાપીત થાય છે	૧૩૧
૪૮	માથાપપણની છનકારીએત ક્યારે કામમાં આવે	૧૩૨

પ્રકરણ ૭.

વાલી તથા સગીરપણા બાબતના અભિપ્રાય.

- ૧ નાની ઉંમરનાઓના લગનને વા-
સ્તે વાલી. ૧૩૪
- અને તેમની મીલકતને માટે ૧૩૪
- ૨ સગીરની જમીનના વેચાણ બાબત ૧૩૬
- ૩ મા જો ફરીથી લગ્ન કરેતો વાલી
પણાનો તેનો હક જાય છે. ૧૩૭
- ૪ કોઈ બાળકની માને તેની વાલી
નીમી શકાય છે. ૧૩૮
- ૫ મુદત ન બાંધી હોય અથવા કરાર
કરનાર પક્ષકારોમાંથી એકાદ ગુજ
રી ગયો હોય તો લીશ રદ કરવા
ને તે બસ છે. ૧૩૯
- ૬ પોતાના વાલીઓ પછી એક વા-
લીની મંજુરીથી નાહાની ઉંમરનો
છોકરો દાવો કરી શકે છે. ૧૪૦

પ્રકરણ ૮.

ગુલામગીરો બાબતના અભિપ્રાય.

- ૧ ગુલામનો છુટકારો કેવા સાધનોથી
ગરલીત ગણાય, ૧૪૦
- ૨ જે જુદી જુદી રીતોથી ગુલામ
ગીરો ઉત્તર થાય છે તે રીતો ૧૪૧
- ૩ સ્વતંત્ર માણસને કાયદાસર રીતે
ગુલામ દાખલ વેચી શકાય નહીં ૧૪૨

દાખલો	બાબત	પાનું
૧	જસકંટ વખતે મનુશ જતને વેચવું અથવા લેવું એ ઉચીત છે	૧૪૫
૨	કોઇ પણ પ્રકારનો મિલકતનો વા રશો મળી શકતો નથી.	૧૪૬
૩	કોઇ બાળકને બાળપણમાં તેના મા આપે ગુલામ દાખલ બાડે આપેલું હોય તો તે બાળક પુખ્ત ઉમરનું થતાં પોતાની સ્વતંત્રતા પાછી લેઇ શકે છે.	૧૪૬
૪	વગર પરણેલી બીજાની ગુલામ ડીના પેટથી થયેલાં છોકરાં અનૌ રસ છે અને તે તેણીના માલીક ની મીલકત છે.	૧૪૮
૫	પણ બાપની પોતાની વગર પર ણેલી ગુલામડીના પેટનાં છોકરાં ઝારસ છે.	૧૪૮
૬	મરદ અને ઝોરત ગુલામના પર ણેલી થયેલાં ફરજદો ઝોરત ગુલામના માલીકની મીલકત છે.	૧૪૯
૭	સામાન્ય રીતે ગુલામડીના ફરજ- દો વિશે.	૧૫૦
	સ્વતંત્ર માણસના વેચાણ અથવા ગીરો વીશે.	૧૫૦
૧૦	ગુલામની સાથે સ્વતંત્ર સ્ત્રીના લ ગ્ન વીશે.	૧૫૦
૧૧	અનૌરસ ફરજદના મા આપને તે ફરજદ ગુલામગીરીમાં વેચવા નો હક નથી.	૧૫૧

પ્રકરણ ૯ મું

ધર્માદા બાબતના અભિપ્રાય.

- ૧ ધર્માદામાં આપેલી મિલકત વાર-
સામાં લેઇ શકાય નહીં, વેચી શ
કાય નહીં, કે મેહેર અદલ નીમી
આપી શકાય નહીં.

૧૫૨

દાખલો	બાબત.	પાનું
૨	સુપ્રીમન્ટેન્ડેન્ટે કરેલું ધર્માદા જ- મીનનું વેચાણ ક્યારે અંગીકાર કરવા જોગ છે.	૧૫૩
૩	અલ્તમ ધા પણ અક્ષીસથી લેનારે કરેલી ઉ પજની અક્ષીસ નામજુર છે.	૧૫૩
૪	સ્ત્રીઓ કામ કરવાને લાયક છે કે નહી	૧૫૪
૫	જમીનના માલીકની સંમતી વગર મસિદ બાંધી હોય ત્યારે.	૧૫૬
૬	કબરસ્તાન અને ધર્માદા મકાનો જો તે વકફ ન હોય તો વારસા માં લેઇ શકાય છે	૧૫૯
૭	પીરના તાબાની જમીનના ભાગ પાડવા બાબત	૧૫૯
૮	મુતવલી ધયા ટુષ્ટી શબ્દનો અર્થ	૧૬૧
૯	સબ્જદાનરીન ધયા ઉપરીના ઓ ધાનો વારસો લેવા વીશે	૧૬૨
૧૦	મુતવલી ધયા સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટના આધા ઉપર ઉતરાધીકાર વીશે	૧૬૩

પ્રકરણ ૧૦ મું

દેલુ તથા જમીનગીરી બાબતના અભિપ્રાય

- ૧ લેણદારના દાવા પતાવવામાં
કાંઇ તકાવત ગણવો કે સ
રવેને શરખો લાભ આપવો.
- ૨ દેણદાર મરણ સૈયા ઉપર લેણદા
રને નુંકશાન થાય તેવી રીતે પો
તાની મીલકત વારસનામાથી કે
બીજી રીતે બીજાને આપી શ
કતો નથી
- ૩ ગીરો રાખનાર તેના દેણદારના ગુજ
રી જવા પછી તેનું લેહેણું ગીરોમાં
થી વસુલ કરવા મુખતીઆર છે
- ૪ વાલીએ કરેલાં જરૂરી કરજ વીશે

૧૬૪

૧૬૫

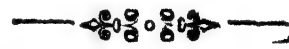
ખાખો	ખાખત	પાનું
૫	મરણ સધયા ઉપર કરેલા કરજ વીસે	૧૬૭
૬	એકત્ર ખત કર્યું હોય અને એક લેણુદાર ગુજરી ગયો હોય ત્યારે	૧૬૭
૭	એ જલ્મ જામીન થયા હોય અને એકને દેવાની આખી રકમ આપવી પડી હોય ત્યારે	૧૬૮
૮	એકસ લેહેલુ પનાવવાને ગીરો ક રી આપેલી મીલકત વીશે	૧૬૯
૯	કરજ ચુકવા પેહેલાં કરેલું બક્ષી શનામૂ કાઅદા પ્રમાણુ ચાતી શકે	૧૭૦
૧૦	ધણીની મીલકતપર પોતાની મે હેર બદલ ઓરતનો હક પોહોચે	૧૭૩

પ્રકરણ ૧૧ મું

દાવા તથા ન્યાયની બાબતના અભિપ્રાય

૧	દાવાને મુદતનો બાધ આવતો નથી	૧૭૪
૨	ખત સિરસ્તા મુજબ ન હોવાથી તે માં કરેલો કરાર રદ થતો નથી	૧૭૪
૩	ગુલામોએ આપેલો પુરાવ અગિકા ર કરવા જોગ નથી	૧૭૬
૪	ધણીએ ઇઆપે આપેલી લાભની સાક્ષી અગીકાર કરવા જોગ નથી	૧૭૬
૫	નોકરનો પુરાવ અગીકાર કરવા જોગ નથી.	૧૭૬
૬	એક વારસનો બીજા વારસની ત- રફેલમાં પુરાવો.	૧૭૮
૭	ગુજરી ગયેલી ઓરતની મેહેરનો દાવો ગમે તેટલો વખત વીતી ગયા છતાં તેની છોડીના છોકરાં કરી શકે છે.	૧૮૦
૮	એકજ આશામીએ ખરીદની રૂએ અને વારસાની રૂએ દાવો કરયો હોય ત્યારે.	૧૮૧
૯	દેણુદાર અને લેણુદાર વચ્ચે ગીરો	

દાખલો	ખાખત	પાનું
ઉપરના લેહેલુની રકમ બાબતની તકરાર વીસે.		૮૪૧
૧૦	વીધવાને તેના ધણી પાસેથી મ બેલી મીલકત બાબત એ વિધવા અને બીજા વારસો વચ્ચે તકરાર વીશે.	૧૮૪
૧૧	ઇતકારની બાબતમાં નીચમ દાખલો	૧૮૬
	અટકળનો પુરાવો	૧૮૮
૧૨	દાવાદારે જે સગપણ પ્રથમ ઇતકાર કર્યું હોય તે સગપણને આધારે દાવો ચાલે કે શી રીતે.	૧૮૯
૧૩	લગનના પુરાવમાં શું શું જોઈએ	૧૯૦
૧૪	જે પક્ષકાર ઉપર દાવા ચાલતો હોય તે પક્ષકાર તેનો ઠરાવ થતાં પેહેલાં ગુજરી જાય તો નવેસરથી કામ ચલાવ્યા વગર તે દાવાનો અમલ તેના વારસો ઉપર થઇ શકે.	૧૯૧
૧૫	પડદે રહેલી સ્ત્રી કોણુ છે. તે સા ખીત કરવાને તેની સહી બાબત- ના સાહેદો પછકા એક જણુ તે ઓરતને નજરે દીઠેલી હોવી જો- ઇએ.	૧૯૧

ભાગ ૩ નો.

ફેસલાઓના તત્વનો સંગ્રહ.

દાવો	૧
કચુક્ત	૪
વહીવટ	૪
દત્તક	૬
ગુમાસ્તો અને ધણી	૬
દરમાયો	૬
વડીલો પારજીત મીલકત	૧૩

બાબત.	પાનું	બાબત.	પાનું
ધર્મ ત્યાગ	૭	દી અગર વેચાણ	૫૫
દાસીપુત્ર	૮	બક્ષીસ	૫૭
વશીયત નામથી આપેલો વારસો	૯	મેહેર	૬૯
હુડીઓ તથા પ્રામેસરી નોટો	૧૦	વાલી	૬૯
ખત	૧૧	હીંદુ	૭૧
બ્રીડીસ સમજોટ(ધંગળ રહીયત)	૧૩	ધર	૭૧
નાત	૧૩	નાની ઊમરનું છોકરું	૭૧
અ્યામ પરદી	૧૩	વારશે	૭૨
ખુનને માટે સમજણ	૧૪	વ્યાજ	૮૩
સમજુત	૧૪	ખોતબાહ	૮૩
કરાર	૧૫	ખોતબાહ	૮૩
કોરટ ઓફ વારડઝ (નાની ઊમરના		કાયદો	૯૪
ઓની મીલકતનો વહીવટ કરનારી)		ખોરાકી પોશાકી	૯૬
કોરટ	૧૬	વહીવટ કરનાર	૯૭
રીવાજ	૧૬	લગ્ન	૯૮
નુકશાની	૧૭	મોહોરમ	૯૩
મરણ	૧૭	ગીરો	૯૪
કરજ	૧૮	મસજીદ	૯૬
દસ્તાવેજ	૨૦	વેહેચાણ	૯૬
તલાક	૨૨	ભાગીયો	૯૭
મેહેર	૨૪	પક્ષકારોની તકરાર	૯૮
મેહેર શીયાપંથના કાયદા પ્રમાણે	૩૪	સાંન ગીરો	૯૮
લવાજમ	૩૬	અચક્રિયાધીકાર	૯૯
ધરમાદા	૩૭	મીલકત	૧૦૭
બહાગીર	૪૮	દાવો છોડી દેવો	૧૦૭
પ્રતીબંધ અટકાવ	૪૮	વેચાણ	૧૦૭
પુરાવો	૫૦	ગુલામગીરી	૧૧૦
વશીયતનામું અમલમાં લાવવા સા		હોરમાન છોકરો	૧૧૧
૩ નીમાએલો સખસ	૫૪	બુધ્ધ (વસીયતનામું)	૧૧૧
ફારસી એટલે કલપીત નામથી ખરી		નુકશાની	૧૧૫

PRINCIPLES OF THE MEHOMEDAN LAW.

વારસો, કરાર તથા પરચુરણ બાવતો સંબંધો.

મુસલમાની કાયદાના ધોરણો.

પ્રકરણ ૧ લું.

વારસા બાબતના ધોરણો.

કલમ ૧

સામાન્ય નિયમો:

૧ વારસા બાબતના મુસલમાની કાયદામાં શ્યાવર અને જંગમ, અથવા વડિલો પારણત અને આપ કમાઈની મીલકત વચ્ચે કંઈ તફાવત નથી.

૨ જ્યેષ્ઠત્વના કારણથી અધિક હક મળતો નથી, અને તેણે દીકરા હોય તે પણ તે તમામને સરખે હિસ્સે વારસો મળે છે.

૩ જ્યારે દીકરા અને દીકરીને સંગળે વારસો મળે છે ત્યારે દીકરીના હિસ્સે દીકરાના હિસ્સાથી અડધો હોય છે.

૪ એક દીકરા અથવા એક વારસો કરી આપેલું વસિયતનામું ખીજ દીકરા અથવા ખીજ વારસોને નુકસાન કારક રીતે અને તેમની સમ્મતી વગર અમલમાં આવી શકતું નથી.

૫ વસિયતનામાથી આપેલા દાન અવલ કરજ આપી દેવું જોઈએ, અને તે દાન જે કે વસીયતનામું કરનારની મીલકતના એક ત્રીઝાક સધી વધારે હોતું ન જોઈએ તે વારસાની વેહેણણ કરતાં પહેલાં આપી દેવું જોઈએ.

૬ ગુલામગીરી, મનુવચન, ધર્મભેદ અને પ્રજા ધર્મભેદ એ ચાર કારણો હોયતો વારસા ઉપર હક પોહાયતો નથી.

૭ પણ મુસલમાની ધર્મ નહી પાળનારા સખસો તેમના પોતાના પંથવાળાઓના વારસો થઈ શકે છે, અને જે સખસો મુસલમાની ધર્મના છે તેઓ, પ્રજા ધર્મભેદના કારણથી વારસાથી ખાતલ થતા નથી.

અધી જાતનીમીલકત ખીજ તફાવત વારસામાં મળી શકે છે. જ્યેષ્ઠત્વથી.

દીકરાની સંગળે દીકરીના હક વીશે.

વારસોને વસીયતનામાથી આપેલા દાન વીશે.

કરજ તથા વસીયતનામાથી આપેલા દાન વીશે.

વારસા ઉપર હક ન પોહાયતાના કારણો. અપવાદો.

૧૩ જેઓ ફક્ત કાયદાસર હિસ્સેદારો છે, અને શેષાધીકારી વારસો નથી તેમના હિસા નફી ખતાવી શકાય છે, પણ જેઓ હિસેદારો તથા શેષાધીકારીઓ બંને છે તેમને મળવાના હિમા સામાન્ય રીતે ખતાવી શકતા નથી, અને તે દરેક પ્રસંગે નફી કરવા પડે છે જેમકે ધણી ધણી આણી કે જે ફક્ત હિસ્સેદારો છે તેમના વારસને. હિસ્સો દરેક પ્રસંગને માટે મુકરર કરેલોજ છે. પણ દીકરીઓ અને બહેનો જે ફટલીક વખતે કાયદાસર હિસ્સેદારો છે, અને ફટલીક વખતે શેષાધીકારીઓ છે, તથા ખાપ અને દાદા જે ફટલીક વખતે ફક્ત કાયદાસર હિસ્સેદારો છે, અને ફટલીક વખતે વળી તેની સાથે શેષાધીકારીઓ પણ છે તેમને મળવાના હિસામાં રકમનો તદ્દન ખીજ વારસોના સંગપણની પાપરી તથા તેમની સંખ્યા ઉપર આધાર છે.

શેષાધીકારી વારસો નથી એવા હિસ્સેદારો વીરો.

જે શેષાધીકારી વારસો છે એવા હિસ્સેદારો વીરો.

કદમ ૨.

હિસ્સેદારો તથા શેષાધીકારીઓ વીરો.

૧૪ જ્યાં છોકરાં અથવા દીકરાંનાં છોકરાં ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીએ હોય તે હકાણે વીધવાને તેના ધણીની મીલકતનો $\frac{૧}{૨}$ ભાગ મળે છે, અને જો તેમાંનું કાંઈ ન હોય તો $\frac{૧}{૨}$ ભાગ મળે છે.

વીધવાનો હિસ્સો

૧૫ જ્યાં છોકરાં અથવા દીકરાંનાં છોકરાં ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીએ હોય તે હકાણે વરને તેની વહુની મીલકતનો $\frac{૧}{૨}$ ભાગ મળે છે, અને જો તેમાંનું કાંઈ ન હોય તો $\frac{૧}{૨}$ ભાગ મળે છે.

વરનો હિસ્સો

૧૬ જો કાંઈ દીકરો ન હોય અને ફક્ત એકજ દીકરી હોય તો દીકરીને તેના કાયદાસર હિસ્સા દાખલ એ મીલકતને $\frac{૧}{૨}$ ભાગ મળે છે.

દીકરીનો હિસ્સો

૧૭ જો કાંઈ દીકરો ન હોય અને એ અથવા વધારે દીકરીઓ હોય તો તેમના કાયદાસર હિસ્સા દાખલ તેમની વચ્ચે એ મીલકતનો $\frac{૨}{૩}$ ભાગ મળે છે.

એ અથવા વધારે દીકરીઓનો હિસ્સો

૧૮ જો કાંઈ દીકરો, દીકરી, કે દીકરાનો દીકરો ન હોય તો દીકરીઓની પેઢ દીકરાની દીકરીઓને વારસો મળે છે, એટલે કે, જો એક દીકરી હોય તો તેને કાયદાસર હિસ્સા દાખલ અડધ ભાગ મળે છે, અને એ અથવા વધારે દીકરીઓ હોય તો $\frac{૨}{૩}$ ભાગ મળે છે.

દીકરાની દીકરીઓનો હિસ્સો

૧ કાયદાસર હિસ્સેદારના હક પતાવ્યા પછી ખાકી રહેલી મીલકત લેવાને મરનારના જે ખીજા સગાનો હક પોહેચે છે તેમને શેષાધીકારી કહે છે.

૨ દીકરા ન હોય તો દીકરીઓ કાયદાસર હિસ્સેદારો છે. તેવીજ રીતે બાઈઓ ન હોય તો બહેનો કાયદાસર હિસ્સેદારો છે પણ જો બાઈઓ હોય તો બહેનો માત્ર શેષાધીકારી થાય છે. દાદા તથા ખાપ જો તેમને દીકરા, દીકરાના દીકરા ઇત્યાદી હોય તો, તેઓ કાયદાસર વારસો છે, પણ ફક્ત દીકરીઓ હોય તો તેઓ શેષાધીકારીઓ, તેમજ કાયદાસર હિસ્સેદારો છે.

સદરહુ વીરો

૧૬ જો એક દીકરી હોય તો દીકરાની દીકરીઓ વચ્ચે ૩ ભાગ મળે છે; પણ જો બે અથવા વધારે દીકરીઓ હોય તો દીકરાની દીકરીઓને કંઈજ મળતું નથી.

સદરહુ વીરો

૨૦ પણ જો દીકરાનો દીકરો હોય, અથવા દીકરાના દીકરાનો દીકરો હોય તો દીકરાની દીકરીઓ વચ્ચે દીકરાના દીકરા અથવા દીકરાના દીકરાના દીકરાના ભાગમાં જે આવે છે તેનાથી અડધ ભાગનો હિસ્સો મળે છે.

સગા ભાઈઓ અને સગી બહેનો વીરો.

૨૧ જો દીકરો અથવા દીકરાનો દીકરો જન્મે તેટલી હિસ્સા પેટીએ હોય, અથવા પાપ અથવા ખરોદદાર હોય તો સગી બહેનો તથા સગા ભાઈઓને કંઈ પણ હિસ્સો કદી મળી શકતો નથી.

સદરહુ વીરો

૨૨ જો અંગળીઆટ ભાઈઓ હોય તો (એટલે જેની મા એક અને પાપ જુદા) દરેક સગી બહેનને એ ભાઈઓને જે મળે છે તેનાથી અરધ ભાગનો હિસ્સો મળે છે; આ પ્રમાણે બહેનો શોષાયકાની હોવાથી તેમના હિસ્સાની રકમો કેરીયત પ્રમાણે વધારે ઘટાડે હોય છે.

સદરહુ વીરો

૨૩ જો દીકરા, દીકરાના દીકરા, દીકરીઓ અને દીકરાની દીકરીઓ ન હોય અને ફક્ત એકજ સગી બહેન હોય અને કાંઈ અંગળીઆટ ભાઈ ન હોય તો એ બહેનને મિલકતનો અરધ હિસ્સો મળે છે.

સદરહુ વીરો

૨૪ જો દીકરા દીકરાના દીકરા, દીકરીઓ અને દીકરાની દીકરીઓ ન હોય અને બે કરતાં વધારે સગી બહેનો હોય અને કાંઈ અંગળીઆટ ભાઈ ન હોય તો બહેનો વચ્ચે મિલકતનો ૩ ભાગ મળે છે.

સદરહુ વીરો

૨૫ જો દીકરીઓ, અથવા દીકરાની દીકરીઓ હોય અને કાંઈ સગો ભાઈ ન હોય તો દીકરીઓને અથવા દીકરાની દીકરીઓને તેમના હિસ્સા માથા પછી પાકી રહે તે સગી બહેનોને મળે છે; જો ફક્ત એકજ દીકરી અથવા દીકરાની દીકરી હોય તો આ પાકીની મિલકત અથવા શોષકતાના મિલકતનો અરધ ભાગ રહે છે, અને જો બે અથવા વધારે દીકરીઓ હોય તો ત્રીજો ભાગ રહે છે.

અરધ રકતના ભાઈઓ તથા અરધ રકતની બહેનો વીરો.

૨૬ બે પ્રકારના અરધ રકતના ભાઈઓ તથા અરધરકતની બહેનો વચ્ચે તફાવત છે જે અરધરકતના ભાઈઓ તથા અરધરકતની બહેનો ફક્ત એકજ પાપના પેટનાં છે તેમને કાંઈ અરધરકતના

* ખરો દારૂ એટલે ગુજરાતની સરેહ જેના સગપણની અંદર કાંઈ એક રત આવી જતી થાય. જેમકે પાપનો પાપ, તેનો પાપ, ઇલાહી. ગુજરાતની સરેહ જેના સગપણની અંદર એવું આવે છે તેને ખરો દારૂ કહે છે.

મુસલમાની સરેહ.

(૫)

ભાઈના એકજ માખાપના પેટનાં સગા બાઈયો તથા સગી બહેનો હોય તો સદરહુ અરપરકાના ભાઈની મિલકતમાં કદી વારસો ન-
ળતો નથી, પણ ફક્ત એકજ માના પેટનાં ફરજનોને પુરું રકબના
બાઈએની સથે વારસો મળે છે.

૨૭ જો એકજ માખાપના પેટની ફક્ત એકજ સગી બહેન હોય
તો ફક્ત એકજ ખાપના પેટનો હોરમાન બેહેનેને તેમને કાઈ આં-
ગળીઆટ ભાઈ ના હોય તો તેનો કાયદાસર હિસ્સા હાખસ $\frac{1}{2}$ ભા-
ગ મળે છે.

૨૮ જો એકજ માખાપના પેટની બે અથવા વધારે સગી બહેનો
હોય તો ફક્ત એકજ ખાપના પેટનો હોરમાન બેહેનોને તેમને કા-
ઈ આંગળીઆટ ભાઈ ના હોય તો કાઈ મળવું નથી.

૨૯ પણ જો ફક્ત એકજ માખાપના પેટની હોરમાન બેહે-
નોને આંગળીઆટ ભાઈ હોય તો સદરહુ આંગળીઆટ ભાઈને જે
હિસ્સો મળે છે તેનાથી અડધ હિસ્સો દરેક હોરમાન બેહેનને
મળે છે.

૩૦ એકજ માખાપના પેટના ભાઈઓ તથા બેહેનો અને ફક્ત
એકજ ખા ના પેટના બાઈયો તથા બેહેનોનું જે શીને થાય છે તેવી
ઊલટી શીતે એકજ માના પેટના ભાઈયો તથા બેહેનોમાં જાતીમદવી
હિસ્સાની રકમમાં તફાવત થતો નથી; પણ મરદને ખમણી હી સો
મળવા વીશેનો સામાન્ય નીયમ તેમનાં છોકરાને લાગુ પડે છે.

૩૧ જો મરતારને છોકરાં ના હોય અથવા દીકરાના છોકરાં ના
હોય અથવા ખાપ ના હય અથવા ખરો દારો ના હોય અને જો ફ-
ક્ત એકજ માના પેટના એક ભાઈ અથવા એક બેહેન હોય તો તેનો
અથવા તેણીનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે, અને જો ફક્ત એકજ માના પેટના
બે અથવા વધારે છોકરાં હોય તો તેમની વચ્ચે $\frac{1}{2}$ મળે છે.

૩૨ જો મરતારને દીકરો અથવા દીકરાનો દીકરો ગમે તેટલી ઉત-
રતી પહેડીએ હોય તો ખાપને $\frac{1}{2}$ મળશે.

૩૩ જો છોકરા અથવા દીકરાનાં છોકરાં ગમે તેટલી ઉતરતી પહે-
ડીએ હોય, અથવા બે અથવા વધારે સગા ભાઈયા તથા બેહેનો હય
તો માને $\frac{1}{2}$ મળશે.

૩૪ જો છોકરાં અથવા દીકરાનાં છોકરાં ના હોય અને ફક્ત એ
કજ સગા ભાઈ કે બેહેન હોય, અને માની સંગથે ખાપને ખદ્દરે ખરો

ફક્ત એકજ ખા
પના પેટ વીશે.

ફક્ત એકજ મા
ના પેટ વીશે

ફક્ત એકજ ખા
પના પેટની હી
માન બેહેને વીશે

સદરહુ વીશે

સદરહુ વીશે

ફક્ત એકજ મા
ના પેટના ભાઈ
ઓ તથા બેહેનો
નો સરખો વાર
સો મળે છે; પણ
મરદને ખમણી
હિસ્સો જતા વી
શેનો સામાન્ય ની
યમ તેમનાં છોક
રાને લાગુ પડે છે.

એકજ માના પે
ટના એક આંબ
ળીય ટ ભાઈ ત
થા એક આંગળી
યાટ બેહેન વીશે
બે અથવા વધાર
ે વીશે.

ખાપના હિસ્સા
વીશે

માના હિસ્સા
વીશે.

સદરહુ વીશે

દાદા હિસ્સો લેનાર હોય તો વીધવા અથવા રાંડેલા પુરુષની સંગાથે મને ૬ માગ મળશે, પણ તેમના હો સામાંથી પાપ હિસ્સો લેનાર હશે તો વીધવા અથવા રાંડેલા પુરુષના હિસ્સા પત્યા પછી ફક્ત શેષ ધનનો તેમને ૬ મળશે.

દાદા વીશે

૩૫ જો પાપ હોય તો દાદાને મીલકતનો કાંઈ પણ હિસ્સો મળી શકતો નથી.

હિસ્સા વાંસે

૩૬ જો મરનારનો દીકરો હોય, અથવા ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીએ દીકરાનો દીકરો હોય, અને પાપ ના હોય તો ખરા દાદાને ૬ ભાગ મળશે.

ખરી દાદી વીશે

૩૭ જો મા હોય તો દાદીએને મીલકતનો કાંઈ પણ હિસ્સો મળી શકતો નથી. જો પાપ હોય તો પાપ તરફની દાદીએને કાંઈ મળી શકતું નથી.

પાપ તરફનાં નારી જાતીના વડીલો વીશે અપવાદ

૩૮ જો ગમે તેટલા ચડતી પેઢીના પાપ તરફના આરત જાતીના વડીલો ખરા દાદાથી પાનલ થાય છે પણ પાપની મા પાનલ થતી નથી કેમકે તે ખરા દાદાની તરફની સગી થતી નથી.

દાદીએના હિસ્સા વીશે

૩૯ મા તરફની દાદીના હિસ્સો ૬ છે, અને જો પાપ ના હોય તો પાપ તરફની ખરી દાદીને પણ તેટલો જ હિસ્સો મળે છે.

બે અથવા વધારે દાદીએ વાશે

૪૦ સરખી પેઢીની બે અથવા ત્રણ દાદીએને સરખી રીતે ૬ ભાગ મળે છે.

નજદીકતા હોય તો વધારે દુરનાનો હક પોહોય તે તથા

૪૧ પણ જો દાદીએ મરનારને સગપણમાં વધારે નજદીકની છે તે દાદીએ હોય તો, વધારે દુરની દાદીએનો હક પોચતો નથી.

ખોટા વડીલો વીશે

૪૨ મા તરફનો ખરો દાદો અને મા તરફના દાદાની મા કાંઈએ કસ હિસ્સો મળવાને હકદાર નથી, કેમકે તેઓ ખોટા વડીલો કહેવાય છે, અને તેઓ હિસ્સેદારોની કે શેષાધિકારીઓની સંખ્યામાં નથી.

કુલમ ૩.

કુરનાં સગા વીશે.

પેઢેલા વરગના કુરનાં સગા

૪૩ જો દીકરો ન હોય અથવા દીકરી ન હોય, અથવા દીકરાનો દીકરો ન હોય, અથવા દીકરાની દીકરી ન હોય પછી તે ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીએ તેની ચીંતા નહીં તો, અથવા પાપ ન હોય, અથવા

૧ ખરી દાદી એટલે મરનારની સાથે જેના સગપણમાં ખોટો દાદો આવી જતો નથી જેમકે માની મા અને પાપની મા, ખરી દાદીએ છે. જે દાદી ને અમ મરનારની સાથે ખોટો દાદો આવી જાય છે તેને ખોટી દાદી કહે છે જેમકે માના પાપની મા

ખરો દાદા ન હોય, અથવા ખીજો કાઠ પેઢી દર પેઢી ચઢતો વડીલ ન હોય, અથવા મા ન હોય. અથવા માની મા ન હોય, અથવા બાપની મા ન હોય, અથવા ખીજો કાઠ પેઢી દર પેઢી ચઢતો ખોરના ભત્રીજો વડીલ ન હોય. અથવા વીંધવા ન હોય, અથવા ઘણી ન હોય અથવા અર્ધ અથવા. પુર્ણ રક્તને ભાઈ ન હોય, અથવા પુર્ણ રક્તના અગર ફક્ત એકજ બાપના પેટના ભાઈએ ના ગમે તેટલી બીજી તરતી પેઢીના દીકરા ન હોય, અથવા અરધ અથવા પુર્ણ રક્તની બે ન હોય, અથવા કકા ન હોય, અથવા ગમે તેટલી બીજી તરતી પેઢીએ કાકાના દીકરા ન હોય, આ (મયાં હીસ્સેદારો અથવા શેખાવીકારીઓ કહેવાય છે.) તે દીકરીના છોકરાં તથા દીકરાની દીકરીઓના છોકરાં ને વારસો મળે છે; અને આ છોકરાં પહેલા વર્ગના દુરના સગા કહેવાય છે.

૪૪ જે દીકરીનાં છોકરાં અથવા દીકરાની દીકરીઓના છોકરાં ન હોય તે જે પ્રકારના દાદા તથા દાદાઓ હીસ્સેદારો કે શેખાવીકારીઓ બેમાથા એક નથા (એટલે જે બાપ દાદા તથા ખેડી દાદાઓ છે) તેમને વારસો મળે છે, અને તે બીજા વર્ગના દુરનાં સગાં કહેવાય છે.

બીજા વર્ગનાં દુરનાં સગાં

૪૫ ઉપર કહેલા ખેડી દાદા તથા ખેડી દાદાઓ ન હોય તે સગી બહેનનાં છોકરાંને, સગા ભાઈની દીકરીઓને, તથા ફક્ત એકજ માનાં પેટનાં આંગળીઆટ ભાઈઓના દીકરાને વારસો મળે છે; અને તે ત્રીજા વર્ગના દુરનાં સગાં કહેવાય છે.

ત્રીજા વર્ગનાં દુરનાં સગાં

૪૬ જે ઉપરની કલમમાં કહેલાં સગાં ન હોય તે આંગળીઆટ ફાઈએને, આંગળીઆટ કકાએને (એટલે બાપની આંગળીઆટ બહેનો તથા ભાઈઓને,) તથા મામા અને મામીએને વારસો મળે છે, અને તે ચોથા વર્ગના દુરનાં સગાં કહેવાય છે.

ચોથા વર્ગનાં દુરનાં સગાં

૪૭ તે ન હોય તે પીતંગાઈએને, એટલે આંગળીઆટ ફાઈએ - ના તથા આંગળીઆટ કાકાઓના, અને મામાએના તથા માસીઓનાં છોકરાને વારસો મળે છે.

તેમના છોકરાં તરીકે

૧ આ સમસામાંનાં નીચે લખેલા અર્થમાં કાયદાસર હીસ્સેદારો છે. એટલે કે, બાપ, ખરોદાદા અથવા ખીજો કાઠ પેઢી દર પેઢી ચઢતો મરદ વડીલ ઘણી અને ફક્ત એકજ મતા પેટનો અરધરક્તનો ભાઈ; તથા નીચે લખેલી બેરતો કાયદાસર હીસ્સેદારો છે, એટલે કે દીકરી, દીકરાની દીકરી, વાંધવા, મા, ખજીંદારી, એકજ મા-બાપના પેટની સગી બહેન, ફક્ત એકજ બાપના પેટની બેરમાન બહેન, અને ફક્ત એકજ મતા પેટની આંગળીઆટ બહેન. આ સમસાના હીસા જેની હકીકત તે પ્રમાણે વધારે ઘટારે હોય છે, અને અમુક પ્રસંગે આમાંના કુલાક ઉપર બાબતો મુજબ તદન પાતલ થવા પાત્ર છે. બાકીનાં સમસા ફક્ત શેખાવીકારીઓ છે, અને તેમને કાંઈ એકસ હીસ્સા મળતા નથી.

છોડાવેલા ગુલા
મનીપાપતમા
૫૧૧ છે

૪૮ શેષ નિકારીઓ ન હોય તો દુરનાં સગાંને જીતરાધિકાર
રખતા વીરો ઉપરના સામાન્ય નિયમોમાં એ આવડે છે. જો
કંઈ છોડાવેલા ગુલામની નિલકતને વારસે લેવાને હેય તો મ-
રનાર ગુલામના દુરનાં સગાંના કરતા તે ગુલામના મુક્ત કરનારને
અધિકાર એ મુક્ત કરનારના વારસાને વારસો મળવાનો અધિક
હક છે.

પહેલા વરગતા
દુરના સગાં ઉ
તરાધિકાર વીરો
ના નોયમે.

૪૯ પહેલા વર્ગનાં દુરનાં સગાંનાં ઉપર વિકાર વીરો નિયમ એ
છે કે પાંચેની પાયરી પ્રમાણે તેઓને વારસો રખે છે, અને જો
સરખી પાયરી ના હોય તો વારસ નથા એવા કાંઈ સખસના હકથી
જેઓ વરસાનો દાવો રાખતા હોય તેઓ ના કરતાં કંઈ વારસના
તરફથી દાવો રાખનારનો હક અધિક છે. જેમકે, દીકરાની, દી-
કરીની દીકરી અને દીકરીની દીકરીના દીકરો વડીલથી ગણતા પેઢીમાં
સરખી પાયરીના છે; પણ દીકરાની દીકરીની દીકરીનો હક દીકરાની
દીકરીના દીકરાના હક કરતા અધિક થશે કમક દીકરાની
દીકરી વારસ છે અને દીકરીની દીકરી વારસ નથી. જે પેઢીમાં સં-
રખી પાયરીનાળા વધે સગાં હોય અને જે સખસોની તરફથી
તેઓ દાવો રાખતા હોય તે સખસના સગાંધમાં સરખી પાયરીએ હોય
પણ જો ચઢતી પેઢીની કાંઈ પણ પાયરીએ એ વડીલોમાંની જાતીમે
હોય તો એ જાતીમે ઉપર ઘેરાયું સરખી વેહેંચું યગે; અને જે
પાયરીએ જાતીમે પ્રથમ માલમ પડ્યો હશે તે ઉપર ધ્યાન રાખવા
માં આવશે જેમકે દીકરીની દીકરીની દીકરી એ દીકરાએને જેટલું
મળશે તેના કરતાં દીકરીના દીકરાની દીકરીની એ દીકરીએને ખમણું
મળશે; કારણ કે આ ખમણું તે દીકરીઓમાં વડીલમાં એ વડીલ
મરદ છે જેને હિસ્સો એ રત કરતાં ખમણું છે.

ખીજા વરગતા
ઉતરાધિકારવીરો

૫૦ ખીજા વરગતા દુરના સગાના જીતરાધિકાર વીરો પણ નજ-
દીકની પાયરી પ્રમાણે અને જયારે દાવાદાગે એકજ તરફની સગાંધ
વાળ હોય ત્યારે જે સખસની તરફથી તેઓ દાવો રાખતા હોય તેની
અધીની તથા જાતી પ્રમાણે મળેા ખરો ઉપર જેવેજ નીયમ છે, જો
સગપણ જુદી જુદી તરફનું હોય ત્યારે તે બાગ પાપ તરફનાં સગાં
ઓને રખે છે, અને કે મા તરફનાં સગાંએ ને રખે છે, અને તેમાં
દાવાદારોની જાતી ઉપર કાંઈ ઘેરણું રહેતું નથી.

પ્રજ્ઞાંત.

દાવાદારો એટલે દાદા અને એટલે દાદાની મા છે. આ ઠકાણે
એટલે દાદા વધારે નજદીકને હોવાથી એટલે દાદાની માનો હક પાછો

જતો નથી. પણ ધારેકે દાવાદારો ખોટા દાદાનો ખાપ છે અને ખોટા દાદાની મા છે. આ ઉકેલે દાવાદારો સરખે અંતરે છે એકજ તરફના સગાં છે તથા જે શખસની તરફથી તેઓ આવે રાખે છે તેની જાતીના સંબંધમાં તેઓ સરખાં છે અને આ પ્રસંગે વેહેચણુ કરવાની ફકત એજ રીત છે કે દાવાદારોની જાતી ઉપર નજર રાખી મરદને ખમણા હાસે. આપવો.

૫૧ પહેલા વર્ગના દુગ્ધના સગાંને જે નિયમો લાગુ પડે છે તેજ નિયમો ત્રીજા વર્ગ વાળાઓને લાગુ પડે છે; જેમકે, સગા ભાઈના દીકરાની દીકરી અને સગી બહેનની દીકરીના દીકરો વડાલથી સરખે અંતરે છે; પણ સગા ભાઈનો દીકરો શોષાનિકારી વારસ હોવાના કારણથી સગા ભાઈના દીકરાની દીકરીને આધક હક મળશે, અને જો આ ખાખતમાં તેઓ સરખાં હશે તો પહેલા વર્ગને માટે હાવેલો નિયમ તેમને લગુ પડે છે.

૫૨ એથા વર્ગના સગાઓની ખાખતમાં એટલુંજ કહેવાની જરૂર છે કે (સગપણુ સરખી ખાજુનું હોયતો) પુરણુ રકતના કાકા તથા ફાઈઓને અર્ધ રકતના કરતાં અધિક હક મળે છે, અને ફકત એકજ ખાખતી માથે સંબંધ રાખનારાઓને ફકત એકજ ખાખતી સંધેના સંબંધ રાખનારા કરતાં અધિક હક મળે છે. જો સગપણુનું બળ પણ સરખુ હોયતો, જેમકે, જ્યાં દાવાદારો પુરુ રકતનો મામો તથા માગી હોયતો નિયમ એછે કે મરદને અમારત કરતાં ખમણા હાસે. મળશે. પણ જો એક દાવાદાર ફકત ખાખતી તફનો સગો હોય, અને ખાજો ફકત માની તરફનો સગો હોય અને તેમની સગપણુની ખાજુઓ સરખી હોયતો ખાખતી તરફની સગાઈવાળો દાવાદાર માની તરફની સગાઈવાળા દાવાદારને ખાતમ કરશે; જેમકે, એકજ ખાખતા પેટા અમારમાત માશી ફકત એકજ માના પેટની આંગળીઆટ માશીને ખાતમ કરશે; પણ જો સગપણુની ખાજુઓ જુની જુની હોય તો; જેમકે, એક દાવાદાર સગી ફાઈ હોય; અને ખાજો દાવાદાર અમારમાત માશી હોય તો સગી ફાઈને એકલીને વારસો મળે છે એમ નથી, પણ તેને ખાખ તરફની સગાઈને લાધે ખેલાગ મળે છે.

૫૩ ઉપરના વર્ગના છોકરાંઓનાં ઉરાનિકારને માટે નિચે પ્રમાણે નિયમો છે:

(૧) વડીલથી ગણત્રાં નજદીકની પાયરીનાં સગાં હોય ત્યાં લગી દુરની પાયરીનાં સગાંનું પોહોચતું નથી.

(૨) જો સરખી પાયરીના દાવાદાર હોય તો દાવાદારની જાતી ઉપર આધાર નહીં રહેતાં કાઈ વારસ નથી એવા સખસની તરફથી

ત્રીજા વર્ગનાં ઉતરાધીકાર વોશે.

એથા વર્ગનાં ઉતરાધીકાર વોશે.

તેમના છોકરાંઓના ઉતરાધીકાર રીશે

દાવો રાખનારના પહેલાં કાઠ વારસની તરફથી દાવો રાખનારને વારસો મળે છે; જેમકે, ફાઈના દીકરાના પહેલાં કાકાની દીકરીને વારસો મળે છે; પણ જો ફાઈ, બાપ તથા મા બંને તરફની સગાઈવાળી હોય, અને કાકા આંગળીઆટ હોય તો આ પ્રમાણે નહીં થતાં જીલ દી રીતે વારસો મળે છે. પણ જો એકજ માબાપના પેટની સગી ફાઈના દીકરા, અને એકજ માબાપના પેટની સગી અથવા ફક્ત એકજ બાપના પેટની આરમાન માર્શિના દીકરા એકઠાં દાવો કરતાં હોય તો ઉપર કહેલો ફાઈના દીકરાથી માર્શિના દીકરા ખાતલ થશે નહીં; તદ્વાત ફક્ત એટલો છે કે, બાપની તરફના દાવાદારનો હક હુ છે. અને માની તરફના દાવાદારનો હક હુ છે. જો દાવાદારના સગપણના બળમાં અથવા જે સખસોની તરફથી તેઓ દાવો રાખતા હોય તેમની બાબુઓ અથવા જાતીઓમાં તદ્વાત ન હોય તો દાવાદારની પોતાની જાતીઓ ઉપર લક્ષ રાખવું જોઈએ.

તેમના છોકરાં
ઓનાં વંશજો
ના ઉતારાધીકાર
વીશે.

૫૪ આ વર્ગના વંશજોમાં વેહેંચણુ કરવાની બાબતમાં પહેલા વર્ગના વંશજોને જે નિયમ લાગુ પડે છે તેજ નિયમ લાગુ પડે છે જેમકે કાકાના દીકરાની દીકરીની બે દીકરીઓને કાકાની દીકરીની દીકરીના બે દીકરાઓને જેટલું મળશે તેનાથી બમણું મળશે; પણ જો કાકાઓનું સગપણ સરખુંજ હશે તો આ પ્રમાણે થશે, અને જો બીજી બધી બાબતોમાં સરખાઈ હોય તો ઉપર પ્રમાણે દાવાદારની પોતાની જાતી ઉપર લક્ષ રાખવું જોઈએ*

* દુરનાં સગાઓમાં દિતરાધિકારના મત વીશે વીચાર કરવામાં આ નીચે લખેલી બાબતો ઉપર લક્ષ આપવું જોઈએ. ૧ જુ મરનારથી સગપણની પાયરીમાં તેમનું પરસ્પરનું અંતર, એટલે કે ધણી કે થોડી પડીઓ થઈ છે; ૨ જુ એ નકી કરવું જોઈએ કે કાઠ પણ દાવાદાર વારસાનાં છોકરાં છે કે કેમ; જો વારસાનાં છોકરાં હોય તો તેમને અધીક હક આપવો જોઈએ; ૩ જુ શગપણનું બળ, એટલે કે, તેઓ અર્થ રક્તન છે કે પુરું રક્તના છે. ૪ જુ તેમની શગપણની બાબુએ એટલે કે, તેઓ બાપની તરફના સગા છે કે માની તરફના સગાં છે? ૫ જુ, જે સખસો તરફથી તેઓ દાવો રાખે છે તેગની જાતીઓ, એટલે કે, તે સખસો મરદ છે કે સ્ત્રી છે, આ છેલ્લી બાબત વીશે જુદા જુદા મત છે; કેટલાક સખનારાઓ એમ કહે છે કે બધી બાબતોમાં સરખાઈ હોય તો જેની તરફથી દાવો રાખવામાં આવે છે તે સખસની માત્ર જાતી ઉપર કાંઈપણ લક્ષ ન રાખવું જોઈએ, પણ દાવાદારની પોતાની જાતી ઉપર ધ્યાન રાખી વેહેંચણુ કરવી જોઈએ. પણ આ થી ઉલટો મત વધારે સ્વીકારવામાં આવ્યો છે. પરંતુ એ વાત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે જ્યારે શગપણની બાબુઓમાં તદ્વાત હોય ત્યારે દાવાદારની પોતાની જાતી ગમે તે હોય તો પણ બાપની તરફનાં સગાંઓને માની તરફનાં સગાંઓના કરતાં બમણું મળવાનો હક છે.

૫૫ દુરનાં સગાં ન હોય તો જેને મરનાર વડીલે સરતે, અથવા ખીન સરતે પેતાનો સગો માનો લીધો હેય અને એ રીતનું માનવું પાછળથી કદી ફરયું ન હોય. અને તે સખસ જુદા કટુ ખતો છે એમ સાખીત ન થઈ સકે તો તેવા માની લીધેલા સગાને ચારશો મળવાનો હક છે.

દુરનાં સગાં ન હોય તો વારસ દાવાનો કાનો હક છે

૫૬ જો આ બધામાંના કોઈ ન હોય, અને કોઈ વરીયતનામું પણ ન ફરી આવ્યું હોયતો મીલકત સરકાર દાખલ થશે, પણ જ રાખી હકવાળુ કોઈ પણ આદમી નહી હોય તોજ આ પ્રમાણે મીલકત સરકાર દાખલ થશે.

સરકાર દાખલ થવું.

કલમ ૪

વેહંચણના પ્રથમ નીયમો.

૫૭ જ્યારે બે દાવાદાર એવા હોય કે તેમાંના એકનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે. અને ખીજનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે. ત્યારે મીલકતના ચાર ભાગ કરવા જોઈએ; જેમકે એક ધણી તથા એકજ દીકરીની પાખતમાં મીલકતના ચાર ભાગ કરવામાં આવે છે, જેની અંદરથી એક ભાગ ધણીને મળે છે, અને બે ભાગ દીકરીને મળે છે; બાકીનો એ.યો ભાગ પાછો દી-કરીને મળશે.

$\frac{1}{2}$ અને $\frac{1}{2}$ હી સસાઓની પાખતમાં નીયમો

૫૮ જ્યારે બે દાવાદાર એવા હોય કે તેમાંના એકનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે અને ખીજનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે ત્યારે મીલકતના આઠ ભાગ કરવા જોઈએ; જેમકે એક વહુ તથા દીકરીની પાખતમાં મીલકતના આઠ ભાગ કરવામાં આવે છે, જેમાંના ચાર ભાગ દીકરી લે છે, અને એક વહુ લે છે. બાકી વધેલા ત્રણ હિસ્સા દીકરીને પાછા મળે છે.

$\frac{1}{2}$ અને $\frac{1}{2}$ હી સસાઓની પાખતમાં

૫૯ એકને $\frac{1}{2}$ મળવાનો હક હોય અને ખીજને $\frac{1}{2}$ મળવાનો હક હોય એવા બે દાવાદારનો દાખલો ખતો નથી; તેમજ એકને $\frac{1}{2}$ મળવાનો હક હોય, ખીજને $\frac{1}{2}$ મળવાનો હક હોય, અને ત્રીજને $\frac{1}{2}$ મળવાનો હક હોય એવા ત્રણ દાવાદારનો દાખલો પણ ખતો નથી.

$\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$ અને $\frac{1}{2}$ એવા હીસ્સામાં થે આપવાના હોય એવું ખતતુ નથી.

૬૦ એકને $\frac{1}{2}$ અને ખીજને $\frac{1}{2}$ હિસ્સો મળવાનો હક છે એવા બે દાવાદારો હોય, જેમકે મા અને પાપ એ બેજ દાવાદારો હોય છે ત્યારે મીલકતના છ ભાગ કરવામાં આવે છે, જેમાંના બે ભાગ મા લે છે અને એક તેના કાયદાસર હી-સા દાખલ પાપ લે છે. બાકીના વધેલા ત્રણ હિસ્સા પાછા પાપને મળે છે.

$\frac{1}{2}$ અને $\frac{1}{2}$ હી સસાની પાખતમાં

૬૧ જ્યાં બે દાવાદાર એવા છે કે તે પૈકી એકનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે. અને ખીજનો $\frac{1}{2}$ છે; જેમકે જ્યાં પાપ અને બે દીકરીઓજ ફક્ત દાવાદાર છે તે ઠકાણે મીલકતના છ ભાગ કરવામાં આવે છે; જેની

$\frac{1}{2}$ અને $\frac{1}{2}$

અંદરથી એક ભાગ તેના કાયદાસર હીસ્સા દાખલ પાપ લે છે, અને ચાર ભાગ બે દીકરીઓ લે છે. વધારેનો હીસ્સો પાછો પાપને મળે છે.

$\frac{1}{2}$ અને $\frac{2}{3}$

૬૨ જ્યાં બે દાવાદારો એવા છે કે તે પછકી એકનો હીસો $\frac{1}{2}$ છે, અને બીજાનો $\frac{2}{3}$ છે, જેમકે જ્યાં મા અને બે સગી બહેનો છે; તે ઠકાણે મીલકતના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવે છે, જેની અંદરથી એક ભાગ મા લે છે અને બીજા બે ભાગ બે બહેનો લે છે.

૬૩ એકને $\frac{1}{2}$ બીજાને $\frac{1}{3}$ અને ત્રીજાને $\frac{2}{3}$ મળવાનો ફાંદક હોય એ વા ત્રણ દાવાદારોનો દાખલો ખતો નથી.

$\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ અને $\frac{2}{3}$
સાથે આપવાની
હોય એવું ખત
નથી.
 $\frac{1}{2}$ ની સાથે $\frac{1}{3}$
કે અથવા $\frac{2}{3}$

૬૪ જ્યાં ધણીને તેની નીઃસંતાન સ્ત્રીનો વારસો મળે છે, (આ પ્રસંગે તેના હીસો $\frac{1}{2}$ હોય છે.) અને $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ અથવા $\frac{2}{3}$ નો હક રાખનાર બીજા દાવાદારો હોય છે, જેવા કે પાપ, મા, અથવા બે સગી બહેનો તે ઠકાણે મીલકતના છ ભાગ કરવા જોઈએ.

$\frac{1}{2}$ ની સાથે $\frac{1}{3}$
કે અથવા $\frac{2}{3}$

૬૫ જ્યાં ધણીને તેની છોકરાં મુકાને ગુજરી ગયેલી સ્ત્રીનો વારસો મળે છે, અથવા સ્ત્રીને તેના નીઃસંતાન ધણીનો વારસો મળે છે (આ પ્રસંગે આ પ્રત્યેક સખસનો હીસો $\frac{1}{2}$ છે), અને $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ અથવા $\frac{2}{3}$ નો હક રાખનાર બીજા દાવાદારો હોય છે, તે ઠકાણે મીલકતના બાર ભાગ કરવા જોઈએ.

$\frac{1}{2}$ ની સાથે $\frac{1}{3}$
અથવા $\frac{2}{3}$

૬૬ જ્યાં સ્ત્રીને તેના છોકરાં મુકાને ગુજરી ગયેલા ધણીનો વારસો મળે છે. (જે પ્રસંગે તેણીનો હીસો $\frac{1}{2}$ છે), અને $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ અથવા $\frac{2}{3}$ નો હક રાખનાર બીજા દાવાદારો હોય છે તે ઠકાણે મીલકતના ચોવીસ ભાગ કરવા જોઈએ.

છત્રી સંખ્યા
વધારવા વીશે

૬૭ જ્યાં છ હીસે મીલકતની વહેંચણું કરવાનું ફરસત હોય, પણ એ છત્રી સંખ્યા અપુરણાંક વગર બધા હીસેદારોનું પતાવવાને અનુકુળ આવતી ન હોય તો તે સંખ્યા સાત આઠ નવ અથવા દસ સુધી વધારાય છે.

બારની સંખ્યા
તીશે.

૬૮ જો બારની સંખ્યા હોય અને તે અનુકુળ આવતી ન હોય તો તે તોર, પંદર અથવા સતર સુધી વધારી શકાય છે.

ચોવીસની સં
ખ્યા વીશે.

૬૯ જો ચોવીસની સંખ્યા હોય, અને તે અનુકુળ આવતી ન હોય તો તે સતાવીસ સુધી વધારી શકાય છે.

કલમ ૫.

ધણી દાવાદારોમાં વહેંચણું કરવા વિશેના નિયમો.

સરખી સંખ્યા

૭૦ જ્યાં સંખ્યાઓ ખરેખર મળતી આવે છે, ત્યાં તે મુતમસીબા અથવા સરખી સંખ્યાઓ કહેવાય છે.

મુસલમાની સરેહ.

(૧૩)

૭૧ જ્યાં સંખ્યાઓમાંની એક સંખ્યાને ગુણવાધી તે બીજી સંખ્યાની ખરેખર થઈ શકે છે ત્યાં તેની સંખ્યાઓ મુતકાબીલ, અથવા એકરાગી સંખ્યાઓ કહેવાય છે.

એકરાગી સંખ્યાઓ

૭૨ જ્યાં બે સંખ્યાઓને કોઈ ત્રીજી સંખ્યા ભાગી શકે છે. ત્યાં તે સંખ્યાઓ મુતવકીફ, અથવા સંયુક્ત સંખ્યાઓ કહેવાય છે.

સંયુક્ત સંખ્યાઓ.

૭૩ જ્યાં બે સંખ્યાઓને કોઈ ત્રીજી સંખ્યા ભાગી શકતી નથી, ત્યાં તે સંખ્યાઓ મુતખયન, અથવા અનવય વાંક (જેનો અનવયન પાડી શકાય એવી) સંખ્યાઓ કહેવાય છે.

અનવય વાંક

૭૪ વેદેચણના સાત નિયમો છે, જે પૈકીના ત્રણ નિયમ વારસોની સંખ્યા અને હિસ્સાઓની સંખ્યા વચ્ચેના મુકાબલા ઉપર આધાર રાખે છે; બાકીના ચાર નિયમ દરેક તફાતના વારસોની સંખ્યાને તેમના પ્રત્યેકના હીસ્સાઓની સાથે મુકાબલો કરા પછી વારસોના જુદા જુદા તફાતોની સંખ્યાઓના મુકાબલા ઉપર આધાર રાખે છે.

વેદેચણના ષોરણો

૭૫ પહેલું ધોરણ એકેજ્યારે વારસોની અને હિસ્સાઓની સંખ્યાનો મુકાબલો કરતાં એમ માલમ પડે તે ખરેખર મળતી આવે છે ત્યારે પછી કોઈ હિસાબ ગણવાની જરૂર રહેતી નથી. જેમકે, જ્યાં બાપ, મા, અને બે દીકરીઓ વારસ છે. ત્યાં દરેક માબાપનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે, અને દીકરીઓનો $\frac{1}{4}$ છે. આ ઠકાણે ૬૧ મી રકમમાં કહેલા ધોરણ મુજબ મિલકતના છ ભાગ કરવા જોઈએ; જેની અંદરથી દરેક માબાપ એક એક ભાગ લે છે, અને બાકીના ચાર ભાગ બે દીકરીઓને મળે છે.

પહેલું ધોરણ

૭૬. બીજું ધોરણ એ કે જ્યારે વારસોની સંખ્યાનો હિસ્સાઓની સંખ્યા સાથે મુકાબલો કરતાં એમ માલમ પડે કે વારસોને અપૂર્ણાંક વગર તેમના હિસ્સા મળી શકે તેમ નથી, અને કોઈ ત્રીજી સંખ્યા તે બંને સંખ્યાઓને ભાગી શકે છે. એટલે કે જ્યારે સદરૂ સંખ્યાઓ મુતવકીફ, અથવા સંયુક્ત સંખ્યાઓ હોય છે; જેમકે બાપ, મા તથા દસ દીકરીઓ હોય છે ત્યારે ૬૧ મી રકમના ધોરણ મુજબ મિલકતના છ ભાગ કરવા જોઈએ. પણ મા તથા બા. દરેક $\frac{1}{2}$ હીસ્સો લેઈ લે છે, ત્યારે દસ દીકરીઓની અંદર વેચવાના કુલ ચાર જ હિસ્સા બાકી રહે છે; અને અપૂર્ણાંક કરા વગર આ ચાર હિસ્સાનો દસ દીકરીઓ વચ્ચે વેદેચણ થઈ શકે નહીં; અને જે વારસોને અપૂર્ણાંક કરા વગર તેમના હિસ્સા મળી શકતા નથી તેવા વારસોની સંખ્યાનો તથા તેમને માટે બાકી રહેલા હિસ્સાની સંખ્યાનો મુકાબલો કરતાં બે સંખ્યાઓ સંયુક્ત માલમ પડે છે, અથવા તેમનો ૨ ભાજ્યકાંક છે. આ પ્રશંગ નિયમ એ છે કે આ વારસોની અર્ધ સંખ્યા એટલે પ ને મુજબ

બીજું ધોરણ

ભાગાકારની સંખ્યા ૬ થી ગુણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૫ \times ૬ = ૩૦$ જેની અંદરથી માપાપ વચ્ચે ૬મ હિસ્સા મળે છે અથવા મા, તથા પાપ દરેક પાંચ પાંચ હિસ્સા લે છે, અને દીકરીઓને ૨૦ હિસ્સા મળે છે, અથવા દરેક દીકરી ખપ્પે હિસ્સા લે છે.

ત્રીજી ધોરણ

૭૭ ત્રીજી ધોરણએક જ્યારે વારસોની સંખ્યાનો હિસ્સાઓની સંખ્યા સાથે મુકાબલો કરતાં એમ માલમ પડેક વારસોને અપૂર્ણાંક વગર તેમના હિસ્સા મળી શકે તેમ નથી અને આ વારસોની સંખ્યા અને તેમને માટે પાકી રહેલા હિસ્સાઓની સંખ્યા વચ્ચે એક વધે છે. આ મુત ખપ્પન અથવા અનવય વાંક કહે છે, જેમકે પાપ, મા, અને પાંચ દીકરીઓ હોય; આ હકાણે ઉપર કહેલી ૬૧ મી રકમના ધોરણ મુજબ છ ભાગ કરવા જોઈએ. પાંચ જ્યારે મા તથા પાપ દરેક છઠા હિસ્સો લેઈ લે છે. ત્યારે પાંચ દીકરીઓની અંદર વેંહેચવાના ફક્ત ચાર જ હિસ્સા પાકી રહે છે અને એ હિસ્સા અપૂર્ણાંક કરવા વગર વેંહેચી શકાતા નથી, અને જે વારસોને અપૂર્ણાંક કરવા વગર તેમના હિસ્સા મળી શકતા નથી તેમની સંખ્યાનો તેમને માટે પાકી રહેલા હિસ્સાઓની સંખ્યા સાથે મુકાબલો કરતાં, તે સંખ્યાઓ મુતખપ્પન, અથવા અનવય વાંક દેખાય છે. આ હકાણે નિયમ એ છે કે આ વારસોની આખી સંખ્યા જેક પાંચ છે તેને મુળ ભાગાકારની સંખ્યાએ ગુણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૫ \times ૬ = ૩૦$; જેની અંદરથી મા પાપ વચ્ચે ૬મ હિસ્સા મળે છે, અથવા મા તથા પાપ દરેક પાંચ પાંચ હિસ્સા લે છે, અને વીસ હિસ્સા દીકરીઓને મળે છે, અથવા દરેક દીકરી પાંચ પાંચ હિસ્સા લે છે.—

ચોથું ધોરણ

૭૮. એથુ ધોરણએક, જ્યારે જુદા જુદા તકાઓના વારસોનો મુકાબલો કરતાં એમ જણાય કે એક અથવા વધારે તકાઓના વારસોને અપૂર્ણાંક વિના તેમના હિસ્સા મળી શકે તેમ નથી. અને તમામ તકા મુતમસીલ, અથવા સરખા છે, જેમકે છ દીકરીઓ, ત્રણ પ્પરીદાદીઓ અને ત્રણ કાકા હોય ત્યારે ૬૧ મી રકમના ધોરણ મુજબ છ ભાગ કરવા જોઈએ. આ હકાણે પ્રથમતો જુદા જુદા તકાઓના વારસો અને તેમના પ્રત્યેકના હિસ્સાઓ વચ્ચે મુકાબલો કરવો જોઈએ. દીકરીઓનો હિસ્સો $\frac{૩}{૪}$ છે. પણ છતાં $\frac{૩}{૪}$ ચાર છે અને ચારને દીકરીઓની સંખ્યા છની સાથે સરખાવી જોતાં તે સંખ્યા મુતવપ્રીક, અથવા બેના ભાજ્યકાંક વાળી સચુંકત સંખ્યા છે. ત્રણ દાદીઓનો હિસ્સો $\frac{૧}{૪}$ છે. પણ છતાં $\frac{૧}{૪}$ એક છે, અને એકને દાદીઓની સંખ્યા સાથે સરખાવતાં તે મુતખપ્પન, અથવા અનવય વાંક સંખ્યા છે. એક હિસ્સો જે પાકી રહ્યો, અને જે ત્રણ કાકાઓને મળશે તે પણ જગુની સાથે સરખાવતાં મુતખપ્પન અથવા અનવય વાંક છે.

આ ઠેકાણે નિયમ એ છે કે વારસેના તફાઓના માહે માંહ એક ખીજની સાથે મુકાબલો કરતાં જોઈએ, તે એવી રીતે કે જો તે સંખ્યાઓ મુતબીલ કે એક રાગી સંખ્યા હોય, અથવા મુતબયન, કે અનવય વાંક હોય તો આખી સંખ્યાથી, અને જો તે સંખ્યાઓ મુતવશીક કે સંયુક્ત સંખ્યાઓ માલમ પડે તો ભાજ્યાંકથી ભાગતાં જે સંખ્યા રહે તેથી મુકાબલો કરવો જોઈએ. અને જો તેમાં બે ભાજ્યાંક હોય તો અર્ધ સંખ્યાથી મુકાબલો કરવો જોઈએ. દીકરીઓના દાખલામાં આ ગણ મુકાબલો કરતાં એમ માલમ પડયું હતું કે તેઓમાં બે ભાજ્યાંક (એટલે સાધારણ) છે; એટલે દીકરીઓની અર્ધ સંખ્યાનો દાદીઓની તથા કાકાઓની આખી સંખ્યાઓ સાથે મુકાબલો કરવો જોઈએ. આ મુજબ કરતાં ૩=૩ અને ૩=૩ થાય છે અને એ મુામતીલ અથવા સરખી સંખ્યાઓ છે, જેથી નિયમ એ છે કે આ પધકાની એક સંખ્યા થી મુગ ભાગતી સંખ્યા ૬ ને ગુણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૩ \times ૬ = ૧૮$ જે પધકા ૩ ભાગ એટલે) પાર ભાગ દીકરીઓ લેશે, અથવા દરેક દીકરી બે ભાગ લેશે; ખરી દાદીઓ ($\frac{૧}{૬}$ એટલે) ૩ ભાગ લેશે, એટલે દરેક જણને એક એક ભાગ મળશે, અને કાકાઓ પાકીના ત્રણ ભાગ લેશે એટલે દરેક કાકાને એક એક ભાગ મળશે.

૭૯ પાંચમું ધોરણ એકે, જ્યારે જુદા જુદા તફાઓના વારસેના મુકાબલો કરતાં એમ જણાય કે એક અથવા વધારે તફાના વારસેને અપુર્ણાંક થીતા તેમના હિસ્સા મળી શકે તેમ નથી, અને એ તફાઓ મુતબીલ, અથવા એક રાગી છે; જેમકે ચાર સ્ત્રીઓ, ત્રણ દાદીઓ, અને પાર કાકાઓ હોય ત્યારે ૬૫ મી રકમના ધોરણ મુજબ મીલકત ના પાર ભાગ કરતાં જોઈએ.

પાંચમું ધોરણ

અહીં આ પ્રથમતો જુદા જુદા તફાઓ, અને તેમના પ્રત્યેકના હિસ્સાઓ વચ્ચે મુકાબલો કરવો જોઈએ. આ મુજબ ચાર સ્ત્રીઓના હિસ્સો $\frac{૧}{૬}$ છે; પણ પારનો $\frac{૧}{૬}$ ત્રણ છે, અને ત્રણને સ્ત્રીઓની સંખ્યા સાથે સરખાવતાં તે મુતબયન, અથવા અનવયવાંક સંખ્યા છે, પણ દાદીઓનો હિસ્સો $\frac{૧}{૬}$ છે; પણ પારનો $\frac{૧}{૬}$ બે છે, અને દાદીઓની સંખ્યાની સાથે સરખાવતાં બે પણ અનવય વાંક સંખ્યા છે. પાકી રહેલા સાત ભાગ કાકાએ ને મળશે; પણ પારની સાથે સરખાવતાં સાત પણ અનવય વાંક સંખ્યા છે.

આ ઠેકાણે નિયમ એ છે કે, વારસેના તફાઓની સંખ્યાઓને માંહે માંહ એક ખીજની સાથે સરખાવવી જોઈએ, દરેકની આખી સંખ્યા ને દરેકની આખી સંખ્યા સાથે, કેમકે જુદા જુદા તફાઓના વારસેના તેમના પ્રત્યેકના હિસ્સાઓની સાથે મુકાબલો કરતાં ઉપર જણાવ્યું.

છે તે અનવચ વાંક સંખ્યાઓ છે. આ મુજબ $૪ \times ૩ = ૧૨$, અને $૩ \times ૪ = ૧૨$ છે, અને આ સંખ્યાઓ એક રાગી છે, કમકે એક સંખ્યા ખીલ ને પરાબર જાગી શકે છે, જેથી નિયમ એ છે કે મોટી સંખ્યાને મુખ ભગની સંખ્યાથી મુગુવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૧૨ \times ૧૨ = ૧૪૪$ થાય છે; અને એ પૈકી ($\frac{૧}{૪}$ એટલે) ૩૬ ભાગ સ્ત્રીઓને મળશે, અથવા દરેક સ્ત્રીને નવ નવ ભાગ મળશે. દાદીઓને ($\frac{૧}{૬}$ એટલે) ૨૪ ભાગ મળશે, અથવા દરેકને આઠ આઠ ભાગ મળશે; અને કાકાઓને બાકીના ૪ ભાગ મળશે, એટલે દરેકને સાત સાત ભાગ મળશે.

છઠ્ઠું ધોરણ.

૮૦ છઠ્ઠું ધોરણ એકે, જ્યારે જુદા જુદા તકાઓના વારસોના મુકાબલો કરતાં એમ જણાય કે એક અથવા વધારે તકાના વારસોને અમુકાક વીના તેમના હિસ્સા મળી શકે તેમ નથી. અને ટેટલાક તકાઓ એક ખીલની સાથે મુતવકીક, અથવા સંયુક્ત છે; જેમકે ચાર સ્ત્રીઓ, અઠર દીકરાઓ, પંદર ઓરત જાતિના પુરજો (વડીત્રો) અને છ કાકાઓ હોય ત્યારે ૬૬ મી રકમના ધોરણ મુજબ મુલ ૨૪ ભાગ કરવા જોઈએ. ગ્રહીઆ પ્રથમતો જુદા જુદા તકાઓના વારસો અને તેમનાં પ્રત્યેકના હિસ્સાઓ વચ્ચે મુકાબલો કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે ચાર સ્ત્રીઓનો હિસ્સો $\frac{૧}{૨}$ છે, પણ ચોવીસનો $\frac{૧}{૪}$ પણ છે, અને ત્રણને સ્ત્રીઓની સંખ્યા સાથે સરખાવતાં તે મુતખયન, અથવા અનવચ વાંક છે. અઠર દીકરીઓનો હિસ્સો $\frac{૨}{૩}$ છે; પણ ચોવીસના $\frac{૧}{૪}$ સોળ છે, અને સોળને દીકરો જોઈ સંખ્યા અઠરની સાથે સરખાવતાં તે સંયુક્ત સંખ્યા છે, અને તેમાં બે ભાજ્યકાંક, અથવા સાધારણ સંખ્યા છે. પંદર ઓરત જાતિના પુરજોનો હિસ્સો $\frac{૧}{૬}$ છે. પણ ચોવીસનો $\frac{૧}{૪}$ ચાર છે. અન ચારને પંદરની સાથે સરખાવતાં તે અનવચ વાંક સંખ્યા છે. બકી રહેલા એક ભાગ શેષા ધિકારાઓ દાખલ કાકાઓને મળશે; પણ એક અને છ અનવચ વાંક છે.

આ ટકાણે નિયમ એ છે કે વારસોના જુદા જુદા તકાઓની સંખ્યાને એક ખીલની સાથે સરખાવવી જોઈએ; તે એ રીતે કે જ્યાં ઉપર તે અનવચ વાંક જણાય છે ત્યાં આખી સંખ્યાથી, અને જ્યાં તે સંયુક્ત માસમ પડી છે ત્યાં તેમના ભાજ્યકાંકથી ભાગતાં આવેલ ભાગ કારની સંખ્યા સાથે સરખાવવી જોઈએ. આ પ્રમાણે $૪ \times ૨ = ૮-૧$ એટલે અનવચ વાંક છે તો તે આખી સંખ્યાને ખીલ સંખ્યાએ મુગુવા જોઈએ. પછી જે ગુણકાર આવે તેને આખા ત્રીજા તકાની સાથે સરખાવવો જોઈએ; કમકે ઉપર તે તકાની સંખ્યા અનવચ વાંક માસમ પડી છે. આ પ્રમાણે $૧૫ \times ૨ = ૩૦-૬$ અને $૬ = ૧૫-૯$ અને $૬ = ૯-૩$ છે, અને આની અંદર ત્રણ સાધારણ સંખ્યા છે તેથી આ સંખ્યાનાં

ત્રીજા ભાગનો (એટલે $૧૫ \times \frac{૧}{૩}$ નો) ખીજી આખી સંખ્યા ૩૬ સાથે ગુણાકાર કરવો જોઈએ, અને આ ગુણાકાર આવે તેના તેના ચોથા તકની આખી સંખ્યા સાથે મુકાબલો કરવો જોઈએ; કેમકે ઉપર આવેલ પરીણામ ઉપરથી એમ જણાય છે કે એ તકની સંખ્યા અનવયવાંક છે. આ પ્રમાણે $૬ \times ૩ = ૧૮૦$ એટલે તે એકરાગી સંખ્યાઓ છે, અથવા તે માં ૬ સાધારણ સંખ્યા છે જેના $\frac{૧}{૬}$ થી ખીજી આખી સંખ્યાને (૧૮૦ ને) ગુણવા જોઈએ પણ ગુણાકાર એનો એજ આવશે તેથી તે પ્રમાણે ગુણવાની જરૂર નથી. આ છેવટના ગુણાકારને મુળ ભાગની સંખ્યા એ ગુણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૧૮૦ \times ૨૪ = ૪૩૨૦$, જે પૈકી આઠ મો હિસ્સા એટલે ૫૪૦ ભાગ ચાર સ્ત્રીઓને મળશે, અથવા દરેક સ્ત્રીને ૧૩૫ ભાગ મળશે; અઢાર દીકરીઓને એટલે ૨૮૮૦ ભાગ, અથવા ૧૬૦ ભાગ દરેક દીકરીને મળશે; એરત જાતિના પુરવજોને $\frac{૧}{૬}$, ૭૨૦ ભાગ, અથવા દરેકને ૪૮ ભાગ મળશે; અને પાકીના ૧૮૦ ભાગ કાકાઓને, એટલે ત્રીસ ત્રીસ ભાગ દરેક કાકાને મળશે.

૮૧ સાતમું અને છેલ્લું ધોરણ એક, વારસોના જુદા જુદા તકાઓ નો મુકાબલો કરતાં જ્યારે એમ જણાય કે તમામ તકાઓ મુતખયન અથવા અનવય વાંક છે, અને તે પૈકીના એક ખીજાની સાથે મળતો નથી આવતો, જેમકે બે સ્ત્રીઓ, છ એરત જાતિના પુરવજો, દસ દીકરીઓ, અને સાત કાકાઓ હોય. અહીં ૬૬મી રકમના ધોરણ મુજબ મુળ ૨૪ ભાગ કરવા.

સાતમું ધોરણ

પ્રથમતો, જુદા જુદા તકાના વારસોની સંખ્યાઓનો તેમના પ્રત્યેકતા હિસ્સાઓની સાથે મુકાબલો કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે કરતાં બે સ્ત્રીઓનો હીસો $\frac{૧}{૬}$ છે; પણ ચોવીસનો આઠમો ભાગ ત્રણ છે, અને સ્ત્રીઓની સંખ્યા સાથે સરખાવતાં ત્રણ અનવય વાંક છે. છ નારી જાતિના પુરવજોનો હિસ્સો $\frac{૧}{૬}$ છે, પણ ચોવીસનો છઠ્ઠા ભાગ ચાર છે, અને પુરવજોની સંખ્યા સાથે સરખાવતાં ચાર સંયુક્ત છે, અથવા તેમાં બે સાધારણ સંખ્યા છે. દસ દીકરીઓનો હિસ્સો $\frac{૧}{૬}$ છે. અને ચોવીસના બે ત્રીયાંઉસ સેળ છે, અને સેળ ને દીકરીઓની સંખ્યા સાથે સરખાવતાં તે પણ સંયુક્ત સંખ્યા છે. અથવા તેમાં બે સાધારણ છે. પાકી રહેલો એક હિસ્સો સાત કાકાઓને રળે, પણ એક અને સાત અનવય વાંક છે.

આ દકાણે નીચમ એછે કે વારસોના તકાઓને। માહિમંદ એક ખીજાની સાથે મુકાબલો કરવો જોઈએ, અને તે એ રીતે કે ઉપર જ્યાં એ સંખ્યાઓ અનવય વાંક છે ત્યાં આખી સંખ્યાથી જ્યાં તે સંયુક્ત છે ત્યાં અડધી અથવા ખીજા કાઠ ભાગની સંખ્યાથી, આ

નીચમ પ્રમાણે પેહેલા તક્ષના વારસોની આખી સંખ્યાને ખીજ ત કાની અડધી સંખ્યાથી સરખાવવી જોઈએ; આ પ્રમાણે $૨=૩-૧$ અને એ સંખ્યાઓ અનવય વાંક છે એટલે તેના ગુણાકાર કરવો જોઈએ. છ જે ગુણાકાર આઠથી તેને તે પછીના તક્ષની અડધી સંખ્યા થી સરખાવવો જોઈએ, કેમકે ઉપરના પરીણામમાં આ તક્ષમાં પણ એ સાધારણ છે આ મુજબ $૫=૬-૧$ અને આ સંખ્યાઓ અનવય વાંક છે તેથી તે બંનેનો ગુણાકાર કરવો જોઈએ. આ ગુણાકારની શંખ્યા ત્રીસને તે પછીના તક્ષની આખી સંખ્યાથી સરખાવવી જોઈએ, કેમકે એ સંખ્યા ઉપર અનવય વાંક માલમ પડી છે. આ પ્રમાણે $૭\times ૪=૩૦-૨$ અને $૨\times ૩=૭-૧$ અને આ સંખ્યાઓ પણ અનવય વાંક છે એટલે તેનો ગુણાકાર કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે $૩૦\times ૭=૨૧૦$, આ પ્રસંગે નીચમ એ છે કે આ છેલી સંખ્યાને મુળ ભાગની ચોવીસતી સંખ્યા સાથે ગુણવી જોઈએ. આ પ્રમાણે $૨૧૦\times ૨૪=૫૦૪૦$. આ ભાગ પૈકી આઠમો ભાગ એટલે ૬૩૦ ભાગ એ સ્ત્રીઓને મળશે, અથવા એકેક સ્ત્રીને ૩૧૫ ભાગ મળશે; મોરત જાતીના પુર મળેના છઠો ભાગ, એટલે ૮૪૦ ભાગ મળશે; અથવા એકેક ને ૧૪૦ ભાગ મળશે; દીકરીઓને બે ત્રીયાંદિસ એટલે ૩૩૬૦ ભાગ મળશે, અથવા દરેકને ૩૩૬ ભાગ મળશે; અને કાકાઓને પાકીના ૨૧૦ ભાગ મળશે, અથવા એકેકને ત્રીસ ભાગ મળશે.

જુદાં જુદાં તક્ષ
ઓના વારસોના
હિસ્સા નક્કી કર
વાનો નીચમ.

૮૨ મીલકતના જેટલા હીરસા કરવા જોઈએ તે હિસ્સાની સંખ્યા માલમ પડ્યા પછી દરેક તક્ષના વારસોને સદરહુ પછકા કેટલા હિસ્સા મળવા જોઈએ તે નક્કી કરવાની રીત એ છે કે મુળ જે હિસ્સા તેમ ને ભાગે આઠથી તેને મુળ હિસ્સાની એકંદર સંખ્યાને જે સંખ્યાથી ગુણી હોય તે સંખ્યાથી ગુણવા આનો શેહેલો દાખલો આ નીચે આપ્યો છે.

એક વીધવા, આઠ દીકરીઓ, અને ચાર કાકાઓ છે; પેહેલા બે તક્ષોના હિસ્સા $\frac{૧}{૨}$ અને $\frac{૧}{૩}$ છે તેથી ૬૬ મીલકતના ધોરણ મુજબ મીલકતના મુલ ૨૪ ભાગ કરવા જોઈએ, જે પછકા ત્રણ ભાગ વીધ વાને મલવાનો હક છે; ૧૬ દીકરીઓને મલવાનો હક છે અને પાંચ ભાગ ચાર કાકાઓને વેહેંઓ આપવાના રહે છે, પણ આ વેહેંઓ અપુર્ણાંક વગર થઈ શકતી નથી. આવી આ હિસ્સાઓ તથા જે વારસો ને તેમના હિસ્સા અપુર્ણાંક વગર મળી શકતા નથી તેમની વચ્ચે પ્રમાણ નક્કી કરવું જોઈએ, અને $૪=૫-૧$, એ અનવય વાંક છે તેથી (૭૭મી રકમ જોવી) મુળ ભાગની સંખ્યા ૨૪ ને આ અપુર્ણાંકવાળા વારસો ની સંખ્યાથી ગુણવા જોઈએ. આ મુજબ $૨૪\times ૪=૯૬$. આ ટકાણે

દરેક તફાના વારસોના હિસ્સાં ખોળી કાઢવાને સદરહુ તફાના વારસો મુળ કહેલા હિસ્સા મળવાને હકદાર કરા છે તે હિસ્સાની સંખ્યાને મુળ હિસ્સાની એકંદર સંખ્યાને જે સંખ્યાથી ગુણ્યા હોય તે સંખ્યાથી ગુણવા. આ પ્રમાણે $૩ \times ૪ = ૧૨$. આ રીતે બાર ભાગ વીધવાના હિસ્સામાં આઠયા; $૧૬ \times ૪ = ૬૪$ દીકરીઓના હિસ્સામાં આઠયા; અને $૫ \times ૪ = ૨૦$ કાકાઓના હિસ્સામાં આઠયા.

૮૩ જુદા જુદા તફાઓના વારસો પછી દરેક વારસાને મળવાના હિસ્સા ખોળી કાઢવાને માટે દરેક તફાના વારસોની સંખ્યાને કુટલાએ ગુણવાથી છેવટ સદરહુ તફાને ભાગે આવેલા હિસ્સાની રકમ આવે તે નકી કરવું. જેમકે $૮ \times ૮ = ૬૪$ અને $૫ \times ૪ = ૨૦$ આ ઠકાણે દરેક દીકરીને ભાગે આઠ હિસ્સા આવશે, દરેક કાકાને ભાગે ચાર હિસ્સા આવશે. અને બાર હિસ્સા જે વીધવાના ભાગમાં આવ્યાછે તે બધા મળી ૯૬ ની સંખ્યા ખરોખર થશે.

જુદા જુદા તફાઓના વારસો પછી દરેક વારસાને મળવાના હિસ્સા ખોળી કાઢવાને માટે દરેક તફાના વારસોની સંખ્યાને કુટલાએ ગુણવાથી છેવટ સદરહુ તફાને ભાગે આવેલા હિસ્સાની રકમ આવે તે નકી કરવાની નીયમ.

કલમ. ૬

વારસ માંથી બહીષ્કરણ રીતે તથા થોડોક વારસો છોડી દેવા રીતે.

૮૪. બહીષ્કરણ આપું અથવા થોડું હોય છે. આપું બહીષ્કરણ એટલે વારસો મળવાને તદ્દન હક રહીત હોવું. થોડું બહીષ્કરણ એટલે જે ભાગ મળવાને વારસ ખીજી રીતે હકદાર થાત તે ભાગ કમી થયો. આપું બહીષ્કરણ રકમ (૬)ના ધોરણમાં બતાવેલા જાતના ના લાયક હોવાના કોઈ કારણથી ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા કોઈ વારસ વચમાં આવવાથી ઉત્પન્ન થાય છે, કે જે વારસ ન હોતો દાવાદાર વારસો મળવાને હકદાર થાત, પણ જે વચમાં આવવાથી તેને વારસાનો હક રહેતો નથી.

બહીષ્કરણનો એ પ્રકાર.

ખુલાસો.

૮૫. જેઓ જાતના ના લાયક હોવાના કારણથી તદ્દન ખાતલ થ એલા છે તેઓ ખીજા માણસોને તદ્દન કે થોડા પણ ખાતલ કરતા ન થી. પણ જેઓ કોઈ વારસ વચમાં આવવાથી ખાતલ થએલા છે તે કેટલેક પ્રસંગે ખીજાઓને થોડા ધણા ખાતલ કરે છે.

કેવે પ્રસંગે તદ્દન ખાતલ થએલો વારસખીજાઓને થોડા ધણા ખાતલ કરે છે.

દાખલો.

૮૬. જેમકે કોઈ આદમી, ખાપ, મા, અને એ ધર્મ ભ્રષ્ટ થ એલી સગી બેહેના મુશ્રીને ગુજરી જાય છે આ ઠકાણે એ ધર્મ ભ્રષ્ટ થ એલી બેહેના જે કે તેમની જાતના ના લાયક હોવાના કારણથી ખાતલ થએલી છે તે હયાત છતાં પણ માને પોતાનો કે મળશે; પણ જોતે બેહેના ધર્મભ્રષ્ટ ન હોય તો જો કે તેઓ પોતે ખાપ વચમાં આવવાથી તદ્દન ખાતલ થએલી છે તોપણ તેઓ માને થોડી ધણી ખાતલ કરતાં આ ફકત કે મળવાને હકદાર થશે.

જ્યાં એકાદો વારસ પોતાનો થોડાક હક છેડી દેતાં લાગુ થતા નીચેના.

૮૭ જો વારસો પછકી એક વારસ કાંઈ અવેજ લઈને પોતાનો વારસાનો હક છેડી દેવા ચાહાય તોપણ તેને ભાગ પાડતી વખતે સામેલ ગણવો જોઈએ. જેમકે કોઈ વર, મા, અને કાકા હોયતો હિંદુ સંસ્કૃતિમાં જે અને જે છે, આ હકાણું ૬૪ માં રકમના ધોરણ મુજબ મીલકતના છ હિસ્સા થવા જોઈએ. જે પછકી ત્રણ હિસ્સા ઉપર વરનો હક હતો, એ ઉપર માનો હક હતો, અને પાકીના એક ઉપર શે પાકીકારી દાખલ કાકાનો હક હતો. હવે ધારો કે મરનારે મુકલી મીલકત છ લાખ રૂપિયાની હોય, અને વર એ લાખ લેઈ સંતોષ પામતો હોય તોપણ માના હિસ્સાની રકમ નક્કી કરવાને માટે વર સામેલ હોય તે રીતે મીલકતના ભાગ કરવા જોઈએ, અને પાકીના ચાર લાખ માંથી એ લાખ માને મળવા જોઈએ, નહીતો જો વરને સામેલ રાખ્યો ન હોય તો માને તેણીના કાયદાસર હિસ્સા પદલ છ લાખના જે ને બે હલે ચાર લાખનો જે મળે અને પાકીના સેવાધીકારી દાખલ કાકાને મળે.

કલમ ૭

વધારા વીરો.

વધારાની વા સંખ્યા.

૮૮ જ્યાં અમુક કાયદાસર હિસ્સેદારો હોય, જે પછકી દરેક જણને એકસ હિસ્સો મળવાનો હક હોય. અને મીલકતના જેટલા હિસ્સા કરવાની જરૂર હોય તેટલા હિસ્સા વહેંચણું કરતાં એમ જણાય કે તમામ દાવાદારોનું વ્યાજખી માગણું પૂરું કરવાને હિસ્સાની સંખ્યા બે રોપર નથી તો હિસ્સાની સંખ્યામાં વધારો થાય છે.

કેવે પ્રસંગે આ પ્રમાણે કરવાં પડે છે.

૮૯ ત્રણ પ્રસંગે આ પ્રમાણે વધારો કરવો પડે છે; કાં તો જ્યાં મીલકતના છ ભાગ કરવાના હોય ત્યારે, અથવા બાર ભાગ કરવાના હોય ત્યારે (૬૭, ૬૮, ૬૯) માં રકમો જુલો. એક દાખલો બસ થશે.

દાખલો.

૯૦ એક સ્ત્રી પોતાના વરને, દીકરીને, તથા મા અને પાપ બંનેને મુકી ગુજરી જાય છે. આ હકાણું મીલકતના બાર ભાગ કરવા જોઈએ, જે પછકી વરે એથો એટલે ત્રણ ભાગ લીધા પછી, અને એ મા પાપ એ છસ્ટાંદિસ એટલે ચાર ભાગ લીધા પછી દીકરીને છ ભાગ મળવા જોઈએ. અથવા જે નીચે ભાગ મળવા કાયદા પ્રમાણે તે હક દાર છે તેને પદલે તેને માટે ફક્ત પાંચ હિસ્સા પાકી રહે છે. આ પ્રસંગે મીલકતના છ ભાગ દીકરીને મળી શકે એટલા માટે જે તેના બે ભાગ કરવાની જરૂર હતી તે વધારી તેર ભાગ કરવા જોઈએ.

કલમ ૮.

પાછું આવવા વીરો.

૯૧ જ્યારે મોઢ શેષાધીકારી ન હોય ત્યારે હિસ્સાની વેંહેણણ કર્યા પછી જે વધારો રહે તે હિસ્સેદારોને પાછો મળે છે, અને તે વીરો નીચે પ્રમાણે મત છે.

૯૨ ચાર પ્રસંગે એ પ્રમાણે ખત છે. પ્રથમ જ્યાં ફક્ત હિસ્સેદારો નો એકજ વરગ હોય કે જે વરગની સાથે વધારો પાછો મળવાનો દાવો રાખવાનો જેમને હક નથી એવા કાઈ ન હોય; જેમકે એ દીકરી એ અથવા એ સગી બેહેનો હોય, આ પ્રસંગે જેટલા હિસ્સેદારો હોય એટલા જે વધારો વધે હોય તેના ભાગ કરવા અને તમામની વચે સરખે ભાગે વેંહેણી આવવા.

૯૩ ખીજો જ્યાં હિસ્સેદારોના એ અથવા વધારે વર્ગ હોય, અને તેમની સાથે વધારો પાછો મળવાનો દાવો રાખવાનો જેમને હક નથી એવા કાઈ ન હોય; જેમકે મા અને એ દીકરીઓ હોય; આ પ્રસંગે વારસાના જેટલા હિસ્સા મળવાને તે સખસો હકદાર છે તેટલા હિસ્સા ને મળતા વધેલા વધારાના ભાગ કરી સદરહુ હિસ્સા મુજબ વેંહેણી આવવા જોઈએ. જેમકે માનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે અને એ દીકરીઓનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે ત્યારે વધેલા વધારાના છ ભાગ કરવા જોઈએ જેમાંના માને એ ભાગ મળશે અને દીકરીઓને ચાર ભાગ મળશે.

૯૪ ત્રીજો જ્યારે ફક્ત હિસ્સેદારોનો એકજ વરગ હોય અને તે ની સાથે વધેલો વધારો પાછો મળવાનો દાવો રાખવાનો જેમને હક નથી તેવા સામેલ હોય જેમકે લણ દીકરીઓ અને વર હોય; આ ઠકાણે વધારો પાછો મળવાને જે સખસ ખાતલ થએલ હોય તેને વારસામાંથી તેનો હિસો આવવાની સાથે અનુકુળ આવે તેવી રીતે આખી મીલકતના થઈ શકે તેટલા એછા હિસ્સા કરવા જોઈએ, (અને તેવા હિસ્સા આ પ્રસંગે ચાર થાય છે), અને વરને તેના કાયદાસર હિસ્સા દાખલ એક હિસ્સો એટલે હિસ્સા પછીકી એથો ભાગ મળશે; બાકીના લણ તેમના કાયદાસર હિસ્સા દાખલ તેમજ વધેલો વધારો પાછો મળવા દાખલ દીકરીઓને મળશે; પણ અપુરણીક કર્યા વગર આ પ્રમાણે વેંહેણણ ના થઈ શકતી હોય તો એટલે કે એક વર અને છ દીકરીઓ હોય (ત્રણની વેંહેણણ છ ભાગે થઈ શકતી નથી), તો હિસ્સા અને હિસ્સેદારોનું પ્રમાણ નથી કરવું જોઈએ. આ પ્રમાણે $3 \times 2 = 6$ એટલે તેમાં ત્રણ સાધારણ છે, જેથી નિયમ એ છે કે મીલકતના જે

પાછું આવવાની વાખ્યા.

ફરી ફરીયતે ઉપર પ્રમાણે પાછું આવવાનું ખત છે.

પહેલો પ્રસંગ, તેનો દાખલો.

ખીજો પ્રસંગ, તેનો દાખલો

ત્રીજો પ્રસંગ, તેને દાખલો.

ચાર ભાગ કરવાના ધારેલા હતા તે ચારને એથી ગુણવા જોઈએ, એ ટલે કે ભાજ્યાંકે અથવા વધેલો વધારો પાછો મળવાને જે હકદાર હોય તેના ત્રીજા ભાગે એ ચારને ગુણવા જોઈએ. આ મુજબ $૪ \times ૨ = ૮$, જે પદ્ધતિ એ ભાગ વરને અને જો ઉપર પ્રમાણે મુકાબલો કરતાં સંખ્યાઓનો અનવય વાંક જણાય; જેમકે એક વર અને પાંચ દીકરીઓ હોય, તો મીલકતના જે ભાગ કરવા ધારેલા હતા તેને પાંચે અથવા વધારો પાછો મળવાને જેટલા હકદારો હોય તેટલાની આખી સંખ્યા એ ગુણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૪ \times ૫ = ૨૦$ જેમાંના પાંચ ભાગ વરને મળશે, અને દીકરીઓને પંદર એટલે દરેકને ત્રણ પ્રમાણે મળશે.

એથી પ્રસંગ,
તેનો દાખલો

હવે એથી જ્યાં હિસેદારોના એ અથવા એથી વધારે વરગ હોય અને તેમની સાથે વધેલો વધારો પાછો મળવાના જેમને હક નથી એવા કાંઈ હોય; જેમકે એક વીધવા ચાર પાપ તરફની દાદીઓ, અને ફક્ત એકજ માના પેટની છ બહેનો હોય; આ ઠકાણે વધારો મળવામાંથી ખાતલ થએલા સખસને વારસાનો તેણીનો હિસો આપવાની સાથે અનુકુળ આવે એવી રીતે આખી મીલકતના બીજા શક તેટલા એ છામાં એછા હિસા કરવા જોઈએ. એવા હિસા આ પ્રસંગે ચાર થાય છે, બાદ વીધવાએ તેણીનો હિસો લીધા પછી દાદીઓ અને અરધ રક્તની બહેનો વચ્ચે વેહેંચી આપવાના ફક્ત ત્રણજ હિસા રહે છે; પણ દાદીઓનો હિસો $\frac{૧}{૨}$ છે, અને અરધ રક્તની બહેનોનો હિસો $\frac{૧}{૩}$ છે, અને આ ઠકાણે તેમને તેમના હિસા આપવાને માટે બાકીનાઓના છ ભાગ કરવા જોઈએ. પણ આ સંખ્યાનો છઠ્ઠા અને ત્રીજો ભાગ ત્રણ થાય છે, જે ત્રણની સંખ્યા તેમના અંદર વેહેંચી આપવાની સંખ્યાને મળતી આવે છે; જે પદ્ધતિ અરધ રક્તની બહેનો એ ભાગ લેશે, અને દાદીઓ એક ભાગ લેશે. જો ફક્ત એકજ દાદી હોત; અને ફક્ત એજ અરધ રક્તની બહેનો હોત તો બીજું કાંઈ જાદ કરવા પાડું રહેત નહીં કેમકે દાદીને $\frac{૧}{૨}$ મળત અને એ અરધ રક્તની બહેનોને બાકીના $\frac{૧}{૩}$ મળત. પણ એ ખુલું છે કે એ હિસા અપુર્ણાંક વગર છ અરધ રક્તની બહેનો વચ્ચે વેહેંચી શકાય નહીં. તેમજ એક હિસો અપુર્ણાંક ચાર પાપ તરફની દાદીઓ વચ્ચે વેહેંચી શકાય નહીં આ બાકીનાઓના કેટલા હિસા કરવા તે શોધો કાઢવાને વેહેંચણના સાનમા ધોરણનો આધાર લેવો જોઈએ. હિસાઓ અને પ્રત્યેક હિસેદારો વચ્ચે શું પ્રમાણ છે તે પ્રથમ નક્કી કરવું જોઈએ. આ મુજબ $૨ \times ૩ = ૬$, જે સંખ્યાઓ સંયુક્ત છે અને તેમાં એ સાધારણ છે, અને $૧ \times ૩ = ૩$ જે સંખ્યાઓ અનવય વાંક છે, જેથી હિસેદારોના એક આખા તકાને બીજાના અડધા તકા સાથે સરખાવવો જોઈએ. આ મુજબ $૩ = ૩ - ૧$ આ

ને આ પણુ અનવચવાંક છે તેથી આ પધ્ધતી એક સંખ્યાએ ગુણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૨ \times ૪ = ૧૨$ આ સંખ્યા શોધી કાઢ્યા બાદ તેને મુળ ભાગની સંખ્યાએ ગુણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૪ \times ૧૨ = ૪૮$ જે પધ્ધતી દાદીઓને બાર અથવા દરેકને ત્રણ ત્રણ ભાગ મળશે. કમકે $૧૦ : ૪૮ :: ૧ : ૪$, અને અરધ રકતની બહેનોને એવીસ અથવા દરેકને ચાર ચાર ભાગ મળશે. કમકે $૨૪ : ૪૮ :: ૨ : ૪$ અને વીધવાને બાકીના બાર ભાગ મળશે. જે વધેલ વધારો મળવાને હકદાર સખસેના હીસાઓએ વધારો મળવાને જે સખસ હકદાર નથી તે સખસનો હીસો બાદ કરતાં તેમને માટે બાકી રહેલા હીસાઓની સાથે મળતા ન આવે તો એટલે કે એક વીધવા, નવ દીકરીઓ; અને છ બાપ તરફની દાદીઓ હોય તો વીધવાને તેણીનો હીસો આપવાની સાથે અનુકુળ આવે તેવી રીતે પ્રથમતો મીલકતના બની શકે તેટલા ઓછામાં ઓછા હીસા કરવા જોઈએ. એવા હીસા આ ઠકાણે આઠ થાય છે. બાદ વીધવાએ પાતાનો હીસો લીધા પછી દીકરીઓ અને દાદીઓ વચ્ચે વહેંચી આપવાના સાંત ભાગ રહે છે; પણ દાદીઓનો હીસો $\frac{૧}{૨}$ છે, અને દીકરીઓનો $\frac{૨}{૩}$ છે; અને આ ઠકાણે તેમને તેમના હીસા આપવાને માટે તેમના વચ્ચે વહેંચી આપવાની મીલકતના છ ભાગ થવા જોઈએ, પણ આ સંખ્યાના $\frac{૧}{૨}$ અને $\frac{૨}{૩}$ પાંચની ખરોખર થાય છે, જે પાંચનો સંખ્યા તેમના વચ્ચે વહેંચી આપવાની સંખ્યાનો સથે મળતી આવતી નથી, આ પ્રસંગે નીચમ એછે કે વધારાના હકદારના હીસાઓની સંખ્યાને મીલકતના મુળ જેટલા ભાગ કરવાની જરૂર હતી. તેટલા ભાગની સંખ્યાએ ગુણવા જોઈએ. આ પ્રમાણે $૮ \times ૫ = ૪૦$, જે પધ્ધતી વીધવા પાંચ ભાગ લેશે, દીકરીઓ ૨૮ ભાગ લેશે. અને દાદીઓ સાંત લેશે, પણ એ ખુબુ છે કે અપુરણાંક કરવા વગર ૨૮ નવ દીકરીઓ વચ્ચે વહેંચી શકાય નહીં; તેમજ છ બેદી દાદીઓ વચ્ચે વહેંચી શકાય નહીં. આ રીતના કેટલા ભાગ કરવા જોઈએ તે શોધી કાઢવાને માટે વહેંચણુના છઠા ધોરણનો આધાર લેવો જોઈએ. પ્રથમતો પ્રત્યેક હીસેદારો અને હીસાઓની વચ્ચે શું પ્રમાણ છે તે નક્કી કરવું જોઈએ. આ પ્રમાણે $૮ \times ૩ = ૨૪ - ૧$, $૬ = ૭ - ૧$ જે બંને અનવચવાંક છે તેથી હીસેદારોના એક તફાતી આખી સંખ્યાને બીજા તફાતી આખી સંખ્યા સાથે સરખાવવી જોઈએ, આ પ્રમાણે $૬ = ૮ - ૩$. આ સંખ્યાઓ એક શાગી છે અથવા તેમાં ત્રણ સાધારણ છે તેથી નીચમ એછે કે એક સંખ્યાના ત્રીજા ભાગને બીજા આખી સંખ્યાએ ગુણવા જોઈએ, આ પ્રમાણે $૩ \times ૬ = ૧૮$; અને આ સંખ્યા કાઢ્યા પછી તેને પાછલક

પરીણામની સંખ્યાએ ગુણુવા જોઈએ. આ પ્રમાણે ૪૦×૧૮=૭૨૦, જે પછી દીકરીઓ ૫૦૪ અથવા દરેક દીકરી ૫૬ ભાગ લેશે, કેમકે ૫૦૪:૭૨૦::૨૮:૪૦; દાદીઓ ૧૨૬ અથવા દરેક દાદી ૨૧ ભાગ લેશે, કેમકે ૧૨૬:૭૨૦::૭:૪૦ અને વિધવાને પાકીતા નેવુ ભાગ મળશે.

કલમ. ૯.

સ્થાપિત વારસા.

સ્થાપિત વારસાની વાખ્યા. ૯૬ જ્યારે કોઈ શખ્સ વારસો મુકીને ગુજરી જાય છે. અને તે માંતા કેટલાક વારસો મીલકતની કોઈ પણ વેહંચણ થતાં અવલ મરણ પામે છે ત્યારે પાછળ જીવતા રહેલા વારસોને વારસામાં સ્થાપિત હક હવાનું કહેવાય છે; આ પ્રસંગે નીચમ એ છે કે, પહેલા મરનારની મીલકતના તેના મરણ વખતે તેના જે જુદા જુદા વારસો જીવતા હોય, તેમના વચ્ચે ભાગ પાડવા. અને એમ ધારી લેવું કે તેમને પ્રત્યેકને તે મુજબ ભાગ મળવા છે.

સદર ૯૭ ખીજા મરનારની મીલકતના સંખ્યામાં એજ રીતે કરવું, પણ તેમાં આટલો તફાવત કે પહેલી વેહંચણ વખતે આ ખીજો મરનાર જેટલા હિસ્સા મળવાને હકદાર હોય તે હિસ્સાની સંખ્યા, અને તેના તમામ વારસોનું પતાવવાને તેની મીલકતના જેટલા હિસ્સા પાડવાની જરૂર હોય તે હિસ્સાની સંખ્યા એ બે વચ્ચેનું પ્રમાણ નકી કરવું જોઈએ.

સદર ૯૮. જો પ્રમાણ અનવય વાંક જણાય તો નીચમ એ છે કે, પહેલી વેહંચણના એકંદર અને આશામીવાર હિસ્સાએને તે પછીની વેહંચણ વખતે મીલકતના જેટલા હિસ્સા કરવાની જરૂર હોય તેટલા હિસ્સાની આખી સંખ્યાએ ગુણુવા જોઈએ, અને પાછલી વેહંચણ વખતના આશામીવાર હિસ્સાએને મરનાર પહેલી વેહંચણ વખતે જેટલા હિસ્સા મળવાને હકદાર હોય તેટલા હિસ્સાની સંખ્યાએ ગુણુવા જોઈએ.

સદર ૯૯ જો પ્રમાણ એક રાગી અથવા સંયુક્ત હોય તો નીચમ એ છે કે પહેલી વેહંચણના એકંદર અને આશામીવાર હિસ્સાએને પછીની વેહંચણ વખતે મીલકતના જેટલા હિસ્સા કરવાની જરૂર હોય તેટલા હિસ્સાની સંખ્યાના ભાજ્યાંક ગુણુવા અને પછીની વેહંચણના આશામીવાર હિસ્સાએને પહેલી વેહંચણ વખતે મરનાર જેટલા હિસ્સા મળવાને હકદાર હોય તેટલા હિસ્સાની સંખ્યાના ભાજ્યાંક ગુણુવા.

દાખલો ૧૦૦ દાખલો દ્યોકે એક શખ્સ ગુજરી જાય છે. અને પાછળ (અ) નામની પોતાની પાચડી, (ખ) તથા (ક) નામના પોતાના બે દીકરા, અને (ડ) તથા (ધ) નામની પોતાનો બે દીકરીઓને મુકી જાય

છે. જે પાંચકી (અ) અને (ડ) વેહેંચણુ થતાં પહેલાં ગુજરી ગયાં; તેમાં (અ) પોતાના માને મુકીને ગુજરી ગઇ અને (ડ) પોતાના વરને મુકીને મરી ગઇ.

પહેલી વેહેંચણુ વખતે મીલકતના અડનાખીમ હિસ્સા કરવા જોઇએ. જેની અંદરથી વીધવાને છ હિસ્સા મળશે, દરેક દીકરાને ચ ૬૬ ચ૬૬ હિસ્સા મળશે, અને દરેક દીકરીને પાંચ પાંચ હિસ્સા મળશે. પોતાની મા અને હપર કહેલાં ચાર છોકરાં મુકીને વીધવા મળવા પોમતાં, તેણીની મીલકતના પ્રથમતો છત્રીસ ભાગ કરવા જોઇએ, જેની અંદરથી માને છ ભાગ મળવાનો હક છે, અને દરેક દીકરાને દસ દસ ભાગ મળવાનો હક છે, અને દરેક દીકરીને પાંચ પાંચ ભાગ મળવાનો હક છે; પણ આ સ્થાપીક વારસાનો હિસ્સો છે તેથી પહેલી વેહેંચણુમાં તેણીને જેટલા હિસ્સા મળવાનો હક હતો તેટલા હિસ્સાની સંખ્યા, અને મીલકતના જેટલા હિસ્સા પાડવાની જરૂર છે તેટલા હિસ્સાની સંખ્યા વચ્ચેનું પ્રમાણુ નક્કી કરવાની જરૂર પડે છે. આ પ્રમાણુ ૬૪૬-૩૬ જે સંખ્યાઓ એક રાગી છે. અથવા તેમાં છ સાધારણ છે, તેથી નીચમ એ છે કે પહેલી વેહેંચણુના એકંદર અને આ સાધીવાર હિસ્સાઓને છએ, અથવા ખીજી વેહેંચણુ વખતે મીલકતના જેટલા હિસ્સા કરવાની જરૂર છે તેટલા હિસ્સાની સંખ્યાના ભાગે ગુણુવા. આ મુજબ ૪૮૪૬-૨૮૮ અને ૧૪૪૬ ૮૪, અને ૭૪૬=૪૨; પણ પહેલી વેહેંચણુ વખતે મરનાર જેટલા હિસ્સાનો હકદાર હતો તેટલા હિસાની સંખ્યાનો ભાગ ફક્ત એક હોવાથી ખીજી વેહેંચણુના હિસાને તેથી ગુણુવા એ નિર્ધાર છે પોતાના એ ભાઇ, પોતાની સગી બહેન, અને વરને મુકીને એક દીકરી ગુજરી જતાં તેણીની મીલકતના પ્રથમ દસ ભાગ કરવા જોઇએ, જે પછી પાંચ ભાગ મળવાનો તેણીના ધણીનો હક છે, અને ભાગ મળવાનો તેણીના ભાઈએનો હક અને એકઠે ભાગ મળવાનો તેણીની બહેનનો હક છે, પણ આ સ્થાપિત વારસાનો હિસ્સો હોવાથી પહેલી વેહેંચણુ વખતે જેટલા હિસા મળવાને તે હકદાર હતો તેટલા હિસાની સંખ્યા વચ્ચે પ્રમાણુ નક્કી કરવાની જરૂર પડે છે. પણ આગળની વેહેંચણુમાં તેણીને ભાગે સુડતાલીસ હિસા આ ૦૫૫ (પાંચ ખીજી વેહેંચણુમાં અને એટલીસ પહેલી વેહેંચણુમાં). આ પ્રમાણુ ૧૦૪૪=૪૭-૭, અને ૭-૧૦-૩, અને ૩=૭-૪ અને ૩=૪-૧ અને આ સંખ્યાઓ અનવયવાકે અથવા તેમાં એક સાધારણ છે, તેથી નીચમ એ છે કે, આગલી વેહેંચણુના એકંદર અને આ સાધીવાર હિસાઓને દસે, અથવા ખીજી વેહેંચણુ વખતે મીલકતના જેટલા હિસા કરવાની જરૂર છે તેટલા હિસાની આખી સંખ્યાએ ગુણુવા. આ પ્ર

માણી ૨૮૮×૧૦=૨૮૮૦, અને ૮૪×૧૦=૮૪૦, અને ૪૨×૧૦=૪૨૦.
અને ૬×૧૦=૬૦, અને ૧૦×૧૦=૧૦૦, અને ૫×૧૦=૫૦. પછી લી
છ વેંહેચણુના હીસાએને મરનાર બેહેન આગતી વેંહેચણુમાં જોડલા
હીસા મળવાને હકદાર હતા તેડલા હીસાની સંખ્યાએ ગુણુવા જોઈએ
આ મુજબ ૫×૪૭=૨૨૫, અને ૨×૪૭=૮૪, અને ૧×૪૭=૪૭. એ
ડલા માટે ૨૮૮૦ હીસામાંથી (ખ) દીકરાને ૮૪૦+૧૦૦+૮૪=૧૦૩૪
હીસા મળશે; (ક) દીકરાને ૮૪૦ વતા ૧૦૦વતા૮૪=૧૦૩૪ હીસા મળશે,
(ધ) દીકરીને ૪૨૦ વતા ૫૦ વતા ૪૭=૫૧૭ હીસા મળશે; (અ)ની માને
૬૦ હીસા મળશે, અને [ડ] ના વરને ૨૨૫ હીસા મળશે.

કલમ ૧૦

જતા રહેલા સખસો અને સહ ગરભા મરી ગએલી સ્ત્રીને
મીરીને કાઢેલાં અથવા ખાપ ગુજરી ગયા પછી જન્મે
લાં છોકરાં વીરો.

જતા રહેલા
સખસો વિરો.

૧૦૧ જતા રહેલા સખસની મીલકત નેવું વરસ સુધી અનામત
રખાય છે. આ વચેના વખતમાં તેની મીલકતમાં વથમાં ખીજાઓના
ગુજરી જવાથી કાંઈ પણ વધારો થઈ શકતો નથી, તેમજ આ વચે
ના વખતમાં કાંઈ સખસ ગુજરી જાય તેને આ સખસની મીલકતમાંથી
વારસો મળી શકતો નથી.

કાંઈ જતો રહે
લો સખસ ખી
જાઓની સાથે
સહ વારસ હોય
ત્યારે.

૧૦૨ જો કાંઈ જતો રહેલો સખસ ખીજાઓની સાથે સહ વારસ
હોય અને જો સદરહુ જતો રહેલો સખસ જીવતો કે મરી ગએલો
ગમે તેમ હોય તોપણ સદરહુ ખીજા વારસેને વારસો મળવાનો હક
હોય તો તે ખીજા વારસેને સખસ મીલકતની વેંહેચણુ થશે. આ મ
માણી કાંઈ સખસ બે દીકરીઓ, એક જતો રહેલો દીકરો, અને આ
જતા રહેલા દીકરાનો એક દીકરો અને એક દીકરી મુકાને મુજરી ગયો
હોય તો તે ઠકાણે દીકરીઓને તરતજ મીલકતનો અડધ ભાગ મળશે
કમક ગમે તેમ હોય તોપણ તેમને તેડલો હીરો મળવાનો હક છે;
પણ પૌત્રોને કાંઈ પણ મળશે નહી કમક તેમનો ખાપ જીવતો હો
વાની ધારણાથી તેઓને અટકાવ થાય છે.

દીકરા હોય અ
ને પેટમાં ખાજ
ક હોય ત્યારે.

૧૦૩ જ્યાં કાંઈ સખસ પોતાની સ્ત્રીને ભારેવઈ મુકીને ગુજરી
જાય અને તેને દીકરા હોય, ત્યારે પાછળથી કદાચ દીકરા જન્મે તેને
સાફ એક દીકરાનો હીરો રાખી મુકવો જોઈએ.

પેટમાં ખાજક
હોય અને એવા
વારસો હોય કે
તે ખાજક ન હો
ય તોજ તેમને
વારસો મળેત્યારે

૧૦૪ જ્યાં કાંઈ સખસ પોતાની સ્ત્રીને ભારેવઈ મુકીને ગુજરી જા
ય, અને દીકરા ન હોય, પણ એવા ખીજા સગાં હોય કે તેને પેટ
કાંઈ પણ ફરજન ન હોય ત્યારેજ તેમને વારસો મળી શકે (જેમક
ભાઈ અથવા બેહેન હોય) ત્યાં મીલકતની તરત વેંહેચણુ થતી નથી.

મુસલમાની સરેહ:

[૧૭]

૧૦૫ પણ જો એ ખીજ વારસો ગમે તેમ હોય તોપણ કાંઈક હીસો મળવાને હકદાર હોય, (એટલે બાળક ન હોય તો વધારે અને બાળક હોયતો એછો હીસો મળવાને હકદાર હોય, જેમકે મા હોય) તો મીલકતની વહે ચાલુ થશે અને માને છઠો ભાગ મળશે, જે ભાગ મળવાનો અવશ્ય તેનો હક છે, અને પછી જો બાળક જીવતું ન જન્મે તો તેણીનો ભાગ વધારી ત્રીજો ભાગ કરી આપવામાં આવશે.

પેટમાં બાળક હોય અનેગમે તેમ હોય તોપણ વારસો મળવાનો હકદાર હોય એવા વારસો હોય ત્યાં રે.

કલમ. ૧૧.

સહ મરણ વિશે.

૧૦૬ જ્યાં એ અથવા વધારે સંખ્યસો એકજ વખતના અરસામાં એકા એક મરણ પામે અને કીયો પહેલો મરી ગયો એ બાણવામાં ન હોય ત્યાં એક અખીપ્રાય પ્રમાણે એમ અનુમાન કરવામાં આવશે કે સહથી નાહાનો છેલ્લો મરણ પામ્યો; પણ વધારે એકજ ચાલતા મત પ્રમાણે એમ અનુમાન કરવામાં આવશે કે તમામ સંખ્યસો એકજ વખતે મરણ પામ્યા અને મુળ માલીકની સાથે એકજ વખતે જે વ એના વારસો મરણ પામ્યા તે બાણે હતાજ નહી તેવી રીતે પાછળ જીવતા રહેલા વારસોમાં રહેલી મીલકતની વેંચણુ થશે.*

એ અથવા વધારે સંખ્યસો એકજ વખતે એકા એક મરણ પામે ત્યારે વારસો મેળવવાના હક વિશેનો નિયમ.

કલમ. ૧૨.

પુંજના ભાગ પાડવા વિશે.

૧૦૭ જુદા જુદા વારસોને, જે હિસા મળવાનો હક છે તે હિસા નકી કરવા વીરોની હકીકત પાછળ કહી ગયા; પણ મિલકતના જેટલા હિસા પાડવા જોઈએ તેટલા હિસાની ખરોખર સંખ્યા જ્યારે નકી થાય ત્યારે મીલકતની તારણુની પુંજ આ સંખ્યાની સાથે ખરોખર મળતી આવે એમ ભાગ્યેજ બને છે; એટલે કે, જો એમ માલમ પડે કે મીલકતના દસ અથવા પચાસ ભાગ કરવા તો એમ ભાગ્યેજ બને કે પુંજનો અવેજ ખરોખર દસ, અથવા પચાસ સોનાની મેહોરે કે

દાવા અને પુંજ વીરો.

* આ નીયમના દષ્ટાંતમાં નીચેનાદાખલો આપ્યોછે(અ) (ખ)અને(ક)એ દાદા, બાપ અને દીકરાછે. (અ) અને (ખ) દરીએ મરણ પામે છે. પણ તેમના માતાની હકીકત બાણવામાં આવતી નથી. આ ટકાણે જો (અ)ને ખીજ દીકરા હશે તો(ક) ને તેની મીલકતમાંથી ખીલકુલ વારસો નહી મળે, કેમકે પ્રતીનિધિત્વનો હક કાયદો કબુલ કરતો નથી, અને દીકરા હોય તો દીકરાના દીકરાને વારસાનો હક પહોંચતો નથી,

રૂપીઆ હોય; વાસોના જુદા જુદા તકા તથા આવા પ્રસંગે જે લે જુદારો હોય તેમના ચોકશ હિસા નકી કરવાને નીચે લખેલા નીયમો ઠરાવેલા.

પુંજના ભાગ પાઠવા વીશેના નીયમો.

૧૦૮. મીલકતના જેટલા હિસા કરવા જોઈએ તેની સંખ્યા તથા દરેક તકાના વારસેને કેટલા હિસા મળવાનો હક છે તે જ્યારે નકી થાય ત્યારે મિલકતના હિસાઓની સંખ્યાને પુંજની સંખ્યાની સાથે સરખાવવી જોઈએ. જો આ સંખ્યાઓ એક ખીજની સાથે અનવય વાંક જણાયતો નિયમ એછે કે દરેક તકાના વારસોના હિસાને પુંજની સંખ્યાએ ગુણવા અને જે ગુણુકાર આવે તેને મીલકતના જેટલા હિસા કરવાની જરૂર માલમ પડી હોય તેટલા હિસાનો સંખ્યાએ ભાગવા, જેમકે એક માણસ, એક વિધવા એ દીકરીઓ, અને એક કાકા મુઝીને ગુજરી જાય છે, અને ૨૫ રૂપીઆની મીલકત મુકી જાય છે. આ ઠકાણે મિલકતના મુળ ૨૪ ભાગ કરવા જોઈએ, જે પધડી ૩ ભાગ વિધવાને મળવાનો હક છે, ૭૬ ભાગ દીકરીઓને મળવાનો હક છે; અને પાંચ ભાગ કાકાને મળવાનો હક છે. હવે મુકલી મીલકતના આ શા હિસા મળવાનો આ વારસોનો હક છે તે નકી કરવામાં ઊપરનો નિયમ પાળવો જોઈએ. આ મુજબ $૩૪૨૫=૭૫$, અને $૧૬૪૨૫=૪૦૦$, અને $૫૪૨૫=૧૨૫$, પણ $૭૫ \div ૨૪=૩\frac{૩}{૮}$, અને $૪૦૦ \div ૨૪=૧૬\frac{૨}{૩}$, અને $૧૨૫ \div ૨૪=૫\frac{૧}{૪}$.

જ્યાં સંખ્યાઓ અનવય વાંક હોય ત્યાં

જ્યાં સંખ્યાઓ સંયુક્ત હોય ત્યાં.

૧૦૯ જોએ સંખ્યાઓ સંયુક્ત હોય તો નીચમ એ છે કે દરેક તકાના વારસોના હિસાને પુંજની સંખ્યાના ભાગાકારે ગુણવા. અને જે ગુણુકાર આવે તેને મિલકતના જેટલા ભાગ કરવાની જરૂર જણાઈ હોય તેટલા હિસાની સંખ્યાના ભાગાકારે ભાગવા. જેમકે એક આદમી ઉપર પ્રમાણે વારસો મુકાને ગુજરી જાય છે. અને પચાસ રૂપીયાની મીલકત મુકી જાય છે હવે ૨૪ અને ૫૦ માં ૨ સાધારણ છે તેથી બને સંખ્યાઓનો ભાગાકાર અરથ છે. આ પ્રમાણે $૩૪૨૫=૭૫$, $૧૬૪૨૫=૪૦૦$, અને $૫૪૨૫=૧૨૫$, પણ $૭૫ \div ૧૨=૬\frac{૩}{૪}$, $૪૦૦ \div ૧૨=૩૩\frac{૧}{૩}$, અને $૧૨૫ \div ૧૨=૧૦\frac{૫}{૬}$.

આશામીવારહી હિસાઓ વીશે,

૧૧૦. દરેક આશામીવાર વારસને પુંજના કેટલા હિસા મળવાનો હક છે તે સંખ્યા નકી કરવી હોય તો એજ પ્રમાણે કરવું; પણ તેમાં એટલો તકાવત કે પુંજની સંખ્યાને દરેક આશામીવાર વારસને ભાગ મુળ જે હિસો આપ્યો હોય તે હિસાની સાથે સરખાવવી, અને ઉપર પ્રમાણે ગુણુકાર ભાગાકાર કરવો, જેમકે ઊપરના દાખલામાં દરેક દીકરીનો મુળ હિસો ૮ હતો, અને $૮ \times ૨૫=૨૦૦$, અને $૨૦૦ \div ૧૩=૧૫\frac{૫}{૧૩}$.

૧૧૧ લેહણુદારના પુંદના ભાગ પાડવામાં નીચમ એકે કે તેમ ના એકંદર લેહણુની રકમ હોય તેટલા મીલકતના ભાગ પાડવા. અને દરેક લેહણુદારના દાવાની રકમ તેના હીસા ગણવો, જેમકે, ધારો કે એક લેહણુદારનું લેહણું ૧૬ રૂપીયા છે 'ત્રીજનું' ૫ રૂપીયા છે, અને ત્રીજનું ૩ રૂપીયા છે, અને વળદરે ૨૧ રૂપીયાની મીલકત મુશી છે. (૧૦૯ મી) રકમમાં બતાવેલી રીત પ્રમાણે કરતાં એમ માલમ પડશે કે જે લેહણુદારના ૧૬ રૂપીયા દેવા છે તેને ૧૪ રૂપીયા મળવાનો હક છે, ૫ રૂપીયાના લેહણુદારને ૪ રૂપીયા ૬ આના મળવાનો હક છે, અને ૩ રૂપીયાના લેહણુદારને ૨ રૂપીયા ૧૦ આના મળવાનો હક છે.

લેહણુદારના ભાગ પાડવા બાબત

કલમ ૧૩

વેહંચણુ નિશે.

૧૧૨. જ્યાં બે સખસો તેમને વારસ મા મળેલી મીલકતની વેહંચણુ કરતા માગે ત્યાં વેહંચણુ કરવી; અને જ્યાં એક વારસ વેહંચણુ કરાવા માગે ત્યાં પણ જે મીલકતના ઉપયોગી પણામાં નુકશાન પહોંચ્યા વગર તેના ભાગ થઈ શકતા હોયતો વેહંચણુ કરવી.

મીલકત જ્યાં એકઅથવા વધારે વારસોની મરજીથી વારસોમાં ખીનડરકત વેહંચી શકાય તેમ હોય ત્યાં.

૧૧૩. જ્યાં મીલકતના જુદા જુદા ભાગને નુકશાન પહોંચ્યા વગર તેના ભાગ પડી શકતા ન હોય ત્યાં તમામ સહ વારસોની સંમતિ લેવી જોઈએ; વળી જ્યાં મીલકતમાં જુદીજુદી બતતીયાંજો હોય ત્યાં પણ એજ રીતે કરવું જોઈએ.

ખીજ પ્રસંગે તમામની સંમતિ વગર વેહંચણુ થઈ શક નહીં

૧૧૪. જ્યાં મીલકતમાં રોકડ ન હોય ત્યાં વેહંચણુ કરતી વખતે સહવારસોના હીસા મુજબ મીલકતના કેટલાક જુદા જુદા હીસા પાડવા; દરેક હીસાની કીમત દેરવવી, અને પછી ચીકીઓ નાંખવી.

વેહંચણુની રીત

૧૧૫. વેહંચણુની ખીજ સાધારણ રીત ઉપભોગયાં છે, જ્યાં દરેક વારસ વારા કરતી એ મીલકતના ઉપયોગ અને લાભનો ઉપભોગ કરે છે; પણ આ રીત ખરેખરી વેહંચણુથી ઉતરતા દરજની છે, અને જ્યાં એક સહવારસ ભાગ પાડવાની માગણી કરે, અને ખીજો ફક્ત ઉપભોગથી વેહંચણુ કરવાની માગણી કરેતો જ્યાં બની આવે એ વે દરેક પ્રસંગે પેહેલી માગણી વધારે પસંદ કરવા જેવી છે.

ઉપભોગથી વેહંચણુ

પ્રકર ૨ જું.

ઈમામીય, અથવા શીયા શાળા સંપ્રદાય
પ્રમાણે ઉતરાધિકાર વિશે.

ઉતરાધિકારના
ત્રણ ઉત્પત્તિસ્થા
ન

૧. આ શાળા સંપ્રદાય પ્રમાણે ઉતરાધિકારના હકના ત્રણ જુ
દા જુદા ઉત્પત્તિ સ્થાન છે.

કીયા કીયા

૨. (૧)કું એક રક્ત સંબંધ. (૨) જી લગન સંબંધ. (૩) જી
“વિજા”*

એક રક્તનાવા
રસે ની ત્રણ પા
યરીઓ છે.

૩. એક રક્ત સંબંધથી જેમને ઉતરાધિકારનો હક છે તેવા વાર
સોની ત્રણ પાયરીઓ છે; અને જ્યાં સુધી પહેલી પાયરીનું કાઢ પણુ
હોય, પછી ગમેતો તે ઓરત હોય, ત્યાં સુધી બીજી પાયરીના કાઢને
વારસો મળી શકતો નથી; અને જ્યાં સુધી બીજી પાયરીનું કાઢ પણુ
હોય ત્યાં સુધી ત્રીજી પાયરીના કાઢને વારસો મળી શકતો નથી.

પહેલી પાયરી
ના વારસો કી
યા

૪. પહેલી પાયરીમાં મા બાપ, અને ફરજંદો અને ફરજંદોના
ફરજંદો ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીએ, આવે છે અને તેમાં પાસેના વા
રસો વેગળાના વારસેને વારસામાંથી ખાતલ કરે છે. બંને મા બાપોને
અથવા તેમનાં એક જણને મરનારના ખચ્યાની, ખચ્યાના ખચ્યાની અ
થવા તેના ખચ્યાની સાથે વારસો મળવાનો હક છે; પણ ખચ્યાના ખચ્યા
ને ખચ્યાની સાથે વારસો મળવાનો હક નથી, તેમજ ખચ્યાના ખચ્યાના
ખચ્યાને ખચ્યાના ખચ્યાની સાથે વારસો મળવાનો હક નથી.

તેમના પરસ્પ
ર સંબંધે હકા

વિભાગ

૫ આ પાયરીના બે વર્ગ છે; (૧) મુળીઆ જે નીચમીત છે,
અને (૨) ડાળીઓ જે અનીચમીત છે. પહેલા વરગમાં માબાપ છે.
જેમની તરફથી તેમના મા બાપ પ્રતીનીધી થઈ શકતા નથી; બીજા વર્ગ
માં છોકરાં છે, જેમની તરફથી તેમનાં છોકરાં પ્રતીનીધી થાય છે. એક
વર્ગના આશામી બીજા વરગના આશામીને ખાતલ કરતો નથી, પછી
મરનારની સાથે તેનું સળપણુ વધારે નજીકનું હોય તેની ચીંતા નહીં;
પણુ બંને વરગના આદમીએ એક બીજાને તેમના નીકટપણુના પ્રમાણુ
માં વારસામાંથી ખાતલ કરે છે.

*‘વિજા’ એ શબ્દ મુક્ત થયેલા ગુલામ અને તેને મુક્ત કરનારની વચ્ચે અથ
વા બે સખસો જેઓ એક બીજાનો વારસ થવાની પરસ્પર પડણુ કરે છે તેમની વ
ચ્ચે જે કાયદાસર સંબંધ રહેલો છે તેને લાગુ પડે છે.

મુસલમાની સરેહ.

(૩૧)

૬ મા ખાપ, અથવા ધણી ધણીઆણી સીવાય કાઈ દાવાદાર નેફરજંદાની સાથે વારસો લેવાનો હક નથી.

છોકરાની સાથે
રહવારસો વીરો

૭ દીકરાના ફરજંદા દીકરાનો હીસ્સો લેછે. અને દીકરીઓના ફરજંદા દીકરીઓના હીસ્સા લે છે; પત્ની તે ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીએ હોય.

દીકરાના અને
દીકરીના ફરજન
વીરો

૮ ખીજી પાયરીમાં દાદા, દાદી અને ખીજા પુરવજો અને બાઈઓ અને બેહેનો, અને તેમના વંશજ ગમે તેટલી ઉતરતી પેઢીના હોય તે આવે છે; અને તેમાં પાસેનાં સગાં વેગળાના સગાંને ખાતલ કરે છે. વડો દાદા, દાદા અથવા દાદીની સાથે વારસો લઈ શકતો નથી; અને બાઈનો દીકરો બાઈ અથવા બેહેનની સાથે વારસો લઈ શકતો નથી; અને બાઈનો પૌત્ર બાઈના દીકરા, અથવા બેહેનના દીકરાની સાથે વારસો લઈ શકતો નથી.

ખીજી પાયરી
વિરો.

તેમના પરસ્પર
સખંધે હક

૯ આ પાયરીના પણ બે વરગ છે; મા ખાપના મા ખાપ તથા ખીજા પુરવજો. અને બાઈઓ તથા તેમના વંશજ. આ ખાપને વરગો અનીયમીત છે, અને ચઢતી તથા ઉતરતી પેઢીએ તેમના વારસો ધણી વધી શકે છે. મરનારની સાથે પોતાનું સગપણ વધારે પાસેનું હોય તોપણ એક વરગનો આશામી ખીજા વરગના આશામીને ખાતલ કરતો નથી; પણ ખાપને વરગના આશામીએ તેમના નીકટપણાના પ્રમાણમાં એક ખીજાને ખાતલ કરે છે.

વિભાગ;

૧૦ ત્રીજી પાયરીમાં કાકા અને મામા તથા ફાઈઓ, માસીઓ અને તેમના વંશજ આવે છે; અને તેમાં પાસેનાં સગાં વેગળાના સગાંને ખાતલ કરે છે. કાકાના દીકરાને કાકાની અથવા ફાઈની સાથે વારસો લેવાનો હક નથી, તેમજ મામાના દીકરાને મામાની અથવા માસીની સાથે વારસો લેવાનો હક નથી.

ત્રીજી પાયરી
વિરો.

તેમના પરસ્પર
સખંધે હક.

૧૧ આ પાયરીની ચઢતી તથા ઉતરતી પેઢીએ હદ નથી; અને તેમના વારસો (પ્રતીનીધીઓ) હદ વગર વધારી સકાય છે. પણ જ્યાં સુધી પુરું રકતની એક ફાઈ અથવા માસી, કાકા, અથવા મામા હોય ત્યાં સુધી તેમના વંશજોને વારસો મળી શકતો નથી. કાકા, મામા, ફાઈઓ, તથા માસીઓ એકઠા વારસો લે છે. હરમાઈ કાકા સગા કાકાથી ખાતલ થાય છે; અને પુરુંરકતના કાકાનો દીકરો અર્ધરકતના કાકાને ખાતલ કરે છે.

વિશેષ નિયમ

૧૨ બીપર જણાવેલા તમામ વારસોમાંથી કાઢજ ન હોયતો ખાપ તથા મામા કાકા, મામા, ફાઈઓ તથા માસીઓને વારસો મળે છે; અને તેમાંનું કાઢજ ન હોયતો ગમે તેટલી આધી પેઢી સુધી મરનારની

ત્રીજી પાયરીના
ખીજા વારસો કાકા
તથા કીયા;

સાથે નીકટ પાણાના સખંધ પ્રમાણે તેમનાં વંશનાને વારસો મળે છે અને આ વારસે મંત્રુ કંઈ ન હોયતો માખાપના માખાપના તથા તેના માખાપના કાકા, મામા, ફાઈઓ તથા માશીઓને મરનારની સાથે તેમના નીકટપાણાના સખંધ પ્રમાણે વારસો મળે છે.

અરધ અને પુરણ રક્ત સખંધી સામાન્ય નીયમ.

૧૩ એ સામાન્ય નીયમ છે કે પુરણ રક્તના આશામીઓ હોયતો તેજ દરજ્જાના અરધ રક્તના આશામીઓનો હક પોહાયતો નથી; પણ આ નીયમ જુદા જુદા દરજ્જાના આશામીઓને લાગુ પડતો નથી. દાખલો કે, પુરણ રક્તનો ભાઈ અથવા બેહેન હોય તો અરધ રક્તના ભાઈ અથવા બેહેનનો હક પોચતો નથી. પરંતુ પુરણ રક્તના ભાઈનો દીકરો હોય તો તેથી અરધ રક્તનો ભાઈ ખાતલ થઈ શકતો નથી કેમકે તેમનો દરજ્જો જુદો જુદો છે, પણ જો અરધ રક્તના ભાઈનો દીકરો હશે તો તે ખાતલ થશે, કેમકે તેનો દરજ્જો એકજ છે. તેવીજ રીતે પુરણ રક્તનો કાકો અથવા મામો હોય તો તેથી અરધ રક્તનો ભાઈ ખાતલ થતો નથી; પણ અરધ રક્તનો કાકો અથવા મામો ખાતલ થશે.

ત્રીશી નીયમો

૧૪ પુરણ રક્તવાળાઓથી અરધ રક્તવાળા ખાતલ થાય છે. એ એ ઘોરણ આજુ બાજુના સગામાં પણ એકજ દરજ્જાવાળાને લાગુ પડે છે; જેમકે, સામાન્ય રીતે પુરણ રક્તના કાકાનો દીકરો તથા દીકરીયા તેનો અરધ રક્તનો કાકો, મામો, ફાઈ, અથવા માશી ખાતલ થતી નથી પરંતુ જો પુરણ રક્તના કાકાનો દીકરો હોય અને હોર મી કાકાનો દીકરો હોયતો એ હોરમી કાકાનો દીકરો સગા કાકાના દીકરાથી ખાતલ થશે.

સગપણની ખાજુઓ જુદી જુદી હોયતેવે પ્રસંગી નીયમ.

૧૫ આ ખાતલ કરવા ખાખતનો નીયમ મરનારની સાથે જુદી જુદી ખાજુનું સગપણ ધરાવનાર કાકા, મામા, ફાઈઓ તથા માશીઓને લાગુ થતો નથી; જેમકે પુરણ રક્તનો કાકો અથવા ફાઈ હોય તો અરધ રક્તનો મામો અથવા માશી ખાતલ થતી નથી; પણ પુરણ રક્તનો કાકો અથવા ફાઈ હોયતો અરધ રક્તનો કાકો અથવા ફાઈ ખાતલ થાય છે, અને તેવીજ રીતે પુરણ રક્તનો મામો અથવા માશી હોય તો અરધ રક્તનો મામો અથવા માશી ખાતલ થાય છે.

જ્યારે ખાજુઓ જુદી જુદી હોય ત્યારે ત્રીશી નીયમ.

૧૬ જો કાંઈ માણસ અરધ રક્તનો કાકો, અને પુરણ રક્તની માશી મુકને મરી જાય તો કાકાને તે ખાખની તરફથી હક રાખે છે તેથી કે મળશે, અને માશીને તે માખી તરફથી હક રાખે છે તેથી કે મળશે, કેમકે મા ખાખ વચ્ચે એ મીલકતની વેહિયણ થઈ હોતો એટલે કે, કાકા અને માશીને બદલે તે હકદાર હોતો મીલકતના એ પ્રમથામાં ભાગ પડતો.

મુસલમાની સરેહ.

(૩૬)

૧૭ એકજ મા ખાપથી સગાઈ ધરાવનાર હોયતો ફક્ત એકજ મા થી સગાઈ ધરાવનારનો હક પોહોચતો નથી એ સામાન્ય નિયમ જે આશામીઓનો કાયદેસર હોયસો મુકરર થયેલો છે તેમની ખાપતમાં અમલ કરી સકતો નથી.

અર્થ રક્તવાં
ળાને ખાતલ ક
રવા સખંધી ખી
જો નિયમ

૧૮ જો કાંઈ માણસ એક સગી બેહેન અને એક આંગળીઆટ બેહેન મુકીને ગુજરી જાયતો એ સગી બેહેનને અડધી મીલકત મળશે અને એ આંગળીઆટને એક છપ્પટાઉંસ મળશે; ખાખી રહેલી મીલકત પાછી સગી બેહેનને મળશે; અને જો એકથી વધારે આંગળી આટ બેહેનો હોયતો તેમની ખંનેગી વચ્ચે એક ત્રીઆંઉંસ મળશે, અને ખાખીના બે ત્રીઆંઉંસ સગી બેહેનને પ્રાપ્ત થશે.

આંગળીઆટ
તથા હોરમાઈબે
હેનો વીશે

૧૯ જ્યાં બે વારસો હોય, અને તેમાંના એકની સાથે બેવડી સગાઈ હોય; જેમકે જો કાંઈ માણસ મામો, તથા કાકા મુકીને ગુજરી જાય અને તે કાકા પણ મામો* થતો હોય તો પેલા મામાને એક ત્રીઆંસ મળશે. અને કાકાને બે ત્રીઆંસ મળશે, અને તે ઉપરાંત બળી મામાને જે ત્રીજો ભાગ મળયો તેનો અરધ ભાગ મળશે; આ પ્રમાણે બધું મળીને તેને પાંચ છપ્પટાઉંસ મળશે, અને પેલા મામા ને ફક્ત એક છપ્પટાઉંસ મળશે.

બેવડી સગાઈ
હોય તેવે પ્રસંગે
જો નિયમ

૨૦ ખીજી, જેઓ લગ્નથી ઉતરાધીકારનો હક રાખે છે તે ધણી ધણીઆણી છે, કે જે ખતતાં સુધી કદી ખાતલ થઈ શકતા નથી; અને તેમના હોસ્સા જો છોકરાં ન હોય તો વરને અરધ ભાગ મળેછે, અને વહુને ચોથો ભાગ મળે છે; અને જો છોકરાં હોય તો વરને ચોથો ભાગ મળેછે અને વહુને આઠમો ભાગ મળે છે.

લગ્નથી દાવો
રાખનાર વીશે

૨૧. જ્યાં કાંઈ સ્ત્રી ખીજી કાંઈ પણ વારસ મુક્યા વગર ગુજરી જાય તેવે પ્રસંગે તેણીની તમામ મીલકત તેણીના વરને મળે છે; અને જો પોતાની આરત શિવાય ખીજી કાંઈ પણ વારસ મુક્યા વગર ધણી મરી જાય તો તે આરતને તેના ધણીની મીલકતનો ફક્ત ચોથો ભાગ મળવાનો હક છે, અને ખાખીના ત્રણ ભાગ સરકાર તોજેરી દાખલ થશે.

ધણીધણીઆં
ણીના ઉતરાધી
કાર વીશે

* એકજ સખસ કાકા તથા મામો ખંને નીચે પ્રમાણે થઈ શકે છે; (અ) ને ખીજી સ્ત્રીથી (ક) દીકરો થએલો હોય ને તે ખીજી ધણીથી થએલી (ડ) દીકરી વાળી (બ) સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરે છે. પછી (ક) અને (ડ) પરણે અને તેમને (ધ) દીકરો થાય, અને (અ) તથા (બ)ને [એક] દીકરો થાય, ત્યારે (એક) (ધ)નો કાકા તથા મામા ખંને થાય. તેવીજ રીતે કાંઈ સખસને હોરમાઈ ભાઈ અને આંગળીઆટ બેહેન હશે તો તેમના લગ્નથી થએલા ફરજદનો અવરુય તે કાકા તથા મામો ખંને થશે.

ભાગન થયા પછી ઓરત તથા મરદનો ધણીધણીઆણી દાખલ સંગ થયો ન હોય તેવે પ્રસંગે નિયમ

મરણુ શાધ્યા ઉપર તિલાક આપી હોય તેવે પ્રસંગે નિયમ

અને પાછી કી ગી શકે એવી તિલાક વીરો.

અને રીન વિરૂધ્ધ લ વીરો.

‘વીલા’ના હક થી દાદા રાખનાર વીરો.

‘વીલા’નાએ પ્રકાર.

પહેલા પ્રકાર વાળાનો અધીક હક છે, ખાતલ કરવા વીરો સામાન્ય નિયમો

૨૨. જો કોઈ માંદો માણસ પરણે અને, પરણા પછી પોતાની ઓરત સાથે ધણી ધણીઆણી દાખલ સંગ થયા પહેલાં એ મંદવાડ થી મરણુ પામે તો તેની ઓરતને તેની મીલકતનો વારસો મળશે નહીં તેમજ એવી રીતે જો તેની ઓરત તેના પહેલી ગુજરી જશે તો તેણીની મીલકતનો વારસો તેને મળશે નહીં. પણ જો કોઈ માંદો સ્ત્રી પરણે, અને તેની પહેલાં તેના ધણી ગુજરી જશે તો તેણીને તેના ધણીની મીલકતનો વારસો મળશે, પછી ગમે તો ભગન થયા પછી ધણીઆણી દાખલ તેમનો સંગ થયો હશે કે નહીં, તથા તે મંદવાડમાં થી તે ઓરત સારી થઈ હશે કે નહીં તેની આત્મા નહીં.

૨૩ જો કોઈ માણસ પોતાની મરણુ શરૂઆત ઉપર પોતાની ઓરતને તિલાક આપે, અને એ મંદવાડથી તિલાક આપ્યા પછી એક વરસની અંદર તે ગુજરી જાય તો તે ઓરતને વારસો મળશે, પણ જો એક વરસ ઉપરાંત તે જીવશે તો તેવી રીતે વારસો નહીં મળે.

૨૪ પાછી કરી શકે એટલે ૨૬ થઈ શકે એવી તિલાક આપી હોય અને જો ધણી તેની ઓરતની અજમાએસની મુદતની અંદર મરી જાય, અથવા ઓરત તે મુદતની અંદર મરી જાય તો તેમને પરસ્પર એક ખીજની મીલકતનો વારસો મળવાનો હક છે.

૨૫ ખીજની વસ્તુનો હિપયોગ કરવાના હકથી થએલા, અથવા થોડી મુદતના પરણતથી થએલી ઓરતને વારસો મળવાનો હક નથી.

૨૬ વીજી, જેમને ‘વીલા’ના હકથી ઉતરાધીકાર હોય તેઓ પણ જ્યાં સુધી એક લોહીની સગાઈથી અથવા લગ્નથી દાવો રાખનાર કોઈ પણ હોય ત્યાં સુધી આ લોકોને કદી વારસો મળે નહીં.

૨૭ ‘વીલા’ એ પ્રકારની છે, એકતો ગુલામગીરીમાંથી છોડવવાથી ઉત્પન્ન થએલી હોય કે જ્યાં છુટકો કરાવનારને તેના કાર્યથી વારસાનો હક મળે છે; અને ખીજ એક ખીજની અરસપરસ બોલીથી ઉત્પન્ન થાય છે કે જ્યાં બે સખસોએ એક ખીજના વારસ થવાની અરસપરસથી બોલી કરી હોય.

૨૮ પહેલા પ્રકારના દાવાદારો હોય તો ખીજ પ્રકારવાળાનો હક પોહાયતો નથી.

૨૯ આ પંથ પ્રમાણે ખાતલ કરવાના નીયમો સનમારગી મતમાં આવેલા નીયમો જેવાજ છે, પણ તેમાં એટલો તફાવત છે કે મરદ અને ઓરત જાતીના સગાંઓ વચ્ચે કોઈ ભેદ નથી. જેમકે, દીકરી હોય તો દીકરાના દીકરાનો હક પોહાયતો નથી, અને મામે હોયતો ખાપના કાકાનો હક પોહાયતો નથી, પરંતુ સનમાર્ગી મત પ્રમાણે આવે પ્રસંગે દીકરીને ફક્ત અરધ ભાગ મળશે; અને ખાપનો કાકો હશે તો

મામાનો હક ખીલકુલ પેહોચશે નહીં.

૩૦ પ્રજા ધર્મ બેદ વારસો ચલવવામાં આડ કરતો નથી, અને મનુષ્ય વ્યાજખી કરે એવું કે અકસ્માત હોયતો વારસામાંથી ખાતલ કરી શકતું નથી. પણ જો આગમચથી વીચાર કરીને મનુષ્ય વધ કરેલું હોય તો વારસામાંથી ખાતલ કરવામાં આવે છે.

૩૧ મીલકતના જેટલા કાયદેસર હીરસા પાડવાની જરૂર છે તેટલા હીસા અપુરણાંક વગર તમામ વારસોનું પતાવવાને ખસ ન માલમ પડે તો તે હીસાની સંખ્યા વધારી શકાતી નથી. આવે પ્રસંગે જે વારસને, અમુક કેશીઅતે, કાયદેસર હીસ્સો મળવાનો હક ન રહી શકતો હોય તેવા વારસના હીસ્સામાંથી, અથવા જે વારસનો હીસ્સો કમી થઈ શકતો હોય તેવા વારસના હીરસામાંથી પ્રમાણુસર કપાત કરવી જોઈએ. જેમકે ધણી, દીકરી. અને મા ખાપની ખાખતમાં મીલકતના ખાર ભાગ કરવા જોઈએ. જેમાંના ત્રણ એટલે મીલકતનો એથો ભાગ ધણીને મળવાનો હક છે; મા ખાપને મીલકતના બે છઠ્ઠાંહિસ અથવા ચાર ભાગ મળવાનો હક છે, અને દીકરીને અરધ મળવાનો હક છે; પણ અરધમા જે ભાગ તેણીને મળવા જોઈએ તેને પદલે તેણીને ફક્ત પાંચ ભાગ રહે છે આ પ્રસંગે સતમારગી મત પ્રમાણુ દીકરીને તેના છ ભાગ આપવાને માટે મીલકતના તેર ભાગ કરવામાં આવત; પણ ધમાગીય સંપ્રદાય પ્રમાણુ દીકરીએ તેને ભાગે જે પાંચ હીસ્સા ખાકી રહે છે તેટલાથીજ સંતોશ પામવું જોઈએ, કેમકે કુટલેક પ્રસંગે કાયદેસર હીસ્સેદાર દાખલ તેણીનો હક નાખુદ થઈ શકે છે; કેમકે જો દીકરો હોતતો દીકરીને કાંઈ એકસ હીસ્સો મળવાનો હક રહેત નહીં, અને તે શેષાધીકારી થાત, કેમકે કાંઈ પણ કુશીયતે ધણી કે મા ખાપનો કાયદેસર હીસ્સો મળવાનો હક જતો નથી.

૩૨ જ્યાં પુંજ વારસોની સંખ્યાથી વધારે હોય તો એ વધારો પાછો વારસોને મળે છે. એ વધારામાં ધણીને હીસ્સો મળવાનો હક છે, પણ આરતને નથી. જો ભાંડુઓ હોય તો માને પણ આ વધારામાં હીસ્સો મળવાનો હક નથી; અને જો કાંઈ બેવડી સગાઈવાળું આદમી હોયતો વધારો કેવળ આ આદમીનેજ મળે છે.

૩૩ મીલકતની વેહેચણુ કરતી વખતે મોટો દીકરો જો લાયક હોયતો તેને પોતાના ખાપની તલવાર, કારાન તથા તેના ખાપને પહેરવાના પાશાક તથા તેની વીટી મળવાનો હક છે.

પ્રજા ધર્મ બેદથી ખાતલયવાનું નથી, તેમજ મનુષ્ય વધસ્વછંદી ન હોય તો ખાતલકરતું નથી હિસ્સાની સંખ્યા વધારવા ખાખતનો મત સ્વીકારવામાં આવતો નથી.

દાખલો.

પાણુ મળવાની શીરો.

જ્યેષ્ઠત્વના હક શીરો,

પ્રકરણ ૩ જું.

વેચાણુ વીરો.

વેચાણુની વા
ખ્યા,

કવી રીતે થાય
છે.

તેની ચાર જાતો

તેના ચાર પ્રકાર

સરત વગરના
વેચાણુ વીરો,

સરતી વેચાણુ
વીરો.

અપુરંણુ વેચાણુ
ણુ વીરો

નિરથક વેચાણુ
વીરો

અવેજ વીરો

પક્ષકારો વીરો

૧ વેચાણુ એટલે અરસ પરસનો ઇછા પુર્વક એક મીલકતનો ખીલ
મીલકતન સ થે અદલો પદલો.

૨ વેચાણુનો કરાર પક્ષકારોના રપટ કબુલતથી અરસપરસની સોંપ
રતથી થાય છે.

૩ વેચાણુ ચાર જાતનું છે; (૧) માલે માલનો અદલો પદલો,
(૨) પધશાએ પધશાનો અદલો પદલો, (૩) માલ વાસ્તે નાણું આ
પવાથી, અને પધશા પદલ માલનો અદલો પદલો; આ એવા પ્રકાર
નું વેચાણુ આ જાતના કરારની ઘણીજ સાધારણુ જાત છે.

૪ વેચાણુ સરત વીગરનાં, સરતી, અપુરંણુ, અથવા નિરથક હોય છે.

૫ સરત વગરનું વેચાણુ એક જે કાંઈ કાયદેસર હરકત નહી હો
વાથી તુરત અમલમાં આવે છે.

૬ સરતી વેચાણુ એક જે માલીકની સંમતીથી અટકાવી શકાય
છે, અથવા (જો માલીક નાની ઉમરનો હોય) તો તેના વાલીની સં
મતીથી અટકાવી શકાય છે, અને જે કરવામાં કાયદેસર હરકત આવ
તી નથી, અને જે વેચાણુ પુરણુ થવાને આ સંમતી સીવાય ખીલ શ
રતની જરૂર નથી.

૭ અપુરંણુ વેચાણુ એટલે જે વેચાણુ કબજો મળેથી અમલમાં આ
વે છે, કેમકે કબજો મળેથી કાયદેસર ખામી દુર થાય છે.

૮ નિરથક વેચાણુ એક જેનો કદી અમલ થઈ શકતો નથી; આ વે
ચાણુમાં એક ખીજની સામ સામી આવેલી ચીજો, અથવા તેમાંની એક
કાઈ પણ કાયદેસર ક્રીમત વગરની હોવાથી કરાર ખાલી છે.

૯ અવેજમાં વેચનાર તથા લેનાર કબુલ રાખે તેની કાયદેસર ક્રીમ
તવાળી ગમે તેવી ચીજો આવી શકે; અને મીલકત ખરીદ ભાવથી અ
થવા ખરીદ ભાવથી વધારે અથવા ઓછી ક્રીમતથી વેચી શકાય.

૧૦ એ જરૂરી છે કે હરેક વેચાણુના કરારમાં બે પક્ષકારો હોવા
જોઈએ, પણ જ્યાં વેચનાર તથા લેનાર બંને તરફથી એકજ આડ
તીઓ હોય. અથવા જ્યાં બાપ અથવા વાલી નાહાની ઉમરનાની તરફ

● યાદ—મુસલમાની કાયદામાં વેચાણુ એ શબ્દમાં અદલા પદલાનો તથા કરજે
આપેલી ચીજોનો પણ સમાસ થાય છે. પણ તે ક્યારે કે જ્યારે ધીરેલી ચીજો વાપ
રવામાં લેવાના ઇરાદાથી આપેલી હોય, અને ધીરનારને એજ જાતની એટલીજ પા
છી આપવાની હોય—વેચાણુ વીરો બેઠેલીનો મેહુમેડન લાહી, પ્રસ્તાવના પાં ૪૧

થી વેચાણ કરતો હોય. અથવા જ્યાં ગુલામ પોતાના માલીકની પરવાનગીથી પોતાની સ્વતંત્રતા ખરીદ કરતો હોય તે કઠાણે એ પ્રમાણે એ પક્ષકારો હોવાની જરૂર નથી.

૧૧ કરાર કરનાર પક્ષકારોને તેઓ જે કરાર કરે છે તેની જવાબદારીની સમજ હોયતો ખસ છે. અને નાહાની ઉમરનો તેના વાલીની સમતીથી અથવા દીવાનો તેના ડાહ્યાપણના દરમ્યાન વખતમાં કરારના પક્ષકાર થઈ શકે છે.

૧૨ માલે માલના અદલ ખદલમાં, અથવા નાણે નાણાંના અદલા ખદલામાં વાયદે આપલે કરવાનો કરાર કરવો એ ગેર કાયદેસર છે; પણ માલ સાથે નાણાના ખદલામાં, અથવા નાણું સાથે માલના ખદલામાં આ પ્રમાણે વાયદો કરવાને હરકત નથી.

૧૩ વેચાણના દરેક કરારના વાસ્તવિક પાશુમાં એ એક અવસ્થ જરૂરની બાબત છે કે અવેજ આવેથી વેચાણનો વિષય એટલો નીશ્ચીત હોવો જોઈએ કે કરાર કરનાર પક્ષકારોને અર્થ વીશે આપદ કાંઈજ વાંધો હોઈ શકે નહીં.

૧૪ વળી એ પણ અવસ્થ જરૂરનું છે કે કરારની બાબત કબુલ કરતી વખતે ખરે ખરી હયાતીમાં હોવી જોઈએ, અથવા તુરતકે મુકરર કરેલી કાંઈ આગળની મુદતે તે આપી શકાય તેવી હોવી જોઈએ.

૧૫ નાણે નાણાના ખદલામાં અથવા માલે માલના ખદલામાં જો એક બીજાના સામ સામી મુકેલી મીજો સરખા પ્રકારની હોયતો તેના મહત્વ અથવા પરીણામનો બાબતમાં સરખાઈ અવસ્થ જરૂરની સરત છે.

૧૬ એમાંથી કાંઈ પક્ષકારને લાભ કરતા કાંઈ વિજાતીય સરતનો. અથવા આગળ બીપર તકરાર થાય એવા અનીશ્ચીત પાણનો કરાર કરવો એ કાયદા વીરુદ્ધ છે; પણ જો એ બીજાતીય સરત ખરેખર બજાવવામાં આવે અથવા અનીશ્ચીત પાણું દુર કરવામાં આવે તો એ કરાર સાબુત રહેશે.

૧૭ કરાર તોડવાની છુટ રાખવાની બોલી કરવી એ કાયદેસર છે, પણ કરેલી બોલીની મુદત ત્રણ દીવસથી જાસ્તી ન હોવી જોઈએ.

૧૮ જ્યારે વાયદે આપવાની બોલી હોય ત્યારે વાયદાની મુદત મુકરર હોવી જોઈએ, પણ જે બનાવ બન્યા વગરતો રહેવાનો નજ હોય પરંતુ તે બનાવની મુદત અનિશ્ચીત ન હોય એવા બનાવનો વાયદો થઈ શકે નહીં. જેમકે પવન વાય ત્યાં સુધીનો અથવા વરસાદ આવે ત્યાં સુધીનો આપવાનો વાયદો કરવો એ કાયદેસર નથી; તેમજ

કાણું કરાર કરી શકે

આપવામાં વાયદો કરવો એ ગેર કાયદેસર છે

અપવાદ નિશ્ચય પાણું જરૂરનું છે.

બીજી જરૂરી સરતો.

સરખાપાણાનો કયારે જરૂર

ગેર કાયદેસરું સરતો

પસંદ કરવાની છુટ વીશે

વાયદે આપવાની બોલી કેવી રીતે થઈ શકે

વળી એ અગ્નીશ્વીતપાત્રું* એટલું ખધું ઓધું હોય કે મુકરર મુદત સમાન ગણી ગકામ તો પણ તેનો વાયદો કરવો એ કાયદેસર નથી. જેમ કે વાવેતર અથવા લણવાના* વખત સુધી આપવાનો વાયદો કરવો એ કાયદેસર નથી.

લેણાનું વેચાણ

૧૯ કાંઈ ત્રીજા સખસ પાસેના લેણા બદલ મીલકત વેચ્યાં કાયદેસર નથી, પણ વેચનારની પાસેના લેણા બદલ વેચરી એ કાયદેસર છે.

જંગમ મીલકતનું ફરીથી વેચાણ

૨૦ જંગમ મીલકતનું ફરીથી વેચાણ જ્યાં સુધી એ મીલકત પર ખરેખર અરીદદારના કબજામાં આવે ત્યાં સુધી અરીદદારથી થઈ શકતું નથી.

ખામી ગર્ભિત છે.

૨૧ યોડ ખામીથી મુકત પણા પાસેની ખામી દરેક વેચાણના કરારમાં ગર્ભિત છે.

ખ્યાન કરેલીથી જુદી મીલકત નીકળે ત્યારે

૨૨ વેચનારે જે મીલકત કહી હોય તેની મીલકતથી મીલકતના પ રિણામ અથવા જાતની ખાખતમાં તે જુદા પ્રકારની નીકળે ત્યારે અરીદદારને કરારથી ખસવાની છુટ છે.

જમીનના વેચાણ પીરો

૨૩ જમીનના વેચાણથી તે ઉપરની થોડા વખતમાં જતી રહે એવા પ્રકારની કાંઈ સીજ જતી નથી. જેમકે ઝાડ એટલું હોવાથી જમીનના અરીદદારને મળે છે, પણ તે ઉપરનું ફળ વેચનારનું રહે છે.

છુટની ખાખતમાં જવાપદારી

૨૪ જ્યાં કરાર તોડવાની યોજી અરીદદારે કરી હોય, અને વેચેલી મીલકત અરીદદારના કબજામાં ખગડે અથવા તેનો નાશ થાયતો ઠરાવેલી કીમતને માટે તે જવાપદાર છે; પણ જ્યાં એ યોજી વેચનાર તરફથી કરવામાં આવી હોય તે ઠકાણે એ મીલકતની કીમત જેટલોજ અરીદદાર જવાપદાર છે.

છુટ કેવી રીતે બાબુદ થાય છે

૨૫ પણ છુટની સરત અરીદદારે કાંઈ પગ માલીક પણાનું કલ્પ કરવાથી રદ થાય છે, જેમકે તેની મુળ સ્થિતિમાંથી મીલકતને કાઢવાથી.

ન જોએલી મીલકતના અરીદદારને છુટ

૨૬ જ્યાં મીલકત કે (તેના નમુનો જોવાથી ખસ થતું હોય તો) તે નો નમુનો અરીદદારે જોયો ન હોય તેવે પ્રસંગે કરારમાંથી ખસવાની તેને છુટ છે, પણ જો માલીક પણાનું કાંઈ પણ કલ્પ તેણે ન કર્યું હોય તોજ એ પ્રમાણે તે ખરી શકે છે; જો એ મીલકત જોતા તેનાં ખારવા પ્રમાણે એ મીલકત ન નીકળે તો, છુટની યોજી ન કરી હોય તોપણ તે ખરી સકે છે,

ખાખવાદ

મુસલમાની સરેહ.

[૩૯]

૨૭ પણ જો કે વેચનારે મીલકત ન જોઈ હોય તો પણ. જ્યાં છુટ્ટી જોડી ન કરી હોય તે કડાણુ, તે કરારથી ખરી શકતો નથી, પરંતુ માલ બદલ માલના વચાણુની ખામતમાં તે ખરી શકે છે.

વેચનારને છુટ્ટી નહીં હોવા વીરે

૨૮ જે ખરીદદારે મીલકત તેની ખામીથી મુગાંત લેતા કબુલ ન કર્યું હોય તેને જે ખામી ખરીદી વખતે તેના જાણવામાં ન હોય તેવી ખામી માલમ પડતો તે મીલકત વેચનારને પાછી આપવાની છુટ્ટી છે, પણ જો તે મીલકત ખરીદદારના હાથમાં હોય તે વખતે તેને ખામી આમી લાગી હોય તો ફક્ત નુકશાનનો ખર્ચો મળવાનો તેનો હક છે.

ખામી માલમ પડે ત્યારે છુટ્ટી

૨૯ પણ જો ખરીદદારે આ ખામી વાળી સીજ ત્રીજા રાખસને વેચી હોય તો તે મુજ વેચનાર પાસેથી ઉપર મુજબનો ખર્ચો લઈ શકતો નથી; પણ એ પ્રમાણે વેચનાં પહેલાં એ સીજમાં કાંઈક વધારો કરવાથી મુજ વેચનારને તે સીજ પાછી આપવાને તેને અધિકાર થતો હોય તો જ એ ખર્ચો તેને વેચનાર પાસેથી મળી શકતો નથી.

એ મીલકત ફરીથી વેચવામાં આવીહોય ત્યારે નીયમ

૩૦ જ્યારે સીજો વેચવામાં આવી હોય અને તપાસતાં ખામી વાળી માલમ પડી હોય ત્યારે વેચનાર પાસેથી તેની કીમત તમામ પાછી માગી શકાય છે; પછી ખરીદદારે તેમાંથી કાંઈ લાભ મળ્યા વગર તેની અજમાસ કરવામાં તેનો નાસ થયો હોય તેની સીંતા નહીં; પણ જો ખરીદદારે એ ખામીવાળી સીજોનો લાભ કારક ઉપયોગ કર્યો હોય તો તેને ફક્ત ખામીઓના પ્રમાણમાં તેને ખર્ચો મળવાનો હક છે.

કીમત પ્રસંગે કીમત પાછી માગી શકાય

૩૧ જો કાંઈ સખસ પોતે ખરીદ કરેલી સીજ વેચે, અને જો તેને એ સીજ પાછી લેઈ ખરીદના પછીના પાછા આપવાની ફરજ પડવામાં આવેતો, મુજ વેચનારની ઉપર પણ તેજ હિસાબ લેવાનો તેનો હક છે પણ જો એ ખામી તે સીજની અંદર મુજથી રહેલી હોયતો.

પહેલો ખરીદદારનો પીજ ખરીદદાર જેટલો જ હક છે

૩૨ જો ખરીદદાર, ખરીદ કરેલી સીજોમાં તેને ખામી માલમ પડ્યા પછી એ સીજનો જીપયોગ કરે અથવા એ ખામી દુર કરવાની કાશીશ કરેતો (કરારમાં ખાસ સરત હયા વગર) વેચનાર ઉપર તેનો હિસાબ ચાલશે નહીં; કેમકે પોતાની તરફના આ પ્રમાણેના કાલ્પથી તેની ગર્ભાંત કબુલાયત થાય છે.

વેચનાર ઉપર હિસાબ ક્યારે ન ચાલે

૩૩ એ એક સામાન્ય નીયમ છે કે જો વેચેલી સીજો એવા પ્રકારની હોય કે તેમને હાની પોહોચ્યા વગર તે જુદી કરી શકાય તેવું કે તેના ભાગ પાડી શકાય તેવું ન હોય, અને ખરીદ કરા પછી તેમાંનો કાંઈ ભાગ ખામીવાળો, અથવા કાંઈ ત્રીજા રાખસની મીલકત માલમ પડતો થોડોક ભાગ રાખીને થોડોક ભાગ પાછો આપી પાછા આપેલા ભાગ

કીમત પાછા લેવાના હક વીસે સામાન્ય નીયમો

ના પ્રમાણમાં કીમત પાછી માગવાનો ખરીદદારને હક નથી. આવે પ્રસંગે એ તમામ મીઠાકાંતો તેણે રાખી આમીવાળા ભાગના પ્રમાણમાં તેણે બદલો માગવો જોઈએ, અથવા તો તે તમામ પાછી આપી આખી કીમત પાછી માગવી જોઈએ. પણ જો જુદા જુદા ભાગ હાની વે.હોઆ વગર જુદા પડી શકે તેવું હોય તો જુદી વાત છે.

જેર કાયદેસર
રીવાજો

૩૬ માલ બજારમાં આવ્યા પહેલાં ખરીદ કરવાની વચવાને સા ૩ ખોરાફ વીગેરે ખરીદવાની તથા કાપુંજ લેવાની અને ખંદીના વખત પછી સુકરવારે વેચવાની મના છે, જો કે એ રીવાજ કાયદેસર છે.

— ૦૦૦ —

પ્રકરણ ૪ થું

શુદ્ધા, અથવા અગ્રક્રિયા ધિકાર એટલે વેચાતું .
સહીથી પેહેલું લેવાના હક વીશે.

અગ્રક્રિયા ૧૫
કારની વાખ્યા

૧ શુદ્ધા, અથવા અગ્રક્રિયાધિકાર એટલે જે મીલકત વેચવામાં આવેલી હોય તે મીલકત ખરીદદારે આપેલી રકમ ખરોખર રકમ આપી કબજે કરવાનો આધિકાર.

કાંઈ મીલકત
ના સખંધમાં તે
નો અમલ થાય
છે અને કાંઈ મી
લકતના સખંધ
માં તેનો અમલ
ચાલતો નથી

૨ સહીથી પેહેલું વેચાતું લેવાનો હક જે મીલકત વેચવામાં આવી હોય, અથવા જે વેચાણની વીલાલેતાં કાંઈ સાધનથી આપવામાં આવી હોય તેવી મીલકતની ખાખતમાં ચાલે છે, પણ જે મીલકતનો કબજો બક્ષીસથી અથવા વશીયતનામાથી, અથવા વારસાથી ખીજાને આપવામાં આવ્યો હોય તેવી મીલકતની ખાખતમાં જો એ બક્ષીસ અવેજ લઈ કરવામાં આવી હોય, અને અવેજની અમુક ખોલી કરેલી હોય તે શીવાય, એ હક ચાલતો નથી; પણ જ્યાં આપનારને પોતાની બક્ષીસ બદલ અવેજ મળ્યો હોય, પછી એ અવેજની ખસુસ ખોલી ન હોય તેની ચીંતા નહી, તેવે પ્રસંગે એ હકનો દાવો કરી શકાતો નથી.

વધારાના ની
યત્રો

૩ સહીથી પેહેલું વેચાતું લેવાનો હક મીલકત ભાગી સકાય તેવી હોય કે ન ભાગી શકાય તેવી હોય તો પણ ચાલે છે; પણ તે જંગમ મીલકતને લાગુ થતો નથી; અને વેચનારના હિતનો સખંધ હોય તેટલે સુધી વેચાણ પુરૂ થઈ રહેતાં સુધી તેનો અમલ થઈ શકતો નથી.

કાંઈ અમુક વ
રગવાળા એકલા
નોજ હક છે એ
ન નથી

૪ સહીથી પેહેલું વેચાતું લેવાનો હકનો દાવો તમામ જાતના લો કા કરી શકે છે. ધર્મબેદના કારણથી કાંઈ તકાવત રાખવામાં આવતો નથી.

મુસલમાની સરેહ.

(૪૧)

૫ જે હક તથા વીસેના હક કાઢ સાધારણ ખરીદદારને હોય છે તે તમામ અગ્રક્રિયાધીકારની રૂએના ખરીદદારને સરખાજ હોય છે.

હક તથા વીસે
૫ હક

૬ નીચે જતાવેલા સખસો ખતાવેલા અનુક્રમ પ્રમાણે અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો કરી શકે છે. વચેલી મીલકતમાં ભાગીઓ, તેના અનુષંગી પદારથોમાં ભાગીઓ. તથા પાડોશી.

અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો કાણુ કરી શકે છે

૭ એ જરૂરનું છે કે આ હકનો દાવો રાખનાર સખસે બેચાણની બાન સભળતાં તુરંતજ ખરીદદાર થવાનો પોતાનો ધરાદો જણાવવો જોઈએ, અને તેજે ખતના વગર હીઝ, વેચનારની અથવા ખરીદદારની સમક્ષ અથવા એ જગે ઉપર કાઢ સાક્ષીના વીદમાન પોતાના હિસાબના ધર દા રીસે પ્રતીક્ષા કરી જોઈએ.

ખાળવાની જરૂરી પદ્ધતિ

૮ ઉપરની પુરવાંગ સરતો પાછા પછી અગ્રક્રિયાધીકારના હક રાખનારને ધનસાકની કારટમાં પાછળથી કાઢ પણ વખતે પોતાનો દાવો સલાવવાની છુટ છે.

ક્યારે આદાવો વધારે ચાલી શકે છે

૯ અગ્રક્રિયાધીકારથી દાવો રાખનાર પાંચેથી ક્રીમતના પદ્ધતિ મળતાં મુધો એ મીલકત રાખવાનો પહેલા ખરીદદારને હક છે, અને જો કબજો મેળવવામાં ન આવે હોય તે. વેચનારને પણ તેનીજ રીતે નો હક છે.

પહેલા ખરીદદારના હક

૧૦ જ્યાં વચમાં ખરીદદારે એ મીલકત ઉપર કાઢ મુધારો કર્યો હોય તેવે પ્રસંગે અગ્રક્રિયાધીકારથી દાવો રાખનારે કાતો તે મુધારાનું ખરચ આપવું જોઈએ, અથવા એ મુધારો કાઢી નાંખાવે જોઈએ; અને જો એ વચલા ખરીદદારના કૃત્રિયા એ મીલકતમાં ખીગાડ થયો હોય તો એ દાવો રાખનાર તેના પ્રમાણમાં ઓછી ક્રીમત આપવા જીદ કરી શકે છે; પણ જો એ ખીગાડ એ વચલા ખરીદદારના હાથથી ન થયો હોય તો અગ્રક્રિયાધીકારથી દાવો રાખનારે કાતો પુરે ચુરી ક્રીમત આપવી જોઈએ, અથવા પોતાનો દાવો તદ્દન છેડી દેવો જોઈએ.

પહેલા ખરીદદારના કબજામાં મીલકત છે તે વખતે તેમાં કાંઈ ફરકાર કરવામાં આવ્યો તેવે પ્રસંગે નીચે

૧૧ પણ અગ્રક્રિયાધીકારથી દાવો રાખનારે પોતાને કબજો મળ્યા પછી તે મીલકતમાં મુધારો કર્યો હોય અને તે મીલકત પાછળથી કાંઈ ત્રીજા સખસની માલકાગી નીકળે તો તેવે પ્રસંગે એ મુધારાને મટે પદલો મળવાનો તેને હક નથી. આ પ્રસંગે તે કાતો વેચનાર પાસેથી ક્રીમત વસુલ કરી શકશે, અથવા જો કબજો શોધ્યો હશે તો વચલા ખરીદદાર પાસેથી ક્રીમત વસુલ કરી શકશે, અને પોતે કરેલો મુધારો કાઢી નાંખવાને તેને છુટ છે.

અગ્રક્રિયાધીકારથી દાવો રાખનારે મીલકતમાં મુધારો કર્યો હોય, અને તે મીલકત જો કાંઈ ત્રીજા સખસની માલકાગી નીકળે તો તેવે પ્રસંગે નીચે

આપેલી કીમત
ખાખત જ્યાં વાં
ધો હોય તે સખ
ધી

૧૨ જ્યાં આપેલી કીમત ખાખત અગ્રજીયાધીકારથી દાવો રાખના
ર અને ખરીદદાર વચ્ચે વાંધો હોય, અને તે બેમાંથી એક પક્ષકાર પાસે
પુરાવ નહોય તો ખરીદારે સોગત ઉપર જાહેર કરેલી હકીકત માનવી
જોઈએ; પણ જ્યાં ખાખત પક્ષકાર પાસે પુરાવ હોય તેવે પ્રસંગે અ
ગ્રજીયાધીકારથી દાવો રાખનારનો પુરાવ ઉપર વધારે ભરે સો રાખવો
જોઈએ.

અગ્રજીયાધીકાર
નો દાવો જે કા
ચદેસર તદખીરો
થી ઉઠાવી શકા
ય છે તે તદખી
રો વીરો

૧૩ એવી ઘણી કાયદેસર તદખીરો છે કે જેથી અગ્રજીયાધીકાર
નો હક ઉઠાવી શકાય છે. દાખલો કે જ્યાં કોઈ માણસને એવી ધા
સ્તી હોય કે મારો પડોસી આવો દાવો કરશે તેવે પ્રસંગે જે ભાગ
પોતાના પડોસીની મીલકત ઉપર લગતો આવેલો હોય તે ખાતલ કરીને
પોતાની બધી મીલકત તે વેચી શકે છે; અને જ્યાં કોઈ ભાગીયા તર
ફથી આવો દાવો થવાની ધાસ્તી હોય તેવે પ્રસંગે પ્રથમ ભાગે, ખ
રીદદારની સાથે તે કાંઈક જાસ્ની માત્ર નાગની કીમત હરવે, અને પા
છળથી એ કીમત કમી કરે; આ વખતે જો અગ્રજીયાધીકારથી દાવો
રાખનાર નીકળે તો તેણે પાછળથી થએલા ફેરફાર ઉપર સુરત નહો
રાખનાં પેહેલી ઠરાવેલી કીમત આપવી જોઈએ.

પ્રકરણ ૬ મું

બક્ષીસો વીરો.

બક્ષીસનીવાખ્યા
અવસ્ય જરૂરની
સરતો

૧ બક્ષીશ એટલે કાંઈ આવેજ લાધા વગર મીલકત આપવી તે.
૨ જેવો રીતે આપનાર તરફથી હાથ લિખવાની જરૂર છે તેવીજ
રીતે લેનાર તરફથી સ્વીકાર તથા કબજો થવો જોઈએ.

આયંદ અમ
લમા આવે એ
વો ઠરાવ કરી
શકાય નહી
કબજો સોંપવા
વીરો

૩ જે ખીના ખતવાનો જોગ હોય તેવી ખીના ખતવાને વાયદે
બક્ષીશ કરી શકાય નહીં, તેમજ આગળ ઉપર કોઈ ચોક્કસ મુદતે
તે અમલમાં આવે એવી સરતથી પણ તે કરી શકાય નહીં.

૪ એ જરૂર નું છે કે બક્ષીસ કરવાની સાથેજ કબજો સોંપવો જોઈ
એ, અને તે કબજો તુરત લેવો જોઈએ અને જો પાછળથી લેવા હો
ય તો, તે આપનારની મરજીથી થઈ શકે.

આપેલી ચીજ
તે વખતે છત
માં હોવી જોઈ

૫ આગળ ઉપર પેદા થવાની કોઈ ચીજની બક્ષીસ થઈ શકતી ન
થી; પછી એ પેદા થવાના સાધન લેનારના કબજામાં હોય તોપણ તે
પ્રમાણે થઈ શકતું નથી. બક્ષીસની ચીજ બક્ષીસ આપતી વખતે ખ
રેખર છતમાં હોવી જોઈએ.

મુસલમાની સરેહ:

[૪૩]

૬ જે મીલકતના ભાગ પાડેલા નથી અને જે તેજ વખતે ભાગી સકાય અથવા જીવી પાડી શકાય એવી ખીજ મીલકતની સાથે ભેળવેલી હોય તે મીલકતની ખક્ષીસ, જો કબજો ગ્રાપતા પેહેલાં પરાપર નકી ન કરેલી હોય તો. રદ ખાતલ છે; કેમકે એવે પ્રસંગે ખક્ષીસવાળી ઓજનો કબજો જે એ ખક્ષીસનો ભાગ નથી તેવી કાંઈક ઓજ અંદર લીધા વગર કોંપી શકાય નહીં.

૭ એ અથવા વધારે સખસોના નામ ઉપર ખક્ષીસ આપેલી હોય ત્યારે દરેક લેનારનો હક ખક્ષીસ કરતી વખતે, અથવા કબજો સોંપતી વખતે પરાપર નફિ કરવો જોઈએ.

૮ ખક્ષીસ ગર્ભિત હોઈ શકતી નથી; તે સ્પષ્ટ અને દ્રીઅર્થ રહી ત હોવી જોઈએ, અને આપનારનો ઘરાંદો આપેલી ઓજ ઉપર તમામ હક છોડી દઈ ખનાવેલો હોવો જોઈએ, અને તે ઉપર જો તે કાંઈ પણ માલકીનું કત્ય ચલાવતો જાતી રહેતો એ ખક્ષીસ રદ ખાતલ છે.

૯ એરતે પોતાના ધણીને આપેલા ધરનો દાખલો, તથા આપે પોતાના નાના છોકરાને આપેલી મીલકતનો દાખલો ઉપરના નીયમને અપવાદ રૂપ છે. એટલે કે તેવે પ્રસંગે આ નીયમ લાગુ પડતો નથી.

૧૦ આપેલી ઓજ પોતાના કબજામાં હોય તેવા ટ્રસ્ટીને કરેલી ખક્ષીસની ખાખતમાં પદ્ધતિ પ્રમાણે સ્વાધીન કરવાની અને કબજો આ પત્રાની જરૂર નથી; અને નાની ઉમરનાને આપેલી ખક્ષીસની ખાખતમાં પણ તેમજ છે. નાની ઉમરનાની ખાખતમાં તેના વાલીનો કબજો ખસ છે.

૧૧ મરણુ શરૂઆત ઉપર કરેલી ખક્ષીસ કત્રીમદાય દાખલ ગણવામાં આવે છે, અને મીલકતના ત્રીજા ભાગથી ઉપરાંતને માટે તેનો અમલ થઈ શકતો નથી; એટલા માટે કોઈ શખસ મરણુ શરૂઆત ઉપર પોતાની મીલકતના કોઈ પણ ભાગની ખક્ષીસ પોતાના વારસો પછકી એક વારસને કરી શકતો નથી. કેમકે ખાકીનાની સંમતી વગર એક વારસને કત્રીમદાય મળે એ કાયદેસર નથી.

૧૨ આપનારને પોતાની ખક્ષીસ પાછી ખેંચી લેવાની છુટ છે. તેમાં નીચે પ્રમાણે અપવાદો છે.

૧૩ જ્યાં લેનાર સગો હોય. અથવા જ્યાં તેને બદલે કાંઈ ઓજ દેવામાં આવી હોય, અથવા તેમાં કાંઈ વધારો થયો હોય, અથવા જ્યાં ખીજ લેનારના (એટલે ખક્ષીસદારના), અથવા પેહેલા લેનારના

ભાગ પડી શકે એવી મીલકતની પરાપર નકી ન હો કરેલી ખક્ષીસ કાયદેસર થાય.

એ અથવા વધારે લેનારા હોય ત્યારે નીચેના

ખક્ષીસ સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ અને તે ઉપર આપનાર તમામ હક છોડી દેવા જોઈએ.

અપવાદો

પ્રાકશીથી કબજા વીરો

મરણુ શરૂઆત ઉપર કરેલી ખક્ષીસ વીરો

ખક્ષીસ પાછા ખેંચી લેઈ શકાય છે

અમુક પ્રસંગ શીવાય

વારસોના કબજામાં તે આવી હોય તેવે પ્રસંગે બક્ષીસ પાછી ખેંચી લે
ઈ શકાતી નથી,

જાતની ખા
સ બક્ષીસો વીશે

૧૪ બક્ષીસની સાધારણ જાતો શીવાય, કાયદામાં એ જાતના કરા
શેને બક્ષીશોમાં દાખલ કરવા છે; પરંતુ એ કરારો અદલા બદલાને
અથવા ઘેચાણુને વધારે મળતા છે તેમના પરીભાષીક નામ “હીખા
ખીલ ઈવઝ” અરસપરસ બક્ષીસ અથવા અવેજ બદલ બક્ષીસ, અ
ને ‘હીખાખા શરટ હિલ ઈવઝ’ અવેજની યોલી અથવા વચન ઉપર
થી આપેલી બક્ષીસ.

હીખા ખીલઈવ
ઝ વીશે

૧૫ હીખા ખીલ ઈવઝ ખદી રીતે ઘેચાણુને મળતી કહેવાય છે; તે
ની સરતો પણ એકજ સરખી છે, અને બધે પ્રસંગે લેનારાઓના
અરસપરસ કબજાની જરૂર નથી.

હીખા ખા શરટ
હિલ ઈવઝ વીશે

૧૬ ખીજી તરફ, હીખા ખા શરટ હિલ ઈવઝ માત્ર પેહેલીજ પાપ
રીતે ઘેચાણુને મળતી કહેવાય છે; એટલે કે, જે અવેજ બદલ બક્ષી
સ આપવામાં આવી હોય તે અવેજ મળતાં પેહેલાં અને એટલા
માટે આપનાર તથા લેનારને કબજો મળવાની જરૂરી સરત છે.

— ૦૭૦ —

પ્રકરણ ૬ ઠું.

વશીયત નામા વિશે.

મોઢાનુ અને
અરખર કરેલું
એ બને જાત
ના વશીયતના
માં સરખી રીતે
આલે તેવાં છે
કતીમદાય વીશે

૧ મોઢાના વશીયતનામા કરતાં લખેલા વશીયતનામાને વધારે ખસં
દગી ખતાવવામાં આવતી નથી, અને તેમને સરખુંજ વજન મળવાનો
હક છે, પછી એ વશીયતનામાના વીધયવાળી મીલકત સ્થાવર હોય કે
જંગમ હોય તેનો ચિંતા નહી.

૨ કૃત્રીમદાયમાં તે આપનારની મીલકતના ત્રીજ ભાગથી જાસ્તી વા
રસોની સમંતી વગર આપી શકાય નહીં.

એક વારસો
આપવા વીશે

૩ કૃત્રીમદાય એક વારસને પાકીના વારસોની સમંતી વગર આપી
શકાય નહીં.

વારસાથી અને
વશીયતનામાથી
મેળવેલી મીલકત
બધે ફરક

૪ વારસાના વીધય વાળી અને કૃત્રીમદાયના વીધય વાળી મીલકત
બધે એજફરક છે કે વારસાવાળી મીલકત વારસને માત્ર કાયદાના અ
લણથી મળેછે, અને કૃત્રીમદાય વાળી મીલકત તે લેનારની સમંતી રૂપ
બટ કે ગર્જાત રીતે મેળવ્યા વગર તે લેનારને મળતી નથી.

વારસાના દા
વા પેહેલાં કૃત્રી
મદાય અપાયછે

૫ વારસાના દાવા પતાવ્યા અગાઉ કૃત્રીમદાય કાયદેસર રકમ
સુધી અપાય છે.

૬ વશીયતનામું કરનારનું તમામ દેવુ કૃત્રીમદાયનો દાવો થતાં પેહેલાં પતાવડું જોઈએ.

અને કૃત્રીમદાય પ પેહેલાં દેવુ

૭ મરણુ રાઈયા હપર કાઈ વારસની તરફનું દેવું કબુલનું એ કૃત્રીમદાય આપવા સમાન છે, કેમકે એ કબુલન તેની મીલકતના ત્રીજા ભાગ હપરાંતને માટે કામ આવતી નથી.

કાઈ વારસનું દેવું કબુલ કરવુ

૮ કૃત્રીમદાયનો વીષય વશીયતનામું કરતી વખતે હયાતીમાં હોવો જોઈએ એવી કાઈ જરૂર નથી. તે ચાલવાને માટે એકલું ખસ છે. કે વશીયતનામું કરનારના મરણુ વખતે તે વીષય હયાતીમાં હોવો જોઈએ.

કૃત્રીમદાયનાની વય વીરો.

૯ વસિયતનામામાં ગેર કાયદેસર હરાવ આવવાથી તેની સામાન્ય મજબુતીને હરકત લાગતી નથી, પણ જેટલે સુધી તે કાયદાને અનુસર નુ હોય તેટલે સુધી તેની ખજાવણી થઈ શકે છે.

ગેર કાયદેસર હરાવ વીરો.

૧૦ જે સખસ વસિયતનામું કરતી વખતે વારસ ન હોય પણ વશીયતનામું કરનારના મરણુ પેહેલાં તે વારસ થયો હોય, તે સખસ આ વસિયતનામાથી તેને આપેલા મીલકત લેઈ શકતો નથી; પણ જે સખસ વસિયતનામું કરતી વખતે વારસ હોય, અને વસિયતનામું કરનારના મરણુ પેહેલાં ખાતલ થયેલો હોય તે સખસ આવા વસિયત નામાથી તેને આપેલી મીલકત લેઈ શકે છે.

વશીયત નામું લેનાર સખસી ખાસ નીયમ

૧૧ જો કાઈ માણસ વસિયતનામાથી માલ મીલકત એક સખસ ને આપે, અને પાછળથી એજ મીલકત વસિયતનામામાં ખીજા આશામી ને આપે તો પેહેલુ વસિયતનામુ રદ થાયછે; એરીજ રીતે વળી એ કૃત્રીમદાય જો તે ખીજા કાઈ આશામીને આપે અથવા વેચે તો પેહેલુ વસિયતનામુ રદ થાય છે; પછી જો કે એ મીલકત તેના કબજામાં પાછી આવી શકતા હોય તેની ચીંતા નહી, કેમકે આ કાચો એ કૃત્રીમદાય પાછું ખેંચી લીધા સમાન થાય છે.

કૃત્રીમદાય એ ભીંત રીતે પછુ ખેંચી લેઈ શકે થઈ.

૧૨ જ્યાં કાઈ વશીયત નામુ કરનાર જુદા જુદા લેનારાઓને કાયદેસર રીતે આપી શકે છે તેથી વધારે આપે, અને વારસો આ ખાખતમાં મંજૂર ન રાખે તો આ તમામ કૃત્રીમદાયમાંથી પ્રમાણમાં ઓછું કરવું જોઈએ.

અતિશય કૃત્રીમદાયની ખાખત માં લીયમ.

૧૩ જ્યાં કાઈ એક સખસને કૃત્રીમદાય આપેલું હોય અને પાછળથી તેજ સખસને વધારે મોડું કૃત્રીમદાય આપવામાં આવેતો એ પાછળથી આપેલ કૃત્રીમદાયનો અમલ થશે; પણ જો મોડું કૃત્રીમદાય ના હાનાના પેહેલું આપવામાં આવ્યું હશે તો નાહાનાનેજ ફક્ત અમલ થશે.

અને એકજ સખસને જુદા જુદા કૃત્રીમદાય વીરો.

એકજ કામીમ
કાચ વીશે

૧૪ જો એ સખસોએ એકજ કૃત્રિમદાય મેલમ નામ પાડ્યા વ
ગર આપું હોય અને જો તેમાનું એક જણ એ કૃત્રિમદાય આપવા
યોગ્ય થતાં પેહલો ગુજરાં જાય તો એ આપુ કૃત્રિમદાય એ એ જણ
માંથી પછળ રહેનારને મળશે, પણ જો તેમાંના દરેકને અડધો અડધ
નામ પાડી આપું હશે તો એ પછળ રહેનારને ફક્ત અડધુંજ મ
ળશે, અને બાકી રહેલું અડધુ વારસેને ઉતરશે; અને વળી એક વા
રસ અને બાદનારનો એ રીતે એ જણ વસિયતનામાંથી લેનારા હશે તો
તેનું પણ તેજ રીતે થશે.

વશીયત નામું
અમલમાં લાવવા
સાઝ નીમેલા
સખસો વીશે,

૧૫ જ્યાં વસિયતનામું અમલમાં લાવવા સાઝ કાઢી રાખસને
નીમેલો ન હોય તેવે બાપ અથવા એ વશીયતનામું અમલમાં લાવ
નારની જગોનું કામ કરે, અને તેમાંનું જો કાઢી ન હોય તો, તેમના
વશીયતનામું ચલાવનારા એ કામ કરે.

એ લોકો મો
હોમેડન હોવા
જોઈએ

૧૬ મોહોમેડને ખીજા પંથના સખસને પોતાનું વશીયતનામું
ચલાવવા નીમતો નહીં જોઈએ, અને આવી નીમણુંક રાજ સતા ૨
૬ કડી શકે છે.*

વશીયત નામું
અમલમાં લાવ
વા સાઝ નીમેલા
સખસો રાજ
નામું આપી શ
કતા નથી.

૧૭ વસિયતનામું અમલમાં લાવવા સાઝ નીમેલા સખસો એક
વખત એ કામ કરવાનું કબુલ રાખ્યા પછી તે છોડી દેઈ શકતા નથી

જ્યાં વશીયત
નામું અમલમાં
લાવવા સાઝ એ
સખસોને નીમેલા
હોય તેવે પ્રસંગે
નીયમ.

૧૮ જ્યાં વસિયતનામું અમલમાં લાવવા સાઝ એ સખસોને નીમ
વામાં આવેલા હોય તેવે પ્રસંગે તેમાંના એક જણને એકલા રહી કામ
કરવાનો અધીકાર નથી; પણ જ્યાં જરૂરીઆત હોય, અને મીલકતને
ખર્ચ લાભ હોય તે ઠંકાણે એ પ્રમાણે કરવા હરકત નથી.

* આ પ્રતીબંધ હવે ચાલતો નથી અને હીંદુ અથવા કૌશીયન મોહોમેડનનું
કાયદેસર રીતે વશીયતનામું ચલાવનાર યદ્ય શકે છે. અને તેવીજ રીતે એથી ઉલટું યદ્ય
શકે છે. વારસા બાબત અરબરલીગ કૃત પા. ૨૯-સદર દીવાની અદાલતના રીષદ
નાદુમ ૪-પા. ૫૫, ૩૦૩

પ્રકરણ ૭ મું.

લગન, મેહર, તલાક, તથા માખાચ વીશે.

૧ લગન એટલે પેઢીને કાયદાથી કબુલ કરાવવાના ઇરાદાથી કરેલો લગનની વાખવા કરાર.

૨ લગનના કરારમાં માગણી અને કબુલતા અવસ્થા જરૂરનાં છે.

સુ. અવસ્થા જરૂર છે સરતો

૩ કરારના પક્ષકારોની પાત્રી સમજ, તથા સ્વતંત્રતા એ તેની સરતો છે. જો પેહલી સરત એટલે પાત્રી સમજ ન હોય તો કરાર મુળથી નીરથક છે; ક્રમકે લગનનો કરાર પાત્રી સમજ વગરના બાળાથી, અથવા દીવાના માણસથી થઈ શકે નહીં. પાછળની એ સરતો ન હોય તો કરાર નીરથક થઈ શકે તેવો છે; ક્રમકે પત્રી સમજના નાહાની ઉમરનાઓએ, અથવા ગુલામોએ કરેલા લગનના કરારોનું વાસ્તવીકપણું તે નાહાની ઉમરનાઓનાવાલીની તથા ગુલામોના ધણીની સંમતિ મળતાં સુધી બંધ રહે છે. વળી એ પણ એક સરત છે કે આરત તરફની કાઈ કાયદેસર અયોગ્યતા ન હોવી જોઈએ; એક પક્ષકારે બીજા પક્ષકારની કબુલીયત જાણી જોઈએ, એ કરારના સાક્ષી હોવા જોઈએ; અને માગણી તથા સ્વીકાર એકજ વખતે થવો જોઈએ.

૪ લગન કરારના સાક્ષીઓની કાયદા પ્રમાણે યોગ્યતામાં ફક્ત ચાર આજો અવસ્થા જરૂરની છે; એટલે સ્વતંત્રતા, પાત્રી સમજ, જુવાની કુટવાનો વખત, અને મુસલમાની ધરમ પાળવો.

સાક્ષીઓની કાયદા પ્રમાણે યોગ્યતા

૫ ખીજા કરારોમાં થાય છે તેની પેઠે લગનના કરારમાં સાક્ષીઓને ચાલ ચલગત અને સગપણ સખંધી હરકતો લાગુ પડતી નથી.

તે સંબંધી ખાસ નીયમો,

૬ માગણી મુખ્યતર ગુમાસ્તાની મારફત અથવા કાગળથી થઈ શકે છે, પણ જો એ સંદેશો અથવા કાગળ પોહોન્યા બાબતના, તથા જે સખસના નામ ઉપર એ કાગળ લખવામાં આવ્યો હોય તેની તરફની સંમતીના સાક્ષીને હોય તો એ પ્રમાણે થઈ શકે છે.

દરખાસ્ત કરી રીતે થઈ શકે છે.

૭ લગનના કરારનો હેતુ એ છે કે પક્ષકારોનો અરસપરસ ઊપભોગ કાયદાથી કબુલ કરાવવો; આરતને તેના ધણીના અખતિઆરમાં સે પવી. તેને પેહરામણી, ખોરાકી પોશાકી તથા રહેવાના ધરનો હક આપવો; એ પક્ષકારો વચ્ચે અડચણ કરતા સગપણની પાયરીઓ તથા અન્યો અન્યના વારસાના હક ઊતપત કરવા; ધણી તરફથી તેની તમામ સ્ત્રીઓ ઉપર એક સરખી વરતાયુંક ચલાવરાવવી. અને સ્ત્રી તરફથી આસાધીનપણું કરાવવું, અને આસાધીનપણામાં ન રહે તેવે પ્રસંગે શીક્ષા કરવાની ધણીને સત્તા આપવી.

એ કરારનો હેતુ

એ રતોની સં
ખ્યા.

૮ સ્વતંત્ર માણસ ચાર ચોરતો કરી શકે છે; પણ ગુલામ ફક્ત એ
જ કરી શકે છે.

જ્યાં સગપણ
ની હરકત આ
વતી હોય એવા
ક્રીયા ક્રીયા સગા

૯ કોઈ માણસ પોતાની મા, વડીઆઈ, માસુ, ચોરમાન મા, એર
માન વડીઆઈ, પોતાની દીકરી દીકરાની અથવા દીકરીની દીકરી, દીકરાની
વહુ આગળીઆટ દીકરી. બેહેન, પાળક બેહેન, મન્નીજી, માગી, મમી,
કાકી અથવા કોઈ કે આવા જોએની સાથે લગ્ન કરી શકતો નથી.

હપનીઆપતને
લગતા વીરોષ ની
ધમે

૧૦ તેમજ જે એ જોએ એક ખાખની સાથે એનાસગપણમાં
હોય કે જો તેમાની એક જણી મરદ હોય તો તેમનુંજ એક ખાખ
ની સાથે લગ્ન થઈ ન શકત તેવી એ જોએની સાથે એકજ વખતે
કોઈ માણસ લગ્ન કરવું એ કાયદેસર નથી.

સ્વતંત્ર માણ
સી તથા ગુલા
મી વીરો

૧૧ કુદસિયસ પેતના ગુલામની સાથે લગ્ન કરી શકતો નથી,
પણ કોઈ સ્વતંત્ર માણસ જે ગુલામ પોતાનો માણસ નથી એના ગુલા
મની સાથે તેના ઘણીની સંમતીથી લગ્ન કરતો તે થઈ શકે છે; પરંતુ
તેનું લગ્ન પ્રથમ કોઈ સ્વતંત્ર સ્ત્રીની સાથે થયેલું હોયતો ઉપર પ્રમા
ણે લગ્ન થઈ શકતુ નથી.

પક્ષકારોના ધર
મ વીરો

૧૨ ખ્રીસ્તી ચાહુડી તથા ખાખ દરમના લોકો જે એક ધર
ને માને છે તેની સાથે મુસલમાનેનું લગ્ન થઈ શકે છે.

લગનનું અનુ
માન કરવા વીરો

૧૩ સાખીત થએલા કાયમ સહવાસને પ્રસંગે સહજોની સાહે
લી વગર લગનનું અનુમાન કરી શકતો તોપણ દરક પ્રકારના લ
ગ્નમાં સહજો હાજર હોવાની અગત્ય છે;

કરાર દરવાની
ચે.ગતા વીરો

૧૪ કોઈ યુવાવસ્થામાં આવેલી સ્ત્રી તેની મરજીમાં આવે
તેની સાથે લગનનો કરાર કરી શકે; અને જો જોકું સરખું હોય તો
તેના વાલીને દરમીયાન આવવાનો હક નથી;

વ લીએના હ
ક વીરો

૧૫ જો જોકું સરખું નહોય તો વાલીએને તે કરાર રદ કરાવવા
દરમયાન આવવાનો હક છે.

ફવે પ્રસંગે ના
હાની ઊમરનાથી
કરાર થઈ શકે છે

૧૬ યુવાવસ્થાએ આવ્યા વગર કોઈ સ્ત્રી પોતાના વાલીએની
સંમતી વગર લગનનો કરાર પોતે કાયદેસર રીતે કરી શકતી નથી
અને એ કરારનું વારતિક પછું કેવળ આ સંમતી ઉપર આધાર
રાખે છે.

મુદત

૧૭ પણ ઉપરના બંને પ્રસંગે વાલીએએ સંતાનનો જન્મ થતાં
પહેલાં દરમીયાન આવવું જોઈએ.

પક્ષકારોથી કરાર
કયારે તોડી
શકાય છે

૧૮ કોઈ નાની ઊમરના તરફથી, તેના પાપે અથવા દાદાએ કરે
લો લગનનો કરાર પાકો અને બંધન કરતા છે, અને એ નાહાની હ
મરનાને પુખ્ત ઉમરે આવ્યા પછી એ રદ કરવાની હુક નથી; પણ

જો ખીજ કાંઈ વાલ્યે એવો કરાર કર્યો હોયતો એ નાહાની બી મગનાથી ઉમર લાયક થયા પછી એ લગન નાખું થઈ શકે છે, પરંતુ એટલી દીલ ન થએલી હોવી જોઈએ કે જે સંમતી સમાજ ગણાય

૧૯ જ્યાં પાપ તરફને કાંઈ વાલી ન હોય તેવે પ્રસંગે આ તરફનાં સગાં એ નાહાની ઉમરનાની શાની કરે અને જો આ તરફના વાલીઓ ન હોય તો તેમની જગે નું કામ સગકાર કરે

૨૦ મેડું લગનાના કરાર સાથે જરૂર વળગેલી છે, તે વધારેમાં વધારે ફટલી હોવી જોઈએ તે મુકરર નથી, પણ તે ઓછામાં ઓછી દસ ડાંડ હોય છે, અને તે લગન થયા પછી સ્ત્રી પુરુષનો ધણી ધણીઆણી ઘખલ સંગ થયા બાદ મળવા જોગ થાય છે (જો કે પછી તેનો કાંઈ ભાગ મોટો આપવા બાબત બે લોકો કરવાનો દસ્તુ છે) અથવા બેમાંથી એક જણ ગુજરી ગયા પછી અથવા તલાક આપવામાં આવે ત્યારે તે મળવા જોગ થાય છે.

૨૧ જ્યારે મેહર કરેલી આપવી એ મુકરર કરવામાં ન આવે ત્યારે તે ઓરતને તેના પાપના કુટુંબની ઓરતોને મળેલી મેહર ની સરાસરી પ્રમાણે મળવાનો હક છે

૨૨ જ્યાં મેહર પુરત આપવી કે પછી આપવી એ કરવેલું ન હોય તેવે પ્રસંગે એમ માનવું જોઈએ કે તમામ મેહર માગે ત્યારે આપવાની છે.

૨૩ એ એક નીયમ છે કે સગપણના સમયથી જે કાંઈ કરવાની મના છે તે કરવાની પાળકપણાના સમયથી મના છે; પણ લગનની બાબતના સમયમાં આ નીયમને એક બે અપવાદ છે; જેમ કે માણસ પોતાની બેતની પાળક માની સાથે, અથવા પોતાની દુધબેહેનની માની સાથે, અથવા ધવડાવી મેહોટો કરવા રાખેલા પારકા દોકરાની બેહેનની સાથે, અથવા પોતાના દુધ ભાઈની બેહેનની સાથે લગન કરી શકે છે. X

લગનના વાલીઓ ત્રીસો

પહેરામણી

જ્યાં રકમ કરાવામાં ન આવી હોય ત્યારે

પુરત કે પછી

પાળકપણું અને સગપણથી થતાં નાલાયક પણા ત્રીસો

કે ડાંડની કીમત ધણી સક ભરેલી છે. એક ગણતી પ્રમાણે દસ ડાંડ આસરે છ ત્રીસીંગ આઠ પેન્સ સુરલીંગ ખરોખર થાય છે હિદાયતુનું હામીલટને કરેલું ભાષાતર કૃત્ય વા. ૧ પા. ૧૨૨ મે આપેલી નોંટ જુવો.

XIV - જો કાંઈ છોકરું અઢી વરસનું થયા પહેલાં ખીજ માને ધાવેતો તેણીએ ધવડાવીને ઉછેરેલા છેકર આ છોકરાના પોતાના ભાઈ અથવા બેહેન થાય છે થાય છે. અને આ તેણીના પોતાના પાળક સાથે જે સગાઈ ધરાવે છે તે સગાઈ આની સાથે ધરાવે છે; અને જે પોતાના સગાઓને પરણાવવાની મના છે. તે વાંજ પોતાના દુધ ભાઈ સગાઓને પરણાવવાની મના છે અઢી વરસનું થયા પછી તે જો ખીજ માને ધાવેતો તે કાંઈ ઉપયોગનું નથી-કાનુન-ઈ-ઈસલામ, પા. ૧૪૫.

તલ્લાકના નિ
યમ વીરો

૨૪ પોતાની ઓરત તરફની કાંઈ પણ કુચ્છ વગર અથવા કાંઈ પણ સખમ ખતાવ્યા વગર ધણી તેને તલાક આપી શકે છે; પણ વધારે પસંદ થએલા મત પ્રમાણે એ તલાક રદ ન થઈ શકે તેવી થતાં પહેલાં તે ત્રણ વખત ફરી ફરીને આપવી જોઈએ, અને તે એક એક મહીનાને અંતરે એ પ્રમાણે અપાવવી જોઈએ; અને એ દરમ્યાન વખતમાં સ્પષ્ટ અથવા ગરબીની રીતે ધણી તેને પાછી સંધરી શકે છે.

ફરીથી ધર માં
ડતાં પુરવ્ની સર
તો

૨૫ જે ઓરતને રદ ન થઈ શકે તેવી રીતનાં ત્રણ વખત તલાક મળી ચુકેલી છે, તે ઓરત ખીજા કાંઈ આદમીને પરણા પછી તે આદમી ગુજરી જવાથી અથવા તેણે તલાક આપ્યાથી તેનાથી જુદી પડી હશે ત્યાં સુધી ધણી તેની સાથે ધર માંડી શકતો નથી; પણ જો તે માત્ર એક કે બે તલાકથી જુદી પડી હોય તો ફરીથી ધર માંડાવવાને આ પ્રમાણે થવાની જરૂર નથી.

મરણુ શૈયા જી
પર તલ્લાક આ
પવા વીરો

૨૬ જો કાંઈ ધણી મરણુ શય્યા ઉપર પોતાની ઓરતને તલાક આપે અને જે ચાર મહીના અને દસ દીવસની અજમાએશની મુદત ખીજા લગ્નનો કરાર કરતાં પુરે તેગીને ગાળતી પડે છે તે મુદત વીત્યા પહેલાં તે ધણી જો ગુજરી જાય તો તલાક આપા છતાં પણ તેણીને વારસો મળવાનો હક છે.

શું તલ્લાક
સમાન થાય છે

૨૭ ધણીએ પરહેજગારીની ખાધા કરી હોય, અને તોડયા વગર ચાર મહીના સુધી એ પરહેજગારી પાળી હોય તો એ પરહેજગારી રદ ન થઈ શકે એવી તલાક સમાન થાય છે.

તલ્લાક ખરીદ
કરવા વીરો

૨૮ પોતાના ધણીની સમતીથી લગ્નના ખંધનમાંથી પોતાનો છુટકો રો મેળવવાને ઓરતને છુટ છે.

તલ્લાકની ખી
જી રીત

૨૯ તલાકની ખીજી રીત એ છે કે ધણી સોગંદ ખાધ એમ કહે કે પોતાની ઓરતે જાર કરમ કર્યું છે અને જો તે એજ રીતે જે ખાજકનો તે ઓરતને ગરબ હોય તે ખાજક પોતાના પેટનું છે એમ ઈનકાર કરેતો એ ખાજક અનઉરસ ગણાયો.

નામદાઈ વીરો

૩૦ સ્થાપીત નામરદાઈ પણ ઓરત તરફથી કરવામાં આવે તો જુદા પડવાનો દાવો કબુલ કરવાનો એક સખમ છે.

કુળ વીરો નિય
મો

૩૧ લગ્ન પછી છ મહીને જન્મેલું છોકરું બધી રીતે એ ધણીનું ફરજન ગણાય છે; એવી જ રીતે ધણીના મરણ પછી અથવા તલાક આપા પછી બે વરસની અંદર જન્મેલું છોકરું પણ તે ધણીનું જ ગણાય છે.

ગુલામીના
પેટના છોકરાં
મુખધી

૩૨ કાંઈ માણસની લુંડીને પેટે અવતરેલું પેહેલું છોકરું તે માણસનું ફરજન ગણાય છે, પણ જો તે માણસ ખાપ થવાનો દાવો રાખતો હોયતો, નહીંતો નહીં; પણ જો તેણે એક છોકરાનો ખાપ થ

વાનો દાવો રાખ્યા પછી એજ ઓરતને ખીજી ફરજન થાય, અને તે સખસ એ ખીજી ફરજનનો હું ખાપ છું એવું કહે નહીં તોપણ તે ખીજી ફરજનનોએ ખાપ છે એવું સાખીત ગણવામાં આવશે.

૨૩ જો કાંઈ માણુમ ખીજીને પોતાનો દીકરો કબુલ કરેતો, અને આવો સખંધ તેમની વચ્ચે હોવો અશક્ય છે એમ જણાવવાને કાંઈ પણ કારણ દેખાવું ન હોય તો તે ખાપ છે એવું નક્કી ગણવામાં આવશે.

ઉત્પત્તિ કબુલ કરવા વીરો

પ્રકરણ ૮ મું

વાલીઓ તથા સગીરપણા વીશે.

૧ જીવાનીના મોનહ વેહેલાં માલમ પડે તે સીવય તમામ સખ સો મરદ કે ઓરત સોજીનું વરસ થઈ જતાં મુઢી સગીર અથવા ના હાની ઉમરના ગણાય છે.

સગીર પણાની મુદત

૨ સગીર અવસ્થાના પેટા ભાગ છે જો કે તે દીવાની કાયદાની માફક એટલા ખારીક તો નથી, કેમકે સગીર એ શખ્દ મોઘમ યુવાવસ્થા વેહેલાં તમામ સખસને લાગુ પાડી શકાય છે; પણ સખી એ શખ્દ ખાલ્યાવસ્થામાં તમામ સખસોને લાગુ પડાય છે, અને મુગહીક એ શખ્દ જે સખસો ધણા ખરા યુવાવસ્થાએ પેહોચ્યા હોય તેમને લાગુ પડે છે.

તેના પેટા ભાગ

૩ સગીરને તેમનાં સગીરપણાંની જીદી જીદી પાયરીઓએ ધીંગલી શા લાહાની માફક જીદા જીદા હક નથી.

તેમના હક વીશે

૪ વાલીઓ કુદરતી કે વસીયતનામાની રૂએ હોય છે.

વાલીઓ વીશે

૫ તે વાલીઓ પાસેના તથા દુરના ખંને પ્રકારના હોય છે. પાસેના લાલીઓમાં ખાપ, ખાપ તરફના દાદા, તેમનું વસીયતનામુ અમલમાં લાવવા સાફ નીમેલા સખસો, તથા આ પ્રમાણે નીમાએલા સખસોનું વસીયતનામું ચલાવા સાફ નીમેલા સખસો આવે છે. દુરના વાલીઓમાં દુરના ખાપ તરફના સગા આવે છે, અને તેમનું વાલીપણું માત્ર તેમના સગીરોની કેળવણી તથા લગ્નની સાથે સખંધ રાખનારી ખાખતો મુઢી ચાલે છે.

તેજ વીશે

૬ સેહેલા પ્રકારના વાલીઓ જેને દીવાની લાહામાં કયુદર કહેછે અને ખંગાળાકાડ આફ રેઝુલેશન્સમાં મ્યાનેજર કહે છે તેના જેવાજ છે; અને તેમને એ સગીરની મીલકત ઉપર તેને કાયદો કરતા કેમોને સાફ અખતીઆર છે, પણ તે વાલીઓ ન હેયતો અખતીઆર દુરના વાલીઓને મળતો નથી, પણ રાજ્ય કરતા અધીકારીને મળે છે.

પાસેના વાલ્ફ ઓનો અખતી આર નુખા

મા તરફના સ
ગામોના વાલી
પણુ.

માનો અપતી
આર ફેટલી મુદ
ત સુધી ચાલ

આસ નિયમો

બાપ તરફના
સગાઓનો હક

સગીરના નાલા
યક પણા વીય
જરૂરી કરજ
બીશે

કાયદા પ્રમાણે
બોગયતા

સેન્ની રથાવર
મીલકત વીશે

અપવાદો

સેન્ની જંગમ
વીશે

૭ મા તરફના સગાં હલકામાં હલકી જાતનાં વાલીઓ છે કમકે કે જવણી તથા લગનના કામ સહ વાલીપણુનો તેમનો હક માલ જ્યાં બાપ તરફના સગાં કે મા ન હોય તેવે પ્રસંગે અમલમાં આવે છે.

૮ માને (અને વિધવાઓને તેમની વીધવાવસ્થામાં) નેમના દીકરા સતર વરસની ઉમરના થાય ત્યાં મુધી, અને તેમનો દીકરીઓ યુવાવસ્થાએ આવે ત્યાં સુધી તેમની સંભાળ રાખવાનો હક છે.

૯ મા તેનો હક બીજાની સાથે લગન કરવાથી પુરવે છે, પણ તે હક જો તે વીધવા થાય તો ફરીથી તેને મળે છે.

૧૦ કેળવણી તથા લગનના કામ સહ બાપ તરફના સગાંઓને સગીરનો મીલકતનો વારસો મળવા તેમના હકના નજદીકપણુના પ્રમાણ માં વાલીપણુનો હક મળે છે.

૧૧ વાલીએ તેના સગીરની કેળવણી તથા ગુજરાત માટે કરેલું કર જ એ સગીર ઉમર લાયક થયેથી આપણું જોઈએ.

૧૨ સગીર પોતાનો મેળે લગનનો કરાર કરવા, તલાક આપવા, ગુલામને છુટો કરવા, ધીરવા અથવા કરજ કરવા, અથવા જે પુત્રું પોતાના લાલનું નથી, એવા પ્રકારના કોઈ બીજા કાર્યમાં પડવા તેના વાલીની સમતી વગર કાયદા પ્રમાણે લાયક નથી.

૧૩ પણ તે બક્ષીસ લેઈ શકે છે અથવા બીજું કાંઈ કામ જે ઉપકાર તેના કાયદાનું છે તે કરી શકે છે

૧૪ નીચે લખેલા સાત કારણો સીવાય વાલીને તેના સગીરની સ્થાવર મીલકત વેચવાની છુટ નથી એટલે કે જ્યાં તેની ખમણી કોમત મળી શકતી હોય; ૨ જુ જ્યાં સગીરને બીજી કાંઈ મીલકત ન હોય અને ગુજરાતને માટે તે વેચ્યા વગર ચાલે તેમ ન હોય; ૩ જુ. જ્યાં તેના માણ બોગવનાર કરજ મુકીને મરી ગયો હોય અને તે કરજ આ મીલકત વેચ્યા વગર પતાવાય તેવું ન હોય; ૪ થુ. જ્યાં વક્ષી અતનામામાં ફટલાક સામાન્ય ઠરાવો હોય કે જેનો અમલ એ પ્રમાણે મીલકત વેચ્યા વગર થઈ શકતો ન હોય; ૫ મુ. જ્યાં એ મીલકત માંની આવક તે રાખવાનું અરથ ચલાવવાને ખસ ન હોય; ૬ કુ. જ્યાં એ મીલકતનો નાશ થવાનો ભય હોય; ૭ મુ. જ્યાં તે પથારી પડવામાં આવી હોય અને તે પાછી મળવાનો કાંઈ સંભવ નથી એ વી ધાસ્તી રાખવાનું વાલીને કારણ હોયતો.

૧૫ પાસેના વાલીએ એ સગીરની તરફથી અને તેના કાયદાને માટે કરેલો દરેક કરાર તથા, પોતાની જંગમ મીલકતનો સંબંધ હોય તેટલો સુધી, પોતાના પાસેના વાલીની સલાહ તથા સંમતિથી સગીરે કરેલો દરેક કરાર કાયદા પ્રમાણે અને તેને બંધ ન કરતાં;

પણુ જો તેના રવરૂપ ઉપર કંઈ પડપંચ કે દગલખાણ ન હોય તે જ તે કાયદા પ્રમાણે અને બંધન કરતા થાય છે.

૧૬ સગીરોએ ખાનની મીલકતને અથવા લાભને ઇરાદાથી કરેના કંઈ પણ નુકશાન ઇઆ હાનીને માટે તે સગીરો દીવાનો રાહિ જવાપ દાર છે; અને જો કે તેઓ ફાજ્જારો ખાખતોમાં તેમણે કરેલું હોય તેના બદલો મળવાને અથવા વધારેમાં વધારે નુકશાની બરી આપ ના પાત્રનથી તોપણ તે નજરમાં આવે તેની સજા અથવા નશીયતને પાત્ર છે.

જવાપદારી વીરો

પ્રકરણ ૯ મું.

ગુલામગીરી વિશે.

૧ મુસલમાની કાયદામાં ફક્ત એ પ્રકારના સખસો ગુલામ દાખલ ઓળખાયલા છે. પ્રથમ મુસલમાની ધરમ ન માનતા હોય એવા લ લાઈમાં કરેલા બંધાવાન, અને ખીજા તેમના ફરજંદો. આ સખસો ખીજી મીલકતની પેડેજ વારસામાં લેઈ શકાય છે, તેમજ તેમના સખંધી દરેક જાતના કરાર કરી શકાય છે.

કાયદેસર મુલમગીરી વીરો

૨ ગુલામગીરીનો સામાન્ય સ્થીતીના એ પેટા વરગ છે, અને ફરીયત પ્રમાણે ગુલામગીરી પુરી અથવા મર્યાદાવાળી હેઈ શકે છે.

ગુલામ ગીરી પુરી અથવા મરી આદાવાળી મરીઆદાવાળા ગુલામ વીરો

૩ મર્યાદાવાળા ગુલામ ત્રણ પ્રકારના છે. મુકટીખ, મુડખ બીર, અને ઊમઈ વલદ

૪ મુકટીખ ગુલામ એક જેની અને જેના ધણી વચ્ચે તેના છુટ કારાને માટે અમુક રકમ, કે તો તુરત અથવા વાયદે અથવા હપતાથી આપવાની સરતે કબુલીયત થઈ હોય.

મુકટીખ ગુલામ વીરો

૫ જો એ સરત તે પાળે તો તે છુટો થશે, નહી તો તે પાછો ગુલામ ગીરીની તેની પ્રથમની અમર્યાદાવાળી સ્થીતીમાં આવશે, એ દરમ્યાન વખતમાં તેના ધણીના હાથમાંથી તેના ઉપરનો કમજો બાય છે; પણ તેનામાં રહેલી તેના ધણીની મીલકત જતી નથી. પરંતુ તેને એ દરમ્યાન વખતમાં વેચાતો, બક્ષીસમાં ગીરોમાં કે બાડે આપી શકાતો નથી.

તે સખંધી ની થમો

૬ મુડખબીર ગુલામ એક જેને તેના ધણીએ પોતાના મરણ પછી છુટકારો આપવા વચન આપ્યું હોય પરંતુ આ વચન વગર સરતે અથવા સરતી હેઈ શકે; ખીજા બોલમાં, એ ગુલામના છુટકારાનો આ

મુડખબીરગુલામ વીરો

ધાર સામાન્ય રીતે તેના ધણીનું મરણ થવા ઉપર રાખ્યો હોય પછી મરણ ગમે ત્યારે થાય, અથવા, તે સરતી હોય એટલે ઠરાવેલી મુદત ની અંદર એ ખતાવ ખતવા ઉપર તેનો આધાર હોય.

તે સંબંધી નિ
યમે

૭ આ પ્રકારનો ગુલામ વેચવાની અથવા બક્ષીસમાં આપવાની યોગ્યતા નથી, પણ તેમની પાસેથી મજૂરી લેઈ શકાય, અને તેને બાહે આપી શકાય, અને જો તે ચોર હોયતો તેને પરણાવી અથવા જ્યાં વચત ખીન સરતે અપ્યુ હોય તેવે પ્રસંગે એ ગુલામ તેનો જ્યારે મરી જાય ત્યારે છુટો થાય; અને જો વચત સરતી હોય તો ઠરાવેલી મુદતની અંદર એ ખતાવ ખતવો હોય તોજ તે છુટો થાય.

ઉપરના સામા
ન્ય નીયમોમાં અ
વગર

૮ કૃત્રિમદાય અને કરજ વીરોનો સામાન્ય કાયદો આ પ્રકારના ગુલામોને લાગુ પડે છે કેમકે ખીજા કાંઈ પણ પ્રકારની મીલકતની માફક તે ઉપર પણ વારસોનો હક ગણાય છે; એટલા માટે જ્યાં ધણી કાંઈ ખીજી મીલકત મુકયા વગર મરી ગયો હોય તે પ્રસંગે તેમની જાતની કીમત ના કું સુધી તેમનો ફક્ત છુટકારો થઈ શકે; અને તેમણે એવારસોના કાયદાને માટે પાકીના કું સુધી તેમના છુટકારાની મજૂરી કરવી જોઈએ; અને જ્યાં ધણી નાદાર થઈ ગુજરી જાય તેવે પ્રસંગે મરનારના લેહેણદારોના કાયદાને માટે તેમની જાતની કીમતની પુરેપુરી રકમ પુરતી મદદનત કરી તેઓ મેળવે ત્યાં સુધી તેઓ છુટા થતા નથી.

હમ-ઈ-વલદ
વીરો

૯ હમ-ઈ-વલદ એટલે એવી ગુલામડી છે કે જેને તેના માલીકના પેટનું ફરજન અથવા ફરજનો થયો હોય.

તે સંબંધી નીયમો

૧૦ આ પ્રકારના ગુલામ વીરોનો કાયદો અને મુદતખીર વીરોનો કાયદો એકજ છે, પણ હમ-ઈ-વલદ માં એટલો તફાવત છે કે એ ગુલામડીનો તેનો શેઠ ગુજરી જાય ત્યારે ખીન સરતે છુટકારો થાય છે; પછી તે શેઠ ખીજી પુણ મુકીને ગુજરી ગયો હોય કે નહીં અથવા નાદાર થઈ ગુજરી ગયો હોય કે નહીં તેની ચીંતા નહીં, પણ એ વાત ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ કે આ ગુલામડીના ફરજદારો ઉત્પત્તી તેણીના શેઠ પહેલા જનમેલને કબુલ રાખે તે શીવાય તે શેઠને અંગે ચોટતી નથી.

ગુલામોની અ
યોગતા વીરો

૧૧ ગુલામોને ધણું કરીને હરેક જાતની કાયદા પ્રમાણે અચોગ્યતા હોય છે. તે તેમના ધણીની સમતિ વગર પરણી શકતા નથી. મીલકત સંબંધી બાબતોમાં તેમણે આપેલો પુરાવો તેમજ કબુલીયતો (જો તે પરવાના વગરની હોય તો) સ્વીકારી શકાતી નથી. સ્ટેટમાં કાંઈ શીવીલ આદા ઉપર નોકરી કરવાને તેઓ ધણું કરીને લાયક નથી, તેમજ (ખાસ નીમણીકથી તેમના શેઠના સગીર ફરજદારોની ખા

ખતમાં તેમને ઠરાવવામાં આવ્યા હોય તે સ્વીકાર્ય) તેઓ વસીયતના મુદ્દા
ચલાવનાર દાખલ કામ કરી શકતા નથી. અથવા જમીન કે વલી થ
ઈ શકતા નથી. તેમજ તેઓ ખર્ચાસ અથવા વેચાણ કરવાને, અથવા
મીલકતનો વારસો લેવાને અથવા વસીયતના માધી મીલકત આપવાને
તેઓ કાયદા પ્રમાણે યોગ્ય નથી.

૧૨ પણ આ અયોગ્યતાઓના કાંઈક ખાસ દાખલ સ્વતંત્રતાની જવા
બદલીઓમાંની ધણી જવાબદારીઓમાંથી તેઓ મુકત છે. તેમના શેઠ
ની ગેર હાજરીમાં તેઓ ઉપર દાવો થઈ શકતો નથી; તેઓને કર આ
પવાનો નથી અને કરજને સાફ તેમને કદમાં નાંખી શકાતા નથી. ફા
જદારી બાબતોમાં તેમને આવી પણ વધારે છુટો મળે છે.

૧૩ કોઈ પણ પ્રકારના ગુલામને કાંઈ અમુક કામ સાફ અથવા
સામાન્ય રીતે વેપાર સંબંધી કામેને સાફ લાઇસેન્સ અથવા પ
રવાનો મળી શકે છે; આ પ્રસંગે તેમના પરવાના પુરતુ કામ કરવાને
તેમને છુટ છે.

૧૪ શેઠ તેમના ગુલામને પરણવાની ફરજ પાડી શકે છે. પુરા
ગુલામોને તેમની ઓરતોની પહેરામણી તથા ગુજરાન પુર કરવાને વે
ચી શકાય છે, અને મર્યાદાવાળા ગુલામોને એકજ કારણસર મહેનત
કરવાની ફરજ પાડી શકાય છે. જ્યાં સુધી માણસને સ્વતંત્ર પ્રકારની
ઓરત હોય ત્યાં સુધી તે ગુલામીને પરણી શકતો નથી; તેમજ તે
ગમે તેમ હોય તો પણ તે તેની પોતાની ગુલામ છેકડીની સાથે અથ
વા ગુલામ પોતાની શેઠણી સાથે લગ્ન કરી શકતો નથી.

૧૫ જે શખ્સો મનાઈવાળી પાયરીએ અરસપરસ સગાં હોય તે
એક બીજાના ગુલામ થઈ શકતા નથી.

૧૬ જ્યાં એક શખ્સના મરદ ગુલામ અને બીજા સખ્સની ઓર
ત ગુલામ વચ્ચે છેકડ જનમ્યુ હોય તેવે પ્રસંગે મરદ ગુલામના શેઠને
આ પ્રમાણે જનમેલાં છોકરાં ઉપર કાંઈ પણ કાયદાસર હક નથી.

૧૭ ધણીજ તંત્રીમાં જ્યારે કોઈ સખ્સ આવી પડેલો હોય ત્યા
રે તે સખ્સ પોતાના પંડનુ વેચાણ કરે તે ક્યાં સુધી કાયદેસર છે
એ એક સ્વાલ છે. **મોહીત ઊ-સફરસી** જે કે વાંધો લઈ
શકાય નહીં એવા પ્રમાણે એક પુસ્તક છે તેમાં એ વેચાણ બાજબી
ઠરાવેલું છે. પણ જ્યારે એ વેચાણનું વાજબી પણ કબુલ રાખીને
એ પ્રમાણ પુસ્તકને માન આપવામાં આવે તો પણ સરવ ઠકાણે એ
બી તકરાર કરવામાં આવે છે કે એ ગુલામની અરજ ઉપરથી એ કે
શર રદ કરવો જોઈએ, અને તે ગુલામે તેના ખરીદદાર પાસેથી જે
હીધુ હોય તેની કીમત મહેનત કરી વાળવા તેને ફરજ પાડવી જોઈએ.

તેમને મલેલી
છુટ

લાઇસેન્સ વા
ળા ગુલામો વીરો

તેમના લગ્ન
સંબંધી નીયમો

સગાઓની
ગુલામગીરીની
મનાઈ છે
ગુલામના છેક
રા વીરો

કોઈ શખ્સ પો
તાને ગુલામ ગી
રીમાં પેસી શક
વા બાબતને
સ્વાલ

દાસ-વપણા વીશે

૧૮ તોપણ તમામ પ્રમાણમાં એ વાત સ્વીકારવામાં આવી છે કે કાંઈ માણસ ગમે તેટલી મુન્ન સુધી, પછી ગમે તે તે હાંસી પડી શકે, પોતાને બાંહેધર થઈ શકે; પરંતુ આ પ્રમાણે બહુ અપ એ મા નાહાની ઉમરવાળા ઉમર સાએક થંએથી એ કરાર રદ કરી શકે છે.

પ્રકરણ ૧૦ મું

ધરમાદાય વીશે.

શાનની વાખ્યા

૧ ધરમાદાય એટલે ઇસ્કાર શેવામાં ઊપયોગમાં લેવા કાંઈ મીલકત આપવી તે; આ પ્રસંગે આપનારનો હક એ મીલકત ઉપરથી ઉઠી જાય છે, અને તે મીલકતની ઉપજ મનુષ્ય જાતના લાભને અરથે વાપરવામાં આવે છે.

તે સંબંધીની ખમો.

૨ ધરમાદાય થત. વેચણ, ખજીસ કે વારસામાં આપવા યોગ્ય નથી અને જો છેવટ સુધી મીલકત આપી દીધી હોય તો મત્ર એ આપનારની એ મીલકતના ત્રીજા ભાગ સુધી તેનો અમલ થઈ શકે છે. ખ્યાન નહીં કરેલી મીલકત ધરમાદાયમાં આપવા યોગ્ય છે.

તે ક્યારે વેચી શકાય

૩ ધરમાદાય મીલકત જ્યારે તેના પેટાના મકાનેની મરામતનું અથવા ખીજા ન ચાહે એવા કામનું અરથ કાઢવાને વેચ્યા વગર છુટકા ન હોય, અને જ્યારે એ મીલકત હજારે આપવાથી અથવા થોડી મુદતને સાર ખીજા કાંઈ તદ્દપરથી એ હેતુ પાર ન પડતો હોય ત્યારે ન્યાયાધિકારીઓ તે વેચી શકે છે.

હયાત ન હોય તેવા સખસન દાન આપવા વીશે

૪ જ્યારે ધરમાદાય મીલકત કાંઈ આશામીને તેના મરણ પછી તે ગરીબને મળવાના ઠરાવ સાથે આપવામાં આવ્યું હોય ત્યારે દાન લેનાર જે સખસન ખતા-યા હોય તે સખસો તે વખતે હયાત હોય એ મ કાંઈ જરૂરનું નથી. જેમ, 'અ' ના ફરજંદાના નામ ઉપર તે મતા મરણ પછી ગરીબને મળવાના ઠરાવ સાથે ધરમાદાય આપવામાં આવ્યું હોય, અને 'અ' ને કાંઈ ફરજંદ ન હયાનું સાબીત થાય તોપણ એ ધરમાદાય ખજીસ સાબુત રહેશે અને તેની ઉપજ ગરીબ લોકોમાં વહેંચવામાં આવશે.

દુખરેખ રાખ નારને ખસોડી નહીં શક્યા ખાખત

૫ ધરમાદાય આપનારે નમિસ્ત્રાં દાનની દુખરેખ રાખનારને ગેર વરતણું કેની સાબીતી સીવાય રાજકરતા અધિકારી ખસેડી અથવા દુર કરી શકતા નથી; તેમજ એ ધરમાદાય આપનાર પોતે પણ જો ધરમાદા આપતી વખતે આ સખસને દુર કરવાની છુટ મુદામ શોઢે રાખી હોય તે સીવાય તેને દુર કરી શકતો નથી.

૬ જમાં કાંઈ ધરમાદાય આપનારે પોતે જે દેખરેખ રાખનાર મુકરર કર્યો હોય તેના મરણ પછી તેની જગા ઉપર કાણ આવે તે નીચે કાંઈ કપટ ઠરાવ ન કર્યો હોય, અને પોતાનું વસીયતનામું અમલમાં લાવવા માટે કાંઈની નીમણુંક ન કરી હોય ત્યારે આ દેખરેખ રાખનાર પોતે પોતાની મરણ શરૂઆત ઉપર રાજ્ય કરતા અધીકારીની મંજૂરી ઉપર પોતાની જગાએ આવનાર નીમી શકે છે.

હિતસાધીકાર
બાબત

૭ જે ચોકસ મીલકત ધરમાદાયમાં આપેલી હોય તેનો અદલો બદલો ખીલ મીલકત સાથે થઈ શકે નહીં, પણ જો આની સરત ધરમાદા આપનારે કરી હોય, અથવા એ અમુક મીલકતનો કબજો રાખવો જની શકે નહીં એવી કડીયત બને, અથવા એ અદલો બદલો કાંઈ ઉધારો લાભ થતો હોયતો એ પ્રમાણે અદલો બદલો થઈ શકે છે; તેમજ ધરમાદાય કરલી જમીન તેની કીમતથી હિતરતી સરતોએ અથવા ત્રણ વરસ ઉપરાંત મુદત સુધી ઈબ્જરે આપી શકાય નહીં, પણ જો એ મીલકતનો ખચાવ કરવાને આ પ્રમાણે કર્યા વગર છુટકો ન હોય એવી કડીયત બનેતો તે પ્રમાણે ઈબ્જરે આપી શકાય છે.

વહીવટ સંખ્યા
ધી નીચમો

૮ ધરમાદાય કરનારની આસા નીચેના પ્રસંગો ખાતલ કરી પાળી જોઈએ. જો તેણે એવી સરત કરી હશે કે દેખરેખ રાખનારને રાજ્ય કરતા અધીકારી દુર કરી શકશે નહીં, તોપણ ગેરવરતાયુંકની સાબીતી મળેથી તેઓ તેને દુર કરી શકે છે. જો તેણે એવી સરત કરી હશે કે ધરમાદામાં આપેલી જમીન એક વરસ ઉપરાંત ઈબ્જરે નહીં આપવી, અને એટલી ટુંકી મુદતને માટે ઈબ્જરદાર મળવો મુશ્કેલ હોય અથવા સાંખી મુદતનો લેખ કરવાથી એ જગોના લાભમાં વધારો થતો હોય તો એ દેખરેખ રાખનારની સમતી વગર વરતવાને રાજ્ય કરતા અધીકારીઓને છુટ છે. જો તેણે એવી સરત કરી હોય કે ઉપજનો વધારો મશીદમાં જે સખસો ભીખ માગે છે તેમને વહેંચી દેવો, તોપણ ખીલ જગોએ ઘણીજ કંજાલ અવસ્થામાં હોય તેવા લોકોને, જો કે તે ભીખારી નહોય તોપણ તે વહેંચી આપી શકાય છે જો તેણે એવી સરત કરી હોય કે ઘણીજ કંજાલ અવસ્થાના માણસોને રોજને રોજ ખીચકું આપવું તોપણ એ ખીચકું આપવાને બદલે પશુશા આપી શકાય. ધરમાદાય ખાતાના અમલદારોનો પગાર વધારી આપવાનું જ્યારે ચોગ્યજણાયત્યારે તેમનો પગાર વધારી આપવાનો રાજ્ય કરતા અધીકારીઓને અખતીઆર છે, અને ધરમાદાય મીલકતનો અદલો બદલો કરવો જ્યારે કાયદા કારક માલમ પડતો હોય ત્યારે આ આ અધીકારીઓના હુકમથી એ અદલો બદલો થઈ શકે છે, પછી એ

કુવે પ્રસંગોએ
એ દાન આપનારનું વસીયતનામું ઉલટાવી શકાય

ધરમાદાય આપનારે એવો અદલો પદલો ન કરવા ખસુસ હરાવ કર્યો હોય તેની ચીંતા નહીં.

એ દખરેખ રા
ખનારા હોય
ત્યારે

૯ જ્યારે કાંઈ ધરમાદા આપનારે એ સખસોને સંયુક્ત દખરેખ રાખનાર નીમ્યા હોય ત્યારે તે એમાંથી એકને જુદા રહી કામ કરવાનો અધિકાર નથી; પણ જ્યાં તે ધરમાદા આપનાર પોતેજ દખરેખનો નીમે ભાગ પોતે રાખતો હોય અને પોતાની સાથે ખીજા આશામીને જોડતો હોય તો તેવે પ્રસંગે તે ધરમાદા આપનારને એકલો સ્વઅખતીઆરથી પોતાની મેળે ઉત્પન્ન કરેલી સંયુક્ત દખરેખનું કામ કરવાને છુટ છે.

સાર્વજનિક અને
ખાનગી દાનોને
માટે સામાન્ય ની
યમ

૧૦ જ્યારે રાજ કરતા સતાએ સરકારી ત્રીજોરીના નાણામાંથી સાર્વજનિક કામને માટે કાંઈ ધરમાદા કાંઈ પણ બીમારું કરવા વગર આપ્યું હોય ત્યારે વીદ્વાતાની ખાખતમાં ઘણીજ લાયક હોય તેવા કાંઈ શખસને દખરેખ સોંપવી જોઈએ, પણ ખાનગી ધરમાદાની ખાખતમાં, ઉપર કહેલા અપવાદોને અનુસરી, એ ધરમાદા આપનારની આશા પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

કરજ તથા જામીની વીરો

વારસોની જવા
પદારો

૧ વારસો તેમના વડીલોના કરજને માટે તે વડીલોની પુલ હોય તેટલે સુધી જવાપદાર છે.

મરણ શઘયા
ઉપર કબુલ કરે
લા કરજ વારસો.

૨ મરણ શઘયા ઉપર કબુલ કરેલું કરજ આપવું તનકુરહીમાં કરેલું કરજ પતી રહે ત્યાં સુધી મોકલ રાખવું જોઈએ; પણ જો એ વાત પ્રસીધ હોય કે એ મરણ શઘયા ઉપરનું કરજ સુધયુધી થી કરવામાં આવેલું છે તો એ પ્રમાણિકરવાની જરૂર નહીં, અને મરણ શઘયા ઉપર કાંઈ વારસના લાભમાં કરજની કબુલત ખીજા વારસો તે કરજ ખરું છે એમ કબુલ ન કરેતો તદ્દન રદ પાતલ છે.

એ સખસોએ
ભેગા થઈને કર
જ કર્યું હોય
ત્યારે

૩ જો એ સખસોએ ભેગા મળી કરજ કર્યું હોય, અને તેમાં નો એક જણ મરી જાય તો પાછળ રહેનાર માત્ર તે કરજના નીમે ભાગને માટે જવાપદાર ગણાશે; પણ જો કાંઈ સ્પષ્ટ હરાવ હશે કે ક રહે જણ આખી રકમનો જવાપદાર છે તો પછી પાછળ રહેનાર આખી રકમનો જવાપદાર ગણાશે; કમકે કાયદો એમ અનુમાન કરે છે કે એ કરજની પેદારમાં દરેક જણ સરખા હિસ્સેદાર હતા, અને એક જણ ખીજાને મળેલા નફાના હિસ્સાને માટે જવાપદાર નહીં થવા જોઈએ.

મુસલમાની સરેહ.

[૫૯]

૪ એવી રીતે વળી જ્યાં કાંઈ કરજ આપવાને સાર એ શખસો એકઠા જમીન થયા હોય, અને તેમાંનો એક જણ યુજરી જાય, તેવે પ્રસંગે જો ખીજી રીતે વીરોધ કરાવ નહીં કરવો હોય તો પાછળ રહે નાર આપ્યા કરજને માટે જમીન ગણાશે નહીં.

૫ પણ જ્યાં એ સખસો વેહેવારના કામકાજમાં સહીઆરી અથવા બાગીઆ હોય અને તેની મુકીમાં દરેક જણે સરખી રકમ નાખી હોય અને દરેક પ્રકારે સરખા હોય અને તેવે પ્રસંગે એક સહીઆરી ખીજી સહીઆરીએ કરેલા તમામ કરજો તથા કાડેલા તમામ કરજને માટે જવાબદાર છે. પરંતુ ખીજી પાંતીઆળામાં આ પ્રમાણે થતું નથી; આવા પાંતી આળાની પેઢીના લેહેણુદાર તેના કાંઈ પણ એક નોખા સહીઆરી પાસેથી આપ્યા કરજનો દાવો કરી શકતો નથી; પણ કાંતો તેણે તમામના ઉપર એકઠો દાવો કરવો જોઈએ, અથવા જો તેને કાંઈ એક સહીઆરી ઉપર દાવો કરવો હોય તો તેના હિસ્સા પુરતો દાવો કરવો જોઈએ;

૬ વાલીએ પોતાની સંભાળ નીચેના કાચી ઉમરના સખસને સા ર જે જરૂરીઆત કરજ કાઢ્યું હોય તે કરજ, એ કાચી ઉમરના સખસે પાકી ઉમરનો થએથી ચુકવી આપવું જોઈએ.

૭ કાંઈ દેણુદારને તેના પોતાના કામકાજના વહીવટમાંથી તદ્દન ખાતલ કરવા સામાનીય મનાઈ કરી શકાય નહીં; પણ તેના લેહેણુદારને દખીતા નુકશાન કારક કરારો કરવાથી તેને અટકાવી શકાય છે.

૮ જો કાંઈ દેવાદાર ઉપર દાવો થતાં તે દેવું કબુલ કરે તો તેને પુરત કદ નહીં કરવો જોઈએ. પણ જો તે દેવું ધનકાર કરે અને તે પુરાવાથી સાખીત થાય તો તેને એકદમ કદમા મોકલી દેવો જોઈએ.

૯ જે દેણુદારને છુટો રહેવા દેવામાં આંચો હોય તે દેણુદાર તરફથી હુકમનામું થયા પછી કાંઈ દીલ થાય, અને કરજ બદલ તેને કાંઈ કીમતી અવેજ મળ્યો હોય, અથવા કાયદા કારક કરારથી એ દેવું થએલું હોય તો પછી જો કે તે ગરીબાઈની દલીલ કરતો હોય તો પણ તેને કદમાં મોકલી દેવો જોઈએ.

૧૦ પણ જો દેવું મફત અને કાંઈ પણ કીમતી અવેજ લીધા વગર કરવામાં આંચું હોય (જેમકે કાંઈના જમીન થવાથી થએલું દેવું) તો લેહેણુદાર એ દેવાદાર નાદાર નથી એમ સાખીત ન કરી શકે તો તે દેવાદારને કદ કરી શકાય નહીં.

૧૧ દખીતી નાદારીના પ્રસંગે કદની મુદત નક્કી કરવી એ ન્યાયાધીશરીઓની મરજી ઉપર છે.

જ્યારે એકઠા જમીન હોય ત્યારે

કુટલેક પ્રસંગે બાગીઆઓ એકઠા અને નોખા નોખા જવાબદાર છે

વાલીએ એકઠા દેલા જરૂરીઆત કરજ વીશે

દેણુદારને મનાઈ વીશે

મોડાની કબુલ થવી અને પુરાવાથી કરજની સાખીતી વીશે દીલકરનાર દેણુદારો ખાતલ

કુટલેક પ્રસંગે ન્યાયાધીશ નિયમ

કદની મુદત કયવી રીતે નક્કી કરવી

છુટો રહેવા જે
વાથી પાંછળથી
પકડવાને અટકા
યત નથી.

જન્મતી અને વે
ચાણુ વીરો

ગીરો

સાન

ધરાણુ મુકલી
આજી વીરો

ગીરો મુકના
તથા રાખના
રનો જવાપદારી
ઓ

ધરાણુ મુકલી વ
સ્તુ ધરાણુ રાખ
નારે વાપરવી ન
જોઈએ

ગીરો મુકલી વ
સ્તુની હાની

૧૨ પણ દણુદારને છુટો રહેવા દેવાથી તેના લેહેણુદારોએ તેને ખા
છળથી પકડાવાને અટકાવ થતી નથી. દેવું આપવાને તેની શકતીની
સાખીતી મળેથી તેને પાછળથી તેઓ પકડાવી શકે છે.

૧૩ કાંઈ દણુદારની મીલકત જન્મ કરી વેચનામાં કાયદામાં બહુ
સાવચેતી રાખવા ફરમાવેલું છે. પ્રથમ તો તેનું દેવું વાળવા તેની
પાસેની રોકડ ઉપયોગમાં લેવી જોઈએ, પછી તેની જન્મ મીલકત,
અને છેવટ તેના ધર તથા જમીન.

૧૪ જમીનના ગીરોમાં અને માલના ગીરોમાં કાંઈ તકાવત નથી.

૧૫ મુસલમાની કાયદામાં સાન મંજુર ગણવામાં આવતી નથી,
અને ગીરોમાં કબજો એ અગત્યની સરત છે.*

૧૬ લેહેણુદારને ધરાણુ મુકલી આજ કાંઈને આપવાની તથા વેચવા
ની અથવા કાંઈ પણ વસ્તુ ગીરો મુકલાની છુટ નથી, પણ જો એની
મતલબનો તેની અને દણુદારની વચ્ચે મુદામ કરાર હોય તો તે પ્રમાણે
થઈ શકે છે, કેમકે ધરાણુ મુકલી મીલકત દેવા સમાન ગણાઈ છે, દેવા
માં વ્યાજની મતા હોય તેથી તેમાં કાંઈ વધારો થઈ શકતો નથી.

૧૭ એ એક સામાન્ય નીયમ છે કે ગીરો રાખેલી આજ મુકલાનું
જગોનું અરથ ગીરો રાખનારને શીર છે, અને ગીરો મુકલી આજને ન
બાવવાનું અરથ ગીરો મુકનારને શીર છે; જેમકે જો કોઈ ગીરો મુકલો હો
યતો, ગીરો મુકનારે તેની ખોરાક પુરી પાડવી જોઈએ, અને ગીરો રા
ખનારે તપેલો પુરો પાડવો જોઈએ.

૧૮ કાંઈ દેવા પેટે કાંઈ માલ મીલકત ગીરો કે ધરાણુ મુકલામાં આ
વી હોયતો ગીરો અથવા ધરાણુ રાખનારે તે મુકનારની સમતી વગર
તે વાપરવી એ કાયદેસર નથી, અને જો તે વાપરેતો તમામ કીમતને
માટે તે જવાબદાર છે.

૧૯ જો દેવા જેટલી કીમત પુરતી ગીરવી મુકલી વસ્તુ ગીરવી રા
ખનારના કારય (કસુર) સીવાય ખીજીરતે નાથ પામેતો દેવું પતી બ
ય છે. જો તે વસ્તુ દેવા કરતાં વધારે કીમતની હોય તો એ ગીરવી
રાખનાર તે વધારાને માટે જવાબદાર નથી; પણ જો દેવા કરતાં
તે ઓછી કીમતની હોય તો ગીરવી મુકનારે ખુટતા રૂપિયા
પુરા કરવા જોઈએ; પણ જો એ વસ્તુનો ગીરવી રાખનારના કાર્યથી
બાણી જોઈને નાશ થયો હોયતો દેવા ઉપરાંતના વધારાને માટે એ ગીરવી
રાખનાર જવાબદાર છે.

• ટીપ—વહીવટમાં આ નિયમ પ્રમાણે અમલ ચાલતો નથી, અને કબજા વગરની
ગીરો જેમ હોંડમાં ચાલે છે તેમ મુસલમાનમાં પણ ચાલે છે. મુકલીના ગીરો
આખર મુકદ્દરમાં કત મુદ્દોડકરી પ્રકરણ વા. ૫.

૨૦ જો કોઈ શખસ ધણા લેહેણદાર મુકીને ગુજરી જાય, અને તે માંતા કોઈ એક જણને ત્યાં કાંઈ મીલકત ગીરો મુકી હોય તો એ મરનાર લેણદારની જે મીલકત પોતાના કબજામાં હોય તેમાંથી આ ગીર બી રાખનાર લેહેણદારને પોતાનું લેહેણું વસુલ કરવાનો ખીજા બધા લેહેણદારો કરતાં પ્રથમ હક છે*

ગીરથી રાખનારનો વિશેષ હક

— ૦*૦ —

પ્રકરણ ૧૨ મું

દાવા અને ઈનસાફની બાબતો વીશે.

૧ મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મુદત ખાખત એવો નીયમ નથી કે જે ઉપરાંત હકના દાવાની ફરિયાદી ચાલે નહીં.

મુદત નથી

૨ મ્હેડાના કરારનો રૂએનો દાવો લેખત દસ્તાવેજની રૂએના દાવા જેટલોજ વજનદાર છે.

મોઢાનો અને લેખી કરાર સરખો વજનદાર છે વીધી વીરોધ હસતાવેજો વીશે

૩ દસ્તાવેજમાં કાંઈ વિધિ વિરોધ હોય તેથી જો ખીજી રીતે કરાર પક્ષકારોનો ઈરાદો સ્પષ્ટ રીતે નહીં થઈ શકતો હોય તો તે દસ્તાવેજની રૂએના કરારનું ખજા કમી થતું નથી.

૪ તમામ દાવા વિશે સામાન્ય નિયમ એ છે કે, હક જુએમ મુદત માં પહેલો તેમ તેની શ્રેષ્ઠતા.

દાવાની અગ્રતા

૫ જ્યારે એમાંથી કોયો દાવો પ્રથમની તારીખનો છે એ નફા થઈ શકે નહીં, ત્યારે બક્ષીસની રૂએના દાવા કરતાં વેચાણની રૂએના દાવા શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

બક્ષીસ તથા વેચાણના સામસામા દાવા

૬ કરાર કરનાર પક્ષકારોમાંથી એકનું મરણ થવાના સખખથી થયું કશીને એ કરારનો અંત આવતો નથી. પણ એ કરાર મરનારની પુણી હોય તેટલે સુધી તેના વારસ વજાણોને લાગુ થાયછે, પણ જો કરાર મરનારના પંડનેજ લગતો હોય તો આ નીયમ લાગુ પડતો નથી. દાખલો કે કોઈ જમીન ખેડવા આપ્પાનો દસ્તાવેજ કર્યો હોય તેમાંનો જમીનદાર અથવા ખેડૂત મરણ પામે તો એ દસ્તાવેજના કરારનો અંત આવે છે.

કરારનો અંત

અપવાદ

૭ એવીજ રીતે વળી પંત્યાળામાં તથા કોઈ પણ પ્રકારના રાશી ખાતાના ધંધામાં ગુજરનાર બાગીદારના વારસો સાથે ધંધામાં સામેલ રહેવાની જીવતા રહેનાર બાગીદારોના ઉપર ફરજ નથી, તેમ

વીસેવ અપવાદ

* ટીપ—ગીરો શીવાય પહેલાં દાહાડાના કરજોની ખાખતમાં કાંઈ તફાવત નથી.

છવતા રહેનાર ભાંગીદારો સાથે ધંધામાં સામેલ રહેવાને મુજરનારે ભાંગીદારના વારસો પણ ખંધાએવા નથી; અને એ ફરજ ફરી થવાથી તેમજ શ્વભાવીક મોત થવાથી ટળે છે.

સાક્ષીઓ વીરો
તેમની સંખ્યા

૮ સાક્ષીઓને સોગંદ અપાતા નથી.

ના લાયક સા
ક્ષીઓ

૯ દાવાની દાવાઓમાં જે પુરૂષોની અથવા એક પુરૂષ અને બે સ્ત્રીઓની સાક્ષી ધાતું કહીને અવરુખ જોઈએ.

અંગીકાર નહી
કરવા યોગ્ય સા
ક્ષી

૧૦ મુલામ, નહાની હમરના અને જુઠા અપવાદના તકરીરવાન ઠરેલા સખસો નાલાયક સાક્ષીઓ છે.

૧૧ ખાપની અથવા ખાપના ખાપની, પોતાના દીકરા અથવા દીકરાના દીકરાની તરફેનમાં સાક્ષી. તેમજ દીકરાની અથવા દીકરાના દીકરાની પોતાના ખાપ અથવા ખાપના ખાપની તરફેનમાં સાક્ષી; તેમજ ધણીની પોતાની ઓરતની તરફેનમાં, અથવા ઓરતની પોતાના ધણીની તરફેનમાં; અને નોકરની તેના શેઠની તરફેનમાં અથવા શેઠની તેના નોકરની તરફેનમાં સાક્ષી, અંગીકાર કરવા યોગ્ય નથી.

સિદરહુ

૧૨ તેમજ સંયુક્ત પેઢીના સખંધની ખાખતોમાં ભાંગીદારની સાક્ષી અંગીકાર કરવા યોગ્ય નથી.

સ્ત્રીની સાક્ષી
કેવે પ્રસંગે અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે

૧૩ જે ખાખતો ખાસ સ્ત્રીઓના અખતીઆરની છે તે ખાખતોમાં મરદની સાક્ષીથી પુઠી પામ્યા વગરની સ્ત્રીની સાક્ષી અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે.

સાંભળેલો પુરાવ

૧૪ જન્મ, મરણ, લગ્ન, ધણી ધણીઆણી દાખલ રહેલુ તે તથા કાઝીની નીમણીક સાખીત કરવાને સાંભળેલી વાત પુરાવામાં લેવા યોગ્ય છે; કેમકે આવા કાર્યોના નજરે જોનારા સાક્ષીઓ ધણી વખત મળી આવતા નથી.

વધારે પડતો પુરાવો

૧૫ કોઈ દાવાની પુઠીમાં ઠરાવેલી સંખ્યા હપરાંત સાક્ષીઓની સંખ્યામાં કોઈ વિશેષતા હોવાથી વધારે વજન તેને અપાતુ નથી.

દાવા ઉપરાંતનો પુરાવ

૧૬ સાક્ષીઓના જે પુરાવનું વલણ વાદીની પોતાની હકીકતમાં જે વસ્તુ આવી નથી તેવી કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર વાદીના દાવો સાખીત કરી અપવા સરખુ હોય તે પુરાવ અનાદર કરવો જોઈએ; જેમકે, તેના કોઈ સાક્ષીઓ તેણે પોતે દાવો કર્યો હોય તેનાથી મોટી રકમ તેની લેણી હયાની સાક્ષી પુરેતો તેવો પુરાવો અનાદર કરવો જોઈએ.

જો પુરાવ દાવાનું કારણ બતાવતો હોય

૧૭ સાક્ષીઓને જે પુરાવનું વલણ વાદીએ પોતે જણાવેલ કારણથી જુદા કારણ ઉપર વાદીના દાવો સાખીત કરવા સરખુ હોય તે પુરાવ અનાદર કરવો જોઈએ; જેમકે વાદી વેચાણની રૂએ દાવો રાખતો હોય, અને સાક્ષીઓ ખાક્ષીસની રૂએ તેનો દાવોએ એમ કહેતા હોય.

૧૮ જ્યારે કાંઈ લેહેણાનો દાવો કર્યો હોય, અને કટલાક સાક્ષી ઓઝો દાવાવાળી આપી રકમની સાક્ષી પુરે અને બીજામાત્ર તે રકમના એકાદ ભાગની સાક્ષી પુરેતો વાદી પોતે દાવો કરેલી રકમનો એટલો ભાગ માત્ર મળવા હકદાર છે.

૧૯ જ્યારે પ્રતીવાદી સામાન્ય મુદાનો જવાબ આપે ત્યારે પુરાવ નો બોજો વાદીને સીર છે.

૨૦ જ્યારે કાંઈ જવાબમાં ખચાવની ખાખત હોય, જેમકે રકમ આપ્યાનું અથવા પતાવ્યાનું કહેવામાં આનું હોયતો પુરાવનો બોજો પ્રતીવાદીને સીર છે; એનો નીયમ દાવાની કાયદાના જેવોજ છે, એટલે દરેક મુદામાં છે એમ સાબીત કરવું જોઈએ.

૨૧ પ્રતીવાદી કટલોક પ્રસંગે સામાન્ય મુદાનો જવાબ તેમજ વાંધો ખાસ દલીલ બંને સાથે કરી શકે છે; પણ જો તે એક બીજાથી વીરૂધ્ધ પડતો ન હોય તોજ એ પ્રમાણે તે કરી શકે છે; અને આવે પ્રસંગે સાબીતીનો બોજો જો એ ખાસ દલીલ ખચાવમાં જ રૂની ન હોય તો વાદીને સીર છે; જેમકે, એક આદમી બીજા ઉપર અડધી મીલકતનો દાવો કરે, અને કહેકે હું પ્રતીવાદીની પેઠે એક જ માખાપના લગતની ઊત્પત્તી છું. આ ઠકાણે પ્રતીવાદી એ તકરારને સામાન્ય રીતે ઈનકાર કરી શકે છે. અને તેની સાથે એમ પણ કહી શકે છે કે વાદી જુદા કુટુંબમાં જન્મેલો છે.

૨૨ પ્રથમના દાવાથી વીરૂધ્ધ પડતો દાવો અંગીકાર કરના યોગ્ય નથી; જો તે બંને કાયમ રહી શકે નહીં; જેમકે, કાંઈ સખસે પ્રથમ ના દાવામાં અમુક આદમી તેનો ભાઈ છે એ વાત ઈનકાર કરી હોય તે સખસ પાછળથી આવા સગપણની રૂઢિએ એ સખસના વાર સા ઉપર દાવો કરી શકે નહીં.

૨૩ પરંતુ જો એ દાવો પ્રથમના દાવાથી વીરૂધ્ધ પડતો હોય, અને તે બંને દાવા અનુકૂળ પાણે કાયમ રહી શકતા હોય તો એ દાવો અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે; જેમકે, કાંઈ મીલકત ઉપર એક વખત વેચાણની રૂઢિએ દાવો કર્યો હોય, અને તેજ મીલકત ઉપર ફરીથી એજ સખસે વારસાની રૂઢિએ દાવો કર્યો હોય તો તે દાવો ચાલી શકે છે, પણ જો પ્રથમ વારસાની રૂઢિએ દાવો કર્યો હોય અને પાછળથી વેચાણની રૂઢિએ દાવો કર્યો હોય તો તે દાવો અંગીકાર કરવા યોગ્ય નથી; કેમકે એ ખુલું છે કે આ બંને દાવા અનુકૂળ પાણે કાયમ રહી શકતા નથી.

૨૪ જો કાંઈ માણસ દાવો કરે અને તેની પાસે તે દાવાની પુસ્તીમાં કાંઈ પુરાવો નહોય તો સામાન નીયમ એછેકે પ્રતીવાદીને સોગત આપવા, અને જો સોગત ખાવા ના પાડે તો વાદીના લાભ

જ્યાં માગણીર કમની ખાખતમાં એ પુરાવ જુદો હોય

સામાન્ય મુદા વીશે

ખચાવની ખાખ તવાળી કાંઈ મુદામ દલીલ વીશે

ખાખી તેમજ સામાન્ય મુદાઉપરની તકરાર સાથે કરવી

પ્રથમના દાવાથી વીરૂધ્ધ પડતો દાવો

પણજો તેબંને કાયમ રહી શકતા હોય તો

વાદી પાસેપુરાવો ન હોય ત્યાંજે નીયમ

માં ફેંસલો આપવો જોઈએ; પણ જો તે દાવો તે સોગન ઉપર ધનકાર કરે તો તે દાવામાંથી એ પુકત થાય છે.

અને જ્યારે બંને પક્ષકારો પાસે પુરાવો હોય ત્યારે વાદીનો પુરાવો ધણું કરીને શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. જેમકે, જ્યારે લેહણુદાર અને દેણુદાર બંને વચ્ચે લેહણુદારની રકમ ખાખત તકરાર હોય, અને એ બંને પાસે પુરાવો હોય ત્યારે લેહણુદારનો પુરાવો શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, પણ જો એમાંથી એક પાસે કાંઈ પુરાવો ન હોય તો પ્રતીવાદીનું સોગન ઉપર કહેવું માનવામાં આવે છે.

૨૬ વળી એ એક સામાન્ય નીયમ છે કે જ્યારે બંને તરફેન તરફથી પુરાવો રજુ કરવામાં આવ્યો હોય, અને ખીલ ખાખ તો ખરોખર હોયતો, જે પક્ષકારોનો દાવો વધારે હોય, અથવા એ ખાખતમાં જેનું હીન વધારે હોય તે પક્ષકારના સાક્ષીઓને શ્રેષ્ઠ ગણવા જોઈએ. જેમકે એક વેચાણના કરારમાંથી કાઢી દાવો ઉત્પન્ન થયો હોય, અને તેમાં વેચનાર અને ખરીદનાર વચ્ચે તેની કીમત ખાખત વાંધો હોય, અને બંને પક્ષકાર પાસે પુરાવો હોય ત્યારે જે સાક્ષીઓ વધારે રકમ લેહણી હવાની સાક્ષી પુરતા હોય, એટલે કે વાદીના સાક્ષી શ્રેષ્ઠ ગણવા જોઈએ.

બંને પક્ષકારો પાસે પુરાવો હોય ત્યારે વીરોધનીયમ

દાખલો

એવી રીતનું વેચાણ હોય કે જે માંપક્ષકારો વચ્ચે માલ તથા તેની કીમત બંને વીરોધ વાંધો હોય અને દરેક પાસે પુરાવો હોય

૨૭ અને જ્યારે માલ તથા તેની કીમત બંને વીરોધ પક્ષકારો વચ્ચે વાંધો હોય અને, બંને પક્ષકાર પાસે સાક્ષીઓ હોય ત્યારે વેચનારે રજુ કરેલો પુરાવો માલની કીમતની ખાખતમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે, અને ખરીદનારનો પુરાવો માલની જાત તથા જથ્થાની ખાખતમાં શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

અને જ્યાં બંને માંથી એક પાસે પુરાવો નહોતો ત્યારે

૨૮ જો બંનેમાંથી એક પાસે પુરાવો ન હોયતો તે બંનેને સોગન ન આપવા જોઈએ, અને જો બંને સોગન ખાવા કબુલ કરેતો એ કરાર રદ કરવો જોઈએ, પણ જો એક સોગન ખાય અને ખીલ જો ન ખાયતો સોગન ખાનારની તરફેનમાં હુકમનામું કરવું જોઈએ.

અને તેમની વચ્ચે વેચાણની સરત ખાખત વાંધો હોય ત્યારે

૨૯ પણ જ્યારે એ વાંધો માત્ર વેચાણની સરતો ખાખત હોય, જેમકે નાણા ભરવાની મુદત ખાખત વીગરે, અને બંને પક્ષકારો સોગન ખાવા કબુલ કરે, તો જે પક્ષકાર ઉપર દાવો કર્યો હોય તે પક્ષકારનું સોગન ઉપર કહેવું શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

૩૦ જ્યારે ધણી ધણીઆણી વચ્ચે મેહરની રકમ વીરો વાંધો હોય અને જાને પક્ષકાર પાસે પુરાવો હોય ત્યારે ઓરત તરફનો પુરાવો માન્યો જોઈએ, કેમકે તે વધારે સાબીત કરી આપે છે. તેવીજ રીતે બાઈ આપનાર તથા બાકુઆતની વચ્ચેની તકરારમાં દરેક પક્ષકારનો પુરાવો જેટલે સુધી તે પ્રત્યેકના સાબળ જોખમમાં હોય તેટલે સુધી શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. બાકાની રકમ ખાખત બાઈ આપનારનો પુરાવો, અને મુદત ખાખત બાઈ રાખનારનો પુરાવો શ્રેષ્ઠ ગણાય છે.

૩૧ જ્યારે કોઈ મીલકતનો દાવો પાંધવામાં આવ્યો, હોય અને જે સખસના કબજામાં તે મીલકત હોય તે સખસ એમ કહેકે એ મીલકત ગેર હાજર માલ ધણીની તરફથી મરી પાસે અતામત અથવા ગીર વી મુકલી છે, અને પેતાના કહેવાની પુસ્તીમાં પુરાવ રજુ કરેતો એ દાવો કાઢી નાંખવો જોઈએ; પણ જો દાવેદાર આ ગેરહાજર માલીક તરફથી પોતાને હક પ્રાપ્ત થયાનું કબુલ કરે તો એ દાવો મુજબીજ અનાદર કરવો જોઈએ.

૩૨ એક તરફી ફેસલો કરી શકાય નહીં, કેમકે ઠરાવ કાંતો પ્રતી વાદાની કબુલત ઉપરથી કરવા જોઈએ. અથવા (તે ઇનકાર કરતો હોય તોપણ) સાક્ષીઓના પુરાવા ઉપરથી કરવો જોઈએ; અને જો તે ગેરહાજર હોય તો, એ દાવો તે ઇનકાર કરત અથવા કબુલત કરત એ કહી શકાય નહીં.

૩૩ જ્યારે મુકદમા લવાઈ ઉપર નાંખ્યા હોય ત્યારે એ અગત્યનું છે કે લવાદાનો ઠરાવ એક મતે હોવો જોઈએ;

ધણી ધણીઆણી વચ્ચે અથવા બાકુઆત તથા બાઈઆપનાર વચ્ચેની રીઆઝ.

અતામત અથવા ગીરની મુકલી મીલકતનો દાવો.

એક તરફી ફેસલો.

લવાની રીઝી.

• પણ આ સામાન્ય નીયમમાં એક અપવાદ છે. જો ઓરતની વ્યાજબી મેહર, એટલે કે તેના ખાપ તરફના આ જાતીના સગાઓને જે મેહર મળી હોય તેની સરાસરીનો દર તેણીએ કરેલા દાવાની રકમ કરતાં જાસ્તી હોય તો ધણીએ રજુ કરેલો પુરાવો શ્રેષ્ઠ ગણાય છે. કેમકે એ પુરાવાથી તેણીની તરફની કાંઈ છુટ સાબીત થાય છે—હીડાયા વા ૧ ભૂં પાનું ૧૫૪.

વારસો, કરાર, તથા પરચુરણ બાબતો સંબંધી મુસલમાની કાયદા ઉપર અભિપ્રાય.

—૦૦૦—

પ્રકરણ ૧

વારસા આબતના અભિપ્રાય.

દાખલો ૧

પ્રશ્ન—કાંઈ સખસ વાણ દીકરા મુકાને મરી જાય છે ત્યારે તેઓ તેની મીલકત શી રીતે વેંહેંઆ લેશે?

જવાબ—એ મીલકતના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવશે, અને દરેક દીકરાને એકઠા ભાગ મળશે.

દીકરાને સરખો વારસો મળે છે

પ્રશ્ન—પણ ધારો કે એ સખસે પોતાના ત્રણ દીકરામાંથી એ દીકરાને પોતાની મીલકત પોતાની હયાતીમાં વેંહેંઆ આપી છે, અને એ વી રીતે આપેલી મીલકત એ એ દીકરા અને તેમના વારસોના કે બળમાં છે, ત્યારે આ પ્રમાણે વેંહેંઆ આપેલી મીલકતમાંથી હીસો લેવાને ત્રીજો દીકરો કાયદા પ્રમાણે ધવો કરી શકે છે કે શી રીતે?

જવાબ—પોતાના એક દીકરાને તેમના નોખો નોખો હીસો આપીને એ મીલકતની વેંહેંઆણ કરતી વખત જો પાપનું ચીત ઠેકાણું હોય, અને તેમના પોત પોતાના હીસા અલાયદા એ દીકરાઓના કે બળમાં હોયતો. એ મીલકતમાંથી કાંઈ હીસો મળવાને ત્રીજો દીકરાનો હક નથી.

પણ પાપ પોતાની હયાતીમાં પોતાના કાંઈપણ દીકરાને વારસામાંથી પાતલ કરી શકે છે.

દાખલો ૨.

પ્રશ્ન—કાંઈ એક વાર પોતાના મરનાર મોહોટા ભાઈની મીલકતની કાંઈ જ મીનના સોજમા ભાગ ઉપર માલગી હક મેળવવાને પોતાના ના હાના ભાઈ ઉપર ધવો પાંધે છે. તેમાં એમ માલમ પડે છે કે એ જમીન વડીલો પારજીત નથી, પણ તદન આપ કમાઈની છે, અને એ માલીકના મરણ વખતે તેના કુટુંબમાં એક દીકરી, એક વીધવા એ ભાઈઓ અને એ બેહેનો એટલાં જણ હતાં. આ પ્રમાણે હકીકત છે તો એ માલીકના મરણ પછી તેની આપ કમાઈમાં એ બેહેનોને હીસો મળવાનો હક છે કે શી રીતે, અને આ પ્રમાણે હકીકત છતાં તેઓને હીસો મળવાનો હક છે એમ કયુલક

વડીલો પાસે
તે અને આપક
માધવે તથા
તત નથી

બેહુના બાધ ત
મા દીકરીઓની
સાથે વારસો લે
ઈ શકે છે

દીકરો હશે તે
બાધીઓ તથા
બેહુના ખંનેના
તથા થશે

શીએ તેા ધારો કે એ મરનાર એક દીકરો મુકીને મરી ગયો છે
તેા એ બેહુનાના કાંઈ પણ બ્યાજખી દાવો ચલશે કે શી રીતે?

જ—મરનાર માલીકના મરણ પછી તેની તમામ મીલકત તેના એક
બાધ, તેની એક બેહુના; તેની વીધવા. અને તેની દીકરી વચ્ચે
વહેંચી આપવી જોઈએ. આ બાબતમાં વડીલોથી ઉતરેલી અ
ને આપ કમાઈની મીલકત વચ્ચે કાયદો કાંઈ તફાવત ગણતો નથી
એટલા માટે આવી હકીકતને પ્રસંગે મરનારની બેહુના તેણી
મેળવેલી મીલકતમાં હિસ્સો મેળવવા હકદાર છે. જો મરનાર
માલીક દીકરો મુકીને મરી ગયા હોયતો, તેના બાધીઓ તથા બે
હુના ખંને વારસામાંથી ખાતલ થશે, અને તેમને કાંઈ પણ હિ
સ્સો મળવાનો હક રહેશે નહીં. એવે પ્રસંગે મીલકત એકલી એ
દીકરાને, દીકરીને, તથા વિધવાને ઉતરશે. વીધવાને તેના કાયદસર
હિસ્સા દાખલ આક્રમે ભાગ મળશે, અને પાકીની મીલકત દી
કરા તથા દીકરીને મરદને ખમણી ગણી વહેંચી આપવામાં
આવશે.

હાખલો ૩

જ—કાંઈ ઓરત પોતાને પોતાના ધણી અને દીકરાની તરફથી વારસા
માં મળેલી મીલકત મુકીને મરી જાય છે ત્યારે એ મીલકત તેના
ધણી અને દીકરાના સગાં કે જેઓ એ ઓરતનાં પોતાનાં સગાં
નથી. તેમને મળશે કે એ ઓરતના બાપને મળશે, અને આવી
તરેહના વારસાના કામમાં સ્થાવર અને જંગમ મીલકતમાં કાંઈ
તફાવત છે કે શી રીતે?

જ—એ વીધવાને પોતાના ધણી અને દીકરાની તરફથી વારસામાં મળે
લી મીલકત તેના ધણીના કે તેના દીકરાનાં સગાં જેઓ તેનાં પો
તાનાં સગાં નથી તેમને મળશે નહીં. પણ તેના બાપને, બાધીઓને
અથવા ખીર્જા સગાં જેઓ કાયદા પ્રમાણે તેના વારસો છે તેમ
ને મળે છે, અને આવી બાબતમાં સ્થાવર અને જંગમ મીલકત
માં કાંઈ તફાવત નથી; પણ તે સંપત્તી મીલકત વારસામાં સરખી
રીતે મળી શકે છે.

હાખલો ૪

જ—ગુલામડીઓના પેટના ફરજદારો તેમના બાપની મીલકતમાં વાર
સો મળવાનો હક છે કે શી રીતે?

જ—મરનાર સમસના તમામ ફરજદારો, પછી તે ગુલામડીના કે સ્વતં
ત્ર પસંદગી ઓરતના પેટનાં હોય તેમને કાંઈ પણ તફાવત વચ્ચે
ર વારસાના કાયદા પ્રમાણે તેમના પોત પોતાના હિસ્સા મળવા
નો હક છે.

ગુલામડીઓના
પેટના ફરજદારો
ખીજા ફરજદારો
ખીજા સરખીયી
જો વારસો મળે છે

હાખલો ૫

પ્ર—જો વીધવાના ખતાબા પ્રમાણે તેણીનો સામાવાળીઓ તેના ધણીના મરણ પછી મુસલમાની ધર્મ છોડી ખીજ ધર્મમાં પેઠા હોય તો તેથી તે વારસામાંથી ખાતલ થશે કે શી રીતે?

જ—ઉપર કહયા મુજબ ધણીના મરણ પછી ધરમ ત્યાગ કરવામાં આવ્યો હોયતો ધરમ ત્યાગથી તેનો (ધણીનો) ભાષ વારસ દાખલ તેનો હક મેળવવાથી ખાતલ થશે નહી, કમક વારસો ઉતરતી વખતે તે વીધવાના મરનાર ધણીનાજ ધરમમાં હતો.

ધણીના મરણ પછી ધરમ ત્યાગ કરવાથી વારસો મળવાને હરકત નથી

હાખલો ૬

પ્ર—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે દત્તકનું કારણ પાકું થવાને સાર શીથી રાશતો જરૂરી છે, અને કાયદસર રીતે દત્તક લેવાએલા સખસને શા શા હક પ્રાપ્ત થાય છે? પોતાને દત્તક લેનાર ખાપે મુકલી મીલકતમાં વારસો મળવા તેનો કાંઈ હક છે કે શી રીતે, અથવા દત્તક લેનાર ખાપને તેની હયાતીમાં તેની તમામ મીલકત વેચી નાંખી અથવા બક્ષીસમાં આપી દઈ તેના દત્તક લીધેલા દીકરાને તદ્દન વારસામાંથી ખાતલ કરવાની છુટ છે કે શી રીતે?

જ—દત્તક લેનાર ખાપની હયાતીમાં કે તેના મરણ પછી દત્તક લીધેલા દીકરાને તેની મીલકત ઉપર કાંઈ પણ હક નથી. દત્તક લેનાર ખાપનો તેનો પોતાની મીલકત ઉપર સ્વતંત્ર અખતીઆર છે, અને જો કે ઉપર પ્રમાણે પોતાની મીલકતની વ્યવસ્થા કરવાથી દત્તક લીધેલો દીકરો કેવળ નીરાધાર થઈ જાય તોપણ, વેચાણથી, બક્ષીસથી, અથવા ખીજ રીતે તેની મરણ માટે તેમ તેની મીલકતની વ્યવસ્થા કરવા તેને છુટ છે.

દત્તક લેવાથી વારસામાં હક મળતો નથી

હાખલો ૭ મો.

પ્ર—એમ ધારો કે આ પ્રસંગ દાવાદાર જે ઓરતની મીલકત ઉપર કાયદા પ્રમાણે વારસ દાખલ તે દાવો રાખે છે તે એ રતનું ખુન કર્યાનો તોહમતદાર અને શકે ઉપર યુનેકઝાર કર્યો હોયતો તે વારસામાંથી ખાતલ થશે કે શી રીતે?

જ—ખુનનો માત્ર શકે વારસાનો હક છીતાંથી લેવાને બમ્મ નથી. એ યુનોહ પુરણ રીતે સખત થાય તે શીતાય શકવાળા સખસને વારસ દાખલ મીલકતમાં ઉતરાધીકાર મળે છે, પણ કપાર કે ખીજ રીતે વારસો મળવાનો તેનો હક વાંધા રહીત હોય ત્યારે.

ખુનનો શકે ખુન રીતે સાખીત થયા વગર વારસામાંથી ખાતલ કરતો નથી

હાખલો ૮

પ્ર—ખીજનો જામીન થવાથી કાંઈ મુસલમાન કરજદાર, થઈ ગયો હો

ય ત્યારે તેના મરણ પછી તેના વારસાને તેની પાસેથી જે મીલકતનો વારસો મળ્યો હોય તે મીલકતની રકમ સાથે સમ્બંધ રાખ્યા વગર તે લોકો તેનું કરજ આપવા પાત્ર છે કે શી રીતે? અને ધારો કે તેણે કાંઈ મીલકત ન મુકી હોયતો એ કરજ આપવા તે જવાબદાર છે કે શી રીતે? જો કરજ આપવા પાત્ર હોય, ને વારસે માં એ ભાઈ, એક ભત્રીજો અને એક દીકરો હોયતો તેમાંનો કોણે એ કરજ આપવા પાત્ર છે?

પુંછ હોય તેટલે સુધી વારસો તેમનાં વડીલોનું કરજ આપવાનું જવાબદાર છે, તે ઉપરાંત નથી

ક—જો કરજદાર મરણ વખતે મીલકત મુકી હોયતો મરનારના જે વારસના કપજમાં એ મુકલી મીલકત હોય તેની પાસેથી લેહેણુ દાર પોતાનું લેહેણુ માગી શકે છે; અને વારસના દાવા પતાવ્યા પહેલાં મરનારનું કરજ ચુકાવી આપવું જોઈએ. જો પુંછ કરજ કરતાં વધારે હોય તો એ વધારો વારસો વેંદ્યો લેશે; પણ જો કરજ કરતાં પુંછ કમી હોય તો તે તમામ પુંછ દવામા આપવી જોઈએ; તે પછી બાકીના દેવાને માટે વારસો જવાબદાર નથી. જો મરનારે મીલકત ન મુકી હોય તો લેહેણુ દારોનો દાવો તેના વારસો ઉપર ચાલશે નહીં. જો દેણુદાર મરણ વખતે એક દીકરો, એ ભાઈ; અને એક ભાઈનો દીકરો મુકી મરી ગયો હોય તો તેનો દીકરો કરજ આપવા પાત્ર થશે, અને લેહેણુદારોનું પતાવ્યા પછી જો વધારો રહેશે તો કાયદા પ્રમાણે તે તેને એકલાનેજ મળશે. તેની હયાતીમા એ મીલકતમાં કાંઈ પણ હિસ્સો ભાઈ કે ભાઈના દીકરાને વારસામાં મળી શકતો નથી.

દાખલો ૯

પ્ર—એક ઓરતને એ દીકરા છે. તેમાંનો એક જણ પોતાની માગી હયાતીમાં એક દીકરી મુકી મરી ગય છે. એ ઓરતના ગુજર્યા પછી તેણે મુકલી મીલકત લેવાને એ દીકરી પોતાના બાપના હકથી દાવો કરે છે ત્યારે એ દીકરીના ગુજરનાર બાપના ભાઈ એટલે તેના કાકાની સામે તેનો દાવો ચાલશે?

ઉ—એ દીકરીનો દાવો તેના કાકાની સામે ચાલી શકે નહીં, કમકે તેનો બાપ પોતાની માગી હયાતીમાં ગુજરી ગયો છે; અને એ માનો બાજો છોકરો હયાત છે તેથી એ છોકરી વારસામાંથી બાતલ થાય છે વારસે એ છોકરીનો પોતાની વડીઆઈની મીલકત ઉપર વારસાનો દાવો પોહોંચતો નથી.

દાખલો ૧૦

પ્ર—એવું ધારો કે વારસે માંથી કાઢ ગાંડો અથવા આંધળો છે તો આ કારણથી તે વારસામાંથી બાતલ થાય છે?

મરનારના હક ધીવારસો લેવાનો દાવો ચાલી શકે નહીં

જ—વારસો મળવામાં જે કારણોથી અટકાવ થાય છે તે કારણોમાં કાંઈ જાતનું 'ગાંડાપણું' અથવા અંધાપો દાખલ નથી, તેથી આવા વારસોને ખીજ વારસોની પેઠે જ પોતાના યથાજગી હી રસા લેવાનો હક છે.

ગાંડાપણું અ
ને અંધાપો ના
સાથક કરતાનથી

દાખલો ૧૧

મ—જે ઘોરતો તેમની માની હયાતીમાં તેમની માની મીલકતમાં પોતાનો વારસો મળવાનો હક છોડી દીધા બાબતનો ખીજ જે વારસોને દસ્તાવેજ કરી આપે છે, તે દરેક ઘોરતો જે સખસોને તેમણે દસ્તાવેજ કરી આપ્યો તેમની પાસેથી એક એક હજાર રૂપિયા લીધા છે, અને તેમની માના મરણ પછી લગભગ પાર વરસ સુધી તેઓએ કાંઈપણ દાવો નથી કર્યો; પણ છેવટે તેમની માએ મુકલી મીલકતમાં તેમનો કાયદા પ્રમાણે હિસ્સો મળવા તેમણે દાવો કર્યો, જે સખસોને હક છોડી દીધા બાબતનો દસ્તાવેજ કરી આપવામાં આવ્યો હતો તે સખસોને મ.એ પક્ષી સનામું કરી આપ્યાનું કહેવામાં આવેલું, અને જે પક્ષીસનામું એ જે ઘોરતોએ કરી આપેલા હક છોડી દીધા બાબતનો દસ્તાવેજ તેમના હાલના દાવાને કાંઈ પણ રીતે દરકત કરતા છે કે શી રીતે?

જ—હક છોડી દેવો એટલે જે હક પ્રાપ્ત થઈ ગયેલો હોય તે મુકી દેવો, અથવા ખીજ ઉપર ચાલી શકે તેવો દાવો નહીં કરવો, અથવા કરવાથી દુર રહેવું એ ખુલ્લું છે કે માની હયાતીમાં દીકરી એના વારસામાં હક નથી, અને એટલા માટે તે માની હયાતીમાં કાંઈપણ સખસ ઉપર તેમનો દાવો ચાલી શકે તેવો નથી એટલા માટે એ ઉપરથી સાબીત થાય છે કે માની હયાતીમાં દીકરી એના હિસ્સા છોડી દીધા બાબતનો દસ્તાવેજ રદ ખાતલ છે, કેમકે વાસ્તવીક રીતે જોતાં આતો જે હકની હયાતી નથી તે હક છોડી દીધા ખરોખર છે. એટલા માટે માના મરણ પછી પ્રાપ્ત થતો વારસાનો હક આવા કાર્ધથી નાબુદ થઈ શકતો નથી, અથવા તેથી તેણે મુકલી મીલકત ઉપર દાવો રાખવા અટકાવ થઈ શકતો નથી. લગભગ પાર વરસ સુધી દાવો નહીં કરવાથી આ દાવો છેવટે સ્વીકારવાને કાયદા પ્રમાણે કાંઈ અડચણ નથી.

વડીલની હયા
તીમાં વારસાનો
હક છોડી દીધા
બાબતનો દસ્તા
વેજરદખ તથા જે

દાખલો ૧૨

મ—કાંઈ સખસે એક ઘોરત સાથે લગ્ન કર્યું; આ ઘોરત સ્થિતીમાં તેની ખરોખર હતી, અને તેની સાથે લગ્ન કરવામાં કાયદા

રાખેલીના છે
કરોને તેમનાપા
વની મીલકતમાં
વારસો મળતો
નથી

પ્રમાણે કાંઈ હરકત નહોતી. આ ભગવતી તેને ફરજ દેતી થઈ. પાછળથી કાંઈ નહોતી સાથે તેને સમજ થયો, પરંતુ તે નહોતી ને તે પરણી નહોતો. આ નહોતીના પેટના પાણી કટલાક ફરજ દેતી થયાં. વસિયતનામું કરવા વગર ગુજરી ગયો. હવે ક્યાલ એ છે કે ઉપર કહેલી વગર પરણીની ઓરતના પેટના ફરજ દેતો તેની મીલકતમાં કાંઈ પાણી ભાગ મળવાનો હક છે કે તે તમામ મીલકત તેની વીધવા અને તેના પરણીતના ફરજ દેતો મળી જાય?

જ—ઉપર પ્રમાણે હકીકત હોય ને જો મરનાર અને નહોતી વચ્ચે ભગવતી થયેલું સાખીત ન થાય, અને એ વાત ખુશી હોય કે તેના પેટના ફરજ દેતો ભર કર્મનો પેદાર છે તો પેગંબરના કહેવા પ્રમાણે મરનાર તેમનો પાપ સાખીત થશે નહીં—“ફરજ દેતો જમ ને સ્ત્રીઓ છે તેમના હોય છે, પણ ભર કરમ કરનારાને એવો દાવો કરવાની મના છે”. એટલા માટે પાપ નહીં સાખીત થવા થી, અને વસિયતનામું નહીં હોવાથી, એ ભર કરમના ફરજ દેતો ને મરનારના મીલકતનો કાંઈ પાણી ભાગ મળતો નથી, પણ એ તમામ મીલકત પરણીત સ્ત્રીના પેટના ફરજ દેતો પ્રાપ્ત થશે.

દાખલો ૧૬

પ—એક સખસ કટલીક જમીન, અને ચાર દોકરા મુકીને ગુજરી ગયો. જેમાંના એ દોકરા સંતતી વગર ગુજરી ગયા. પાછળ રહેનાર એ દોકરા (અ) અને (બ) ની પાસે એ જહાગીરનો સંયુક્ત હક્ક બનેલો રહ્યો. (બ) પાછળથી એ દોકરા (ક) અને (ડ), અને એ દોકરીઓ (ઈ) અને (ફ) મુકીને ગુજરી ગયો. આ સખસો તેમના કાકા અને તેના દોકરા (ગ) અને (હ) ની સાથે સદરફુ જમીનના સંયુક્ત માલિક દાખલ રહ્યા. પછી (અ) ગુજરી ગયો; અને પાછળ રહેનારાઓ હજુ પણ એમને એમ એકઠા રહ્યા. પાછળથી (ક) અને (ગ) એક પછી એક ગુજરી ગયા, અને (ડ) પછીથી માલમ પડતો નથી, તેમ તેના બીરો કાંઈ ખાખર પણ મળી શકતા નથી, સહથી છેલ્લો (હ) ગુજરી ગયો અને તેની પાછળ તેની વીધવા ઓરત રહી. હવે (બ) ની દોકરીઓ શી વાચ આ વીધવા એકલીજ દાવાદાર છે ત્યારે આ સખસોને એ જહાગીરનો વારસો કટલો કટલો મળવાનો હક છે?

જ—આ પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે એ જહાગીરના સોળ ભાગ પાડવા જોઈએ જેમાંના એ ભાગ મળવા (ક) ની વીધવાનો હક છે અને (ઈ) તથા (ફ) ને, એટલે દરેકને સાડાત્રણ મળવાનો હક છે. પાકીના સાત જે કે ચોખ્ખા રીતે નહીં માલમ પડતા સખસ (ડ)

ન મળવા જોઈએ તે સાત ભાગ ખીજ કાઢી પણ વારસને તુરત નહીં મળવા જોઈએ; પણ તેમાંના ચાર ભાગ કાઢી દરરડીના હસ્તક રાખવા જોઈએ, અને પાકીના ત્રણ ભાગ એ નહીં માલમ પડતો સખસ ફરીને માલમ પડવાને સાફ ઠરાવેલી મુદત વીતી રહે ત્યાં સુધી રાખવાને સાફ પાકીની મીલકત જે સખસ અથવા સખસોના કમળમાં હોય તે સખસોને સોંપવા જોઈએ. આ ઠરાવેલી મુદત તેના જન્મથી ગણતારાને વરમતી છે તે દરમિયાનમાં જો તે પાછો માલમ પડે તો એ તમામ સાતે ભાગ તેને આપી દેવા જોઈએ, પણ જો સદરહુ મુદત વીત્યા પહેલાં તેનું શું થયું તેની કાંઈ ખબર ન મળે તો દરરડીના હાથમાં અનામત મુકેલા ચાર ભાગ તેના વારસો વારસામાં લેશે, અને પાકીના ત્રણ ભાગ પહેલી વેંદે ચણ વખતે જે ખીજ વારસોને કબજો મળ્યો હશે તેમને આવશે.

ઠાખલો ૧૪

મ—(અ) નામનો એક મુસલમાન (બ) અને (ક) એ નામની પોતાની બે ઓરતોને મુકીને મરી જાય છે ત્યારે તેની મીલકતનો વારસો એ બે વીધવાઓને સરખે હિસ્સે મળશે કે શી રીતે? કાયદા પ્રમાણે તેમના હક સરખા છે કે તેમાં કાંઈ ફેર છે?

જ—જો છોકરા હોય ને ધણીની મીલકતનો આઠનો ભાગ અને જો છોકરાં ન હોય તો એવો ભાગ વીધવાને મળે છે. અને આ બંને પ્રસંગે વીધવાઓ સરખે ભાગે હિસ્સા વેંદે આ લેશે.

વીધવાઓ સરખે હિસ્સે વેંદે આ લે છે.

ઠાખલો ૧૫

મ—લખનો કરાર કેવા પ્રકારનો હોય છે, અને કઈ સરતો હોય ત્યાં રે ઓરતને તેના ધણી ગુજરી જાય ત્યારે તેની મીલકતના ઉત્તરાધિકાર મળે છે.

જ—અહીં, ઈઆ કરાર, એ શબ્દનો એક સ અર્થ બેશુ પાંધવું એવો થાય છે; અને બે સખસોને લગ્નમાં જોડવા એ લખનો કરાર કહેવાય છે. આ કરારમાં પક્ષકારોની માગણી અને કબુલાત અવશ્ય જોઈએ. જો પરણનાર આ ઉમર લાયક હોય તો તેણે કબુલાત આપેલી હોવી જોઈએ, અને વાલીઓ તથા સાહે દા ક્રિયા વખતે હાજર હોવા જોઈએ. આ પ્રમાણે હકીકત બની હોય, ને ઓરતને તેના ધણીએ તલાક ન આપી હોય તો તેણે તેના ધણીને મારી નાખ્યો હોય, તથા તે કાઢીની ગુનામ ન હોય, તથા જુદા ધરમની ન હોય તો આ ઓરતને તેના ધણી

કાયદા પ્રમાણે ના લખની સરતો

ની મીલકતનો વારસો મળવાનો હક છે. જો છોકરાં હોય તો આ વીધવાને આઠમો ભાગ, અને છોકરાં ન હોય તો એથો ભાગ મળે છે. બાકીનું કાયદા પ્રમાણિત હિસ્સેદારોને મળે જાય છે, અને તે ન હોય તો તોળીદારોને, અને શેષાધીકારીઓ ન હોય તો દુરના શગને અને તે ન હોય તો શરકાર તો જોરીમાં જાય છે.

દાખલો ૧૬

પ્ર—કાંઈ ગખસને એક દીકરો અને એ દીકરીઓ છે. દીકરો તેના પહેલાં ગુજરી ગયો, ત્યાર પછી બાપ એ એ દીકરીઓ શ્રીવાષ એક વીધવા અને એક દીકરાની દીકરી મુકીને ગુજરી ગયો. એવું સાચેન થયું છે કે એ વીધવાની મેહરને માટે અમુક રકમ મુકર કરવામાં આવી હતી. માટે હવે અવાલ એ છે કે એ વીધવાને તેની મેહર બદલ અને વારસાના તેના કાયદાસર હિસ્સાની રકમ એ ગુજરનારની મીલકતમાંથી કટલું મળવાનો હક છે, અને મરનારની દીકરીઓ અને દીકરાની દીકરીને એ મીલકતમાંથી કટલો કટલો હિસ્સો મળી શકે છે?

મેહરના પ્રથમ
ના દાવાઉપરાંત
વીધવાને કાયદા
સર હિસ્સો મ
ળે છે

ઉ—જો મેહરને ઠરવેલી રકમ મીલકતના કીમત કરતાં વધી જતી હોય તો મીલકતનાં કાંઈ પણ ભાગ ઉપર વારસાનો હક પોતે પામે નથી, પણ સંધર્ભ મીલકત મેહરના કાનની રકમને વીધવાને મળશે, જો મેહરને આંખી મીલકત કરતા કમી હોય તો મીલકતનું જે ઉપર તેમાંથી પ્રથમ મેહરનો દાવો પડેલો. અને જે બાકી રહે તેમાંથી ૧/૩ ભાગ વીધવાને તેના વારસાના કાયદાસર હિસ્સા બદલ આપવો. અને બાકીના ૨/૩ ભાગ એ દીકરીઓને સરખે ભાગે વહેંચી આપવા. દીકરીઓ જીવી હોય ત્યાં સુધી દીકરાની દીકરીના વારસા ઉપર હક નથી,

દાખલો ૧૭.

પ્ર—કાંઈ એક સખસે રહેવાનું ઘર બાંધીને લગત ગપને તેની દીકરીને કન્યાદાનમાં આપ્યું. જે ધણીની સાથે તેને પરણાવી હતી, તેને આ ઓરતના પેટના કટલાંક ફરજ હોય, અને કટલાંક ફરજ હોય ગુલામડીઓના પેટનાં પણ થયા હવે ધણીધણી આણી બાંને ગુજરી જાય છે. ત્યારે પેલા ઘર ઉપર પરણેલી ઓરત એકલીતાંજ છોકરાં હક કરે કે ગુલામડીઓના પેટના છોકરાઓ નો પણ વારસાની રકમ હક ચાલે?

૩—જો ધણી તેની પરણેલ ઓ પહેલાં ગુજરી ગયો હોય તો ગુનામડીઓનાં પેટનાં છોકરાંઓનાં એ ધર નર કંઈજ હક પહેંચતો નથી. કાયદા પ્રમાણે પરણેલ જાનાં છોકરાંઓને તેના માએ મુકલી સ્વાવર તથા જંગમ ખેતી પ્રકારની તથાગી મીલકત તે વારસે મળતો. જો પરણેલ ઓ તેના ધણીના પહેલી ગુજરી ગઈ હોય તો તે જાની મરતર તથા જંગમ ખેતી પ્રકારની મીલકતને એણે બાગ પતાવામાં મળવાના હક મળે. આ પ્રમાણે મળેલી મીલકતનો તેના કાયદાસર હિસ્સો કાયદા પ્રમાણે તેના દીકરાં તથા દીકરાને એ હિસ્સા અને દીકરીને એક એ પ્રમાણમાં વહેંચી આપવા જોઈએ, પછી આ છોકરાં પરણેલ જાના પેટનાં હો કીત ગુનામડીઓના પેટનાં હો તેની આંતા નહીં.

જો પરણેલી ઓ પહેલાં ધણી ગુજરી ગયો હોયતે તેણીના છોકરાં એકલા નો તેણીની મા મકત કીતર વારસે ને હક મળે ; પણ જો એણી પહેલી ગુજરી ગઈ હોય તો ધણીના વારસે ને પણ ૧/૨ મળશે.

દાખલો ૧૮

૫—કાંઈ સમયે બીઆ મોકાસાના લેખ કરી પોતાની પરણેલ જાને તેની મહેરનો થોડો બાગ પતાવામાં પોતાની તમામ મીલકત લખી આપી. આ પ્રમાણે મળેલી મીલકતનો કબજો એ સ્ત્રીના હાથમાં તેના જીવના સુધી મળ્યો, અને તે તેના ધણીના પહેલી સંતીવગર ગુજરી ગઈ. બીજી પરણેલ જાના પેટના દીકરા અને દીકરી મુકતે થોડા વખત પછી તેનો ધણી પણ ગુજરી ગયો. આ છોકરાં તેમના બાપે મુકલી મીલકત ઉપર દાવો કરે છે. પણ મરતર જાના એ બત્રીજ (જેમાંના એકનો વારસ તેના દીકરા છે) ને બીઆ મોકાસાના લેખથી એ મીલકત તેની મહેર પતાવવામાં આપવામાં આવેલી તે લેખની રૂબરૂ તમામ મીલકત લેવાનો દાવો કરે છે. આ પ્રસંગે એ તકરારી મીલકત ઉપર કોનો હક ચાલશે.

૬—આ પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે પોતાના આગતે મુકલી મીલકતનો અડધો હિસ્સો કાયદાસર રીતે તેણીના ધણીના મળે છે. આ અડધો હિસ્સાની મીલકત ધણી ગુજરી જાય ત્યારે બીજી સ્ત્રીના પેટનાં તેનાં કુરજાંદાને મળશે. બીજી અડધો બાગની મીલકત ગુજરતર જાના બત્રીજ વડે મળે. હિસ્સો વહેંચી આપવામાં આવશે, અને તેમાંના એક જુદા નરણ પછી તેનો આ હિસ્સો તેના દીકરાને મળશે.

જો ધણી પહેલાં કુરજાંદા વગર ગુજરી ગઈ હોય ત્યારે એ ધણી ધણીના બીએકના વારસે ને સમગ્ર હિસ્સો વારસે મળશે.

દાખલો ૧૯

૭—કાંઈ આરત પોતાના પહેલાં ધણીની હયાતમાં બીજા ધણીને પણ હોય છે. અને આગણત્રીસ વરસની યુદ્ધ સુધી એ બીજા ધ

હી સાથે સ્ત્રી બાવે રહેછે, અને તે મુદતમાં તેને એ ખીજા ધં
ખીથી કટલાંક છોકરાં થયાં છે, ત્યારે એ ખીજો ધણી ગુજરેથી
તેની મીલકતનો વારસો લેવાનો એ સમગ્રી રૂઢિએ તે સ્ત્રીના
હક પોહોચશે? અને એવું ધારોકે કાંઈ પુરુષ એક વિધવા, ત્ર
ણ દીકરા, એક દીકરી, અને એક ભાઈ મુકીને મરી જાય છે,
અને તેઓ એ પુરુષની મીલકતનો વારસો લેવાને દાવો કરે છે,
ત્યારે તેમના દરેકને કટલો કટલો હીસ્સો મળશે? અને ગુજર
નારે પોતાના છેલા મંદવાડમાં પોતાનો એવો વીચાર જણાવ્યો
હોય કે મારી વિધવા અને છોકરાંએ (એટલે જેઓ તેની વિધ
વા અને છોકરાં છીએ એવો દાવો કરે છે તેમણે) મારી બધી
મીલકત લેવી, તો આ વ્યવસ્થા મંજૂર ગણાશે? અને તેઓ કે
વી રીતે ભાગ વહેંચા લેશે?

જેહા ધણીની
દયાતીમાં ખીજા
નાર સગન કરના
રૂઢિપત્રેથી

ઉ—જ્યાં સુધી જેહા વારનું સગન તલાકથી અથવા ખીજા રીતે ર
દ થયા વગર જારી રહેશે ત્યાં સુધી કાંઈ સ્ત્રીનું ખીજા ધણીની
સાથે થયેલું લગ કેવળ કાયદા વીરુદ્ધ છે, અને જો આવી રીતે
થયેલા ખીજા સમગ્રી રૂઢિએ તેઓ દંપતી બાવે એકસા રહેતો તે
છીનાલુ કહેવાય અને તેમને જે છોકરાં યાચ તે અનૌરસ ગણા
ય છે, અને તેઓ તથા તેમની મા, તેમના ગુજરનાર પાપની
મીલકતનો વારસો લેવાને, ખીલકુલ પાત્ર નથી. જો ખીજો સવાલ
ઉપર સખેલા પક્ષકારોના સખંધી હોય તો જે સ્ત્રી મરનારની
વીધવા હું એવું કહે છે તે અને તેનાં છોકરાં એ મીલકતના
કાંઈ પણ ભાગના હકદાર નથી. અને એક રકતના હક સખંધ
ધી બધી મીલકત મરનારના ભાઈને મળશે. પણ મરનારે પોતા
ના મંદવાડમાં જે મોહોડથી વ્યવસ્થા કરી છે તે તેની મીલકત
ના જીજા હીસ્સા જેટલી મંજૂર ગણાશે, અને જે સ્ત્રી તેની વી
ધવા હું એવું કહે છે તે અને તેના છોકરાં તે હીસ્સો સરખે
ભાગે વહેંચા લેશે, જો એ સવાલ, જે સખસોને વારસા ઉપ
ર કાયદા પ્રમાણે હક છે તેઓની પાપનને સામાન્ય રીતે લાગુ
પડતો હોયતે. તેનો ઉત્તર એ છે કે, વીધવાનો હીસ્સો ૧ છે,
અને પાકીનું દીકરા અને દીકરી વચ્ચે વહેંચા આપવું જોઈએ,
એવી રીતે કે દીકરીના કરતા દરેક દીકરાને બમણું મળે. મરના
રના ભાઈનો વારસા ઉપર હક પોહોચતો નથી.

બાધાતર કરતાની દીપ—આ દાખલામાં જે વીધવા અને
તેનાં છોકરાં રીશે સખેલું છે તેઓ મરનારના કાયદા પ્રમાણે
વારસો નથી. તેથી સઘળો વારસો મરનારના ભાઈને મળવાનો.

પરંતુ તેઓને મરનારની મીલકતનો કું મળશે એવું લખ્યું છે તે એવા સમયથી કે મરનારે મરતી વખતે તેમને બધી મીલકત આપવાને માટે વ્યવસ્થા કરી, એટલે તેમને બધી મીલકતનું મૃતદાન આપી જાયું થયું. પણ મૃતદાન મીલકતના ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે આપી શકાયું નથી, તેથી વધારેમાં વધારે મૃતદાન જે મીલકતનો કું તે એ વીધવા અને તેનાં છોકરાને મળશે.

મૃતદાન માત્ર પરાયા સંપત્તિને એટલે જ એ વારસ નથી તેમને આપી શકાય છે. પરંતુ આ દાખલામાં વીધવા અને તેના છોકરાં મરનારના વારસ કાયદા પ્રમાણે ગણી શકાતાં નથી તેથી તેમને આપેલું મૃતદાન મંજૂર છે.

દાખલો ૨૦

મ—પાતાના બાપની પાસેથી વારસામાં આવેલી ઝાઝાગીર પાતાના કબજામાં છે ને એક સપ્તસ ગુજરી ગયો તેને ત્રણ એ રતો હતી તેમાંની એક એરત એક દીકરા મુકી તેની હયાતીમાં ગુજરી ગઈ હતી બીજી અને ત્રીજી એરત જે તેની પાછળ રહી તેમના પેટના એ દીકરા અને બે દીકરીઓ બધાં જીવતાં હતાં. આ સપ્તસો રીવાજ તેણે એક બેઠન મુકી હતો, એટલે બધા મળીને તેની મીલકતના આઠ દાવાદાર છે તેથી વીધવાએને કે દીકરીઓને કાંઈ પણ ભાગ આપ્યા વગર ને. દીકરાઓએ તમામ મીલકત કબજે કરી. તેના ગુજરા પછી તેની બેઠન (અને તે બેઠન ગુજર્યા પછી તેના વારસે) જ્યારે તેની ત્રીજી એરતની દીકરી એ મીલકતમાં હસ્તિ મળતા દાવો કરે છે કબજે કરી બે દસા દીકરા એમ દલીલ કરે છે કે અતાદીકાળથી અમારો વારસામાંથી ખાતલ કરવા તેમના કુટુંબમાં રીવાજ છે, આ રીવાજ બાબત દાવાદાર તેમના જવાબમાં ધનકાર કરે છે અને કહે છે કે નાણાંમાં તથા જમીનમાં હમને વારસાને થોડો હક મળી ચુક્યો છે. આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે દાવો કરનાર સંપત્તિને ગુજરાને મુકેલી મીલકતનો કાંઈ પણ ભાગ વારસામાં મળવાનો હક છે કે નહીં અને જો હોય તો દરકને કંટસો હી રસો મળવો જોઈએ?

ઉ—કબજો જુદા જુદા પ્રકારનો હોય છે. એ વાત સ્પષ્ટ બતાવેલી નથી કેવી સરતે અને કેટલી મુદત સુધી એ મીલકત ગુજરાનાર તથા તેના બાપના કબજામાં રહી, તેમજ એ મીલકતના મુળ કે માનાર કાણ તે જણાવેલું નથી; તેમજ વળી માલીક ગુજરી

દીકરા અને દીકરીઓ હોય તો બેઠનનો હક પાહોચતો નથી

ગયો તે વખતે જણાવેલા સખસો શીવાય નીકળી ગયા હતા. આવા દાવાદાર નહેતા એમ આખી રીતે જાણવેલું નથી. અને આ વાતનો સં તે પકારક રીતે નિશ્ચય થયા વગર એ મીલકતના કાયદાસર રીતે કુટલા બિન્સા કરવા જોઈએ એ જણવું અપ્રકૃષ્ટ છે. પણ એવું અનુમાન કરવામાં આવે છે કે હિસ્સા લેવાને હકદાર બાબત કા ઈ સખસો નથી. એમ ધારીને જે આશામીયા જણાવેલા છે તેમના કાયદાસર હિસ્સા નકી કરવા માગે છે. એટલા માટે આ અનુમાન ઉપરથી કહેવામાં આવે છે કે વારસાના કાયદા પ્રમાણે ગુજરાતના દોરસા અને દોડરીઓમાં એક અને તેના વારસો બાબત જાય છે. એટલા માટે આમો ભાગ પાડાઓને આપવો જોઈએ, ખાસ ભાગ દરેક દોડરીને આપવા જોઈએ, અને દરેક દોડરીને એકેકો ભાગ આપવા જોઈએ. પણ એવું ધારીને કે આ દાવાદારો પાકી કાઢીએ પોતાના હક બજાવ કર મળે સમ જોઈ કમી નથી અથવા પોતાના હક દોડરી પાડા નથી. અને જે દાવા પ્રથમથી પતાવા જોઈએ તે તમામ પતાવામાં આવેલા છે.

હાખલો ૨૧

પ્ર—કાલે આબતને તેના ગુજરી ગયેલા હોરમાન છોકરાની મીલકતમાં ભાગ લેવાનો કાંઈ હક છે કે કેમ?

હોરમાન મા
વીરો

ઉ—હોરમાન મા કાયદામાં મા ગણાતી નથી. તે માપની આરત કહેવાય છે. એ છોકરું જે આરતના પેનું હોય તેજ તેની મા કહેવાય છે. હોરમાન મા ને મા સમાન ગણવામાં આવતી નથી. તેથી વારસાનો માનો હિસ્સો તેને મળી શકતો નથી. એ હકતો (પરેખરી) માનેજ મળે છે.

હાખલો ૨૨

પ્ર—એક વીધવા જેને તેની મહેર પદલ તેના ધણીએ કાંઈ મીલકત આપી હતી, તે વીધવા, એક દીકરા, એક દીકરી અને પોતાના ધણીની બીજી આરતના પેટની એક દીકરી મુકને મરી જાય છે, ત્યારે આમાંથી કોને એ વીધવાની મીલકતનો વારસો મળશે?

આરતના પેટ
ની દીકરીનો હ
ક નથી

ઉ—તેના દોરસાને એ ભાગ, અને તેના દીકરીને એક ભાગ મળશે. તે ના ધણીની બીજી આરતના પેટની દીકરીને કાંઈ ભાગ મળવા નો હક નથી.

હાખલો ૨૩

પ્ર—એક સખસને કુટલીએક રથાવર મીલકતની પક્ષીસ મળી છે તે પોતાના પાપની મા, પોતાની મા, અને એક હાખમાન કાકો મુકને ગુજરી જાય છે, ત્યારે આમાંથી તેની મીલકતનો વારસો

કોને કાને અને શા પ્રમાણમાં મળશે? અને એનું ધારીએ કે તેને બીજો એ દોરમાં ન કાઢા છે, ત્યારે સંસ્કૃત ચાર જાણુ વચ્ચે તેની મીલકતનો ફેરી રી. વેહ્યાણુ કરવી જોઈએ

ઉ—જો કાઈ પુરૂષ પોતાના પાત્રની મા, પોતાની મા, અને માત્ર એક દોરમાં ન કાઢા એટલાં મુદ્દાને મળી જાય તો તેની મીલકત ના લાણુ હિસ્સા કરે. આ માં તેમનાં એક હિસ્સા તે મીલકત, અને એ તેના દોરમાં ન કાને મળશે અને જો તેને જે દોરમાં ન કાઢા હશે તે તે ન કાને એક હિસ્સા મલશે, અને બાકી તે બીજો હિસ્સા તેની માને મલશે.

બાકી તર કરતાં નીચ—આ હોય ત્યાં લગી પાત્રની માને વારસો મળી શકે નથી—જુઓ વારસા બાબતનું પ્રકરણ કલમ ૩૭.

માની સાથે વ
હીઆઈ વીશે

દાખલો ૨૪

પ્ર ગુજરાતના આદિની સથે પક્ષકારોની સગાઈ જાણવા મુજબ કબુલ કરતાં, તેને કટલી મીલકત તેની માને મળશે, અને કટલી પટલીએને એટલે તેના બાઈના દીકરા માને મળશે?

ઉ—કુ માને મળશે. અને કુ મરદ જાતના સગવણુ અને સેવાધી કારોના હકને બીધે વાળેને મળશે.

બાઈના દીકરા
આની સાથે આ
હોય ત્યારે

દાખલો ૨૫

પ્ર—(અ) નામની એક ચોરતને (બ). (૧) અને (૨) એ રીતે ત્રણ દીકરીઓ હી (૩) પોતાનો માના પેટલા ગુજરી ગઈ, અને તે ને (૪) નામની છોકરા અને (૫) નામની છોકરી છે. (અ) મ રી ગયા પછી તેના ન હયાત દીકરીઓ (બ અને ક) એ તેની મીલકતનો કબજો પાડે. વાર પછી (મ) મરી ગઈ, ત્યાર (ન) ના મીલકત તેની બેહત (ક) અને તેની ગુજરી ગયેલી બેહત (ડ) ના છોકરા વચ્ચે વી રીતે વેહ્યાં આ પાલી.

ઉ—ઉપર મુજબની હકીકત હોય ત્યારે એ મીલકત મુમલમાની કાયદા પ્રમાણે (૧) એકલીને મળશે. કારણ કે (૨) પોતાની માના પેટલા ગુજરી ગઈ, અને (બ) પોતાની બેહત (ક) ને હયાત મુકી પોતાની માના મુલા પછી ગુજરી ગઈ, કાયદા પ્રમાણે (૪) આ ને (મ) વારસો લેવાને હકદાર નથી, કમકે કાયદાસર વારસા આ થવા કાયદામાં જેને મારે કાયદાસર હિસ્સો હરાવ્યો છે તે (ક) છે અને (મ) તથા (ન) તો માત્ર દુરનાં સગાં છે, જેમને વારસે કાયદાસર હિસ્સો હરાવવામાં આવ્યો નથી, અને જેઓને કાયદાસર વારસો હયાત હોય ત્યાં લગી વારસાનો હક થતો નથી.

બેહતને ગુજરી
ગયેલી બેહતનાં
છોકરાં સથે વાર
સો મલવા વી
શે

સરહદિત હાથી નામના ગ્રંથમાં કહેણું છે કે, “જ્યાં લગી કાંઈ ઘસર વારસ હોય ત્યાં લગી દુરનાં સગાંને વારસો મળી શકે તે નથી.”

પ્ર—(૬) પોતાની માતા પહેલાં ગુજરી ગઈ, તે કારણથી તેનાં છોકરાંને પોતાની વડી બાઈ (માની મા) ની મીલકતના વારસો મળતાં કાંઈ હરકત છે કે શી રીતે? જો તેઓ વારસામાંથી ખાતલ થતાં ન હોયતો એ મીલકતમાંથી તેઓને કેટલો કેટલો હિસ્સો મળશે.

મા ગુજરી ગયેલી તેનાં છોકરાં વડીબાઈના વારસામાંથી ખાતલ થાય છે.

ઉ—(૬) પોતાની માતા પહેલાં ગુજરી ગઈ તે કારણથી તેના છોકરાં તેઓની વડીબાઈ (માની મા) ની મીલકતના વારસામાંથી ખાતલ થાય છે. કેમકે (બ) (અમી છોકરી) કાયદાસર હિસ્સેદાર છે અને (ઈ) અને (મ) દુરનાં સગાં છે, અને ઉપર કહેલા મત પ્રમાણે જ્યારે કાયદાસર વારસ હયાત હોય ત્યારે દુરનાં સગાં વારસામાંથી ખાતલ થાય છે.

દાખલો ૨૬

પ્ર—અ નામની એક મુસલમાન ઓરત બે હોરમાનબાઈ એક હોરમાન બેહેન, અને પોતાના પહેલાં ગુજરી ગયેલા પોતાના સગા બાઈનો એક દીકરો, તેની એક વિધવા તથા બે દીકરીઓ મુકી ને મરી જાય છે. આ તમામ સગાં તેનો વારસો લેવા દાવો કરે છે. દાવો ચાલતાની દરમિયાન મરનારના સગાબાઈની વિધવા ગુજરી જાય છે. આગીતે હકીકત છે. ત્યારે (અ) ની મલકત તેનાં હોર કહેલાં સગાંમાંથી કાયદા પ્રમાણે કેને મળશે અને શા પ્રમાણમાં?

ઓરમાન બાઈ કે ઓરમાન બેહેન હયાત હોય તો વીધવાના સગાબાઈનો દીકરો તેની વીધવા કે દીકરીઓને વારસો મળી શકે તે નથી.

ઉ—સરહદું પ્રમાણેની હકીકત છે ત્યારે (અ) એ મુકીલી તમામ મલકત તેના હોરમાન બાઈઓને અને હોરમાન બેહેનને મળશે. એ મલકતના પાંચ હિસ્સા કરવામાં આવશે, જેમાંથી દરેક હોરમાનબાઈને બે હિસ્સા મળશે. અને બાકીના એક હિસ્સો હોરમાન બેહેન લેશે. એ વિધવાના સગાબાઈનો દીકરો, તેની વિધવા તથા બે દીકરીઓ એઓને તેની મીલકતના કાંઈ ભાગનો વારસો મળી શકતો નથી, કારણકે બાઈની વીધવાને વારસો લેવાનો કાંઈ હક નથી. અને હોરમાનબાઈઓ અને હોરમાન બેહેન હયાત છે તે કારણથી સગાબાઈનો દીકરો અને દીકરીઓ વારસામાંથી ખાતલ થાય છે.

દાખલો ૨૭

પ્ર—શોખ અહમદ નામનો એક સખસ એક ગુજરી ગયેલી ઓરતનાં

મેં મુતીબતની કથાવર તથા જંગમ તમામ મીલકતનો વારસો લેવાનો, તથા વળી બે આશામીઓ પાસે તેનું લેહણું છે તે વસુ લ કરવાનો દાવો કરે છે, એવા સબબથી કે તેના વડવાએ રથા વર મીલકતના થોડા ભાગની મજકુર ગુજરનારને એવા કરારથી સરતી બક્ષીસ કરી હતી કે તેની હિપજનો તેની હયાતી સુધી તે હિપજોગ કરે, પણ તેના મરણ પછી તે મીલકત આપનારને પાછી મળે; અને તે ઓરતે પોતાને એટલે આ દાવાદારને બક્ષી સનામું કરી આપી તે ગુજરી બાજુ ત્યારે સદરહુ કથાવર મીલકત, તેણીની તમામ કથાવર તથા જંગમ મીલકત સહીત લખી આપી હતી. તથા હવે કહેલી આશામીઓ પાસે જે રૂપીઆ ચોરાણું તેર આના તેના લેહણું હતા તે પણ પોતાને લખી આપ્યા હતા, એ મીલકત હવે ખીજ ચાર સબસો દાવો કરે છે, એટલે કે, મના ખાં, મીન ખાં, જીવન ખાં, અને ચાંદ ખાં; પહેલા બે એવી તકરાર બતાવે છે કે ગુજરનાર તેમના પ્રત્યેક ની ફાઇની તથા મામાની દીકરીની દીકરી થાય છે; અને પાછળ ના બે જીવન ખાં અને ચાંદ ખાં એવી તકરાર બતાવે છે કે તેમના વડવાના ભાઈની તે વહુ થાય છે. રોખ અહમદ અને મીન ખાં તેમની પોત પોતાની તકરારની પુછીમાં સંતોષ કારક પુરાવા આપે છે ત્યારે મરનાર ઓરતની મીલકતનો વારસો મળવા ને આ દાવાદારોમાં કાણુ હકદાર છે?

ઉ ગુજરનારની મીલકતના વારસાનો સેખ અહમદ, જીવન ખાં, કે ચાંદ ખાં એમાંના એકને હક નથી. પણ સાહેદોથી બક્ષીસ બાબત રોખ અહમદની તકરાર સંતોષ કારક રીતે સાબીત થઈ છે, અને આ બક્ષીસ ખરૂ જોતાં મરતદાન છે, કે તે ગુજરનારના છેલા મંદવાડવામાં કરવામાં આવેલી હતી એમ પુરાવા હવે રથી માલમ પડે છે, અને મરણુ શાધયા હવે કરેલી હરેક બક્ષી સ મરતદાન છે; શુરહી વીકાયા નામના પુસ્તક પ્રમાણે, — “મરણુ શાધયા હવે કરેલી બક્ષીસ જો કે ખરે ખર કરવામાં આવી હોય તો પણ મરણુ થતાં સુધી તે મુક્તવી રાખવી જોઈએ કેમકે એ બનાવ બજવા હવે તેની સરતે નો આધર છે; કા રણુ કે તમામ દેવું વળવાને એ મીલકત પુરતી નહી હોય તો એ બક્ષીસ રદ થશે. અને જો દેવું નહી હોય તો, એ બક્ષ સ મત્ર મીલકતના ત્રીજા ભાગ જેટલી અમલમા આવશે.” વળી માદત નામના પુસ્તક પ્રમાણે — “જ્યારે કાઈ શખસ મરણુ થઈયા હવે બક્ષીસ આપે ત્યારે તે તેની મીલકતના ત્રીજા હિસ્સા

ધણીના બાઈ
ના દીકરા ના દી
કરા વીરો

માંથી આપતી જોઈએ," એટલા માટે પ્રેત ક્રીયાનું પરચ કાઢ્યા પછી, અને ગુજરાતનું તમામ દેવું વાળ્યા પછી જે પાકી રહે તેનો ત્રીજો હિસ્સો મૃતદાનની રૂઠ્ઠીએ શેષ અહમદને આપવો જોઈએ. સીરાજીયાહ નામના પુસ્તક પ્રમાણે—“મરનારની મીલકત ઉપર એક પછી એક એવી ચાર ફરજો છે. પહેલી એક પ્રેત ક્રીયા તથા દાઢવાનું પરચ, તેમાં અનિક પરચ નક્કી કરવું તેમ કમી પણ ન કરવું; બીજી એક, તેની બકીની પુણ્ય માંથી તેનું વ્યાજખી કરજ વાળવું; પછી કરજ આપ્યા બદલે જે પાકી રહે તેના ત્રીજા બાગમાંથી મૃતદાન આપવું, અને છેવટે, જે વધે તે શાશ્વત પ્રમાણે, દંત કથા પ્રમાણે, તથા વીદવાનેની આસા પ્રમાણે તેના વારસોને વેહેંચી આપવું. આ વારસોમાં પેટલાં હીસાના હકદારો છે એટલે કે જે લોકોને સરવ શકનીમાન ઇસ્કરની એ પડીમ એક પા હસ્સો દરેકને નીમી આપે લે છે; તેમના પછી સગપણમાં જે શેષાધિકારી વારસો છે તે આવે છે. એટલે કે હીસા મળવાને જે હકદાર છે તેમના પછી વારસામાં જે પાકી રહે તે લેનારા, અને જો હવે ફક્ત શેષાધિકારીઓ રહેલા હોય તો તેમને તમામ મીલકત મળે છે; શેષાધિકારીઓ પછી ખાસ કારણ સર, જેમકે છોડેલા ગુલામનો શેષ, અને તેનો મરદ જાતનો શેષાધિકારી વારસ; ત્યાર પછી સમસ્તતા હક પ્રમાણે હીસાના જે હકદારો હોય તે, અને પછી વધારે દુરનાં સગાં” હવે મના ખાં અને મીન ખાં દુરનાં સગાં છે, અને જો શેષાધિકારીઓ, અથવા કાયદાસર હીસેદારો ન હોય તો દુરનાં સગાંઓને વારસો મળે છે; અને એમ છે ત્યારે, ઉપર કહેલા આધાર પ્રમાણે ઉપલા એ સપ્પસોને મરણની ક્રીયાનું પરચ કાઢ્યા પછી દેવું આપ્યા પછી, તથા ત્રીજા બાગમાંથી મૃતદાન આપ્યા પછી જે મીલકત પાકી રહે તેના કુનો વારસો મળશે.

દાખલો ૨૮

પ્ર—(અ) નામની એક ઓરત તેના ધર્ણાના ગુજરા પછી તેના ધર્ણીને તેના વડવા પામેથી વારસામાં મળેલી મીલકતનો કપજો લે છે અને પોતાની હયાતી સુધી એ મીલકત પોતાના કપજમાં રાખે છે, પણ કુવા હકથી એ મીલકત તેણે રાખી એ સ્પષ્ટ રીતે નકી થતું નથી. આ પ્રમાણે હકીકત છે, ને એ દાવાદારો, (અ) નો હોરમાન બાઈ અને [ખ] ની હોરમાન બેહેનનો પૌત્ર દાવો કરે છે; ત્યારે આ એ માથી એ મીલકત કોને મળશે? અને જો

એ બંને તે મળવી જોઈએ એમ હોયતો શા પ્રમાણમાં મળશે ?

જ—એમ જણાય છે કે આ પ્રસંગે મીલકત વડીલો પારજીત હતી, પણ કેવા હકથી (અ) એ તેના કબજો લીધો તે સ્પષ્ટ નથી. એ મીલકત વડીલો પારજીત હોવાથી એમ સાબીત થાય છે કે તે ૬૫૨ (બ) નો હક હતો, અને તેના મરણ પછી તે તેના વારસોને મળવી જોઈએ. (અ) ના કબજાથી તેના માલકી હક સાબીત થઈ શકતો નથી. સવાલ ઉપરથી એમ જણાય છે કે પોતાની વીધવા તથા હોરમાન બેહેનના પૌત્ર શ્રીવાય (બ) ને બીજા વારસો નથી પરંતુ (અ) વીધવા જેમ એક વારસ છે, તેમ તેના ધણીની લેહેણદાર પણ છે ; કેમકે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે લગ્નમાં મેહર એ જરૂરી કરજ છે, કારણકે મેહર વગર લગ્નનો કરાર થઈ શકતો નથી. જો ધણી (બ) એ તેની હયાતીમાં પોતાની ઓરતનું મેહરનું દેવું પતાવ્યું હોય, અથવા તે ઓરતે ખુશીયા તે ઉપરનો પોતાનો દાવો છોડી દીધો હોય તો, પછી તેણીએ એટલે (અ) એ જે કબજો લીધો છે તેની ઓંતા નહી, તો એ મીલકતના ચાર હિસ્સા પાડવામાં આવશે, જેમાંથી એક (અ) વીધવાને તેના કાયદાસર હિસ્સા દાખલ મળશે, અને તેના મરણ પછી એ હિસ્સો તેના હોરમાન બાઈને મળશે, અને બાકીના ત્રણ હિસ્સા (બ) ની હોરમાન બેહેનના પૌત્રને મળશે. જો (બ) તેની ઓરતની મેહરનો દાવો પતાવ્યા વગર જી રહે જાયો હોય, અને તેણે તે દાવો છોડી દીધો ન હોયતો તેની મેહરની રકમનું દેવું બારસાના દાવા પતાવવાને મીલકતની વેહેંચણ કરતાં પહેલાં (અ) ના વારસ તેના હોરમાન બાઈને આપવું જોઈએ. મેહરનું દેવું પતાવ્યા પછી, જો કાંઈ વધારો રહેતો તે વધારાના ચાર ભાગ પાડવામાં આવશે, અને ઉપર જણાવેલા પ્રમાણમાં પક્ષકારો વચ્ચે વેહેંચી આપવામાં આવશે. જો એમ સાબીત થઈ હોય કે માલકી હકની રકમ, એટલે જેમકે તેની મેહર બદલ (અ) એ તેના ધણીની મીલકતનો કબજો લીધો હોય ત્યારે એ મીલકત તેના કાયદાસર વારસ દાખલ તેના હોરમાન બાઈને આવે, અને (બ) ની હોરમાન બેહેનનો પૌત્ર બારસામાંથી ખાતલ થાય. પરંતુ સવાલ જોતાં એવું સાબીત થયેલું જણાતું નથી કે (અ) એ લીધેલો કબજો આવા પ્રકારનો હતો ; પણ એવું સાબીત થઈ છે કે એ મીલકત (બ) ની વડીલો પારજી

મેહરનું દેવું
પતાવ્યા પછી.
ભાગ પડાય.

૧ મીલકત હતી જેથી એ સવાલનો યોગ્ય જવાબ પ્રથમ કહેયે તે પ્રમાણે છે.

દાખલો ૨૯

પ્ર—કાંઈ વીધવાએ ખડુ કરેલું મેહેરનું લખત ખોટું સાબીત થાય તો તેના સામાવાળો જો કે તેના ધણીનો ભાઈ છે તેને સુની કે સ્ત્રીઆ સંપ્રદાય પ્રમાણે તેના ધણીએ મુકલી મીલકતના વારસાનો હક મળશે કે કુમ? અને ખંને સંપ્રદાય પ્રમાણે વારસો માં તેની મીલકતની કેવી રીતે વહેંચણુ થશે?

સુની સંપ્રદાય પ્રમાણે બાઈનો હક વીરો

જ—સુની પંથના મત પ્રમાણે ગુજરનારનો ભાઈ કાયદાસર હીસ્સે દારોનું પતાવ્યા પછી શેષાધીકારી દાખલ વારસના હકથી એ મીલકતનો હીસ્સો લેવાને હકદાર થશે. એ પતરકા સાથે દાખલ કર્યા છે તેમાં કેવી રીતે દરેક પક્ષકારની પોત પોતાની દલીલ પ્રમાણે એ મીલકતનો વહેંચણુ થશે તે ખતાબેલું છે. સ્ત્રીઆ પંથના મત પ્રમાણે દીકરી હોય ત્યાં લગી બાઈને વારસાનો હક લધી. વીધવા અને તેની દીકરીને એકઠા વારસો મળશે, અને આ ધારણા ઉપરથી વારસાના હીસ્સાઓનું ખ્યાન કરવાની જરૂરી આવત નથી.

દાખલો ૩૦

પ્ર—કાંઈ એક સખસ એકની એક દીકરી અને હોરમાન બાઈનો દીકરો મુકીને ગુજરી જાય છે. ત્યારે આ હોરમાન બાઈના દીકરાને મરનારની મીલકત ઉપર વારસાનો કાંઈ કાયદાસર દાવો છે કે સ્ત્રી રીતે?

હોરમાન બાઈની સાથે દીકરી ફોણ ત્યારે

જ—એવું દાખાય છે કે ઉપરના સવાલમાં સુચવેલો સખસ એક દીકરી અને એક હોરમાન બાઈ મુકીને ગુજરી ગયો જે લોકા એક લાજ દાવાદાર છે. આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે તેની મીલકતના ચાર ભાગ પાડવામાં આવશે, જેમાંના બે ભાગ એટલે અડધી મીલકત તેના કાયદાસર હીસ્સા દાખલ દીકરી લેશે, અને બીજા અડધી મીલકત શેષાધીકારી દાખલ હોરમાન બાઈને મળશે અને તે ગુજરી ગયા પછી તે મીલકત તેના દીકરો લેશે.

દાખલો ૩૧

પ્ર—એક મુસલમાને પોતાની દીકરી બીબા મુસલમાનને પરણાવી અને લગ્ન ત્રીયા વખતે તે દીકરીને કેટલુંક ધરેણું અને નાના પ્રકારની બીજી કીમતી ચીજો આપી. ધણીએ પણ તે ચીજો લગ્ન પછી કાંઈ ધરેણું આપ્યું. એક દીકરાને જન્મ આપીને તે સ્ત્રી ગુજરી ગઈ, અને ત્યાર પછી તે દીકરો ગુજરી ગયો; હવે એ

સ્ત્રીના પાપ તે સ્ત્રીને પોતે આપેલું તથા તેના ધણીએ આપેલું સમગ્રું ધરેલું અને કીમતી ચીજો લેવાને દાવો કરેછે, ત્યારે એ બધીમીલકત લેવાનો અથવા એમાંથી કંઈ ભાગ લેવાનો તેને હક છે? અને જો નથી તો તે લેવાનો કાયદા પ્રમાણે કાને હક છે?

જ—મરનારનું પ્રેત ત્રીયા ખરચ, તથા મરનારને માટે ખીજાં જે કાંઈ જરૂર કરવાં પડે એવાં હોય તે કાર્ય સખંધી ખરચ પતાવ્યા પછી મરનારની બધી મીલકતના (પછી તે મીલકત તેને પરણી વખતે મળેલી હોય અથવા ખાજી રીતે મળેલી હોય) ખાર ભાગ કરવા, તેમાંથી એ ભાગ લેવાનો એ સ્ત્રીના પાપનો હક છે, અને પાકીના દશ ભાગ લેવાનો તેણીના ધણીને હક છે.

મરનાર ઓર તના સ્ત્રી ધન ખાન.

દાખલો ૩૨

પ્ર—કાંઈ સખસ એક ભાઈ, પાપના એ હોરમાન કાકા અને પાપના એક કાકાની એ દીકરીઓ મુકીને ગુજરી બય છે, તેઓ ગુજરનારની મીલકત ઉપર દાવો કરે છે, ત્યારે આ કામમાં વારસાના કાયદા પ્રમાણે એ દાવો કરનારમાંથી કાનો વારસો લેવાનો હક છે?

જ—મા કાયદાસર હિસ્સેદાર છે, અને પાપના હોરમાન કાકા શેષાધી કારી છે, તેથી તેઓ ગુજરનારના વારસ છે. પાપના કાકાની દીકરીઓ દુરનાં સગામાં છે; અને કાયદાસર હિસ્સેદાર અથવા શેષાધીકારી હયાત હોય ત્યાં લગી દુરનાં સગાં વારસો લઈ શકતાં નથી.

કાયદાસર હીસે દારો અથવા શેષાધિકારી આ સાથે દુરનાં સગાં હોય ત્યારે

દાખલો ૩૩

પ્ર—એક ઓરત તેને મેહરના પદલામાં તેના ધણી પાસેથી મળેલી કેટલીક મીલકત મુકીને ગુજરી બય છે. તેની મીલકતના દાવાદારો એ બેહેના અને એક દીકરાની દીકરી છે જે દીકરો તેણીની હયાતીમાં ગુજરી ગયો છે આ પ્રતેક સખરોને આ મીલકતમાંથી કેટલો કેટલો હિસ્સો મળવાનો હક છે?

જ—ગુજનાર ઓરતે મુકલી મીલકત, મેહર પદલ મળેલી હોય અથવા ગમે તે રીતે તેણે મેળવેલી હોય, પરંતુ તેના ચાર ભાગ પાડવા જોઈએ. જેમાંના એ ભાગ એટલે અરધ તેના દીકરાની દીકરીને લેવાનો હક છે, અને પાકીનું અરધ એટલે ચાર ચાર આની બેહેના લેશે.

દીકરાની દીકરી તથા એ બેહેના હોય ત્યારે

દાખલો ૩૪

પ્ર—એક ઓરત પોતાનો ધણી, એક દીકરી, અને એક કાકા, એ રીતે વારસ મુકીને ગુજરી બય છે; ત્યારે તેણે મુકલી મીલકતમાંથી આ સખસોમાંના દરેકને કેટલું કેટલું મળશે?

ધણી તથા કા
કાની સાથે દી
કરી હોય ત્યારે

૪—ગુજરનારની મીલકતના ચાર ભાગ કરવા. તેમાંથી $\frac{1}{4}$ અથવા
એક ભાગ તેણીને તેના કાયદાસર હીસ્સા પદલ અને $\frac{1}{4}$ અથ
વા એ ભાગ દીકરીને તેના કાયદાસર હીસ્સા પદલ મળવાનો હ
ક છે, અને પાકીના એક હિસ્સો શેષાધિકારી તરીકે કાકાને મળ
વાનો હક છે.

દાખલો ૩૫

૫—(મસુમત નામની) એક દીકરી મુકાને મસુમત શાહામત નામની
એક ચોરસ ગુજરી જાય છે જે દીકરી તેની મા ગુજરી ગયા પ
છી તેની તમામ મીલકતની વારસ થાય છે. પાછળથી એ દીકરી
ફરજંદ વગર ગુજરી જાય છે તારે જે મીલકતનો વારસો
તેણી તેની મા પામેથી લીધો છે તે ખર્ચો અથવા તેમના કાંઈ
ભાગ તેના મામાને મળે છે, કે તે ખર્ચો મીલકત તેના ધણીને
મળે છે? જો તે ખર્ચો વારસ થાય તો એ મીલકતના ભાગ કયી રી
તે તેમના વચે કરવામાં આવશે.

મામાની સાથે
ધણી હોય ત્યારે

૬—આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે એમ જણાય છે કે મસુમત શાહા
મત એક ભાઈ તેમજ એક દીકરી મુકાને ગુજરી ગયેલાં છે. આ
કામમાં તેની દીકરીને એ મીલકતનો માત્ર અર્ધ હિસ્સો એટલે
આઠ આના મળવાનો હક છે; પાકીના અર્ધ ભાગની મીલકત
ગુજરનારના ભાઈને શેષાધિકારી વારસ તરીકે મળવાનો હક છે.
એ દીકરી ફરજંદ વગર મરી જાય તો તેના હિસ્સાના એ ભાગ
કરવામાં આવશે, જેમાનો એક તેના ધણીને તેના કાયદાસર હી
સ્સા દાખલ મળશે, અને જો ખીજા કાંઈ વારસો કે શેષાધિકારી ન
હોય તો પાકીના અર્ધ એટલે પાકી રહેલો એક ભાગ તેના મામાને
મળશે, કે જે દુરનાં સગાંના ચોથા વરગમાં ગણાય છે.

દાખલો ૪૬

૭—કાંઈ સખસ એક વીધવા, પોતાના કાકાનો એક દીકરો, પોતાની
બહેનના એ દીકરા, પોતાની બહેનની ત્રણ દીકરીઓ, અને પોતા
ના કાકાના છ પાઉત્ર મુકાને મરી જાય છે તારે આમાંથી કોણ
તેની મીલકતનો વારસો લેશે અને શા પ્રમાણમાં?

વિધવાની સાથે
કાકાનો દીકરો
હોય ત્યારે

૮—મરનારનું પ્રેત કીયા ખરચ પતાવ્યા પછી તથા તેનું વજાજ
ખી દેવુ વાળ્યા પછી, તથા મીલકતના ત્રીજા ભાગ પુરતા જે
મટલદાન તેણી મુકયા હોય તે આપ્યા પછી, એ મીલકતના ચાર
ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંનો એક ભાગ તેના કાયદાસર હી
સ્સા પદલ વીધવા લેશે, અને પાકીના ત્રણ ભાગ કાકાના દીકરા
ને શેષાધિકારી તરીકે મળશે. ગુજરનારના કાકાના પાઉત્ર, તેમ.

નો ખાપ હયાત છે ને કારણથી વારસામાંથી ખાતલ થાય છે. અ
ને ખાકીનાં સગાં માત્ર દુરનાં સગાં ગણાય છે. માટે આ રીતે હ
કીકત છે ત્યારે તેમને વારસાનો કાંઈ હિસ્સો મળી શકતો નથી.

દાખલો ૩૭

મ—એક ઝિરત પેતાની બેહુન અને પેતાના ભાઈને વારસ મુકી
ને મરી જાય છે, ત્યારે તેની મીલકત આ બે જણ વચ્ચે શી રી
તે વહેંચી આપવી?

ઠ—એ મીલકતના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવશે; તેમાંના બે ભાગ
ભાઈને અને એક ભાગ બેહુનને મળશે.

બેહુનની સાથે
ભાઈ હોય ત્યારે

દાખલો ૩૮

મ—એક વીધવા અને એક ભાઈને વારસ મુકીને કાંઈ સખસ ગુજ
રી જાય છે, ત્યારે તેની મીલકત એ બે જણ વચ્ચે શી રીતે વહેં
ચાશે? અને તે દરેક જણને કેટલો હિસ્સો મળશે?

ઠ—મીલકતના ચાર ભાગ કરવામાં આવશે; તેમાંથી એક ભાગ વીધ
વા તેના કાયદાસર હિસ્સા બદલ લેશે અને બાકીના ત્રણ ભાગ
શેષાધિકારી તરીકે ભાઈ લેશે.

વીધવાની સાં
થે ભાઈ હોય ત્યા
રે

દાખલો ૩૯

મ—અ અને બ નામના બે ભાઈઓએ તેમના ખાપની મીલકતનો
સરખે હિસ્સો વારસો લીધો. અ ક નામના એક દીકરો મુકીને
ગુજરી ગયો; પછી ક ડ નામના એક દીકરો મુકીને ગુજરી ગ
યો. પછી બ એક વીધવા અને ચાર દીકરીઓ મુકીને ગુજરી જ
ય છે. વીધવા ત્રણ પાછળથી ગુજરી જાય છે, ત્યારે એ બે ભાઈ
એની મીલકત તેમના પાછળ રહલા વારસામાં શી રીતે વહેં
ચી આપવી?

ઠ—ચાલેલા કામ ઉપરથી એમ જણાય છે કે બ ની પહેલાં અ ગુ
જરી ગયો. અને ડ ની પહેલાં બ ગુજરી ગયો. આં કામમાં
અ ની બધી મીલકત તેના ગુજરી ગયા પછી તેના દીકરા ક
ને મળશે, અને ક ગુજરી ગયા પછી તેના દીકરા ડ ને મળશે.
બ એ મુકલી મીલકતમાંથી ૧ તેની વીધવાને અને ૨ તેની
દીકરીઓને, તેમના કાયદાસર હિસ્સા બદલ મળશે બાકીનું ૩
જવા શેષાધિકારી તરીકે ડ નો હક થશે આ મુજબ બ ની મી
લકતના ચોવીસ ભાગ કરવામાં આવશે જેમાંના ૧ એટલે ૩
ભાગ મળવા વીધવાનો હક થશે, અને ૨ એટલે ૧૬ ભાગ મ

ચાર દીકરીઓ
અને ભાઈના દી
કરાની સાથે વિ
ધવા હોય ત્યારે

જવા દીકરીઓના હક થશે, અને ભાઈના દીકરા ઈઆ દીકરાના દીકરાને ખાસીના પાંચ ભાગ મળશે, વીધવા વેહેંચણુ થતાં પેહેલાં ગુજરી જવાથી તેના હિસ્સો તેની દીકરીઓને મળશે.

હાખલો ૪૦

પ્ર—કાંઈ ઓરત, પોતાનો ધણી, એક નાનો દીકરો, એક મા, અને એક બેદન મુકીને ગુજરી જાય છે, આ બધા દાવાદારોની સમક્ષ ગુજરનાર ઓરતની મા તેની દીકરીને જે મેહર મળવાનો હક હતો તે મેહરમાંથી પોતાનો હિસ્સો તેના જમાઈ પાસેથી વસુલ કરવા તે જમાઈ ઉપર ફરીઆદ કરે છે. આ રીતે છે તો એ માને મરનાર ઓરતના ધણી પાસેથી મેહર પદલ કાંઈ મળવાનો હક છે કે શી રીતે? અને જો છે તો એ મેહરમાંથી કેટલું મળવાનો તેને હક છે, અને ખીજા દાવાદારોને વારસામાં કેટલું કેટલું મળશે?

મા અને ધણીની સાથે દીકરો હોય ત્યારે

ઉ—ગુજરનાર ઓરતની માને તેની દીકરીની જે મેહર લેહેણી હોય તેમાંથી પેતીકા હિસ્સો મળવાને સારૂ ધણી ઉપર ફરીઆદ કરવાને મજબુત હક છે, અને એ મેહર પદલની આખી રકમ ખાસ ભાગ વેહેંચા આપવી જોઈએ, તે એ રીતે કે લગણુ ભાગ એટલે $\frac{1}{3}$ ધણીને મળે, બે ભાગ એટલે $\frac{2}{3}$ માને, અને સાત ભાગનાના દીકરાને મળે; પણ બેદનને કાંઈ મળવાનો હક નથી, કે મકે દીકરો હોય ત્યારે બેદન ખાતલ થાય છે.

હાખલો ૪૧

પ્ર—એક સખસ બે ઓરતોને મુકીને ગુજરી ગયો. પેહેલી ઓરતનાં પેટનો તેને એક દીકરો હતો, અને ખીજી ઓરતના પેટના બે દીકરા હતા. પેહેલી ઓરતના પેટનો દીકરો, એક સ્ત્રી અને બે દીકરા મુકીને ગુજરી ગયો. ઉપર કહેલા ગુજરનાર દીકરાએ તેની બધી મીલકત મેહરમાં તેની સ્ત્રીને આપેલી ધારીએતો એ સ્ત્રીના ભાઈને તેણીના પોતાના અને તેણીના બે દીકરાના મરણ પછી મેહર પદલ તેને આપેલી મીલકત વારસામાં લેવાનો હક છે કે શી રીતે, અથવા તે મીલકતનો કાંઈ હિસ્સો મળવાને તે હકદાર છે કે શી રીતે? અને એવું ધારીએ કે ઉપર કહેલા ગુજરનાર દીકરાએ મેહરમાં પોતાની મીલકત આપી દીધી નથી; પરંતુ તેની વીધવાના કબજામાં તેના ધણીનો કાયદાસર હિસ્સો હતો, તો તે વીધવા ગુજરી ગયા પછી તેણીના ભાઈનો તે હિસ્સો ઉપર કાંઈ હક છે કે શી રીતે?

૧—જો કાંઈ મનસે મેહર પદલ તેની બધી મીલકત તેની ઓરત ને લખી આપી હોય, અને તે ઓરત તથા બે દીકરા મુકાને ગુજરી જાય, અને દીકરા તેમની મા પહેલાં ગુજરી ગયા હોય, અને તે ઓરત એક બાઈ મુકાને ગુજરી ગઈ હોય ત્યારે એ બાઈને તેણી મુકલી તમામ મીલકત મળવાનો કાયદાસરની હક થશે પણ જો તે ઓરત તેના બેક અથવા એક દીકરા પહેલાં ગુજરી જાય, અને તે દીકરા તેમનો હોરમાન કાકા, અથવા તેના દીકરા, અને તેમનો મામો મુકાને ગુજરી જાય ત્યારે એ હોરમાન કાકા અથવા તેના દીકરા શેષધીકારી તરીકે તેમના હકની રૂઢિએ તે દીકરાઓએ મુકલી મીલકત મળવાને હકદાર થશે, અને મામો જે દુરનાં સગાંમાં છે તેને કાંઈ મળવાનો હક રહેશે નહીં એવું ધારીએ કે ગુજરનારે તેની ઓરતને પોતાની મીલકત મેહર માં આપી નથી, પણ તેના આઠમો હીસ્સો કે જે ઉપર તેના કાયદાસર હક હતો તે તેણીના કબજામાં હતો (બાકીની મીલકત તેના દીકરાની છે), ને તે તેના દીકરા પહેલી ગુજરી જાય ત્યારે તેણી લાંબેલા આઠમો ભાગ તે દીકરાઓને મળશે, અને તે ગુજરી ગયા પછી તે ભાગ તેમના હોરમાન કાકા અથવા તેના દીકરાઓને મળશે. મામોને તેનાનું કાંઈ પણ મળવાનો હક નથી જો પોતાની મા અને પોતાનો બાઈ મુકાને તે બે દીકરામાંથી એક દીકરા ગુજરી જાય તેની મીલકતના વણ હીસ્સા પાડવામાં આવશે, જેમાનો એક તેની માને મળશે, અને બે તેના બાઈ ને મળશે; અને જો બીજો દીકરો તેની મા, તેના હોરમાન કાકા, અથવા એ કાકાના દીકરા મુકાને ગુજરી જાય તો તેની મીલકતના વણ હીસ્સા પાડવામાં આવશે. તેમાનો એક માને મળશે, અને બીજા બે હોરમાન કાકાને અથવા તેના દીકરાઓને શેષધીકારીના હકની રૂઢિએ મળશે. જો તે પછી મા તેણીનો એકનો એક બાઈ મુકાને ગુજરી જાય તો તેની તમામ મીલકત તે બાઈને મળશે આ સખરોનો વારસાનો કેલો કટલો તે પ્રથક પ્રથક પતાવી શકાય નહીં, કેમકે વતારે મુદત સુધી કોણુ છું એ નકી થાય નહીં.

જાણસો ૪૨

૨—એક જાહગીર તેના જાહગીરદાર અને તેની દીકરીના દીકરાના સંયુક્ત કબજામાં છે, અને એ મીલકતની પોતાના તથા પોતાના સદરહુ પડતના નામથી તેને પધવી પ્રમાણે બક્ષોસ મળે છે. પાછળથી તેની દીકરી, એક દીકરો ઉપર કહેલા જાહગીરદારનો પડ

મામાની સાથે
હોરમાન કાકા
હોય ત્યારે

જ, એક દીકરીનો ધણી, અને તેના પોતાનો ધણી, એટલાં જાણુ મુકી ગુજરી જાય છે. આ બનાવ બન્યા પછી કુટુંબ વખતે, એ જાહાગીરદાર ગુજરી જાય છે, અને ધણી મુદત વીતી ગઈ ત્યાં લગી તેના પત્ર કે જે દુર દેશવર મુસાફરીએ ગયેલો તેના વીરો કાંઈ બાળ લાગતી નથી. પછી એ જાહાગીરદારની દીકરીની દીકરી, એક દીકરી, એક દીકરી, અને એક ધણી મુકીને ગુજરી જાય છે. તેના પછી એ જાહાગીરદારનો જમાઈ તેની ખીજી ઝોરના પેટનો એક દીકરો મુકીને ગુજરી જાય છે ત્યારે ઉપર ગણાવેલા સખસોમાં એટલે, જાહાગીરદારની દીકરીની દીકરીનો ધણી, દીકરો અને દીકરી. અને એ જાહાગીરદારના જમાઈનો દીકરો (જે કે જાહાગીરદારની દીકરીના દીકરાનો હોરમાન બાઈ થાય છે,) એઓમાં ક્રીયા સખસો જાહાગીરદાર મુકી મીલકત ગળતારને હકદાર થશે. અને કુટુંબ કુટુંબ હીસ્સો તેમને પ્રત્યેકને મળશે?

દીકરીના દીકરો
અને દીકરાની
દીકરીઓ વીરો.

ઉ—આવી હકીકત હોય ત્યારે મુળ માલીક (જાહાગીરદાર) એ જાહાગીરની પદ્ધતી પ્રમાણેની બક્ષીસ તેના પોતાના તથા દીકરીના દીકરાના નામથી મેળવી હોય તોપણ એ જાહાગીર ઉપરનો માલકી તથા કબજા હક એકલો એ મુળ માલીકનેજ આપવામાં આવશે. જો તેની દીકરી તેના પહેલાં ગુજરી જાયતો એ મીલકતમાં હીસ્સો મળવાથી તે તદ્દન ખાતલ થશે જો દીકરીના દીકરો દીકરીની દીકરી, દીકરીનો ધણી, અને દીકરીની દીકરીનો ધણી, એટલાં જાણુ મુકીને માલીક ગુજરી જાયતો એ મીલકતના ત્રણ હીસ્સા પાડવામાં આવશે, જેમાંના એ હીસ્સા તેની દીકરીના દીકરાને મળશે, અને એક તેની દીકરીની દીકરાને મળશે; એકી કરીના તથા એ દીકરીની દીકરીના ધણીને કાંઈ પણ હીસ્સો મળવાનો હક નથી. કાંઈ જતો રહેલો સખસ જેના રેઠાણુ, ગાત કે હયાતી બીરો કાંઈ પણ બાળ ન લાગે, તે તેની પોતાની મીલકતના સખસે જીવતો છે, અને ખીજાઓની મીલકતના સખસે મુવેલો છે. રાજ્ય કરતા સત્તાએ તેના કામ કાજની સંભાળ રાખવા કાંઈને બીમલો જોએ અને તેના હીરસો (તેના જનમની તારીખથી) નેવું વરસ સુધી રાખી મુકવો જોઈએ. એવું ધારી એ કે દીકરીની દીકરી, એક દીકરી, દીકરી, અને ધણી મુકીને મરી જાય ત્યારે તેની મીલકતના ચારભાગ કરવામાં આવશે. અને તેના વારસોમાં બીએમુજબ તેની વેહેવાણુ કરવામાં આવશે, એક હીસ્સો તેના ધણીને, એ તેના દીકરાને, અને એક તેની દીકરી

ને મળશે; અને જો મુળ માલીકનો જમાઈ આ મુળ માલીકની મીલકતથી જુદી મીલકત મુકીને ગુજરી ગયો હશે તો તે તેના દીકરાને મળશે.

દાખલો ૪૩

પ્ર—કાઈ સખસે પોતાની ઓરતને તેની કુચાલના સખખથી કાઢી મુકી તે ઓરત કાઈ ખીજી જગાએ ગઈ, અને તેણે ચાર વરસની મુ દત મુધી પોતાની પંડ મેહેનતથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવ્યું પછી તે પોતાનો ધણી અને એક ભાઈના દીકરાને મુકીને મરી ગઈ. ત્યારે વારસાના કાયદા પ્રમાણે તેની મીલકતનો વારસો લેવ.નો એ બે સખસોમાંથી કોને હક પહેલો છે?

ઉ—જો એ પુરૂશે પોતાની વહુનાથી જુદા થતી વખતે તેની સાથે છુટા છેડા કર્યા હોય તો, એ સ્ત્રીની મીલકતનો કાયદા પ્રમાણે હકદારી માત્ર તેના ભાઈનો દીકરો થશે; પણ જો તલાક આ વા વગર તેને માત્ર કાઢી મુકી હોય તો, એ ધણી સાથે તેનું પરણે ત જારી રહે છે. અને તેના ગુજરયા પછી તેના ધણી અને તેના ભાઈનો દીકરો એ બંને જણ તેની મીલકતનો વારસો લેશે. તે સ્ત્રી દરેક જણ અડધ અડધના અધીકારી થશે; ધણીને અડધ ભાગ તેના કાયદાસર હિસ્સા પદલ મળશે અને પાકીનો અડધ ભાગ ભાઈનો દીકરો શોષાધીકારી તરફ લેશે.

તલાક આપ્યા વગર ધણી ધણીઆણી જુદા પડવા પીશે.

દાખલો ૪૪

પ્ર—કાઈ મુસલમાન એક દીકરો અને ત્રણ દીકરીઓ મુકીને મરી જાય છે. તેઓ તેના મરણ પછી પરણે છે. ત્યારે ગુજરનારે મુકલી મીલકતમાંથી આમાંના દરેક જણને કેટલો કેટલો હિસ્સો મળશે?

ઉ—એ મીલકતના પાંચ ભાગ પડશે, તેમાંથી દીકરો એ ભાગ અને દીકરીઓ ત્રણ ભાગ (અથવા દરેક દીકરી એકઠા ભાગ) લેશે.

ભાષાતર કરતાની દીપ-આ જગ્યાએ દીકરીઓ, દીકરા સાથે શોષાધીકારી છે, અને દીકરાને દરેક દીકરી કરતાં પમાણું મળે છે, તેથી દરેક દીકરીને એક ભાગ, અને દીકરાને એ ભાગ આપવાનું લખ્યું છે.

એક દીકરો અને ત્રણ દીકરીઓ પીશે.

દાખલો ૪૫

પ્ર—એક ઓરત કેટલીક પાપ દાદાની સ્થાવર મીલકત મુકીને ગુજરી જાય છે, તેને એક દીકરી અને એક ભાઈનો દીકરો એ રીતે માત્ર એ હયાત વારસો છે. ત્યારે કાયદા પ્રમાણે તેની મીલકત આ એ જણ વચ્ચે શી રીતે વહેંચાશે?

બાઈના દીકરા
સાથે દીકરા હો
ત્યારે.

ઉ—એ ઓરતને ઉપર જણાવેલા વારસો ચીંચાય ખીજ વારસો નથી એમ ધારીએ તો, તેની મીલકત તેની દીકરી અને તેના બાઈના દીકરા વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચાશે. અડધી મીલકત દીકરીને તેના કાયદાસર હીસ્સા પદલ મળશે, અને બાકીની અડધ મીલકત તેના બાઈના દીકરાને શેષાધીકારી લેખે મળશે.

દાખલો ૪૬

પ—એક જહાગીરદારે પોતાના જ ઉદયેગથી પેદા કરેલી જહાગીરના છ ભાગ પોતાની હજારીમાં વેચ્યા, અને બાકીના દસ ભાગ પોતાના વારસોને માટે મુકામે મરી ગયો. એ વારસ મરનારના કાકાના દીકરા ને મરનારની બેહેન છે; ત્યારે વારસાના કાયદા પ્રમાણે આ બંને જણ એ મીલકત શી રીતે વહેંચા લેશે?

કાકાના દીકરા
ની સાથે બેહેન
હોય ત્યારે.

ઉ—આ કામમાં ગુજરાતે મુકલી જહાગીરના દસ હીસ્સા સત્તમે ભાગે વહેંચ્યાં આપવામાં આવશે. બેહેનને પાંચ હીસ્સા મળશે, અને તેટલા જ હીસ્સા કાકાના દીકરાને મળશે.

દાખલો ૪૭

પ—કાઈ માણસ એક વીધવા, એક દીકરા, અને બે નીનીને એ રીતે વારસ મુકામે મરી જાય છે. યારે તેની મીલકત તેની વચ્ચે શી રીતે વહેંચા આપવી? અને તેઓ દરેક જણને કેટલો કેટલો હીસ્સો મળશે?

વીધવા અને
બે દીકરીઓ
સાથે દીકરા હો
ત્યારે.

ઉ—એ મીલકતના બીસ ભાગ કરવા, જેમાંથી વીધવા $\frac{1}{2}$ અથવા $\frac{1}{4}$ ભાગ લેશે; દીકરા ચડદ, અને દરેક દીકરી સાત સાત ભાગ લેશે.

દાખલો ૪૮

પ—કાઈ સખસ બે દીકરા, અને એક વીધવા મુકામે મરી જાય છે, ત્યારે તેની મીલકતની વહેંચણુ શી રીતે કરવામાં આવશે?

જ—એ મીલકતના સોળ ભાગ કરી, તેમાંના બે ભાગ નીનીને આપવા, અને બે દીકરામાંના પ્રત્યેકને સાત સાત ભાગ આપવા.

દાખલો ૪૯

પ—એક ઓરતનો બાપ તેને પરણાવ્યા પછી પોતાના દીકરાઓને માટે બંદાખસ્ત કરી આપવાના સખબથી પોતાની મીલકતમાં તેણીને હીસ્સો રીતમર ઉઠાવી લેવા તેને કબુલત આપવા કહે છે, આ માગણી કબુલ રાખવા તે ઓરત ના પાડે છે. જેથી તેના બાપ એટલો નધો ગુસ્સે થાય છે કે તે તેને તજ દે છે. બાપની તરફથી આ પ્રમાણે પોતાની દીકરીને તજ દેવાનું કન્ય ચલી શકે કે કેમ?

બે દીકરાને
વીધવા હોય ત્યા
રે.

ક—આ સવાલમાં ચાલી શકે એવો શબ્દ વાપરેલો છે તે ઉપર થી એમ અનુમાન થાય છે કે ખાપ તરફથી એ તજ દેતાનું કા ત્ય દીકરીને વારસાનો હક મળવામાં કાયદાસર હકત પોહોચા ઉ છે કે શી રીતે એ નકી કરવા મગ છે. પણ વારસો મળવામાં હરકત કરતા માત્ર ચાર કારણો છે.—૧ લું વારસથી વડીલનું મનુષ્યવધ થયું હોય તે, ૨ જી ધરમમેદ, ૩ જી, દેશ ફેર. ૪ થુ ગુલામગીરી.

ખાપે તજ હ વા વીરો.

ખાંતગી ઠંઠાને લીધે ખાપ તરફથી કરવામાં આવેલું તજ દેવાનું કત કાયદા પ્રમાણે થયેલા લખથી જન્મેલા છે કે ને, અથવા જોના ખાપ પોતે કે એમ તેણે કમુલ કર્યું છે તેને વારસ માંથી કાયદા ને ન કવી રાકાતું નથી.

હાખતો ૫૦

પ્ર—એક ગુજરતાર માલીના વારસો તેની વીધવા, એક દીકરો, અને એક દીકરી છે. તારે તેની મીલકતના ફટલા હીસ્સા કરવા, અને શા શા પ્રમાણમાં આ પ્રતેક સખસ તેના હકદારી થસે?

ક—એ બાહામીરના એવીસ ભાગ કરવામાં આવશે. જેમાંથી ૬ એટલે ત્રણ ભાગ વીધવાને મળશે, ચકદ દીકરાને ૫, અને બાકીના સાત દીકરીને મળશે.

દીકરો તથા વીધવાની સાથે દીકરો હોય ત્યારે.

હાખતો ૫૧

પ્ર—કાઈ સખસ એ વીધવા, બે દીકરા અને એક દીકરી એટલાં વારસો મુકાને ગુજરી જાય છે, ત્યારે આ સખસોમાં તેની મીલકત શી રીતે વહેંચાશે, અને તેમાંના દરેકને ફટલો કેટલો હીસ્સો મળશે?

ક—એ મીલકતના ચાલીસ ભાગ કરવામાં આવશે જેમાંના ૬ અથવા પાંચ ભાગ વીધવાને મળશે, દીકરાઓને ચકદ મળશે, અને દીકરીને સાત મળશે.

એ દીકરા, એક વીધવા ને દીકરી હોય ત્યારે.

હાખતો ૫૨

પ્ર—કેઈ એક સ્થાવર મીલકત વાળો સખસ, બે વીધવાઓ અને એક બાઈનો દીકરો મુકાને વગર ફરજદે ગુજરી જાય છે, પહેલી વીધવાના મરણ પછી બીજી વીધવા પોતના મરનાર ધણીના બાઈના દીકરાની હયાતીમાં મુકવી સ્થાવર મીલકત વેચી દે છે. ત્યારે આ વેચાણ કાયદા પ્રમાણે ચાલે કે શી રીતે? જો તે ન ચાલે તો એ બાઈના દીકરા તથા એ બીજી વીધવાને તેમાંથી કેટલો ફટલો હીસ્સો મળશે?

ભાઈના દીકરો
ને તેની સાથે એ
વીધવા હોયત્યારે

૪—કેવર કહેલા વગર ફરજદ વાળા સંપત્તના મરણ પછી, તેની મીલકત, તેનું જરૂરી ખર્ચ કાઢવા પછી, તેની એ વીધવાઓને અને તેના ભાઈના દીકરાને તેમના કાયદાસર હિસ્સા પ્રમાણે વહેંચી આપવામાં આવશે, એટલે કે, એ સ્થાવર મીલકતના આ ૪ ભાગ હિસ્સા કરવામાં આવશે. જેમનો ૩ અથવા એ હિસ્સા તેમની ખંતેની વચમાં વીધવાઓને મળશે અને બાકીના ૧ શેષાધીકારી દાખલ ભાઈના દીકરાને મળશે. પહેલી વીધવાના ગુજરા પછી બાજી વીધવાએ કરેલું વેચાણ તેણીના પોતાના હિસ્સાને માટે ચાલશે, પણ જે હિસ્સો પહેલી વીધવાના છે તેને માટે, તેમજ જે ૪ હિસ્સા ઉપર ભાઈના દીકરાને હક છે, અને જે પોતાના હિસ્સાનો માલિક છે તે ૪ હિસ્સાને માટે એ વેચાણ ચાલશે નહીં. જો પહેલી વીધવાએ પોતાના હિસ્સાની બક્ષીસથી અથવા વેચાણથી વ્યાખ્યા નહીં કરી હોય, અને જો તેણે કાંઈ કાયદાસર વારસ નહીં મુક્યો હોય તો તેના મરણ પછી તેના હિસ્સો સરકારની તબીબીમાં જશે,

દાખલો ૫૩

૫—એક પુરુષ એ દીકરીઓ, એક દીકરાનો દીકરો, અને એક દીકરાની દીકરી મુકીને મરી જાય છે. આ રીતે હકીકત છે ત્યારે તેની મીલકતના કટલા હિસ્સા થશે? અને વારસના કાયદા પ્રમાણે સંદર્ભ સંપત્તિમાંના દરેક જાણને કટલા કટલા ભાગ મળવાનો હક છે

૬—મરનારની મીલકતના નવ હિસ્સા કરવા; જેમાંથી દીકરીઓને ૩ (અથવા દરેક દીકરીને ત્રણ ત્રણ હિસ્સા) મળશે; અને સેષાધીકારી તરીકે દીકરાના દીકરાને એ હિસ્સા, અને દીકરાની દીકરાને એક હિસ્સો મળશે.

બાબતર કરતાની ટીપ—દીકરીઓ કાયદાસર હિસ્સેદારો છતાં તેમનો કાયદાસર હિસ્સો ૩ છે, અને દીકરાના દીકરા સાથે દીકરાની દીકરીઓ સેષાધીકારી થાય છે, અને તેમને પોતાના ભાઈ કરતાં અડધ હિસ્સો મળે છે, તેથી આ દાખલામાં પ્રથમ દીકરીઓનો કાયદાસર હિસ્સો બાદ કરવા પછી બાકીની મીલકત દીકરાના દીકરા અને દીકરાની દીકરીને મળી.

દાખલો ૫૪

૭—કાંઈ એક સંપત્તિ દસ્તાવેજ કરી આપી પોતાના બત્રીજાને માલકો હકમાં પોતાનો વારસ કરાવે છે. એ બત્રીજાને કરી આપેલા આ દસ્તાવેજ કાયદા પ્રમાણે તેના કામમાં આવશે કે શી રીતે? જો તે કામમાં ન આવે, અને તેનો ફક્ત તેના કાકાએ મુ

જે દીકરીઓ
અને તેમની સાથે
એક દીકરાનો
દીકરો તથા દીકરી
હોય ત્યારે

કેલી તમામ મીલકતના વારસાનો તે હકદારી ન થાજી તે સ
ખસે તેના મરણ પછી મુકલા દાવાદારો, જેમકે આ પ્રસંગે એ
ક મા, ત્રણ બહેનો, એક ભાઈ (જે આ કાયદામાં પ્રતિવાદી
છે, એક વીધવા અને એક સસરા છે એઓમાં એ મીલકતની
વહેંચણુ શી રીતે થશે?

ઉ—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે સદરહુ દસ્તાવેજ કાયદાસર નથી, અ
ને તે બતીબતે વારસાનો કાંઈ હક આપી શકતો નથી, કારણ
કે એ દસ્તાવેજ બતીબતે તે ભાગી આપનારના માલકી હકમાં
વારસ બનાવવા માગે છે, બીજા બોલમાં કહીએ તો, સામાન્ય રીતે તે
બાલી આપનારના મરણ પછી તેની તમામ મીલકત બીજર તેને
હકદારી ઠરાવે છે. આગે ઠરાવ કાઢી પ્રકારની કાયદાસર ફરજ
ની રૂઢિએ નથી. અને એટલા માટે માલકી હક આપવાને રાખ
જે તે કાયદાસર નથી. ગુજરાતના વારસો તેની મા, ભાઈ, ત્ર
ણ બહેનો અને તેની વીધવા છે, તેથી તેના સસરા વારસામાંથી
ખાતલ થાય છે. તેની મીલકતની વહેંચણુ નીચે પ્રમાણે કરવામાં
આવશે; તેનું બ્યાબાબી દેવું પતાવ્યા પછી બાકીની મીલકતના
સાઠ ભાગ કરવામાં આવશે. જેમાંના ૩ અથવા પંદર ભાગ તે
ની વીધવાને ૬ અથવા દસ ભાગ તેની માને ચકદ ભાગ તેના
ભાઈને, અને બાકીના એકત્રીસ તેની ત્રણ બહેનોને એરસે દરે
કને સાત સાત એ રીતે મળશે. તેના મરણ પછી તેની વીધવા
નો હિસ્સો તેણીના ખાપને અથવા તેણીના બીજા કાયદાસર વા
રસોને મળશે.

દાખલો ૫૫

પ્ર—બક્ષીસમાં મળેલી સ્થાવર મીલકત બાજો એક સખસ એક વી
ધવા, ચાર દીકરીઓ, એક ભાઈ અને બે બહેનો મુકાને ગુજ
રી ગયો. તેનો ભાઈ પણ ચાર દીકરા મુકાને ગુજરી ગયો, અને
તેની એક બહેન એક દીકરી મુકાને ગુજરી ગઈ વીધવાએ એ
મીલકતમાંથી થોડીક વેચી દીધી, તેની તરફથી થએલું આ વેચા
ણુ કાયદાસર છે? અને દાવાદારો જે કે મરનારના ભાઈ અને
બહેનના વારસો છે તેમને કાંઈ પણ હિસ્સો મળવાનો હક છે
કે શી રીતે; અને જો છે તો, જે લોકાના તે વારસો છે. તેમ
ની મીલકતમાં કેટલું કેટલું મળવા તેમનો હક છે?

ઉ—એમ જણાય છે કે તેના ધણીના મરણ વખતથી તેના ધણીની
મીલકત આ વીધવાના કબજામાં રહી છે, અને તેણીએ તેમાં
ની થોડીક વેચી છે. દાવાદારો આગળ આવી મરનાર માલિકની

બીબતને જાતાં
ની મીલકતનો
વારસ ઠરાવવા
ખન માલિકી કરી
અ પેટા દસ્તાવે
જ તેના ગુજરી
ગયા પછી ૨૬
ખાતલ છે

વીધવાની સા
થે મા ભાઈ ત
થા ત્રણ બહેનો
દુઃખ ત્યારે

ધણીની મીલક
ત ના બીજા કા
યદાસર હકદાર
છતાં વીધવાએ તે

થેમી હોય ત્યારે

મીલકત ઉપર હક કરેછે અને કબજા કરેછે જે ચોરના કબજા માં એ મીલકત છે તે તેની કાયદા પ્રમાણે વીંટલા છે, હવે આ દેશના આ ભાગ (અડવાન) ના રીવાજ પ્રમાણે મેહેરના આંકડા સાડા છસેં ફૂંપજાથી ઓછો ડરાવવામાં આવતો નથી, અનેએ જાહાગીર થેડી હોવાને લાધે આટલી રકમ તેમાંથી વસુલ થઈ હોય એમ માનવામાં આવતું નથી. મેહેર ખદલનું ૧૫૦ પતતાંસુ થી વારસાનો દાવે ચાલી રકનો નથી. જો આ મેહેરનું દેવું પતાવામાં આવ્યું છે એવું ખારાએતો, આ મીલકત મુજ માલીકના નજીકના વારસોને નામે પ્રમાણે વેહોઆ આપની જોઈએ; તેના છનું ૧૯૬ ભાગ કરના જોઈએ, જેમાંના ૬ અથવા ખાર ભાગ વીધવાને મળે, દીકરીએને ૩ અથવા એસઠ ભાગ મળે, બાઈને દસ ભાગ મળે, અને દરેક પેહેલને પાંચ ભાગ મળે. તેમના વારસોને પણ તેજ પ્રમાણે મળે વીધવાએ કરેલા વેચાણ સમંધો કહેતાનું ૬ કાયદા પ્રમાણે તે તે મીલકતની હીસ્સેં દાર તેમજ લેહે પુત્ર છે, અને જારલા ૧૮ જો ખરીદદાર કબજા કરે તો જોડા મીલકત ઉપર તેના વારસાનો હક છે તેટલી મીલકત પુરતું તે વેચાણ કાયદાસર ગણી મકાંય.

દાખલો ૫૬

પ્ર—એનું માલમ પડે છે કે જે જાહાગીરના વારસા બાબત તકરાર છે તે જાહાગીરના માલીકને ચાર દીકરા અને એ દીકરીઓ હતા. તેમાંનો એક દીકરો પોતાના ખાપની હયાતીમાં ગુજરી ગયો, તેને એક દીકરો હતો. તાર પછી એ જાહાગીરદાર એક વીધવા ત્રણ દીકરા, એ દીકરીઓ, અને સદરહુ પઢિત મુશીને મરી ગયે; તારે તેઓને જાહાગીરનો કાંઈક કાંઈક હીસો મળશે?

ત્રણ દીકરાઓ ની સાથે એ દીકરીઓ અને એ કે વીધવા હોય ત્યારે

જ—એ મીલકતના ૬૪ ભાગ ૧૦ થી ૧૦ થી દરેક દીકરો અઢદ, દરેક દીકરી સાત. અને વીધવા (૧) આઠ ભાગ લેશે. પઢિલ કે જેનો ખાપ જાહાગીરદારના પેહેલો ગુજરી ગયો છે તે વારસામાંથી ખાતલ થશે.

દાખલો ૫૭

પ્ર—એક ગુજરનાર માલીકના વારસ તેની વીધવા તેની મા, અને તેના એ દીકરા છે. તારે તેમને તેની મીલકતનો કેટલો કેટલો વારસો મળશે?

‘એ દીકરા મા તથા વીધવા હોય ત્યારે

પ્ર—આ કામમાં વારસાના કાયદા પ્રમાણે મીલકતના ૪૮ ભાગ કરવા. તેમાંથી વીધવાને છ, અને માને આઠ ભાગ મળશે, અને શેષધન દીકરાને મળશે.

કાખતો ૫૮

પ્ર—કાંઈ એક સખસ એ દીકરા; એ દીકરીઓ, અને એક વીધવા મુકીને મરી જાય છે. ત્યારે તેના ગુજરયા પછી આ સખસોમાં તેની સ્થાવર મીલકતની વહેંચણી શી રીતે કરવી?

ઉ—એ બહાગીરદારના ગુજરયા પછી તેની સ્થાવર કે જંગમ હર કાંઈ જાતની મીલકત પહેલ વહેલી તેનું પ્રેત કીયા ખરચ કરવામાં ઉપયોગમાં લેવી, પછી તેનું દેવું આપવામાં, અને પછી શેષ ધનના ભીજ હીસામાંથી તેનું જતદાન આપવામાં ઉપયોગમાં લેવી. જ્યારે છોકરાં હોય ત્યારે ૧ વીધવાને મળે છે, અને આ પાદ કરતાં જે વધે તે તેના એ દીકરા અને એ દીકરીઓ વચ્ચે ભોરત કરતાં મરદને ખમણું એ હીસાએ વહેંચી આપવું જોઈયે;

વારસાના હંક પહેલાં પતાવાનું દાવા

કાખતો ૫૯

પ્ર—અખડુલરશીદ નામે કાંઈ પુરુષ એક વીધવા, એક દીકરી અને એ કાકા મુકીને મરી ગયો, ત્યારે તેની મીલકતની વહેંચણી શી રીતે થશે?

ઉ—એક વીધવાને મીલકતનો આઠમો ભાગ મળશે; દીકરીને તમામ મીલકતનું અડધ મળશે. અને તાર પછી જે બાકી રહેશે તે બંને કાકા વચ્ચે સરખે ભાગે વહેંચી આપવામાં આવશે એટલે કે એ મીલકતના સોળ ભાગ કરવામાં આવશે.

એક વીધવા એ કની એક દીકરી અને એ કાકા આ હોય ત્યારે

કાખતો ૬૦

પ્ર—કાંઈ એક સખસ એક વીધવા, પોતાના બાઈના ચાર દીકરા, એ કે આગળીઆટ બેઠેન, અને એક પોતાના કાકાનો દીકરો, એ રીતે મુકીને મરી જાય છે, તેણે મુકલી મીલકતનો કબજો આમાંના એક જણને મળ્યો હતો, અને તે સખસ એકલાએ લગભગ પચીસ વરસ સુધી તેનો ભોગવટો કર્યો હતો આ કામમાં, કાયદા પ્રમાણે એ મીલકત તમામ વારસોમાં વહેંચાશે કે નહીં, જો એ મીલકત તમામને મળેતો તેમનામાં તેની વહેંચણી શી રીતે થશે?

જ—ઉપર કહેલી હકીકતને પ્રસંગે જો કબજો હક વગર મેળવવામાં આવ્યો હોય તો કાયદા પ્રમાણે આવા ભોગવટાથી વારસાના દાવાને અટકાવ થઈ શકશે નહીં વારસાની વહેંચણી કરતાં પહેલાં જે જરૂરી ખરચો છે તેને માટે ખંદાખસ કરવા પછી, બાકીની મીલકતના સોળ ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના આઠ હીસા બેઠેન ને ચાર હીસા વીધવા લેશે, અને બાકીના ચાર બાઈ

એક બેઠેન એ કે વીધવા તથા બાઈ ના ચાર દીકરા હોય ત્યારે

ના દીકરાઓને, અથવા દરેકને અડક મળશે, તેના કાકાના દીકરે બાતલ થાય છે.

દાખલો ૬૧

૫—આ કામમાં એમ માલમ પડે છે કે ભાગ વખતે ધણી પાસેથી મેહેરનું લખત કરાવી લેઈ ઓરત, એ દીકરા મુકીને ધણીના પેહેલાં મુજરી ગઈ. તેના નાના દીકરા પછવાડેથી મુજરી ગયો પછી તેના ધણી કે જેના કમળમાં હાલની તકરારવાળી સ્થાવર તથા જંગમ મીલકત તેની હયાતી મુધી સ્વતંત્ર પણે રહી હતી, તે પોતાની પાછળ ઉપર કહેલા એ દીકરામાંના મેહેરો દીકરા પેતાની મા, અને પોતાની ચાર ગુલામડીઓ જેમાંની એક તેને પરગુલાનું કહેવાય છે એ રીતે મુકીને મુજરી ગયો; વળી તેણે મજરુર ગુલામડીઓમાંની એકના પેટનો એક દીકરા મુકયો, તેના મરણ પછી તેની મા મુજરી ગઈ ત્યારે સવાલ એ છે કે એ ધણી મુજરી ગયો તે વખતે તેના વારસો કાણ હતા, અને તેની મીલકતની વેહેંચાણ કાયદા પ્રમાણે શી રીતે થવી જોઈએ? જો મા ને વારસાનો કાંઈ હક હોય તો તેના મરણ પછી તેના હિસ્સાની વ્યવસ્થા શી રીતે કરવી?

ધણી તથા છો
કર્તા પાસે

૬—આ કામમાં વહુ એ દીકરા અને એક ધણીને મુકીને મુજરી ગઈ છે. એટલા માટે તેની મીલકત, એટલે કે મેહેર ખદલના તે ના કરજની રકમના આઠ ભાગ કરવા જોઈએ. તેના દરેક દીકરાને ત્રણ ત્રણ હિસ્સા મળશે, અને ધણીને એ હિસ્સા અથવા $\frac{1}{2}$ મળશે. પાછળથી તેના નાના દીકરાના મરણ પછી એ દીકરાના ત્રણ હિસ્સા તેના ધણી કે જે તેને ખાપે તેને મળશે એટલે મેહેર ખદલના દેવા આઠ હિસ્સામાંથી ધણીને પાંચ હિસ્સા પાછા મળે છે, અને આઠલાહિસ્સા મુધીનો તેના ઉપરનો દાવો નાબુદ થાય છે, બાકીના ત્રણ હિસ્સા ઉપરનો હક એકલા મોહોટા દીકરાનો રહે છે. ધણી મુજરી જઈને તેના મોહોટા દીકરા, (ગુલામડીના પેટનો) એક બાજો દીકરા, તેની મા, અને એક ઓરત ગુલામ જે છુટકારાનો તથા લગ્નનો દાવો રાખે છે એ રીતે વારસો મુકી ભાગ છે. એ ભાગ પાકુ અને કાયદાસર હોય તો એ ધણીએ મુકીની મીલકતનું અડતાલીસ ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના સત્તર સત્તર દરેક દીકરાને મળશે, $\frac{1}{2}$ અથવા આઠ ભાગ માને મળશે અને વહુને (એટલે પરણેલી ઓરત) ગુલામને છ ભાગ અથવા $\frac{1}{2}$ મળશે. સદરફુ ભાગ પાકુ અને કાય

દાસર ન હોય તો ધણીએ મુકલી મીલકતના બાર ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના માને બે ભાગ મળશે; અને દરેક દીકરાને પાંચ પાંચ ભાગ મળશે; પણ મેહરના લખતમાં જણાવેલી ગુજરનાર વહુની લેહેણી રકમ ભારે છે. અને તે $\frac{૧૦}{૧૬}$ બાદ કર્યા પછી પણ એક લાખ સોના ગેદેરો ઉપરાંત થાય છે, તેથી મેહરના દાવામાં ધણીએ મુકલી તમામ મીલકત ગરક થાય છે, અને વારસાના દાવાથી આ દાવો પેંડેનો પતા થવાનો છે, પણ ધણીની મા તેણીના ધણીની મીલકતના $\frac{૧}{૬}$ ની હકદારી હતી, પોતાની મેહર બદલ બાપ દાદાની મીલકત બીજર તેનો દાવો હતો, અને વળી પોતાના દીકરાના મરણ પછી એ મીલકત તેણીના કબજામાં ભોગાટામાં હતી. એ ગુનામાં પેરનો દીકરો તે પડતર દાખલ કબજા કરતી હતી તેથી સ્વાસ્થર અને જંગમ મીલકતમાં તેણીના તમામ હક તથા હિત તેણીના મોત પછી બે ભાગ કરી બંને દીકરા વચ્ચે સરખે હિસ્સે વહેંચા આપવા જોઈએ,

દાખલો ૬૨

પ્ર—એક પુરુષ ત્રણ વીંધવા, છ દીકરા, અને છ દીકરીઓ મુકલી ગુજરી જાય છે, ત્યારે તેની મીલકતની હેંચણ તેઓમાં ત્રી રીતે થશે?

જ—એ મીલકતના એકસો ચુવાળીસ (૧૪૪) ભાગ કરવામાં આ વરો, જેમાંના ત્રીસવાઓને $\frac{૧}{૬}$ અથવા દરેકને છ છ ભાગ મળશે. દરેક દીકરાને ચક્રેદ ચક્રેદ ભાગ મળશે, અને દરેક દીકરીને સાત સાત ભાગ એટલે દરેક દીકરાના ભાગથી અરધ મળશે.

છ દીકરા છ દીકરીઓ અને ત્રણ વીંધવાઓ હોય ત્યારે

દાખલો ૬૩

પ્ર—એક પુરુષ તેનો બાપ, એક વીંધવા, ત્રણ દીકરા. અને બે દીકરીઓ એ રીતે વારસ મુકીને ગુજરી જાય છે; પણ બીજી એ રીત અને તેના બે દીકરા એ મીલકતના થોડા ભાગ ઉપર દાવો કરે છે તે કહે છે કે હું ગુજરનારની વહુ છું, અને તેના દીકરાઓ કહે છે કે હમે ગુજરનારના ફરજંદો છીએ. પરંતુ આ લગા થયું છે કે નહીં એ ત્રીસો ધણી શકે જણાય છે. પોતાની હયાતીમાં મરનારની કબુલત, તથા એ દાવદારોની તે જે સંભળ ગાખતો હતો તેજ તેમના કેહેવાના સચપણાનો માત્ર પુરાવો છે. યારે એ દાવાદારો મરનારની વીંધવા અને દીકરા કાયદાસગરિને ગણાય કે શી રીતે? અને જો ગણાયતો, વારસાના કાયદા પ્રમાણે એ મીલકતના કેટલા હિસ્સા કરવા જોઈએ?

મા બાપાએ છો
કરો કબુલ કરવાં
હોય ત્યારે

૪—જો ગુજરનારે તેની હયાતીમાં જે સંપત્તિ તેના દીકરા હાથે એ
વે દાવો કરે છે તેમના બાપ હોવાનું કબુલ કરવું હોય, અને
તેના મરણ પછી તેમની માથે પણ એવીજ રીતે કબુલ કરવું
હોય, અને પોતે વીધવાનું એમ કહેતી હોય તો આ ત્રણે સંપ
ત્તિ તેના કાયદાસર વારસ થશે. વીકાય નામના પુસ્તક પ્રમાણે
“અથવા જો કાંઈ સંપત્તિ કાંઈ છોકરાને પોતાનો દીકરો કબુલ
કરી ગુજરી જાય, અને જો પાછળથી મા તે છોકરાને પોતાનો
દીકરો, અને પોતાને તે મરનારની વધુ કહે તો તે બંને વારસો
લે છે” આ ધારણા પ્રમાણે પ્રેત ક્રીયા અરથ કાઢવા પછી અને
દેવું તથા ષ્ટતદાન પતાવ્યા પછી ગુજરનારની મીલકતના એક
સોને અઠાસી ભાગ કરવા જોઈએ. જેમાંના અડતાળીસ બાપને
મળવા જોઈએ, અઠાર અઠાર ભાગ બે વીધવાને, ચોત્રીસ એ
ત્રીસ પાચ દીકરાને, અને સતર સતર ભાગ બે દીકરીઓને એ
રીતે વહેંચી આપવા જોઈએ.

દાખલો ૬૪

પ્ર—એક સંપત્તિ બે વીધવા, તેમાં એક સાદીની ક્રીયાથી પરણેલી,
ખીજ નીકાહની ક્રીયાથી પરણેલી એ રીતે મુકાને મરી જાય છે.
પહેલી વીધવાના પેટના બે ત્રણ દીકરા અને પાંચ દીકરીઓ
મુકા અને ખીજના પેટના બે દીકરા ને એક દીકરી મુકા
ત્યારે તેની મીલકત ઉપર કહેલા સંપત્તિમાં કેવી રીતે વે
હેંચારો અને શા પ્રમાણમાં?

પાંચ દીકરા, ૭
દીકરીઓ, અને
બે વીધવાઓ હો
ય ત્યારે

૪—આ મીલકતના એકસોને અઠાવીસ (૧૧૮) ભાગ કરવામાં આ
વશે, જેમાંના વીધવાઓને શોળ અથવા દરેક વીધવાને આઠ આ
ઠ ભાગ મળશે, છોકરાઓને શીતેર અથવા દરેક છોકરાને ચઊ
દ છઊદ ભાગ મળશે, અને દીકરીઓને પેતાળીસ અથવા દરેક
દીકરીને સાત સાત ભાગ મળશે.

દાખલો ૬૫

પ્ર—એક સંપત્તિ ચાર વીધવાઓ, આઠ દીકરા અને છ દીકરીઓ
એ રીતે વારસ મુકી ગુજરી જાય છે, તારે તેની મીલકતની એઓ
માં શી રીતે વેહેંચણ થશે.

આઠ દીકરા. ૭
દીકરીઓ અને
ચાર વીધવાઓ
હોય ત્યારે

૪—બાજબી કરજ તથા ખીજ પહેલા દરજ્જાના દાવા પતાવ્યા
પછી તેની મીલકતના વધારાના ત્રણસોને બાવન (૩૫૨) હિસ્સા
પાડવામાં આવશે. જેમાંના ચુંવાળીસ તેની વીધવાઓને અથ
વા દરેક વીધવાને અગીઆર અગીઆર હિસ્સા, ખસેને એવીસ

તેના આઠ દીકરાને અથવા દરેક દીકરાને આઠવીસ આઠવીસ, અને બાકીના એ'રાશી તેની દીકરીઓને અથવા દરેક દીકરીને ચૈદ્ર ચૈદ્ર મળશે.

કાબલો ૬૬

પ્ર—બે વીધવા, મા. એક દાકરી, ત્રણ બાઈઓ અને એક બેહેન એ રીતે વારસ મુકાને એક પુરુષ મરી જાય છે, તારે તેની મીલકત કતના કટલા ભાગ કરવા, અને દરેકને કટલા કટલા ભાગ મલશે?

જ—આ કામમાં મરનારની મીલકતના ૩૩૬ ભાગ કરવા, તેમાંથી વીધવાઓને તેમના કાયદાસર હિસાબદલ $\frac{1}{2}$ એટલે ૪૨ ભાગ અથવા દરેક વીધવાને એકવીસ એકવીસ ભાગ મળશે. માને તેના કાયદાસર હિસાબદલ $\frac{1}{2}$ અથવા ૫૬ ભાગ, તથા દીકરીને તેના કાયદાસર હિસાબદલ $\frac{1}{2}$ અથવા ૧૬૮ ભાગ મળશે. અને રીતે ભાગ બાકી રહ્યા તે બાઈઓ અને બેહેન જે શેશાધી કારી છે તેમની વચે વેહે'ઓ આપવામાં આવશે; એવી રીતે કે બેહેન કરતાં બાઈનો હિસાબ બમણો, એટલે બેહેનને દસ ભાગ અને દરેક બાઈને વીસ ભાગ મળશે.

એક દીકરી,
બે વીધવાઓ,
ત્રણ બાઈ અને
એક બેહેન હોય
ત્યારે

કાબલો ૬૭

પ્ર—કાબલો સખસ પોતાના ગુજરી ગયેલા બાપે મુકલી સ્થાવર તથા જંગમ મીલકતના અરધ ભાગનો કબજો લેવા પોતાના બાપની વીધવાઓ, અને પોતાના બાઈ ઉપર દાવો કરે છે. તેના બાપે બે દીકરા, એક દીકરી અને બે વીધવાઓ મુકા છે, ત્યારે શા પ્રમાણમાં આ દરેક સખસ એ મીલકત વેહે'ઓ સેવાને હકદારો થશે? આ કામમાં વાધવા જે પ્રતીવાદીઓ છે તે પોતાની મે હર પદલ તમામ મીલકતનો દાવો કરે છે.

જ—આ કામમાં એ મીલકતના એ'શી (૮૦) હિસાબાડવામાં આવશે, અને જેમાંનો $\frac{1}{2}$ અથવા દસ હિસાબ વારસાના નીચમ પ્રમાણે વીધવાઓને, એટલે કે, દરેક વીધવાને પાંચ પાંચ હિસાબ મળશે; અને મરદનો હિસાબો ઓરત કરતાં બમણો છે એ ધેરણ ઉપર ચૈદ્ર હિસાબ દીકરીને મળશે, અને આઠવીસ આઠવીસ હિસાબ દરેક દીકરાને મળશે. પણ મેહર ખીજા પધા દવાના જવાબ છે, અને વારસાના દાવો પેહેલી પતાવવી જોઈએ. એટલા માટે જે વીધવાનો દાવો ંયાજખી હોયતો વારસોનો દાવો પતાવ્યા પહેલાં એ પતાવવો જોઈએ, અને શેષધન તેઓમાં વેહે'ઓ આપવું જોઈએ.

બે દીકરા, એક
દીકરી અને બે
વીધવાઓ હોય
ત્યારે

ઠાખણે ૬૮

મ—હયાતી ખાંનમનો ધણી, અને મીરઝા મેહદીના ખાપનો ખાપ મુહમદ તુકીએ દેશનાં રાજકર્તા પાસેથી એવી સણુંદ મેળવી કે જેમા કટલીક સ્થાવર મીલકત જે પ્રથમ તેના સસરા, અપ્પડુ સુબનની હતી, પણ જે તેના મરણ પછી રાજકરતાઓએ પાછી લેઈ લીધી હતી તે મીલકત ઉપર તેના પોતાનો માલકી હક કાયમ કરવામાં આપ્યો હતો. આ સણુંદની રૂઢિયે તેણે એ સ્થાવર મીલકત પોતાના કબજામાં લીધી, અને કટલાક વખત પછી એ સ્થાવર મીલકત રીતી પ્રમાણે દેવના કામ ખાતે કહાડીને તે મીલકત પોતાની ઓરતની સુપરતમાં તથા કબજામાં રહેવા ખાપતનો તેણીના નામનો દસ્તાવેજ કરાવે. પણ એ દસ્તાવેજની રૂઢિયે એ ઓરતને તે મીલકતનો કબજો મળ્યો કે શી રીતે તે જાણતું નથી. મુહમદ તુકીના મરણ પછી તેના દીકરા અલીનકી (જે કે અપ્પડુ સુબનની દીકરીનો દીકરા થાય) તેના કબજામાં એ મીલકત આવી, અને તેના મરણ પછી તેની વીધવા કુલસુમ ખાંનમ અને તેના દીકરા મીરઝા મેહદીના કબજામાં આવી. હવે હયાતી ખાંનમ સુપરત તથા કબજા ખાપત તેના ધણીએ કરી આપેલા દસ્તાવેજની રૂઢિયે એ મીલકત વસુલ કરવાને તે લોકો ઉપર ઘણો ખાંધે છે ત્યારે આ ટરસડીડ (સુપરત તથા કબજા ખાપતનો દસ્તાવેજ) તેમાં કબજાની વાત જણાવ્યા છતાં તેમજ ઓરતના નામ ઉપર તે કર્યા છતાં કાયદાસર છે? અને એ સ્થાવર મીલકતની સણુંદ મેળવનાર મુહમદ તુકીને એ તમામ મીલકત, અથવા તેમાંનાં જેટલો ભાગ વારસાના હકથી પોતાની ઓરત જે કે મુજ માલીક અપ્પડુ સુબનની દીકરી હતી, અને અલી નકીની મા હતી તેની પાસેથી પોતાના હિસ્સામાં આવત તેટલો ભાગ દેવના કામ ખાતે વાપરવામાં લેવા જુદો કાઢવાનો હક હતો કે શી રીતે? જો માત્ર કાંઈ ભાગ જુદો કાઢવા તેને હક હતો તો આખી મીલકત ખાપતનું આ ટ્રસ્ટડીડ જેટલો ભાગ તેને કાઢવાનો હક હતો તેટલા ભાગને મજબુત અને કાયદાસર છે કે શી રીતે રીતે?

સંયુક્તઅલીબ
કલસ્થાવરમીલક
તના ધાન ચીરો

ક—ચાલેલા કામ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે એમ જાણાતું નથી કે સદરહુ જમીન પ્રથમ અપ્પડુ સુબનની મીલકત હતી કે શી રીતે. અને તે પાછી લેઈ લીધા પછી તે ઉપરનો હક મુહમદ તુકીનો કાયમ રાખવામાં આપ્યો હતો. કે તેણે નવેસરથી સણુંદ મેળવી હતી. પરંતુ મુહમદ તુકીની કબજાત દક્તર ઉપર છે તે ઉપરથી

એવું જણાય છે અને વળી સવાલના રૂપકપરથી એમ નીકળી શકે છે કે અમદુ સુભત પ્રથમ એ જમીનનો માલકી હતો, અને તે પાછી લેઈ લેવાયા પછી, મુહમદ તુકીનો હક તે ઉપર રાજ કરતા સત્તાએ કાયમ કર્યો હતો. આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે એ જાણીએ ગુજરી ગયેલા અમદુલ સુભતની હતી એમ માનવું જોઈએ; અને તે પ્રથમ ભાગે તેના વારસો અને પ્રતી નીધીએમાં વેહેંચી આપી જોઈએ, અને છેવટ મુહમદ તુકી અને અલી નકીની વચ્ચે તે વેહેંચાવી જોઈએ અને તેમનાં વારસો કુલસુમખાનમ અને મીરઝા મેહેદીએ. આ સખસોના કાયદા સર હિસ્સા આ સાથે જોડેલા પત્રમાં જણાવેલા છે, મુહમદ તુકીએ પોતાના દીકરાના હિસ્સા સકીત ખાલી જમીન મચીદો તથા ધરમાદા મકાનો ખંધાવા ખાતે કાઢી એ કાયદાસર કે વાસ્તવીક નથી, અને હમામ મુહમદના મત પ્રમાણે તેના પોતાનો હિસ્સો પણ એકસ નહી હેવા છતાં કાઢવો એ ગેર કાયદાસર છે. પણ આખુ યુસફ કે જેના અભીપ્રાયને અનુસરીને આ ખાખત માં ઘણા કાયદાના હિમાયતીએ ચાલ્યા છે તેના મત પ્રમાણે તેના પોતાનો હિસ્સો કાઢવો એ કાયદાસર છે, અને એ જમીનની સુપરંત ઓરતને કરી એ સરવત્ર ઠેકાણે કાયદાસર જણાય છે. આ પ્રસંગે આખુ યુસફના મત પ્રમાણે ચાલી મુહમદ તુકીએ કરેલી વ્યવસ્થા કાયમ રાખવાને માટે તેમજ જે ખાખ વારસેને પોતાની વ્યવસ્થાથી તે ખાતલ કરવા ધારે તો હતો તેમના હક સાચવવાને માટે તેણે પોતાનો હિસ્સો કાઢવા એ કાયદાસર ઠરાવવું સાચું છે. એમ ધારીએ કે એ જમાં ન કદી અમદુ સુભતની મીલકત નહોતી, પણ મુહમદ તુકીએ નવેસરથી તે મેળવી હતી, અને એમ ધારીએ કે તેની વહુને તેણે કરી આપેલા દસ્તાવેજની રૂઠિએ તે જમીનનો કબજો મળ્યો હતો એમ જણાવું નથી તો મુહમદ કે જેનો અભીપ્રાય કાયદાના ઘણા હયાતીએએ આ ખાખતમાં પસન કર્યો છે તેના અભીપ્રાય મુજબ સરહુ મુજબ જમીન કાઢવી એ ગેરકાયદાસર છે; અને આધારણા ઉપરથી મુહમદ તુકીએ મુકેલી મીલકતઆ સાથે જોડેલા પત્રમાં જણાવ્યા મુજબ તેના વારસોમાં તેમના કાયદાસર હિસ્સા પ્રમાણે વેહેંચવામાં આવશે. જો આ કામમાં હમામ મુહમદનો મત પસન કરવામાં આવે તો, અને કાઢી આપેલી જમીન ગેરકાયદાસર જણાયતો, વારસો ખાતલ થશે નહી. જો ખાખ તરફ આખુ યુસફનો મત પસન કરવામાં આવે

વારસા બાબતના અભિપ્રાય.

અને એ કાઢી આપેલી જમીન વાસ્તવિક ગણાય તો વારસો ખાં તલ થશે. ગમે તેમ હકીકત હોય પરંતુ ઈમામ મુહમદના અભિપ્રાય પ્રમાણે ચાલવું વધારે સારું છે.

સદરહુ મીલકત જો અપદુ સુબનથી ઉતરેલી હોય તો તેની ંયવસ્થા નીચે મુજબ—

ગુજરેલા, અપદુ સુબન.

એક દોકરોને એ દોકરીઆ

દોકરો	દોકરી	દોકરી
મુહમદ હુસેન	મીસરીખાનમ	હયાતીખાનમ
૨ હીસ્સા	૧ હીસ્સો	૧ હીસ્સો

એ બેહેનો

ગુજરેલા, મુહમદહુસેન.

બેહેન	બેહેન
મીસરીખાનમ	હયાતીખાનમ
૧ હીસ્સો	૧ હીસ્સો

એક ધણી, એ દોકરા અને એક બેહેન

ગુજરેલી મીસરીખાનમ.

બેહેન	ધણી
હયાતી ખાનમ	મુહમદ તુકી
	૨ હીસ્સા

દોકરો	દોકરો
અલી નકી	હુસન અસકરી
૩ હીસ્સા	૩ હીસ્સા

અને હયાતીખાનમના મરાણુ પછી ગુજરેલી,

હયાતીખાનમ.

ધણી	બેહેનનો દોકરો	બેહેનનો દોકરો
મુહમદ તુકી	હુસન અસકરી	અલી નકી
૪ હીસ્સા	૨ હીસ્સા	૨ હીસ્સા

ગુજરેલા, હુસન અસકરી.

બાઈ	બાપ
અલી નકી	મુહમદ તુકી
	૫ હીસ્સા

કુલ

અલી નકી, ૫ હીસ્સા. મુહમદ તુકી ૧૧ હીસ્સા

હવે જ્યારે મીલકત અપદુ સુબનથી ન ઉતરી હોય, અં ને હયાતીખાનમ તેના ધણી ગુજરી ગયા પછી જીવતી રહી હોય ત્યારે મીલકતની ંયવસ્થા.—

ગુજરેલા, મુહમદ તુકી.

૧૬	૧૬	૧૬
હયાતી ખાંનમ	દીંદા	જેઈનમ
૫ હીસા	૫ હીસા	૫ હીસા
દીકરી	દીકરી	દીકરી
અલીનકી	ખુદીજા	ફનીમા
૪૨ હીસા	૨૧ હીસા	૨૧ હીસા
		આથેરા
		૨૧ હીસા

અથવા નાણાને હીસાએ કહીએ તો ઓરતોના હીસા ૩૫
એ આઠ આના આઠ ગુંદા, અને અલીનકીનો હીસો પાંચ આ
ના પાર ગુંદા થશે.

દાખલો ૬૯

પ્ર—એક વીધવા, મા, અને બેઢેન મુકીને કાઠ પુરૂષ ગુજરી જાય
છે, ત્યારે તેની મીલકતની શી રીતે વહેંચણુ થશે ?

જ—જે બાબતોમાં હીસાની સંખ્યામાં વધારો કરવો પડે છે તેવી
બાબતોના નીચમ પ્રમાણે મરનારની મીલકતના તેર હીસા ૩૨
ના જોઈએ; તેમાંના વીધવાને બાણુ, બેઢેનને ૭, અને માને
ચાર હીસા મળશે. *

દાખલો ૭૦

પ્ર—એક દીકરી, મા, પાપ? અને ધણી એ રીતે વારસો મુકીને
એક ઓરત ગુજરી જાય છે, ત્યારે ગુજરનાર ઓરતની મેહરનો
કટલામો ભાગ મળવા તેની માનો હક છે ?

જ—ગુજરનાર ઓરતની તમામ મીલકત, પછી મેહર કે ખીજ જે
મીલકત હોય તેના તેર ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાંના બે ભાગ
મળવાનો તેની માનો હક છે, બે તેના પાપને મળશે, બાણુ તે
ના ધણીને મળશે, અને ૭ તેની દીકરીને મળશે.

એક દીકરી માં
પાપ અને ધણી
હોય ત્યારે

દાખલો. ૭૧

પ્ર—એક સપ્ત પોતાની ગુલામડીના પેટની જન્મેલી બે દીકરીઓ
તેમજ એ ગુલામડી મુકીને મરી જાય છે. ત્યારે આ ગુલામડી જે
કે એ દીકરીઓની મા છે તેને તેના શેઠની મીલકતનો કાંઈ પણ

* હીસાની સંખ્યામાં વધારો કરવો પડે છે તે બાબતોના આ એક દાખલો છે,
દાખલામાં કહેલા હકદારોના ભાગ $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ અને $\frac{1}{4}$ છે તેથી પ્રથમતો એ મીલકતના
પાંચ ભાગ કરવામાં આવત. પરંતુ જ્યારે વીધવા પોતાનો $\frac{1}{2}$ અથવા બાણુ ભાગ
અને મા પોતાનો $\frac{1}{3}$ અથવા ચાર ભાગ લે, ત્યારે પછી બેઢેનને મળે અડધ રહે
નહી, માટે તમામ હીસેદારોને તેમના પેટ પોતાના હીસા મળે એવું કરવા માટે
૧૨ ભાગના વધારોને તેર ભાગ કરવા જોઈએ.

ભાગ મળવાનો હક છે કે શી રીતે? અને જો છે તો એ ઉપર કહેલા ત્રણ આશાઓ વચ્ચે આ મીલકત શી રીતે વહેંચાશે?

૪—આ પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે ગુજામડીને એ મીલકતમાં કાંઈ પણ હિસ્સો મળવાનો હક નથી. જો ઉપરના સવાલમાં જણાવી છે તેજ મુજબ કુટુંબની સ્થિતિ હોય તો એ મીલકત પહેલ વેહેલી તો એ ગુજરનારના દાટવાના ખર્ચમાં ઉપયોગમાં લેવી જોઈએ, અને પછી તેનું ંયાજખી દેવું વાળવામાં તે કામમાં લેવી જોઈએ; અને ત્યાર પછી જો કાંઈ વધારો વધે તો કસ્ટરી કાયદા પ્રમાણે તે વધારાના ત્રણ ભાગ કરવા, જેમાંના એ દીકરીઓને અથવા એક એક દીકરીને અડક, અને બાકીનો એ કે જો કાંઈ શેષાધીકારી વારસ હોય તો તેને મળશે, જો કાંઈ શેષાધીકારી વારસ ન હોય તો બધી મીલકત તેમના કાયદાસર હિસ્સા અને રીટરનની રૂઠ્ઠી વારસા બાબતના કાયદા પ્રમાણે દીકરીઓને મળશે. સીરાજીય નામના પુસ્તકમાં.—“વારસો મળવામાં અટકાવ કરનાર ચાર કારણો બતાવેલાં છે, ૧ લું દાસત્વ, પછી પુરણ કે અપુરું, પુરું કેવળ ગુનામગીરી, અપુરું માં મુદબબીસ અને મુકાતીસ અને જેઓ ફરજદારની માવરો હોય તે આવે છે. “મરનારથી થયેલી દીકરીઓને ત્રણ પ્રસંગે મળે છે. એકની એક હોય ત્યારે અરથ મળે છે, અને બે અથવા વધારે હોય ત્યારે કે મળે છે.”

દાખલો ૭૨

૫—એક ચોરત એક બેહેન, ધણી. બાઈના કુટલાક દીકરા, કાકાનો એક દીકરો, અને પોતાની ખીજ બેહેનોનાં છોકરાં એ રીતે મુકી ગુજરી જાય છે, ત્યારે તેના મરણ પછી ઉપર ગણાવેલા સખસો પધકા કાને તેની મીલકત મળશે?

૪—તેના બાઈના દીકરાઓને, કાકાના દીકરાને તથા તેની ખીજ બેહેનોના છોકરાંઓને જ્યારે ગુજરનારનો ધણી અને બેહેન હયાત હોય તારે વારસાનો હક પોહોચતો નથી. એટલા માટે એ મીલકતના બે ભાગ કરતાં જોઈએ. જેમાંનો કે બેહેનને મળશે, અને કે ધણીને મળશે.

૫—ધણી એકની એક બેહેન ખીજ કાંઈ પણ બિસ્મોદારો કે શેષાધીકારીઓ સીવાય મુકીને મરી જાય છે, તો તેની મીલકત કાયદાસર રીતે કેને મળશે?

એક બેહેન ધણી બત્રીજા બત્રીજાઓ અને ખીજા બાંકુઓ હોય ત્યારે

ક—જ્યારે બેહેન એકબીજા દાવાદાર છે ન ખીજો કાંઈ હિસ્સેદાર કે શોષાધીકારી નથી, તારે પોતાના બાઈએ મુકલીદુબધી મીલકત તે લેશે, (પછી તે મીલકત તેની આરત તરફથી તેને મળી હોય અથવા ગમેતે રીતે મળેલી હોય) એટલે અરથ મીલકત તેના કા ચદાસર હિસ્સાની રૂઠ્ઠીએ, અને અરથ રીટર્ન પદલની મળશે.

દાખલો ૭૩

પ્ર—ગુલામ હુસેનના મરણ પછી તેની વીધવાને તેની બચગાનો માલ કીની રૂઠ્ઠીએ કબજો હક મળ્યો. તે વીધવા એક આંગળીઆટ, અને એક હોરમાન બેહેન મુકીને ગુજરી ગઈ. ત્યારે જે બચગા તેને મળેલી તે હપર કહેલા સખશોને મળશે, કે તે ગુલામ હુસેનના બાઈની વીધવાને કે બાઈના દીકરાને મળશે? અને જો દીકરાને મળશે તો તેમને કટલી મળશે?

ઉ—ગુલામ હુસેનની વીધવાને માલીક દાખલ એ બચગાનો કબજો મળ્યા પછી, સદરહુ જમીન અલખત તેની આંગળીઆટ બેહેન ને અને હોરમાન બેહેનને મળશે. આંગળીઆટને ત્રણ ભાગ મળશે, અને હોરમાનને એક ભાગ મળશે,

આંગળીઆટ બેન અને હોરમાન બેહેન હોય તથા

દાખલો ૭૪

પ્ર—એક વીધવા અને બે દીકરીઓ મુકીને કાંઈ માણસ ગુજરી બચ છે, તો તેઓને ગુજરનારની મીલકતનો કટલો કટલો હિસ્સો મળશે?

ઉ—ખધી મીલકતના સોળ ભાગ કરવા. તેમાંના બે ભાગ વીધવાને મળશે, અને સાત સાત ભાગ દરેક દીકરીને મળશે.

એક વીધવાને બે દીકરીઓ હોય ત્યારે

દાખલો ૭૫

પ્ર—એક મા, વહુ, તથા પોતાના આંગળીઆટ બાઈની બે દીકરીઓ મુકીને કાંઈ પુરૂષ ગુજરી બચ છે, ત્યારે તેના પાપદાદાની મીલકત એ દાવાદારોમાં શા પ્રમાણે વહેંચાશે?

ક—મરનારની તમામ મીલકતના જરૂરી ખરચ કાઢ્યા પછી પ્રથમ પાર ભાગ કરવા:—પણ આમાં રીટર્ન થાય એવો આ દાખલો છે તેથી આ પાર ભાગના ચાર ભાગ કરવા, જેમાંના એક ભાગની હકદારી વીધવા છે અને ખાકીના ત્રણ ભાગ તેણીના કાચ દાસર હિસ્સા પદલ માને મળશે, અને ખીજો કાંઈ શોષાધીકારી વારસ નથી તેથી વળી રીટર્ન તરીકે પણ મળશે. મરનારનાં આંગળીઆટ બાઈની દીકરીઓ દુરના સગામાં ગણાયલી છે, અને જ્યાં સુધી કાચદાસર હિસ્સાદાર હોય ત્યાં સુધી એ મીલકતનો કાંઈ પણ હિસ્સો તેમને મળી શકતો નથી.

એક વીધવા અને મા હોય તથા

દાખલો ૭૬

ખ—કાઈ માણસ એક બીધવા અને એક દીકરી મૃત્રાને મરી જાય છે તો તેની મીલકત આ બે જણ વચ્ચે શી રીતે વહેંચી આપવી?

બીધવા અને
દીકરી હોય ત્યારે

જ—ગુજરનારની મીલકતના આઠ ભાગ પાડવા. તેમાંનો એક ભાગ બીધવાને, અને બાકીના સાત ભાગ દીકરીને મળશે. ગુજરનારને શેષાધીકારી વારસ નથી એવું ધારી આ પ્રમાણે વહેંચણું કરેલી છે. જો કાઈ શેષાધીકારી હોય તો દીકરીને માત્ર ચાર ભાગ મળશે અને બાકીના ત્રણ ભાગ એ શેષાધીકારી વારસને આપવામાં આવશે.

દાખલો ૭૭

મ—આગલા લગ્નથી થયેલા એક દીકરીવાળી ઓરતે પોતાના પર્ષ સાથી કેટલીક સ્થાવર મીલકત ખરીદ કરી, અને તે મીલકતના વેચાણ ખત તેણીના પોતાના તથા તેના બીજા ધણીના નામથી કરાવ્યાં, તે જીવી ત્યાં સુધી એ મીલકત તેના કબજામાં રહી પણ તેના મરણ પછી તેના બીજા ધણીએ તેના કબજા લેખ તેની બીજી ઓરતને બક્ષીસનામું કરી તે બધી આપી, અને તે મુજબ આ ધણી ગુજરી ગયા પછી આ બીજી ઓરતે તે મીલકતનો કબજો લીધો હવે પહેલી અને બીજી ઓરતની દીકરીઓ આ જમીનના માલખી હક વીશે તકરાર કરે છે, તારે એ તે ઉપર આ બેમાંથી કોનો હક પોહોચશે, અને જો બંનેનો હક પોહોચે તો કેટલો કેટલો? અને પોતાની પહેલી ઓરતની દીકરી હયાત છતાં બધી મીલકત પોતાની બીજી ઓરતને સોંપવા ધણીનો કાંઈ હક હોતો કે શી રીતે?

ઓરતે પોતાના
પર્ષ સાથી ખરીદ
કરેલા મીલકત
વેચાણ ખતમાં
ધણીનું નામ
દાખલ કરાવ્યું
હોય તો પણ તે
ની એકલીનીજ
જાણાય છે

જ—જે સ્થાવર મીલકતનું વેચાણ ખત તેના પોતાના અને તેના ધણીના નામથી કરાવામાં આવ્યું હતું તે સ્થાવર મીલકત જો એ ઓરતે તેના પોતાના પર્ષ સાથી ખરીદ કરેલી હોય તો તે મીલકત તેની એકલીનીજ ગણાવી જોઈએ; કમક કાયદામાં એ એક કહેવત છે કે હિંમ્સાની ખરે ખરી સ્થિતિ શી છે તે ઉપર ધ્યાન ન આપવામાં આવે છે, નામની સ્થિતિ ઉપર ધ્યાન આપવું નથી. આ પ્રમાણે ધારતાં ધણીને એ મીલકત તેની બીજી ઓરતને બક્ષીસનામથી આપવાનો કાંઈ પણ હક ન હોતો, અને બીજા કાંઈ વારસો ન હોતા એમ ધારીએ તો પહેલી ઓરત (કે જે માલિક હતી) તેના મરણ પછી તેના ચાર ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાંના ત્રણ પહેલા લગ્નથી તેણીની દીકરીને મળે, અને એક તેણીના બીજા ધણીને મળે.

દાખલો ૭૮

૫—મહમદ વાસીલને ત્રણ આરતો હતી તેની પહેલી આરત નામે મસુમોત ફમીદાથી તેને એક દીકરો નામે રૂમઅલી, અને એક દીકરી નામે ફઝલુનીસા આ રીતે બે ફરજંદા હતાં; તેની બીજી આરતથી તેને એક દીકરી નામે ખુદોરન હતી, અને તેની ત્રીજી આરતથી તેને એક દીકરી નામે સુપન હતી મહમદ વાસીલના પોતાના મરણ પછી તેની ત્રીજી આરતના પેટની દીકરી સુપન ગુજરી ગઈ. કાસીમઅલી, જે સુપનનો દીકરો હતો તે તેની માના પહેલો મુજરી ગયો. કાસીમ અલીની દીકરી (દરગાહીન), આ દલેક સુપનના દીકરાની દીકરી હયાત છે. રૂમઅલી એક વીધવા મુકાને ગુજરી ગયો જે વીધવા હયાત છે, તેની બેહેન ફઝલુનીસા અને મહમદ વાસીલની બીજી આરતના પેટની દીકરી ખુદોરન પણ જીવે છે ત્યારે તેઓમાં મીલકતની વેહેંચણ કવી રીતે થશે?

૬—જો આમ ધારીએ કે રૂમઅલી મસુમોત સુપનના પહેલો ગુજરી ગયો તો મહમદ વાસીલે મુકલી મીલકતના સાતસે વીસ (૭૨૦) બાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના બસેને બોતેર બાગ જે રૂમઅલીના હિસ્સાના છે તે તેની વીધવાને મળશે; એકસો પંચાણ બાગ મસુમોત ખુદોરનને મળશે, અને એકસો પંચોતેર બાગ રૂમઅલીની બેહેન મસુમોત ફમીદાની દીકરીને મળશે; અને અહોતેર બાગ મસુમોત દરગાહીનને મળશે. જો બીજી તરફ આમ ધારીએ કે રૂમઅલી મસુમોત સુપનની પછી ગુજરી ગયો તો આ મીલકતના એક હજાર ચારસેને ચાલીસ (૧૪૪૦) બાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના છસે બાવીસ બાગ જે રૂમઅલીના હિસ્સાના છે તે જો મેહેરમાં આપ્યા હશે તો તેની વીધવાને મળશે ત્રણશે અગ્યાર બાગ મસુમોત ફમીદાની દીકરીને મળશે; ત્રણસે એકાવન બાગ મસુમોત ખુદોરનને મળશે; એકસો છપન બાગ સુપનના દીકરા કાસીમઅલીની દીકરી મસુમોત દરગાહીનને મળશે.

દીકરાની વિધવા તથા બે દીકરીઓ અને બીજી દીકરીના દીકરાની દીકરી હોય. અને માલીકનો દીકરો પોતાની ગુજરી ગયેલી બેહેનને તથા તેના દીકરાના પહેલી ગુજરી ગયો હોય ત્યારે

દાખલો ૭૯

૫—એક બહાગીરદાર એક દીકરો, એક દીકરી અને એક હોરમાન બાઈ મુકાને ગુજરી જાય છે. તે ગુજરી ગયા પછી ફરજંદ મુકયા વગર દીકરો પણ ગુજરી જાય છે; અને દીકરી તેના હોરમાનના કાકાની હયાતીમાં તમામ મીલકત કબજે લે છે ત્યારે તે આ તમામ મીલકત લેવાને હકદાર છે કે શી રીતે, અને જો તેમ ન હોય તો કેટલો બાગ મળવાને તે હકદાર છે?

એક દીકરી, દીકરા અને કાકા હોય અને દીકરા વેંહેંચણુ થતાં અથવા ગુજરી ગયો ત્યારે

ઉ—આ પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે દીકરીના હિસ્સો ૧ છે અને તેના હોરમાન કાકાના હિસ્સો ૧ છે, એટલેક એ મીલકતના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવશે જેમાંના બે દીકરીને મળશે, અને એક શેવાળીકારી વારસ દાખલ કાકાને મળશે.

દાખલો ૮૦

પ્ર—એક ઓરત ચાર દીકરીઓ, એક દીકરા, અને એક ધણી એ રીતે વારસો મુકીને ગુજરી ગઈ છે, મીલકતની વેંહેંચણુ થતાં પહેલાં દીકરાં તેની ચાર બહેનો તથા પાપ મુકીને ગુજરી જાય છે, ત્યારે આ હયાત વારસો, એટલે. ધણી અને ચાર દીકરીઓ એ ઓરતની મીલકત રી રીતે વેંહેંચી લેશે?

એક દીકરા, ચાર દીકરીઓ અને ધણી હોય અને દીકરા વેંહેંચણુ થતાં પહેલાં ગુજરી ગયે હોય ત્યારે

ઉ—કાયદા પ્રમાણે જો એ તમામ મીલકત મરનાર ઓરતનીજ હોય તો તે મીલકત પ્રથમ તે ઓરતના પરંત કીયા ખરચમાં વાપરી જોઈએ; પછી જે પાકી રહે તેના ૧ માંથી કત્રીમદાઈ આ ખર્ચો જોઈએ, અને આ આખા પછી જો કાંઈ વધારો વધે તો તેના આઠ ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાંના ચાર તેના ધણીને મળે અને પાકીના ચાર તેની ચાર દીકરીઓને. એટલે, દરેક દીકરીને અડધે એ રીતે મળે.

દાખલો ૮૧

પ્ર—કાંઈ એક શખ્સ પોતાની હયાતીમાં પોતાની મીલકત પોતાના એક દીકરા અને દીકરી વચ્ચે સરખે હિસ્સે વેંહેંચી આપી ગુજરી ગયો. પાછળથી દીકરા તેની બહેન અને ઓરત મુકીને ગુજરી જાય છે ત્યારે તેની બહેનને તેની મીલકતનો કાંઈ પણ વારસો મળશે કે કેમ? અને જો મળશે તો કેટલો મળશે?

બહેન અને વીધવા હોય ત્યારે

ઉ—કાયદા પ્રમાણે, ખીજા મરનારની મીલકતના, એટલે કે, દીકરાની મીલકતના ચાર હિસ્સા કરવામાં આવશે, જેમાંના એક વીધવાને મળશે, અને પાકીના ત્રણ ગુજરનારની બહેનને મળશે.

પ્ર—એમ ધારીએ કે પહેલો શખ્સ પોતાની મીલકતના કાંઈ પણ ભાગ પાડ્યા વગર. એક દીકરા અને એક દીકરી મુકીને ગુજરી ગયા હોય, અને દીકરા પાછળથી તેની ઓરત મુકીને ગુજરી જાય, અને મીલકત અત્યાર સુધી વેંહેંચી વગરની રહી હોય ત્યાં દીકરાની ઓરતને કેટલી મીલકત મળશે. અને દીકરાને કેટલી મળશે,

દીકરી તથા દીકરાની વીધવા ઓરત હોય, અ

ઉ—પ્રથમ, પહેલા ગુજરનારની મીલકતના ત્રણ હિસ્સા કરવામાં આવશે, જેમાંના બે દીકરાને અને એક દીકરીને મળશે. પાછળથી જે ચાર હિસ્સા ખીજા મરનારના છે એટલે કે દીકરાના હિસ્સા

વધારી ચાર કરવામાં આવશે તેમાંના ત્રણ તેની બેહેનને મળશે અને એક તેની વહુને મળશે. એટલા માટે પહેલા ગુજરનારની આખી મીલકતના છ ભાગ કરવા જોઈએ જેમાંના એક તેના દીકરાની વીધવાને આપવો જોઈએ, અને પાંચ તેના દીકરાને આપવા જોઈએ.

ને દીકરો તેના બે પાછી ગુજરી જાય ત્યારે

૫—એમ ધારીએ કે ખીજ ગુજરનારની ઓરતને તેના પછીના પેઠાની એક દીકરી છે, જે દીકરી પાંચ વરસની હોય તો ગર્ભ. આ પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે એ મીલકતનો કેટલામો હિસ્સો મળવા આ દીકરી હકદાર થશે? અને તેના મરણ પછી કોને એ હિસ્સો મળશે?

૬—કપર મુજબની હકીકત હોય ત્યારે પહેલા ગુજરનારની મીલકતના ત્રણ હિસ્સા કરવામાં આવશે, જેમાંના દીકરાને એ અને દીકરીને એક મળશે, અને દીકરાના મરણ પછી તેના એ હિસ્સા વધારીને આઠ કરવામાં આવશે, જેમાંના એક તેની વીધવાને મળશે, ચાર તેની દીકરીને મળશે; અને ત્રણ તેની બેહેનને મળશે; અને દીકરીના મરણ પછી તેના ભાગના ચાર હિસ્સા તેની માને મળશે. એટલા માટે પહેલા ગુજરનારની તમામ મીલકતના ચાર ભાગ કરવા, જોઈએ, જેમાંના પાંચ તેના દીકરાની વીધવાને અને સાત તેની દીકરાને આપવા જોઈએ.

દીકરી તથા દીકરાની વીધવા ઓરત હોય અને દીકરા તેના બે પાછી ગુજરી ગયા હોય, પણ એક દીકરી મુકી ગયો અને જે દીકરી પણ ગુજરી ગઈ હોય ત્યારે

કાખલો ૮૨

૧—કોઈ એક સખસ પોતાની (અ) નામની ઓરત, (બ), (ક) અને (ડ) નામના ત્રણ દીકરા, અને પોતાની (અ) નામની ઓરતના પેઠાની (ખ), (એક) નામની એ દીકરીઓ અને ખીજ ઓરતના પેઠાની (ગ) નામની એક દીકરી એ રીતે મુકીને ગુજરી જાય છે તે ગુજરી ગયા પછી અને મીલકતની વહેંચણી થવા આવલ તેની વીધવા (અ) તેના એ દીકરા (બ) અને (ક) અને તેના એક દીકરી (ગ) એ રીતે એક પછી એક ગુજરી ગયા, એટલા માટે પાછળ જીવતા રહેલા વારસો (ડ), (ધ) અને (એક) છે, ત્યારે કયી રીતે, અને કેટલો કેટલો હિસ્સો મળી શકે તેની મીલકતનો આ લોકોને વહેંચી આપવામાં આવશે?

—એ મીલકતના એક હજાર સાતમે અને અઠાવીસ હિસ્સા કરવામાં આવશે, જેમાંના આઠમે ને એસઠ હિસ્સા (ડ) ને મળશે, અને (ધ) તથા (એક)ને દરેકને ચારસેને બતરીસ હિસ્સા મળશે,

એક વીધવા, ત્રણ, દીકરા, ત્રણ દીકરીઓ. અને ખીજ ઓરતની દીકરી એ રીતે

હોય; અને વીધ
વા, એ દીકરા,
એક દીકરી, અ
ને ખીજી આરત
ની દીકરી અનુ
ક્રમે ગુજરી ગયા
હોય ત્યારે

દાખલો ૮૩

પ્ર—કોઈ એક સમયે એ દીકરા કે જે આંગળીઆટ ભાઈઓ છે તે
મને મુકીને ગુજરી જાય છે અને તે લોકો પાપની મીલકત સર
ખે હિસ્સે વેહેંચી લે છે, અને દરેક જણ પોત પોતાનો હિસ્સો
પોતાના કપજામાં રાખે છે એ વારસાની વેહેંચણ કરા પછી
કેટલેક વરસે નહાનો દીકરો એક વીધવા અને ચાર દીકરીઓ
મુકીને ગુજરી જાય છે. વીધવા તેના ધણીના ગુજરી ગયા પછી
તેની મીલકતનો કપજો લે છે, જે કપજો તે કેટલા વરસ સુ
ધા રાખે છે, અને તેની હયાતીમાં તેના ધણીની મીલકતની કાંઈ
પણ વેહેંચણ થઈ નથી. મરનારની દીકરીઓ પછી ત્રણને પર
ણાવી છે અને એક કુંવારી રહેલી છે. પછી વીધવા ગુજરી
જાય છે; પણ તેના મરણ પહેલાં ચાર પાંચ વરસ ઉપર તેના
ધણીએ મુકલી મીલકતનો તેના ધણીના ભાઈએ, તથા દીકરાએ
તથા દીકરાના દીકરાએ કપજો લીધો, અને તેમણે એકલાએ તે
મીલકતનો ભોગવટો કર્યો. એ કપજો જપરાઈથી કે વીધવાની
સમ્મતિથી લેવામાં આવ્યો હતો તે માલમ પડતું નથી એ ચારે
દીકરીઓ હજી જીવે છે, અને તેમાંની એક જણી તેના ગુજ
રનાર પાપે મુકલી મીલકતના ચોથા ભાગ ઉપર દાવો કરે છે,
અને તેણીની મોટી બેહેન કે જે તેના કાકાના દીકરાની વહુ થા
ય છે તેના તથા તેના કાકાના દીકરા અને તેના દીકરાના દીક
રા કે જે લોકોના કપજામાં એ મીલકત છે તે લોકો ઉપર
ફરીઆદ કરે છે. મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે દાવાદાર તેના પા
પાપની મીલકતનો ચોથો કે અથવા તેથી ઓછો કાંઈ હિસ્સો
મળવાને હકદાર છે કે નહીં? અને એમ ધારીએ કે તે હકદાર
છે તો જ્યારે તે પરણી છે ત્યારે તેણીના પોતાના નામથી
દાવો કરવો દુરસત છે કે તેના ધણીના નામથી દાવો કરવો
જોઈએ.

એક ભાઈ, વી
ધવા અને ચાર
દીકરીઓ હોય,
અને વીધવા વે,

૪—એ ભાઈઓ વચ્ચે એ મીલકતની મુજ વેહેંચણ ખરી અને ચો
ગળ હતી. હવે જ્યારે વારસા પાપત તકરારો ઉઠી છે ત્યારે ગુ
જરનાર ભાઈની મીલકત કાયદાસર હિસ્સા પ્રમાણે વારસોને વે

હું આ આપવી જોઈએ અને આ કારણસર તેના છત્ર (૯૬) હિસ્સા કરવા જોઈએ, જેમાંના છોતેર ચાર દીકરીઓને મળશે અને વીસ ભાઈને મળશે, અને પરજીલી કે કુંવારી દરેક દીકરી ના ભાગમાં ૧૯ હિસ્સા આવશે એટલા માટે છત્ર હિસ્સામાંથી દાવાદારને ૧૯ હિસ્સા મળવાનો હક છે. તેના કબજેદારોએ એ મીલકત ંયાજખી અથવા ગેરબયાજખી રીતે પોતાના હાથમાં લીધી તે કાંઈ ઉપયોગની બાબત નથી, કમકે જે મીલકત ઉપર માલકી હકનો કાંઈ પણ આધાર, જેવો કે બક્ષીસ અથવા એ વો બીજે કોઈ આધાર ખતાવવામાં ન આવે તેવો માલકી હક કાયદો કબુલ કરતો નથી, અને આ પ્રસંગે આવો કાંઈ પણ આધાર છે નહીં જેથી કબજો દાવાદારના હકને અટકાયત કરી શકતો નથી. દાવાદારનો ધણી કાંઈ પણ ખડાને તેણીએ તેનાં મા બાપની મીલકત કે જેના ઉપર તેણીને એકલીનો હક છે તે ઉપર કરેલો દાવો અમલમાં લવરાવામાં દરમ્યાન આવી શકતો નથી.

દાખલો ૮૪

મ—કાંઈ એક શખસ બે ઓરતો, ચાર દીકરા અને બે દીકરીઓ મુકાને ગુજરી બંધ છે; પણ તેની બે ઓરતો અને એક દીકરી ગુજરી ગયા ત્યાં સુધી મીલકતની વેહેંચણ થઈ ન હોતી. તેની પહેલી ઓરતના પેટનો તેને કકત એક દીકરો હતો, અને તેની બીજી ઓરતના પેટનો તેને એક દીકરો અને બે દીકરીઓ હતી; તેના બીજા બે દીકરા બીજી ઓરતના પેટના હતા. પહેલી ઓરત બીજી ઓરતના પહેલાં ગુજરી ગઈ હતી, અને બીજી ઓરત દીકરીના પહેલાં ગુજરી ગઈ હતી, અને તે દીકરીએ ૫ છત્ર મુકલો હતો. ત્યારે મીલકતના કેટલા હિસ્સા કરવા જોઈએ, અને દાવાદારો પત્યેકને કેટલા કેટલા હિસ્સા મળવાનો હક છે?

ઉ—પ્રથમ તો ગુજરનારની મીલકતના એંસી હિસ્સા કરવા, જેમાંના ૬ અથવા દસ હિસ્સા વીધવાઓને મળશે, અને તે દરેક પાંચ પાંચ લેશે. મરદ ફરજંદને એંસી ફરજંદ કરતાં બમણો હિસ્સો મળશે. આ હિસ્સાએ દરેક દીકરાને એંદ એંદ હિસ્સા મળશે અને દરેક દીકરીને સાત સાત હિસ્સા મળશે પહેલી વિધવાના મરણ પછી તેના એકના એક દીકરાને તેણીની તમામ મીલકત મળશે, હોરમાન બાબતે તેમાં ભાગ મળતો નથી. બીજી વિધવાના મરણ પછી તેણીના પાંચ હિસ્સાને વધારીને વીસ કરવામાં આવશે, જેમાંના દસ તેના દીકરાને મળશે. અને તેની દરેક દીકરીને પાંચ પાંચ

હેંચણ થતાં પહેલાં ગુજરી બંધ ત્યારે

ચાર દીકરા, બે દીકરીઓ, અને બે વીધવાઓ હોય ત્યારે

દીકરો અને હોરમાન દીકરાઓ હોય ત્યારે

મળશે, અને પાછળ આવેલા પરીણામના હિસાસને હાલના વરગના હિસાસોની સંખ્યા ૪થી ગુણવામાં આવશે. આ પ્રમાણે પેહેલી વિધવાના મરણ પછી દીકરાનો હિસો $૫ \times ૪ = ૨૦$, અને તેની જ રા તે બાપના મરણ પછી દીકરા તથા દીકરીઓના હિસાસાનું પણ કરવું $૭ \times ૪ = ૨૮$ (દીકરીનો હિસો) $૧૪ \times ૪ = ૫૬$ (દીકરાનો હિસો), અને હિસાસોની એકંદર સંખ્યા $૮૦ \times ૪ = ૩૨૦$ દીકરાના મરણ પછી તેની મીલકતમાં જે તેવીસ હિસા છે તેના વધારીને એકસો અઠાણું હિસા કરવામાં આવશે. જેમાંના તેના ધણીને અડધ એટલે નવાણું હિસા મળશે, અને બીજા અડધ ભાગના હિસા તેના સગા ભાઈ અને સગી બેહેનને મરદને ઓરત બાતી કરતાં ડમલ એ પ્રમાણમાં મળશે, આ હિસાએ સગા ભાઈને છાસક હિસા અને સગી બેહેનને તેવીસ હિસા મળશે. અરધ રકતના ભાઈઓ બા તલ થશે, ફરીથી પાછળના પરીણામને હાલના વરગના હિસાસોની સંખ્યા છ એ ગુણવા જોઈએ, આ પ્રમાણે $૧૦ \times ૬ = ૬૦$. અને $૫ \times ૬ = ૩૦$, અને $૨૦ \times ૬ = ૧૨૦$, અને $૫૬ \times ૬ = ૩૩૬$, અને $૨૮ \times ૬ = ૧૬૮$, અને $૨૮ \times ૬ = ૧૬૮$, અને $૩૨૦ \times ૬ = ૧૯૨૦$ આ માંથી પેહેલી ઓરતના પેટનો દીકરો $૩૩૬ + ૧૨૦ = ૪૫૬$, લેશે, બીજા ઓરતના પેટનો દીકરો $૩૩૬ + ૬૦ = ૪૯૬$ લેશે; બીજા ઓરતના પેટની દીકરી ૧૬૮ વતી ૩૦ વતી $૩૩૬ + ૨૩૧$ લેશે. પાછળ જીવતા રહેલા બીજા એ ભાઈએને દરેકને ૩૩૬ હિસા મળશે, અને ધણીને ઉપર કહ્યા મુજબ નવાણું હિસા મળશે,

દાખલો ૮૫

પ્ર—કાંઈ એક પુરુષ, એક વીધવા, એક દીકરો અને એ દીકરીઓ એ રીતે તેના વારસો મુકીને ગુજરી ગયો છે. પાછળથી એક દીકરી કાંઈ પણ ફરજદ મુકયા વગર ગુજરી ગઈ, અને પછી એ પુરુષની વીધવા ગુજરી ગઈ. પછી એ માણસનો દીકરો એક વીધવા અને એક દીકરો મુકીને ગુજરી ગયો. અને છેવટ તેના દાકરાનો દીકરો ગુજરી ગયો. આ પ્રમાણે હકીકત છે તથા જે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે આ પાછળ રહેલા હયાત સખસો એટલે મુળ માલીકની દીકરી તથા દીકરાની વીધવાને તેની મીલકતના કેવી રીતે વારસો મળશે. ઉપર ગણાવેલા ગુજરનાર સખસોની હયાતીમાં મીલકતની કાંઈ પણ વેહેંચણ થઈ નથી.

ઉ—માત્ર પાછળ મુળ માલીકની એક દીકરી અને તેના દીકરાની વિધવા એ રીતે એ સખસ હયાત છે, આવે પસંગે મીલકતના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના એ ભાગ દીકરાની વીધવા લેશે,

એક વીધવા;
એ દીકરીઓ, અને
એક દીકરો
હાય, અને તેમાં

અને પાકીનો એક દીકરી લેશે, કારણ કે જ્યારે મુળ માલિક ગુજરી ગયો ત્યારે તેણે તેના વારસામાં એક વીધવા, એક દીકરા અને બે દીકરીઓ મુકી હતી, વિધવાનો હિસ્સો તેની મીલકતનો $\frac{1}{2}$ હતો, અને પાકીની મીલકત એરતના કરતાં મરદને ખમણા હિસાના પ્રમાણમાં તેના દીકરા તથા દીકરીઓના ભાગની હતી, ખીજા બેલમાં કહીએ તો અરધ મીલકત ઉપર દીકરાનો હક હતો અને પાકીની અરધ ભાગની મીલકત ઉપર દીકરીઓનો એટલે કે રેક દીકરીનો $\frac{1}{2}$ મીલકત ઉપર હક હતો, જે દીકરી ફરજદ વગર ગુજરી ગઈ તેના મરણ પછી તેના હિસાના ત્રણ ભાગ કરવાના હતા, જેમાંના બે તેના ભાઈને મળે, અને એક જે પાકી રહ્યો તે તેની બેહેનને મળે. અને મુળ માલિકની વિધવાના મરણ પછી તેના કાયદાસર હિસાના લણ ભાગ કરવા પડત, જેમાંના બે તેના દીકરાને મળત, અને એક ભાગ હયાત રહેલી દીકરીને મળત; અને મુળ માલિકના દીકરાને જે હિસો તેની બેહેન તથા મા તરફથી વારસામાં મળવો જોઈએ તેના $\frac{1}{2}$ તેના મરણ પછી તેની વિધવાને મળશે અને રોષધન તેના દીકરાને મળશે, તેના દીકરાના એટલે મુળ માલિકના પૌત્રના મરણ પછી તેની બધી મીલકત તેની માને મળશે, કેમકે $\frac{1}{2}$ ઉપર તેના કાયદાસર હિસા દાખલ તેના હક છે, અને પાકીના બે ભાગ ઉપર પાછુ વળતું ધન (રીટરન) દાખલ તેના હક છે, આ વેંહેચણુ મુજબ મુળ મીલકતનો $\frac{2}{3}$ તેના દીકરાની વિધવાને મળશે, અને પાકીનો એક તેની દીકરાને મળશે,

દાખલો ૮૬

પ્ર—કોઈ માણસ એક વીધવા, એક ભાઈ, એક બેહેન, વીધવાની મા, અને વીધવાના ભાઈને મુકીને મરી જાય છે. એ ગુજરનારની મીલકતની વેંહેચણુ થતા પહેલાં વીધવા ગુજરી જાય છે; ત્યારે ગુજરનારની મીલકતનો વારસો લેવાને તેઓમાંથી કોનો હક છે, અને તેમને કટલો કટલો હિસ્સો મળશે?

જ—આ કામમાં સદરહુ સંધળા વારસને વારસામાં હિસ્સો લેવાનો હક છે. મીલકતના પાર ભાગ કરવા, તેમાંથી છ ભાગ ગુજરનારના ભાઈને, અને ત્રણ ભાગ તેની બેહેનને આપવામાં આવશે, અને વીધવાની માને અને ભાઈને બે ભાગ મળશે.

બાધાંતર કરતાની ટીપ—એ વીધવા વેંહેચણુ થતાં પહેલાં ગુજરી ગઈ છે તોપણ તેના ધણી મરી ગયો તે વેળા જીવતી હતી, તેથી તેના ધણીની મીલકતમાં તેના વારસાનો હક પોતાએ છે.

ની એક દીકરી, વીધવા તથા (એક વીધવા તથા દીકરા મુકીને) દીકરા અને બે દીકરીઓ એ દીકરા નો દીકરા એ રીતે અનુક્રમે ગુજરી ગયા હોય ત્યારે

એક ભાઈ, બેહેન, વીધવાની મા અને ભાઈ હોય અને વીધવા વેંહેચણુ થતાં પહેલાં ગુજરી ગઈ હોય ત્યારે

એ વીધવાનો કાયદાસર હિસ્સો છોકરું ન હોવાથી $\frac{1}{2}$ છે, અને ગુજરનારનો ભાગ અને બેહેન શેશાધીકારી વારસ છે, તેથી એ મીલકતના પાર ભાગ કરતાં લણ ભાગ વીધવાને મળે છે, અને બાકીના નવ ભાગમાંથી છ ભાગ બાંધને અને લણ ભાગ બેહેન ને મળે છે.

વીધવા ગુજરી ગઈ છે, તેથી તેના લણ ભાગના વારસ ને ની મા અને તેનો ભાઈ છે. માનો હિસ્સો $\frac{1}{2}$ છે, વારસે એક ભાગ તેને મળશે; અને બાકીના બે ભાગ શેશાધીકારી તરીકે વીધવાના બાંધને મળશે.

દાખલો ૮૭

પ્ર—કાઈ એક જગીરદાર બે જુદી જુદી પોતાની ઓરતોથી થએલા બે દીકરા અને ચાર દીકરીઓ મુકાને ગુજરી જાય છે. અને તે બેમાંની એક ઓરત તેના મરણ પછી હયાત છે. તેના મરણ પછી તેની ચેત્તી ઓરતના પેટનો એક દીકરો ત્રણ દીકરા મુકાને ગુજરી જાય છે. હવે મુળ માલીકની મીલકતના તેનો હયાત રહેલો એક દીકરો તથા તે દીકરાની ચાર સગી બેહેનો તથા તેના હોરમાન ભાઈએ મુકલા ત્રણ દીકરા, અને તેની પોતાની મા એ રીતે નવ હયાત દાવાદારો છે. ત્યારે કાયદા પ્રમાણે શા પ્રમાણમાં ઉપર કહેલા નવ આશામીઓને તેની મીલકતનો વારસો મળશે?

ઉ—આ કામમાં વારસાના કાયદા મુજબ ગુજરનાર જગીરદારની મીલકતના (૧૮૨) એકસો પાણું હિસ્સા કરવામાં આવશે જેમાંના ઓવીસ ભાગ તેની હયાત રહેલી વીધવાને મળશે, બેતાળીસ ભાગ તેનો જે દીકરો હજી હયાત છે તેને મળશે, તેની ચાર દીકરીઓ માંની દરેકને એકવીસ એકવીસ ભાગ મળશે, અને તેના લણ પછીતરોમાંના દરેકને ચકક ચકક ભાગ મળશે.

દાખલો ૮૮

પ્ર—એક ધરના અડધ ભાગનો અને બીજી મીલકતનો માલીક ત્રણ પુત્ર અને એક પુત્રી મુકા ગુજરી જાય છે. પાપની મીલકતના ભાગ વેહેંચાયા પહેલાં એક પુત્ર. એક વીધવા, અને પોતાના બે ભાઈ અને પોતાની બેહેન મુકા ગુજરી જાય છે. આવી રીતે કત છતાં તેઓમાંના દરેક જણને મીલકતમાંથી કેટલું કેટલું મળશે?

ઉ—વારસાના નીચમ પ્રમાણે પાપે મુકલી પછી પુત્રના ૭૦ ભાગ પાડવા જોઈએ. તેમાંના છવીસ ભાગ પ્રત્યેક પુત્રને અને તે

એક દીકરો, ચાર દીકરીઓ, એક વીધવા, અને બેહેંચાણ પેલાં ગુજરી ગએલા બીજા દીકરા ના ત્રણ દીકરા એ રીતે છે ત્યારે

એક પુત્ર, એક વીધવા અને બે

પુત્રને મળસે અને મરનારની વીધવાને પાંચ ભાગ આપવામાં આવશે.

બાઈ અને પાતાની બેહેન હોય ત્યારે

બાંધંતર કરતાની ટીપ—એ મીલકતના ૭૦ ભાગ પાડતાં ત્રણમાંના દરેક દીકરાને વીસ ભાગ અને દીકરીને દસ ભાગ મળે પરંતુ એક દીકરો ગુજરી ગયેનો છે, તેથી તેના વીસ હિસ્સા વધા, તે તેના વારસ વચ્ચે વહેંચી આપવા જોઈએ. હવે એ વારસ તેની એક વીધવા, બે બાઈ અને એક બહેન છે અહીં વીધવાનો કાયદાસર હિસ્સો $\frac{1}{4}$ છે, તેથી તેને ભાગ પાંચ હિસ્સા આપ્યા પાછાના પંદર હિસ્સા બે બાઈઓ અને એક બહેન જે શિશાધિકારી છે, તેમની વચ્ચે વહેંચી આપવાના રહ્યા અને બાઈનો હિસ્સો બેહેન કરતાં બમણો ગણતાં દરેક બાઈને છ છ હિસ્સા અને બહેનને ત્રણ હિસ્સા મળ્યા.

દાખલો ૮૯

૫—એક માણસ અ નામની એકની એક દીકરી મુકીને ગુજરી જાય છે, અને તે દીકરી પાછળથી બ નામનો એક દીકરો અને ૩ નામનો તેનો ધણી મુકીને ગુજરી જાય છે. પછી ધણી ગુજરી જાય છે, અને ૩ નામની એક વીધવા, અને તેની આગલી બાઈની પેટનો ઉપર કહેતો બ નામનો એક દીકરો અને તેની ૩ નામની બીજી ઓરતના પેટનો એક બીજો દીકરો તથા ૩, ૪, ૬, આઈ એ નામની ચાર દીકરીઓ એ રીતે વારસો મુક છે અને તેની હયાતીમાં મીલકતની વહેંચણી થઈ નથી; ત્યારે મરનાર વડીલે મુકી મીલકત આ આશામીઓમાં કુચી રીતે વહેંચારો.

૭—ઉપર કહેલી હકીકતને પ્રસંગે મીલકતના ખસેંદ ને છપત ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના ખસેંદ ને છ ભાગ પેહેલી ઓરતના દીકરાને મળશે, ચડેદ ૩ નામની ઓરતના દીકરાને મળશે, આઈ એ ૩ નામની વીધવાને મળશે, અને પાછાના અઘવીસ ભાગ ચાર દીકરીઓને એટલે દરેક દીકરાને સાત સાત ભાગ મળસે.

દાખલો ૯૦

૫—કાઈ અ નામનો સખસ બ નામની એક વીધવા, ૩, ૪, અને ૬ નામની ત્રણ બેહેનો, તથા ૩ નામનો તેના કાકાનો દીકરો, એ રીતે મુકીને ગુજરી જાય છે, તેના મરણ પછી તેની ૩ નામની એક બેહેન ઉપર નામ આપેલા સખસોની હયાતીમાં છ નામની એક દીકરી મુકીને ગુજરી જાય છે. પછી ૬ નામની એ

એક દીકરો અ ને ધણી હોય અને ધણીએ વહેંચણી થતાં પેહેલાં ગુજરી ગઈ એક વીધવા બીજો એક દીકરો અને ચાર દીકરીઓ મુકી હોય ત્યારે

ક દીકરી મુકીને ઈ ગુજરી બાથ છે. ત્યારે કાયદા પ્રમાણે મુજ માલીકની મીલકતની વેંહેંચણુ આ પાછળ હયાત રહેના સખસો માં કદી રીતે થશે?

એક નીધવા, ત્રણ બેહેનો અને એક કાકાનો દીકરો હોય, અને બે બેહેનો વેહેંચણુ થતાં પેહેલાં અકેકી દાકરી મુકીને ગુજરી ગઈ હોય ત્યારે

ઉ—ઉપર પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે જોઈએ તેથી જીપરાંત ખરચ કરા વગર તેમજ જોઈએ તેથી એ.ધું ખરચ કરા વગર અરથાંત જોઈએ તેટલા ખરચથી અ ની પ્રેત કીયા અને દાટવાનું કામ કરા પછી, તેનું વ્યાજખી દેવું પતાવ્યા પછી, અને તેનું દેવું પતાવ્યા બાદ તેના કત્રીમદાય આપ્યા પછી અ એ મુકલી મીલકતનું શેષવાના વારસાના કાયદા પ્રમાણે, છત્રીસ ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના નવ ભાગ ખ ને મળશે, પંદર ક ને મળશે, ત્રણ ક ને મળશે, ચાર છ ને અને પાકીના પાંચ હ ને મળશે,

પ્રકરણ ૨ જું

વેચાણુ બાબતના અભિપ્રાય

દાખલો ૧

મ—અમુક જમીન કેટલાક માણસની સહીઆરી મીલકત છે, એકા માલેકો પછી એક માલેક પાકીનાની સમતિ વગર સદરહુ મીલકતમાના પોતાના હક સંબંધમાંનો કેટલોક ભાગ એક પરાયા માણસને દસ્તાવેજથી આપે છે, અને તે દસ્તાવેજમાં ખુંટની વીગત ખતાવી નથી, પણ માત્ર એટલુંજ લખ્યું છે કે એવી રીતે તે આપેલી જમીન પોતાનાજ માલીક પણાની છે, ત્યારે એ દસ્તાવેજ મુજબુત છે કે કેમ?

બક્ષીસ તથા વેચાણુ સંબંધી કાયદાના ઠરાવો માં તકાવત

ઉ—જો મજાઆરી વેંહેંચાયા વગરની મીલકતમાંથી દસ્તાવેજ કરી આપનારના હીસાના કેટલાક ભાગ ઉપર ખીજને હક આપવાની મતલબનો આ દસ્તાવેજ બક્ષીસનામું હોય તો ખુંટની વીગત રીવાજ એ દસ્તાવેજ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર નહી ગણાય; કારણ કે મોઘમ બક્ષીસ કાયદા વીરૂધ છે. પણ જો આ દસ્તાવેજ વેચાણુ ખત હોય તો તે મંજૂર ગણાશે; કારણ કે આવા પ્રકારના કરારમાં આપેલી મીલકત સહીઆરી અને મોઘમ છે, અને ખીજ ભાગીદારોની સમતી નથી, તથા ખુંટની વીગત ખતાવી નથી, એવી હરકતો ભેઈ શકાતી નથી, વાસ્તે વેચાણુ મજબુત અને ખંવન કારક છે એમ બે શક ગણવું જોઈએ.

દાખલો ૨

પ્ર—કાંઈ એક સપ્તસ જમીનનાં એક નહાનો કકડો ભાડે લેઈ, તે ઉપર એક ઘર બાંધી, તથા ઝાડ રોપી, એ દીકરા, એક વહુ, અને એક મા એ રીતે મુકી ગુજરી જાય છે તેના ગરણુ પછી અને માની હયાતીમાં (મીલકત મળ્યાંથી છે ને) તેની એરત અને દીકરા એ જમીનનું ઉપર દળ તમામ વેચી નાંખે છે આ વેચાણુ મજબુત છે કે કુમ? ઈઆ મા તેના દીકરાની મીલકતનો કાંઈ ભાગ વારસામાં મેળવવા હકદાર છે કે કુમ? અને જો છે તો મરનારની મીલકત ઉપર શા શા પ્રમાણમાં ઉપર જણાવેલા જુદા જુદા સપ્તસેનો હક પોહાયે છે?

ઉ—જો કટલાક વારસો આ સવાલમાં જણાવેલી મીલકત વેચે તો તેમના પોતાના હિસ્સા હોય તેટલે મુકી એ વેચાણુ બંધન કા રક થશે. પરંતુ કાંઈ સહ વારસ જે એ વેચાણુમાં સામેલ ન થા તે સપ્તસેનો હક આ લોકાના કૃત્યથી નાબુદ ન થતાં તે વારસાનો પોતાનો હિસ્સો લેવાને હકદાર છે.

દાખલો ૩

પ્ર—એક માણસે પોતાની હયાતીમાં પોતાની સ્થાવર મીલકતના ત્રણ સરખા હિસ્સા કરી તેમાંનો એકકો હિસ્સો પોતાની ત્રણ એર તોમાંની દરેકને તેઓની મેહર ખદલ વેચાતો આપ્યો. આવી રીતે વેચેલી મીલકતનો કટલાક ભાગ (એ ખરીદદાર વચ્ચે) વેંહે આ આપ્યો અને બાકીનો વેહેંથા વગરનો રહ્યો. ત્યાર પછી વેચનારની ખીજી બાયડી ગુજરી ગઈ, ને તેના હિસ્સાનો વારસો એ બાયડીના દીકરાને મળ્યાથી તે દીકરાએ એ ભાગ પોતાની એરતને તેની મેહર ખદલ વેચાતો આપ્યો, પરંતુ એ ભાગ એ દીકરાના કબજામાં અને તેના વહીવટ નીચે રહ્યો. ત્યારે એ દીકરાની એરતે કબજો લીધો એવી સાબિતી નહી છતાં એ વેચાણુ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર છે કે શી રીતે?

ઉ—વેચાણુના કરારની મજબુતીનો આધાર ખરીદદારના તુરત કબજો લેવા ઉપર નથી, તેમ વેચેલી મીલકત ભાગ પાડ્યા વગરની હોય તે કારણથી પણ એવા કરારની મજબુતીને અસર થતી નથી; વાસ્તે મુળ માલિક પોતાની સ્થાવર મીલકતના ત્રણ સરખા હિસ્સાનું પોતાની ત્રણ એરતોને આપેલું વેચાણુ અગર જો એ હિસ્સાનો કટલાક ભાગ વેંહેંથો નહોતો, તો પણ મંજૂર છે. એ વેચનારની ખીજી બાયડીના દીકરાને પોતાની માનો ભાગ

મળ્યાંથી મીલકતનું વેચાણુ વેચનાર વીજી મજબુત છે; પરંતુ એ કારણથી અંજાણા સપ્તસ વીજી તે મજબુત નથી

વેચાણુમાં તુરત કબજો લેવા કે વેહેંથા કરવી એ અવશ્ય જરૂરનું નથી

વારસામાં મહયો, અને તે દીકરાએ એ ભાગનું પોતાની ઓરત ને તેની મેહેર ખદલ વેચાણુ આપ્યું તે પણ અગર જો વેચાણુ આપ્યા પછી એ ભાગનો કપજો ભાગવટો એ દીકરાનો રહયો છતાં મંજુર છે, ને એ દીકરાની ઓરત પોતાની નજરમાં આવે તે વખતે કપજો લેવાને મુખતીઆર છે.

દાખલો ૪

પ્ર—કાંઈ એક જો નામનો સખસ પોતાનું રહેવાનું ઘર, તથા તે ની સાથે જોડાએલી જમીન એ વેચેલી મીલકતની કીમત દાખલ રૂપીયા એ હજારનો ઠરાવ કરી ઉમર નામના સખસને વેચાણુ આપે છે, અને ઉમર આ ઠરાવ કબુલ રાખે છે. અને એક ને ખાહનાના રૂપીઆ પચાસ આપે છે અને ખાકીના રૂપીયા ૬ સ્તાવેજ જ્યારે રીત પ્રમાણે તર્જ્યાર થાય ત્યારે આપવાનો વા થદા કરે છે. એક આ સરનોથી સંતોરા માનને એ મીલકતને સેંપી દે છે, અને ઉમર તેનો કપજો લેઈ, તેમાં પોતાના માણસોને દાખલ કરે છે, આવી રીતની હકીકત છે તો એ વેચાણુ પુરણુ છે કે કેમ? એમાંથી એકે પક્ષકારને તેમાંથી ખસવાની છુટ છે કે કેમ? ઇઆ ઉમરને તમામ કીમત આપી દેવાની ફરજ પાડી શકાય કે કેમ?

જે હકીકત તે વેચાણુ પુરણુ અને ખંધન કા રક છે તે હકીકત

ઉ—ઊપર કહેલી હકીકતને પ્રસંગે, વેચાણુ પુરણુ છે; એ માંથી એકે પક્ષકારને તેમાંથી ખસવાની છુટ નથી. અને ખરીદદાર પાસે પાંસા લેણા થાય છે. હીદાયા નામના પુસ્તક પ્રમાણે,—અરપણુ અને સ્વીકાર એ બંને સંજ્ઞાઓ ભુત કાળમાં વાપરેલી હોય ત્યારે વેચાણુ પુરું થાય છે. જેમકે એક પક્ષકાર કહેકે “મેં વેચાણુ આપ્યું;” અને બીજો કહેકે “મેં વેચાણુ રાખ્યું.” બીજી તેવીજ રીતે એવા અરથ સુચક બીજા બોલોથી પણ વેચાણુ સ્થાપન થાય છે; જેમકે એમાંથી એક પક્ષકાર એમ કહેકે “હુ કીમતથી સંતોષ પામ્યો છું,” અથવા “ફલાણી કીમતે મેં તમને આ મીજ આપી છે.” અથવા “ફલાણી કીમતે આ મીજ રાખ્યો. કાંઈ પણ બોલી વગર અરપણુ અને સ્વીકાર ખતાવવામાં આવ્યા હોય તો પણ વેચાણુ ખંધન કારક છે, અને તેમાંથી એમાંનો એક પક્ષકાર ખરીદ શકતો નથી. (પરંતુ જ્યારે કાંઈ ખામી હોય અથવા ખરીદ કરેલી મીલકત તપાસવામાં ન આવી હોય ત્યારે ખરીદદાર ખરીદ શકે છે—વેચાણુના ધોરણુરૂ અને ૨૬ જુઓ, અને હીદાયા વાહ્યુમ ૨ પા. ૭ ૩૬૭) શેકડા

નાણા આપ્યા હોય કે ઠરાવેલી તારીખે નાણા બરવાનો વાયદો કર્યો હોય ત્યારે વેચાણુ મજબુત છે.

દાખલો ૫

મ—એક સખસ મુખતીયારની મારફત પોતાની સ્થાવર મીલકત તેના પોતાના દીકરાને વેચાણુ આપે છે, અને પધતી પ્રમાણે મે.હાર સાક્ષીઓ સાથે તેનું વેચાણુ ખત કરી આપે છે. તે સખસ પાછળથી બક્ષીસનામું કરી એ વેચાણુના પદ્ધતિ તેના દીકરાને બક્ષીસ કરે છે. બાપ પોતે તેના છોકરો નાની ઉમરનો હોવાને લીધે એ મીલકત પોતાના કબજામાં રાખે છે. અને વેચાણુ ખત તથા બક્ષીસનામું પોતાની પાસે રાખે છે. વેચાણુ ખત (જેમાં કાંઈ પણ સરતની વીગત ખતાવી નથી) ખરોખર તર્કિયાર થયા પછી, પણ તે ખરીદદારને સોંપ્યા પહેલાં વેચતારે તે વેચાણુ રદ કરવાની ખુશી જણાવી અને એવું કારણ બનાવ્યું કે જે સરત ના વીસ્વાસ ઉપર જે વેચાણુ કર્યું હતું તે સરત તુટી છે. અને જ્યારે ન્યાયની કોર્ટમાં દાવો થયો ત્યારે તેણે એમ જાહેર કર્યું કે ઉપર સુચવેલી સરત ઉપર ધોરણ રાખી જે વેચાણુ ખત કર્યું હતું, અને આ તેના કહેવાની ખુશીમાં વેચેલી મીલકત પોતાના કબજામાં રાખ્યાની તથા વેચાણુ ખત નહીં સોંપ્યાની ખાત્રી તેણે જણાવી, અને કહ્યું કે જે સરત ઉપર વેચાણુ ખત કરવામાં આવ્યું હતું તે સરત ખરીદદારની માથે તોડી હતી, અને એટલા મટે સદરહુ વેચાણુ રદ છે. ત્યારે હવે આ વેચાણુ કાયદાસર અને મજબુત છે કે નહીં?

જ—જો એ નાની ઉમરનાના બાપે પોતાની તરફથી વેચાણુ કરવા કોઈ રાખસને અખતીયાર આપ્યો હોય, અને એ મુખતીયારે બાપની વીધવાને એમ જણાવ્યું હોય કે તેને આપેલા અખતીયારની રૂએ તેણે અમુક મીલકત એ દીકરાને વેચાણુ આપી છે, અને બાપે તે વાતમાં સમતી આપી હોય તો વેચાણુ કાયદાસર ધરો. જો એ પ્રમાણે ન થયું હોય, અથવા જો વેચાણુની સાથે આ કરારના સ્વરૂપથી વીરૂધ્ધ પડતી કોઈ સરત હોયતો તે વેચાણુ રદ ખાતલ થશે. કુમુલ ઇ. ઈ.મ.દીય અને કુમુલ ઇ. ઉસ્તુરૂશી નામના પુસ્તકો પ્રમાણે—“ જ્યારે કોઈ સખસ પોતાની મીલકત પોતાના નાનો ઉમરના દીકરાને વેચવામાં પોતાની તરફથી મુખતીયાર દાખલ કામ કરવા, અથવા પોતાના નાની ઉમરના દીકરાને માટે મુખતીયાર દાખલ ખરીદદાર કરવા બાબતે નોંધે ત્યારે જો બા

બાપે પોતાના નાના દીકરા ને કરેલા વેચાણુ વીરૂધ્ધ

પ ન હોય અને તેણે સમતી ન આપી હોય તો કરાર મજબુત ન થાય. ” એવીજ રીતે વળી હિદાય નામના પુસ્તકમાં,—જે “જે સરત કરારનું જરૂરી પરીણામ નથી, અને જેમાં વેચનારને કે ખરીદ કરનારને કાંઈ લાભ હોય, અથવા વેચાણુની ખાખતને લાભ હોય (એટલે જો તે લાભ ભોગવી શકે છે તેની સ્થિતિમાં હોય) એવી કાંઈ પણ સરત નાંખવાથી કરાર રદ થાય છે.” કારણે તજવીજ કરી નીરણુ કરવાનું એટલુંજ રહે છે કે મજકુર વેચાણુ ઉપર પેહેલી કહેલી રીતે કરવામાં આંધું હતું કે કેમ; જો તે પ્રમાણે કરવામાં આંધું હોય તો તેની મજબુતી સ્થાપન થાય છે. અથવા જો ખીજી કહેલી રીતે કરવામાં આંધું હોય તો તે રદ ખાતમ થશે.

હાખલો ૬

પ્ર—એક ઓરતને એક નાની ઉમરનો દીકરો છે, અને તે દીકરાની વાલી કે રક્ષક પોતાના શીવાય ખીજું કાંઈ નથી. તે ઓરત તે મળી મળ્યાં મીલકત મેળવવાને દાવો ખાંધવાના કામને સાર નાણા ઉભા કરવાને માટે તે દીકરાની ચોડીક સ્થાવર મીલકત વેચી નાંખે છે, અને પોતાની અને દીકરાની સહી સાથે વેચાણુ ખત કરી આપે છે. (ઉપર કહેલા દાવામાં તેને તેના લાભમાં કે સરો મળ્યો છે). ઉપર મુજબની હકીકત છે ત્યારે સદરહુ મુજબ સહી કરેલું વેચાણુ ખત, તથા તે શાઆધારે કરેલું વેચાણુ કાયદાસર છે કે નહીં?

જ—માના વાલીપણથી તેના નાની ઉમરના દીકરાની મીલકત ઉપર તેના કાંઈ પણ હક ચાલી સકતો નથી. એટલા માટે તેના નાની ઉમરના દીકરાની સ્થાવર મીલકતના કાંઈ પણ ભાગનું વેચાણુ કુવલ કાયદા વીરૂધ્ધ અને નહીં ચાલે તેવું છે.

હાખલો ૭

પ્ર—એક સખસ તેની માની મીલકતમાંનો પોતાનો ભાગ હીસ્સાની સંખ્યાની વીગત ખતાવી વેચાણુ આપે છે, અને વેચાણુ કબુલ કરે છે, અને કહે છે કે વેચેલી મીલકતની પુરે પુરી કીમત મને મળી ચુકી છે. ખરીદ કરનાર પણ એ કાર્યની મજબુતી વીરો એકરાર કરે છે, એ કરાર પુરો કર્યાનાં હેતુથી તે ખાન એકલા થઈ વેચેલી મીલકતનો કખજો લેવા વેચનારના સહવારસો ઉપર દાવો કરે છે. આ કામને સાર કરેલા દાવામાં પ્રતીવાદીઓ વેચનારનો હક કબુલ કરે છે ત્યારે વેચાણુ કાયદાસર અને મજબુત છે કે

માએ તેના નાની ઉમર ના દીકરાની મીલકત ના કરેલા વેચાણુ વીરો

ક્રમ, અને તે રૂએ ખરીદનારને કમજો લેવાનો હક છે કે ક્રમ? અથવા એ મીલકત સહવારસો વચ્ચે નહીં વેંહેંચાએલી હોવાથી કરાર નાબુદ થઈ શકે છે કે ક્રમ? એમ ધારીએ કે વેચનારે ઉપર કહેલા તેના લેખી દાવામાં પોતે વેચાણુ કર્યું છે તથા ક્રીમ તના પર્ધશા લીધા છે એમ કબુલ કર્યું હોય તે છતાં પ્રતીવાદીએ (કે જેમાંના એક તેની દાદી અને બીજા તેના મામા છે તેમની) સાથે સંપ કરી પોતાનો દાવો પાછો ખેંચી લે તો આ દાવો પાછો ખેંચી લેવાના કાન્યથી બીજા દાવાદારનો એટલે ખરીદદારનો હક રદ થશે કે ક્રમ?

૬—ઉપરનું વેચાણુ કાયદા પ્રમાણે હરેક રીતે મજબુત અને બંધન કારક છે. એ મીલકતની વેંહેંચાણુ નહીં થવાથી વેચાણુને બાધ આવતો નથી. શર—હી—વીકાચ નામના પુસ્તક પ્રમાણે,—“સો હિસ્સામાંના દસ હિસ્સાનું વેચાણુ થઈ શકે છે” એવીજ રીતે વળી હીદાયા પ્રમાણે,—“કાઈ સખસ સો હિસ્સા વાળા ધરના દસ હિસ્સા ખરીદ કરે, તો તે વેચાણુ આપણા તમામ દાકતરોના અભિપ્રાય પ્રમાણે મજબુત છે.” વેચાણુ તથા તેની પુત્રી ક્રીમત લીધાનું કબુલ કર્યા પછી વેચનારે કરેલો દાવો પાછો ખેંચી લેવાથી કાઈપણુ રીતે ખરીદદારનો હક નાબુદ થઈ શકતો નથી, હીદાયા પ્રમાણે,—“જ્યારે કાઈ સખસ જેનું આંતર ઠેકાણું હોય અને જે પુખ્ત બિમરનો હોય એવો સખસ કાઈ પણુ હકની કબુલીયત કરે તો તે કબુલીયત તેના ઉપર બંધન કારક છે” એટલા માટે વેચેલા હિસ્સાનો કમજો લેવા ખરીદદારનો હક છે.

સ્થાવર મીલકતમાં મજબૂતારો હિસ્સો વેચ્યાબાદ વેચાણુ પાછું ખેંચી લીધું હોય ત્યારે.

દાખલો ૮

૭—એક સખસ પોતાનું રહેવાનું ઘર બીજાને વેચે છે, અને એ આતાદાર પારોથી તેની ક્રીમત લે છે, વળી તેનું વેચાણુ ખત કરી તે ખરીદદારને આપે છે, અને એ ખતમાં ચાર જણની સાક્ષી કરાવી છે પણ તેમાં વેચનારે સહી કરી નથી; કાજીની મોહર થઈ નથી, તેમજ તે ખત રજીસ્ટર પણ થયું નથી, તેમજ તેમાં મહીનાની તારીખ કે વરસ પણ નોંધવામાં આવ્યું નથી. વેચનાર હવે એ વેચાણુ ચીરો વાંધો બાંધે છે. અને ખત કર્યા પછી છ મહીને ખરીદદાર ઉપર ભાડાને વાસ્તે ફરીઆદ કરે છે ત્યારે બપર કહેલા વેચાણુ ખતને આધારે એ વેચાણુ મજબુત છે કે નહીં?

ખીણ ખપીરી
તેજે વેચાણુ પુરું
હાય તે વેચાણુ
વેચાણુ ખતમાં
ખામી હોવાને
લીધે રદ થતુનથી

૪—વેચનાર અને ખરીદ કરનાર વચ્ચે અરસ પરસ અરપણુ અને સી કાર થવાથી વેચાણુ પુરું થાયછે. વળી ખરીદનારે વેચનારને કી મત આપી, અને તેણે તે કીમત આનાકાની કરવા વગર લીધી ત્યારે વેચનારનો વાંધો કાયદા પ્રમાણે ખીલકુલ વજનદાર નથી. અચક્રીયાધીકારનો દાવો રાખનાર ત્રીજા સખસની સાથે વેચનાર ને કાંઈ લાગતું વળગતું નથી. એ ભોળા સખસને ખરીદનાર ઉ પર દાવો પાંધવાની છુટ છે, વેચાણુખતમાં તારીખ કે મોહોર ન થી, તેમ તે રજીસ્ટર પણ કરાવેલું નથી એ વાત બેશક પધતી વચ્ચે છે, પણ તેથી વેચાણુ રદ થતુ નથી. વેચાણુ અગમચ થડેલા બાડાને વાસ્તે વેચનારનો દાવો ચાલશે.

દાખલો ૯

પ્ર—એક મુસલમાન એક પછી એક એવા બે વેચાણુખત તેની એર તને કરી આપે છે, અને આ દસ્તાવેજો કરવા પછી નવ વરસ સુધી પોતાની તમામ મીલકત પોતાના કબજામાં રાખે છે, પરંતુ આ દરમિયાન વખતમાં તેણે પ્રથમના ખતોમાં કરેલા વાવદા મુજબ કાઝીની મોહોર સાથે પધતી પ્રમાણે વેચાણુ ખત કરી આ પુરું નહી ત્યારે એ પ્રથમના વેચાણુ ખતોમાં જાણાવેલી મીલકત તેની વીધવાની થાય છે કે મરનારની મીલકત દાખલ તે ગણાઈ તેના ખીજા વારસોમાં વેહેંચી આપવા પાત્ર થાય છે?

૭—વેચાણુ ખતે ઉપરથી જાણાય છે કે ધણીએ તેની ઓરતના મેહેરના દાવાની રૂપિયા પંદર હજારની રકમ બદલ એ ખતોમાં જાણાવેલી તમામ જમીન તથા ધરો તેના ધરનો ધર વા ખરો જે કંઈ તેને વારસામાં મળેલું તે તમામ, તથા વેચાણુ ની મીતી સુધીમાં જે મીલકત તેના કબજામાં હતી તે તે તમામ મીલકત તેની ઓરતને વેચાણુ આપી છે. હવે આ કરારની સર તો ગેરકાયદેસર છે, અને તેથી એ કરાર રદ ખાતલ છે; કારણ કે વેચેલી મીલકતની વીગત ખતાતી નથી, અને અનીસ્થય કાયદેસર રીતે તથા રદ કરે છે. એટલા માટે વેચનારના વાર શોને એ કરાર રદ કરવાની છુટ છે. કાઝીની સાક્ષી તેના એધા ની રૂઈએ એ ખતમાં નહી થવાના સમખદી તેમજ ખત કરવા પછી નવ વરસ સુધી વેચનારના હાથમાં વેચેલી મીલકતનો કબજો રહ્યો તે સમખદી વેચાણુ અવસ્થા રદ થશે નહી. વેચાણુ રદ કરવા પછી, તેની મીલકત; તેનું કરજ પતાવ્યા પછી તેના વારસોમાં વેહેંચાશે.

વેચાણુની ખા
ખત બીશેનો અ
નીસ્થય કરાર ર
દ કરે છે.

દાખલો ૧૦

પ્ર—એક મુસલમાન **ખીઆ મોકાસા**થી પોતાની તમામ મીલકત પોતાની ઓરતને લખી આપે છે. લખતમાં ખીજી મીલકતની સાથે એક સ્થાવર મીલકત જણાઈ છે, જે મીલકત એ **ખીઆ મોકાસા** નું લખત કરતાં પહેલાં છ વરસની અવધે એ માલ ધણીએ કાઢી પરાયા સખસને ઇજારે આપી હતી, અને ઇજારા બદલ રૂપીઆ ચાર હજાર પાંચસોને એક રૂપીઆ અગાઉ લીધા. જ્યારે ઉપર પ્રમાણે દર્શાવેલ છે, અને એમ ધારીએ કે **ખીઆ મોકાસા** થી ખરીદનારને ઇજારે આપેલી મીલકત ના એ દસ્તાવેજની રૂએ કબજો મળ્યો નથી ત્યારે એ દસ્તાવેજ મજબુત છે કે નહીં.

જ—ઉપર મુજબની દર્શાવેલ હોય તો કાયદા પ્રમાણે એક, બે, અથવા તેથી વધારે જણાગીરો જે **ખીઆ મોકાસા**ના દસ્તાવેજમાં જણાવેલી હોય તે એ દસ્તાવેજની રૂએ ખરીદનારને પ્રાપ્ત થશે, અને એ દસ્તાવેજ કરી આપનાર સખસે એ દસ્તાવેજ કરતાં પહેલાં છ વરસની અવધે તે ઇજારે આપી હોય તેની થીંતા નહીં; અને ઉપરના કરાર મુજબ ખરીદનાર એટલે કે ઓરત એ મીલકતની માલિક થશે. **ખીઆ મોકાસા**ના કરારમાં કબજાની જરૂર નથી તેથી કુટલાક વરસ સુધી ખરીદનારનો કબજો ન થયો હોય તેમ છતાં પણ **ખીઆ મોકાસા**ના દસ્તાવેજ કાયદાસર રીતે મજબુત છે.

ખીઆ મોકાસામાં તુરત કબજો લેવાની જરૂર નથી

દાખલો ૧૧

પ્ર—જો કાંઈ માણસ પોતાની હયાતીમાં દસ વરસની હવધે પોતાની મીલકતનું ખીજને **આય-ખીલ-વક્ષા**, એટલે સરતી વેચાણુ કરેતો તેના મરણ પછી નીમણી મુદત પુરી થતાં પહેલાં, અને કરારની સરતો પાળવા શીવાય એ ગીરો મુકનારની વીધવાને આ મીલકત ખીજને અઘાટ વેચાણુ આપવાની છુટ છે કે કેમ?

જ—આવું વેચાણુ કાયદાસર રીતે મજબુત છે, પરંતુ તેનો અમલ સરતી ખરીદનારની મરજી હોય ત્યાં સુધી મોકુફ રાખવામાં આવે છે તેની મરજીમાં આવે તો તે અમલમાં લાવે, પણ તે વેચાણુ તે રદ કરી શકે નહીં. તેમજ વળી ખીન સરતી ખરીદનારની ખુશી ઉપર પણ તે આધાર રાખે છે. જો તેની મરજીમાં આવે તો મુદત પુરી થતાં સુધી તે રાહ જુએ અથવા તો સરતી ખરીદનારને તેની પાસેથી કે જે લીધેલાં નાણા તુરત પાછા આપે,

સરતી વેચાણુની સાથે ખીન સરતી એટલે અઘાટ વેચાણુ.

અને જો જરૂર હોયતો, એ સરતી વેચાણુ રદ કરવા દાવો પાંધે; કારણ કે સરતી વેચાણુ અને ગરિની અસર સરખીજ છે. અને જો કાંઈ ગરિ મુકનાર ગરિ રાખનારની પરવાનગી ની વાચ ગરિની મીલકતનું વેચાણુ કરે તો વેચાણુ મજબુત છે, પણ એ વેચાણુનો અમલ ગરિ રાખનારની ખુશી હોય ત્યાં સુધી મોકુફ રહે વળી ખરીદદારને ગરિ છુટતાં સુધી રાહ જોવાની, અથવા જુડીશીઅલ અધીકારીને અરજ કરી તે ગરિ છોડાવા ની છુટ છે.

દાખલો ૧૨

મ—એક માણસે તેની છેલી માંદગીમાં પોતે મરતાં પહેલાં પોતાની મીલકત પોતાની ઓરતોમાંની એકને વેચાણુ કરી આપી, ત્યારે આ વેચાણુ કાયદા પ્રમાણે ચાલી શકશે કે નહીં?

મરણુ યૈયા ઉ
પર એક વારસ
ને કરી આપેલું
વેચાણુ

જ—મરણુ શર્યા ઉપર એક વારસને કરી આપેલા વેચાણુની મજબુતી મરનારના ખીજ વારસોની સમતી ઉપર આધાર રાખે છે જો તેઓ એ વેચાણુ મંજૂર કરે તો એ કરાર કાયદાસર અને ખંધ નકારક છે; નહીં તો ખીજાનું તુલ મુશ્કેલીમાં ઠરાવ્યા પ્રમાણે તે રદ ખાતલ છે,—“એક સમ્પત્તિ પોતાની મરણુ શર્યા ઉપર અને તેની મીલકતનો ફટલોક બાગ તેના વારસો પછકી એક વારસને વેચાણુ આપે છે: તે પછી તે આશરે પાંચ દી વસ જીવી ગુજરી જાય છે. તેના મરણુ પછી જો તેના ખાકીના વારસો એ વેચાણુને તેમની તરફની સમતી ન આપેતો તે રદ ખાતલ થાય છે;

દાખલો ૧૩

મ—એક માણસે કરજદાર થઈ જવાથી, પોતાના લેણુદારોનું પતાવટ વગર પોતાની તમામ મીલકતસ્થાવર તથા જંગમ વીગત પતાવટ વગર તેની વહુની મેહરના ખદલામાં ખસીસતામુ કરી તેની વહુને આપી, અને તે એ રતે એ ખસીસથી તેના મેહરનો દાવો છોડી દીધો. આ પ્રમાણે આપેલી મીલકત આપનાર તથા લેનાર બંનેના કબજા તથા ભોગવટામાં રહી, અને તે લોકોનું દેખીતું તેમાં સરખુજ હીત હતું. ધણી હતી જીવે છે. ત્યારે મેહર ખદલનું વહુનું દેવું ખીજા લેણુદારો જે પરાયા છે તેમના દાવા રહેવા દઈ પતાવી શકાયકે કેમ?

ખદલાની મેહરેક
જાતના કરારમાં
તેની ખાખતની
વીગત પતાવટની
જોઈએ

જ—કાયદા પ્રમાણે વહુની મેહર એ એક કરજ છે. અને તે કરજ ખીજા લેણુદારોના ધ્યાનખી દાવાની સાથે સરખી પાવરીએ છે; આ બેમાંના ગમે તે પ્રકારનું કરજ પહેલું પતની સકાય છે. અને લેણુદારને એક દાવો રહેવા દઈ ખીજો દાવો પતાવવાની,

અથવા કોઈ પણ અમુક લેહેણદારનું કરજ પતાવવામાં પોતાની મીલકતનો કોઈ પણ ભાગ સખી આપવાની છુટ છે, આ ધારણે ખીજા લેહેણદારે જે પરાચા છે તેમના 'દાવા' પતવ્યા પહેલાં પોતાની ઓરતનું મેહેર પદલનું કરજ બહી પતાવે એ કાયદા સર થશે, અને વળી મેહેરના પદલામાં પોતાની રથાવર મીલકતની બક્ષીસ કરે તે પાળી શકશે આ કારણ નામની બક્ષીસ છે, જોકે અહીં જોતાં તે વેચાણ છે, પણ આ કામમાં મેહેરની દેવી રકમ જણાવેલી માલમ પડતી નથી, તેમજ એ સ્થાવર મીલકતની જગા ક પુટ પણ જણાવેલા નથી. પરંતુ કાયદા પ્રમાણે પદ ભાના તમામ કરારોમાં વીગત પતાવવી જોઈએ છીએ; અને આ પ્રમાણે વીગત પતાવ્યા વગર છુટકા નથી તેથી આ અર સપરસનું બક્ષાસનામું જેમાં વીગત પતાવી નથી તે કાયદાસર અ ને બંધન કારક નથી. આ વાંધો પડ્યો મુકી. આ કારણ બક્ષી દાખલ ગણતાં કાયદા પ્રમાણે જોઈએ તેવો લેનારનો કબજો પણ માલમ પડતો નથી.

દાખલો ૧૪

અ—જો કોઈ સખસ તેની પોતાની મીલકત તથા ખીજની મીલકત એક કરારથી ભેગી વેચે, અને પોતાની મીલકતની કુટલી ક્રીમત આવી, તથા ખીજા સખસની મીલકતની કુટલી ક્રીમત આવી તેની વીગત પતાવી ન હોય તો, એ કરાર ખીજની મીલકતને સખધે ખીજ અખતીયાર વાળો છે તે મળ્યુન અને બંધન કારક ગણાસે કે નહીં.

ઉ—કોઈ શખસે પોતાની મીલકત ભેગી ખીજની મીલકત વેચી હોય અને દરેકનો જુદો જુદો ક્રીમત જણાવી ન હોય એવા વેચાણના એ પ્રકાર હોય છે. એક તો એક વેચતારે જ્યારે ખીજનો મીલકત તદન પોતાની છે એમ કહી પોતાની મીલકત ભેગી વેચી હોય ત્યારે જો કાયદાસર માલીક માલમ પડે તો વેચેલી મીલકતનો જેટલો ભાગ આ દાવાદારનો સાખીત થાય તેટલા ભાગની ક્રીમત વેચનાર પાસેથી પાછી લેવા અરદાર હકદાર થશે; અને વેચેલી મીલકતના બાકીના ભાગને માટે એ કરાર કાયમ રે હશે; કારણ કે થોડા ભાગ ઉપર દાવો સાખીત થવાથી તમામ મીલકતનું વેચાણ રદ થતું નથી, તમામ ક્રીમત આખા વેચાણની છે, અને વેચેલી મીલકતના જુદા જુદા ભાગોની ક્રીમત તેટલા ભાગો પુરતી છે. ખીજો પ્રકાર એકે ખીજા સખસની મીલકત આખી ખીજ આશમીની નહોય તે પોતાના માલને અરથે તેની

વેચનારની પોતાની મીલકત ન હોય તેવી મીલકત વેચી હોય તે વે પ્રસંગે નીચે આ

સમતી વગર, અને તેની કીમતમાં કાંઈ પણ તફાવત રાખ્યા વગર પોતાની મીલકત લેલી વેચાણુ ત્યારે વેચાણુ ખીન અખ તીયાર વાળું છે, અને નીચમ એછે કે એ વેચાણુનું પાકા પાકું માલીકની સમતી મળવા ઉપર અધુરું રહે છે કે ને મલીક તેની પોતાની મીલકતની બાબતમાં એ વેચાણુ કાયમ રાખવા અથવા રદ કરવા મુખતીઆર છે; પણ વેચનારની જેટલી મીલકત હોય તેટલે સુધીતો એ વેચાણુ તેના વીરુધ પાકું અને ખંખત કારક ગણાશે.

પ્ર—એક સખસ ધણિા કરજદાર થઈ જવાથી તેની તમામ મીલકત તેની ઓરતની મેહેરના કરજના બદલામાં તે ઓરતને વેચાતી આપે છે, અને આ પ્રમાણે કરી તેના લેણુદારોનું લેણું કદી પણ વસુલ થવાની આશા ન રહે એ પ્રમાણે કરે છે તો આ વેચાણુ કાયદાસર અને પાકું છે કે કુમ?

હેણુદારે મંદવા
કમાં કરેલા વે
ચાણુ વીરો,

જ—જો વેચનાર આશામીને તેણે તેની ઓરતની મેહેરના કરજ બદલામાં તે ઓરતને પોતાની તમામ મીલકત વેચાતી આપી તે વખતે મરણ થાય એવો રોગ રચો હોય તો વેચાણુ પાકું નથી. કારણ કે આવી રચીતીમાં કાંઈ સખસને કટલાક લેહેણુદારોનું પતવી ખીજાએ નુકશાન કરી પોતાના કરજમાંનું થોડુંક કરજ પતાવવાનો હક નથી. પણ જો તે તનકુરસીમાં હોય, અને વેચણુ કરતી વખતે ચીત ખરોખર ઠકાણું હોય તો તે વેચાણુ પાકું થશે, કેમકે તે ધણિા કરજદાર છે તોપણ આ વખતે તેની પોતાની મીલકત ઉપર તેના પુરેપુરો અખતીઆર છે.

દાખલો ૧૫

પ્ર—એક ઓરત પોતાની સ્થાવર મીલકત એક પરાયા માણસને વેચાણુ ખતથી આપી મરી જાય છે તેના મરણ પછી દસ વરસો તેના ભત્રીજો એ મીલકત ઉપર વારસાના હકથી દાવો કરે છે વેચાણુ ખતમાં સાક્ષી કરનાર એ સખસની સાક્ષી ઉપરથી માણુ મ પડે છે કે ખત લખી આપતી વખતે એ ઓરતનું ચીત ઠકાણું નહોતું ત્યારે આવી હકીકત છતાં કાયદાનો નીચમ શો છે?

૨—માંદા માણસોએ પોતાની મરણુ શરૂઆત ઉપર અને તેનું ચાત કે કાણું ન હોય એવી વખતે કરેલા વેચાણુ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર નથી પરંતુ એ વેચનારના વારસો અને લેહેણુદાર વેચેલી મીલકતની જે કીમત આપવામાં આવી હોય તે પાછી આપે. શીવાય, એ મીલકત પાછી લેઈ શકના નથી તેઓ કીમત પાછી આપે ત્યાં લગી વેચેલી મીલકત ખરીદદારના કબજામાં ગીરો માફક રહેશે.

તન કુરસીમાં
હોય તો

પ્રકરણ ૩

અગ્રક્રિયાધિકાર બાબતના અભિપ્રાય.

કામલો ૧

મ—ફેટલીક જમીન વેચાવામાં આવી છે, અને જે સખસ તે ઉપર અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવો રાખે છે તે સખસ તેમજ તેનો અજાંઠ એ જગોથી ઘણું છેટે રહે છે. વેચાણ કરા પછી સાત આઠ મહીને એજાંઠને એ વેચાણની ખબર પડતાં ખરીદદારને કાગળ લખી વેચાણની કીમતના નાણા મોકલી આપે છે, અને વળી વેચનારને પણ લખે છે. આ પ્રમાણે કરતાં બીજા એક મહીનો ગુજરી જાય છે, અને તે પછી તે સખસ એક ન્યાયની કોર્ટમાં તેનો દાવો બાંધે છે. ત્યારે અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવો અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે કે નહીં.

ક—આ કામમાં એમ માલુમ પડે છે કે અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવાદાર ઘણું દુર હતો, અને તેનો અજાંઠ પણ જે જગોએ વેચાણ થયું તે જગોથી ઘણું દુર હતો; વેચાણ થયા પછી સાત આઠ મહીને દાવાદારના એજાંઠને અગ્રક્રિયાધિકારના દાવાવાળી જ માનના વેચાણની વાત માલુમ પડતા વેચનાર તથા ખરીદદારને તેણે કાગળો લખ્યા, અને ખરીદદારને તેણે આપેલી કીમતના નાણા મોકલી આપ્યા, અને એક મહીના પછી તેણે કોર્ટમાં દાવો કર્યો. આ દાવો કાયદાસર રીતે અંગીકાર કરવા યોગ્ય છે, કારણકે વેચાણની વાત જાણવામાં આવતાં સાક્ષી વીદમાન કહેવું અને તુરત દાવો થવો જોઈએ; અને આ કામમાં એમ માલુમ પડે છે કે એ કાર્ય વીશે સાંભળવામાં આવતાં તે કાર્ય થયા પછી સાત આઠ મહીને એજાંઠે તુરત દાવો કર્યો તે એ રીતે કે લખીતવાર પોતાનો દાવો જણાવી ખરીદદારનો કીમત મોકલી દીધી. જોકે આ પ્રમાણે કરવામાં બીજા મહીનો વીની ગયો તોપણ અગ્રક્રિયાધિકારનો હક તેથી નાબુદ થતો નથી, એટલામાટે કોર્ટમાં તેનો દાવો લાવવાની તેને છુટ છે. અગ્રક્રિયાધિકારનો. હક કરવામાં કાયદાસર નીયમો જે પાળવાના છે તે એ છે કે તુરત દાવો કરીને પછી સાક્ષી વીદમાન કહેવું. સદરહુ દાવો તથા કહેવું એ રીતે કરવાના કે જે જમીન ઉપર જે સખસ અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવો રાખતો હોય તે

અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવો કરવામાં પાળવાન નીયમો

સખસે તે જમીન ઊપર, અથવા ખરીદદાર અથવા વેચનાર જેના કબજામાં એ જમીન હોય તેની પાસે જઈ તેણે કેટલું જોઈએ કે હું અગ્રક્રિયાધીકારનો હકદાર છું; અને હું મારો દાવો કરી ચુક્યો છું, અને હજી પણ કરું છું; અને તેની સાથે પોતે દાવો કરોછે એ વાતના સાક્ષીઓ રાખવા જોઈએ. જો પોતે ઘણું જોઈ હોય અને જાતે હાજર થઈ શકે તેવું ન હોય તો તે દાંધ એજન્ટને મોકલી શકેછે; અને જો એજન્ટ મોકલવાને તે અશક્ત હોયતો વેચનાર અથવા ખરીદદારને કાગળથી લખી મોકલે; અને કદાપી આ બેમાથી એકે વાનું ન બની શકે તોપણ તેના અગ્રક્રિયાધીકારનો હક કાયમ રહેછે, અને જ્યારે તેનાથી હાજર થવાનું બની શકે ત્યારે તે દાવો કરવા તે સુખી થીઆર છે. જો તુરત દાવો કરતાં તથા સાક્ષીની વીદમાન કહેલા ખરીદદાર કે વેચનાર એ દાવાદારને એ જમીન સોંપીદે તો પછી કોર્ટમાં અરજ કરવાની જરૂર રહેશે નહીં; પણ જો તે પ્રમાણે કરવા તેઓ ના પાડેતો એક મહીનાની અંદર તેમના ઉપર ફરીઆદ માંડવી જોઈએ. જો દાવાદાર એ સુદતની અંદર તેના હક બાબત ફરીઆદ કરવા કમુર કરેતો તે નો દાવો **ઈમામ મુહમ્મદ** મુજબ અંગીકાર કરવા ચોગ્ય નથી. કેટલાક હલતા અધિકારીઓના મત આ અભીપ્રાયને મળતા છે, અને વીકાયાના ટીકાકારે આ અભીપ્રાય પસંદ કર્યોછે. પણ **અયુ હનીફ** પ્રમાણે કોર્ટમાં દાવો કરવાને મારે કાંઈ મુદત બાંધેલી નથી, અને જો એક મહીનાથી સેડેન્સ ના સ્તી મુદતમાં દાવો કરવામાં આવ્યો હોયતો તે અંગીકાર કરવા ચોગ્ય છે. આ અભીપ્રાય ઘણા જુના અધિકારોના અભીપ્રાયથી મળતોછે, અને હીદાયતના અધિકારે તે પસંદ કર્યોછે. પરંતુ ઊપર કહેલા સવાલમાં **ઈમામ મુહમ્મદ**ના મત પ્રમાણે પણ હક જતો નથી, કેમકે દાવાદાર તેનો તુરતનો દાવો કરેતો હતો તે દાવો કરવામાં એક મહીનાનો વીતી ગયો. એટલા માટે એક મહીના વીતી ગયા બાદ જોકે દાવો કરવામાં આવ્યોછે તોપણ તે અંગીકાર કરવા ચોગ્ય છે.

દાખલો ૨.

પ્ર— **શુહાબત અલી** વાલીઓની સાથે એક વડીલો પાર્ટનર બહાગીરનો એકઠો માલિક હતો. દરેક માલિકનો હિસ્સો નફી

કરવામાં આવ્યો હતો, અને તેઓ પોત પોતાના હિસ્સા ઉપર જુદા જુદા ગણિત સરકારને ભરતા હતા. ભાધરવા માસમાં **શુદ્ધામતઅલીએ** એ જાહાગીરમાંના તેના હિસ્સાનો થોડો ક ભાગ એક હોંદુ નામે મનીરામ જે એ કુટુંબથી તદ્દન પરા થો આદમી હતો તેને વેચાણ આપ્યો. આસો મહીનાની આ ખરે વાદીઓને આ વેચાણના ખખર પડ્યા, અને કારતકે મ હીનાની અમાસ ઉપર, એટલે એ ખખર મળ્યા પછી લગભગ એક મહીને તેઓએ અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો કર્યો. પરંતુ થો જ્ય વખતે, એટલે કે, એ વેચાણની ખખર પડતાંજ તેઓએ સ ક્ષીની વિદ્વાન તેમનો દાવો જાણાવ્યો હતો, તથા તેઓએ તુરતજ વેચનાર તથા ખરીદનાર ઉપર દાવો કર્યો હતો એ વાત તે ઓ સાબીત કરી શક્યા નથી. એટલામાટે સાક્ષીની સમક્ષ તે મણે તેમનો દાવો નહી જાણાવ્યાથી, તથા તુરત દાવો નહી કર વાથી, અગ્રક્રિયાધીકારનો તેમનો હક મજબુત અને પાકો છે કે નહીં ?

ક—અગ્રક્રિયાધીકારનો હક સાક્ષીની સમક્ષ જાહેર કર્યું હોય અ ને તુરત દાવો કર્યો હોય તે પીના કાયદા પ્રમાણે સાબીત થતો નથી. **વીકાયા** પ્રમાણે, —“સાક્ષીઓની સમક્ષ જાહે ર કરવાથી તે સાબીત થાયછે,” અને તુરત દાવો નહીં કરવાની તથા સાક્ષીની સમક્ષ જાહેર નહીં કરવાની કસુરથી એ હક રદ થાયછે. **મોકતાર-હિલ ફતાવામાં** ધનકા ર મુજબ. —“તુરત દાવો નહીં કરવાની કસુરથી તે રદ થાયછે.” વળી **શુરહી વીકાયામાં** એમ પણ કહેલું છે કે, —“યાદ રાખો કે ખનતા સુધી જે જગોએ મિલકત આવેલી હોય તે જગોએ સાક્ષી રાખી, અથવા એ મિલકતના કબજે દારની સમક્ષ આ દાવો કરવાનો જરૂર છે; કેમકે, જે આ પ્ર માણે થઈ શકતું હોય, અને તે મુજબ દાવો ન કરવામાં આ વે તો અગ્રક્રિયાધીકારનો હક રદ થાયછે.”

દાખલો ૩.

મ—અગ્ર ક્રિયાધીકારના દાવો કેટલી મુદતમાં કરવો જાઈએ તેને વાસ્તે કાંઈ મુદત કાયદામાં ઠરાવેલી છે કે કેમ ? અને જે કો ઇ સખસ યોગ્ય રીતે થએલો મોહર તથા સાક્ષી સાથેના વે ચાણ ખત થયા પછી, અને વેચનારને ખરીદદારે ખરીદીના નાણા ભરી દીધા પછી દસ મહીને અગ્રક્રિયાધીકારની રૂએ વે

અગ્ર ક્રિયા ધી
કાર ના હક કયા
રે ના છુદ થાય
છે

ચેલી મીલકત ઉપર તેના દાવો કરે તો તે દાવો અંગીકાર કરવા ચોગ્ય છે કે કેમ? દાવાદારે વળી એમ જાણવું છે કે વેચેલી મીલકત તેના કબજામાં ઇન્દરદાર દાખલ છે; વેચાણ થયા પછી માલકીપણના હકને વાસ્તે તથા રજીસ્ટરમાં માલિક દાખલ ખરીદદારનું નામ દાખલ કરવાને સારૂ ખરીદદારે વેચનાર ઉપર ફરીયાદ કરી. આ ફરીયાદ બાબત પક્ષકારો વચે ઘરમેળે સન્નિધાન થયું; આ બધું થઈ રહ્યા પછી વેચાણની વાત તેને માલુમ પડી; એમ કબુલ કરીએ કે વેચાણ વીશે પ્રથમ તેના જાણવામાં આવેલું તોપણ આ બીના કાંઈ ઉપયોગની નથી કેમકે વેચાણ ખતનું ખરાપણું કાયદાસર રીતે સાબીત થતાં સુધી તે પુરૂ અને બંધનકારક થતું નથી, બન્ને ખરીદદારે કરેલી ફરીઆદના ફેસલાની તારીખથી એક મહીનાની અંદર તેણે તેના દાવો કર્યો હતો. આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે સદરહુ મુદત ખરીદદારને કરી આપેલા વેચાણ ખતની તારીખથી ગણવી જોઈએ, કે તેણે કરેલી ફરીઆદના નીવેડાની તારીખથી ગણવી જોઈએ.

અગ્રક્રિયા ધીકાર ની રૂએ દાવો કરનાર વેચાણ ની વાત જાણવામાં હયા છતાં ખરીદનાર ના હક વીશે કોરટથી પદ્ધતી પ્રમાણે નીર્ણય થતાં સુધી આગળ આવે નહીં ત્યારે

૩—તલખ-ઈ-મેવાસીખત એટલે તુરત દાવો કરવાની માબીતી સીવાય અગ્રક્રિયાધીકારનો હક ચાલી સકતો નથી. આ ને માટે કાંઈ એકસ મુદત ઠરાવેલી નથી, પણ તમામ ગ્રંથકારો એક સરખી રીતે એમ કહેછે કે અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો રાખનાર સખસો વેચાણની વાત પોતાને માલુમ પડતાં તુરતજ ખીત વીલંબે એ દાવો કરવો જોઈએ. આ પ્રમાણે થયું જોઈએ, કેમકે એ કાંઈપણ દીમ થાય તો એ અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો રદ છે; કારણકે એવો દાવો છે કે સ્વભાવીક રીતે તેનો પાયા નબળો છે. તુરત દાવો કરી સાક્ષીની સમક્ષ જાહેર કરવા પછી મુકદમાની રીતે દાવો કરવાનું આવે છે એટલે કે ન્યાયની કોર્ટમાં દાવો બાંધવાનું આવે છે. આ દાવાને માટે એક મત પ્રમાણે જો એ દાવો થવાને કાંઈપણ મજબુત વાંધો નહીં હોય તો તુરતના દાવાની પછી એક મહીનાની મુદતની અંદર કરવો જોઈએ. આ કામમા એમ માલુમ પડેછે કે અગ્રક્રિયાધીકારનો હક ધરાવનાર સખસને ખરીદદારે કરેલી ફરીઆદનો ઘરમેળે નીકાલ થવા આગમ્ય વેચાણની વાત માલુમ હતી. પણ તે વખતે તેણે તુરતનો દાવો કે તે પછી કરવાનો મુકદમાની રૂએનો દાવો તેણે કરવા

નું જાણતું નથી. પણ તેથી ઉત્પદ, એ પ્રમાણે દાવો કરવાની તેણે ના પાડી. એટલા માટે તેના દાવો અંગીકાર કરવા ચોગ્ય નથી. દાવાનો ઘરમેળે નીકાલ થયા પછી વેચાણની વાત મારા જાણવામાં આવી એમદાવાદારનું કહેવું તેના દાવોને કાંઈ પણ ફાયદો કરતા નથી; કેમકે આ બીજા દરજ્જાની ખખર છે અને તેના ઉપર કાયદાસર રીતે ધ્યાન આપી શકાતું નથી પહેલા દરજ્જાની ખખર તો કાયદાએ જ રાવી છે તેજ છે. એટલા માટે તેની દલીલો આ બાબતમાં અંગીકાર કરવા ચોગ્ય નથી.

દાખલો ૪.

૫—અમુક જમીનો એક હીંદુ અને મુસલમાન એ જાણના કબજામાં એકઠી હતી. એ મુસલમાનના વારસો આ મજબૂરી મીલકતનો થોડોક ભાગ બીજા હીંદુને વેચાણ આપે છે. આ હીંદુ એ બંને સખસોના સંબંધમાં પરાયો છે. વેચાણની વખતે હીંદુ ભાગીઓ એ વેચાણ કરવા વાંધો લે છે, અને અગ્રક્રિયાધીકારના હકનો ચોગ્ય રીતે દાવો કરી ખરીદદાર જે કીમત આપતો હતો તેથી ભારે કીમત આપવા પોને કહે છે. ત્યારે આ પ્રમાણે વેચેલી જમીન ઉપર તેના અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો ચાલશે, કે એ પરાયા સખસની ખરીદ પાકી જાણવામાં આવશે ?

૬—ઉપર મુજબની હકીકત છતાં દાવાદાર ભાગીઓ છે, અને તેની મીલકત વેચેલી મીલકતની સાથે બળેલી છે, અને ખરીદદાર પરાયો છે તેથી એ મુસલમાનના વારસોનું કલ્પ ગેર કાયદાસર અને એ હીંદુ ભાગીઓ જેણે વાંધો લે છે ચોગ્ય રીતે અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો કર્યો તેને નુકશાન કરતા જાણવું જોઈએ. એટલામાટે તેના અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો કબુલ કરવોજોઈએ, અને પરાયા સખસને કરેલું વેચાણ રદ કરવું જોઈએ.

દાખલો ૫.

૭—અમુક જમીનોના વેચનાર અને ખરીદનાર ઉપર શુદ્ધ એટલે અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો રાખી ત્રણ સખસો ફરીયાદ કરે છે. હુકમનામું એવું થયું કે તકરારી જમીનની કીમતના શકાઈ એ સી રૂપિયા પ્રતિવાદીઓએ વાદીઓ પાસેથી લેઈ એ જમીન તેમના કબજામાં સોંપવી જોઈએ; પણ વાદીઓએ હુકમનામા મુજબ એ કીમત આપી નહીં, તેમ હુકમનામું બજાવી એ જમીનનો કબજો લીધો નહીં. આ દરમિયાન વખતમાં એક વાદી અ

મુસલમાન વેચનાર ના ઉપર હીંદુને અગ્ર ક્રિયા ધીકાર નો હક છે

ને એક પ્રતીવાદી ગુજરી ગયા, અને પાછળ રહેલાં વાદીઓએ હુકમનાંમાની તારીખથી અગીઆર વરસ, અગીયાર મહીના અને સોળ દીવસ પછી એ તકરારી જમીનની કીંમત અનામત મુકવાની, તથા તે જમીનનો કબજો પોતાને સોંપવાની પરાવાનગી માગેછે. ત્યારે મુળ તેમના લાભમાં થએલા ફેસલાને આધારે અગ્રક્રિયાધીકારનો હક અમલમાં લાવવા વાદીએ હકદાર છે કે કેમ ?

અગ્ર ક્રિયાધીકાર ના દાવામાં આગળનો ફેસલો કેવી રીતે નરૂપ ચોગી થાયછે

ક—કાયદા પ્રમાણે અગ્રક્રિયાધીકારના હકનો દાવો ચાલેછે, અને એ હકનું હુકમનામું કરનાર જડજનો હુકમ જોકે અગ્રક્રિયાધીકારના હકવાળા સખસે ફરીઆદની વખતે તકરારી જમીનની કીમત રજુ કરવા કમુર કરી હોય તોપણ ઉપયોગમાં આવી શકે તેવોછે, પરંતુ જ્યારે જડજ તેના લાંબમાં હુકમનામું કરે ત્યારે તો એ કીંમત રજુ કરવાની તેની ફરજ છે. હિદાયતમાં એ મ કહેલું છે કે,—“ શાફી પોતાનો શુશનો દાવો જોકે તકરારી જમીનની કીંમત તે કોરટમાં ન રજુ કરે તોપણ ચલાવી શકેછે; પણ જ્યારે કાઝી હુકમનામું કરી શુશનો તેના હક અપાવે ત્યારે તોણે કીમત રજુ કરવા જોઈએ. ” ઉપરના મત પ્રમાણે જ્યારે જમીનની કીમત તુરત અનામત મુકવાને વાસ્તે તથા તે જમીન વાદીઓના કબજામાં સોંપી દેવાને વાસ્તે હુકમનામું કરવામાં આવ્યું હતું ત્યારે કીમત ભરી દેવામાં ઢીલ થવાના કારણથી અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો રદ થાયછે, એવીજ રીતે વળી કીમત જો અમુક વખતે આપવાનો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હોય, અથવા તે ભરી દેવાને શીરના મુજબ એક મહીનાની મુદત આપવામાં આવી હોય અને એ મુદત વીતી ગયા પહેલાં જો તે ભરી દેવામાં ન આવી હોય તો અગ્રક્રિયાધીકારનો હક ફતાવા-ઈ-નકરાબંદીમાં ઠરાવ્યા મુજબ રદ થશે. તેમા એમ ઠરાવ્યું છે કે,—“જો કોઈ સખસ ઠરાવેલી શેકડી કીંમતે કોઈ ઘર વેચાણ રાખે, તો અગ્રક્રિયાધીકારના હકનો દાવો રાખનાર સખસ તેની કીંમત રજુ કરે અથવા તે ભરી દેવાને માટે ચોક્કસ મુદત ઠેરવે ત્યાં સુધી કાઝી એ દાવો કરનારના લાભમાં હુકમનામું કરશે નહીં. હવે જો એ દાવાદાર તેના ઠરાવ મુજબ ચાલી કીમત ભરી દેશે તો તેના દાવો ચાલશે, નહિતો નહીં ચાલે. ” આ કામમાં ઉપરના બંને મત પ્રમાણે અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો કીંમત

બરી દવામાં જે ઢીલ થઈ તેને લીધે કાયદાસર રીતે રદ બા તલછે.

દાખલો ૬.

પ—કોઈ સખસ પોતાની સ્થાવર મીલકત પોતાના બાપ અથવા બાઈને વેચે તો આ પ્રમાણે સગાને કરેલા વેચાણથી કાયદા પ્રમાણે અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો રાખનાર પરાયા સખસને એ મુજબ પોતાનો દાવો કરવાથી અટકાવ થશે કે કેમ?

જ—કાયદાની રીતે જોતાં અગ્રક્રિયાધીકારના હકવાળો પરાયો સખસ તે ખરીદદાર વેચનારનો સગો હોય તે કારણથી પોતાનો દાવો કરવા અટકાવ મળી શકતો નથી, કેમકે સગાઈ અગ્રક્રિયાધીકારનો દાવો રાખવાનો કાંઈ આધાર ગણી શકાતો નથી.

વેચનારનાં સગાં ની વીરુદ્ધ અગ્ર ક્રિયા ધી કાર નો દાવો

દાખલો ૭.

પ્ર—અમુક જમીન ઉપર અગ્રક્રિયાધીકારનો હક રાખનાર અને એ જમીનના વેચનાર તથા ખરીદદાર વચ્ચે તકરાર થતાં અગ્રક્રિયાધીકારનો હક રાખનાર સખસ કહેછે કે ખરીદદારે માત્ર ખસેડ રૂપિયા કીંમતના આપેલા છે, અને વેચનાર તથા ખરીદદારનું કહેવું એમ છે કે આપેલી કીંમત આડસેડ રૂપિયા હતી; બંને તરફીનું પુરાવ એટલો સરખો છે કે કાંઈ ઠરાવ કરવાનો આધાર મળતો નથી, અને અગ્રક્રિયાધીકારનો હક રાખનાર એમ દલીલ કરેછે કે આવી બાબતોમાં તકરાર ઉઠે ત્યારે કાયદા એમ કહેછે કે વેચનાર તથા ખરીદનાર સખસે, ને સોગંદ આપવા જોઈએ, ત્યારે જાણવાનું એ છે કે મોહોમે ડન લાહના ઠરાવો મુજબ ઉપર કહેલા વેચનાર તથા ખરીદદાર ઉપર તેમનું પોત પોતાનું કહેવું સોગંદથી ખરૂં કરી આપવાની ફરજ છે કે નહીં?

જ—કાયદા પ્રમાણે, જ્યારે જે સખસને અગ્રક્રિયાધીકારનો હક છે તે સખસ તથા ખરીદદાર વચ્ચે આપેલી કીંમતની રકમ બાબત વાંધો પડે ત્યારે ખરીદદાર એકલાના ઉપર સોગંદ આપવાની ફરજ છે. જો તેઓ બંને પુરાવ રજુ કરે તો અગ્રક્રિયાધીકારનો હક રાખનાર સખસનો પુરાવ વધારે પસંદ કરવા જોગ છે. હિંદુઓમાં જણાવેલા મત મુજબ આ અભિપ્રાયો આપેલા છે. જો ખરીદદાર અને શાક્ષી, એટલે, અગ્રક્રિયાધીકારના હકવાળા સખસ વચ્ચે કીમતની બાબતમાં વાં

કીમતની બાબતમાં જ્યારે અગ્ર ક્રિયા ધી કારથી દાવો રાખનાર તથા ખરીદદાર વચ્ચે તકરાર હોય ત્યારે નીચેના

ધો. પડે તો ખરીદદારનું ફેરવું માનવું જોઈએ, કારણકે આ ફેરવું શાફી એ મીલકત ઉપર ઓછી કીમતે દાવો રાખે છે જે વાત ખરીદદાર ઇનકાર કરેછે; અને કાયદા પ્રમાણે, સોગંદ ઊપર પ્રતિવાદીનું ફેરવું માનવું જોઈએ. તે બંનેને સોગંદ આપવા નહીં જોઈએ, કેમકે શાફી ખરીદદાર વિરુદ્ધ વાદી છે, પણ ખરીદદાર શાફી વિરુદ્ધ વાદી નથી કેમ કે તકરારી મિલકત ઊપર હક રાખવા અથવા નહીં રાખવા તેને હુકમ છે, અને તેઓ બંનેને સોગંદ આપી શકાય નહીં. જો તેઓ બંને પુરાવ રજુ કરે તો શાફીએ રજુ કરેલો પુરાવ હનીફા અને યુહમદ મુજબ માનવો જોઈએ.

દાખલો ૮.

પ—કોઈએક જમીનનો કડકો વેચવામાં આવ્યો છે જેની એક બાજુએ હીંદુનું એક મંદીર આવ્યું છે, અને બીજી બાજુએ કોઈએક ખાનગી આશામીની મીલકત આવેલી છે. એ મંદીરનો ઉપરી અને એ આશામી બંને અગ્રક્રિયાધીકારના હકનો દાવો કરે છે આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે એ બંને સખસોમાંથી કોનો હક વધારે છે ?

અગ્રક્રિયાધીકારના
એક કરતા વધારે
દાવાદારો હોય ત્યાં
રે.

ઉ—ઉપર કહ્યા મુજબ હકીકત હોય ત્યારે એકે દાવાદારને અધિક મળવાનો હક નથી, અને અગ્રક્રિયાધીકારના તેમના દાવા ઉપર સરખુ લક્ષ આપવું જોઈએ. તેઓ બંનેએ સરખે હિસ્સે એ મીલકતની કીમત મુજબે આપ્યા પછી તે દરેકને અર્ધ ભાગ મળવાનો હક છે; હિદાયા પ્રમાણે,—“ જ્યારે શુદ્ધ ના હક ઉપર દાવો રાખનાર ઘણા સખસો હોય ત્યારે તમામનો હક સરખો છે, અને તેમની જુદી જુદી મીલકતના વિસ્તાર ઉપર કોઈ પણ લક્ષ અપાતું નથી. ” એવીજ રીતે વળી એજ પુસ્તકમાં લખેલું છે કે,—“ મુસલમાન અને એક ઝીમીન જે ધોરણે ઉપર શુદ્ધનો હક સાબીત થાય છે તે ધોરણે સરખી રીતે લાગુ છે તથા તેના અમલથી સરખો નફા નુકશાન છે એટલામાટે શુદ્ધ ના હકની બાબતમાં તમામ પ્રસંગે તેઓ સરખે દરજ્જે છે; અને એજ કારણથી મરદ અથવા ઔરત, બાળક અથવા ઉમર લાયક માણસ, ન્યાઈ અથવા અન્યાઈ માણસ, સ્વતંત્ર માણસ અથવા ગુલામ (પછી તે મોકાતીબ હો કીવા મમુન હો) એ તમામ શુદ્ધના સંબંધમાં સરખા છે.

ખ—એમ ધારીએ કે જે મીલકત ઉપર અગ્રદ્વિયાધીકારનો દાવો કરવામાં આવ્યો હોય તે મીલકત બાબત કાંઈ મુકદ્દમો ચાલતો હોય તો તે કારણથી એ દાવો નાબુદ થશે કે કેમ ?

જ—તજદ્દીક પાણાનો માવકી હક હોય એવા કોઇ સખમે અગ્રદ્વિયાધીકારનો કરેલો દાવો હરેક પ્રસંગે કાયદાસર છે, અને દાવાવાળી મીલકત બાબત મુકદ્દમો ચાલતો હોય તે કારણથી એ દાવો નાબુદ થતો નથી.

મુકદ્દમો ચાલતો હોય એવી મીલકત ઉપર દાવો કર્યા હોય ત્યારે

દાખલો! ૯.

ખ—કોઇ એક સખસ બીજાને પોતાની આયમાહ (વેરાથી મુક્ત) જમીનનું તે ઉપર ગપેના જાડ સદ્દાન દસ વરસનો મુદ્દત સુધી આય - બીલ - વજા એટલે સગતી વેચાણ કરી આપે છે. એ સગતી બાદદારન એ જમીનનો ખરેખરો કબજો સોંપવામાં આવે છે, અને પટલાક વરસ પછી એ સરતી વેચનાર એ ચરતા પરીક રતુ કોણુ આપવાન એ મીનપ કોઇ ત્રીજા સખસને આપટ વેચાણ આપજ. ત્યાર એ આયમાહ જમીન જે ગામાં આપનાજ ત ગમના મહાક જે તેની ઉપરમાં આહ-કાજાટ એ વાધ પાણાનો ભાગ લેતો તે માલકે કરેલો શુદ્ધ ઇચ્છા અગ્રદ્વિયાધીકારનો દાવો અંગકાર કરવા એમ છે કે નહીં ?

જ—કોઇ મુમલનાન રાજા કતા જન કરી મુલક મેળવે તો એ જ જમીનના મુળ કબજાના તોમની પાસેથી લકુ લે તે જમીન સોંપવાન, અન્ય એવજ સરતીથી એ મુલકના બીજા કોઇ દેશાએતો એ મુલક સોંપવાને, અથવા પોતાના લશકરના સીપાઇએમાં તે વેચી આપો તેમની વારસીક ઉપજમાંથી દસમો ભાગ લેવાનો કનાવ કરવાને તે મુજ્તિયાર છે. આ ઉપરથી એમ નીકળે છે કે જીત મેળવતી વખતે એ જમીન આયતુમાલ અથવા સરકારી ત્રીજેરોના તાબાનો થાય છે. એ રાજ્યકર્તા પોતે ગાદીએ આવવાના વખતથી એ જમીન ઉપર કોઇ આશામી એને માલકપાણાનો હક નહીં આપતાં તે ઇજરે આપી તેની ઉપજ સરકારી ત્રીજેરીમાં લવાને મુજ્તિયાર છે. તેવીજ રીતે રાજ્યકર્તા સતાના હાથમાં અસલ માલીકો વારસ મુકયા વગર ગુજરી જવાથી તે વતી જે જમીન આવી હોય તે ઇજરે આપવાને તે રાજ્યકર્તા સત્તાને અર્ધકાર છે. અહરૂઆયીતાના

જીતમાં મેળવેલી મીલકત વીશે

અંધકર્તાએ શહેરમાં આવેલી જમીન વીશે શેખ - ઈબ્ન-હોમામ નો મત જણાવતાં નીચે પ્રમાણે લખ્યું છે.

“ શહેરની અંદર આવેલો જમીન ઉપર જમીનનું ભાડુ લેવાનું નથી; પણ જેની પાસેથી જમીનનું ભાડુ લેઈ શકાય એવો કોઈ સખસ તેમાં નહીં હોવાથી તે જમીન ઉપર ઘરના ભાડાના પ્રકારનો કર લેવામાં આવે છે. ” વળી હીંદુસ્તાનની બાબતમાં પણ માલુમ પડે છે કે એ મુસલ્માનો મોટા ભાગ રાજ્યકર્તા સત્તાના કબજામાં જીતથી આવેલો છે, અને તેઓની ઘણી જમીન ત્યાર પછી રાજ્યની મીલકત થઈ છે, ઇસ્લામ, આગળના માલીકોના કબજામાં રહેતાં ધીમે ધીમે, એ માલીકો વારસ મુકયા વગર ગુજરી જવાથી રાજ્યના સ્વાધીનમાં લેવામાં આવી છે. તેમાં એક એવા પ્રકારના સખસો છે કે જે ગામોના મુકદ્દમ અથવા મુખીઓ અને મોટા ઈજ્તરદાર કહેવાય છે, અને આ લોકો માલીક દાખલ ગણાય છે; અને તેઓ એ જમીનમાંથી દશાંસ ગ્રાસ લે છે જે ગ્રાસ નાનકડે અથવા માલીકાના અથવા ઊપજનો માલકી હીસ્સો કહેવાય છે અને જેવી રીતે રાજકર્તા સત્તાને પોતાની મેહેસુલનો દાવો જ્યારે ચોગ્ય માલુમ પડે ત્યારે છોડી દેવાની છુટ છે તેવીજ રીતે જે જમીન રાજ્યની મીલકત છે તે જમીન જે સખસ વગર ભાડે રાખવા લાયક માલુમ પડે તેવા કોઈપણ સખસને બક્ષીસથી આપવાની તેને છુટ છે. રાજ્ય તરફની બક્ષીસો બાબત - વાંદવાનો ના એક ખીજથી ઉગતા મોં છે, પણ તંત્રાકારણ એવા છે કે તે આ ઠેકાણે કહી ખતાવવાની જરૂર નથી. ખરી વાત એ છે કે એ બક્ષીસના લેનારને જેટલો હક આપવામાં આવ્યો હોય તેટલોજ તેનો હક છે, પછી તે હક માત્ર ભાડુ આપવાથી મુકત કરવા જેટલો હોય, કે પ્રથમ જે જમીન રાજ્યને તાબે હતી તે જમીનનો ખરેખરો માલકી કબજે સોંપ્યા જેટલો હોય. મુહીતમાં ઠરાવેલું છે કે, — “હમેશને માટે બક્ષીસ મળેલી મીલકત સ્વતંત્ર મીલકત ગણાય છે. સવાલ જોતાં એમ સમજાય છે કે આ કામમાં જમીનદારે કરેલો અગ્રાધ્યાધીકારનો દાવો એવી ધારણા ઉપજાવી કરેલો છે કે આય મહાદ સ્વતંત્ર માલીક છે અને તેની નજરમાં આવે તેમ એ જમીન વેંચવા અથવા ઈજરે આપવા તે મુખતીઆર ક્ષેત્રે. આ પ્રમાણે હકીકત છે તેથી જે જમીનદારની જહાગીરમાં એ જમીન

આવેલી છે તે જમીનદારે કરેલો અગ્રહીયાધીકારનો દાવો ખને જાહેરાતોના નીકટપણાના તથા જોડાણના કારણથી કાયદાસર અને મજબૂત છે.

પ્રકરણ ૪ થું

બક્ષીસ બાબતના અભિપ્રાય.

દાખલો ૧.

મ—એક સખસ ત્રણ વારસો યુકીને ગુજરી જાય છે, અને તેણે પોતાની હયાતીમાં એક બક્ષીસ નામું કરી પોતાની તમામ મીલકત બીજા વારસોને ખાતલ કરી એક વારસને લખી આપી છે. આવું કૃત્ય ચાલી શકે કે કેમ? અને જો ચાલી શકે તો એ બક્ષીસનામાં ઊંપર બાકીના એ વારસોની સહી થવાની જરૂર છે કે નહીં, અને આવી શાક્ષિ તે બક્ષીસનામાની મજબૂતીને અવસ્ય જરૂરની છે કે નહીં;

જ—જો આપનાર બક્ષીસ આપતી વખતે તનદુરસ્તીમાં અને યય વસ્થા કરી શકે એવી મનની રિયતીમાં હોય તો તે પોતાની તમામ મીલકત પોતાના વારસો પૈકી એક વારસને બક્ષીસથી આપે તો તે ચાલી શકે છે; અને કદાચ, તે તે વખતે માંદા હોય તોપણ જો તે પાછળથી એ માંદગીમાંથી સારો થાય તો એ બક્ષીસ મજબૂત છે. પણ જો આ માંદગીથી તે ગુજરી જાય તો એ બક્ષીસ એ આપનારની મીલકતના ૩ ભાગ સુધી ચાલશે; એટલે કે, એ બક્ષીસ લેનાર ફક્ત ૩ મળવાને હકદાર થશે, અને બાકીના ૩ બીજા વારસોમાં વહેંચી આપવામાં આવશે. હિંદુઓ પ્રમાણે— “એક સામાન્ય નિયમ દાખલ કહેવામાં આવે છે કે જ્યારે કોઈ સખસ પોતાની મીલકત વડે કોઈપણ અવેજ વગરનો તુરત અમલમાં આવે એવો લેખ કરે (અને જોના અમલ મોત થવા ઊપર થવાની બંધાણી ન હોય,) ત્યારે જો એ લેખ કરતી વખતે તે તનદુરસ્તીમાં હોય તો આ લેખ તેની તમામ મીલકતને માટે મજબૂત છે; અથવા, જો તે માંદા હોય તો તેના અમલ તેની મીલકતના ૩ જેટલો થાય છે. વળી એ પણ કહેવામાં આવે છે કે જે માંદગીમાંથી જે સખસ પાછળથી સારો થાય છે તે માંદગી કાયદામાં તનદુરસ્તી દાખલ ગણાય છે, કેમકે તે સારો થવાથી, એ ખુલ્લુ

તનદુરસ્તીમાં
અને માંદવાડમાં
કરેલી બક્ષીસ
વીશે

છે કે તેની મીલકત ઉપર બીજા કોઈના કાંઈ પણ હક નથી. ૧૧
એ લેખની મળ્યુંતોનાં બીજા વાગ્યોની સાક્ષિની જરૂરી નથી.
તેમની સાક્ષી વગર લેંક રીતે તે મળ્યું છે, અને તેનું ખ
રાખણ પરના સક્ષિઓની માહેદીથી સાબીત થઈ શકે છે; વ
બી લગત શીવાય એકે કરારમાં સાક્ષિઓની માહેદી આપવી
એ કાંઈ જરૂરી સરત નથી. કદી તે માગવામાં આવે તો ફક્ત
ઇતસાદની રીતે સાબીતીને માટે માત્ર તે લેવામાં આવે.

દાખલો ૨.

પ્ર—એક સખમ પોતાની આરતને પોતાની સ્થાવર મીલકતના બા
ર આની ભાગની વિધિપૂર્વક બક્ષીસ કરે છે, અને તે આરત
એ મીલકત પોતે લીધા પછી પોતાના દીકરાના દીકરાની
આરતને તે તખમ મીલકતની માહેદી બક્ષીસ કરે છે. ત્યારે
આ માહેદી આપેલી બક્ષીસ કાયદા પ્રમાણે પાકી છે કે કેમ ?
અને આ પ્રમાણે આપેલી મીલકત પોતાની આરત લેઈ શકે
છે કે કેમ ?

જમીનની મા
હેદી કરેલી બ
ક્ષીસ પાકી છે

ઉ—આ પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે એ આપનારે બલ સમાં આપે
લી સ્થાવર મીલકત બહુ પાળેને પોતાની આરતને તે માલ
કતના પુરુષો કબજે લાગા હોય તો એ બક્ષીસ
કાયદા પ્રમાણે મંજૂર અને પાકી ગણશે વળી જો એ બ
ક્ષીસ લેનાર પોતે આ પ્રમાણે મળવેલી મીલકત પોતાના પૈત્ર
ની આરતને માહેદી બક્ષીસ કરી આપે, અને તેના કબજે
તેને સોંપે, તો એ બક્ષીસ પણ મંજૂર અને પાકી ગણવા
જોઈએ, પરંતુ આ વાત એ મરદાની, અથવા એક મરદને
એ આરતોની સાક્ષીથી સાબીત કરાં આપવાં જોઈએ.

દાખલો ૩.

પ્ર—અવેજ સાથે ઇઆ અવેજ વગરની બક્ષીસ, અથવા સ્પષ્ટ રી
તે બ્યાન નહીં કરેલી, અને બીજી મીલકતથી બહુ નહીં પા
ડેલી એવી મીલકતનું વેચાણ પાકી છે કે નહીં ?

નહી બ્યાન
કરેલી બક્ષીસ
તથા વેચાણ વી
શે

ઉ—નહીં બ્યાન કરેલી મીલકત જો તે સ્પષ્ટ અને નોંખી કરી આ
પી શકાય તેવા હોય તો તે મીલકતના અવેજ સાથે ઇઆ અ
વેજ વગરની બક્ષીસ પાકી નથી; પરંતુ આવી મીલકતનું વે
ચાણ થઈ શકે છે, અને તેમાં વેચનારને જેટલો હક સ
ખંધ હોય તેટલો સુધી તે મંજૂર છે; પણ એ કરાર
માં જે સખશો સામેલ ન હોય તે સખસોના હકને
તેથી હરકત કરી શકાતી નથી.

દાખલો ૪.

પ—એક મુસલમાન ત્રણ ચોરતો મુકા ગુજરી જાયછે પેલેલી ચોર તથા તેને એક દીકરો અને એક દીકરી હતી. બીજી ચોર તથા એક દીકરો અને ત્રીજી ચોરતથા પણ એક દીકરી હતી. પોતાના મરણ પેલેલાં તેણે પોતાની બધી મીલકતનું પોતાની ત્રણ ચોરતાને બક્ષીસનામું લખી આપ્યું, પણ તેણે તે મીલકતના ભાગ પાડ્યા નહોતા, અથવા તેમને કબજો આપ્યો નહોતો, ત્યારે આ કામમાં એ બક્ષીસનામું મંજૂર છે કે નહીં? અને એ બક્ષીસનામાની રૂએ એ વીધવાઓના વારસો કબજે લેઈ શકે કે શી રીતે?

ઉ—એ બક્ષીનામું મંજૂર નથી. બક્ષીસ આપનારના વારસ જે હોય તેઓને એ મીલકત વારસામાં જાયછે.

પ—જો એ વીધવાઓ પછકી કોઈ વીધવા, અથવા તેમના વારસો તમના ગુજરનાર ધણીની જમીનનો કોઈ ભાગ બક્ષી શથી અથવા વેચાણથી આપી દેતા, એ બક્ષીસ અથવા વેચાણ કોઈ પણ દરજ્જે મંજૂર નહોતો કે નહીં.

ઉ—જો સખસો પછકા કોઈ પાણ સખસે કરેલી બક્ષીસ નામંજૂર થશે, પરંતુ તેમાંના જેટલો ભાગ તેમને કાયમસર રીતે વારસામાં મળી શકતો હોયતો તેટલા ભાગનું તેઓ વેચાણ કરી શકેછે. પાણ (જમીન ભરાને) તેમના હોસ્તાના ચોકશા ભાગ તેઓ વેચી શકતા નથી.

દાખલો ૫.

પ—એક ચોરત એ સખસોને બક્ષીસનામું કરી આપી પોતાની સ્થાવર તથા જંગમ તમામ મીલકત ઊપર પોતાનો હક સખંધ તેમને લખી આપેછે. વળી તે ચોરતે આ પ્રમાણે આંખેલી મીલકત તેમની વચ્ચે ભાગ પાડી વેહેંચો લેવા પરવાનગી આપી; અને તે મુજબ તે લોકોએ એ બક્ષીસનામાની તારીખથી બે ત્રણ મહીન એ મીલકતના ભાગ પાડ્યા. આ કૃત્ય કાયદા પ્રમાણે મંજૂર છે કે કેમ; ઇલા બક્ષીસનામું મંજૂર ગણવાને મીલકત લખી આપવાની સાથે તુરતજ ભાગ પાડવાની વાત અવશ્ય જરૂરની હતી કે કેમ?

ત્રણ સખસો ને ભાગ પાડી આપ્ય વગરના બક્ષીસ જ્યાં આ પનારની હયાતી માં એ શખસો ને કબજો મળ્યો નથી એ બક્ષી શ મંજૂર નથી

મીલકતના હક ઊપરાંતની બક્ષીશ રદ છે, પણ એ હક નેટલું વેચાણ મંજૂર છે

ભાગ પાડી શકાય એવી મીલકતની બે શરતોને કારણે બક્ષીસમાં સોંપતા પહેલાં તેના ભાગ પાડવાની અવસ્થા જરૂર છે.

જ—કાયદા પ્રમાણે એ વાત જરૂરની છે કે જે કાંઈ ચીજ ભાગી શકાય તેવી હોય તે ચીજ જ્યારે બે સખસોને આપવામાં આવી હોય ત્યારે આપનારે બક્ષીસ આપતી વખતે, અથવા સખી આપ્યા પછી અને તે લેનારને તે બક્ષીસવાળી મીલકતના કબજો સોંપતા પહેલાં તુરતજ એ મીલકતના એટલા માટે ભાગ પાડવા જોઈએ કે ગુચ્છવાળાના વાંધા દૂર થાય, અને બક્ષીસ મંજૂર ગણવાને એ અવસ્થા જરૂરનું છે એવો પુરેપુરો કબજો મળી રહી. આ કામમાં એમ માલુમ પડે છે કે આપેલી મીલકતના એ મીલકતના લેનારાઓએ આપનારની સંમતીથી બક્ષીસનામાની તારીખ પછી બે ત્રણ મહીને ભાગ પાડ્યા હતા. આણંદ કલ્પ કાયદાસર નથી તે મંજૂર કરાવાને માટે કબજો સોંપવાનું તથા ભાગ પાડવાનું કામ બંને એકજ વખતે થવાની અવસ્થા જરૂર હતી.

દાખલો ૬.

મ—એક સખસે પોતાના ભત્રીજાને બક્ષીસનામું કરી આપી અગ્રુક જમીન કે જે પોતાના કબજામાં નહોતી પણ જે વસુલ કરવા પોતાની ઓરત ઉપર તેણે દાવો બાંધ્યો હતો, અને જે દાવો ચાલતો હતો તે જમીન ઉપરના પોતાના માલકી હકના ભત્રીજાને આપ્યા. એજ દસ્તાવેજથી બીજી સ્થાવર મીલકત જે તેના કબજામાં હતી તે પણ તેને આપી એ દસ્તાવેજ કરી આપ્યા પછી એક મહીને એ આપનાર ગુજરી ગયો, અને એ લેનાર એ બક્ષીસની રૂએ એ તકસારી મીલકત ઉપર દાવો કરે છે; ત્યારે સદરહુ બક્ષીસનામાના રૂએ તેના દાવો ચાલી શકે કે કેમ?

ઉ—આપનારની હયાતીમાં જે મીલકત તેના કબજામાં ન હોય તે વાંશે મીલકતની બક્ષીસ રદ ખાતલ છે, અને આણંદ બક્ષીસનામું કાંઈજ કામ નથી કેમકે, બક્ષીસની બાબતમાં કબજો એ એક સગત છે. બક્ષીસ, અર્ધગુણ, સ્વિકાર અને કબજો, એ ત્રણ બાબતોથી મંજૂર થાય છે; પણ બક્ષીસમાં માલકી હક સાબીત કરવાને કબજો જરૂરી અને જેના વગર બીલકલ ચાલે નહીં એવી ચીજ છે. હીદાયત પ્રમાણે,—‘બક્ષીસો, અર્ધગુણ, સ્વિકાર, અને કબજો એ ત્રણ વાંતાથી મંજૂર કરાય છે. પેગંબરે કહ્યું છે કે બક્ષીસ કબજા વગર મંજૂર નથી. એવીજ રીતે વળી આપેલી ચીજ કોઈ પરાયા સખ

આપનારની હયાતીમાં તે આપનારના કબજામાં ન હોય એવી મીલકતની બક્ષીસ રદ ખાતલ છે.

સને ગીરો આપો હોય અથવા તે સખસ તે દબાવી પક
ચા હોય તેનું પણ તેજ પ્રમાણે સમજવું.” એવીજ રીતે વ
ળી શુરહી વીકાયામાં,— “પુરેપુરા કબજાથી બક્ષીસ ખુણ
થાય છે.” એટલા માટે જ્યારે એ બક્ષીસ રદ છે, ત્યારે તે
લેનારનો દાવો અંગીકાર કરવા જોગ નથી, અને જે જ
મીન એ આપનારના કબજામાંજ કદી આવેલી નથી તે
જમીન પુરતો તે લેખ નાબુદ છે. પણ જે ખાજી જમીન
તેજ વખતે લખી આપવામાં આવી છે તે બાબતમાં લેનાર
ને આપનારે જે કબજા સોંપ્યા હોયતો તેનો હક પોતાએ
છે. પરંતુ જ્યારે કબજા આપ્યા વગર આપનાર ગુજરી ગ
યા ત્યારે તે જમીન ઉપર પણ લેનારનો હક અંગીકાર ક
રવા જોગ નથી.

દાખલો ૭.

મ—કોઈ એક સખસ કોઈએક ગામના તાબાની જમીનનો મર્યા
દા બાંધ્યા વગરનો ભાગ તેની દીકરીના દીકરાઓને આપે
છે. પછી એ ગામના તાબાની તમામ જમીન પોતાની ખીજ
બધી મીલકત સહીત (પોતાનો દીકરો પોતાની પેઢેલાં ગુજ
રી જવાથી) પોતાના દીકરાના દીકરાને બક્ષીસ આપે છે. પ
રંતુ આ પ્રમાણે તેણે આપેલી મીલકતમાં જમને ભાગ મ
ળવાનો હક હતો એવા ખીજ સખસો હતા. તેણે બક્ષીસ ક
રી તે વખતે તેને એ દીકરીઓ હયાત હતી, અને તેણે પો
તાની હયાતીમાં એ મીલકત પોતાનાં કબજામાં રાખી તે બ
ક્ષીસ લેનારને તેના કબજા સોંપ્યા નહીં. ત્યારે કાયદા પ્રમા
ણે આ બક્ષીસ મંજૂર છે કે નહીં?

ક—ઉપર કહેલી કસ્ટીયતે તેની દીકરીના દીકરાઓને આપેલી
પેઢેલી બક્ષીસ રદ ખાતલ છે કેમકે તે અચેકસ હતી, અને
તે પાછા ખેંચા લીધા હતી. તેવીજ રીતે તેની તમામ જમી
નની તેની ખીજ બધી મીલકત સહીત તેના દીકરાના દીકરા
ને કરેલા બક્ષીસ પણ રદ ખાતલ છે કેમકે એ બક્ષીસ આ
પનારને તે ઉપર પ્રવેશ પ્રતીબંધક હક ન હતો, તેણે તેની
હયાતીમાં એ મીલકત પોતાના કબજામાં રાખી હતી, અને
બક્ષીસોમાં મંજૂરાનો જે જરૂરી સરતો છે તે સરતો છે નહીં.

કેવી કસ્ટીયતે
બક્ષીસો ના મં
જૂર છે

દાખલો ૮.

મ—એ દીકરા અને એક વિધવા મુકી એક સખસ ગુજરી ગ

ચો. મોટા દીકરાની હયાતી સુધી તેના ગુજરનાર બાપની મીલકતનો કબજો તેની પાસે રહેલો, અને તેની મા તથા નહાના ભાઈને ગુજરાત જોગ આપવામાં આવતું. મોટો દીકરો ઉપર જણાવેલો તેનો નાહનો ભાઈ તથા મા શીવાય એક વિધવા તથા એક દીકરી સુકી ગુજરો ગયો તેના મરણ પછી તેની વિધવા, તેની દીકરી તથા તેના ભાઈએ અરસ પરસ કરાર કર્યો. કે રથાવર મીલકતના શોળ હિસ્સામાં થી દસ હિસ્સા તેના ભાઈ તથા માને જાય, અને બાકીના છ હિસ્સા તેની વિધવા અને દીકરીને જાય, એ રીતનું કરાર નામુ તઈઆર કરી, તેના ઉપર ગુજરનારની મા શીવાય ઉપર કહેલ તમામ સંપત્તિની ચે.બી રીતે સાક્ષી કરાવામાં આવી, અને માને આ વાતની માલુમ હતી કે નહીં તે જાણતું નથી, એ સંપત્તિ જો કે જમીનની વેહેચાણુ કરવામાં આવી નહોતી તે છતાં તેમના પોત પોતાના ભાગની મીલકતની ઉપજનો નાંખી નાંખી ભોગવટો કરતા હતા. કેટલાક વખત પછી ભાઈએ પોતાના દસ આનીના ભાગમાંથી એ આનીનો ભાગ કેઈ એ પરાયા માણસને બક્ષીશ દાખલ લખી આપ્યો. ત્યારે આ પ્રમાણે કરેલું લખત તેના મોત પછી એમ ધારીએ કે તેણે એ બક્ષિશ લેનારને પોતાની હયાતીમાં કબજો શોંચે નથી. તે મંજુર છે કે નહીં; અને એમ ધારીએ કે તેણે કબજો શોંચે હતો. તે મંજુર છે કે નહીં? આ બંને પ્રશ્નો વળી એ બક્ષિશ લેનાર પાસેથી મીલકત છીનાવી લેવા મા હકદાર થશે કે નહીં. અને જો નાએ પોતે જ ઉપર કહેલા કરાર નામા પહેલાંજ પોતાના ઘણીની તમામ મિલકત સદરહુ બક્ષિશદારને તદ્દન બક્ષિશ કરી હોત તે શી રીતે થાત?

કબજો સોંપ્યા
ન હોયતો બક્ષી
શ ના મંજુર છે

ક—આ કામની સાથે સંબંધ રાખનારી તમામ હકીકત ઉપરથી એમ માલુમ પડે છે કે સદરહુ બક્ષિશ ના મંજુર છે, અને આપનારના મોત પછી તે કેવલ રદ બાતલ છે, અને આ પ્રમાણે લખી આપેલી મીલકત પાછી એ આપનારના વારસોને જસે કેમકે એ વાત ખુલી છે કે માત્ર ઉપજ લખી આપવામાં આવી હતી. કારણ કે જમીનના ભાગ પાડવામાં નહોતા આવ્યા અને તે તમામ વારસોની મજબૂરી મીલકત હતી. અને કાયદા પ્રમાણે જમીન શીવાય તેની નહીં વસુલ

થએલી ઊપજની બક્ષીશ તદ્દન ના મંજુર છે; એ મજબૂત
રી જમીનની ઉપજનો કબજો એ બક્ષીશ લેનારને સોંપવા
માં આવ્યો હતો કે નહીં, એ વાત અગત્યની નથી; કેમકે
બંને પ્રસંગે એ બક્ષીશ ના મંજુર છે. કારણ કે નકી કર્યા
વગરનો કબજો કાયદા પ્રમાણેનો કબજો ગણાતો નથી. આ
હકીકતથી મા, અથવા એ બક્ષીશ આપનારનો કોઈ પણ
વારસ એ બક્ષીશદાર પાસેથી મીલકત છોનાવી લેવા મુખ્ય
તીઆર છે, એ બક્ષીશદારને તે બક્ષીશથી પોતાના ધણીની તમા
મ મીલકત આપી દેવાને માને અપ્પનીઆર નથી; કારણ કે
તેના ધણીની મીલકત બધા વારસાની મજબૂત મીલકત
હતી, તોણીના પોતાના હિસ્સાની બક્ષીશ પણ ના મંજુર
છે કેમકે તે અચોક્કશ અને કાયદા પ્રમાણેનો કબજો શોંપાઈ
શકે તેવી નથી, એટલા માટે હુકમ રીતે જોતાં એ બક્ષીશ
તદ્દન રદ ખાતલ છે,

ઢાખલો ૬

પ—એક નાહાની બાળક છોકરાનો બાપ (જે તે છોકરાનો કાયદા
સર વાલી છે) તે છોકરીથી ત્રણ મજલો દુર રહેતો હોવાથી
આ છોકરીની મા તે છોકરીને કેટલીક મીલકત બક્ષીશ આપે
છે. એ બક્ષીશદારની ધણીજ છોટી ઉમરને લીધે એ બક્ષી
શદારની તરફનો એ બક્ષીશનો સ્વીકાર થયો નથી, અને તે
ના સગીર પાણાના કારણથી એ મા એટલે કે બક્ષીશની આ
પનારી કે જેની સાથે એ છોકરી રહેતી હતી તેના, હાથમાં
બક્ષીશ કર્યા પછી બક્ષીશવાળી મીલકતનો કબજો રહ્યોત્યા
રે આ બક્ષીશ કે જે બક્ષીશદારના કબજામાં આવી નથીતે
મંજુર અને બંધન કારક છે કે નહીં!

ઉ—જો કોઈ મા પોતાની બાળક છોકરી જે પોતાની સાથે રહે
છે તેને જે મીલકત આપી રીતે તોણીની પોતાની છે તે ‘મીલ
કતની બક્ષીશ કરે અને જો એ દીકરીના સગીર પાણાના કા
રણથી તે દીકરીની તરફનો સ્વીકાર ન થયો હોય’ અને એ
જ કારણથી મીલકત ‘બક્ષીશ આપનારી માના કબજામાં ર
હી હોય અને જો બાપ બક્ષીશની વખતે વેગળો રહેતો હોય
તોં એ બક્ષીશ કાયદાશર રીતે મંજુર અને બંધન કારક છે.
આવી હકીકતે માનો કબજો દીકરીના કબજા બરાબર થયો;

કાયદાસર વા
ળી પાસે ન હો
ય તેવે પ્રસંગે સ
ગીર બાળકને ક
રેલી બક્ષીશ

અને તેણે પોતાની સમ્મતી ખતાવી અટલે બક્ષીશદારના કે
બળ વગર બક્ષીસ કુર થશે,

ઠાખલો ૧૦

મ—જો બાધઓએ મુકેલી મીલકત તમામ તેમની વીધવાઓને મ
ળવી જોઈએ કે કેમ? અને જો તમામ મીલકત તેમને ન મ
ળવી જોઈએ તો કેટલો હીસ્સો મળવા તે હકદારી થશે, અ
ને બાકીની મીલકત કોને જશે? તેમના મુજરી ગએલા ધ
ણીની મીલકત બક્ષીશકરી આપી દેવા એ વીધવાઓ હકદાર
છે કે કેમ? અને જો એ મુજબ કરવાનો તેમને હક હોય તો
ધણીના વારસો પૈકી એકને તેમણે કરી આપેલું બક્ષીશના
મુકાબલ પ્રમાણે કામમાં આવે તેવું છે કે કેમ?

જ—જો એ ધણીઓની મીલકત તેમની વીધવાઓને મહેર માગવા
નો હક છે તે મહેરનું કરજ પતાવવાને બસ ન હોય તો ત
મામ મીલકત તેમને મળશે અને જો એ મીલકત મહેરને શા
રૂ જોઈએ તોટલા અવેજ કરતાં વધારે હોય તો એ મીલકત
માંથી પ્રથમ એ વીધવાઓનો દાવો પતાવશે, અને તે પત
વ્યા પછી જો કાંઈ વધારો રહેતો તેના ચાર ભાગ પાંચમાં
આવશે જે માંહેનો પોત પોતાના ધણીની મીલકતનો ?
જો ફરજદાર કે દીકરાના ફરજદાર નહીં હોય તો વીધવાઓ
ને વારસાના હકમાં મળશે જો એ વીધવાઓની મહેર દેવી
ન હોય, અને તેમનો મહેરનો દાવો બીજી રીતે પતાવવામાં
આવ્યો હોય તો બધો મીલકતનો ? તેમને જશે અને બા
કીના રૂ એ ધણીઓના બીજા વારસાને જશે જો એ વી
ધવાઓને તેમના માલકી હકનો રૂ એ તેમના ધણીઓની મી
લકતનો કબજો મળ્યો હોય જેમ કે તેમની મહેર પતાવવા
દાખલ ત્યારે એ મીલકત બક્ષીશથી આપવાને તેઓ હકદાર છે;
નહીતો તેમનો હક હોય એટલે સુધી માત્ર તેઓ બક્ષીશ
માં આપી મકે અને તેમના ધણીઓના વારસો પૈકી એ
કને કરી આપેલી તમામ મીલકતની બક્ષીસ અંગીકાર કર
વા જોગ નથી. પહેલી ધારણા મુજબ ધણીઓના વારસો
પૈકી એક જણ પુરપુરો કબજે લીધા પછી આપેલી મીલક
ત બક્ષીસદાર દાખલ તેના એકલાની જ માલિકપણાની ગણા
શે. બીજી ધારણા મુજબ એ બક્ષીસદાર બક્ષીસ આપનાર
ના હક હોય તોટલેજ સુધી એ મીલકત લેશે, અને બાકીની

મીલકત જે સખસ અથવા સખસોના વારસાની રૂએ તે ઉપરહક પોહોચતો હશે તેમને મળશે; કારણકે આ કામમાં એબક્ષીસ આપનારાઓના પ્રવેશ પ્રતીબંધક માલકી હક નહીં હોવાના સખખથી બક્ષીસ રદ બાતલ થતી નથી, કેમકે અનીશ્વીતપણું વધારાનું હતું. જો કે બક્ષીસનામું કરતી વખતે એ માલકત વીધવાઓના કબજામાં નહોતી તોપણ જો તેમની મરજીને અનુસરી બક્ષીમદારને એક જ્યહીશીઅલ હુકમનામાની રૂએ પાછળથી તેનો કબજો મળ્યો તો બક્ષીસ કરતી વખતે બક્ષીસ આપનારાઓના કબજામાં એ મીલકત નહોતી એ વાત સદાહુ બક્ષીમને ન બુદ્ધ કરવા બસ નથી. **બાહુરૂચી** ગામમાં ઉમેડા લેખાના બક્ષીસ બાબત ઠરાવેલું છે કે,—“માણસ પોતાનું ઉમેડું પણ જેનું તેને દેવું નથી એવા સખસને બક્ષીસ કરી આપા દેજે, અને એ બક્ષીસદારને આ લેણું વસુલ કરી તેના પોતાના ઉપયોગમાં લેવા કહી શકેછે. આવી બક્ષીસ મજબૂર છે. જો પુરુષે કે આવા કામમાં આ પ્રમાણે લાખી આપેલા લેણાની રકમ એ આપનારના કબજામાં ન હોતી, પરંતુ તેમ જતાં એ બક્ષીસ અંગીકાર કરવા જોગ છે અને એ બક્ષીસદાર એ લેણું વસુલ કરવા પછી તે રકમનો એકલો માલિક થાયજે. હાલનો દાખલો તેના જેવોજ છે, કેમકે બક્ષીસવાળાની સરતો ઉપરથી એમ માલુમ પડેછે કે પુરુષો કબજો લેવા બક્ષીસ આપનારાઓને બક્ષીસદારને ફરમાવ્યું.

દાખલો ૧૧.

૧—જો કોઈ ગુલામનો ધણીએ ગુલામને પોતાની તમામ મીલકતની બક્ષીસ આપે તો તે બક્ષીસની મજબૂરીની એક સરત દાખલ કાયદા પ્રમાણે તેણે પ્રથમ એ ગુલામને છુટો કરવો જોઈએ કે કેમ ?

૨—જો કોઈ ગુલામનો ધણીએ ગુલામને પ્રથમ છુટો કરવા વગર તેને પોતાની તમામ મીલકતની બક્ષીસ આપે તો એ બક્ષીસ રદ બાતલ થશે કેમકે એ ધણી તેના ગુલામને મેળવેલી હરેક ચીજનો માલિક છે. એટલા માટે એ ધણી પોતાના ગુલામને બક્ષીસ આપવા ઇરાદો રાખતો હોય તો કાયદા પ્રમાણે એ જરૂરનું છે કે તેણે પ્રથમ એ ગુલામને છુટો કરવો જોઈએ.

ગુલામને બક્ષીસ આપવા બાબત

જમીનનાં બક્ષીસ નામામાં જો તે જમીનની હદ સારી પેઠે પ્રસીધ્ધ હોયતો તે બતાવવાની જરૂર નથી

બક્ષીસ આપવામાં આપનાર ના વારસોની સમતીની જરૂર નથી.

પ—એ બક્ષીસ નામામાં લખેલું છે કે એ બક્ષીસ આપનારાએ એ અચીત પાણે અને કાંઈપણ રાખ્યા વગર બક્ષીસદારને અમુક જગામાં આવેલી તમામ જમીન આપી છે. આ બક્ષીસ નામામાં એ જમીનની હદ નહીં બતાવવામાં આવ્યાથી તે ના બુદ્ધ થઈ શકે છે કે કેમ?

ઉ—જો એ આપેલી જમીનની હદ સારી પેઠે અને પ્રસિદ્ધ હોય, તે વીગતથી બતાવવાની જરૂર ન હોય, અને તે વીશે કાંઈ સંદેહ ન હોય તો બક્ષીસ આપતી વખતે તે બતાવવાની જરૂર નથી. જો બક્ષીસ નામામાં હદ જાણાવવી રહી ગઈ હોય તો તે કસુર લખનારની ગણવી જોઈએ, કાણકે આવા પ્રકારના કાયદાસર દસ્તાવેજોમાં હદ બતાવવાનો રીવાજ છે પરંતુ એ કસુરથી બક્ષીસ નાબુદ થતી નથી. આપેલી જમીનની હદ વીશે જો કાંઈ સંદેહ રહેતો હોયતો બક્ષીસ કરતી વખતે તેની વીગત જાણાવવાની જરૂર છે.

પ—ધારો કે ગુલામ હુસેનખાં બદતખાં અને અસાલ્ત તનો વારસ છે તો તે લોકોએ બક્ષીસ કરતી વખતે ગુલામ હુસેનખાં હાજર ન હોય તો તેથી આ બક્ષીસ નાબુદ થશે કે કેમ?

જ—જ્યારે કોઈ સખસ પગથા આદમાને પોતાનો મીલકત આપે ત્યારે એ બક્ષીસી કાયદા પ્રમાણે મંજૂર થવાને એ વારસના જાણ પાણાની કે તે હાજર હોવાની જરૂર નથી.

દાખલો ૧૨.

પ—એક સખસને બે દીકરા હતા, જેમાંનો એક દીકરો એક આરત અને એક દીકરો મુકીને તેની પેઠેલ. ગુજરી ગયા. ૭૫૨ કહેલા સખસે પોતાના ગુજરનાર દીકરાની વિધવા તથા દીકરીને તેમના પ્રત્યેકને હિસ્સો વીગતથી બતાવ્યા વગર પોતાની અર્ધ મીલકતની બક્ષીસ કરી. તેઓની સાથે એ મીલકતના સંયુક્ત કબજામાં તેટલો, અને કેટલાક વખત પછી બક્ષીસ દરો પાસેથી આપેલી મીલકતનો વહીવટ કરવા ઉપર પોતાની નીમણૂક કર્યા બાબતની કબુલીયાત બાધી લીધી. પોતાના હયાતીમાં એ અર્ધ મીલકતની ઊપજ બક્ષીસ દરોને એ ખરોખર આપે જતો હતો. આ પ્રમાણે હકીકત છે તો એ આપનારના મરણ પછી એ બે બક્ષીશદરોને તેમ

ના પ્રત્યેકના હિસ્સા વીગતથી બતાવ્યા વગર આપેલી બક્ષી
સ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર અને પાકા છે કે કેમ ?

જ—આ કસમાં એમ માલુમ પડે છે કે ગુજરનાર માલીકે પોતા
ના ગુજરનાર દીકરાની વિધવા તથા દીકરીને તેમના પ્રત્યેક
ના હિસ્સા વિગતથી બતાવ્યા વગર પોતાની અર્ધ મીલકત
ની મોઘમ બક્ષીસ કરી, અને તેમને આપેલી અર્ધ મીલકત
ના પોતાને એ (આપનારને) વહીવટદાર ઠરાવ્યા બાબતની
તેમની પાસેથી કબ્જાત લખાવી લીધી, અને પોતાની હ
યાતોમાં અર્ધ ઉપજ તેમને આપતો ગયો; ત્યારે જ સદરહુ
મીલકત તેના ભાગ ન થઈ શકે એવા પ્રકારની હોયતો, જેવી
કે કુચે અથવા તલાવ, તો એ બક્ષીસ મંજૂર થશે. પણ
જે બક્ષીસવાળી મીલકત તેના ભાગ થઈ શકે તેવી હશે,
જેમકે જમીન, અને તેના બક્ષીસદાર બે જણા હશે અને
તેમના હિસ્સા વીગતથી નહીં બતાવવામાં આવ્યા હોય તો
જે બક્ષીસદારો ગરીબ અને કગાલ્ય સ્થિતિમાં હોય તો એ બ
ક્ષીસનું વાસ્તવીક પાકાપણું કબ્જા કરાવામાં તમામ પરીમાણો
એક મત છે, અને આપનારના મરણ પછી તે પાછી લેઈ શ
કાય નહીં; પણ જો એ બક્ષીસદારો તવંગર હોય તો એ બ
ક્ષીસ નાબુદ થશે, અને એટલામાટે કમજો નિરૂપયોગી થશે.
આપનાર અથવા લેનાર બેમાંથી એકનું મોત થતાં એ બક્ષી
સ પાછી ખેંચી લેવાને અટકાવ થાય છે.

દાખલો ૧૩

મ—કોઈ મીલકત બે માણસની સહીઆરી છે; એમાંના એક જણ
પોતાના હિસ્સાની મીલકતનો હક બીજાને આપે છે, ત્યારે એ
મીલકતમાં બક્ષીસ આપનારનો હક સંબંધ હોવાના કારણથી
એ બક્ષીસ નામંજૂર થાય છે કે શી રીતે ?

જ—જો બક્ષીસ આપનારનું ચિત્ત ઠેકાણે હોય તો બક્ષીસવાળી મી
લકતનો તે હિસ્સેદાર હોદાના કારણથી બક્ષીસ કોઈ પણ પ્રકા
રે નામંજૂર થતી નથી, કેમકે ઘણા હક સંબંધી હોવાના કા
રણથી જે મોગમપણાની હરકતને લીધે બક્ષીસ નામંજૂર થાય
છે, તે હરકત આવા દાખલામાં હોતી નથી. અહીંતો બક્ષીસ
આપનાર અને બક્ષીસ લેનાર વગર આપેલી મીલકતમાં બી
જા કોઈ સખસનો ધણીપણનો હક નથી.

દાખલો ૧૪

પ—એક માણસ જે વિધવાઓ અને એક દીકરી જે રીતે વારસો મુકીને ગુજરી ગયા. તેના મરણ પછી થોડાક વરસો બંને વીધવાઓએ તેમના ધણીએ મુકેલી મીલકત ઉપરનો તેમના તમામ હક સંબંધ બક્ષીસ કરી એ દીકરીને આપી દીધો. એ બક્ષીસ દારે તેની માને ખોરાકો પોશાકી તેની (માની) હયાતીમાં પુરી પાડવા બાબતનો, તથા તે ગુજરી જાય ત્યારે તેની પાછળ તેની પ્રેત ક્રિયા તથા અત્યુત્સંસ્કાર કરવા બાબતનો કરાર લખી આપ્યો, એ બક્ષીસ આપનારી ચોરતો જે મીલકતનું ભાડું એ બક્ષીસદારને અપાવતા, જેણે પાછળથી તેની હોરમાન મા ગુજરી ગયા પહેલાં, આ પ્રમાણે મળેલી સ્થાવર મીલકત, પ્રતિવાદીને બક્ષીસ આપી, અને એ પ્રતિવાદીએ એ બક્ષીસ આપનારના (મુળ માલીકની દીકરી જે તેની હોરમાન માના પહેલી ગુજરી ગઈ) મરણ પછી ચાર મહીને એ બક્ષીસના રૂએ, તેણીની તમામ મીલકતનો કબજો લીધો. સાહેદાની સાક્ષીથી સાબિત થયું છે કે બક્ષીસ લેનારો બક્ષીસ આપનારના બપના કે માના ભાઈનો દોકરો થાય છે, પણ કાકાનો કે મામાનો એ માલુમ પડતું નથી. હવે પહેલી બક્ષીસદારનો ગા (એટલે કે એક વીધવા જે હજી હયાત છે તે) તેની દીકરીને કરેલી બક્ષીસ પાછી ખેંચી લેવા ઇચ્છે છે. ત્યારે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એ બક્ષીસ પાછી લેવા ને, અને બીજા બક્ષીસદારના કબજામાંથી મીલકત વસુલ કરવાને એ વીધવાને અધિકાર છે કે નહીં ?

ના મંજૂર સ
રતો વાળી બ
ક્ષીસ.

ઉ—કાયદા પ્રમાણે વીધવાઓ તેમના કાયદાસર હિસ્સાઓની જે બક્ષીસ કરેલી તે મંજૂર અને સમગ્ર છે. **વીકાયા** માં એમ હરાવેલું છે કે, —“ જો જે સખસો એકઠાં કોઈ ઘરની એક માણસને બક્ષીસ આપે તો તે બક્ષીસ મંજૂર છે. ” એ દીકરીએ તેની માને કરી આપેલા કરારનામાથી એ બક્ષીસ નામંજૂર થતી નથી; **હિદાય** માં જણાવે છે કે, —“ બક્ષીસોને તેની સાથે નામંજૂર સરતો આવવાથી બાધ આવતો નથી. બક્ષીસ આપનારોએ બક્ષીસદારને બક્ષીસનો કબજો સોંપવાથી બક્ષીસ સંપૂર્ણ થાય છે. ” એવીજ રીતે વળી **વીકાયા** માં છે, —“ પૂર્ણ કબજાથી બક્ષીસ સંપૂર્ણ થાય છે. ” બક્ષીસ આપનાર વીધવાએ તેની દીકરીને કરેલી બક્ષીસ તે પાછી ખેંચી

લેઈ શકતી નથી, કારણકે આ કામમાં, બક્ષીસ પાછી ખેંચ લેવામાં બે અડચણો છે; પહેલી: બક્ષીસ લેનાર દીકરીનું ન રાણ; **કનચુડ કુકાર્થના** નામના પુસ્તકમાં જણાવેલા મત પ્રમાણે,—“ બક્ષીસ પાછી ખેંચી લેવામાં એક અડચણ પક્ષકારો પછકો એક પક્ષકારનું મોત છે; અને બીજી, (અડચણ) લગ્ન નહીં થઈ શકે એવા સગપણનો સંબંધ; **હિંદાયા** માં ક્રમ વેલું છે કે,—“ જો કોઈ સખસ લગ્ન નહીં થઈ શકે એવા સગપણના સંબંધમાં કાંઈ પણ ચીજ બક્ષીસ આપે તો તે બક્ષીસ તેણે પાછી ખેંચી લેવી એ કાયદાસર નથી ” એ બક્ષીસ લેનારીએ તેણીની તમામ મીલકત તેણીના કાકા ઇઆ મામાના દીકરાને બક્ષીસ કરી આપી, પણ એ બક્ષીસ લેનારે એ બક્ષીસ આપનારીની હયાતીમાં પુરે પુરો કબજો લીધો નહીં; અને તેથી કરીને તેને કરી આપેલી બક્ષીસ રદ ખાતલ છે; **ઈબરાહીમ શાહી** નામના પુસ્તકમાં લખેલું છે કે,—“ બક્ષીસ લેનારને પુરે પુરો કબજો મળ્યા વગર બક્ષીસ સંપૂર્ણ થઈ શકતી નથી. ” એવીજ રીતે વળી **હિંદાયા** માં,—“ જો બક્ષીસ લેનાર બક્ષાસનાગાની મીટીંગમાં બક્ષીસનો કબજો આપનારના હુકમ વગર લે તો અનુકૂળ અર્થ કરવાથી તે કાયદાસર છે. જો, તેથી ઊલટું, એ મીટીંગ વેરાઈ ગયા પછી બક્ષાસ લેનાર બક્ષીમનો કબજો લે તો એ પ્રમાણે કરવા બક્ષીસ આપનારની સમતી વગર તે કાયદાસર નથી. ” આ પ્રમાણે, એ બક્ષીસ લેનારીએ તેના માંમા ઇયા કાકાના દીકરાને કરેલી બક્ષીસ રદ ખાતલ હોવાથી એ તકરારી મીલકત દીકરીની મીલકત ગણવી જોઈએ, અને પહેલ વહેલી તે મીલકત તેણીની પ્રેતક્રિયા તથા દાટવાના કામમાં ઊપયોગમાં લેવી જોઈએ. તેમાં રીત ઉપરાંત વધારે ખર્ચ નહીં કરવો, તેમ જોઈએ. પણ નહીં કરવો; પછી તે મીલકત તેનું કરજ વાળવામાં ઉપયોગમાં લેવી જોઈએ, અને કરજ આપ્યા પછી જે બાકી રહે તેના કુટુંબમાંથી અતઢાન આપવું જોઈએ; અને પછી જો કાંઈ શેષ ધન રહે તો તેનું ત્રણ ભાગ કરવા, જેમાંના એક તેની માને તેના કાયદાસર હિસ્સાદાખલ જશે, અને બાકીના બે ભાગ જો તેના કાકાના દીકરા શેષાધિકારી હોય તો તેને જશે; જો કાકાનો દીકરો નહીં હોય તો મામાના દીકરાને

વારસાની રૂએ કાંઈપણ મળવાનો હક નથી, અને માને દીકરીએ મુઠેલી તમામ મીલકત મળશે.

હાખલો ૧૫.

પ—એક માણસ તેની પેઠેલી ઔરતના મરણ પછી તેણીએ મેઢેર ઉપરનો તેના હક છોડી દીધા વગર, અથવા તેણે તેણીની મેઢેરનો દાવો પતવ્યા વગર બીજી સ્ત્રી પરણે છે, અને આ બીજી સ્ત્રીને મેઢેર બદલ તમામ મીલકત ઉપરનો માલ કી હક આપે છે. પરંતુ તે મીલકતનો કબજો તે ઔરતને ન સોંપતાં પોતાની પાસે રાખે છે. પાછળથી જ્યારે ચીત્ત કે કાણું છે તે વખતે પોતાની બંને ઔરતોમાંની દરેકના વારસાને બક્ષીસ નામું કરી કાંઈપણ મીલકત રાખ્યા વગર પોતાની તમામ મીલકતમાં મજબૂરો માલકી હક લખી આપે છે. ત્યારે મેઢેર બદલની બક્ષીસ જે તેણે તેની બીજી ઔરતને કરેલી છે તે બક્ષીસ મેઢેર બદલ તેની પેઠેલી ઔરતનું તેને દેવું છતાં પાકી અને મંજૂર કરવા જોગ ગણવી કે શી રીતે? અથવા આ પ્રમાણે બક્ષીસ કર્યા છતાં તેવી બક્ષીસ કર્યા પછી પોતાની બંને ઔરતોના વારસામાં પોતાની મીલકત વહેંચી આપવાને તે સુખિતઆર છે કે શી રીતે?

હિંમત-બી
સ-ઈવજ અ
થવા અરસ પર
સ બક્ષીસની વા
ક્યા.

૩—જો જે સખસની પેઠેલી ઔરત ગુજરી ગઈ હતી તેણે બીજી ઔરતને બક્ષીસ કરવામાં આ પ્રમાણે પોતાનો વિચાર જણાવ્યો હોય કે તેણીની મેઢેરના અમુક ભાગ બદલ પોતાની તમામ મીલકત ઉપરનો માલકી હક તેણીને (બીજી ઔરતને) બક્ષીસ કરી આપ્યો હતો, તો આકાર્ય કાયદા પ્રમાણે બદલો લેઈ બક્ષીસ કર્યા સમાન નથી, પણ આતો તેની સરત અને કુળની બાબતમાં વેચાણનો કરાર છે. સર્વ ઠેકાણે કબુલ થએલો મત આવો છે, અને વેચાણના કરારમાં કબજો જરૂરી સરત નથી. તેની પેઠેલી ઔરતનું તેને દેવું હોવાથી આવો પ્રકારનો કરાર કરવા તે અશકત થતો નથી, કારણકે લેણદારને પોતાની મીલકત વેચવા આ ટકાવ કે મના નથી. એટલા માટે આવો કરાર મંજૂર થશે, ન વેચેલી ચીજ ખરીદદારની મીલકત ગણાશે, અને વેચનાર પાછળથી આ વેચેલી મીલકતની વ્યવસ્થા તેની બે ઔરતોના વારસામાં કરી શકતો નથી. પણ જો તેણે પોતાને

વીચાર આ પ્રમાણે બતાવ્યો હોત કે તેણીને તેણે બક્ષીસ કરી તેની તમામ મીલકત ઉપરનો માલકી હક એવી સરતે આપ્યો હોત કે તે ચારત તેને તેણીની ચારતનો અમુક ભાગ આપે અને તે ચારતે તે સરત કબુલ રાખી હોય તો તે સરતી બક્ષીસ થાય. કયદા પ્રમાણે સરત ત્રક અને બક્ષીસ દાખલ ગણાય, પણ પરીણામમાં તે વેચાણ ગણાય. તે મંબુર પાવાને કમનો અવસ્થ જરૂરનો છે, અને પક્ષકા; શેઠે. કમળે કરતાં મુશ્કેલી સ્થાપીત થાય નહીં, પણ આપેલી મીલકત પેટાનાં માફક તે આપનારના વ્યવસ્થાધીકારમાં રહે છે. શેટલા માટે તેની બે ચારતોના વારસામાં તેની વ્યવસ્થા પાછળથી કરવા તે મુખતીચાર થશે, કારણ કે માલીકને તેની ચોતાનાં મીલકત ઉપર હદ વીનાની સત્તા છે.

દાખલો ૧૬

મં—એક આગરનાર સખસ જે સાત આઠ વરસ ઉપર ગુજરી ગયો છે તેને ત્રણ આગરો હતી. તેની પહેલી ચારતના પેટથી તેને એક દીકરો અને બે દીકરીઓ હતી; બીજી ચારતના પેટથી બે દીકર. અને ત્રણ દીકરીઓ હતી, અને તેની ત્રીજી ચારતના પેટથી કમત એક દીકરી હતી. પેલી ચારતતેના કરન્દા સહીત જીવે છે અને ગુજરનારે મુકેલી તમામ મીલકત તેમનાક બજામાં છે બીજી અને ત્રીજી ચારતો તેમના ધણીનાં પહેલાં ગુજરી ગયો, પરંતુ તેમના કરન્દા જીવે છે, અને બીજી ચારતના પેટના કરન્દા પંદરહજારથી કાંઇક ઓછી રકમ, એટલે મીલકતના બાણુ ભાગ પછકા યોગણ પચાશ ભાગનો દાવો કરે છે. પહેલી ચારત અને તેનાં છોકરાં જે આ કરી આકમાં પ્રતીવાદ છે તે દાગના જવાબમાં કહે છે કે તેના મરણ પહેલાં કેટલાક વરસ ઉપર તેના ગુજરનાર ધણીએ જગમ તથા સ્થાવર, વહિવો પારજીવ તથા આપ કમાઇતી તમામ મીલકત તેની પહેલી ચારતને મહેર બદલના તેણીના ત્રણ લાખ રૂપીઆ દેવા હતા તેના બદલામાં હિંબા—બીલ—ઈવીજના દસ્તાવેજથી આપી હતી, અને એ દસ્તાવેજમાં સહી, તથા સાક્ષી ચોગ્ય રીતે થએલી છે આ તકરારનો પુઘટોમાં હિંબા—બીલ—ઈવીજ દાખલ મીલકત આપ્યા બાબતનો એ દસ્તાવેજ દાખલ કરશે એ વખતે આપેલા સાક્ષીઓના પુગવથી એમ માલુમ પ

ડોહ કે સદરહુ દસ્તાવેજ ગુજરનાર ધણીએ તેની પહેલી
જ્યારતને ઘરમાં કાંઈ ખનાવ બન્યાથી જોડુ લાગવાને લી
ધે એક વખતે તેના ધણીનું ઘર છોડી તેના ભાઈને ઘ
ર નંવાની તૈયારીમાં હતી, તેથી તેના ગુસ્સા શ
માવવાને કરચું હતું. આ કામમાં પડેલા પુરાવાથી બી
જી એમ માલુમ પડે છે કે **હીઆ બીલ ઈવીઝની**
મતલબના આજે દસ્તાવેજ છે તેમાં એમ લખેલું કે કરારના
પક્ષકારોએ અરસપરસની યોજના કબજો લીધો. હ
તો તોપણ ખરીવાત એ હતી કે તમામ મીલકત ધણી
ના મરતા સુધી ધણીના કબજામાં રહી હતી ત્યારે આ
દસ્તાવેજથી વારસાના કાયદા પ્રમાણે મીલકતની વહેંચણી
વી અટકી શકે કે નહીં?

બીનસરતી બ
ક્ષિસો વીસે

જ—બક્ષીશ જુએ જાતની છે એકતો બીન સરતી અને કાંઈપ
ણ અવેજ વગરની હોય, જેમકે જ્યાં બક્ષીશ આપનાર
કાંઈ પણ હક રાખ્યા વગર મીલકત બક્ષિશ કરે, અને જે
પ્રસંગે આપેલી મીલકતનો કબજો એ બક્ષિશ મંજુર થ
વાને સારૂ અવસ્ય જરૂરના છે અથવા તે બક્ષિશ સરતી હો
ય છે, અને તેના એ પ્રકાર છે, એકતો **હીઆ બાસર**
ટ હાલ ઈવીઝ કે જે બક્ષિશની સાથે સરત બતા
વેલી હોય છે, અને એ બક્ષીશ એવી રીતની છે કે તેમાં એ
ક બીજાને એક ચીજ તેની પાસેથી કાંઈક બીજી ચીજ
લેવાની સરતે આપે છે, આ પ્રસંગે પણ આપેલી ચી
જનો કબજો જરૂરના છે. અને વળી એ પણ અવસ્ય જરૂ
રનું છે કે તે એક સ રીતે બતાવી મીલકત આપનારની
બીજી મિલકતમાંથી નાંખી કરવી જોઈએ પણ આ પ્રકાર
ની બક્ષીશ માત્ર તેની પહેલીજ પાયરીએ બક્ષીશને મ
ળતી છે અને તેની છેલ્લી પાયરીએ વેચાણને મળતી છે
એટલે કે બદલાનો અવેજ લીધા પછી એટલા માટે આ
વી બક્ષીશ જેનો કબજો મળેલો નથી તે એ મીલકત ઉ
પરના તમામ પહેલા દરજ્જાના એટલે કે કરજ, મહેર, કૃ
ત્રીમદાય ઇત્યાદી દાવા પતાવ્યા પછી વારસાના કાયદા
પ્રમાણે મિલકતનું ઉતરણું અટકાવી શકતી નથી. બીજી
હીઆ બીલ ઈવીઝ જે બક્ષીશ એવી રીતની છે
કે એક સખસ બીજાને કહે કે ફલાણો ચીજ ફલાણું

સરતી બક્ષિ
સો વીસે

ચીજ બદલ જેમકે આ કપડા બદલ અથવા આ ગુલામ બદલ અથવા એક હંજર હમ બદલ એ આપીએ; અને આ પ્રકારની બક્ષીશ બંને પાયરીએ સરવ ઠેકાણે આ ગીકાર થઈ શકે. અભીપ્રાય પ્રમાણે વેચાણને મળતી છે, અને આવી બક્ષીશમાં બક્ષીશ લેનારનો કબજો એ અવશ્ય જરૂરની સરત નથી- વળી એમ માલુમ પડે છે કે જો જીએ કરેલો દસ્તાવેજ આ પ્રકારનો હતો, અને જો તે શોખ્ય રીતે સાબીત થાયતો એણે વારસાના તમામ દાવા તે ખાતર કરે, આ અભીપ્રાય હુમાદીઆ, ખોશાસા અને બીજા કાયદાના ગ્રંથોમાં જણાવેલા મતને અનુસરી આપેલા છે.

દાખલો ૧૭

૫—એક સખસ જે ચારતો મુક્રીને ગુજરી જાય છે. પણ પોતાની હયાતીમાં તે જેમાંની એકને તેના લગન વખતે કાઢેલી મેહેર બદલ પોતાના ઘરની માલ મતા પછી ટકો તથા જવગત સુધાંત પોતાની તમામ મીલકત બક્ષીશ આપે છે. ઊંપર કહેલા સખસના મરણ પછી તેની બંનેઓ રતોને જેમાંની એક જેને તેણે એ બક્ષીશ આપેલી હતી તેને એક દીકરી હતી, અને બીજાને એ દીકરીઓ હતી તેની મીલકતના ઉતરાધીકાર સખધી તકરાર થાય છે ત્યારે ધણીએ કરેલી બક્ષીશ મંજૂર છે કે કેમ, અથવા નહીંતો, એ મીલકત શા પ્રમાણમાં વહેંચી આપવી જોઈએ.

૬—એમ માલુમ પડે છે કે આ કામમાં બક્ષીશ એવા પ્રકારની બક્ષીશ હતી કે જે કાયદામાં હીબા બીલ ઈવજ એટલે એવે બદલની બક્ષીશ કહેવાય છે, અને આ જાતની બક્ષીશ તેના ધોરાણ અને પરીણામમાં વેચાણને મળતા છે; પરંતુ એક બીજાના બદલે આપેલી ચીજોમાં થોડીક રોકડ હોવાથી આ કાર્યના કાયદાસર પણ વીસે સંજ્ઞ રહે છે, અને આ સરક વેચાણ થાય છે. આ પ્રકારના કરારમાં તે મંજૂર થવાને તાત્કાળી કે કબજો અવશ્ય જરૂરનો છે જો કબજો થયો હોય તો એ કાર્ય મંજૂર ગણવું જોઈએ; જો કબજો ન થયો હોય તો તે રદ ખાતલ કરાવવું જોઈએ; અને બંને તરફ ન વાળાએ તેમાંથી ખસી જવાનો હક છે એવી જ રીતે

બક્ષીશ આપના અભિપ્રાય.

વળી જે અવેળ બદલ એ ચીજ આપવામાં આવી હોય તે પાછી આપી બક્ષીશ રદ કરી આપેલ મીલકત પાછી લેવાને વારસો તથા લહેણદારો મુખતીઆરછે પરંતુ એ અવેળની ચીજ પાછી આપતાં સુધી એ મીલકત ખરીદદારના હાથમાં ગીરો દાખલ રહેશે. પણ અવેળ પાછો આપ્યો કે તે મીલકત વારસાના કાયદાને આધીન થશે અને આ પ્રમાણે થતાં તેના અડતાળીશ ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાં ના ત્રણ ત્રણ દરેક વીધવાને મળશે, અને ચઉદ ચઉદ દરેક દીકરીને મળશે.

દાખલો ૧૮

પ્ર—કોઈ એક યોરતે બીજી યોરતને તોળીની મીલકત એવી સરતથી બક્ષીશ આપી કે બક્ષીશ આપનાર પોતાની હુયાતીમાં એ મીલકતનો ભોગવટો કરે અને તે ગુજરી ગયા પછી મીલકત બક્ષીશ લેનારને મળે આ બક્ષીશની રૂએ એ બક્ષીશ લેનારીએ એ મીલકતનો કબજો લીધો અને ભાડુ તથા ઊપજ વસુલ લેઈ બક્ષીશ આપનારને આપતી હતી- તો પણ એ બક્ષીશ આપનારી કે સુધી એ મીલકતનો થોડોક ભાગ પોતાને કબજે રાખી રહી હતી કાચદા પ્રમાણે આવી બક્ષીશ મંજુર છે કે નહીં? અને તે રૂએ બક્ષીશ લેનારી યોરતને વેચાણથી એ મીલકત બીજાને આપવા અગ્નિઆર હતો કે નહીં, અને બક્ષીશ લેનારીએ કરી આપેલું વેચાણ ખત સદરહુ વેચાણ ખતમાં બક્ષીસ આપનારે પહોંતી પ્રમાણે પોતાના “નામની સહી કરી સામેલ રહેવાથી” મંજુર અને બધનકારક થશે કે નહીં? અને તે પછી જો એ બક્ષીશ આપનાર એ જ મીલકત ત્રીજા સખશને બક્ષીશ કરેતો આ પાછળથી કરેલી બક્ષીશ મંજુર રહેવી જોઈએ કે રદ થવી જોઈએ.

ના મંજુર બક્ષીસની ખાખતમાં બક્ષીસ આપનારે તે લેનારે કરેલા વેચાણ ખત ઉપર સાક્ષી કરેતો એ વેચાણ

જ—પુરેપુરો કબજો થયા શીવાય બક્ષીસ સંપુરણ થતી નથી. આ કામમાં એમ માલુમ પડે છે કે એ મીલકતનો થોડોક ભાગ બક્ષીસ આપનારે પોતાના કબજામાં રાખ્યો, અને બાકીના ભાગ બક્ષીસ લેનારના કબજામાં સોંપ્યો, આથી બક્ષીસની મંજુરી સાબીત કરવાને જોઈએ તેવી રીતે કબજો કરાયો એમ થતું નથી. બક્ષીસ આપનારે બક્ષીસ લેનારને તમા

મ મીલકતનો કબજો સોંપ્યો હોતો એ બક્ષીસ સંપુરણ થાત, અને કરેલી મરત રદ ખાતલ જત પણ બક્ષીસ આપ નારે થોડોક ભાગ પોતાના કબજામાં રાખ્યો તેથી પુરેપુરો કબજો સાબીત થઈ શકતો નથી, અને તે વગર બક્ષિસ નાખુ દહે. પરંતુ બક્ષીસ આપનારે બક્ષીસ લેનારે કરેલા વેચાણ ખત ઊપર પદ્ધતી પ્રમાણે પોતાની સાટી આપી નેથી આ ક ત્ય એ વેચાણમાં તેની સમાવેશ એમ ખતાવી આપનારું છે, અને એ કરાર બક્ષીસ આપનાર તેમજ બક્ષીસ લેનારની ખુશીથી થઈ શકે હોતો. ત્યારે વેચાણ ખત મંજૂર અને બંધ નકારક ગણવું જોઈએ, અને તેના કરાર મંજૂર રાખવો જોઈએ. પાછળથી એ મીલકત બીજા સખસને આપવાના બક્ષીસ આપનારને આવી શકે નથી.

જા મંજૂર થશે.

દાખલા ૧૯

પ્ર—એક ચોરસે તેના પાંચ વરસની ઊંમરના પુત્રને તેની બધી મીલકત બક્ષીસ આપી, અને પાંચ વરસ પછી ઊપર કહેલા પત્ર સુધાંત તેના બધા વારસોમાં એ મીલકત વહેંચી આપી. ત્યારે તેની મીલકતની એક વારસને કરેલી બક્ષીસ કાયદાસર અને પાકી છે કે કેમ, અને પાછળથી એ મીલકત તે પાછા લઈ શકે છે કે નહીં રાતો?

ઉ—આવી બક્ષીસ કાયદાસર અને પાકી છે, અને તે પાછી લઈ શકાતી નથી, કારણ કે દાદી અને તેનાં પત્ર વચ્ચે લખેલ નહીં થઈ શકે એવા સંબંધ છે, અને આવો સંબંધ બક્ષીસ પાછી ખેંચી લેવાને અટકાવ કરતો છે. બક્ષીસ આપા પછી પાંચ વરસે વારસોમાં સામાન્ય રીતે તેની મીલકતની વહેંચણું રદ ખાતલ છે. અને પેહેલી કરેલી બક્ષીસ પુરેપુરા અમલમાં રહેશે. સુરહી વીકાયા મુજબ—“બક્ષીસ પુરણ કરવાને જે ચીજ બક્ષીસ લેનારના કબજામાં છે તે ચીજનો નવો કબજો લેવાની જરૂર નથી. બાપે તેના બચ્ચાને કરેલી બક્ષીસ માત્ર કહેવાથી પુરણ થાય છે. ગમેતે બક્ષીસ પરાયા માણસે તેને કરી હોય તે મીલકતનો કબજો જો કબજો લેવા જેટલો સમજદાર હોતો તેણે લેવો જોઈએ; નહીંતો તેની તરફથી તેના બાપે કે આપના બાપે કબજો લેવો જોઈએ, અથવા તે માંના કોઈએ તેના વાલી નીચે હોય તો તે વાલીએ અથવા તો તેની મા સાથે તે રહેતો હોય તો તેની માએ અથવા જે

દાદીએ તેના પૌત્રને કરેલી બક્ષીસ વીશે.

પરાયા સખસના ઘરમાં તેને ફેળવણી મળી હોય તે જાણ્યા સખસે કબજો લેવો જોઈએ” એજ શ્રંથમાં બક્ષીસ પાછી લે અને જ્ઞાત અડચણો ગણાઈછે. ૧ લી એ બક્ષીસની સાથે ખીજી મીલકત ભળી હોય, ૨ જી, બક્ષીસ લેનારનું મરણ, ૩ જી બક્ષીસ લેનારે બક્ષીસ આપનારને કાંઈ ખર્ચો અથવા અવેજ આપ્યો હોય, ૪ થી, એ બક્ષીસનું વેચાણ, ૫ મી, પક્ષકારો ધણીઆણી હોય ત્યારે, ૬ હી, લખ્ત નહીં થઈ શકે એવું સગપણ હોય ત્યારે, ૭ મી આપેલી ચીજ નાશ પામી હોય ત્યારે.

હાખલો ૨૦

પ—એ ભાઈઓ એકઠા રહેતા હતા. તે બંને પરણેલા હતા, અને એક ભાઈને એક દીકરો ને ત્રણ દીકરીઓ હતી; બંને ભાઈઓ એકઠા થઈને ઉપર કરેલો છોકરો જે તે વખતે ફક્ત સાડા સાત વરસની ઉમરનો હતો તેને તેમની તમામ મીલકત આપી, અને એ સતલખનું તેના નામનું બક્ષીસનામું લખી આપ્યું. કાયદા પ્રમાણે આવી બક્ષીસ મંજૂરછે કે કેમ?

બાપ તથા કાકા એ એકઠા રહી ને નાહાની ઉમરનાં કરેલી બક્ષીસ વીશે.

ઉ—એક નાહાની ઊંમરના છોકરાને તેના બાપ તથા કાકા એ રીતે બે સખસોએ એકઠા રહી કરેલી બક્ષીસ જો જોવો પુરે પુરો કબજે થવાની જરૂરછે તેવો કબજો થયો હોય, એટલે કે કાકાએ લખી આપેલી મીલકત, તેના બાપ કે જે પોતાના નાહાની ઊંમરના છોકરા તરફથી કબજો લેવાને મુખતીઆરછે. તેને આપી દઈ તેમાં પોતાના હોસ્સો છોડી દીધો હોય તો મંજૂરછે, પણ જો બાપની સાથે કાકાનો બેગો કબજો રહ્યો હોયતો બક્ષીસ ના મંજૂરછે. આ પ્રમાણે મત છતાં જો બાપ તેના છેલા મંદવાડમાં પોતાની બધી મીલકતની ખીજાં છોકરાંઓને ખાતલ કરી એક છોકરાને બક્ષીસ આપેતો એ બક્ષીસ તદ્દન ગેરકાયદાસરછે, કારણ કે આવી સ્થિતિમાં તમામ વારસોના તેની મીલકત ઉપર હક શરૂ થાયછે, અને એટલા આદે આવી વ્યવસ્થા કરવા અખતીઆર નથી. જો તે તન દુરસ્તીમાં હોય તે વખતે આવી બક્ષીસ કરેતો એ બક્ષીસ આપનાર અનીતીથી અને જુલમ ભરેલી રીતે વરતેછે, અને તેના વારસો તરફ નુકશાન કારક રીતે વડીલે વરતવું એ બાપ ભરેલું છે.

ઢાખલો ૨૧

મ—એક સખસને જે આરતોછે; અને તે પેહેલી આરતને દસ્તાવેજ કરી તેની મેહેર બદલ પોતાની સ્થાવર તથા જંગમ મીલકત ઉપર પોતાનો તમામ હક સખંધ લખી આપે છે. જે વરસ પછી પોતાની પેહેલી આરત પાસેથી લખીતવાર પરવાનગી મેળવી પોતાની બીજી આરતને એક બીજે દસ્તાવેજ કરી તેની મેહેર બદલ સદરહુ મીલકતના નીમે ભાગ ઉપર હક સખંધ લખી આપેછે. આ કામમાં બીજી આરત તેના ધણી ના મરણ પછી તેની મેહેરના દાવાની રૂએ અડધી મીલકત મળવા હકદાર થશે કે નહીં!

જ—આ કામમાં ધણીએ પોતાની પેહેલી આરતને તેની મેહેર બદલ પોતાની તમામ મીલકત ઉપરનો હક પોતાની બીજી આરતને તેના નીમે ભાગ કાઢાડી આપ્યા પેહેલાં લખી આપ્યો. એટલામાટે આ બીજો દસ્તાવેજ રદ ખાતલ છે, કારણકે આપેલી ચીજ ઉપરનો માલકી હક ધણી પાસેથી નીકળી તેની આરતને પ્રાપ્ત થયો હતો. તેણીની તરફની પરવાનગી નથી મળી એમ ધારીએ તો આ પ્રમાણે છે. પણ પરવાનગીનું લખત ખરેખર સહી પાછું છે એમ કબુલ કરીએ તોપણ તેમાં માત્ર એટલુંજ લખેછે કે, ધણીને જે મીલકત પ્રથમ તેણે તેની પેહેલાં આરતને લખી આપેલી હતી તે મીલકતનો નીમે ભાગ તેની બીજી આરતને તેની મેહેર બદલ લખી આપવાને છુટ છે; અને તેથી બીજી આરતને લાભ થશે નહીં કારણકે તેના ધણીએ દસ્તાવેજ કરી આપ્યા પછી તે દસ્તાવેજ અમલ કરવા જોગ થવાને સા રૂ પેહેલી આરતની સમ્મતિની જરૂર છે. આ સમ્મતિ મેળવેલી જણાતી નથી. અને વળી લખીતવાર પરવાનગી અર્ધ મિલકત લેવાને બીજી આરતને હકદાર કરવા કાયદાસર રીતે ખસ નથી. પરંતુ આ કામમાં પુરાવા ઉપરથી એમ માલુમ પડશે કે આવી પરવાનગી આપવામાં કંદી આવી નહોતી.

ઢાખલો ૨૨.

મ—એક સખસે પોતાની મીલકતમાં પોતાનું રહેવાનું ઘર હતું તે બીજાને લખી આપ્યું, પણ તેના કબજે આપ્યો નથી. આપેલી મીલકત બક્ષિસ આપનાર અને લેનાર બંનેના ક

એક આરતના તાખાની મીલકતની બીજી આરતને કરેલી બક્ષિસ જોકે શરહુ આરતની લેખી પરવાનગી થી કરેલી હોય તોપણ તે ખસ નથી.

બજામાં એકઠી રહી. ત્યારે કાયદા પ્રમાણે બક્ષિસ મંજૂર છે કે કેમ?

ઘરની બક્ષીસ
જે બક્ષીસ આ
પનાર પાછળથી
ઘર તેના કબજા
માં રાખે અથવા
તેની કાંઈપણ
મીલકત તેમાં સુ
કેતો રદબાતલ છે

અપવાદ

૪—કાયદા પ્રમાણે આવી બક્ષિસ મંજૂર નથી, કારણકે, બક્ષી
સતી બાબતમાં એ એક કાયદાસર સરત છે કે બક્ષીસ લેના
રે કેઈપણ રાખસને બેજો રાખ્યા વગર તેના પુરેપુરો કબ
જા લેવો જોઈએ, અને બક્ષીસ આપનારે પુરેપુરો કબજા
સોંપવો જોઈએ, અને આપેલા મીલકતનો કબજો તદ્દન છો
ડો દઈ એકલા બક્ષિસ લેનારને રાખીત કરા દેવો જોઈએ.
પણ ઉપરના કામમાં એમ માલુમ પડે છે કે બક્ષિસ આપના
રે બક્ષિસનો કબજો છોડ્યો નહોતો. તેથી ઉલટું, બક્ષીસ આ
પનાર અને લેનાર બેઉની પાસે બકકો તેનો કબજો હતો.
વળી એમ માલુમ પડે છે કે બક્ષીસ આપનાર પોતે મરતાં સુ
ધા એ ઘરમાં રહ્યો, અને બરેબર તે ઘરમાં તે મરાણ પાં
ચો. આ વાત સ્પષ્ટ રીતે સાબીત થઈ છે. કાયદાના અંથે
માં એમ આપણું લખેલું છે કે જોઈ સખસ બીજાને એક
ઘર બક્ષીસ આપી તેમાં તે રહ્યા કરે. અથવા જે તેમાં પો
તાની કાંઈપણ મીલકત રાખે તો એ બક્ષીસ નિર્ધક છે, કા
રાણ કે પુરેપુરો કબજો આપવામાં આવ્યાની તથા લેવામાં
આવ્યાની વાત સાબીત થતી નથી. ચોરત કે જે પોતાના
ધણીને ઘર આપવા સુખતિઆર છે તેની બાબતમાં આ નિ
યમનો અપવાદ છે અને જોકે તે તેણીના ધણી સાથે તેના
કબજો રાખે, અને પોતાની તમામ મીલકત તેમાં રાખે તો
પણ બક્ષીસ મંજૂર થશે; કારણ કે ચોરત અને તેની મી
લકત બંને તેના ધણીના કાયદાસર કબજામાં છે. એવીજ
રીતે વળી કેટલાક કાયદાના હિમાયતીઓનો મત એવો છે કે
જે કાંઈ બાપ પોતાના નાહાની ઉમરના દીકરાને પોતાનું ઘ
ર આપે, અને પોતે તેમાં રહીને પોતાની મીલકત તેમાં રા
ખે તો એ બક્ષીસ મંજૂર છે. તે એવા આધાર ભુત નિય
મ ઉપરથી કે બાપ કબજો રાખવામાં એન્ટ દાખલ કામ
કરે છે, અને આ મત પ્રમાણે તેના કબજો તેના દીકરાના ક
બજાની બરાબર છે. પણ કેટલાક કાયદાના હિમાયતીઓ
આ આધાર ભુત નિયમ વીરો પણ વાંધો લે છે. પરંતુ એ
સ્પષ્ટ છે કે ઉપર ટાંકેલા બે દાખલા શીવાય, એટલે કે, ચો
રત તરફથી ધણીને. અને બાપ તરફથી તેના નાહાની ઉમર

ના હીકરને બક્ષીશ આપના દાખલા શીવાય કોઈ પણ રાખ-
શ ને બક્ષીશથી પોતાનું ઘર બીજાને આપતો હોય તેણે એ
બક્ષીશ કાયદાસર કરવાને કબજો છોડી દેવો જોઈએ, અને તે
ઘર એવી રીતે તદ્દન છોડી દેવું જોઈએ કે પોતાની મીલકત
નું એક તરખલું પણ તેમાં નહીં રહેવા દેવું જોઈએ, અને તે
તમામ બક્ષીશ લેનારને હવાલે કરીને પોતે તેના બીલકુલ ઉપર
ગ કે લાભ લેવો નહીં જોઈએ. આ પ્રમાણે 'બને ત્યારેજ પુરે
પુરે કબજે સોંપે અને લીધે કહેવાય, અને તે સખબથી બ
ક્ષીશ મંજૂર ગણાય. આ કામમાં બક્ષીશ આપનારે બક્ષીશ
આપ્યા પછી આપેલા ઘરમાં બક્ષીશ આપ્યા પહેલાં જેવી રીતે
તે રહેતો હતો તેવી રીતે રહેવું જારી રાખ્યું, અને પોતે મર
તાં મુધી તેમાં રહેવો. એટલા માટે આ બક્ષીશ તદ્દન સંદેહ ન
હીત રદ બાતલ છે, અને આ પ્રમાણે હોવાથી એ ઘરમાં
માલકી હક મરતાં મુઠી એ બક્ષીશ આપનારનો રહેવો, અને
તે પછી તે હક તેના વારસોને મળવો જોઈએ.

દાખલો ૨૩

૫—જે મસામત શાજી કુતીયાએ પોતાના હિશા જેટલી (શદરહુ હિ
સ્સો તેણીના બાપે મુકેલી મીલકતને જે છે) 'ફરુદીન હુસેનને
કરેલી બક્ષીશ એ મિલકત મજબૂરી પોતાના કરાણવી, અથવા
ના મંજૂરીરતના બીજા કોઈ કરાણવી રદ બાતલ કરાવવામાં
આવે, અને બક્ષીશ લેનારની તરફથી એમ કબજુ કરવામાં આ
વે કે બક્ષીશ આપનાર ગુજરી ગઈ ત્યારથી એ બક્ષીશ લેના
રના પોતાના તથા તેના વાલીના કબજામાં એ આપેલી મિ
લકત હતી તો સદરહુ મિલકત તેના પોતાના તથા તેના વા
લીના કબજામાં રહી તે દરમ્યાન એ મીલકતમાંથી જે ઊ
પજ થઈ તેના હિસાબ બક્ષીશ આપનારના વારસોને
આપવાની કાયદાસર રીતે બક્ષીશ લેનારને શીર ફરજ છે
કે કેમ ?

૬—આ દાખલામાં એ મિલકત ઉપરથી થતી દરમ્યાન ઊપજ
એકશ મિલકત. કે સદરહુ મિલકતના જેવી મિલકત ગણાતી ન
થી, અને અણુ હનીફા ના અભિપ્રાય પ્રમાણે ફરુદીન હુ

ના મંજૂર બ
ક્ષીશની આપત
માં દરમ્યાન ઉ
પજ બીજી.

સેન આ ઊપજને શાં શાં દુનીસાના વારસાને જવાબદાર નથી. એ ચેલાઓ ઊલટો મત ધરાવેછે, પણ દુનીસાના ઘણા જ અંગિકાર થઈએછે, અને તે ઊપર ઘણા આધાર રાખવામાં આવેછે.

પ્રકરણ. ૬

વશીયતનામા બાબતના અભિપ્રાય.

કામલો ૧

૧—એક માણસ અમુક સ્થાવર મિલકત કબજે લેવા દાવો બાંધે અને માલકી હકનો દાવો એવી દલીલ ઉપરથી કરેછે કે મરનાર માલકીકે તેણીનો પોતાની હયાતીમાં સ્થાવર તથા જંગમ તમામ તેણીની મિલકતનો કબજો તે મિલકતના અંગના તમામ હક તથા ઉપજના કબજા સાથે પોતાને (વાદીને) લખી આપી આપ્યો હતો, અને હાલના દાવા વાલી મિલકત એટલા કારણથી બાતલ રાખી હતી કે તે વખતે એ બાબત તકરાર ચાલતી હતી વળી તેણીએ 'મોઢેથી તેના નામનું વસીઅતનામું' કરી, વિધી પૂર્વક અને પ્રસિધ્ધ રીતે તેને પોતાને તેણીનો વશીયતનામું ચલાવનાર મુકરર કરી તેણીની હરેક જાતની ઉધરાણી વસુલ કરવાનો તથા તેણીની મિલકત ઉપર જે દાવા કરવામાં આવે તે તમામ દાવા પતાવવાનો અસ્તિઆર આપ્યો હતો. આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે ઉપર કહેલા લખતની રૂએ મરનાર માલકીકની હયાતીમાં જે મિલકત તેણીના કબજામાં નહોતી તે મિલકત ઉપર આ દાવાદારને કાયદાશર હક છે કે કેમ? અને બક્ષિશ અને ટમલકીક ઇઆ માલકી હક લખી આપવા બાબતના લેખ વચ્ચે કાયદો શો તકાવત કરેછે? અને વળી ઉપર કહેલા હક લખી આપવા બાબતના લેખ અને વશીયતનામાની મંજૂરીયાતની તરફેનમાં સા શા પ્રમાણો બતાવી શકાય. ?

વશીયત નામાની વાખ્યા.

૨—વસીઅતનામું એટલે મરણ પછી અમલમાં આવે એવી રીતે મિલકતનો હક સંપાદનો લેખ, અથવા જાણે કે એક જાણે બીજાને એમ કહે કે "ફલાણી ચીજ ફલાણા સમક્ષને મારા મરણ

પછી આપજો” આ પ્રમાણે આપેલીચીજ કૃત્રિમદાય ફેરવાયછે, અને આપનાર વશીયત નામુ કરનારો—રી, જેને એ ચીજ આપવામાં આવી હોય તે કૃત્રિમદાય, અને જે શખ્શને આ પ્રમાણે આ પવાની સુપરત કરી હોય તે વશીયતનામું અમલમાં લાવનાર કે ફેરવાયછે. વશીયત નામાના વાસ્તનિકપણાને એ અવસ્થા જરૂરનું છે કે વશીયતનામા વાળી મિલકત વશીયતનામું કરનારના મરણ વખતે તેના કબજામાં હોવી જોઈએ, નહીંતો એ વશીયત નામું નિર્થક થશે. દાખલો કે, જો કોઈ સખ્સ વશીયતનામું કરી પોતાના ઘેટાંના ટોળાનો કું બીજાને આપે, અને એમ માલમ પડે કે તેના મરણ વખતે આવી જાતનું કંઈ પણ જાત વર નેની પાસે નહોતું, તો એ કૃત્રિમદાય નિર્થક થશે, અને તે એવા આધાર ભુત નિયમ ઉપરથી કે વશીયતનામું કરનારના મરણ વખતે એ મિલકત તેના કબજામાં હોવી જોઈએ એ જરૂરનું છે. **ટમ્લીક** એ શબ્દ સામાન્ય અર્થ વાળો છે, અને તે સરતી ઇઆ બીન સરતી બક્ષિશને, વેચાણને, અથવા વશીયતનામાને લાગુ પાડી શકાયછે. પણ હિબા (બક્ષિશ) એ શબ્દ બીજાને એ વેચ વગર મિલકતનું તુરતનું આપવું બતાવેછે આ હીસાબે માલકી હક સુપવા બાબતના લેખ અને બક્ષિશ વચે તૂટાવત એ છે કે પેહેલું કાર્ય સામાન્ય છે, અને બીજું વિશેષ છે. એટલા માટે કાયદાસર રીતે બાલતાં વાદીને વશીયતનામા ઇઆ બક્ષિશ નો રૂએ જે મિલકત મરનાર માલકીના કબજામાં નથી તે ઉપર કોઈપણ હક નથી.

દાખલો ૨

પ્ર—એક ઔરત ફેટલીક જગમ મિલકત મુકીને ગુજરી ગઈ, જે મિલકત તે ગુજરી ગઈ તે વખતે તે કોઈ વારસો મુકીને ગુજરી ગયાનું નહીં માલુમ પડતાં ઔરત તરફથી સીલ કરી રાખવામાં આવી હતી. હાવાદારોએ હાજર થવા મતલબનું જાહેરનામું કાઢ્યા પછી એક ઔરત નીકળી નેણે જાહેર કર્યું કે હું મરનારની દીકરી છું, એ મરનારે મને પરણાવી છે. અને હું તેની તમામ મિલકતની કાયદાસર વારસ છું. વળી એ હાવાદારે ચાર માહેદા આપ્યા જેમણે સોગંદ ઉપર જુમાની આપી કે ગુજરનારે ફેટલીક વખત તેમની સમક્ષ એમ કહ્યું હતું કે તેણે આ

દાવાદારને દત્તક લીધી છે, તેણે તેને પરણાવી છે. અને એ દાવાદાર તેની કાયદાસર વારસ છે. ત્યારે એ દાવાદારને એ ગુજરનાર જોરતી વિનયદનો વારસો મળવાનો હક છે, કે તે મિલકત સગદાર તીજેલી સ્વાધીન થવી જોઈએ?

જે સખસને
ખાલીક પેતાના
એકલો વારસ કે
રથો હોય તેએક
લો કૃત્રિમદાય
તરીકે મિલકત
હોય.

જ—દાવાદાર ઉપરથી એમ જાણાય છે કે ગુજરનાર જોરતે દાવાદારને આર મહેદાની વિધિમાન પેનાની વારસ કરી હતી. આ મુજબ કહેવાનો ખુદ્દો તેણે આનંદથી નોંધે કે દાવાદારને તેનીના મરણ પછી તેણીની મિલકત મળે આ કાગદોની બધી મિલકતના કૃત્રિમદાયનો જે અર્થ નીકળે તેથી બીજો અર્થ આ કાગદોના કરવો અશક્ય છે, અને જે આ વાત લખીતવાર ખતાવેલી નથી તોપણ તેણીના કહેવાના બાનર્થ ઉપર ધ્યાન આપવું જોઈએ.

દાવાદાર ૩

ખ—કાંઈ માણસ વસીયતનામું કરી કેઈ સખસ જે પગલા છે તેમ ને પેતાની મિલકત આપે તો તે કાયદાસર છે કે કેમ? અને વસીયતનામામાં કહેલા કરાવે પેડી કોઈ પણ કરાવ કાગદા વીરૂધ્ધ હોય એમ ધારીએ તો આપી આખું વસીયત નામું ના મંજૂર થશે કે જેટલો ભાગ આ કાગદા વિરૂધ્ધ કરાવના સખસને છે તેટલોજ ભાગ માત્ર ના મંજૂર થશે? જો એ કાયદા વિરૂધ્ધ કરાવથી આખું વસીયતનામું જોરકાયદાસર થતું હોય તો એ વસીયતનામું કરનારના મરણ પછી જે હવેના ત્રણ વરસ સુધી તે પ્રમાણે અમલ થઈ તે કણસ રાખવામાં આવ્યું હોય તેથી તે મંજૂર થઈ શકશે કે કેમ?

જ—કાયદા પ્રમાણે મિલકતના ૧૦ સુધી કૃત્રિમદાય આપી શકાય છે બાકીના ૯૦ વારસોને જાય છે, જે વારસોમાં આ કામમાં, જે વિધવાઓ અને એક બહેન છે, વિધવાઓને ૧૦ મળશે અને બાકીનું બહેનને મળશે, એટલા માટે જો કોઈપણ કાયદાસર દાવા કરે તો એ વસીયતનામાના તમામ કરાવો ચાલી શકે નહીં. મિલકતના ૧૦ ઉપરાંત મિલકત જે લોકો વારસ નથી તેઓ લઈ શકતા નથી. એટલા માટે વસીયતનામાનો થોડોક ભાગ કાયદા વિરૂધ્ધ અને થોડોક કાયદા પ્રમાણે છે; પણ જે ભાગ કાયદા વિરૂધ્ધ છે તેથી આખું વસીયતનામું ના મંજૂર થતું નથી. જે સખસોએ

વસીયતનામું કરનારના મરણ પછી એ વસીયતનામું મંજૂર કર્યું અને તેના કરાવે અમલનાં કારવા પરવાનગી આપી તે શખ્સો કાયદાશર ઇલાજ કર્યા વગર ખસી શકતા નથી.

દાખલો ૪

પ્ર—એક ગુલામને પોતાની હયાતીમાં વસીયતનામું કરી પોતાની જિંદગીના અખાતે હાથ લગાડી પોતાના ભાઈના દીકરાને પોતાની તમામ ઇલાજનાં ખર્ચાં એ વસીયતનામામાં તેની જિંદગી સારી કરી હતી. એ વખતે પછી તે દરજ્જે મુકયા વગર ગુજરી ગયા, અને તેના મરણ પછી બીજા દિવસે તેના ભત્રીજા અને તેના વિધવા માતાના કબજામાં તેની મિલકત રહી. એ વિધવા ગુજરી વડે તારે તેના ભાઈને એ મિલકતમાં તેણીના દિવા બીજા દાવે કર્યા. તારે મરનારે તેના ભત્રીજાને કરી આ પેલું વસીયતનામું (આ લખ્યો તેનો એક કાયદાશર વારશ છે) મંજૂર નહોતો, અને તેવી વિધવાના વારશોના હક નાબુદ થઈ રહેકે તેમ?

જ—એ વિધવાએ ધારીતા મરણ પછી ધણીએ કરેલા વસીયતનામા ને સમતી આવી દેતે તે વસીયતનામું બધો રીતે મંજૂર અને મંજૂર ગણવું જોઈએ; કારણ કે એક વારસને આપેલા કૃત્રિમદાય જ્યારે ખોળ વારશોની સમતી નહોતે ત્યારેજ નીર થઈએ, અને આ પ્રસંગે મુદ્દમ સમતી માલુમ પડતી નથી તેવાણ તે સ્પષ્ટ રીતે અને સંદેહ રહિત ગણીત હતી.

દાખલો ૫

પ્ર—એ ભાઈએ હતા, અને તેમાંના એક જણ ત્રણ દીકરા અને એક દીકરી મુકીને ગુજરી ગયા. પાંચગણ રહેલાં ભાઈએ (તેના ગુજરનાર ભાઈના છેડરાં) તેના ભાઈ અને ભત્રીજાને પાછા બધો વસીયતનામું કરી વહીવટીવાળા અને આપ કમાઈની પોતાની અને પોતાના ભાઈની તમામ રાખ પર તથા જંગમ મિલકતના સાત ભાગ કર્યા, અને પોતાના દરેક ભત્રીજાને બે દિસ્સા અને ભત્રીજાને એક દિસ્સા એ રીતે આપ્યા. પરંતુ પોતાની હયાતીમાં તેણે એ મિલકતના તેમના પોત પોતાના દિસ્સા વહેંચી આપી તેમને કબજે સોંપ્યા નહીં, પણ તે દરેકને એ હી

બાકીનાઓની સમ્મતિથી એક વારસને કરી આ પેલું વસીયતનામું મંજૂર છે.

આ તેણે આપેલા હતા તે હીજા પ્રમાણે એ મિલકતની ઉપજ વસુલ લેવા તેમને માત્ર અજીયાર આપ્યો. ત્યારે આ પાછળ રહેલા ભાઈએ કરેલું વસીયતનામું કાપદા પ્રમાણે ચાલી શકે કે કેમ? —એ વસીયતનામું મંજૂર છે, કારણ કે એ વસીયતનામું કરનાર તેની પોતાની મિલકતનો ધણી છે, અને તેની મરણમાં આ વેતેલા કાંઈ પણ માણસને વસીયતનામું કરી આપવાનો તેને હક છે એટલા માટે સ્થાવર કે જંગમ વડિલો પારણત કે આપ કે માઈની જેટલી તેની પોતાની મિલકત હોય તેટલે સુધી તેના ભત્રીજા તથા ભત્રીજાને આપેલા કૃત્રિમદાય ચાલી શકે છે, પરંતુ જે મિલકત તેના ભાઈની છે તે મિલકતને સંબંધે તેણે કરેલી વ્યવસ્થા દેવળ નકામી અને નિરર્થક છે, કેમકે તેના ભત્રીજા અને ભત્રીજાને ચોરસ કરતાં મરદને બમણું એ પ્રમાણમાં તેમના આપની મિલકતનો વારસો લેવાનો સંપૂર્ણ કાયદા શરૂ હક છે. કૃત્રિમદાયનો ઇરાદો એ છે કે મિલકત ઉપર હક ઉત્પન્ન કરવો; પણ આ કેકાણે કૃત્રિમદાય જરૂર વગરનો હતો કારણ કે કૃત્રિમદાયનો વારસાનો હકની રૂએ તેમનો આપ ગુજરી ગયા પછી તેની મિલકત મળવાને હકદાર થયા તે પછી પાછળ રહેલા ભાઈએ પોતાની મિલકતની વસીયતનામાથી કે રેડી વ્યવસ્થા સૌ સૌના પોત પોતાના હિસ્સા વેઠવી આપી પોતાની હયાતિમાં તેમને કબજે નહીં સોંપ્યાના શબ્દબંધી કોઈ રીતે નાણુદ થતી નથી. કેમકે કૃત્રિમદાયની બાબતમાં મોઘમ પણ ચાલી શકે છે તેમને લખી આપેલા હિસ્સાઓની ઊંચજ તેણે તેમને વસુલ લેવા દીધી એ માત્ર પરવાનગીનું કૃત્ય હતું; ખીજા બાલમાં એ કૃત્ય પોતાની મિલકત ખીજાઓને વાપરવા પરવાનગી આપ્યા બરોબર હતું, અને આ ચાલી શકે છે; કારણ કે સંપૂર્ણ બક્ષિશમાં મોઘમપણું હરકત કરતા છે તેવી રીતે પરવાનગીના કૃત્યમાં તે હરકત કરતા નથી તેણે કરેલું વસીયતનામું તેનું મરણ થતાં સુધી અમલમાં આવતું નથી, અને એટલા માટે એ બનાવ બન્યા પછી તેની ભત્રીજા જે કે તેના વારસામાં નથી, તેણીએ તેની મિલકતનો હક મળવાનો હક છે અને કૃત્રિમદાય બદલ જે હક મળવાનો તેના

હક છે, તે તેણીએ વશુ કર્યા પછી બાઈના દીકરાઓ તેમના વારસાના હકની રૂએ બાકીની મીલકત તેમની વચે સરખે હિસ્સે વહેંચી લેવા હકદાર છે, કારણ કે તેઓ વારસા અને સંબંધિકારીઓ બંને છે, અને વારસાને કૃત્રિમદાય આપી શકાય નહીં; ઉપરના અભિપ્રાયને માટે નીચે પ્રમાણે છે.

“હીદાયતના”ને મિલકત વસીયતનામાથી આપવા વસીયતનામુકરનારને અજિતઆર છે, અને જે આપવા અજિતયાર નથી. એવા કૃત્રિમદાયવાળું વસીયતનામું જે મિલકત આપવા તેને અજિતયાર છે તે મિલકતની બાબતમાં મંજૂર છે, અને જે મિલકત આપવા તેને અજિતઆર નથી તે મીલકતની બાબતમાં મંજૂર નથી” તેવી જરી તે વળી એજ આધાર ભુત પ્રમાણમાં “જો કોઈ સખસ પેતાની મિલકતનો કે વસીયતનામાથી એક માણસને આપે, અને કે બીજાને આપે, અને વારસા આ બેમાંથી એ કે વારસા સમ્મતિ ન આપે તો તેવે પ્રસંગે કે એ જે કૃત્રિમદાયદા વચે વહેંચી અપાય છે. કેમકે જ્યાં કે કરતાં વધારે મિલકત વસીયતનામામાં આપી હાય અને એ આખું વસીયતનામું બજાવવાને માટે વારસા સમ્મતિ આપવા ના પાડે તો ઉપર ખુલાસા કર્યા પ્રમાણે તે કે સુધી અમલમાં લવાય છે; અને આ દાખલામાં બંને દાવાદારોનો હક સરખો મળ્યું છે, અને કે ના બાગ થઈ શકે છે તેથી તે તેમની વચે સરખે હિસ્સે વહેંચી આપવામાં આવે છે.”

પ્રકરણ. ૬

સન, મેહર, તસાકે ઇત્યાદી બાબતના અભિપ્રાય.

દાખલો ૧

પ્ર—એક ચોરસ કાંઈક નાંણાનો અવેજ લેઈ એવો લેખી કરાર કરે છે કે કુંભારી દીકરી (જે એ કરારની વખતે માત્ર ત્રણ મહીનાની છે) બીજી ચોરસના દીકરાને પરાણાવીસ અને તે મુજબ એ દીકરાને પેતાના ઘરમાં રાખી તેને કળવણી આપે છે. પાછળથી એ દીકરીની મા એ કરારમાંથી છટકી જાય છે, અને તે પ્રમાણે વર્તવા ના પાડે છે. ત્યારે એ દીકરાની માને એ કરાર પુરો કર

વા દીકરીની માને કરજ પાકવાનો કાયદા પ્રમાણે હક છે કે ન હો હઆ લગ્નના કરારના અવેજમાં આપેલાં નાણાં તેનીપાસે થીતે પાછાલઈ શકે છે કે કેમ?

લગ્નનો કરાર કાયદા પ્રમાણે જખર દસ્તીથી અમલનાં સાવી શકાતો નથી.

ક—દીકરાની માને લગ્નના ખદ્યમાં તેણે આપેલા નાણાં ઉપરજ માત્ર કાયદાસર હક છે, અને આપેલી તમામ રકમ તે પાછી લેશે. જેતાવા કાઝીખાજો આંવેલા મત પ્રમાણે—“એક માણુશે બીજાની દીકરી સાથે લગ્ન કરવા માગણી કરી અને તેણીને બેઠ મોકલી એ દીકરીના ખાપે પાછળથી એ લગ્નનો કરાર પુરો કરવા ના પાડી આ કામમાં એવો કરાવક રવામાં આંચોડે છે જે કાંઈ મહેર દાખલ અથવા લગ્નના અવેજમાં મોકલનામાં આંચુ હોય તે હાજર હોય કે નહીં તો પણ પાછુ આપણું નેઈએ, અને જે કાંઈ બેઠ દાખલ મોકલવામાં આંચુ હોય તે હાજર હોયતો પાછું આપણું નેઈએ, પણ જો ખોવાયુ હોય અથવા નાશ પામ્યુ હોય તો લેણા દાખલતે નો શવો થઈ શકતો નથી.”

દાખલો ૨

મ—સમ વખતે કાંઈ પણ લેખી કરાર કરવાનો રીવાજ છે કે કેમ? જેમકે એક માગણી એક નટરીની દીકરી સાથે પોતાના દીકરાની સગાઈ કરે છે અને એ સ્થિતિ કાંઈક રકમ આપી એ પરણનારના ખાપ પાછેથી એવું વીગાની સાથેન એક તે ની કબજાત લે છે કે જે આ રકમ લીધી છે અને આ રકમથી હું મારા દિકરાને તેણીની દીકરી સાથે પરણતા કહ્યું પડેછું જે એ કબજાત આપનાર સખસ આ લેખી કરાર છતાં તથા આમલ જે પોતાના દીકરાની વહુ થવની નેને પોતાના ઘરમાં રાખ્યા છતાં તે કબજાતમાં આપેલું વચન પાળવા ના પાડેતો આવો કરાર રીતસર વેરણું બેઠેલો ખંચન કારક થઈ શકે છે નહીં? અને તેનો અમલ જખરદસ્તીથી કરાવા પાત્ર કાયદો તેને ગણશે કે નહીં?

પરણવાની લેખી કબજાત બંધન કારક નથી પણ અવેજમાં

ક—આ કબજાતના આમરનાર લેખીમાં લેખી કબજાતો આવે પ્રમ જે કદી કરવામાં આવતો નથી, હકકા લેખીમાં એ પ્રમાણે કરવાનો રીવાજ હશે, પરંતુ જો કેઈ અવેજમાં કાંઈ રકમ લેઈ

હીપર કહેલા પ્રકારના કરાર કરી આપે તો તે કરાર માત્ર સગન કરવાના વચન સમાન થાયછે, પણ સગનના ખરેખરા કરાર સમાન તે કોઈ પ્રકારે થતો નથી; અને આવો કરાર કરનાર સખસ તેની વીગતોના બંધનથી નિકળી તેને ચોગ્ય લાગે તેવી બીજી કોઈ કન્યાની સાથે તેના દિકરાનું સગન કરવા તે સુખતિઆર છે પણ અવેજમાં લીધેલી રકમ જો ભાગવામાં આવે તોતે પાછી આપવી જોઈએ. વેચાણના કરારની સરતો નક્કિ કરેલી અને ચોકશા છે, પણ તેમાંની એકે સરતઆવા પ્રકારના કરારમાં આવેલી માલુમ પડતી નથી.

દાખલો ૩

૫—એક માણસ પોતાની ભત્રીજીની માની સમતિ વગર એ પોતાની ભત્રીજી અને પોતાના દીકરા વચ્ચે સગનનો કરાર કરાવે છે, અને તે એવે વખતે કે જે વખતે તે ખંતની હિમર માત્ર ત્રણ વરસની છે પણ એ દીકરો તથા ભત્રીજી તેમના નાહાન પણમાં એકજ આરતને ધાવેલા છે ત્યારે આ સગન કાયદા પ્રમાણે છે કે કુમ?

જ—આ સવાલ ઉપરથી માત્ર એટલું માલુમ પડે છે કે એ દીકરો તથા ભત્રીજી તેમના નાહાનપણમાં એકજ વખતે એક ધાવને ધાવતાં હતાં. પણ તે વખતે તેમની પાત પોતાની હિમર એકસ જણાવેલી નથી, એથી એકજ ધાવને ધાવ્યાં હોય તેમની વચેના સગનના વાસ્તવિકપણા ઇઆ અવાસ્તવિકપણા વીશે કાયદા તે વખતે તેમની પ્રત્યેકની હિમર ઉપર આધાર રાખી તકાવત કરે છે. જો એ સખસો એકજ આરતને અઢી વરસની હિમરે પોહોચ્યા પહેલાં ધાવ્યાં હોયતો પાછળથી તેમનું સગન કાયદા વિરુદ્ધ થશે; પણ જો એ હિમરે પોહોચ્યા પછી એ પ્રમાણે તેમણે કરચું હોયતો સખ કાયદારાર થશે. એવીજ રીતે વળીજે એકજ આરતને ધાવતી વખતની નીમેલી હિમર કરતાં એક સખસ મોટો હોય અને બીજો નહીંના હોયતો તેથી તેમના સગનને અટકાયત થશે નહીં.

દાખલો ૪

૫—એક માણસ જારકર્મની બદનામી પોતાને માથે આવતી ટાળ

લીધેલી કાંઈ પણ રકમ પાછી લેઈ શકાય તેવી છે.

હિરેથી સગન
છ રીતે રદ થાય
છે.

વાના ધનાદાથી એક ગર્ભવંતી જ્યારતને તેને પ્રસવ થતાં પહેલાં પરણે છે; પરંતુ તે જ્યારત તેના મા બાપના ઘરમાં રહેતું જારી રાખે છે. એ જ્યારત હવે આગળ આવી છ વરસની થઈ જી જોરાકીના તેના ધણી ઉપર દાવો કરે છે. રજુ થએલા સાહેદો એ લગ્ન સોળ સતર વરસ ઉપર થયાનું કહે છે, અને એમ પણ વળી સાબીત થયું છે કે એ જ્યારત તેના ધણી સાથે કદી રહી નથી, તેમજ જોરાકી પણ તેની પાસેથી તેને મળી નથી. ત્યારે આવું લગ્ન મંજૂર છે કે કેમ? અને એ જ્યારતને લગ્ન થયા પછી સોળ સતર વરસે ચઢેલી જોરાકી પાળવાને કાંઈ પણ કાયદાસર હક છે કે કેમ?

ગર્ભવંતી જ્યારત સાથે લગ્ન કરવા વીશે તથા ધણી ધણીઆણી પેઠે રહેવા વાંચે.

જ—કાયદા પ્રમાણે ગર્ભવંતી જ્યારત સાથે લગ્ન કરવાની છુટ છે, પણ જો બીજા ધણીથી એ ગર્ભ રહ્યો હોય તો તે જ્યારતને પ્રસવ થતાં સુધી તેની સાથે ધણી ધણીઆણી પેઠે રહેવાને મનાઈ છે. **હિંદાય:** પ્રમાણે,—“જનર કર્મમાં રહેલા ગર્ભવાળી સ્ત્રીને પ્રથમ કાયદેસર રીતે પરણી શકે છે, પણ પ્રસવ થતાં રહે ત્યાં સુધી તે પ્રથમે તેની સાથે ધણી ધણીઆણી પેઠે રહેવું ન જોઈએ” જોલી કરી હોય તે શીવાય અથવા દીવાની ફેરટના હુકનામાં શીવાય ધણી પાસેથી ચઢેલી જોરાકીના દાવો કરી શકતો નથી. **વિદાય:** પ્રમાણે,—“વીતી ગયેલી ગુસ્તની જોરાકી બીજીએ ચુકાદો કરી અપાવ્યા શીવાય, અથવા પક્ષકારો વચ્ચે જોલી કર્યા શીવાય હોણી થતી નથી; પણ જો કાબીએ ચુકાદો કરી અપાવી હોય અથવા પક્ષકારો વચ્ચે જોલી થઈ હોય તો તે આપવાની ફરજ છે”

દાખલો થ

જ—એક જ્યારતને તેના લગ્ન વખતે તેની મા પાસેથી બક્ષિશમાં એકી વર્ષમાં જમીન, એક રહેવાનું ઘર તથા એક જોશાળા મળી. પાછળથી તે પોતાના ધણી, એક પરણ્યા વગરની દીકરી તથા એક દીકરી સુકીને ગુજરી ગઈ. ત્યારે હવે ઉપર બતાવેલી મિલકત તેના ગુજરી ગયા પછી શા શા પ્રમાણે વહેંચી દેવા તેના ધણી તથા તેના બે છોકરાં હકદાર થશે?

ક—કાયદા મુજબ ઓરત તેણે લગ્ન વખતે અથવા બીજી રીતે મેળવેલી સ્થાવર તથા જંગમ તમામ મિલકતની સંપૂર્ણ માલિકી કહે, અને એટલા માટે તે જ્યારે ગુજરી જાય ત્યારે વારસા ના કાયદા પ્રમાણે તે મિલકતના ચાર સરખા હિસ્સા કરવામાં આવશે, જેમાંના એક હિસ્સો તેના ધણી લેશે, બે તેના દીકરો લેશે, અને એક તેની દીકરી લેશે.

દાખલો ૬

પ્ર—કોઈ પરણેલી સ્ત્રી પોતાનાં ઘરેણાં, લુગડાં, અને બીજા સમાન કોઈ પરાયા માણસને બક્ષિશમાં આપી શકેછે? કે તેણે તે ના ધણીની પ્રથમથી રજા મેળવવી જોઈએ એવી કામદામાં જરૂર છે. ?

જ—પરણેલી સ્ત્રી પોતાની મિલકત બક્ષિશમાં આપી શકેછે; પછી તે મિલકતમાં ધરાણુ હોય અથવા બીજા વસ્તુઓ હોય. કાયદામાં ધણીની રજાની જરૂર નથી.

દાખલો ૭

પ્ર—કોઈ મુસલમાન પોતાને પોતાની પહેલી ઓરતથી એક દીકરો અને દીકરી થયા બાદ એક યુરોપીઅન સ્ત્રીને પોતાના ધર્મમાં લઈને તેની સાથે લગ્ન કરેછે; ત્યારે આ બીજી પરણેલ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર છે કે ની રીતે?

જ—આણું લગ્ન મંજૂર છે, કેમકે એ સ્ત્રી મુસલમાની ધર્મમાં આવી છે અને મુસલમાની ધર્મમાં ચાર ઓરતો કરવાની છુટી છે પુરૂશ એ કંઈ વખતે ચાર ઓરતો પરણી શકે.

દાખલો ૮

પ્ર—એક પુરૂશ લગ્નનો કરાર કરતાં પહેલાં પોતાની ઓરત સાથે એ વો મોદાનો કરાર કરે છે કે લગ્ન થયા પછી તે પોતાના મા બાપને ઘેર રહેવા મુખત્યાર છે. ત્યારે લગ્ન પૂર્ણ થયા પછી એ ઓરતને બીજા જિગ્યાએ ખસેડી એ કરાર તે પુરૂશ તોડી શકે છે, કે આ સરત પ્રમાણે બરોબર ચાલવાની તેની ફરજ છે ?

જ—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે આવી કરાર કાયદા વિરૂધ્ધ છે, તેથી એ પ્રમાણે ચાલવાની ધણીની ફરજ નથી, અને પોતાને ઘેર એ ઓરતને લઈ જવાને તેને પૂરું સત્તા છે. પરંતુ તેણે એ સ્ત્રી

ઓરતની મીલકતની માલિકી લગ્નથી ધણીને પ્રાપ્ત થતી નથી.

પરણેલી સ્ત્રી તેની પોતાની મિલકત ઉપર હું વગરનો અપતીઆર છે

ઓરતનો ધર્મ અને સંખ્યા બીજી છે.

કાયદા વિરૂધ્ધ સરત સાથે કરેલા લગ્ન બીજા,

ને તેની મહેર આપેલી જાણ્યે જ તેણે તે પ્રમાણે કર્યું ન હોયતો મહેર મળતા સગી ઘણીને ઘેર જવાના તે પાંચા લે-
ઈ શકે.

કાખલો ૯

પ—એક સખસ કાંઈજ નાણાના અવેજ બદલ એવો લેખી કરાર કરેછે કે હું મારી દીકરીનું બીજા આરતના દીકરા સાથે લગ્ન કરીશ એ દીકરાની મા એ છોડીને તેના કુટુંબમાં જોડે, અને લગ્ન કાયદા પ્રમાણે યથા વિધી થતાં પહેલાં તેના દીકરા ગુજરી જાયછે. ત્યારે તે છોડીને બીજા પુરૂસસાથે પરણાવવાનો હક એ દીકરીના આપનોછે; કે ગુજરનારની માનોછે?

સગાઈ કરેલી
છોડીના તેના ધ
ણીના મરણ પ
છી હક વીશે.

જ—કાયદા પ્રમાણે જે ગુજરનાર પુરૂષની સાથે એ છોકરીનું લગ્ન કરવા નક્કિ કરેલું, પણ યથા વિધી તે લગ્ન થએલું નહીં તે પુરૂષની માનો તે છોડીને બીજા કોણે પરણાવવાનો હક નથી. એ દીકરીના આપને કોઈક કાયક સખસ સાથે તેનું લગ્ન કરવાની છુટછે, અને જો તે સમજદાર અને પુણ્ય ઉમરની હોય તો તમામ પ્રમાણે એ અંગીકાર કરવા મુજબ સરખા સ્ત્રી તિના પુરૂસ સાથે પોતાનું લગ્ન કરવા તેને અખતીઆરછે,

કાખલો ૧૦

પ—જો અ, બ સાથે લગ્ન કરવા પછી, બ હયાત છતાં, બની આંગળીઆટ બેઠેન કે ને પરણે, અને જો કાયદા પ્રમાણે આ બીજું લગ્ન નામંજુર હોય તો પહેલી વારનું લગ્ન નામંજુર ગણાશે કે શી રીતે અને મહેર મળવાનો બ નો હક છે કે કેમ?

પહેલી વારની
આરત હયાત છ
તાં તેની બેન
ની સાથે કરેલા
લગ્ન વીશે

જ—અ તું બ સાથે લગ્ન થયા પછી, તેણે બ ની સગી બેઠેન કે સાથે લગ્ન કર્યું તો પણ તેનું બ સાથેનું લગ્ન મંજુરછે પરંતુ કે પોતાના સગપણના કારણથી મના કરેલાં સગાંની પંકતીમાં આવેછે, તેથી અ ની સાથે થએલું તેનું લગ્ન રદછે અને મહેરમળવાનો તેને હક નથી પણ આ કારણથી બની સાથે પ્રથમ થએલું લગ્ન રદ થતું નથી. અને અ ગુજરી ગયેથી તેની આરત બ ને તેની મિલકતમાંથી મહેરના તમામ રૂપીઆ લેવા નો હક થશે.

કાખલો ૧૧

પ—લગ્ન આખીત કરવાને કેવા પ્રકારના પુરાવા જોઈએ?

૬—તમામ કામલામાં નજરનો પુરાવ શાહેદાએ આપવો નોંધ્યો, પણ મા બાપ, લગ્ન તથા બીજાં કેટલાં મુદ્દામ કામોમાં જ્યાં જોઈ સરકું બીના બન્યા વીશે તેની પ્રસિધ્ધતા ઊંપરથી, અથવા તો જે સખસના સાચવટ ઉપર સંદેહ રાખવાનું સાહેદને કારણ ન હોય તેવા સખસે આપેલી ખબર ઉપરથી સાહેદની પુરી ખાત્રી હોયતો સાંભળેલી વાતનો પુરાવ ચાલી શકે, તેવા કામોમાં ઉપર મુજબ નજરના પુરાવની જરૂર નથી.

સાંભળેલી વાત ક્યારે પુરાવામાં લેવા જોગ છે.

દાખલો, ૧૨.

૫—એક પુખ્ત ઉમરે પોહોચેલી સ્ત્રીએ પોતાની સ્વપ્રુશીથી તથા સમતિથી એક આશામીની સાથે સાક્ષિઓની સમક્ષ લગ્નને કરાર કર્યો. પાછળથી તેના સગાંઓ જખરાઈથી તેના ધણીના ઘરમાંથી તેને લેઈ ગયા; અને બીજા આદમીની સાથે તેનું લગ્ન કર્યું. એ આરતને તાબે લેવા સારૂ ખાંને ધણીઓ હવે દાવો કરે. એક ધણી પાસેના સાક્ષિઓથી એમ સાબીત થાય છે કે રમઝાન મહીનાની તા. ૫ મીએ ચાંચ રીતે યથાવિધિ લગ્ન કરવામાં આવ્યું હતું; બીજા ધણીના સાક્ષિઓથી એમ સાબીત થાય છે કે એજ વરસના રમઝાનની તા. ૮ મીએ ધામ ધુમથી લગ્ન કરવામાં આવ્યું હતું. બીજો દાવાદાર એવી દલીલ કરે છે કે તે આરતને તલાક આપ્યા પછી હું તેને પરણ્યો. એ આરત અને તેના સગાંઓ બીજા લગ્ન મંજૂર રાખવા ખુશી છે. ત્યારે આ એ દાવાદારમાંથી કીયા દાવાદારને કાયદા પ્રમાણે એ આરત તાબે થવી નોંધ્યો; અને લગ્નની વાત સાબીત કરવાને એ અવગ્ય જરૂરનું છે કે જે સખસે વિધિ કરેલી તેણે આવી એવો પુરાવો આપવો નોંધ્યો; કે તે લગ્ન યથાવિધિ કરવામાં આવ્યું હતું? અને લગ્નના વાસ્તવિકપણને માટે એ જરૂરનું છે કે તે આરતને તથા તેના વાલીઓએ એ વાત મંજૂર રાખવી નોંધ્યો.

૬—સાહેદાની સાક્ષિઓ એમ સાબીત થાય છે કે પેઢલા દાવાદારનું લગ્ન બીજા દાવાદારના લગ્ન પેઢલાં થયું હતું, અને એટલા માટે અત્રતાના કારણથી તે લગ્નવાળાનો હુક પેઢલો પસંદ થવો નોંધ્યો. એટલા માટે એ આરતને પેઢલા દાવાદારને તાબે કરવી નોંધ્યો. **લિહાયામાં** કરાવ્યું છે કે, —"જે તેઓ લગ્નની

તારીખો ચોક્કસ બતાવે તો પહેલાની તારીખ બતાવનાર પક્ષ-
કારનો પુરાવ વધારે પસંદ કરવો જોઈએ. ” એવીજ રીતે વળી
શુરહી વિકાયાનાં કહેછે કે,—“જે બે સખસો એવો દાવો
કરે કે તેઓ એક પછી એક એ રીતે એકબીજા જોરતને
પરણ્યા છે, અને તેમના પોત પોતાના લગ્ન થયાની વાત પુર
વાર કરવાને સાક્ષિઓ રજુ કરે તો જે પહેલા પરણ્યા હોય તે
ના હક વધારે પસંદ કરવો જોઈએ. ” બીજા દાવાદાર પોતેજ
એમ તકરાર કરેછે કે એ જોરતને તેના પહેલા ધણીએ તલાક
આપ્યા પછી પોતે પરણ્યા હતા, પણ આ બીજા પરણેલ રદ
ગણવું જોઈએ કેમકે અજમાવિયાની મુદતમાં તે જોરતે બીજા
લગ્ન કરવું એ કાયદા વિરુદ્ધ છે; અને એક મહીનાની પાંચમી
અને આઠમી તારીખ વચ્ચે જરૂરી મુદત વીતી હોય એમ બની
શકતું નથી. પણ જે એમ માનવામાં આવે કે પહેલા દાવાદારે
ખરેખર એ જોરતને તલાક આપી હતી, અને એમ સાબીત થા
ય કે એ તલાક ફરી શકે તેવી હતી તો પણ તે ધણી તોણીની
પાસે પાછો આવ્યો નહીં, અથવા એ તલાક ન ફરી શકે તેવી
હતી, તો પહેલા દાવાદારનું પરણેલ પણ રદ થાયછે. જે, તે-
થી ઉલટું, એ જોરત તલાક સાબીત ન કરે. અને યોગ્ય સા-
ક્ષિઓથી લગ્ન સાબીત થાય તો તેને પહેલા દાવાદારને સોંપવી
જોઈએ. લગ્ન સાબીત થયા પછી, તે જોરતની પોતાની, ઇઆ
તેના વાલીઓની પસંદગી, કબજે અથવા બીજા કાયદાસર ખા-
મી, જે લગ્નનો કરાર રદ કરવાને પાક કારણ હતું હોય
તે કબજા અથવા કાયદાસર ખામીના સખખ શીવાય કાંઈજ કામ
ની નથી.

દાખલો ૧૩.

પ્ર—મસાબત હીંદા અને ઝેદ ધણી ધણીઆણી દાખલ પાં
અ વરસ સુધી એકઠા રહેતા હતા, અને આટલો લાંબો વખત
વીતી જવાથી એ લગ્ન ધાગધુમથી થયેલું નજરે જોનાર એકે
સખસ હયાત નથી, પણ **હીંદા** સમયેના લગ્નની ઝેદ કરેલી
કબુલત સાહેદાની સાક્ષિ તથા જરૂરતે જોઈએ સાબીત થઈ શકે
છે. ત્યારે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે લગ્ન સાબીત છે કે નહીં ?
જે ઉપર કહેલી હકીકત પ્રમાણે લગ્ન પરીપૂર્ણ અને અખતમ

રક હોય તો એ વિધવાને તેણીના મહેરના દાને પત્યા પછી
દેવે વારસો મળવાનો હક છે ?

જ—જે ઉદ્ધિદાની સાથે એકઠા ઘરમાં રહેતો હોય, અને તે
આ ધણી ધણીઆણી દાખલ પાંચ વરસ સુધી એકા રિહયા
હોય, અને જે ઉદ્ધિદાની સમક્ષ હિંદાની સાથે પોતા
નું લગ્ન કબુલ કરે તો આ કબુલત કાયદા પ્રમાણે લગ્ન સા-
બીત કરવાને બસ છે. જો ઉદ્ધિદા વગર ગુજરી ગયા હોય
તો તેની વિધવાને તેની મિલકતનો ૧ વારસામાં મળવાનો હક
થશે, અને જો તેણે ફરજત ચુકવું હોય તો મિલકતનો ૧ વાર
શામાં મળવાનો હક થશે, અને જે કાંઈ આકસ રકમનું મહેર
બદલ નામ પાડ્યું ન હોય તો તેણીને તેની ચાગ્ય મહેર મળવી
જાય, કારણકે ધણીને તેનું બીજું કરજ આપવાની જોડલી
ફરજ તેટલીજ ફરજ મહેર મહેરનું દેવું પતાવવાની છે.
મહેરનું દેવું પતતાં સુધી પુજનો વારસો લેવા વારસોનો હક
ક નથી.

વધારે એક પુ
રાવ ન હોયતા
ધણીની સાબી
ત થએલી કબુ
લત લગ્ન સા
બીત કરવાને બ
સ.

દાખલો. ૧૪

પ—નાહાની બાળક છોકરીના બાપનો આંગળીઆટ ભાઈ હયાત છે
તાં તે કાકાની સમ્મતિ વગર, પણ પોતાની માની મા તરફની
દાદી તથા તથા દાદાનો સમ્મતિથી કરેલું તે છોકરીનું લગ્ન
મંજૂર અને કાયદા પ્રમાણે છે કે કેમ ?

જ—કાકો ત્રણ દીવશની ગુમાસ્તા જેટલે છે. હોય તે શીવાય તે
ની સમ્મતિ વગર આજે નહીં; પણ જે નર પ્રમાણે તે છે
હોય તો ઉપર જણાવેલા સગાઓની સમ્મતિથી એ લગ્ન મં-
જૂર છે.

કાયદા પ્રમા
ણે વાલીન હોય
ત્યારે લગ્ન વી
શે.

દાખલો. ૧૫

પ—પક્ષકારોની રહેણીની સ્થિતિ સરખી છે એમ ધારતાં મીરન
ખાંનના દીકરા અશુદ્ધ અલીનું મિસામત ઈમામન
સાથેનું લગ્ન તેણીના કાકા અલી મુઝફ્ફર ખાંનની સમ્મતિ
શીવાય મંજૂર છે કે કેમ ?

જ—એ કન્યા નાહાની ઉમરની હોય અને પુખ્ત ઉમરની ન હોય
તો તેનું લગ્ન કરવાનો અખત્યાર તેના વાલીઓના હાથમાં છે.
તેના વાલીઓ વારસાની પકડીમાં તેમના નીકટપણાં પ્રમાણે

નહાની ઉમર
ના બાલક ઉપ
ર નું લગ્ન ક
રવાનો અધીકાર

૨ બાપ તરફના
વાલીઓનો છે

તેના બાપ તરફના વારસો છે. બાપનો ભાઈ એ આવા પ્રકારનો એક સગો છે. તે બાળક છોકરીના લગ્નનો કરાર તે કરી શકે છે, પણ તે છોકરી પુખ્ત ઉમરની થયેથી એ કરાર તોડવાને તેણીને અપત્તીઆર છે, જ્યાં સુધી તે સગીરપણામાં હોય ત્યાં સુધી જે સખસને તેની સંભાળ રાખવાનો હક હોય તે સાખસનું એ કામ છે કે એ સગીર છોકરીના ધણી તેણીને એકદમ મેહર આપી દે તે શીવાય તેને સાસરે જતાં એ છોકરીને અટકાવવી.

હાખતો. ૧૬

પ્ર—આ કામના પુરાવા. ઉપરથી એમ માલુમ પડે છે કે **લુટકુની** સા કાયદાસર રીતે કબીરૂદીનને પરણી હતી? જે પરણી હોય તો પુખ્ત ઉમરે પોહોચ્યા પછી એ લગ્ન રદ કરવા **લુટકુની** સાને હક છે કે કેમ? પક્ષકારો એકજ ધાવને ધાવ્યાના સંબંધથી, અથવા બીજા કોઈ અચોગ્યતાના કારણથી એમ માલુમ પડે છે કે એ લગ્ન રદ બાતલ ગણવું જોઈએ? અને જે લગ્ન હરેક પ્રકારે કાયદા પ્રમાણે થયું હોય, અને તે રદ કરવાને કાંઈપણ કારણ ન હોય તો **લુટકુની** સાને તેના ધણીને સ્વાધિન કરવાની જરૂર છે કે તે નાહાની ઉમરની હોય ત્યાં સુધી તેની સંભાળ તથા રક્ષણનું કામ તેણીના સગાંઓને સોંપવું જોઈએ.

ઐરતનહાની
ઉંમરની હોયને
પરણી હોય તો

૩—આ કામના પુરાવ ઉપરથી માલુમ પડે છે કે લગ્ન કાયદાસર રીતે કરવામાં આવ્યું હતું; પરંતુ પુખ્ત ઉમરે પોહોચ્યા પછી લગ્ન કરાર રદ કરવાની ઐરતને છુટ છે. જે **લુટકુની** સા હજી પુખ્ત ઉમરે ન પોહોચી હોય, એટલે કે, આ ધર્મના ચીન્હ ન દેખાતાં હોય તો તે સ્ત્રી પુખ્ત ઉમરે પોહોચેથી એ લગ્ન રદ કરવા મુખત્યાર છે. પણ જે પુખ્ત ઉમરે પોહોચ્યા પછી તે જાની માની એકી રહે, અને તુરત એ કરાર રદ કરવા કોરનો આશરો ન મોઢે તો પછી તેની છુટ જશે, અને પાછળથી તે લગ્ન તે રદ કરી શકતી નથી. જે એમ સાબીત થાય કે પક્ષકારો એક ધાવને ધાવ્યાના સંબંધથી જોડાએલા છે તો એ લગ્ન રદ બાતલ છે; પણ એ વાત આ કામમાં જોઈએ તેવી રીતે સાબીત થઈ નથી, જે **લુટકુની** સા પુખ્ત ઉમરે પોહોચી ન

ધી એમ ધારીએતો તેની સંભાળ રાખવાનો હક તેની માનો છે, અને જેટલી મહેર તુરત આપવાની બોલી હોય તેટલી મહેર અપાઈ રહેતાં સુધી માને પોતાની હીકરીને બાણી તેને ઘર ભેઠ જતો હોયતો તે અટકાવવાની છુટ છે.*

ઢાખલો ૧૭

પ્ર—જો કોઈ અગીઆર વરસની ઉમરની છોકરી તેની પોતાની સ્વધરજથી અને પસંદગીથી પોતાની મા ઇઆ બીજા વાલી-જોની સમ્મતિ તથા મંજુરી શીવાય લગ્નનો કરાર કરે તો આ બું લગ્ન કાયદા પ્રમાણે ચાલી શકે છે કે નહીં ?

જ—આ સ્વાલનો જવાબ કેવળ એ છોકરી પુખ્ત ઉમરની છે કે નહીં તે ઉપર આધાર રાખે છે. જો છોકરીમાં નવ, દશ, અગીઆર થી તે ચૈદ વરસ સુધીમાં અમુક પુખ્ત ઉમરના ચિન્હો માલુમ પડે તો જોને કાયદાની ભાષામાં સ્ત્રી ધર્મની રૂએ પુખ્ત ઉમરની કહે છે. જો ચૈદ વરસ સુધી તેમાંનું એક ચિન્હ તેનામાં ન માલુમ પડે, તો પણ પંદર વરસની થયેથી તે પુખ્ત ઉમરની ગણાશે, અને કાયદાની ભાષામાં ઝાઢી ઉમરની રૂએ તે પુખ્ત ઉમરની કહેવાશે, સદરહુ હકીકત મુજબ જો એ છોકરીમાં અગીઆર વરસની ઉમરે સ્ત્રી ધર્મના ચિન્હો માલુમ પડ્યાં હોય તો તે કાયદાની ભાષામાં સ્ત્રી ધર્મની રૂએ પુખ્ત ઉમરની કહેવાશે. અને તેની મા અથવા બીજા વાલીની સમ્મતિ વગર પોતાના જવો અથવા પોતાથી ઉતરતી સ્ત્રીતિના પુરૂષ સાથે લગ્ન કરવાને તે મુખ્તયાર થશે. આવું લગ્ન કાયદા પ્રમાણે ચાલી શકે છે; બીજા બોમમાં એ કરારથી કોઈપણ એકસ કાયદાનો નિયમ તુટતો નથી. જો તે તેના જવો સ્ત્રીતિના પુરૂષ સાથે લગ્ન કરે તો તે અટકાવવાનો તેની માનો કે બીજા વાલીનો અખત્યાર નથી; પણ જો તે પુરૂષ તેનાથી ઉતરતી સ્ત્રીતિના હોય તો તે રદ કરાવા આગળ પડવાનો તેમનો હક છે.

ઢાખલો ૧૮

પ્ર—કોઈ સ્ત્રી બાર, તેર, અથવા ચૈદ વરસની થઈને કહે છે કે હું સ્ત્રી ધર્મમાં આવેલી છું, ત્યારે તેનું આવી રીતનું કહેવું માન્યું કે કેમ ?

જ—બાર, તેર, અથવા ચૈદ વરસની ઉમરે કોઈ છોકરો એમ કહે કે હું પુરૂષ ધર્મમાં આવેલી છું, અથવા કોઈ છોકરી એમ કહે કે હું સ્ત્રી ધર્મમાં આવેલી છું, ત્યારે વિકાયા પ્રમાણે એમનું આ કહેવું સ્વીકારી નિશ્ચયાર્થક ગણવું જોઈએ. વિકાયામાં કહેવું

ક્યારે સગીર પાછું બધ થાય છે.

સ્ત્રી અથવા પુરૂષ ધર્મમાં આવ્યાનું કહેવું ક્યારે સ્વિકારાય,

છે કે ને તેઓ જવાનીની લગભગ હોય, અને એવું કહે કે
અમે જીવાનીમાં આવ્યા છીએ તો તેમનું કહેવું માની- તેમને
જીવાન માણસ ગણવી જોઈએ.

પ્ર—ઉપરના પ્રશ્નમાં કહેલી છોકરો પોતાના બાળપણથી પોતાની મા
થી જુદી રહેલી છે ત્યારે પોતાની માની સન્મતિ વગર પોતા
નું લગ્ન કરવાની તેને છુટ છે કે શી રીતે ?

ઉ—જીવાનીમાં આવેલી છોકરોના લગ્નનો આધાર કેવળ તેની પો-
તાની મરજી ઉપર છે. એ છોકરીના જે વાલીને ઘણામાં ઘણી
મત્તા છે તેની મરજી ઉપર પણ છોકરીને આધાર રાખવાનો
નથી; તો તેની માની મરજી ઉપરતો આધાર રાખનાર રાખવા
નો હોય. **વિકાયા** પ્રમાણે જે કોઈ સ્વતંત્ર (એટલે ગુલામ ન
હી એવી) છોકરી પૂર્ણ સમજમાં આવી હોય તેનું લગ્ન જોકે
કન્યાની સરખા સ્થિતિના માણસ જોડે કરવામાં આવ્યું ન હોય
તો પણ વાલીની સન્મતિ વગર મંજૂર છે.

દાખલો ૧૯

પ્ર—એક માણસ એક ઔરત, તથા તે ઔરતના પેટનો દીકરો, ત-
થા એક ગુલામડી જેની સાથે તે પરણ્યો નહોતો, અને જે
બીજા સખસની ગુલામ હતી અને એક ત્રીજા સખસના ગુલા-
મને આગળ પરણી હતી તે ગુલામડીના પેટનો દીકરો એ ગં
તે મુકી તે ગુજરી ગયો. તેના મરણ પછી તેની ઔરતના પેટ
ના દીકરાએ તમામ મિલકત પોતાના કબજામાં લીધી, અને તે
દીકરો પણ ગુજરી જતાં એ નિસકલતનો યોડોક ભાગ તેની મા
એ વારસામાં લીધો, અને બાકીની મિલકત ઉપર કહેલી ગુલા
મડીના દીકરાએ લીધી. ત્યારે ગુલામડીના દીકરાને કાંઈપણ
વારસો મળવાનો હક છે? અને જો હક હોય તો કેટલો કેટલો
હિસ્સો તેને અને મુજ માલીકની વિધવાને મળવાનો હક છે ?

ઉ—જે ગુલામડીને તે પરણ્યો નહોતો, જે બીજા સખસની ગુલામ
હતી, અને જે આગળ ત્રીજા સખસના ગુલામને પરણી હતી
તે ગુલામડીના પેટનો એ સખસનો દીકરો કાયદા પ્રમાણે એ
સખસનો ઔરત દીકરો ગણી શકાય નહીં; તેમજ તેને કાંઈપ
ણ મિલકત વારસામાં મળવાનો હક નથી. તેને એ મિલકતમાં

- કાંઈપણ હિસો મળ્યો એ કાયદા વિરુદ્ધ છે. તમામ મિલકત
હકની રીતે પરચેત આરતને તથા ગુજરનારથી તેના પેટના
છોકરાને મળે.

કાબલો ૨૦.

૧—એ સખસો વરની ઉમર ને વખતે માત્ર અગીઆર વરસની છે
અને કન્યાની ઉમર આઠ નવ વરસથી વધારે નથી તે વખતે
એક ખીજની શામે લગ્ન કરાર કરે છે. લગ્ન ધામધુમથી થતી
વખતે વર મોડેથી કુટલાક હજાર રૂપીઆનો તેની આરત
ને ઠરાવ કરી આપે છે, ને રૂપેઆ આપવાનું તેણે કબુલ કર્યું.
લગ્ન થયા બાદ કુટલેક વખતે ધણી ધણીઆણીને અશુભનાવ
થયો, અને આરતે તેના પીયર રહેવા જઈને તેના ધણીએ ત
લાક આપ્યાનો સખખ લગાવી કુટલેક વરસે ધણી ઊપર દાવો
ખાંધ્યો. આ પ્રમાણે હકીકત છે તો પ્રતીવાદીએ પોતાના સગીર
પણમાં મેહર બદલ ને રકમ આપવા મોઢેથી 'કબુલ કરેલું' તે
રકમ તેની પાસેથી વસુલ કરી શકાય કે નહીં?

૨—ઉપર કહેલી હકીકત પ્રતીવાદીએ તેના સગીરપણમાં મેહર બદલ
ને રકમ આપવા કબુલ કરેલું તે રકમ તેની પાસેથી વસુલ
કરવા પાત્ર નથી, કારણ કે સગીરની કબુલત કાયદાસર રીતે
બંધન કારક નથી. પણ જો એ સગીર અવસ્થાનાં છોકરાનું
લગ્ન તેના વાલીની સમ્મતિથી થયું હોય અને મેહર બદલ
આપવા ઠરાવેલી રકમ એ વાલીના કહેવા મુજબ ઠરાવેલી હોય
તો એ કબુલત બંધન કારક છે. આ પ્રસંગે જો તે આરત
શ્રી ધર્મમાં આવ્યા પછી પુરેપુરી રીતે તે પીયર જઈ તેના
ધણીથી જુદી પડી હોય તો મેહર બદલ ઠરાવેલી આખી રકમ
નો દાવો થઈ શકે છે, નહીં તો માત્ર અર્ધ ભાગનીજ રકમ આ
પવા ધણીને ફરજ પાડી શકાય છે સગીર ઊગરના છોકરાએ
આપેલી તલાક હિદાયામાં લખ્યા પ્રમાણે કાયદા પ્રમાણે અમ
લવાળી નથી. દરેક ધણીએ આપેલી તલાક તે ધણી જ પાકી
સમજ અને પુખ્ત ઉમરનો હોય તો અમલમાં રહે છે, પણ ના-
હાના છોકરાએ અથવા કોઈ દીવાના માણસે, અથવા ઊંઘમાં લ-
વારો કરતા કોઈ સખસે આપેલી તલાક અસરકારક નથી, કારણ
કે એમાં એમ કહ્યું છે કે, —“નાહાના છોકરાએ, દીવાનાએ,

ધણીના સગ
રપણમાં ઠરાવે
લી મેહરની રક
મ વસુલ કરવા
પાત્ર નથી.

આથવા ઉંઘમાં લવતા આદમીએ આપેલી તલાક શીવાયની હ રેક તલાક કાયદાસર છે.”

કાબલો ૨૧

પ્ર—એક માણસે તેની મરણ સૈયા ઉપર પાણુ તેની. ખરોખર શુદ્ધિ માં કબુલ કર્યું કે મારે મારી ઔરતની અમુક રકમ રૂપી છે. એ મતલબના તેણે બંધન કર્યો, અને તેમાં જણાવ્યું કે મેહર ના લેખ જેમાં કરાવેલી રકમ લખી હતી, તે ઓવાઈ ગયો, અને વળી તેણે તેની ઔરતને બક્ષિશનામું કરી આપી તેની લેણી મહેર બદલ પોતાની તમામ મિલકત તેને આપી દીધી. ત્રણ ચાર દીવસ પછી જો દરદ તેને થયું હતું તે દરદથી તે મરણ પામ્યા. ત્યારે ઉપર કહેલો બંધન લેખ તથા બક્ષિશનામું કાયદા પ્રમાણે મંજૂર અને બંધન કારક છે કે નહીં?

મરણ સૈયા ઉપર કરેલી મેહરની કબુલત સરા સરી કરતાં વધારે રકમને માટે આલસો નહીં.

જ—કોઈ માણસે પોતાની મરણ સૈયા ઉપર વારસોના લાભમાં કરેલી કબુલત કાયદા પ્રમાણે રદ બાતલ છે. પાણુ જો કોઈ માણસ પોતાની બેલી માંદગીમાં મેહર બદલનું પોતાની ઔરતનું રૂબું કબુલ કરે તો એ કબુલત તેની યોગ્ય મેહર પુરતિ એ મિલકતની રકમ સુધી, અથવા તેના જેવી રહીતીવાળીઓને જેટલી રકમ આપવાનો રીવાજ હોય તેટલી રકમ સુધી મંજૂર થશે, તેથી જાદે રકમને નાઈ તેવી કબુલત મંજૂર થશે નહીં; મરણ સૈયા ઉપર કરેલી કબુલત શોંયા બદલની બક્ષિશ તદ્દન રદ બાતલ છે.

કાબલો ૨૨.

પ્ર—એક ઔરત તેના ગુજરી ગયેલા ધણીની મિલકતમાંથી એક લાખને પચીસ હજાર રૂપીઆનો દાવો કરે છે, અને એવો સબબ બતાવે છે કે એ મારી યોગ્ય મેહરની રકમ છે, અને એટલી રકમ મારા ઔરત જાતીના સગાઓને હુમ્મશાં મળેલી છે. તેણે રજુ કરેલા લગનના બે સાહેદા એમ કહે છે કે પચીસ હજાર રૂપિયા અને બે સોના મહેર, મેહર બદલ આપવા કરાવ કર્યો છે, ત્યારે એ વિધવાને મેહર બદલ સાહેદાએ લહેણી કરેલી રકમ મળવાનો હક છે કે પોતે જેટલી રકમ પોતાની યોગ્ય મેહર કહેલી છે તેટલી રકમ મળવાનો હક છે?

જ—એમ માણુમ પડે છે કે દાવાદાર તેની ચોગ્ય મહેર એક લાખ ને પચીસ હજાર રૂપઈઆની બતાવેછે, પણ સગનની બાંજગક ચલાવાને જે અપત્યારો નીમવામાં આવ્યા હતા, અને જેમને ખંને પક્ષકારો તરફથી કુલ અપત્યાર આપવામાં આવ્યા હતા, તેમાંના જે સાહેદા એમ કહેછે કે મહેર બદલ પચીસ હજાર રૂ પીઆ અને જે સોના મોહરો કરવામાં આવી હતી. એટલા માટે સાહેદાનું કહેવું ખરે ખરું ધારીએતો તેના દાવો તેટલી રકમને માટે મંજૂરછે. તે ઉપરાંતને માટે મંજૂર નથી, ઉપર કહયા મુજબ જે રકમ મળવાને તેના હકછે, તેને કાયદાનીબા ધામાં મુદામ મહેર કહેછે, અને જે રકમનો પોતાની ચોગ્ય મહેર દાખલ તે દાવો કરેછે, તેને મોઘમ મહેર કહેછે, અને તેની મહેરની રકમ ખરોખર નફિક કરવી એ ઘણી વખત મુસકેલ માણુમ પડેછે-

જય જે મહેરની રકમ ને મુદામ કરાવ કર્યો હોય ત્યારે ચોગ્ય મહેર મળવાનો હક નથી.

દાખલો રકમ

જ—એક મુસલમાન પોતાની વિધવાના હસ્તક જંગમ મિલકત મુકી ને ગુજરી જાયછે, હવે તેના લહેણદારો, તેની મિલકતમાંથી તે મનુ લહેણું વસુલ કરવા ખાયસ રાખેછે, અને તેની વિધવા તેના જાત્રે પોતાનો મહેરનો દાવો ઊઠાવેછે. ત્યારે મુકેશી મિલકત કરજ તથા મહેરનો દાવો પતાવવાને જોઈએ તેટલી ન થી એમ ધારીએ તો મું કરવું? મહેરનો દાવો બીજા લહેણુ દારોના દાવા કરતાં ચઢીઆતો ગણવો, કે એ ખંને દાવા સરખા કરજનાના ગણી તમામ દાવા દારોને બાજે પહોં આપવું કે શી રીતે?

જ—વિધવાનો મહેરનો દાવો જે તેના ગુજરી ગયેલા ધણીની મિલકતમાંથી પતાવવાનોછે, તે વ્યાજબીછે, અને એ મિલકતમાંથી તેમનું લહેણું મળવાને માટે બીજા લહેણુદારોના દાવા પણ વ્યાજબી છે. આ પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે મહેરની તથા મરનારના લહેણુદારોની દેવી રકમો નકી કર્યા પછી જંગમ તથા સ્થાવર તમામ મિલકત એકઠી કરી, તપાસ કરવો જોઈએ કે આ તમામ દાવાઓ પતાવવાને તે બસછે કે નહી, જો બસ હોય તો એ દાવા પતાવી દેવા જોઈએ, પણ જો તે બસ ન હોય તો બાજે પહોં જે આવે તે પ્રમાણે ફરકને આપવું જોઈએ.

મહેર અને બજા કરજના હીવાજો વચ્ચે કાંઈ પણ તફાવત નથી.

મહેરના દાવા અને બીજા કરતો વચ્ચે કાયદા કાંઈ તફાવત રાખતો નથી, એક કરતાં બીજા દાવા ચઢીઆતો ગણાતો નથી, અને ભાગે પહતું તમામને વેહેંચી આપવું જોઈએ.

દાખલો ૨૪

પ્ર—પ્રતિવાદીએ કરેલો દાવા કાયદાસર રીતે સાબીત છે કે કેમ? આ ને જો છેતો, ગુજરનાર ધણીની સ્થાવર તથા જંગમ તમામ મિલકત આ લહેણમાં કુબી જતાં તે તમામ તેની વિધવાને મળવાનો હક છે, કે તે સામાન્ય રીતે તેના વારસામાં વેહેંચી આપવી જોઈએ?

મહેરની બાબતમાં નાણાં અને બીજા મિલકત વચ્ચે તફાવત.

જ—પ્રશ્ન યોગ્ય સાહેદાની સાક્ષિથી સાબીત થયું છે કે મહેર બદલ તેના ગુજરનાર ધણી પાસે પ્રતિવાદીનું લેહેણું; ઘણું હજાર રૂાના મહેરો અને પચીસ હજાર રૂપડા છે, અને કાયદાસર રીતે સાબીત થયેલું કરજ ફકરો કે નીકાલ કરવા વગર પતી શકતું નથી, જ્યાં સુધી દણદાર હજાર હોય ત્યાં સુધી તે જાતે જવાબદાર છે, અને તે ગુજી ગયા પછી તેની મિલકત જવાબદાર છે; પણ મહેરના દાવાઓમાં નાણાં અને બીજા મિલકત વચ્ચે આ તફાવત છે કે વિધવાને નાણાં લેવાની છુટ છે, અને તે હોપર તેના સ્વતંત્ર અપત્યાર છે. પણ બીજા નિલકતની બાબતમાં એ લેહેણાની જામીનગીરી દાખલ તે મિલકત ઉપર તેના હક છે. અને બીજા વારસાની સત્તમતિ વગર કોઈ કોઈ ન્યાયાધિકારીના હુકમનામા શીવાય તે મિલકત તદ્દન તેની થતી નથી. જ્યાં દણ વધારે હોય ને નિલકત થોડી હોય તે વે પ્રસંગે વારસો ગમે તે વાંધો બતાવે તો પણ દવામાં એ મિલકત અવસ્ય કુબી જાય છે. કેમકે એ કરજ આપતાં સુધી લહેણુદારના પોતાના કબજામાં હોય તે મિલકત છોડી દેવાવા તેના ઉપર તેમના કાંઈ પણ કાયદાસર હક નથી.

દાખલો ૨૫

પ્ર—જો કોઈ ઓરતની મહેર બાબત કાંઈ દસ્તાવેજ હોય નહીં, અને મહેરની રકમ કેટલી કરાવવામાં આવી હતી. તે સાક્ષીઓથી સાબીત થાય નહીંતો તેને પોતાના ધણી પાસેથી કેટલી મહેર મળવાનો હક છે?

૧—તેને ચોગ્ય ૧ મહેર મળવી જોઈએ, અને એ ચોગ્ય મહેર દેટ
લી છે તે જો નહીં નથક શકે તો દશ હમ મળવાનો તને કાયદા
મસોણું હક છે.

૧ “ચોગ્ય મહેર” એટલે એક કુટુંબની સ્ત્રીઓને જે મહેર
મળતી હોય તેની સરાસરી રકમ. મહેરની ઓછામાં ઓછી રક
મ ૧૦ હમ છે.

દાખલો ૨૬

પ્ર—એક ઔરતનો ધણી તે ઔરતને દસ્તાવેજ કરી પોતાની જગમ
તથા સ્થાવર દગામ મિલકત તેની મહેર બદલ લખી આપે છે. પ
ણ ઔરત એ મિલકતનો કબજો લેતી નથી; ત્યારે તેના ધણી
નો માલકી હક તેમાંથી જાય છે કે નહીં?

જ—હીપર કહ્યા મુજબ હકીકત હોયતો દસ્તાવેજમાં દરશાવેલી બ
ધી મિલકત વહુની મહેર પતાવવા જવાબદાર થાય છે. તે મિ
લકત ઉપર તે વહુનો હક સંપૂર્ણ રીતે સ્થાપીત થાય છે, અને
ધણીનો માલકી હક તદ્દન જાય છે, આ પ્રસંગે કબજો એ કાંઈ
જરૂરી સરત નથી કાંઈપણ ઔળખી શકાય, તેવો જણુસ મહે
રના બદલામાં આપી શકાય છે.

દાખલો ૨૭

પ્ર—એક ઔરતે તેના ધણીની હા તિમાં મહેર બદલનું પોતાનું લેણું તે
ના ધણીને માફ કરે છે, હવે આ માફી તેની મેળે કાયદાસર હો
ય કે ગેર કાયદાસર હોય, પરંતુ દશ રીવાજથી ઊલટુ માફી
જણાવીએ ઔરતે દસ્તાવેજ કરી આપવાથી તે માફી કાયદાવિરૂદ્ધ
થાય છે કે કેમ?

જ—ઔરત તરફથી મહેરની માફી કાયદા પ્રમાણે ખરી છે. આ દ
ણુદારને માત્ર તેની પાસેના લેણાનો માલિક કરવા સરખું છે.
એટલા માટે માફી સ્થાપિત થતાં, તે દરસાવીને કરેલો દસ્તા
વેજ દશ રીવાજને અનુસરીને ઇઆ હમટો હોય તોપણ તે
કાયદાસર હોવા જોઈએ; કારણ કે રીવાજ, કાયદાસર રીતે ઓ
લનાં, જે વાત કાયદાથી મંજૂર થાય છે તે વિરૂદ્ધ હમેશા નિર
ર્થક છે. પરંતુ માફી, એકલા દસ્તાવેજના કાયદાસર પાણાથી સા
બોત થશે નહીં, પણ તે વીરો પુરાવો હોવા જોઈશે; કારણ કે-

મહેરની રકમ
જ્યારે ૪૦૧૧૧માં
ન આવી હોય
ત્યારે.

મહેર બદલ
આપેલી મિલકત
ની બાબતમાં ક
બજાની જરૂર ન
થી.

મહેરની માફી
બાબત.

સ્તાવેજ પુરાવાના કામમાં આવી શકે છે ખરું, પણ સાબીતીને સાર તે નિર્ણય કારક નથી.

કાખલો ૨૮.

પ—ધારો કે એક ફરજ વગરની આરત તેના ધણીને પોતાના દાવો માફ કરે છે, ત્યારે તે ધણીના ગુજરી ગયા પછી ખીજ દાવાદારોમાં એક બેઠન અને એક કાકો છે તો તેના ધણીની મિલકતનો કેટલાનો હિસ્સો મળવા તેના હક થશે ?

મેહરનો હક છોડી દેવાથી વારસાના હકમાં ફેરફાર થતો નથી.

ઉ—મરનારનું કરજ પતાવ્યા પછી, તથા વારસાના દાવા ચુકવતાં પેઢેલાંના ખીજ ગૂંચી કરવાના કામો કર્યા પછી, મિલકતના ચાર ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંનો એક ભાગ અથવા મિલકતનો ૧/૪ પોતાના કાયદાસર હિસ્સા બદલ વિધવાને મળશે, એક કાકાને મળશે, અને બાકીના બે બેઠનને મળશે. આરતે મેહરનો હક છોડી દેવાથી કાયદા પ્રમાણે વારસાની ફેરફાર હિસ્સો મળવાના તેનો હક છે તે હકમાં કોઈપણ પ્રકારે ફેરફાર થતો નથી.

કાખલો ૨૯.

પ—મેહરના દસ્તાવેજમાં જ્યાં મેહર તુરત આપવાની છે કે ટીલમાં રાખવાની છે એ દરસાવેલું નથી તે દસ્તાવેજમાં આરતની લેહેણી કહેલી રકમનો દાવો પોતાના ધણીની હયાતીમાં આરત કરી શકેછે કેમ? અને તે આરતને ધણીનું આધીનપણું જ ધણી લાંબી મુદત સુધી આપ્યું તે દરમિયાનમાં મેહરનો કાંઈપણ દાવો કર્યા વગર ધણીના પેઢેલાં એ આરત ફરજ વગર ગુજરી ગઇ એમ ધારીએ તો તે આરતના ભાદનો દીકરા વારસાના હકથી એ ધણી પાસેથી, અથવા તેનાં મરણ પછી તેના વારસો પાસેથી એ મેહરનો દાવો કરવાને હકદાર છે કે નહીં? અને મેહરના સખબથી મિલકત ઊપર તેના વ્યાજખી દાવો પોતાએ છે એમ ધારીએતો મેહરનો કેટલો હિસ્સો વારસાના હકથી તેને મળવો જોઈએ ?

મેહરની રકમ તુરત આપવાની કે ટીલમાં રાખવાની તે દરસાવેલા વગરના મે

ઉ—મેહરના દસ્તાવેજ ખરો છે એમ અનુમાન કરતાં સદરહુ દસ્તાવેજમાં જણાવેલી રકમ એ આરતની હયાતીમાં, અને ધણીને તેના આધીનપણાની દરમિયાનમાં લેહેણી હતી; એટલે, તેના ધણી પાસેથી તે રકમનો દાવો કરવાને તે અપત્યાર હતી.

જો તે ઝિરતે તેના દાવો ન કર્યા, અને તે મેહેર છોડી દી-
ધા વગર કે તેના નીકાલ કર્યા વગર પોતાના બહુ પેદેલાં વ
ગર ફરજતે તે ગુજરી ગઇ તો તેના ભાઇના દીકરાને વારસ
દાખલ તેણીના ધણી અથવા તે ધણીના વારસો પાસેથી મેહે-
રનો દાવો કરવાને કાયદાસર રીતે અખત્યાર છે; પણ મેહેરની
અઢધી રકમ વારસાના હકથી તેના ધણીની માય છે, અને બા
કીની એ ઝિરતે ખીજા ઠાઠ કાયદાસર હિસ્સેદારો અથવા શે-
ખધિકારીઓ નથી મુકયા એમ ખારીએ તો તેણીના ભાઇના
દીકરાને મળે છે.

કાખલો ૬૦

પ્ર—એક ઝિરતના બહુ પોતાની ઝિરતને મેહેરના હસ્તાવેજ કરી
આપી તેને દસ હજાર સોના મોહરો તથા પચાસ હજાર રૂ-
પીઆ આપવાનો ઠરાવ કરે છે; અને તે હસ્તાવેજમાં જણાવે છે
કે તેના થોડાક ભાગ તુરત અપવવામાં આવશે, અને બાકીનો
ભાગ આગળ અપાશે. કેટલી રકમ તુરત આપવાની તે જણાવ
લું નથી. ત્યારે કાયદા પ્રમાણે અને દશ રીવાજ પ્રમાણે એ
ઠરાવેલી મેહેરની કેટલી રકમ તુરત આપવી જોઈએ, અને બ-
હુના ગુજરી જતાં કેટલી રકમ હીસમાં રાખવી જોઈએ ?

ઉ—હસ્તાવેજમાં મેહેરની અમુક રકમ ઠરાવેલી છે તેથી તે દાવો ત
રત રદ કરવા જોઈલું તેમાં અશ્વિકસપણું નથી; પણ એમ ઠરા-
વવામાં આવ્યું છે કે થોડાક ભાગ તુરત આપવાનો છે, જેથી
બાકીના ભાગની રકમ જે આગળ આપવાની છે તે અનિશ્ચય
પણામાં રહે છે. આવી રીતનું અનિશ્ચયપણું હોય ત્યારે કાયદા
પ્રમાણે સ્થાનિક રીવાજ જોવો જોઈએ. આ સગનના કરાર
મુરશીદાબાદમાં થએલા જણાય છે. એટલામાટે તે જગતે અથ
વા તેની આશપ્રશ્નની જગતે મેહેરના હસ્તાવેજને સખંધી જે
રીવાજ ચાલતો હોય તે પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ, સામાન્ય રી
તે એવો ઠરાવ હોય છે કે મેહેર તુરત આપવામાં આવશે,
અને બાકીની હીસમાં રહેશે; વળી એવો પણ ઠરાવ કરવાનો
રીવાજ છે કે તુરત અપાશે, અને હીસમાં રહેશે, એટલા
માટે પેદેલા કહેલા રીવાજ પ્રમાણે વર્તવું એ ચાલી શકે તેવું
છે; પણ ખીજા કહેલા રીવાજ પ્રમાણે વર્તવું એ તમામ પ્રશ્ન-

મેહેરના હસ્તાવેજ
બાબત

મેહેરમાંની તુ
રત આપવાની
રકમ જ્યારે ન
જણાવી હોય તો
ત્યારે

જે ખચીત વધારે વાજબી છે.

દાખલો. ૭૧

મ—આરતની તરફના કાંઈપણ વાંધા વગર ધણી ધણી આણીનો સંબંધ પ્રથમ ચલાવ્યા છતાં આરતને તેની મેઢેર મળ્યા પેઢમાં તેના ધણીની ઇચ્છા લેવાનો તથા તેના અણત્યારની સામે થવાનો કાંઈપણ હક છે કે કેમ?

મેઢેર જેર વાજબી રીતે રોકી દેવાનો આરત સ્ત્રીધર્મ બાવધી વરતવાખંધાએલી નથી

જ—જે એમ ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હોય કે યોગીક મેઢેર તુરત આવવાની છે, તો તેટલી મેઢેર મેળવવાના હેતુથી એ પ્રમાણે કરવા તેણીનો હક છે. એવીજ રીતે વળી જો કાંઈપણ મેઢેર તુરત આવવા ઠરાવ કરવામાં ન આવ્યો હોય તો સંસારમાં પોતાની સ્થિતિને ઘટારત હોય તેટલી મેઢેર મેળવવાના હેતુથી પણ તે એ પ્રમાણે કરી શકે, પણ જો તમામ મેઢેર મોકલ રાખવા ખસુસ ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હોય તો તે આ પ્રમાણે કરી શકતી નથી. **મનીહીલ—ગદાર** મુજબ,—“જો કે લગ્નના વહેવાર ધણી ધણી આણી વચે થયો હોય, અને આરત તરફની કાંઈપણ હરકત વગરલગ્ન પરીપુર્ણ થયું હોય તો પણ આખી અથવા જેટલી મેઢેર તુરત આવવા ઠરાવ હોય તે મેળવવાને વાસ્તે, અથવા બધી મેઢેર મોકલ રાખવા ખસુસ ઠરાવ ન થયો હોય તો જેટલી મેઢેર તેના જેવી સ્થિતિની આરતને આવવાનો રીવાજ હોય તેટલી મેઢેર મેળવવાને વાસ્તે લગ્નના હક ભોગવવાથી, અથવા કોઈ મુશ્કેલી ઉપર પોતાને લેઈ જવાથી અથવા એક ઘરમાંથી બીજા ઘરમાં તેને લેઈ જતાં ધણીને અટકાવ કરવા તે આરત અપત્યાર છે.”

દાખલો. ૭૨

મ—જે મેઢેર તુરત આવવા ઠરાવ હોય તે મેઢેર પોતાના ધણીની હયાતીમાં વિધવાએ ન માગી હોય અને તેના કાંઈ ભાગ તે મરનારે ચુકાવ્યો નહોય ન જો કાંઈ તેની મુદત હોય તો તે મુદત લગ્નની તારીખથી કે ધણીના મરણની તારીખથી ગણવાની છે?

જ—મેઢેરના અથવા બીજા લેહેણાના દાવો કરવાને કાંઈ મુદત ઠરાવેલી નથી. જોટલા માટે મેઢેર તુરત આવવા ઠરાવ હોય તો પણ જો લેહેરના દાવો કરવાની મુદત ઠરાવવાની દાશીશ કરવી એ નકામું

છે, અને જો ધણીએ પોતાની હયાતિમાં મેહરનો નેટલો ભાગ તુરત આપવાનો ઠરાવ હોય તેટલો ભાગ ન આપ્યો હોયતો તે ભાગ તેમજ જે ભાગ ઢીલમાં રાખવાનો હોયને તેની મિલકત માંથી વસુલ કરવો જોઈએ.

હાખલો. ૩૩

પ્ર—જોકે જ્યારે તેના સગન વખતે મેહરની અમુક રકમ ઠરાવી આપવામાં આવી હતી. એ ક્યારના ચોગ્ય સાક્ષિઓ હતા, પરંતુ કાંઈ દરતાવેજ કરવામાં આવ્યા નહોતો, તેમજ કોઈ પ્રકારે એ કરાર સખીતવાર નહોતો. આ પ્રમાણે હરેકો ઠરાવ નિયમશર છે કે શી રીતે, અને ઠરાવેલી રકમ એ જ્યારે કોરટથી વસુલ કરી શકે છે કે કેમ? તે જ્યારે તના મરણને બાર વરસ ઉપરાંત વીતી ગયા બાદ એ જ્યારે તની મા તથા ભાઈને એ મેહર વસુલ કરવાને સારૂ તેના ધણી ઉપર દાવો બાંધવાને અધિકાર છે કે કેમ? આવા પ્રકારનો દાવો કેટલી મુદતની અંદર થઈ શકે છે, અને સદરહુ જ્યારે તના મરણ પછી તે જ્યારે મુકેલી મિલકતની તેના ધણી, તેની મા અને તેના ભાઈ વચ્ચે શી રીતે વહેંચણ કરવામાં આવશે?

દ—આ મુકદ્દમામાં કીધેલું કામસપુર્ણ રીતે નિયમ સર અને ન્યાયબી છે, અને સખીતવાર ઠરાવ નહીં છતાં મેહરનો દાવો સાક્ષિઓની પુષ્ટિ સાથે કાયદા પ્રમાણે હરેક રીતે વાસ્તવિક છે. જો કે બાર વરસ ઉપરાંત વીતી ગયા હોય તોપણ ગુજરનાર જ્યારે તની મા તથા ભાઈને ઠરાવેલી મેહરની અડધી રકમ વસુલ લેવાને તે જ્યારે તના ધણી ઉપર દાવો બાંધવાનો અધિકાર છે. આ ખીનાથી દાવો નાબુદ થતો નથી. એ જ્યારે તના ગુજરી ગયા પછી તેના ધણી, તેની મા, તથા તેના ભાઈ તેના વારસો છે, અને તેની મિલકતના છ ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાંના ત્રણ ભાગ ધણીને મળવાનો હક છે, બે ભાગ માને મળવાનો હક છે, અને બોકીના એક રૂપાધિકારી દાખલ ભાઈને મળવાનો હક છે.

હાખલો. ૩૪.

પ્ર—એક પુરૂષ પોતાના સગન વખતે પોતાની જ્યારે તને એક દરતાવેજ કરી આપે છે, આ વખતે બે જ્યારે ત માત્ર છ, અથવા સા

મેહરની બાબતમાં દરતાવેજની જરૂર નથી.

ત, અથવા નવ, અથવા ઘણામાં ઘણી દશ વરસની ઉમરની છે. એ સગ્ન થયા પછી ધણી એક વરસ અને આઠ દશ મહીના માં ગુજરી જાય છે, ત્યારે ઉપર મુજબ કરેલા મેહેરના દસ્તાવેજની રૂએ એ આરતને મરનારની મિલકતમાં વારસો મળવા કાંઈપણ હક છે કે શી રીતે ?

ધણીના પરણા પછી એ રતની ડીમર સાથે કાંઈ પણ સંબંધ નહીં રાખતાં જે કાંઈ મેહેર કરાવેલી હોય તેના દાવો થઈ શકે છે.

જ—ઉપર કહ્યા પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે મેહેરના દસ્તાવેજમાં જે કાંઈ રકમનો ઠરાવ કર્યો હોય, અથવા મુદ્દર કરી હોય, જણાવેલી હોય તથા દાખલ કરેલી હોય તે રકમ ધણીના ગુજરી ગયા પછી સરહુ દસ્તાવેજથી મેહેરની થાય છે, અને એ દસ્તાવેજના ઠરાવ હિલ્કાયે પ્રમાણે મંજૂર રાખવા જોઈએ, —“ જો કોઈ પુરૂષ દસ અથવા વધારે હર્મની મેહેર જણાવે, અને પછી પોતાનું સગ્ન પરીપુર્ણ કરે, અથવા ગુજરી જાય, તો આ એ ગાંતા હરકોઈ પ્રસંગે જણાવેલી તમામ મેહેર ઉપર તેના હક છે; કારણ કે ધણીના મરણથી સગ્ન શંપુર્ણ થાય છે. અને તે શંપુર્ણ થવાથી દરેક એજ સ્થાપિત અને કાયમ થાય છે, અને એટલામાટે સગ્નના તમામ પરીણામોની ખામતમાં પણ એજ પ્રમાણે છે.” જો ધણી પોતાની હયાતીમાં પોતાની આરતનું મેહેર ખામતનું દેવું આપે તો તો ઠીક છે, નહીં તો, તે દેવું તેણે મુકેલી મિલકતમાંથી વાલવું જોઈએ. વારશાના દાવા મેહેરના દાવો પતાવવો જોઈએ, અને મેહેર ખદમતી દેવી રકમ કરતાં તે મિલકત જે જસ્ટી ન હોય તો વારસાને તે મિલકતના કોઈપણ ભાગ ઉપર કાંઈપણ હક નથી. ડોકરીએ એી હર્મમાં આવવા થોડામાં થોડી મુદત નવ વરસની છે.

હાખલો ઉપ.

જ—મેહેરનો દસ્તાવેજ કાયદાસર રીતે મંજૂર અને બંધન કારક છે કે નહીં ? અને પરણેલી આરતને તલાક ન આપી હોય તેમ છતાં કાયદા અને દશ રીવાજ પ્રમાણે એ રકમ એ દસ્તાવેજ કે રી આપનાર અને તેના વારસો પાસે મેહેરની, અને આરતના વારસાથી તેના દાવો થઈ શકે એવી છે કે નહીં ? કે મેહેરનો દાવો દસ્તાવેજ માત્ર તલાકનો અટકાવ કરવાને અપાએલો છે, અને તલાક જે ન અપાવામાં આવી હોય તો ધણીના કે આરતના મરણ પછી રકમ મેહેરની થતી નથી !

૪—આ કામમાં સ્વતંત્ર (અસામ નહીં એવી) ધારતને કરી આપે છે. મેહરનો દસ્તાવેજ હીપુટી કાઢી અને મહેદાના પુરાવાથી મળ્યુત સાબીત થયેલા છે, અને મેહર બદલ મેહેણી રકમ દસ્તાવેજમાં લખ્યા અનુસાર તલાક થયા વગર શંકા રીતે લગ્ન પરીપૂર્ણ થયા બાદ ધણી પાસે મેહેણી થાય છે. તેના દાવો ધણીએ તલાક આપેથી, અથવા તે ગુજરી ગયેથી થઈ શકે છે; અને ધણીના બીજા કરજની માફક આ રકમ પણ ચારતે અથવા તેના વારસાએ તેની માગણી કરેથી આપવાની તેની ફરજ છે; ધણીના મરણ પછી તેના વારસાએ જો ગુજરનાર પુત્ર, પુત્રી હોય તો તેમાંથી આપવી જોઈએ.

કાવેલી મેહર ગમે તેવી જાર હોય તો પણ કાયદાથી તે આપાય છે.

કામલો ૮૬

૫—એક સખસ પોતાની ધારતને દસ્તાવેજ કરી આપી અમુક રાશી ટ નેના તે તે વખતે માલિક નહોતો, પણ જે પાછળથી તેના કબજામાં આવી તે જમીનનો માલકી હક તે ધારતને લખી આપે છે, 'તો એ દસ્તાવેજ કાયદા પ્રમાણે મળ્યુત અને બંધનકારક છે કે શી રીતે ?

૬—ઉપર મેહેલી/ફકીરત અનુસાર દસ્તાવેજ કેવળ નિરર્થક અને રદ છે. પણ જો ધણીએ દસ્તાવેજમાં જણાવેલી જમીન ઉપર હક મેળવ્યા પછી ધારતને પદ્ધતિ પ્રમાણે તેના કબજે સોંપ્યો હોય તો એ દસ્તાવેજ મળ્યુત અને બંધનકારક છે, નહીં તો નથી.

ધણીના કબજામાં ન હોય એવી મીલકત મેહર બદલ લખી આપી હોય ત્યારે.

કામલો ૮૭.

૭—એમ ધારીએ કે કોઈ એક મેહર બદલનો દસ્તાવેજ મળ્યુત છે તો તેમાં દરસાવેલી રકમ જે ગુજરનાર સખસે તે ક્યો હોય તેની વિધવાને તે ગુજરનાર અફેલી મિલકતમાંથી વારસાના દાવા પતાવ્યાં મેહેલાં કાયદા પ્રમાણે આપવાની જરૂર છે કે શી રીતે ? અને એ અફેલી મિલકતની કુલ કીમત વિધવાનો મેહેરનો દાવો પતી શકે તેટલીજ હોય, અને તે વિધવાએ તેના ધણીનું વાજબી કરજ ચુકવવાનું માથે લીધું હોય તો તેના ધણીની જાહગીર અને માલમતા મેહેર બદલના પોતાના દાવાની રૂએ પોતાના અખત્યારથી તે ધારત તેના પોતાના કબજામાં જો તો તે આલી શકે છે કે કેમ ?

મેદરની હદ નથી. આ કામમાં મેદરના દસ્તાવેજ સાક્ષિઓથી સાબીત થતાં તે મંજુર છે, કારણ કે, જોકે કોઈપણ ખસુસ આધાર ભુત મંજૂર થી જરૂરી મેદર મંજૂર થયેલી નથી તો પણ તેવી મેદર આપવા મના કરેલી નથી, અને એટલા માટે દસ્તાવેજમાં જણાવેલી રકમ ગુજરનાર ધણીનો જહાગીર ઊપર એ વિધવાની હેતુ થાય છે, અને વારસાના કાવા પેદાશ તે માગી શકાય છે. પરંતુ જે જહાગીર દસ્તાવેજમાં ખસુસ જણાવેલી ન હોય તે જહાગીરનો કબજો મેદરના કાવાની રૂએ પોતાના આપ અખત્યારથી ન્યાયાધિકારીના હુકમ શીવાય વિધવા લેઈ શકતી નથી. પછી મુકેમી મિલકત તેની મેદર બદલનું લેણું વળી શકે તે થી વધારે હોય કે ઓછી હોય તેની ચીંતા નહીં. આવી મિલકતની માસીક જે વિધવા ફક્ત કોઈ ન્યાયાધિકારીના હુકમની રૂએ અથવા વારસાની સમ્મતિથી પોતાની મેદરના નાણા વડે એ મિલકત ખરી કરવાથી થઈ શકે છે. મેદરમાં ખસુસ જણાવેલી મિલકત તેના આપ અખત્યારથી કોઈ ન્યાયાધિકારીના હુકમ નામા શિવાય અથવા વારસાની સમ્મતિ શીવાય લેવાને તે મુખત્યાર છે. પણ આ કામમાં એ વિધવાના સામાવાળાએ તે વિધવાના ફાયદાને આરૂં એ જહાગીરનો વહીવટ માથે લેઈ કોઈપણ રાખ્યા વગર તે જોરતને તેનું બાકુ તથા ઉપજ આપવાનું કહ્યું કરતું છે, અને ગુજરનાર ધણીનું કરજ જે બધું આપવા વિધવાએ માથે રાખતું છે તે કરજ વરાહ પ્રમાણે આપવા ના પાડી છે તેથી તે સામાવાળાએ એ વિધવા એ મિલકત પોતાને કબજે લે તેમાં પોતાની સમ્મતિ બદલાવ્યાની સાબીતી જ માન આ છે.

કાખલો. ૩૯

૪—જેક માણસ પોતાની જોરતને મેદરના દસ્તાવેજ કરી આપીએ તુકે નાણાની રકમનો તેને કરાવ કરી આપે છે. એજ દસ્તાવેજમાં લખે છે કે તેની જોરતને તેની મેદરના બદલામાં તમામ નાણા, તથા માલ મતા, તથા તમામ મિલકત સ્થાવર તથા જંગમ જે તે વખતે તેના કબજામાં હતી તે, તથા જે ત્યાર પછી તેના કબજામાં આવે તે તેણે એવી સરતે આપી છે કે જ્યારે તે તેની મેદર માને ત્યારે તેણે કોઈ પણ બાકાતું કાઢ્યા વગર

૨ આપવી. ત્યારે આ દસ્તાવેજની રૂએ તેના ધણીની સ્થાવર તથા જંગમ તમામ મિલકત તે ઝોરતને મળવાનો હક છે, કે માત્ર દસ્તાવેજમાં જણાવેલી અમુક રકમ મળવાનો તેને હક છે. ?

જ—ધણીએ વાપરેલા શબ્દો કે તેણે તેની ઝોરતને તમામ માણું તથા માલ મતા તથા તમામ મિલકત, સ્થાવર અને જંગમ, ને તે વખતે તેના કબજામાં હતી, અથવા ને ત્યાર બાદ તેના કબજામાં આવે તે તેણીની મહેરના બદલામાં આપી છે; એ શબ્દો વેચાણના જેર કાયદાસર કરારની બહેરાત સમાન થાય છે. એટલે કે, એકજ કરારમાં તે વખતે વેચનારના કબજામાં ને મિલકત હતી અને વળી ને મિલકત હયાત નહોતી, અથવા ને ત્યાર બાદ તેના કબજામાં આવવાનો હતી, તે મિલકત તેના કીમતનું કાંઈ પણ એકસ નામ પાડ્યા વગર વેચવાની બહેરાત સમાન થાય છે, ઉપર કહેલા શબ્દો અવેજ બદલની બક્ષિશ દરશાવનારા નથી, કેમકે એતો બદલ બદલ કરેલી ચીજોની હયાતી ઉપર આધાર રાખે છે, વળી વેચાણ તથા બક્ષિસની આમતમાં એ વાત જરૂરની છે, કે ને જગોએ અર્પણ કરવામાં આવ્યું હોય તે જગોએ સમતિ બતાવવી જોઈએ; અને જો સમતિ બતાવ્યા પહેલાં અર્પણ પાછું ખેંચી લેવામાં આવેતો તેથી બક્ષિશ રદ થાય છે, આ કામમાં એમ માણુમ પડતું નથી કે એ અર્પણ કરા પછી સમતિ બતાવવામાં આવી હતી. તેથી ઊંમદુ, એ વાક્યના હેવટના ભાગમાં ને શરત જણાવેલી છે કે તે ઝોરત તેની મહેર જ્યારે માત્રે ત્યારે કાંઈ પણ બાહાનું કાઢ્યા વગર કાયદા પ્રમાણે તે (ધણી) તે મહેર તેને આપે તે ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે ધણીએ પોતાનું પાછું ખેંચી લીધું કારણ કે અર્પણ પાછું ખેંચી લીધા પહેલાં અર્પણ ને જગોએ કરેલું તે જગોએ જો સમતિ બતાવવામાં આવી હોત તો માત્રે દુવા ૨ મહેર આપવા ધણીને બંધન થાત નહીં. એટલા માટે સ્થાવર તથા જંગમ મિલકત સદરકુ દસ્તાવેજની રૂએ ઝોરતને મળશે નહીં પણ મહેર બદલ ને અમુક રકમના તેને દરાજ કરી આપવામાં આવેલો છે, તે રકમ મળવા તેણે

કદાર છે.

હાખલો ૩૯.

૪—એક ઝારતે પોતાની મેદરના કું ને તુરત આપવા કરાવ હતો તે વસુલ કરવા પોતાના ધણી ઉપર દાવો કર્યો, અને દાવા વાળી રકમનું હુકમનાનું મેળવ્યું. તે ઝારત પોતાના ધણીની કયાતીમાં ગુજરી ગઈ. અને તેના મરણ પછી તેની મેદર બદલના બાકીના કું ને માટે તેના ધણી ઉપર તેની બહેન દાવો કર્યો. ગુજરાતની કાયદા પ્રમાણે મરનાર ઝારતની બહેન તે ઝારતના ધણી ઉપર કરેલો દાવો ચાલસે કે કેમ? અને પોતાની ઝારત ગુજરી ગયા પછી મેદર બદલ દસ્તાવેજમાં તેની દેવી જણાવેલી રકમનો ફાઇ પણ ભાગ ધણીને પાછો મળવાનો હક છે કે નહીં?

ગુજર નારઝો,
રતના બીબ વ
રસો ન હોયતો
તેના ધણી તથા
બહેનને મેદરનો
અડધો અડધો
ભાગ મરણી મ
જાહે.

૫—ગુજરનાર ઝારતની બહેન તે ગુજરનારની લહેણો મેદરના બાકીના કું વસુલ કરવા કરેલો દાવો અંગીકાર કરવા ભાગ નથી, કારણ કે બહેન એક વારસા છે, અને કૃત્રિમદાવાની રૂએ જ માત્ર તે તમામનો દાવો કરી શકે; અને વારસને કૃત્રિમદાવા આપવો એ ચાલી શકે નહીં. પરંતુ વાદી ગુજરનારની બહેન છે તેથી બાકી રહેલી મેદરની રકમનો નીચે ભાગ મળવા તેનો હક છે અને બાકીનો અડધ ભાગ ધણીને પાછો મળે.

હાખલો ૪૦

૬—એક ઝારત પોતાના ધણી ઉપર મેદર બદલના લહેણા દાખલ દાવો રાખી ચાલીયા હજાર રૂપિયા અને એક સોના મોદોરની ફરીઆદ કરે છે અને પક્ષકારોના સગાઓની સાક્ષિથી એમ સાબીત થાય છે કે ઉપર કરેલો રૂકમ લેહણી છે, અને એજ પ્રકારના અપરોધી વળી એમ પણ સાબીત થાય છે કે અને પક્ષકારના કુટુંબની સગાઓના સગા વખતે ઝાઝી મેદરનો કરાવ કરવાનો કદી શીરસ્તો નથી; પરંતુ પ્રતીવાદી કહે છે કે મેદરની રકમ ફક્ત રૂકમનું ને આજામાં આજુ કાયદાસર પ્રમાણ છે તે જીજ કરાવેલો છે, અને પોતાનું કહેવું સાબીત કરવા તેણે પરાયા અપરોધોનો પુરાવ આપ્યો છે, ત્યારે હવે ઝારતનું કહેવું માન્યું કે, કે ધણીની કહેલી હકીકત વિશેષ વળનને માન્ય છે!

૬—ઉપર કહ્યા મુજબ હકીકત હોય ત્યારે હિંદુઓમાં આવેલા મત પ્રમાણે ઓરતનું કહેણું પસંદ કરવાનું છે,—“સગન જારી થયા બાદ મેહેરની રકમ સમજી બ્યારે ઓરત તથા તેના બે છોકરા વચ્ચે તકરાર ઉઠે, એટલે ધારો કે બહુ એક હજાર રૂબંદ કરે, અને ઓરત એ હજારનો ઢાવો કરે, ત્યારે એ બેમાંથી ને પોતાના કહેવાની પુઠિમાં પુરાવ રજુ કરે તેનું માનવું નેહ એ; અને ને તે બંને પુરાવ રજુ કરેતો ઓરત તરફનો પુરાવ માનવો નેહએ; કારણ કે આ પુરાવથી વધારા ઉપર તે છોકરીના હક સાબીત થાય છે.” એવીજ રીતે વળી ટાટર ખા નીઆમાં,—“ને હરેક પક્ષકાર પુરાવ રજુ કરેતો ને પુરાવ થી વધારે સાબીત થવું હોય તે વધારે વજનદાર અને વધારે પસંદ કરવા લાયક છે.” મેહેરના ઢાવો સમજી તકરારી બાબતમાં વ્યાજબી મેહેર એટલે ઓરતની પદવી તથા સ્થિતિના પ્રમાણમાં રકમ અપાવવા જરૂરની ફરજ છે; આલમગરીમાં કાઠવું છે કે,—“બ્યાં મેહેરની રકમ બાબત બહુ બહુના છોકરા વચ્ચે તકરાર ઉઠેતો જહને વ્યાજબી મેહેર અપાવવી નેહએ.” સગન સાથે નેહાએલી બાબતો સમજીના ઢાવોમાં પરાયાની સાક્ષિ આગળ સગાંઓની સાક્ષિ પસંદ કરવા નેહએ; હુમાદીમાં કાઠવું છે કે,—“સગનની બાબતમાં પક્ષકારો પરાયા સમસોના પુરાવ આગળ પક્ષકારોના કુટુંબનો પુરાવ પસંદ કરવા નોગ છે.

કાખલો ૪૧.

૫—એક માણસ તેની વહુને કહે છે કે “તું મારી વહુ નથી.” અને તે ઓરત જવાબમાં કહે છે કે “તું મારો વર નથી.” પરંતુ બંને પક્ષકારો બહુની મરણ સુધી બેગાં રહે છે. ત્યારે આ બેમાં તલાક સમાન થાય કે શી રીતે, અને વારસામાંથી વહુને બાતલ કરવા તે બસ છે કે નહીં?

૬—ઉપર પ્રમાણે હકીકત હોય ત્યારે વિધવાને તેના બહુની મિલકતનો વારસો મળવાને પ્રતીબંધ થઈ શકતો નથી. કારણ કે આવી રીતના બેલવાથી વારસામાંથી બાતલ કરે એવી તલાક થતી નથી. ફતવાઈ—આલમગરી અને બીજા કાયદાના અંગેમાં કાઠવું છે કે—“ને કોઈ માણસ પોતાની વહુને એમક

મેહેરની રકમ સમજી તકરાર વા નેહા રતની વાજબી મેહેર તેણીએ ઢાવો કરેલી મેહેર કરતાં બહુ હોયતો બહુનીના કરતાં ઓરતે હજુ કરેલો પુરાવો વધારે પસંદ કરવા નોગ છે નહીંતો નહીં.

તલાક બીરો

હે કે તુ મારી વહુ નથી તો તેવા કહેવાથી કદાપી થણીના ઇશાદા
જોવા હોય તોપણ તલાક થશે નહીં. અને આ મત સરવે ઠીકાણેથી
અંગીકાર થવોજો.”

કાખલો ૪૨

પ્ર—એક પુરૂષે હીઝરી ૧૨૩૨ના સરકાર ની તા. ૨૦ મીએ એ-
મ જાહેર કર્યું કે ૧૧૭૮થી એટલે ૪૬ વરસ ઉપરાંતથી મુસ-
લમાની કાયદાના નિયમો પ્રમાણે જણ તલાકો આપી તેની જોરતને
તેણે છાંડી હતી આ કામમાં કંઈ તારીખથી તલાક અમલમાં ગ-
ણાય ?

તલાક આગ
ની તારીખથી
ગણાય નહીં

ઉપર મુજબની હકીકત જો થણીએ તલાક આપ્યાની વાત જોરત
હનકાર કરે તો તલાક કાયદા પ્રમાણે ને તારીખે તે જાહેર
કરવામાં આવી હોય તે તારીખથી અમલમાં ગણવી નહીં; **સુરહી વિકાયામાં** ઠરાવું છે કે,—“જો કોઈ પુરૂષ ને તા-
રીખે તલાક આપ્યાનું તે કહેતો હોય તે તારીખ આગમ્ય ને
જોરતને પરણ્યા હોય” તે જોરતને એમ કહે કે “તને ગઈ કાલ
તલાક આપવામાં આવીછે; અને તે જોરત તે વાત હનકાર કરે
તો તે તલાક તે જાહેર કરવાની પળથી માત્ર અમલમાં
આવેછે.”

કાખલો ૪૩.

પ્ર—એક શાખવાળા અને આખરદાર માણસને જે જોરતો હતી, અ-
ને તે દરેકના પેટનાં તેને છોકરાં હતાં, તે ગુજરી ગયા પછી તે
ની એક જોરતના છોકરાંના દાસ્તદારો એમ જાહેર કરેછે કે બી-
જો જોરત તેને પરણેલી નહોતી; પણ માત્ર આકરડી દાખલ
તેને રાખેલી હતી તે દરમીઆનમાં સાંજો વખત જવાથી સ-
ગનની વાત પુરે પુરી સાખીત થઈ શકતી નથી. ત્યારે જો
સગન સાખીત કરવાને કેવો પુરાવ પાડો પુરાવ ગણવો ને-
હીં.

સ્વતંત્ર જોર-
તના દરજ્જા
ના મા આપક
બુલ્લ થયા હોય
તો એ કબુલ કે
રનારની સાથે

ઉ—જે સખસ પોતે ગુજરનારની જોરતછે એમ કહેતી હોય, (જેનું
તેની સાથેનું સગન વખત જવાને લીધે સાખીત થઈ શક્યું હોય,
અને જેને વીસે સામા પક્ષવાળા એમ કહેતા હોય કે તે તેને
ખરણેલી નથી, પણ માત્ર આકરડી દાખલ તેને રાખવામાં આવે
લી) તે જો સ્વતંત્ર જોરત હોય, અને ગુનામડી ન હોય; અ

સુભરનારે તેણીના પેટના ફરજદારના મા આપપણું કપુસ ક-
રજું હોય તો તે પ્રજા તરફની આ કપુસત સગનનો પાકો પુરા
વ છે, પણ તે અમારામાં—એ—જાણીએમાં કહ્યા મુ-
જબ મહેરનો દાવો સાબીત કરવાને પાકો પુરાવ નથી,—“મા
આપપણાની કપુસત સગનની કપુસત છે, પણ મહેરની કપુસ
ત નથી.” આ કામમાં જો કે સગનનો પુરાવ નથી, તોપણ
હોકરાના મા આપ પણા વીરો આપનો કપુસત છે, જે સગનની
પાકી સાબીતી છે.

ઝારતનું સગન
થયાનો એ પા
કો પુરાવ છે.

કાખલો. ૪૪

૨—એક ઝારત તેના ધણીએ તેને તલાક આપવાથી, તેના ઉપર
ફરીઆદ કરી, ત્રણ મહીના અને તેર દીવસની અજમાજેશની
મુદતની ઝોરાકી ખરચના ૭ રૂપિયા બાર આનાનો દાવો ક
રે છે, તલાક આપ્યા પછી મુશ્કેલીમાં કાયદા પ્રમાણે, અજમા
જેશની મુદતનું પોતાના ધણી પાસેથી ઝોરાકી ખરચ મળવા
ના ઝારતને કાંઈ હક છે કે શી રીતે? અને અજમાજેશની
મુદતના ફટલા મહીના અને ફટલા દીવસ ઠરાવેલા છે?

૩—કાયદા પ્રમાણે ઝારતની અજમાજેશની વખત જો ધર્મમાં તે
આવેથી શરૂ થાય છે, અને તેના ધણીએ તલાક આપ્યા પછી તે મુદત
એક પછી એક એ રીતે અનુક્રમે ત્રણ ઝોપટીઓ આવતાં સુધી પોહો
ચે છે. વિકાસમાં ઠરાવ્યું છે કે,—“સ્વતંત્ર ઝારતને અપાતી અજમા
જેશની મુદત એક પછી એક એ રીતે અનુક્રમે ત્રણ ઝોપટી
ઓ આવતાં સુધીની છે”. “જે ઝારતને ધણીજ નાહાની ઉમર
ને સીધે ઝોપટી આવતી નથી તેની મુદત ત્રણ મહીના છે”
“ગર્ભવંતી ઝારતની મુદત પ્રસવ થયાથી પુરી થાય છે” એ
પ્રમાણે પુસ્તકમાં વળી ઠરાવે છે કે—“ગર્ભવંતી ઝારતની મુદત મુ
જેલા અથવા છવતા બાળકનો પ્રસવ થતાં સુધી પહોંચે છે” પો
તે તલાક આપેલી ઝારતનું ઝોરાકી ખરચ, હુગડાનું ખરચ
તથા ઘરનું ભાડા ખરચ એ તમામ અજમાજેશની મુદત વીતી
જતાં સુધીનું આપવાની ધણીની ફરજ છે, સુરહી વિકા
સમાં જણાવ્યા મુજબ,—“જે ઝારતને ફરીશકે એવી તથા જે
ઝારતને ન ફરી શકે તેવી તલાક આપી હોય, તથા જે ઝો

તલાક આપ્યા
પછી અજમાજે
શની મુદત

રેતનો તેના ધણીથી વીચાગ ને તેણીના ગુન્દો ગણાય એવી કોઈ બીનામાંથી ઉત્પન્ન ન થયા હોય, એટલે નેમકે એ ધર્મનો અથવા ગુલામગીરીમાંથી છુટકારાનો હક હોય ધંઆ ક-નેહાને લીધે છુટકારો માગ્યા હોય, તે આરતન ઝોરાકી તથા રેહ વાનીજો આપવી નેહએ”

દાખલો ૪૫.

મ—એ અનૌરસ બાળકની મા અને તેના બાપ એ બાળકની રક્ષાના દાવો કરેછે, ત્યારે તે બાળક કોના હવાલામાં સોંપવું નેહએ?

અનૌરસ બાલ
ક કોઈનું ફર
જ નથી પણ
તે સાતવરસનું
થતાં સુધી તેને
પોતાના હવાલામાં
રાખવા માનો
હક છે.

ઉ—કાયદા પ્રમાણે જોતાં અનૌરસ બાળક તેની માનું એ નથી, અ-
ને તેના બાપનું એ ન કહેવાય પણ તેને ઝોરાકી પોશાકી આ
પી ઊછેરવા માટે સાત વરસની ઉંમરનું થતાં લગી તેની માના
હવાલામાં સોંપવું નેહએ. ત્યાર પછી તે બાળકે માની
સાથે રહેવું કે બાપની સાથે તે તેની મરજી ઊપર છે; અથવા ને
એ અનંથી જુદા રહેવા તેની મરજી હોય તો તેમ પણ તે ક-
રી શકે છે.

દાખલો ૪૬

મ—એક આરત ઘણા વખત એક પુરૂષની સાથે ધણી ધણી આ
ણી પેઠે રહી, પણ એવું સ્પષ્ટ રીતે સાબીત થતું નથી કે તે
આરત તેને પરણી હતી. પાછળથી આણખનાવ થતાં તેઓ
એક બીજાથી જુદાં પડ્યાં, તેમના સબંધથી થયેલી કેટલીક
દીકરીઓ ઉપરના હક વીશે હવે એ સખસો તકરાર કરેછે ત્યા
રે કાયદા પ્રમાણે એ દીકરીઓના કબજો મળવા કોનો હક છે

આરસપણાનું
અનુમાન કેમ
કરાય,

જ—ને એ માણસ એમ કહે કે એ દીકરીઓ તેના ફરજદાર છે, તો
આ કહેવું નિર્ણયકારક માનવું નેહએ, પણ ક્યારે કે જો તે
આરતનો બીજો કોઈ ધણી દખાતો ન હોય તો; કારણ કે મા
બાપપણાની વાતનો નિર્ણય આવા કહેવાથી થઈ શકે છે, દીકરી
ઓનું ગુજરાન ચલાવવાની ફરજ બાપની છે, માની નથી, એ
દીકરીઓ સ્વતંત્ર છે, અને એટલા માટે ગુલામહીઓ દાખલમ
ણી શકાતી નથી. તેના પરીણામ દાખલ એમ નોકમે છે કે બર
કર્મનો અપવાદ ન એસે તેટલા સારૂં લગનનું અનુમાન કરવું
નેહએ. તોપણ એ માણસ ને એમ કણુલ કરે કે એ દીકરી

એ જરૂરની ઉત્પતિ છે, તો એ માણસ તથા દીકરીઓ વચ્ચે કાંઈ પણ કાયદાસર સગપણ થશે નહીં, તેમ તેના ગુજરાતની જરૂર તે માણસને માથે રહેશે નહીં.

દાખલો ૪૭.

મ—ધારો કે એ પોતાની હયાતીમાં પોતાની ગુલામડીને પેટ જ નમેલા બાળક તથા કે નુ મા બાપપણું કબુલ કર્યું નથી, અને નમકચુરીની ક્રિયા કરી નથી, તો બાળક ને સદરહું મુજબ નહીં કર્યા છતાં ગુજરાતના એ એ મુકેલી મિલકતનો વારસો લેવા કાયદાસર હક છે કે શી રીતે?

જ—એકે એ મા બાપપણાની કાંઈ સિધ્ધિ કબુલ કરવાનું માલુમ પડતું નથી તોપણ તેણે મુકેલી મિલકતનો વારસો લેવા બાળક નો કાયદાસર હક છે, કારણ કે સાહેદાથી એમ સાબીત થયું છે કે તેઓ ગુલામડી કેહેવાતી એક આરત જે એની સાથે ધણી ધણીઆણી માફક રહેતી હતી તેના દીકરા છે એ કામની આ અને બીજી હકીકત, જેવી કે બાહાકરનો દબાવ અને પ્રસિદ્ધતા તે બીજી એમ સાબીત થાય છે કે એ તથા કે, એ ના દીકરા હતા, અને તેમની મા તેને પરણેલી હતી. જે સાક્ષિઓએ એ લગ્નની તા પાડી તેમનો ખુલ્લો એમ કેહેવાનો ઇરાદો હતો કે તેમણે તે બતાવ નજરે જોયો નથી, પણ એમ કેહેવાનો તેમનો ઇરાદો નહોતો, કે તે બીલકુલ થયું નહોતું, કેમકે આ પ્રમાણે કેહેવું એ સ્પષ્ટ દેખાવથી જુદું કેહેવા જેવું છે. વળી મુસલમાનને માથે જરૂરનો આશય મુકવા છુટ નથી. પ્રસિદ્ધતાના આધારવાળા પુરાવાની બાબતમાં નજરના બાણપણાની ખામી નુકશાન કારક નથી. જો સાક્ષિઓને નજરનું બાણપણું હોત તો તેઓ આ વાતની પ્રસિદ્ધતા બાબત સાક્ષિ પુરત નહીં. પુરાવામાં એવી સિધ્ધિ સાબીતી નથી કે ગુજરાતે મા બાપપણું કબુલ કર્યું નથી, અને એવી મતલબત્તે પુરાવો પડે છે એમ કબુલ કરતાં તે પુરાવો નુકશાન કરતા નહીં થાય, કેમકે હીન્દુધર્મમાં જે રીતે વપરાય છે તે રીતે “ગુલામ,” એ શબ્દનો લૈકીક અર્થ નામનો ગુલામ છે, એટલે કે, અરેબર સ્વતંત્ર પુરુષ જેને

કબુલત વગર
દીકરાનું માખા
પ પણું ક્યારે
સ્થાપિત થાય છે.

બાકે અથવા ખરીદ કરી લીધા હોય તેવા, અને ચીરલામઢે તે મરદ અથવા ચીરત ગુલામ કહેવાય છે. અને આવી ગુલામડીના ફરજ હાનું મા બાપપણું સ્થાપિત કરવાને દાવો તથા કબુલતની જરૂર નથી. એમ કબુલ કરવામાં આનું છે કે કાયદાસર ગુલામ ડીઆના ફરજ હાનું મા બાપપણું સ્થાપિત કરવાને દાવો તથા કબુલતની જરૂર છે, પણ કાયદાના ચોક્કસ અર્થથી જોતાં ગુલામ ગીરી કટલીક પેઢીઓથી આ દસમાંથી બાણીખરી અસ્ત થઈ છે. (કટલાક સાક્ષિઓથી કહેલો) “નહીં પરણેલો”. એ શબ્દ એવા અનુમાન કરાવે છે કે એ ચીરત ગુજરનારની નામની ગુલામ ડી હતી, કારણ કે કાયદાસર ગુલામડીઓને તેમના કોઈ પરણી શકતા નથી. જમકેશુરીની ક્રિયા કરવા બાબત કાયદાનો કાંઈ આગ્રહ નથી, કે તે નહીં કરવાથી મા બાપપણું રદ થાય. ઉપરના અભિપ્રાયને સારૂ પ્રમાણુ લુત આધાર એ સારત-કે મુરતીનમાંથી એક બનતેખાબ છે, — “સામાન્ય રીતે એ સત્તા, આર પ્રમંગ શીવાય સાંભળેલી વાત પુરાવામાં લેવા નેંગ નથી; મોત, વંશ, લગન, ધર્યા કાઢી સંબંધીની વંશની બાબતમાં દાખલો આપીએ તો એવી રીતે કે જ્યારે કોઈ પુરૂષ બી જાણે પાસેથી એમ સાંભળે કે ફલાણો ફલાણાનો, દીકરો છે તો તે પુરૂષ જો કે તેણે એ સખસના કુટુંબમાં તેનો જન્મ જોયો ન હોય તો પણ સદરહુ ગતલખથી પોતાની સાક્ષિ આપવા તે સુખત્યાર છે. તેવીજ રીતે આજ આપણે કહીએ છીએ કે આજુ બહર (તેનું ધમ્વર બહુ કરે) કુહાડાનો દીકરો હતો, જો કે આપણે કુહાડાને કદી દીકો નથી. લગનની બાબતમાં દાખલો આપીએ તો એ રીતે કે જ્યારે કોઈ માણસ કોઈ બીજા માણસને કોઈ સ્ત્રી સાથે, ધણી ધણીઆણી પેઠ રહેતો જુવે, અને એવી અફવા હોય કે તે સ્ત્રી તેની ચીરત છે તો તે માણસ એવા પુત્રવ આપવા સુખત્યાર છે કે એ સ્ત્રી પેલા માણસની ચીરત છે, પછી લગન થયું તે વખતે, તે જાનર ન હોય તેની ચીંતા નહીં. અને આવી સ્થિતિએ માણસો પુરાવો આપી એ મ બહર કરે કે એ બનાવ તેમણે નજરે જોયો નથી, પણ એ બનાવ પ્રસિદ્ધ છે તો તેમની સાક્ષિ મળ્યુંત ગણાયો.” હિ,

કાંઈમાં પણ આવેજ નત જણાવેલો છે,—“વંશ, સગન, મોત, કાઝીની હકમત, અને સ્ત્રી પુરૂષના અંગેગ શિવાયની બાબતોમાં જે કાંઈ સાક્ષિઓએ પોતે જ્યુ નથી તે બાબતની તેઓ સાક્ષિ આપી શકતા નથી. જેના ઉપર કોઈ માણસને ભરૂંસો હોય તેણે તે માણસને સખી જણાવેલી વાતની સાક્ષિ તે માણસ પુરી શકે છે.”

કાબલો ૪૮

૫—એક માણસે પોતાના દીકરાને વારસામાંથી બાતલ કર્યો, અને પછી પોતે મરણસૈયા ઉપર હતો તે વખતે તલાક આપી એ દીકરાની માને છાંડો. ત્યારે આવે પ્રસંગે વારસામાંથી બાતલ કરવું અને તલાક આપવી એ કાયદાસર છે? અને તલાક આપેલા વિધવાને એ સુજરનારની મિલકતનો કાંઈ પણ વારસો મળવાનો હક છે કે શી રીતે?

૬—જો કોઈ પુરૂષ કોઈ બાળકનું માબાપપણું તે જન્મતિ વખતે, અને જે વખતે આવા પ્રસંગના દસ્તુર સુજ્ઞ તેને સુખારકબાદી મળે તે વખતે ઇનકાર કરે તો આ ઇનકારીયત મુક્તમાની કાયદા પ્રમાણે ઉપયોગની છે, અને જો તે ઉપર ખતાવેલા એક સ વખત પછી તે બાળકને ના કલુસ કરે તો કાયદા પ્રમાણે તેનું ના કલુસ કરવું કાંઈજ કામનું નથી. વિકાયામાં એમ કરાવેલું છે કે,—“માણસ દીકરાનું મા બાપપણું તેના જન્મ વખતે, અથવા જન્મપ્રસંગની ક્રિયા વખતે ઇનકાર કરે તો તેની ઇનકારીયત ઉપયોગી છે નહીંતો નથી; અને આવે પ્રસંગે વર તથા વહુ બંનેને લેણ અથવા સોગંદ આપવા નોંધવું” જો કોઈ માણસ પોતે તનહુસ્ત હોય તે વખતે પોતાની જોરતને તલાક આપે તો એ તલાક કાયદાસર અને પાકી છે. અને તલાક આપેલી જોરતને તેના ધણીની મિલકતનો વારસો મળવાનો કાંઈજ નથી પણ જો ધણી મરણસૈયા ઉપર હોય અને ફરી નશકે એવી તલાક આપી પોતાની જોરતને છાંડે, અને એ પોતે અજમાઈશની મુદત પુરી થતાં પહેલાં મરણ પામે તો એ તલાક સાબુત છે, પણ તેને વારસો મળવાનો હક છે જો બીજા તરફ એ ધણી તે જોરતની અજમાઈશની મુદત ઉપરાંત

મા બાપપણું
ની ઇનકારીયત
ક્યારે કામમાં
આવે.

વેતો તે ઓરત વારસામાંથી ખાતલ થાય છે, રેતાવા નકરું બાંદીમાં એમ જણાવેલું છે—“જો કોઈ પુરૂષ પોતાની મરણસૈયા ઉપર રહીને ન ફરી શકે એવી તલાક આપી પોતાની ઓરતને છાંડે. અને તે પુરૂષ અજમાએશની મુક્ત વીત્યા પહેલાં ગુજરી જાય તો તે ઓરતને તેના ધણીના વારસો મળશે, પણ જો એ માણસ સદરકુ મુદત વીત્યાબાદ ગુજરી જાય તો તે ઓરત વારસામાંથી ખાતલ થશે.”

પ્રકરણ. ૭

વાલી તથા સગોર પણા બાબતના અભિપ્રાય.

શબ્દો. ૧

પ્ર—એક માણસ ખસિજથી પોતાની બધી મિલકત પોતાની ઓરત તથા નાહાની ઉમરના છોકરાંઓને આપે છે. એ ઓરત ગુજરી ગયા પછી તેના ભાઈ એ સખશો તથા એ નાહાની ઉમરના છોકરાંઓની મિલકત પોતાના હવલામાં લેવાને મુળ માલિકના વસીયતનામાં કરેલી એવી મનલખની નેમણુકની રૂએ, તેમજ તેની બેહેનના કરાવથી દાવો કરે છે. મુળ માલિકનો ભાઈ પણ પોતે વરત પછીના શગો છે તેની રૂએ એવોજ દાવો કરે છે. આ કામમાં ઊપર કહેલા એ સખશો પૈકી વાલીપણાનો હક કાયદાસર રીતે કોની સાથે વળગણુ રાખે છે ?

નાહાની ઉમરનાઓના જીવને વારસો વાલી.

અને તેમની મિલકતને માટે.

જ—કાયદામાં નાહાની ઉમરનાઓ ઊપર વાલીપણુ એ પ્રકારનું છે એક સગનના કામને માટે છે, અને બીજી મિલકતની રક્ષાને માટે છે, સગનના કામને સારૂ વાલીપણાનો હક બાપ તરફનાં સગાંઓને વળગે છે; ચિંકાયા પ્રમાણે—“વારસાની બાબતમાં પોતાના નીકટપણા પ્રમાણે બાપ તરફનો સગો વાલી છે.” એ મિલકતની રક્ષા કાયદા પ્રમાણે પ્રથમ તેના બાપ તથા તેના મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનારને મળે છે, તે પછી બાપ તરફના દાદા તથા તેના મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનારને મળે છે, અને તે પછી નેમણુકનાં

હક રાજ્ય કરતા અધિકારી તથા તેના વહીવટ કરનારના હાથમાં રહેશે, જોડેલે, કોઇપણ સખસ જેને સરકાર એ બાળકની મીલકત પોતાના હવાલામાં રાખવા નીચે તે તેના કાયદા પ્રમાણે એક વાલી છે; ઊપર કહેલા પ્રમાણ બુદ્ધિ આધાર પ્રમાણે,—“પ્રથમ તેના બાપ અથવા તે બાપનો મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનાર તેના વાલી છે, પછી બાપ તરફનો દાદા અથવા તેના મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનાર, પછી માની સ્ટેટ અથવા તેના મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનાર” માને, તથા કાકાને, તથા મામાને એ બાળકની મિલકતનું વાલીપણુ લેવાનો કાયદાસર રીતે કાંઈપણ હક નથી કેમકે ઊપર ગણાવેલા સખસોના વરગમાં તેઓ આવતા નથી. માએ નેમણુક કરવાનું જે કહેવામાં આવ્યું છે તે નેમણુક નિરરથક છે, કારણકે માને પોતાનેજ વાલીપણુને હક નથી તે તેણે હક તે બીજાને આપી શકતી નથી જ્ઞ વસ્તિયત નામાની અંદરની કહેવામાં આવેલી મામાની નેમણુક ચોગ્ય સાક્ષિઓથી સાબીત થાય તો એ બાલકોનું વાલીપણુ લેવાને કાયદાસર રીતે તે હકદાર થશે. જો ન સાબીત થાયતો વાલીનીમવાનું રાજ્ય કરતા અધીકારીના અખત્યારમાં રહેશે.

દાખલો ૨.

પ્ર—એક નાહાની ઉમરના છોકરા કે સાથે **અ** તથા તથા **બ** અમુક મિલકતના એકત્ર માલીક છે, કે નો હક તેના કાકા **અ** જેટલો છે, અને તે **અ** ચોગ્ય રીતે તેનો વાલી નીમાયલો છે, **અ** એ સખસો જોડેલે છે, **અ** અને તેની વડે તેની આરત **બ** વાલીપણુનું કામ કરે છે, અને એ નાહાની ઉમરના છોકરાના નાણા સખંધી તમામ કાગકાજનો વહિવટ કરે છે, કોઇ હ રસ્તે કોઈ એક ત્રાહીત સખસને એ નાહાની ઉમરના દો કરાની થોડીક મિલકત વેચાણ આપવાની તદબીર કરી, અને તે મ છતાં એ નાહાના છોકરાની જાત મિલકતનો તમામ વહિવટ અને ફરીએ છીએ એવી દલીલ બતાવી, એ વેચાણનું વાજ બી પણુ ટકાવી રાખવાને જીકર કરે છે, ત્યારે આ વેચાણ ખત ઊપર રીત પ્રમાણે સહી, સીકો, તથા ચોગ્ય રીતે બીજાઓની સાક્ષિઓ થએલી હોવાથી મંજૂર અને વેચનાર તે કાયમ રખાવી શકે તેવું છે કે કેમ?

સગીરની જ
મીનના વેચાણ
ખાખત

જે આ, બા, તથા કે ની એકત્ર મિલકત સ્થાવર એટલે કે, જમીનની બનેલી હોયતો આ તથા બા કરેલું કૌના ભાગનું વેચાણ એ કૌની જાતિ મિલકતની સંભાળ તેમના હાથમાં છતાં, અમુક ઉદ્દેશ્યત શીવાય ગેરકાયદાસર છે; જે સગીરનો હીસ્સો તેની ખમણો કીમતે વેચ્યો હોય, અથવા તેની મિલકત વેચ્યા વગર તેનું પાસણ પોશણ કરવાનું કાંઈ સાધન ન હોય અથવા એ જમીન નાશ થવાના તાત્કાલીક ભયમાં હોય, અથવા એ સગીરની મિલકત છીનવી લેવામાં આવતી બચાવાને, અથવા એના જેવો કોઈ જરૂરી પ્રસંગ હોય તે શિવાય આવી મિલકતનું વેચાણ ગેરકાયદાસર છે, જે આવી હકીકત હોય ને આ તથા બા એ જમીનમાં એ નાહાની ઉમરના છોકરાનો ભાગ વેચ્યો હોય તો એ વેચાણ પાકું અને બંધન કારક થશે, જે, બીજા હાથપર, એ મિલકત સ્થાવર ન હોય પણ જંગમ હોયતો એ છોકરાની મિલકત વેચતાં તેને કાંઈ નુકશાન થતું હોય, અથવા નફો નુકશાન થવાનો સરખો સંભવ હોય તો આ તથા બાને એ હિસ્સો વેચવાનો હક નથી, પણ જો એ પ્રમાણે કર્યાથી કે ન ચોખ્ખો નફો મળશે એમ ખુલ્લું હોયતો આ તથા બા તેનો હિસ્સો વેચી શકે. કાયદાના નિયમ એછે કે વાલી, મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનાર, અથવા કોઈ પણ સખસ જેની સંભાળમાં સગીરની જાત મિલકત હોય તે તે છોકરાની વતી જે કરારથી ચોખ્ખો નિસ્ચય પુર્વક નફો મળવાનો હોય તેવો કરાર કરી શકે, જેમ કે, તેઓ હુમેથ તેની તરફની બક્ષિશ ફિઝકારી શકે, જે કરારમાં નુકશાન થાય તો થાય એવું હોય, તેવો પ્રસંગે એવો કરાર કરવામાં આવે છે, નજીકનો વાલી (એટલે બાપ, અથવા બાપનો બાપ, અથવા તેણે યોગ્ય રીતે નીમેલો વાલી) તેવો કરાર કરવાને મુખત્યાર છે, પણ કુરનો વાલી, જેવો કે કાકો, અથવા ભાઈ, સગીર તરફથી એવો કરાર કરવાને મુખત્યાર નથી. પરંતુ જ્યાં નુકશાન શીવાય કાંઈજ થવાનું નહોતું, જેમકે બેટ કરવી, અથવા નાણું ધીરકું, તેવો પ્રસંગે નજીકનો કે કુરનો કોઈ પણ વાલી, અથવા મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનાર અથવા બીજો કોઈ

અખમ તેની સંભાળ તજે એ છોકરો હોય તેણે તેની તરફથી કામ કરવું એ કાયદાસર નથી.

દાખલો ૮.

પ્ર—એક માણસ એક ત્રણ વરસનો દીકરો, એક ધાવણી ઊઠી, એ ક વિધવા (છોકરાની મા) અને એક હોરમાન ભાઈ એ રીતે મુકી ગુજરી ગય છે. આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે એ છોકરાં ની જાતની રક્ષા કરવાનો કાયદાસર રીતે કોનો હક છે, અને વિધવાનો મેહેરનો દાવો પતાવ્યા પછી તેમની મિલકતના દરદી અને વહિવટદારનું કામ ચલાવવા કોનો હક છે?

જ—જો મા એકલી રહેતો તેના બાળકોની રક્ષા કરવાનો એ માનો હક છે, પણ તે જો બીજી વાર પરણે તો તુરત તે આ હક ખુ વે છે. પરંતુ જો એ છોકરાં નાહાનાં હોય તે દરમ્યાન તલાક થી અથવા બીજી કોઈ રીતે 'ધણી ધણીઆણીનું' જુદું ચક્રું થાય તો એ હક પાછો માને પાપ્ત થાય છે કારણ કે જો બાળકોને માએ પોતાના હવાલામાં લેવાની હરકત આ પ્રમાણે થવાથી ટ જે છે. પણ જો એમાં તે બાળકોના નજદીકનાં સગાંઓની સાથે લગ્ન કરે, જેમકે તેમના કાકાની સાથે લગ્ન કરે તો તેમને પો તાના હવાલામાં રાખવાનો ગાનો 'હક' જતો નથી. આ પ્રમાણે કાયદો છે એટલા માટે જો માએ કોઈ પરાયા પુરૂષ સાથે લગ્ન ન કરવું હોય તો એ દીકરો સાત વરસનો થતાં લગી તેની સંભાળ રાખવાનો માનો હક છે; કેમકે જે ઉમરે છોકરો જે કૃત્યો કેવળ જરૂરી છે તે કૃત્યો, કાંઈ પણ મદદ વગર કરી શકે એટલો સ્વતંત્ર થાય છે તે ઉમર આટલી ઠરાવી છે. જ્યારે તે એટલો સ્વતંત્ર થયો હોય. એટલે કે, જ્યારે તે ઉપર કહેલી ઉમર પોહોચ્યો હોય ત્યારે તેને (કદાચ તેની મા પાસેથી જુદા પાડતાં તેની ઉપર ખસાત્કાર વાપરવો પડે તો ખસાત્કારથી પણ) તેના સ્વામિક અથવા નીમિશા વાલીના હવાલામાં સોંપી દેવો જોઈએ, કારણ કે તેમને કેળવણી આપવાનું કામ તેમનું છે. જ્યાં લગી સ્ત્રી ધર્મના સ્વભાવિક ચિન્હો માણુમ પડે ત્યાં સુધી દીકરીને માના હવાલામાં રાખવી જોઈએ.

દાખલો ૪.

પ્ર—કોઈ પુરૂષને કાયદાસર રીતે 'પોતાની દીકરીનું' વાલીપણું પેતા

મા જો કરીથી લગ્ન કરે તો વાલીપણાનો તેને હક નથી.

ની ઓરત જે તે બાળકની મા છે તેને સોંપવાનો અખત્યાર છે કે શી રીતે?

કાઠ બાળકની માને તેની વાલી નીમી શકાય છે.

ક—કાઠ પણ પુરુષને પોતાની બાળક દીકરીનું વાલીપણું જે તે બાળકની મા તેની ઓરત હોય તો તેને સોંપવાનો અખત્યાર છે. આ મત જુદા જુદા પ્રમાણ જૂત આધારો મંજૂર કરેલો છે, અખત્યાર કરીને બહિષ્કાર બાબતના પ્રકરણમાં હિદાયત કરેલો છે.

દાખલો ૪.

પ્ર—બીજી રીતે હરેક પ્રકારે મુસલમાની કાયદાના ઠરાવોને અનુસરતું લીસ માત્ર તે જથ્થાને માટે આપેલું હોવાના સખખથી, અથવા તે લીસ કરનારના તથા તેના જે વારસે તે મંજૂર રાખ્યું હોય તેના મરાણના સખખથી તે રદ કરતું જોઈએ કે શી રીતે?

મુદત ન બાંધી હોય અથવા કાર કરનાર પક્ષકારોમાંથી એ કાદ ગુજરી ગયા હોયતો લીસ રદ કરવાને તે બસ છે.

ક—જો કે બીજી રીતે હરેક પ્રકારે એ લીસ મુસલમાની કાયદાના ઠરાવોને અનુસરતું હોય તો પણ તે જથ્થાને માટે આપ્યાની હકીકત, અને એ લીસ આપનારનું મરાણ એ નેમાંના ગમે તે બનાવ અલાયદા એ લીસ રદ કરવાને બસ છે, કારણ કે બધા લીસોમાં મુદત બાંધવી એ એ કરારની એક અવધ્ય જરૂરની સરત છે, અને તે અમલમાં રહેવાને તે મુદત પુરી થતાં સુધી કાર કરનાર બંને પક્ષકારની હયાતી ખામુસ અગત્યની છે.

દાખલો ૬.

પ્ર—એક માણસે મરતી વખતે પોતાની ઓરતની તથા પોતાના જ માઈના ભાઈની પોતાના બાળક દીકરા તથા દીકરીની જાતમિલકતની સંભાળ રાખવા નેમણુંક કરી, દીકરો છ વરસનો હોય તો, અને દીકરી રૂકત બેજ વરસની હતી, એ નાહાની ઊમરનો દીકરો કેટલીક જંગમ મિલકત વસુલ કરવાને એક પરાયા સખસ ઉપર દાવો બાંધે છે. ત્યારે આ નાહાના છોકરાએ બાંધેલો દાવો કાયદા પ્રમાણે ચાલી શકે છે કે નહીં?

ક—ગુજરાતની ઓરત તથા જમાઈના ભાઈએ કરેલી અરજ ઉપરથી એમ જણાય છે કે ગુજરાતે તેના બાળક છોકરાની સંભાળ રાખવાની સુપરત તેમને કરી છે, અને એ છોકરાંઓના ગુજરાતને માટે પોતાનીતમામ મિલકત ટ્રસ્ટમાં તેમને હવાલેકરી છે એટલામાટે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે હરેક રીતે તેઓ ગુજર

નારના અત્યુપત્ર લેખ ચલાવનારા છે; અને શુરહી વિકાસ થામાં ઠગવ્યું છે કે, —“જેને બાપે પોતાના કુટુંબ તથા પૈમાનો વ્યવસ્થાનિકાર સોંપ્યા હોય તે તેના અત્યુપત્ર લેખ ચલાવનાર છે.” ચોગ્ય રીતે નીમેલા મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનારને દીકરાનો તાલી ગણવો જોઈએ. એ વાત વિડાયાના એક વાક્ય ઉપરથી માલુમ પડે છે, —“નાહાના છોકરાનું વાલીપણું કાબદાસર રીતે પ્રથમ તેના બાપનું છે, પછી તેના મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનારનું, અને પછી તેના બાપના બાપનું છે.” તમારા છોકરા ઉપરના હુકમે સારૂ જે વાલીઓએ એકઠા રહી, અથવા દરેકે જુદા રહી કરેલા દાવો કાયદા પ્રમાણે ચાલી શકે છે. ઉપર કહી ગયેલા પ્રમાણ ભુત આધાર મુજબ, —“જો કોઈ માણસ જે સખસોને પોતાના મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનારા નીમે તેો મન્નારની પ્રતિક્રિયા કરવાના ઇચ્છા તેનો હુક સાચવવાને દાવો બાધવાના કામ રાખાય તેઓને નાંખા નાંખા કામ કરવાનો હુક નથી.” આ કામમાં કરેલા દાવો વાસ્તવિક છે કારણ કે, બંને મૃત્યુપત્ર લેખ ચલાવનારોએ સામેલ રહીને નાહાની ઉમરના છોકરાએ કરેલા દાવાને પુષ્ટિ આપી છે.

પોતાના વત્તી
આ પૈકી એક
વાલીની મંજૂરીથી
નાહાની ઉમરના છોકરા
દાવો કરી શકે છે

પ્રકરણ. ૮

ગુલામગરી બાબતના અભિપ્રાય.

કાબલો ૧.

પ્ર—એક મુસલમાનને રાજ્ય કરતા સતાએ કંટલાક બળવાઓર હીંકુણને તામે કરવા મોકલેલો, તે મુસલમાને તેમના ઉપર ફતેહ મેળવી તેમની ટુકડીમાંના કંટલાકને પકડી કંદો કર્યા. તે કંદો દીઓમાં એક નાહાની વયનો છોકરો હતો જેને તેણે પોતાના ગુલામ કર્યો, અને પછી તેને મુસલમાની ધર્મના મુજબત્વો સીખવી તેને પોતાના દીકરા કાબલ કત્તક લાધો, અને તેની કેળવણી તથા બીજી બાબતોમાં બાપની પેઠે તેની સંભાળ રાખતો હતો. તથા તેના ઉપર ધ્યાન આપતો હતો ત્યારે ઉપર કંદો

હા સખરાના દીકરા દાખલ આ પ્રમાણે કબુલ થયેલા છેકરો કાયદા પ્રમાણે તેના ગુલામ ગણી શકાય કે કેમ?

ગુલામનો છુટકારો કેવા સાધનાથી ગર્ભિત ગણાય.

૩—એ છેકરાને કાયદાસર રીતે ગુલામગીરીમાં ઊંતારેલા હતો એમ આપણુ કબુલ કરીએ (જે વાત સવાલ ઉપરથી કોઈ રીતે સ્પષ્ટ દેખાતી નથી) તો પણ જો એ મુસલમાને તેને પોતાના દીકરા દાખલ કબુલ કર્યો હોય, અને એ પ્રમાણે એને જાહેર કર્યો હોય, તો પછી એ પ્રમાણે જાહેર કરનાર સખસનો ધરા દા એવો ન હોય તો પણ તે છેકરો સ્વતંત્ર થશે. જો કોઈમાણસ એમ કહે કે “આ માહુરો દીકરો છે” ઇઆ “આ મારી દીકરી છે” તો અલમત ધરાદાની સાબેતી વગર છુટકારો મિલક થાય છે, તેનું કારણ એ છે કે આ વેળા તેના શોકસ અર્થ કરતાં લાગું પડતું નથી, તેથી તેના લાક્ષણિક અર્થમાં છુટકારા ના તેમાંથી અર્થ થાય છે. એમ માનવું જોઈએ, પછી એ વેળા એસનારનો ધરાદા જોઈએ, અને તેના છુટકારો એક વખત સ્થાપીત થયા પછી કોઈ પણ ફેરીયતે તે ફરીથી પાછો ગુલામ ગીરીમાં આવી શકતો નથી, મનુષ્ય જાત ઊપરની મિલકતનો તેના છુટકારાની સાથે અંત આવે છે; છુટકારો માસકી રદ કરે છે. કેમ કે, માણસની મુળ ઊંતપતિમાં માણસ મિલકત નો ચોખ્ખો બાબત દાખલ ગણાય એવો ધરાદા રાખવામાં આવેલો નહોતો.

દાખલો ૨

પ્ર—કેવા પ્રકારના ગુલામો રાખવા મુસલમાની કાયદાથી છુટકારો?

૪—અથા માણસો જન્મથી સ્વતંત્ર અને આપ અખિતઆર છે, અને આસ્તિકની હકમત અને સત્તામાં એવા દેશમાં વસનાર ના સિતકે શીવાય કોઈ માણસ મિલકતની બીજ થઈ શકતો નથી. કે બળનો આ હક જે મુસલમાનો હરબીજ (એટલે ધર્મની સામે લડનાર નાસ્તિકો) ઉપર રાખે છે તે હક ઈસ્ટીલા થી મળે છે, ઈસ્ટીલા એટલે હથોળીનારના બગથી મિલકતની કાઢી પણ બીજ જલન તાલે કરવી એટલા માટે મુળ માસકી હક ને એક માણસ બીજ ઉપર ધરાવે તે માત્ર ઈસ્ટીલાથી જ મેળવવાના છે, અને પ્રથમ જાગે તેના હક ખરીદીથી, બક્ષિસ થી, અથવા વારસાથી મેળવી શકતો નથી. એટલા માટે જ્યારે

કાંઈ ઈલામ હુથીઆરના બળ વડે નાસ્તિકોથી વસેલા રહે
રોમાંનું કાંઈ શહેર તાજે કરેતો તેમાંનાં જે લોકો બંધીનાન થા
ય તે તેની હકનો મિલકત થાયછે, અને તેને તે લોકોને મારી
નાખવાની, અથવા તેમને ગુલામ કરવાની તથા ગાઝીઓમાં
(એટલે કે તેલું કરનાર રોલનરો મુખ્યતવે કરીને જ્યારે નાસ્તિક
કો સાથેની લડાઈમાં કેતું મેળવી હોય ત્યારે) તેમને ગુલામ
દાખલ વેદેથી આપવાની શતાછે, અથવા યુસલમાની દેશમાં
તેમને છુટા ગુધી તેમની પાસેથી માથા ફીક વેરે લઈ શકેછે.
જો તે તેમને ગુલામ કરેતો તેઓ મિલકતની કાયદાસર બાબત
થાય છે, અને વેચાણ બક્ષિશ અથવા વારસાથી તે બીજાને
આપી શકાયછે. પણ જો કેદ કર્યા પછી તેઓએ ધર્મ (ઇસ્લા
મ) માં જાય તો તેમને મારી નાખવાની શતાનો તેથી અટકા
વ થાયછે, જો કે તેમાં ગુલામતો જરૂરી રહેશે, કેમકે ગુલામ
ગીરીકુમળ નાસ્તિકપણાનું પરીણાગછે, તેથી આ પાછળના ધ
ર્મતરથી પેદાશની જે ગુલામગીરીની સ્થિતિને પાત્ર તે સ
ખજાને રીત પ્રમાણે ઈસ્લીમાંથી કરવામાં આવેલોછે તે સ્થિ
તિમાં ફેરફાર થતો નથી, પણ જો ઈસ્લીમાં સ્પષ્ટ રીતે
સ્થાપીત થાય તોજ આ ઉપરથી એ ખુલુછે કે એજ નીયમો
બંને જાતીના (સ્રી તથા પુરુષ) ગુલામોને લાગુ પડેછે. પછી
ઇલામ અથવા આઝીઝી. જેમને વહંચાણુ વખતે ગુલામો
લાગે પકડા મળ્યા હોય તે જો ગુલામો વેચીદ, અથવા આ
પીદ, અથવા જો તેઓ વારસાથી બીજાની મિલકત થાયતો
તેવે પ્રજાજે તેવો ખરીદ, બક્ષિશ તથા વારસો, એ રીતે ત્રણ
જુદા જુદા વરગના ગુલામો થાય છે જો કાંઈ ગુલામહીને તે
ના કાયદાસર ધણી ઇઆ શોક શિવાય બીજા કોઈથી ફરજ
ક થાય, પછી તે બાપ સ્વતંત્ર માણસ હો કીંવા ગુલામ હો
અને ' ની તે એજ શોકનો ઇઆ બીજા કાંઈ સખસનો ગુલા
મ હો તો આવા હરકાઈ હીસ્સામાં આ ફરજક ગુલામગીરી
ને પાત્રછે; અને આ ફરજક આજઝાદ એટલે કે કુદુખમાં
જનમેલાં કહેવાયછે; પણ જો એ છોકરાં હકદાર માલીકના ખુ
લી રીતે મનાએલાં અને કબુલ થએલાં ફરજક હોયતો પછી
તે સ્વતંત્ર છે અને તેમની મા (તેણીના શોકના પેટના ફરજ

જે જુદીજુદી
રીતોથી ગુલામ
ગીરી ઉત્પન્ન થા
યછે તે રીતો.

દેહવાથી) તે પણ તે શક ગુજરી જાય ત્યારે સ્વતંત્ર થાય છે અને આ નિયમ તેમના તમામ વંશજોને ઠેક પેઠી દર પેઠી છોકરાં સુધી લાગુ પડે સ્વતંત્ર પુરૂષ તથા સ્ત્રીઓમાં કુદાળ ના વખતમાં તેમનાં છોકરાં વેચવાનો રીવાજ ઘણો અચોગ્ય અને ગેરવર્જ્ય છે, કારણ કે તે રીવાજ ઉપર કહેલા પારણ્ય શો સારૂ વિરૂધ્ધ છે, એટલે કે, ધર્મની સામેની લડાઈમાં પકડાએલા નાસ્તિક રીવાય કોઈ માણસ મિલકતની બાબત થઈ શકતો નથી. ત્યારે જે માણસ કાયદાસર રીતે સ્વતંત્ર છે તે જોઈ પણ કારણથી મિલકતની બાબત થઈ શકતો નથી; અને જ્યારે તે છોકરાઓ તેમના બાપની, મિલકત નથી ત્યારે એ છોકરાઓના તમામ વેચાણ ઇલા ખરીદીઓ, ગેર કાયદા સર મિલકતની ખીલ કોઈ વસ્તુના વેચાણ ઇલા ખરીદીની પેઠે ના મંજૂર છે. વળી કોઈ સ્વતંત્ર માણસ પોતાની જાતને વેચેલી તે પણ ગેર વ્યાજબી છે, પછી ગમે તો કુદાળને લીધે હો, કીવા પોતાથી ન વળી શકે એવા કરજના દબાણને લીધે હો. કેમકે કુદાળનો વખત હોય તો ભુજે મરતાં માણસ મઠાં ખાઈ જીવી શકે છે, અથવા પોતાના ગુજરાતને સારૂ જેની જરૂર હોય તે ચોરી ભાગી શકે છે, અને દબાએલો દેણદાર કાંઈ દંડ કે સજાને પાત્ર નથી. ઘણા ખરા મુસલમાન દેશોમાં **ઈથીઆપીઆ** ન્યુઆઆના રહેવાશીઓ તથા બોઝ હબશી લોકોને ખરીદ કરવાનો તથા વેચવાનો રીવાજ જે ચાલે છે તે રીવાજ કેમ પડ્યો તે વીશેની મુખ્ય અથવા તપસીશ વા ર હકીકત હમને મલુમ નથી; પણ રૂખીતા કારણો એ છે કે કાંતો હબશી લોકો પોતે પોતાના ફરજ દો વેચે છે; અથવા મુસલમાન, જે ખીલ જાતના લોકો દગલબાજી તથા પહાંચથી તેમને ક્રેડ કરી લે છે; અથવા દરીઆ કીનારેથી છુપી રીતે તેમને પકડી લે છે. પરંતુ આવે પ્રસંગે તેણા ગુલામ નથી, અને એ દસા માટે તેમનું વેચાણ તથા ખરીદી વાસ્તવિક નથી. પણ જે કોઈ મુસલમાન લરાકર **ઈનામ**ના હુકમથી તેમના દશ ઉપર ચઢઈ કરી હથીઆરના જરથી તેમને લઢાઈના કુદી કરે તો પછી તેણા કાયદાસર ગુલામો છે; પણ એવી સરતે કે જે એ હબશીઓ નાસ્તિકના અખત્યાર તથા રાજ્ય નીચેના સુલકના

રેહેવાશીઆ હોય, અને જેમાં મુખલમાનને તેના પોતાના કાયદાનો પુરે પુરો લાભ તથા રક્ષણ મળવાનો હક ન હોયતો આ દશમાં છોકરાંઆને ઘણી લાંબી મુદત સુધી, જેવી કે શીતેર એંશી વરસની મુદત સુધી, તેમના મા બાપ પાસેથી ભાડે લેવાનો, અને આ બાહાને તેમને તેમજ તેમના પેઢીધર પેઢી છોકરાંને ખાનગી (ઘરના ગુલામ) ના નામથી ગુલામ કરવાનો રીવાજ જે ચાલેછે તેના સખંધમાં નીમિત્તા કાયદા લાગુ છે. મા બાપે તેમનાં છોકરાંને નોકરી કરવા બીજાને ભાડે આપવા તે કાયદાસર અને વાજબીછે; પણ જ્યારે એ છોકરૂં સમજાણની ઉમરે આવે ત્યારે આ ભાડાનો કરાર રદ થાયછે, કારણ કે તે વખતે બાપ પાણાનો હક બંધ થાયછે. પણ કોઇ સ્વતંત્ર માણસ જે સમજાણની ઉમરે પોહોચેછે, તે બીજાના નોકરી કરવાનો કરાર કરી શકેછે, પણ શીતેર વરસ નેટલી ઘણી લાંબી મુદત સુધી નહીં, કેમકે આપણ એક માત્ર બાહાનુંછે, અને મનમાં એજ ગુલામગીરીનો હેતુ હોયછે, પરંતુ એ સ્વતંત્ર માણસને નીચેની બે જાતની કેફીયતમાંથી હરકોઇ જાતની કેફીયતે ભાડાનો કોઇ પણ કરાર તોડવાની છુટછે,—પેહેલું, આવા પ્રકારના કરારોમાં નોકરી ઉપર ભડે રાખેલા સખસને ભાડાના મુસારા દાખલ નાણાં, લુગઠાં. તથા ખોરાકીના બદલો મળવાનો રીવાજછે; એટલા માટે જે દીવશ કોઇ નોકરને આવી રીતનો બદલો મળે તે દીવશને માટે નોકરી કરવા તેની ફરજ છે. પણ તે રીવાજ નહીં, બીજું, ભાડાના કરારનો સરવમાં એ જરૂરનુંછે કે નફાનું વળતર ભાડાના મુસારા પ્રમાણે હોવું જોઈએ, અને આ ધીમે ધીમે અને વમત ગા રીવાજ નફા થઈ શકતું નથી એટલા માટે ભાડાનો કરાર ભાડાના મળેલા મુશારાના બદલામાં ખરેખર કરેલી નોકરી અથવા આપેલા કાયદા પ્રમાણે પુણી અને પુરેપુરી રીતે પુરો કરી આપેલો થાયછે, અને એટલા માટે મુજ કબુલ થએલા મુતના કોઇ પણ ભાડે રાખેલા સખસને એ કરાર રદ કરવાની છુટછે. પરંતુ જમીનના ઈજારા વાગરેના જેવા જુઠા પ્રકારના કરારોમાં એ નહીં આસે એવું અને જરૂરનુંછે કે ઇજારદારને એવા સત્તા નહીં હોવી જોઈએ પણ આવે બહાને લાંબી મુદતના ના

કરીના બાકાના કરાશે, તથા સ્વતંત્ર માણુશોને દાસપણા તથા ગુણમગીરીને સ્વામિન કરવા કુબટ રીવાજ ઉપર આવતાં તેનો ઓછો ઉપયોગ થતો અટકાવવાને બંદોબસ્ત કરવાની અગત્ય માલુમ પડેછે, એટલા માટે સ્વતંત્ર અને બાકાના બંધા કરાશેમાં નોકરીની મુક્તની હદ બાંધી એક મહીનો, એક વરસ, અથવા ધરમાદાના ઇન્તરાની પેઠે ઘણું ત્યારે ત્રણ વરસ, કરાવવા. વળી જે સ્ત્રીઓ નાડીઓના જોડા રખેછે. તેઓમાં છોકરીઓ તેમના મા બાપ પાશ્વથી વેચાથી ભેવાનો, અથવા એ છોકરાંઓની પોતાની સાથે પરબારો કરાવ કરી વેચાથી ભેવાનો રીવાજ છે. આવી ખરીદાતું જેર કાયદાસર પાછુંછે તે રીવાજ આ રીવાજથી ઉત્પત્ત થતું બીજું પણ એક જુખ છે. તે જુખ એ છે કે એ છોકરાંઓને બીજાઓને સારૂ નામવાતું તથા ગાવાતું શીખવવામાં આવેછે, અને વળી તેઓને વેચ્યાઓ બનાવવામાં આવેછે, આ બંને કામો ઘણાંજ જેરવ્યાજબી છે, અને કાયદા તેને માટે ખવડ મના કરેછે.

દાખલો ૮.

પ્ર—**દીનદારખાંન** (વાદી) નો બાપ એક હાંદુ હોતો જેણે આ ધવારીના વરસમાં તંગીને લીધે પોતાના દીકરાને **યુક્તખાંન** તથા **મસુમાત અસાલત** ને વેચ્યો, કે જેમની મિલકત ઉપર (મતાવાદી) ગુલામ **હુસેનખાંન** દાવો રાખે છે. ત્યારે આવા વેચાણથી **દીનદાર ખાંન** કાયદાસર રીતે ગુલામ થાય છે કે નહીં!

સ્વતંત્ર માણુ
સને કાયદાસર
રીતે ગુલામ દા
ખસ વેચી શકા
ય નહીં.

જ—માણુશની મુળ સ્થિતિ સ્વતંત્રતાની છે તેથી કોઈ પણ માણુશ હિંદુ કે મુસલમાન મોઢવારીના વરસમાં તંગીને લીધે પોતાને વેચેલો હોવાથી કાયદાસર રીતે ગુલામ થઈ શકતો નથી આથી વિરુદ્ધ મત માત્ર ઘણા નબળા પ્રમાણુલુ આધારોમાં ખતાવેલો છે આવા વેચાણથી ગુલામગીરી ખતમ નથી એ ખરેખરો અભિપ્રાય છે.

દાખલો ૪.

પ્ર—કાયદાનો એ એક સારી રીતે પ્રસિદ્ધ નિયમ છે કે સ્વતંત્ર માણુ સો કોઈપણ કાયદાસર વેચી શકાય નહીં; તો પણ એ એક સામાન્ય રીતે અંગિકાર થયેલો અભિપ્રાય માલુમ પડે છે કે સંકટ

તથા મુશકેલાઈના વખતમાં મનુષ્ય જાતને વેચવી અથવા ખરીદવી એ ઉચિત છે. ત્યારે આ પાછળના અભિપ્રાયને સારું કાંઈ કાંઈ યદાસર આધાર છે કે નહીં ?

જે કો એક એ એક બાજુના અંગિકાર થએલો અને ખરે ખરી મત છે કે સામાન્ય રીતે બોલનાં ખરીદ કરવાથી મનુષ્ય જાત ઉપર માલકી પણનાં હક મળતો નથી, તોપણ કેટલાક પ્રમાણુ ત આધારના ગ્રંથોમાં, જેવા કે **ઈનાયાત**, **અખીરા** તથા **મોહીતમાં ઈનામ મહુમદની** દંતકથા દાખલ એમ ઠરાવેલું છે કે માણસ મુશકેલાઈ તથા સંકટના વખતમાં જે વખતે લેણુદાર તરફનું બાજુ દબાવેલો હોય તે વખતમાં પોતાની સ્વતંત્રતા વેચવાને મુખત્યાર છે. નીચેના **ઈનાયાતમાંથી** લીધેલો ધનતે બાબ છે:—“એક સપ્તમે **ઈનામ મહુમદ**ને સ્વાલ કરી દુકાળથી મરી જતો હોય તે વખતે સ્વતંત્ર માણસની સ્વતંત્રતા વેચવા બાબત તેના અભિપ્રાય પુછ્યો, તેણે જવાબ આપ્યો કે સદરકું મુજબની હકીકત હોય ત્યારે સ્વતંત્રતા વેચવી એ ઉચિત છે, પણ બીજે પ્રસંગે નહીં:—આવી હકીકતે સ્ત્રીને ખરીદ કરનારના ઉપપત્તિપણના હક બાબત તેને બીજે સવાલ કરવામાં આવ્યો; તેણે જવાબ આપ્યો કે ઉપપત્તિ પાછું કાંઈ યદાસર છે, અને એ સ્ત્રીને પેટ થયેલા ફરજાંદનું બાપ પણ એ ખરીદદારમાં સ્થાપિત થાય છે, અને આ ખરીદદાર એ સ્ત્રીને કોઈ ત્રીજા શખ્સને વેચે તો તેનું પણ તેજ રીતે થાય.” **અખીરામાં** ઠરાવેલું છે કે,—“કોઈ એક સ્વતંત્ર માણસ જે વખતે પોતે નાણાની તંગીમાં છે, અને તેના લેણુદાર તેના લેણુની ઊંચતાણી કરી તે વસુલ કરવાને સખત અને ફરજ પડે તેવા ઇલાજે લે તે વખતે પોતાની સ્વતંત્રતા પોતાની મેજે આપ ખુશીથી વેચવા મુખત્યાર છે” વળી **મોહીતમાં** પણ લખ્યું છે કે—“માણસને જે ફરજ હોય તે ફરજ વાળવાનું બીજું કાંઈ સાધન ન હોય, અથવા જ્યારે તે એવા સંકટમાં આવી પડ્યો હોય કે પોતાને જીવ બચાવવાને પોતાની સ્વતંત્રતા વેચવાની તેને જરૂર પડે, અથવા દુકાળના વખતમાં જે વખતે તેને કોઈલું માંસ અથવા મનુષ્યનું માંસ ખાવું પડતું હોય, અને આવી દશામાંથી નીકળવાને માણસે પોતાનો જાતને ગુલામ ગીરી

માં વેચવી વધારે સારી હોય તે શીવાય માણસે પોતાની સ્વતંત્રતા વેચવી એ કાયદાસર નથી. આ કારણથી લોકો **જેમના જે** ના વખતમાં પોતાની સ્વતંત્રતા વેચતા હતા.” ઉપર ખત્રી વેલા **મોહીત** તથા **ઝખીરા**માં આવેલા પ્રમાણ જુત આ ધારે, અને **ઈનાયા** માં જણાવેલા **ઈમામ મહમુદ** ના દંત કથાના મત પ્રમાણે એ સામાન્ય રીતે કબુલ થએલું કે કે ઘણા સંકટની વખતે સ્વતંત્ર માણસો તેમની સ્વતંત્રતા વેચવાને મુખ્તી આપે છે.

જાખલો ૫.

પ—**ઈનાયત હાકાહ**ની મિલકત ગુજરનાર માલીકથી કેળવણી અપાએલા **વાસીલ બેગ**ની વિધવાને જાય છે કે શી રીતે ?

કાંઈ પણ પ્રકારના મિલકત ના વારસો મલી શકતો નથી.

જ—એમ માલુમ પડે છે કે **વાસીલ બેગ** ગુજરનાર માલીકનો દીકરો નહોતો પણ કાંઈપણ સગપણના સમંધ વગર તે માત્ર એ કે પોતાનો પસંદ કરેલો માણસ હતા, અને નાણાની રકમ આ પી તેણે તેને વેચાતો રાખેલો હતો. એટલામાટે ગુજરનાર માલીકે મુકેલી મિલકત કાયદા પ્રમાણે **વાસીલ બેગ**ની વિધવાને જતી નથી. **મુજમા-હીલ અરકત**માં વારસો મળવાની હરકતો વીશે વિવેચન કરતાં લખેલું છે કે,—“ગુલામગીરી વારસો મળવાને એક હરકત છે; અને પછી આ દાવાદાર સ્વતંત્રતા જેવી કાંઈ પણ નિશાની રહીત એણે ગુલામ હોય કે પછી તે થોડાક છુટકારો પામેલો હોય, જેવા કે માફવાળો, પરવાના વાળો, કે ફરજવાળી મા, કે **અયુ હનીશ** પ્રમાણે તેના અર્ધ માલીકે છુટો કરેલો તો તેથી આ બાબતમાં કાંઈ તફાવત પડતો નથી.”

જાખલો ૬

પ—એક વેશ્યા વીસ રૂપૈયા આપી બીજી સ્ત્રીની દીકરીને ગુલામ જાખલ ભાડે રાખે છે, અને પોતે જેવું કામ કરે છે તેવું કામ તેની પાસે કરાવે છે. ત્યારે એ કાર્ય કાયદાસર છે કે શી રીતે ?

કાંઈ બાળકને નાહાનપણમાં તેના મા આપે ગુલામ જાખલ આ

જ—કાયદા પ્રમાણે (એ કામના રૂપ ઉપરથી માલુમ પડે છે તે મુજબ) આ કાર્ય ઉચિત નથી, કારણ કે મા બાપનો તેમના છોકરાં ઉપરનો અખત્યાર તે છોકરાં નાહાનાં હોય ત્યાં શુધી પોતા

એ છે, અને તેઓ પુખ્ત ઉમરનાં થયા પછી તેમની જાત ઇસ્લામિશ્વરના વ્યવસ્થાધિકાર તેમના હાથમાં નથી; પરંતુ હાલના કાબજામાં એમ જાણાય છે કે માણે પોતાના માત્ર છ વરસની ઉમરના ફરજાને નેત્ર વરસ સુધી ગુલામગીરી કરવા ભાડે આપ્યું. હવે પુખ્ત ઉમર જેની છેવટની હદ (કાયદા પ્રમાણે પંદર વરસની છે તે) પછી મા બાપને તેમના છોકરાઓના સંબંધમાં કાંઈપણ વ્યવસ્થાધિકાર નથી. એટલા માટે આવી કેફીયતે આ નેત્ર વરસ સુધી ભાડે આપું એ સ્વિકાર કરવા જોગ નથી. પ્રમાણ ભુત આશ્ચર્યના અંશોમાં એમ જાણાય છે કે જો કોઈ સખસને તેના નાહાનપણમાં તેના મા બાપે ભાડે આપ્યો હોય તો પુખ્ત ઉમરે આવ્યા પછી એ નોકરીમાં જરૂરી રહેલું, અથવા ગુલામગીરીમાંથી છુટો થઈ પોતાના મા બાપે કરેલો કરાર રદ કરવો એ તેની મરજી ઉપર છે. વળી વેશ્યાની રહેણી ઘણી જ દોષપાત્ર છે, અને વેશ્યા પોતાની રહેણા પ્રમાણે આજીવ બાજને ભાડે રાખે એ કદી સહન ન થઈ શકે. ઉપરના મતને સારૂ નીચે મુજબ પ્રમાણ ભુત આધારો છે:—

૧. શાહીમાં જોવારો કરેલા તહકીમમાંથી લેધેલો ઇતતજાબ,—"બાપ, દાદા, તથા માવરોને તેમના બાળકને ભાડે આપવાની રજા છે, પણ એ બાળક જ્યારે પુખ્ત ઉમરનું થાય ત્યારે એ કરાર કાયમ રાખવા અથવા રદ કરવા તે બાળક મુખત્યાર છે." એવીજ રીતે વગી વાલીઓ બાબતના પ્રકરણને છેડે **૨. શાહીમાં** જોવારો કરેલા તહકીમ ઉપરની **ટાંનખુઆ** નામની કમેન્ટીના ત્રેવીસમા પ્રકરણમાંથી લેધેલો ઇતતજાબ,—"જ્યારે કોઈ નાહાની ઉમરનો, છોકરો કરારની મુદત સમજી શકે તેવો હોય ત્યારે જ એ કરાર પોતાની જાનના સંબંધમાં હોય તો તે કબુલ ઇચ્છા ના કબુલ કરવા તે મુખત્યાર છે, પણ જો તે કરાર માત્ર તેની મિલકતના સંબંધમાં હોય તો તે રદ કરવા તે મુખત્યાર નથી, તેમજ તેના સગીરપણામાં કરેલો વેચાણનો કરાર પણ તે રદ કરી શકતો નથી."

ડે આપેલું હોય તો તે બાળક પુખ્ત ઉમરનું થઈ પોતાની સ્વતંત્રતા પાછી લેઈ શકે છે.

કાબજો ૭.

પ્ર—એક માણસને પોતાની આરાતના પેટનો, અને એક બે ઉપપ

ત્નીએ જેમની સાથે તેનું લગ્ન થયું નથી તેમના પેટમાં કબી હો છે. આ ઉપપત્નીએ ગુલામડીઓ હતી, પણ એ ગુલામડીઓ સદરહુ સખમની માલીકીની, કે બીજાની માલીકીની હતી એ સ્પષ્ટ નથી. સવાલ એ છે કે એ ઉપપત્નીઓના ફરજ દ તેમના આપના ગુજરી ગયા પછી તેની મિલકતનો વારસો લેઈ શકે કે કેમ?

વગર પરણેલ ની બીજાની ગુલામડીના પેટ થી થએલાં છે. કરાં અને રસ છે અને તે તેણીના માલીકની મિલકત વધે.

પણ આપની પોતાની વગર પરણેલની ગુલામડીના પેટના છોકરાં આરસ છે.

જ-જે ઉપપત્ની બીજાની ગુલામ હોય અને જેની સાથે આપનું લગ્ન થયું ન હોય તેને પેટ થએલાં છોકરાં તેની મિલકતનો વારસો લેવા હકદાર નથી, અને તેનું કારણ એ છે કે તેઓ જાર કર્મની પેદાર હોવાને લાઈ તેઓનું બાપપણું એ સખસમાં સ્થાપિત થઈ શકતું નથી, અને બીજા એ કે બીજા સખસની ગુલામડીને પેટ થએલાં છોકરાં તેણીના શેઠની મિલકત છે, અને આવી હકીકતને લીધે એ મિલકત ઉપર તેમનો કાંઈ પણ દાવો પોહોચી શકતો નથી, કારણ કે ગુલામગીરી વારસો મળવામાં એક હરકત છે. જો એ ઉપપત્ની આપના માલીક પણાની ગુલામડી હોય, અને તેને પોતાને અથવા તેની માને નાસ્તિકના મુલકમાં કેદી કરવામાં આવી હોય અને યોગ્ય રીતે ગુલામગીરીને આધીન કરવામાં આવી હોય તો લગ્ન વગરના સખધ કાયદાસર છે, અને તેના ફરજ ઉપર એ બાપ દાવો રાખતો હોય તો તે ફરજનું બાપપણું તેનામાં સ્થાપિત થશે, અને તેના ગુજરી ગયા પછી વારસામાં હિસ્સો મળવાને હકદાર થશે. પણ જો તેને ઉપર પ્રમાણે નાસ્તિકના મુલકમાં કેદ પડી યોગ્ય રીતે ગુલામગીરીને આધીન ન કરવામાં આવી હોય તો આવી ઉપપત્ની ગુલામ એ શબ્દના કાયદાસર અર્થમાં ગુલામ નથી, અને પરણ્યા વગર તેની સાથેનો સખધ કાયદો વિરૂધ્ધ છે. તેમજ તેના ફરજનું બાપપણું એ બાપમાં સ્થાપિત થશે નહીં, કારણ કે બાપપણું સ્થાપિત કરવામાં એ એક જરૂરી સરત છે કે તેઓ ધણી અથવા બ્રહ્મણી હોય. જો એ ધણી અથવા બ્રહ્મણી કતો અથવા ઉચ્ચ હોય છે. જે સ્ત્રીના ફરજનું બાપપણું ધણી તરફના કાંઈ પણ દાવા શિવાય બ્રહ્મણીમાં સ્થાપિત થાય છે, અને તેના ના પાડવાથી ના કબુલ ન થ

હ રહે તે પેઢલા પ્રકારની ઔરત છે. ગુલામઝી કે જેના ફરજ દા નું આપણું આપ તરફના દાવા વગર આપમાં સ્થાપિત થતું ન થો, તે બાબત પ્રકારની ઔરત છે. વારસાનો હક આપણું સ્થાપિત થતા ઊપર આધાર રાખે છે; એટલા માટે આવી ઉપરિત આના ફરજ દા વારસ નથી.

દાખલો ૮.

પ્ર—એક મુસલમાનની એક ગુલામઝી (જેના ઉપર તે મુસલમાનને વારસામાં હક મળેલો હતો) બીજા સખસના ગુલામને પરણી અને એ બને ધણી ધણીઆણીએ ગુલામઝીના માત્રીકના ઘર માં રહ્યા જે ઠેકાણે ધણી ધણીઆણી દાખલ સંગ કરવાથી તે ગુલામઝીને ફરજ થયાં મરદ ગુલામના માત્રીકે લગ્ન ક્રિયા ઉપર દખ રેખ રાખી હતી અને કન્યાની માને દમ્પુર મુજબ જે આપવાનું તે સુધાંતનું તે વખતે થયેલુ તમામ ખર્ચ તેણે જોડી વાળ્યુ ત્યારે એ લગ્નથી થયેલાં ફરજ દા ઉપર માલકી હક મળવાને એ ગુલામઝીના માત્રીકનો હક છે કે ગુલામના માત્રીકનો હક છે? વળી એ ગુલામઝીનો ના પોતા પાણુ પોતાની દીકરીના જે સખસ માત્રીક છે ન સખસનો ગુલામઝી તો તેને કાંઈ પાણુ નાણાનો નજરાણો લેવાનો કે તેની દીકરીને પરણાવવાનો હક છે કે શો રીત?

જ—ઉપરની કેસીયને ગુલામઝીની માને પોતાની દીકરીના લગ્ન ખર્ચ નાણાનો કાંઈ પાણુ નજરાણો લેવાનો, કે પોતાની દીકરીને પરણાવવાનો હક નહોતો એ કારણ પુરો અને બંધન કારક થવાને ગુલામઝીના માત્રીકની તેમાં મંજુરી નોંધએ. પાણુ તેની સખસિત હતી એમ અનુમાન થાયછે, કેમકે એ લગ્નનો ખર્ચ મળતાં, તે કોઈ રીતે તેના સામે થયો નહી, અથવા તે પુણુ થવા વીસે વાંધો લાખો નહી; એ ગુલામઝીના માત્રીકને એ લગ્નના ફરજ દા ઉપર પુરે પુરો હક છે, અને મરદ ગુલામના શેઠને કાંઈપણ કાયદાસર હક નથી.

દાખલો ૯.

પ્ર ૧—જો કોઈ ગુલામઝી જેને તેના માત્રીકે ખરીદ કરેલીછે, તેને પેટ ફરજ થાય તો મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એ ફરજ તેના

મરદ અને એ રત ગુલામના પરણેતથી થયેલાં ફરજ દા ઔરત ગુલામના માત્રીકની મિલકત છે.

માની મિલકત ગણાવ, કે તેની માના સેઠની તે મિલકત ગણાય. ?

ક ૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ગુલામ એ શબ્દ જે સખસ પ્રતિપક્ષિ મુસલમા પકડાઇને કોઇ મુસલમાનની મિલકત થયો હોય, તે સખસને અથવા આ પ્રમાણે પકડાએલા કેલોઓનાં ફરજદારને લાગે છે. આ રીતે પકડાએલી સ્ત્રીઓનાં છોકરાં તેમનાં શેઠનો મિલકત છે. **સુરહી વિકાયા, હિંદાયા,** તથા બીજા પ્રમાણુઓ આધારોમાં લખેલું છે કે,—“ગુલામગીરીમાં તથા છુટકારામાં માની પાછળ તેનું પેટ છે”

સામાન્ય રીતે ગુલામકોના ફરજદાર વંશી.

ક ૨—કોઇ પણ મનુષ્ય જાતના માણીને વેચવું, કે ગીરી મુકવું એ કાયદા પ્રમાણે છે. ?

ક ૨—કોઇ પણ માણસ જે સ્વતંત્ર સ્થિતિમાં છે તે વેચવાની કે ગીરી મુકવાની ચોથ ચીજ નથી; **સુરહી વિકાયા** પ્રમાણે,—“સ્વતંત્ર માણસનું વેચાણ રદ છે. સ્વતંત્ર માણસને ગીરી મુકવો એ ના મંજૂર હત્ય છે”

સ્વતંત્ર માણસના વેચાણ અથવા ગીરી પીરો.

કાખસો. ૧૦

મ—એક સ્વતંત્ર સ્ત્રી પુખ્ત ઉમરે પોતાના પછી એટલે પંદર, વરસની થયા પછી સ્વેચ્છાએ, અને પોતાની પસંદગીથી એક ગુલામની સાથે લગ્ન કરે છે, અને દૈનિક વરસ મુખા ધણી ધણીયાણી કાખસ એક જ ઘરમાં તેઓ એકઠા રહે છે. ત્યારે ગુલામની સાથે સ્વતંત્ર સ્ત્રીનું આ રીતે થયેલું લગ્ન કાયદાસર અને મંજૂર કરાર થઇ શકે છે કે ની રીતે ?

ક—ગુલામની સાથે સ્વતંત્ર સ્ત્રીનું લગ્ન કાયદાસર અને મંજૂર છે આ અલીપાય કંથુકુરીમાં આપેલા મતને અનુસરીને છે, —“જ્યારે કોઇ ગુલામ પોતાના સેઠની સંમતિથી સ્વતંત્ર સ્ત્રીને પરણે ત્યારે તે ગુલામ તેણીના મેદરના દાવાનો જ વાપદાર છે, અને તે દાવો પતાવવાને તેને વેચી શકાય છે”

ગુલામની સાથે સ્વતંત્ર સ્ત્રીના લગ્ન વંશી.

કાખસો ૧૧

મ—એક હીંદુ ધર્મની સ્ત્રી એક મુસલમાનના ઘરમાં રહે છે, અને એ મુસલમાનના ધર્મમાં પસે છે. આ પ્રમાણે મુસલમાનના ધર્મમાં

પેઠા પછી તે એક રજપુતની સાથે રહેવાસ કરેછે, અને તેની સાથે તેની ઉપપત્ની દાખલ રહે છે, આ રજપુતથી તેને એક દીકરી થાય છે, અને તે દીકરી તેમજ તેના માબાપ હયાત છે. આ પ્રમાણે હકીકત છે ત્યારે એ દીકરી કીયા માબાપની છે. જો એ દીકરી રજપુતની છે તો તે રજપુતને તેને બીજાને વેચવાનો હક છે કે નહીં? જો તેને એ પ્રમાણે કરવાનો હક હોય તો તે દીકરીના ખરીદદાર તે દીકરીને બીજાને વેચી શકેછે કે કેમ? અને જો તેના સગીરપણામાં તે ખરીદદારની સાથે રહેતી હોય તો તે પુખ્ત ઉમરે પોહોચ્યા પછી ગુલામગીરીમાંથી પાતા ન મુક્ત કરવાને તે અર્જિતઆર છે કે નહીં? મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ઈવી જાતના ગુલામો ખરીદની તથા વેચાણની યોગ્ય બાબત છે.

ઉ—એ દીકરી સ્વતંત્ર સ્થિતિમાં જન્મેલી હોવાને લીધે તેના માબાપ તેના માલિક નથી, પણ તે આ ધર્મની ઉમરે પોહોચ્યા લગી તેની રક્ષા કરવાનો હક તેની માનો છે. મા કે બાપ બેમાંથી એક જણને આ ફરજ વેચવાની રજા નથી, અને ગમે તે તેના ખરીદદાર હોય, પણ એ ખરીદી રદ બાતલ છે; કારણ કે મનુષ્ય જાત મુખ સ્વતંત્ર છે, અને ઇસ્ટીલા કે જે જ્યારે કોઇ મુસલમાન રાજ્યકર્તા નાસ્તિકનો મુલક હાથ કરી તેના મરદ તથા ઓરત બંને જાતના રહેવાશીઓમાંથી કુદી પકડે ત્યારે આ લે છે તે શિવાય તે ગુલામગીરીની યોગ્ય બાબત નથી જો તે મુસલમાન ધર્મમાં આવે તો તેમના જીવ બચાવવા જોઇએ. પણ તેમનાં મુખ નાસ્તિકપણાને લીધે તેઓ ગુલામગીરીમાં કાયમ રહેશે. આ પ્રસંગે રાજ્યકર્તા સત્તાને તેમને વેચાણથી ઇ—આ બક્ષીસથી આપી દેવાનો અખતીઆર છે. એટલા માટે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ગુલામગીરી માત્ર એકજ રીતે ઉત્પન્ન થાય છે, એટલે કે ઊપર જણાવ્યા મુજબ ઇસ્ટીલાથી; અને ગુલામ ત્રણ પ્રકારના છે—**નમલુક** ઇઆ મેળવેલા, **મહીરુસ** ઇઆ વારસામાં મળેલા, તથા **મહીહુબ** ઇઆ આપેલા આ ત્રણ પ્રકારના ગુલામોના ફરજંદ **ખાનેહુઝાદ** (એટલે, ઘરમાં જન્મેલા) કેહેવાય છે, અને તેમના શેકે છુટા કર્યા શિવાય તેઓ ગુલામગીરીની સ્થિતિમાં જરૂરી રહેછે.

અનૌરસ ફરજ
દના માબાપને
તે ફરજદ ગુલા
મગીરીમાં વેચ
વાનો હક નથી.

પ્રકરણ. ૯

ધર્મદા બાબતના અભિપ્રાય.

દાખલો ૧.

મ—જે જમીન ધર્મદાન ખાતે કાઢેલી હોય તે જમીન કોઈ માણસ પોતાની ઔરતને મેહર આપવામાં મુકરર કરી શકે કે કેમ? આ પ્રમાણે મુકરર કરેલી મિલકતના ભાગીઆઓનો એ મિલકત ઊપર દાવો રાખવાનો કાંઈ હક પોહોચે છે કે કેમ? અને જો પોહોચે છે તો મેહર ખદલ તેની નીમણુંક રદ ખાતલ છે કે કેમ? અને એમ ધારીએ કે આ પ્રમાણે નીમેલી મિલકતના ભાગી આઓ પછકી કોઈ માણસ મેહર આપવામાં તેની નેમણુક કરવા ખાતે સંતોશમાની તે નેમણુક કયુલ રાખે તો આ સખ સતુ કૃત્ય તેણીના વારસ વિરુદ્ધ આગ્રશે કે કેમ?

ધર્મદામાં આ પેલી મિલકત વારસામાં લેઈ શકાય નહીં, વેચી શકાય નહીં, કે મેહર ખદલ ની મી આપી શકાય નહીં.

ક—કાયદામાં, જે મિલકત ધર્મદા ખાતે કાઢેલી હોય તે મિલકત વારસામાં લેવાનો, વેચવાનો, અથવા મેહરમાં આપવાનો ચોગ્ય બાબત નથી, કારણ કે અંગીકાર થએલા અભિપ્રાય પ્રમાણે કાઢી રાખેલી ચીજ કોઈ માણસની મિલકત નથી પણ તે શરૂ શક્તિમાન ધર્મદાને અર્પણ છે, જે કોઈ ધર્મદાનનો ટ્રસ્ટી હોય તે કહેલા પ્રકારની નેમણુક કરે તો તેણે કરેલા વિશ્વાસ ઘાતને લીધે તેને દુર કરવો જોઈએ, એ મિલકત કાઢી રાખનાર અગર તેના મૃત્યુ પત્ર લેખ ચલાવનાર ન હોય તો નેમણુક કરવાની સત્તા રાખ્ય કરતા અધિકારીની છે. ઔરતની મેહર વ્યાજબી દેવું છે. અને તે દેવું આપ્યા વગર, અથવા ઔરતે તે છોડી દીધા, વગર એ દેવું બંધ પડતું નથી, ધર્મદાન ખાતે કાઢેલા મિલકત વારસાની ચોગ્ય બાબત નથી, તેથી વારસાના હકની રૂએ પોહોચતા હિસા ઉપરથી કરેલો દાવો અંગીકાર કરવા જોગ નથી, જે કોઈ માણસ આ પ્રમાણે કાઢી રાખેલી મિલકત પોતાની ઔરતની મેહર આપવામાં મુકરર કરે, અને ટ્રસ્ટી આ કૃત્યથી સંતોશ માની જેથી રહેતો, તેના વિશ્વાસ ઘાતને લીધે તેને દુર કરવો જોઈએ, અને તે દુર થયા પછી રાખ્યકરતા સત્તાએ તેની જગાએ એવો બીજો ટ્રસ્ટી નીમવો જોઈએ, કે જે આ પ્રમાણે કાઢી રાખેલી જમીન જે મેહર આ

પવા ખાતે ચુકર કરી હોય તે પાછી મેળવી શકે એવો હોય.

દાખલો ૨.

પ્ર—ધરમાદાના મકાનોનું મરામત ખર્ચ ઊંડાવવાને સારૂ એ ધરમાદા આપેલી જમીન વેચવાનો સુપરીન્ટેન્ડેન્ટને હુક છે કે શી રીતે ?

જ—સામાન્ય રીતે બોલતાં, ધરમાદા જમીનની બક્ષિશ અગર વેચાણ જેર કાયદાસર છે. સુપરીન્ટેન્ડેન્ટની પ્રથમ ફરજ એ છે કે ધરમાદાના મકાનોનું મરામત ખર્ચ ઊંડાવવા એ જમીનની ઉપજ વાપરવી, અને વધારો એ ખાતાની સાથે સખંધ રાખનાર બીજા કામોમાં વાપરવો, પછી જ સખંધે એ ધરમાદા સ્થાપન કરવું હોય, તેણે એ મકાનોનું મરામત કરવાની એક સરત કરી હોય કે નહીં તેની ચીંતા નહીં. જરૂરી મરામત ખર્ચ પૂરૂ કરવાને જ એ જમીનની ઉપજ જોઈએ તેટલી ન હોય તો આ કામ પોતાથી થઈ શકે તેટલી જમીન તેમાંથી વેચવાને ટ્રસ્ટી યુક્તિઆર છે, કારણ કે મકાનોનું રક્ષણ કરવું એ ધરમાદાના હરેક કામમાં એક અવસ્ય જરૂરની બાબત છે.

સુપરીન્ટેન્ડેન્ટે કે રેલું ધરમાદા જમીનનું વેચાણ કયારે અગિકાર કરવા જોગ છે.

દાખલો ૩.

પ્ર૧—એક ધરમાદા ખાતાના ઊપરીને રાજ બક્ષિશથી અમુક જમીન પેઠો ધર પેઠો રાખવા, તથા તેની ઉપજ તેના પોતાના ગુજરાનમાં તથા એ ધરમાદા ખાતામાં વાપરવા સારૂ આપણમાં આવી હતી એ બક્ષિશ લેનાર વગર ફરજદ ગુજરી ગયા ત્યારે તેની મા, અથવા તેની બહેનને ઉપર પ્રમાણે બક્ષિશ આપેલી જમીન ઉપર કોઈ પણ કાયદાસર માલકી હુક છે કે શી રીતે, અને જો તો શા પ્રમાણમાં ?

જ૧—રાજ બક્ષિશ એ પ્રકારની છે, એકને અકલમકલ કહે છે, અને એ બક્ષિશ પંડના કામ સારૂ કરેલી હોય છે. બક્ષિશ લેનાર ગુજરી જાય ત્યારે હિસ્સદારો તથા સેવાધિકારીઓ વારસાના કાયદા અનુસાર આવો મિલકતમાં તેમના કાયદાસર હિસ્સા ભેજે, બીજા પ્રકારની બક્ષિશ પરોપકાર તથા ધરમાદા અર્થે કરવામાં આવે છે અને તેને વકફ કહે છે, આ બીજી જાતની બક્ષિ

અક્લમકલ.

અનો બાબતમાં વારસાના કાંઈ દાવા અંગીકાર કરવા જોગ ન થી અને એ ઉપરી ગુજરી ગયા પછી તેની મા તથા બહેનોને માલીક પાણાનો હક મળવા બીજા કાંઈ સખસીના કરતાં વધારે મન્યુત હક નથી. કાંઈ ધરમાદાના કાયદામાં હિસ્સો મળવા હકદાર સખસોને હિસ્સા અપાવવામાં મરદ તથા સ્ત્રીઓ વચ્ચે કાયદો કાંઈ તફાવત ગણતો નથી, ખુદ તે ધરમાદાની વહેંચણુ કાયદાસર નથી, પણ તેમાંથી થતી ઉપજની વહેંચણુ કરી શકાય છે.

પ્ર ૨—ઉપર સુચવેલી વહેંચણુ કરવા બાદ એ વિધવાએ પોતાના હિસ્સાની પોતાની દીકરીઓને કરેલી બક્ષિસ મંજુર અને મન્યુત થશે કે નહીં?

પણ બક્ષિસથી ઘર—વિધવાને વહેંચણુમાં મળેલી મિલકત ઉપર તેને કાંઈ કાયદાસર હક નથી અને માત્ર એક પરોપકારની બાબત દાખલ તે મિલકત તેને મળે તેથી તેની દીકરીઓને આપેલી આવી મિલકતની બક્ષિસ જોર કાયદાસર છે, વળી આ પ્રમાણે કરવાથી એ એક ઉપજની બક્ષિસ કરવા જેવું થાય, અને ઉપજની બક્ષિસ રહે બાતલ છે.

દાખલો ૪.

પ્ર—મહમદ રશીકને અમુક ધર્માદાનો ઉપરો બનાવામાં આવ્યો હતો, અને જે લેખથી એ જગોણે તેને નીમવામાં આવ્યો હતો તે લેખથી એ જગો તેના ફરજદાને વારસામાં મળે જાય એમ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું. હાલ એ જગો સીધી ભીટીના તેના પૌત્રની દીકરીના તથા સીધી ભીટીના તેના પૌત્રની દીકરીના દીકરાના કબજામાં છે. હવે સીધી ભીટીના ગૌત્ર એવી દલીલથી એ જગોનો દાવો કરે છે કે એ કબજે દારોમાંથી એક જણ સ્ત્રી છે, અને એટલામાટે તેવું કામ બમણાને નાલાયક છે, અને બીજા કાયદા પ્રમાણે મહમદ રશીકના ફરજદામાં ન ગણાય. એટલામાટે સીધી ભીટીના પૌત્રની દીકરીનો દીકરો ફરજદામાં ગણાય કે શી રીતે? અને આવી જગાઓનું કામ કરવા સ્ત્રીઓ લાયક છે કે નહીં?

જ—ઉપર પ્રમાણેની હકીકતમાં સીધી ભીટીના પૌત્રની દીકરીનો દીકરો મહમદ રશીકના ફરજદા હયા સીધી ભીટીના વંશજો

માં ગણી શકાય નહીં; કારણ કે જ્યારે આ રાખડા કોઇ સખસ ના સખ'ધમાં વપગાય છે ત્યારે તેઓ માત્ર એવા સખસોને લાગુ પડે છે કે જે સખસો એ સખસના સીધી લીટીના વંશજ છે. અગર ત્રણ અથવા તેથી પણ વધારે પેઢી સુધીના સીધી લીટી ના વંશજ છે. પણ પૌત્રની દીકરીના પૌત્રનો વંશ તેના પિતાના બાપથી નીકળે છે, અને મહામહ રૂઝીકથી નીકળતો નથી, અને એ વાત આલમગીરી ઉપરથી માલુમ પડે છે,—

“જે કોઇ સખસ એમ કહે કે મેં આ જમીન મારા વંશજોના લાભને સારૂ કાઢી રાખેલી છે તો ‘વંશજ’ એ રાખડતા સામાન્ય અર્થને લીધે સ્ત્રી કે પુરૂષ ઉપર નજર નહીં રાખતા તમામ પેઢીઓ વારસો લેશે;” અને એવીજ રીતે ખીજાનત-હિલ મુશ્તીનામાં લખે છે કે,—“જે કોઇ માણસ યાવતચંદ્ર દિવાકરે જ્યાં સુધી તેના વંશ ચાલે ત્યાં સુધી તેના વંશજોએ ભોજવવા સારૂ કોઇ મિલકત કાઢી રાખે, અને જે તે એકરાં અને દીકરાઓના છોકરાં સુધી ગુજરી જાય તો તે મિલકત તમામમાં સરખે હિસ્સે વહેંચી આપવામાં આવશે, અને ઓરત કરતાં મરદનો હક વધારે ગણાશે નહીં, કારણ કે એ મિલકત કાઢી રાખે સ્ત્રી તેમાં શરૂને સરખા હકદાર ઠરાવેલા હતા. પણ દીકરીઓનાં છોકરાં પશ્ચંદ થયેલા મત પ્રમાણે સીધી લીટીના વંશજોમાં ગણાતા નથી. જે મુકેલી મિલકત કાઢી રાખ્યાને બદલે કૃત્રિમ દાય હોત તો પણ આજ પ્રમાણે થાત; અને આ મત પ્રમાણે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો છે, કારણ કે કોઇ માણસના દીકરીના વંશજો એ માણસના સીધી લીટીના વંશજો નથી, કેમકે વંશ બાપથી નીકળે છે; માથી નીકળતો નથી.” સ્ત્રીઓ ધર્માદાના ઉપરીની જગોનું કામ કરવા લાયક નથી; અને આવું કૃત્ય દેશની રૂઢીઓથી વિરૂધ્ધ છે, કારણ કે એ ઉપરીનું કામ એ છે કે પોતાના એલાઓને કેળવી રસ્તે ચઢાવવા, પોતાના વિદ્યારથિઓને ભણાવવા, અને ખાંતગીમાં તથા જાહેરમાં નિરંતર તેમની ખાસે રહેવું, અને સ્ત્રી કે જેની ફરજ એ છે કે તેણે એકલી અને અલગ રહેવું તેનાથી પોતાની લજ્જા સચવાઈ આ પ્રમાણે બની શકે નહીં.

કાખલો થ

૫—અમુક ગામના રહેવાશીઓએ તેમનામાં એક ઊગરાણું કર્યું, અને જોઈએ તેટલી રકમ એકઠી કરવા પછી, કોઈએક ફકીરની આપમ્મ! ઇઆ ભાડા વગરની જમીન ઉપર એક મશીદ તથા તેની સાથે નીમાઝ પઢવાની અનુકૂળ જગ્યાઓ બાંધી. આ મકાનના બાંધનારાઓને ત્યાં આગળ જે કાંઈ અર્પણ થાય અગર મુક્યામાં આવે તે એકઠું કરવાને બીજા કોઈ ફકીર નિમવાનો હક છે, કે જે ફકીરની જમીન ઉપર એ મકાન બાંધવામાં આવેલાં હતાં તે ફકીરને એ એકઠું કરવાનો તથા સામાન્ય દુખરેખ રાખવાનો હક છે? એમ ધારીએ કે એ બાંધનારાઓને એ નિમણુંક કરવાનો હક છે ત્યારે તે લોકોએ નિમણે સખસ ગુજરી ગયા પછી એ સુપરીન્ટેન્ડન્ટની જગો લેવાનો તેના દીકરાને વંશ પરંપરા ઉતરે એવા હક છે, કે એ બાંધનારાઓને આવે પ્રશંગે બીજા માણસ તે ગુજરનારની જગોએ નિમવાનો હક છે? હવે એમ ધારીએ કે દુખ રેખ રાખવાનો હક એ ફકીરનો છે, તો તે જગો તેના ગુજરી ગયા પછી છા ને મળશે; તેના દીકરાને, કે બીજા કોઈ સખસને?

જમીનના માલિકની સમ્મતિ વગર મશીદ બાંધી હોય ત્યારે.

—મશીદ એ શબ્દમાં જમીન તથા મકાન બંનેનો સમાવેશ થાય છે. તેથી એકલી જમીન પણ નથી થતી, તેમ એકલું મકાન પણ નથી થતું, પણ તે બંનેનો તેમાં સમાવેશ થાય છે. મશીદનો મુખ્ય ભાગ જમીન છે, કારણ કે એ મશીદનો પાંચો તે ઉપર રહે છે, અને ઉપરનો ઇમારત એ જમીન ઉપર આધાર રાખે છે, આ પ્રમાણે હકીકત છે તેથી ફકીર કે જે એ જમીનનો માલિક છે તેની સ્મતિ શીવાય એ મકાનને કાયદાસર અર્થમાં મશીદ કહી શકાય નહીં કારણ કે કોઈ માણસને બીજાની જમીન ઉપર એ બીજા માણસની સમતિ વગર ઇમારત બાંધવાની છુટ નથી, અને જો તે એ પ્રમાણે કરે તો તે મકાન જમીન દાસ્ત કરવા કાયદા મંજૂરી આપે છે. જો એ ફકીર કે જે એ જમીનનો માલિક છે તેણે એવી સમતિ આપી હોય કે એ દીપ ભરનારાઓ એક મશીદ બાંધી તેનું ખર્ચ બાંધી આપે અને એ કામને સાફ તેણે પોતાની જમીન આપી હોય તો એ દીપ ભરનારા તથા ફકીર એ મશીદને મદદ આપવામાં ભાગ લેનારા

છે, ટીપ ભરનારા એ મકાન બાંધવાથી, અને ફકીર જમીન આપવાથી જે એ મદદ આપે છે તેને સુપ્રીનટેન્ડેન્ટ નિમવાનો અધિકાર છે; પરંતુ આ કામમાં મદદ આપવામાં તેઓ બધા એકઠા છે, તેથી એ અધીકાર તેમના બધામાં સમગ્રે રહે છે, જુદા જુદા આશામીને જુદા જુદા અધીકાર નથી; અને ફકીર તથા ટીપ ભરનારાઓએ ભેગા રહી એ મશીદમાં જે કાંઈ આવે તે તથા બીજી ઉપજ એકઠી કરવાને, તથા તે ઊપજ વીગરે તે ધર્માદાના કામમાં વાપરવાને સાર એક ટ્રસ્ટી નીમવો જોઈએ એ ફકીરે એ ટીપ ભરનારાઓને કહ્યું હોત કે હું ગરીબ માણસ છું ન મસીદ બાંધવાનું ખર્ચ ઉપાડવાને હું શક્તીવાન નથી, અને એ ટલા માટે પોતાના લાભને અરથે પોતાની જમીન ઊપર પોતે મશીદને મદદ આપી શકે તેને સાર એક મશીદ બાંધવા વીનંતી કરી હોય; અને આ ટીપ ભરનારાઓએ એ મુજબ કરવા કબુલ કર્યું હોય તો એ મકાનનો માલિક ફકીર છે, અને તે એ કલોન એ આપે છે એમ માનવાનું છે, આવે પ્રસંગે સુપ્રીનટેન્ડેન્ટ નિમવાનો તેનો હક છે, અને તે ગુજરી ગયા પછી, એ હક તેના વારસને મળે છે. આ પ્રમાણે હકીકત છે તો પછી જો એ ટીપ ભરનારાઓએ કોઈ મકાન એ ફકીરની જમીન ઊપર તેની સમ્મતિ વગર બાંધ્યું હોય તો એ મકાન કાતો તેઓ તેને મસીદ દાખલ રાખી તેનું ખર્ચ ચલાવાને એ ફકીરને આપે; અથવા તેને જમીન દાસ્ત કરે કારણકે ઊપર કહ્યા મુજબ બીજાની જમીન ઊપર મકાન બાંધવા કોઈ સખસને છુટ નથી. જે સખસ એ પ્રમાણે અમુક કામ સાર કાઢી રાખે છે તેને ટ્રસ્ટી નિમવાનો હક છે, અને તેની જુનજરમાં આવે તેને નીમે, અને તેનાં પછી તેના વારસાને નીમે. પ્રમાણ જુલ આધારો; કાઝીખાન, —“તળીઆ વગર ઉપરની ઇમારતને કાઢી રાખવા એ ઠચિત નથી; પાયા વગરનું મકાન મશીદ નથી.” શુરહી વિકાયા, —“જો કોઈ માણસ બીજાની જમીન ઉપર બાંધે અથવા વાવેતર કરે તો બાંધેલી અથવા વાવેલી ચીજ તેણે જમીન દાસ્ત કરવી જોઈએ અથવા જડમુગથી કાઢી નાંખવી જોઈએ.” ખીખાનત ઊલ મુશ્તીન —“જે સખસ ધરમાદા ખાતે કાંઈ કાઢી રાખે છે તેને તેના વહિવટની જોડવાણ કરવાનો અ

ધિકાર છે તેના પછી તેના યત્યુપત્ર લેખ ચલાવનારને એ અ
ખિત્તાર છે પણ તેઓ ઊડાઉ હોય અથવા ઉડાઉ નિકળેતો એ
અધિકાર તેમના હાથમાંથી છીનાવી દેઈ બીજને શોપવામાં આ
વશે પણ નો તેઓ પાછા નીતી ઉપર આવેતો તે અધિકાર
તેમને પાછો મળશે, અને જે સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ નીચાપછી તેને ખ
સેડવાની એ ધરમાદા સ્થાપનારની મરજી થાય તો તેને ખસે
હી દખરેખ પોતાના હાથમાં લેવાની તેને છુટ છે” હિહા
યા—“જો કોઈ સખસ જમીન છીનવી લઈ તે ઉપર બાધે
અથવા વાધે તો તેણે કરેલું વાવેતર અથવા બાધેલું મકાન જ
ક મુળથી કાઢીનાખવા તેને કહેવામાં આવશે જે ધરમાદા કાઢે છે તે
નો અને તેના ગુજરી ગયા તેના વારશોનો બંદાબસ્ત કરવાનો
અધીકાર છે”

જાખલો. ૬

પ્ર—**ધરમાદા શાહ** એક કબરસ્તાન અને **ઈમામખાન** પોતાના
કબજામાં હતા ને તે આ કામમાં પ્રતિવાદી અને વાદી એરી
તે એક દીકરો અને એક દીકરી મુકીને ગુજરી ગયો પ્રતિવા
દીની કબુલત ઉપરથી એમ માલુમ પડે છે કે તેના બાપના મ
રણ પછી સદરહુ મિલકત તેણે પોતાના કબજામાં લીધી અને
એ કબરસ્તાનમાં દાટવાની ક્રિયાઓ કરવાની રજા આપી એક
સો પચાસ રૂપઈયા તેણે વસુલ કર્યા તે રકમમાંથી ચોડાક રૂ
પઈયા એ જમીનને લગતાં મકાનો ઉપર તથા પરોપકાર અર્થ
ના કામમાં ખર્ચ્યા, અને બીજા રૂપઈયા તેણે પોતાના ઉપ
ચોગમાં લીધા, કાયદાના અમલદારોનો પ્રથમ અભીપ્રાય ભેટા
તેમણે એવો અભીપ્રાય આપેલો કે સદરહુ મિલકત **૧૬૬૬** દા
ખસ પદ્ધતિ પ્રમાણે કાઢી રાખવામાં ન આવી હોય તો તે
માંનો **૬** મળવા વાદી હકદાર છે, પણ એમ ચોખ્ખું કહેવામાં
આવ્યું ન હતું કે તકરારી મિલકતના કોઈ પણ ભાગ ઉપર
અથવા તેમાંથી વસુલ આવેલી ઉપજના કોઈ પણ ભાગ ઉપ
ર તે દીકરીનો હક અને જે છતો તેણીનો હિસ્સો કુલ આ
વકમાંથી કે ખર્ચ કાઢતાં રહેલી ઉપજમાંથી બાદ કરવો વાદી
નું કહેવું એવું છે કે એ ઉપજ ખર્ચવામાં મરતી સમ્મતિ લેવામાં
આવી નહોતી.

૪—એમ માણુમ પડે છે કે કબરસ્તાન અને હિંમ્મત્તુ ના મા
લીકે વેચાણ અથવા ભાડા દાખલ અવેજમાં કાંઈક નાણુ લ
ઈ એ કબરસ્તાનમાં પરાયા માણસોનાં મુઠદાં દાટવાની રજા
આપી એ જગોને પોતાની આવકનું ઠેકાણું કરચું એટલા માટે
કાયદાસર રીતે આવી જગાઓ આપવાની તથા વારસામાં લે
વાની યોગ્ય બાબતો છે અને આગલા માલીકના તમામ વારસો
ને તે મળવી જોઈએ. તે ઊપરાંત વાદીને (દીકરીને) પ્રતિવાદી
એ ખતાવેલી રીતે ખરેખર જેટલું ખર્ચ થયું હોય તે કાપતાં
બાકીની ઊપજમાં પણ તેણીનો કાયદાસર હિસ્સો મળવાનો
હક છે.

કબરસ્તાન અ
ને ધર્માદા મહા
નો જો તે વકફ
ન હોય તો વા
રસામાં લેઈ શ
કાય છે.

કાબલો ૭

૫—કોઈ પીરના સ્થાનકના તાબાની જમીનના કાંઈ પણ ભાગ પા
ડાની, કે તેની ઉપજની વેહેંચણ કરવાની કાયદા પ્રમાણે ર
જા છે, કે તે એ ધર્માદાના ઉપરીના એકલાના કબજામાં રહેવો
જોઈએ.

૬—જો એ ધર્માદાના તાબાની ઉપજ, જમીન અથવા બીજી મિલકત
જેમાંથી મુજ વસ્તુનો ખીગાડ થયા વગર ઉપજ થઈ શકે તેવું
હય તેવી મિલકતમાંથી થયેલી હોય તો ધર્માદાના કામમાં ઉપયો
ગમાં લેવા તે ઉપજ કાઢવી એ માત્ર તે ઊપજનો ઉપયોગ થ
વાના ધરાદાયી કાઢેલી માનવી જોઈએ; બીજી તરફ જો એ ઉ
પજ બીજી મિલકતની, જેવી કે નાણુ, અથવા અજની ખતેલી
હોય તો તે ભક્તિ ભાવે કરેલા અર્પણ, તથા પરોપકાર્યે કરેલી
બેટના પ્રકારની ગણાય છે. પેહેલા પ્રકારની મિલકતની બાબતમાં
માત્ર ઉપજ ઉપરજ હક રહે છે. બીજા પ્રકારની મિલકતની બા
બતમાં, એ મિલકત કાઢી રાખવાથી મુજ વસ્તુ ઊપર કુલ હ
ક મળે છે એમ ગણાય છે. પરોપકાર્યની બેટો એ ગુજરી ગયે
લા પીરના વારસો જેમના હવાલામાં એ સ્થાનક હોય તેમનામાં
વેહેંચી આપવી જોઈએ, અને જો કોઈ વારસ ન હોય તો તે
સ્થાનકના નોકરોમાં તે વેહેંચી આપવી જોઈએ. એ સ્થાનકની
ઉપજ ઉપર પણ અસખત વારસોનો હક છે, અને તેમનામાં તે
ની વેહેંચણ થવી જોઈએ, પણ આવી તરેહની વેહેંચણમાં વા

સ્થાના નિયમો લાગુ પડતા નથી. તેથી ઊલટું, તમામ વારસો માથા ફીક લે છે, એટલે કે, જેટલા હિસ્સદારો હશે તેટલા એ ઉપજના હિસ્સા પાઠવામાં આવશે, અને જે બધા જ્ઞાન અને ભક્તિમાં સરખા હોય તો એકને બીજા કરતાં જાદે હિસ્સો મળે શો નહીં. આ મતને 'હિંદયામાં ટેકા આપેલો છે. ગુજરી ગયેલા પૌરુષના સ્થાનકોને એકા એ બીજા અર્પણ કરે છે તે તેમના વારસોની છે, અને એ જરૂરનું છે કે આ પ્રમાણે થતી ઉપજ એકલા તે વારસામાં વહેંચવી જાઉં, અને વધારે જ્ઞાન અને ભક્તિ શિવાય એકને બીજા કરતાં જાસ્તી હિસ્સો નહીં મળવો જોઈ. જે કોઈ વારસ ન હોય તો એ અર્પણ ઉપર એ ખાતાના નોકરોનો હક છે, અને જે કોઈ નોકરો ન હોય તો તે ગરીબ ખુશમાનોમાં વહેંચી આપવી જોઈ. આવે પ્રસંગે કાયદા એ ગ હરમાવે છે કે એ ઉપજનો, ગેરઉપયોગ ન થાય તેને સાર, તે મજ તે ઉપર જેમના વાજબી રીતે હક છે તેઓમાં તકરારો થતી જાટકાવવાને એક ટ્રસ્ટી ઇઆ સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ નિમવો જોઈ. જે સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ ઇઆ ટ્રસ્ટીની નીમણુંક કરવામાં બધા વારસોની સમ્મતિ હોય તો એ સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ ઇઆ ટ્રસ્ટીનો અખિતઆર કાયદાસર છે. જે નિમણુંક રાજ કરતા સત્તાએ અથવા ન્યાયાધિકારીએ મંજૂર રાખી ન હોય તેના વાસ્તવિક પાણી વીરો ઘણો મત બેઠ છે. મુજ મીરતનો ગ્રીથ કરતા ધરમા ફા ખાતે કાઢી રાખેલી મિલકત પાળતના પ્રકારમાં લખે છે કે એ મિલકતની ઉપજમાં ભાગ લેવાને હકદાર તમામ સખસોએ રાજકર્તા સત્તા ઇઆ ન્યાયાધિકારીની સાથે સખંધ રાખ્યા વગર સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ ઇઆ ટ્રસ્ટી નિમવામાં સામેમ રેહેવું જોઈ. પણ અશક્તના અંધકર્તાઓ આવા ટ્રસ્ટનું કાયદાસરપણું કબુલ કરતા નથી. પરંતુ હાલના અંધકર્તાઓ હાલના રાજ કરતાઓ તરફથી જે વારંમવાર જીલમ ગુજ રવામાં આવે છે તથા બજાંકારથી નાણાં કઢાવવામાં આવે છે તે કારણથી ઉપરના મતની સાથે મળતા થાય છે. એ ટ સા માટે બધા સંબંધીઓએ જોગા રહીને સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ પસન કરવો જોઈ.

સખલો ૮.

મ—સુતવણી ઇઆ ટ્રસ્ટી એ રાખકનો સો અર્થ છે, અને ટાકી

લીઆટ ઇઆ ટ્રસ્ટ એ એક આધિએ કે શી રીતે ! જો તે કોઈ આધિ હોય તો શા કામ માટે તે આધિ કરાવવામાં આવી હોય, અને ટ્રસ્ટીનો કબજો માલકી હકની રૂએ છે, કે શી રીતે તે મિલકત તેના કબજામાં રહેશે ?

૪—મુતવલી ઇઆ ટ્રસ્ટી, અને ટાઉલીઆટ ઇઆ ટ્રસ્ટનો અર્થ કહી બતાવવા પહેલાં વકરૂ ઇઆ ધરમાદા બાતે કા હી રાખેલી મિલકતનો અર્થ કહેવો જોઈએ—વકરૂનો અર્થ આ છે—કોઈ સખસ અમુક ઉત્તમ પદારથોને 'પોતાની મિલકત એટલા માટે અર્પણ કરે છે કે એ પદારથો એ મિલકતની ઉપજના બોગવટામાંથી સાલ મેળવે, અને આ પ્રમાણે કરવા પછી મથમ ભાગે એ ધર્માદા સ્થાપન કરનારની અને પછી રાજ્ય કરતા સત્તાની એ ફરજ થાય છે કે આ પ્રમાણે કાઢેલી મિલકત સંભાળવાને અને તે અયોગ્ય રીતે બીજાને સોંપવામાં આવે તેના, ઇઆ એ કાઢનારની ધારણામાં ન હોય એવા કામોમાં તેનો ઉપયોગ થાય તેનો અટકાવ કરવાને કોઈ અમુક માણસને નિમવો. રાજ્ય કરતા સત્તા તરફથી કે મિલકત કાઢનાર તરફથી આ પ્રમાણે નીમાએલા અધિકારીને નાઝીર અને મુતવલી ઇઆ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ અને ટ્રસ્ટી કહે છે, આ ઉપર એ બુદ્ધિ કહે છે કે મુતવલી એવો અધિકારી છે કે જેનું કામ ધર્માદાની ઉપજની યોગ્ય વેહેંચણ ઉપર સરત રાખવાનું છે, એ આદાને ટાઉલીઆટ કહે છે, એ એક આધિ છે. તે વીસે એ આધિ ઉપર આવનાર સખસોની બાહાલી ખરતરફીનું કાયદાસર પણ જોઈએ. તેવી સામેતી આપે છે. ધર્માદા કાઢેલી મિલકત બાબતના પ્રકરણના છેવટના ભાગમાં હિદાયત માં કહે છે કે, “મિલકત ધર્માદા કાઢનાર ને સખસ તે મિલકત ઉપર પોતાનો અખતિઆર રાખે છે તે સખસ નો બહુ સાખ વાજો અને વિશ્વાસ નહી રાખવા સાયક હોય અથવા જો તે કોઈ ખરાબ ચાલના માણસને ટ્રસ્ટી બનાવે તો રાજ્ય કરતા અધિકારી તેમના હુથમાંથી એ મિલકત ભેંધ લેવાને મુખતિઆર છે” આગળ ને કહ્યું તે ઉપરથી દેખાયું છે કે ટ્રસ્ટી ઇઆ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટનો કબજો માલકી હકની રૂએ નથી, પણ એ મિલકતનું ધરમાદા સ્થાપનારના વિચારો માત્ર પારખા

કવાને માટે છે, તે પણ એ મિલકતના ફાયદામાં હિસ્સો લેવા નો સખસનો હક છે તેમના વર્ગના આ ટ્રસ્ટી હોયતો તેને હિસ્સો મળવા પ્રતિબંધ થશે નહીં.

દાખલો ૯.

પ્ર—કોઇ ધર્માદાનો ગાદી નશીન ઇઆ ઉપરી ગુજરી જવા થી તેના એક ચેલા તેના પછી એ ઊપરીના આદા ઊપર આ ઇઆ, ત્યારે ગુજરનારે મુકેલી તમામ મિલકત ઉપર આ ચેલા એકલાનો હક છે કે એ વહિવટમાં દરમીઆન આવવા બીજા ચેલાઓનો પણ હક છે?

રાજાદા ન
શીન ઇઆ ઉ
પરીના આદા
નો વારસો લેવા
વીશે.

ર—કોઇ ધર્માદાના તાબાની મિલકત કાયદાસર રીતે રાજ્ય કરતા સત્તાના અપતિઆરને આધિન છે તે વારસાના દાવાને પાત્ર નથી. તેમજ તે બક્ષિશથી ઇઆ બીજી રીતે બીજાને આપી સકાતિ નથી. પોતાને ઠેકાણે આવનાર દાખલ ગુજરનારે પોતા ના એક ચેલાની રાજાદા નશીનની કરેલી નમણુકનો સં સારીક કામો સાથે નિશબત નહીં રાખતાં ધર્મ સખંધી બાબતો અને વર્ગ સખંધી ફાયદાઓ સાથે સખંધ હોતો ગુજરનારનો પ્રતિનિધી દા ખલ એ મિલકતના વારસ તરીકે ગણી શકાય નહીં, કારણ કે તેને વા રસાનો હક મળે એવું કાંઈ કારણ છે નહીં એ ધરમાદાને વા રસાની બાબત કરવા નો રાજકરતા સત્તાની મરજ હોય તો નથી સણુંદ કાઢવી જોઈએ, અને તેવે પ્રસંગે તમામ વારસો તે મના પોત પોતાના હિસ્સા પ્રમાણે વારસો લેશે.

દાખલો ૧૦

પ્ર—એક સખસના કબજામાં ધરમાદા કાઢેલી મિલકત સુપરીનટેન્ડે ન્ટ ઇઆ ટ્રસ્ટી દાખલ હતી, અને પોતાની જગાએ એ મિલક ત સાચવવા કોઇને નિમ્યા વગર તે ગુજરી ગયો, તે ગુજરી ગયા પછી વારસાના હકથી સદરહુ મિલકત ઉપર તેના દીકરા આ દાવો કરેછે. ત્યારે આ મિલકત તેના વારસોમાં વહેંચ લા કરવાની ચોગ્ય બાબત છે કે શી રીતે, અને જો નથી, તો તેની ઊપજની સંભાળની સુપરત કોને કરવી જોઈએ? એ ગુજ રનાર સુપરીનટેન્ડેન્ટના ત્રણે દીકરાને એ મિલકતની સુપરતનો દા વો કરવાનો સરખો હક છે, કે તે સુપરત એક જાણને એકલાને કરવી જોઈએ?

૬—ધરમાદા મિલકત ઇઆ કાઠી રાખેલી મિલકત ઉપર વારસાનો હક ચોટી શકતો નથી એટલા માટે ગુજરનારના દીકરાઓએ કરેલો વારસાનો દાવો બિલકુલ અંગીકાર કરવા જોગ નથી સુ પરીનટેન્ડેન્ટ પેતાના દીકરામાંથી કાઢીને પણ પેતાની જગો ઉપર નિમ્યા વગર ગયો તેથી રાજકરતા સતા ઇઆ ન્યાયાધિકારી એ કામની સુપરત ગુજરનારના એક ઇયા જે જરૂર હોય તો બે દીકરાને કરવાને સુખતીઆર છે એ સુપરત કરવામાં શોખ્યતાની એક તો ઊપર ધ્યાન આપવું જોઈએ અને આ બાબતમાં બધા દીકરાને સરખા હોય તો વડિલપણા ઉપર નજર રાખવી જોઈએ.

મુતવક્તી
આ સુપરીનટે
ન્ડેન્ટના એકા
ઊપર ઊંતરાધિ
કાર વાંસે.

પ્રકરણ. ૧૦

દેવું તથા જામીનગીરી બાબતના અભિપ્રાય.

કાબજો ૧.

૫—એક સખસ જે દેવું મુકીને ગુજરી ગયો છે તેના વારસાએ ૫ કરતાં દેવું વધારે હોવાને લીધે એક ફસ્ટાવેજ ઊપર સહી આ કરી વારસા ઊપરનો બધો દાવો છોડી દીધો છે, તથા તે મિલકતની બાબતમાં દરમ્યાન આવવાથી અસગ રહ્યા છે અને આ વાત સાબીત થઈ છે. આ કામમાં જે લેહ્ણુદારોનું દેવું પાછળથી કરવામાં આંચું હોય તે લેહ્ણુદારો કરતાં જે લેહ્ણુદારોનું દેવું આગળ કરવામાં આંચું હોય તે લેહ્ણુદારોના દાવા પતાવવામાં વધારે પસંદગી બતાવવી જોઈએ કે શી રીતે? અને એક સાદા કરારની રૂએના લેહ્ણુદારનું, અને લેહ્ણુદારના બત અથવા પ્રોમીસરો નોંધી કે જેમની પાસે હોય તેવા લેહ્ણુદારોનું દેવું ચુકવવાના નિયમ વીશે કાંઈ તફાવત બતાવેલો છે કે શી રીતે? એક લેહ્ણુદારને બીજા લેહ્ણુદાર કરતાં વધારે પસંદગી કોઈ વખતે પણ મળવાનો હક છે એ પુછતી વેંદંચણમાં તમામને સરખાજ લાભ મળવાનો હક છે?

૬—જે ગુજરનારની મિલકતની પુછ બધી કાયદાસર માગણીઓ પ્રતી પડી શકે તેટલી નહોય, અને બાણ લેહ્ણુદારો હોય તો તે પ્રત્યેકની જેટલી જેટલી રકમ દેવી હોય તેના પ્રમાણમાં તે બધાને તેમનું લેહ્ણુ વસુલ કરવાનો હક છે બીજા બાણો

માં કહીએ તો જેની માટી રકમ ભેજી હોય તેને એ પુછના વધારે હી રસો મળશે અને જેની નાની રકમ ભેજી હોય તેને હલકો ફિરસો મળશે જ્યાં કેટલીક દેવી રકમો બીજી રકમ કરતાં માટી હશે તે ઠેકાણે સરખા પાછુ નહીં ચાંચે; પણ સાદા કરા રની રૂઝેનું રેલું હોય અથવા મોમીસરીનાટ કે ખતની રૂઝે નું રેલુ હોય અને તે આગળ કરેલુ હોય કે પાછળથી કરે લુ હોય એ બાબતોથી એ પ્રત્યેક લેહેણદારના દાવાને બાધ આવતો નથી, માત્ર તફાવત એટલોજ છે કે મરણ સંચાના મં દવાડ વખતે કરેલા ઇઆ કબુલ કરેલા દવાનો ચુકાદો ગુજરના રે તનફુરસ્તીમાં કરેલું રેલું પતવાઈ રહે ત્યાં સુધી મોકલે રાખ વો નોંધ્યો.

હાખસો. ૨.

ક— એક માણસને તેના ભત્રીજાના એકતાસીસ રૂપેયા દવા હતા. તે ની બધી મિલકત દસ વીધા જમીન હતી. તેની મરણરોપા ઉ પર તેનું ચીત ખરોખર ઠેકાણે હતું તે વખતે તેણે કહ્યું કે અઢી વીધા જમીન ઊપરનું રેલું પતાવવા સાંડે નાંખી રાખવી, અને બાકીના સાડા સાત વીધા વારસનાનું કરી હીખા-બી ક ઈવજ, ઇઆ અવેજ બદલની બક્ષિસ દાખલ તેની આર તોને તેમના મેહેરના દાવા બદલ આપ્યા. તેની મિલકતની આ વ્યવસ્થા બાબતના દસ્તાવેજ ઉપર ચોગ્ય રીતે સહી સાક્ષિઓ થઈ હતી; પરંતુ ઉપર કહેલો લેહેણદાર તે દસ્તાવેજ કરવામાં સામીલ નહોતો, એ દસ્તાવેજ થયા પછી આશરે છ કલાક તે ગુજરી ગયો. ત્યારે સદરકુ દસ્તાવેજ તેના કરાવ એ લેહેણદાર રને નુકશાન કારક હોવાથી મુમલમાની કાયદા પ્રમાણે મંજુર રહે, કે રદ થાય ?

ક— એક માણસ તેની તંનફુરસ્તસ્થિતિમાં તેના ભત્રીજાનું, અનેવળી તેની આરતોનું રેલું કરે છે, અને એ સખસ, તેની છેલ્લી મુઠિ ગીમાં, હીખા-બી ક ઈવજ, ઇઆ અવેજ બદલની બક્ષિ સથી તેની આરતોને તેમના મેહેરના દાવાને પેટે દસ વીધા જ મીનની તેની બધી મિલકત છે તેમાંથી સાડા સાત વીધા આ પેડે, અને બાકીના અઢી વીધા તેના લેહેણદારનું રેલું પતાવવા

લેખદાર મર
ણ સુધી ઊપર
લેહેણદારને નુક
શન થાય તેવી
રીતે પાતાની
મિલકત વારસ
નામાંથી કે બી

સાર રાખે છે; અને સરકાર મતલબના હસ્તાવેજ કરીને તે ગુજરી જાય છે. ત્યારે જો લેણેદારને માટે રાખેલી મિલકત તેનું લેણું ચુકતે થઇ રહે તેટલી ન હોય તો મરનારે કરેલા હીબા બીલ ઈવજના હસ્તાવેજ કાયદા પ્રમાણે મંજૂર રહેશે નહીં. એ જમીન વેચી નાંખવી જોઈએ, અને તેની કીમત જે હવે જે તે વરાડે એ લેણેદાર તથા ઝોરતો વચ્ચે તેમના પોત પોતાના હાવા પ્રમાણે વહેંચી આપવી જોઈએ.

કાખલો. ૬

૧—એક માણસ પોતાની મિલકતમાંથી વળી રહે તેના કરતાં વધારે કરજદાર સ્થિતિમાં પોતાની એક સ્ત્રીને, મુકીને, ગુજરી જાય છે. તેના ગુજરી ગયા પછી એ સ્ત્રી એ મિલકતમાંથી પોતાની મહેર મળવાનો દાવો કરે છે, અને બીજા લેણેદારો પણ આ ગળ આવી એજ મિલકતમાંથી તેમનું લેણું પતાવવા દાવો કરે છે. ત્યારે હવે કાયદાસર રસ્તો શો લેવો ?

૨—જો ગુજરનારે મુકેલી મિલકત બધા દાવાદારો ઇઆ લેણેદારોની માગણીએ પતાવવાને જોઈએ તેટલી ન હોય તો તે મિલકત વરાડે પડતી તેમને વહેંચી આપવી જોઈએ. ઝોરતનું મહેર બદલનું દેવું તથા બીજા લેણેદારોના દેવા વચ્ચે કાયદા કાંઈ તફાવત રાખતો નથી- (તત્કુરસ્તીમાં કરેલું) ગીરો રાખનાર અથવા સાનગીરો રાખનારના દેવા શીવાયનું બધું દેવું સરખી રીતે વારસવિકપણા વાળું છે. ગીરો રાખનાર અથવા સાન ગીરો રાખનાર એટલે જે સખસોને ત્યાં મિલકત ગીરો મુકી હોય અથવા સાન ગીરો કરી હોય તેવા સખસો. આ સખસોને તેમના હાવા પેહેલા પતાવવાનો હક છે, અને તેમના કબજામાં જે મિલકત હોય તેમાંથી તેમનું લેણું વસુલ કરવા તેઓને અજિત આર છે. એ વસુલ કરવા પછી જો કાંઈ વધારો વધે તો તે વધારો બીજા દાવાદારોમાં વહેંચી આપવામાં આવશે. આ અભિપ્રાય કીશાય તથા બીજા કાયદાના પ્રમાણુ બુત આધારે ને અનુસારે છે.

જરીતે બીજાને આપી શકતો નથી.

ગીરો રાખનાર તેના દાણદારના ગુજરી જવા પછી તેનું લેણું ગીરોમાંથી વસુલ કરવા અજિત આર છે.

કાખલો. ૪

૧—એક મુસલમાન મરવાની આણી ઉપર એક સખસને પોતાના નુની ઉમરના છોકરાને વાલી તથા પોતાનાં ઘર, જમીન, અ

નેખીલ મિલકતનો વહીવટદાર નિમે છે. આ પ્રમાણે નિમાએલા સખસ એ છોકરાઓની નાની ઉમરમાં તેમની મિલકત ઉપર ચ દેલી સરકારનો મેહસુલ ને ખાડી રહેલી તે ભરવાને સારું ફટકું હ નાણું કરને લે છે. એ છોકરાઓની નાની ઉમરમાં એ કરજ ધીરનારને પાણું આપવામાં આનંદ નથી, ત્યારે એ છોકરાઓ પુખ્ત ઉમરે આવ્યા પછી એ ધીરનાર તેમની પાસેથી તથા એ વાલી પાસેથી પોતાનું લેહેણું મળવા માગે કરે તો કોની પાસેથી એ લેહેણું તેને મળશે, એ વાલી પાસેથી કે એ સગીર પાસેથી ?

વાલીએ કરેલાં
જરૂરી કરજ
બીજો.

૪—જો ઉપર કહેલા કામમાં એ ધીરનાર પોતાનું લેહેણું વાલીના હસ્તકના છોકરાઓ પાસે છે એવા દાવો કરતો હોય, એ ટલે કે ને છોકરાઓ નાની ઉમરના હતાં તેમની પાસે પોતાનું લેહેણું છે એમ કહેતો હોય અને વાલી તરફની કાંઈપણ દગલ બાજુ કે વિશ્વાસઘાત જાણ્યા વગર એ લેહેણું સાબીત થાય તો તે લેહેણું એ સગીર પાસેથી તે વસુલ કરશે. કાયદાના પુસ્તકોમાં એમ ઠરાવેલું છે કે ખેરાડી, પોશાકી અને જમીનનો કર એટલે કે રથાવર મિલકત ઉપર સરકારની મેહસુલને વારતે પોતાના હસ્તકના નાની ઉમરના છોકરાઓ તરફથી વાલીએ હ કરજ કરવું એ કાયદાસર અને ઉચિત છે; કેમકે વાલી પોતાના સગીરના લાભને અરથે અને મિલકતના ખચાવને સારૂ કરજ કરે છે, અને એ નાણું એ સગીરના જરૂરી કામમાં વાપરે છે. લેહેણુદારનું લેહેણું સગીરપણું મળવાની ફરમ્યાન વાગવામાં નો હોતું આનંદ, અને તે સગીર હવે મોટા થઈ પુખ્ત ઉમરે પે.હો ર્યા છે તેથી આ કરજ એ સગીરની મિલકત ને હમણા તેઓએ પોતાને હાથ કરી પોતાના કબજામાં રાખી છે તેમાંય આપવું નહીં.

કાખલો ૫,

૫—એક માણસ જહાગીરદારની વિધવા તથા દીકરા ઉપર પોતાનો ચુકવ્યા વગર રહેલા ફટલોક દાવો પતવવા સારૂ ગુજરનારે ચુકેલી મિલકતનો થોડોક ભાગ લેવા દાવો કરે છે. વિધવા એવી તકરાર કરે છે કે તેની મહેર ખસ તેના માણીએ પોતાની તમામ મિલ

કત તેણીને લખી આવી પોતાની હયાતીમાં તેણીને એ મિલકત નો કબજો સોંપ્યો હતો. ત્યારે બધી મિલકત મેહર બદલ રખાસે, કે આવો દાવો પણ બીજા કરજોના દાવાના શરખી સ્થિતિમાં ગણાશે ?

ક—જે કરજ ગુજરનારે તેની છેલી માંદગીની દરમ્યાન કબ્જા કર્યું હોય, અને જે કરજ તેણે શુદ્ધ બુદ્ધિથી કર્યું છે એમ જાણવા માં ન હોય તેવા કરજના દાવા શિવાય મેહર બદલનો દાવો તથા બીજા કરજોના દાવા પુછમાંથી પતાવવાના અનુક્રમમાં એક સ રખી રીતે લક્ષમાં લેવાવા હકદાર છે. બીજા કરજો વાળ્યા પે હેલાં આવો દાવો પતાવવો નહીં જોઈએ. પરંતુ જો આ કામ માં જેમ સાબીત થયેલું જણાય છે તે પ્રમાણે મિલકત આરત ન આવી દવામાં આવી હોય, અને તે આરતે પોતાના ધણીની હયાતીમાં તેનો કબજો લીધો હોય તો એ મિલકત ચોગ્ય રીતે ગુજરનારની મિલકત ગણી શકાય નહીં, અથવા તેવી મિલકત દાખલ તેનો લાભ લેઈ શકાય નહીં.

દાખલો ૬.

પ્ર—જો એકજ ખતમાં બે સખસોએ એકઠા રહી કોઈ કરજ કબ્જા કર્યું હોય, અને તેમાંના એક જણ પાછળથી ગુજરી જાય તો એ આખું કરજ એ બેમાંના હયાત કબ્જા કરનાર પાસેથી વ સુલ થઈ શકે કે શી રીતે ?

ક—જો એ ખત કરવામાં બે સખસો સામેલ હોય તે દરેકે એ કરજમાં પોતાનો ભાગ રાખ્યો હોય તો આખા કરજનો દાવો તેમાંના હયાત ખત કરી આપનાર ઉપર ચાલી શકશે નહીં. તે માત્ર તેના પોતાનાજ હિસ્સાને માટે જવાબદાર થશે; કુર ૨-હિલ જુવાહીરના કરજ બાબતના પ્રમાણમાં આ મત ને સારૂ પ્રમાણ બુત આધાર આપેલો છે.

દાખલો ૭.

પ્ર—ક તથા હ એ કરેલા કરારનામાં નિમેશ હપતા મુજબ લોકો તેમની દલી રકમ ખરોખર હપતા સર ભરે તેને સારૂ જામીન દાખલ કરે તથા બીજા કરારનામાં સહીઓ કરે છે. એ કરાર મુજબ હપતા ન ભરાયાથી એ લોકોએદાર અ, બ, ક, તથા હ ઉપર દાવો માંધે છે, અને તે બધા ઉપર એકઠું કુકમનારું

મરણ સેયાપ ર કબ્જા કરેલા કરજ વાશે.

એકજ ખતકરું હોય અને એક લેહણુદાર ગુજરી ગયો હોય ત્યારે.

મેળવે છે. બ, ક, તથા ડ, નામી જાય છે, અને હુકમનામા ની બબવાણીમાં અ, પકડાવાથી તે એ કરજની આખી રકમ એ લેહેણદારને આપે છે, અને એ રકમ વસુલ કરવા તે હવે પોતાનો સહજામીન (બ ગુજરી જવાથી એ) બના વારસો, તથા ક તથા ડ ઉપર એકઠો દાવો બાંધે છે. ત્યારે એ કરજ આપનાર જામીન કરેલો દાવો તેના સહજામીન તથા મુળ દણુ દારો ઉપર એકઠો ચાલશે કે સી રીતે? અને તેના સહજામી નના વારસો ઉપર તેનો દાવો કાયદા પ્રમાણે મંજૂર થશે કે કે મ? અને ધારો કે મુળ દણુદારો હયાત છતાં તેના સહજામીન, ઇઆ એ સખસના વારસો ઉપર તેનો દાવો મંજૂર છે; અને ધારો કે દરેક જામીન કેટલો કેટલી રકમનો જવાબ દે એ જામી ન ખતમાં જણાવેલું નથી તો એ કરજનો કેટલો ભાગ એ સ હજામીન બની મિલકતમાંથી માગણી થશે, અને કેટલો ભાગ મુળ દણુદાર ક તથા ડ પાસેથી માગણી થશે?

બે જાણે જા
માન થયા હો
ય અને એકને
દેવાની આખી
રકમ આપવી પ
ડી હાય ત્યારે

૩—(કરજ આપનાર જામીન) અ એ તેના ગુજરનાર સહજામીન બના વારસો તથા ક, તથા ડ, ઉપર કરેલો એકઠો દાવો જો એ વારસોને તેમના વહુઆ તરફથી કાંઈ પુછ મળી હશે તો ચાલશે. એ કરજને સારૂ પ્રથમ મુળ દણુદારો જવાપદાર થશે, પણ તેઓ નાદાર થાય તો નિમે ભાગતું કરજ અ એ આપ વું પડશે, અને બાકીનું અડધ જો બના વારસો પાસે પુછ હશે તો તેમણે આપવું પડશે. કાયદો એ છે કે જ્યારે બે સ ખસો બીજાને સારૂ એકઠા જામીન થાય ત્યારે એકજણ જ આ પે તેનું અર્થ બીજા પાસેથી વસુલ કરવા જોગ અને કરજની આખી રકમ મુળ દણુદાર પાસેથી વસુલ કરવા જોગ છે, કારણ કે એક જણે આપેલી કાંઈ પણ રકમ મોઘમ રીતે બંને તરફની છે. બે જામીનામાંના એક જણે જો બધું દેવું આપ્યું હોય, અને પછી તે તેના સહજામીન ઉપર અર્ધનો દાવો કરે, અને પાછળથી તે આ બંને એકઠા થઇ મુખ્ય દણુદાર ઉપર દાવો કરે તો એ જણે બંને જામીનાએ મુળથી એકઠા થઇ મુખ્ય દણુદારનું દે વું આપ્યું હોય, એકે જાતે અને બીજાએ તેના મુખ્તિઆર મા રક્ત તેનાજેવું છે. હિંદાય પ્રમાણે,—“એ બેમાંથી કોઈ પણ ગમે તે આપે તે મોઘમ રીતે બંને તરફનું આપવું છે,

અને આ પ્રમાણે આપનાર સખસને તેનો અરથ જામ બીજ પાસેથી વસુલ કરવાનો હક છે, અને તે બંનેને એકઠા રહીને જે કાંઈ આપ્યું હોય તે બધું એ મુખ્ય દણદાર પાસેથી વસુલ કરવાનો હક છે, કેમકે તે તેમણે તેની તરફથી આપેલું છે, એક જણે તુરત પોતાની પાસેથી આપ્યું, અને બીજાએ જણે બીજાની મારફતે આપ્યું.” પણ જો એ જામીન પોતાના સહ જામીન ઉપર દાવો કરતાં પહેલાં મુખ્ય દણદાર પાસેથી વસુલ કરી શકે તેવું હોય તો તેણે એ આખી રકમ મુખ્ય દણદાર પાસેથી વસુલ કરવી જોઈએ. **જ્ઞાતાવા. આલમગીરી પ્રમાણે.**—“જો તે ના સહજામીન ઉપર દાવો કર્યા પહેલાં એ મુખ્ય પાસેથી તે વસુલ કરી શકે તેવું હોય તો એ મુખ્ય પાસેથી આખી રકમ તે વસુલ કરી લે.”

દાખલો ૮.

પ્ર—પ્રતિવાદીએ લખી આપેલી હીઝરી ૧૨૦૯ તા. ૧૯મી જાદી, હિશાનીના રોજની કબુલતની નકલ, તથા અનુપ શર્મા લખી આપેલી એજ વરશના એજ મહીનાની તા. ૨૨મી ના રોજની કબુલતની નકલ, તથા પ્રતિવાદીને વાદી તથા બીજાઓએ કરજે લાવેલું નાણું ઊંપજમાંથી વસુલ ન થાય તો લીસ (મુદત બાંધી ઇબરે આપવા બાબતનો દસ્તાવેજ) ફરવી આપવાની કબુલતના કરારની નકલ એ રીતે કોરટના કાઝીને બતાવી એ દસ્તાવેજના સબંધમાં તેને પુછવામાં આવ્યું કે આ કાર્ય ઘણું ભારે ઓળાવેલાના હેતુથી કરેલા ગીરો દાખલ ગણી શકાય કે સી રીતે?

૨—એ ત્રણ દસ્તાવેજો તપાસતાં એમ માલુમ પડે છે કે સ્વાલમાં જણાવેલા ઇબરનો દસ્તાવેજ (લીસ) કરનારાઓએ પ્રતિવાદી એ અગાઉથી આપેલી ૩૨૨૫૦ ની રકમ જે આગળના ‘લીસ’ નો નીકાલ કરતાં દેવી નીકળી તે બાબત પ્રતિવાદીને હીઝરી ૧૨૧૨થી ઇ. સ. ૧૮૧૪ની આખર સુધી એક જહાગીરની હાજ પજા ખાવા આપી હતી. એ જહાગીર એક ગીરો દાખલ હતી અને એવો ઠરાવ હતો કે એ ઊપજ મુદલ લહેણમાં વસુલ કરવી પણ પ્રતિવાદી જણે ‘લીસ’ કરાવેલું હતું. અને જેના કબજામાં એ ‘લીસ’ ની રૂએ એ જહાગીર હતી, તેણે એ જા

ચોક્કસ લેહેણ પતાવવાને ગીરો રોકરી આપેલી મિલકત વીચે.

હાગીર અનુપ સંઘને રૂ૩૩૦૦ લેઈ ઇન્કરે આપી. ત્યારે ખરૂં
જેતાં (૩૩૨૫૦ ઉપરાતના) વધારાની રૂ૧૦૫૦ની રકમ કે જે
ગીરો મુકેલા ખેતરની ઉપજ પે તે બહુ ભારે ંયાજ દાખલ મ
ણવી જોઈએ, અને મુસલમાને ઉઘાઠી રીતે કે છુપી રીતે ંયા
જ લેવું એ કાયદા વીરૂધ છે અને તે લેવાની તેને મનાઈ છે.

દાખલો ૯.

૪—એક માણસે રૂપઈઆ ખાર હજાર કરજ લેઈ પોતાની સ્થાવર
મિલકત ગીરો મુકી પાછળથી એ ગીરો મુકનારે અને રાખ
નારે સામ સામો તેમના હીસાબ કર્યો તેમાં જે હજાર રૂપઈયા
એ ગીરો મુકનાર પાસે બાકી લેણા નીકળ્યા, અને તે રકમ પ
તાવવાને સારૂ તે રકમ તેના જામીન પાસે કબુલાવી એ જા
મીનને તેનો કબુલવના અવેજમાં એ જામીન લખી આપી એ
ગીરો રાખનારે એ ગીરો મુકનારને ગીરોખત પાછુ આપ્યું ન
થી, તો પછુ લખત થયું તે વખતથી એ મિલકત એ ગીરો
રાખનાર કે જામીનના કબજામાં રહી નહોતી, જે હજાર રૂ
પઈયાનું કરજ ચુકાવ્યા પહેલાં ગીરો મુકનારે એ મિલકતમાં પો
તાનો તમામ હક સખંધ બક્ષિશ કરી પોતાના દીકરાઓને આં
પ્યો, અને બક્ષિશના મુકર્યું, ત્યારે બાકી રહેલું કરજ નહી
ચુકાવ્યા પહેલાં કરેલા બક્ષિશ કાયદા પ્રમાણે ચાલો શકે છે કે
શી રીતે ?

૫—ગીરો છુટતાં સર ગીરો રાખનારની સમ્મતિ વગર ગીરો મુક
નારને એ મિલકત બક્ષિશથી આપી દેવા અખિતઆર નહોતો;
અને તેણે જામીનને કરી આપેલા લખતથી એમ જણાવું નથી
કે ગીરો છુટ્યું હતું અથવા ગીરો રાખનારે આ બક્ષિશ ક
રવા પોતાની સમ્મતી આપી હતી, એ લખતથી માત્ર એટલુજ
અનુમાન દારાય કે ગીરો રાખનારની એવી સરતે એ ગીરો છુ
ટ કરવાની મરજ હતી કે એ ગીરો વાળી જામીન એ જામી
નના કબજામાં રહે જે તેની ઊપજમાંથી પોતાનો જે હજાર
રૂપૈયાનો દાવો મુદત બંધ હપતા ભરી પતાવે આ ઊપરથી એ
ગીરો કોઈ રીતે રદ થતું નથી. અને તે પુરે પુરા અમલમાં ર
હેલો કબજાના ત્રંચોમાં કરાવેલુ છે કે જો કોઈ ગીરો મુકનાર અ
ને રાખનાર અરસ પરસ એ ગીરો છુટ કરવા કબુલ થાય તો

પણ આ છુટકારાને લીધે ગીરો મુકેલી મિલકત ગીરો રાખનાર
 ર ગીરો મુકનારને પાછી સોંપે ત્યાં લગી એ ગીરો પુરે પુરા
 અમલમાં રહે છે પણ જ્યારે એ મિલકત પાછી સોંપનામાં આ
 વે ત્યારે એ ગીરોનો કરાર રદ થાય છે આ હકીકતથી કોમ
 સ્પર્શ માલુમ પડે છે કે એ મિલકત ગીરો મુકનારના કબજામાં
 પાછી આવી, અને તેણે તે મિલકત જામાંનને સોંપી નહીં તેમ
 ગીરો રાખનારના કબજામાં પણ તે રહેવા હીંધી નહીં જો એ
 મ સાબિત થાય કે એ ગીરો ખરેખર છોડાવવામાં આવ્યું હતું,
 અને એ ગીરો રાખનારે તેને લીધે ગીરો મુકનારને એ મિલકત
 તનો કબજો પાછો સોંપ્યો હતો; તો એ ગીરો રદ છે, અને
 બક્ષિશ પ્રાપ્ત છે. નહીંતો જો એ ગીરો મુકે તો ગીરો રાખનાર
 રની સમતી વગર કબજો લીધો હોય તો, એ ગીરો મુકનારે
 પ્રવેશ કર્યો હશેવાય, અને આ કૃત્યથી એ ગીરો નાણું યથા
 રાકતુ નથી, તેમજ એ બક્ષિશ મંજુર ગણાય નહીં હિંદુ
 મામાં લખે છે કે:—“જોળખાય તેવી રીતની નીશાન બંધ
 અને હક મર્યાદા નહીં કરેલો એવી કોઈ સખસને સાન ગીરો
 આપવામાં આવે ત્યારે તેનો સ્વીકાર થયા પછી કરાર પરીપ્ર
 હ્ત થાય છે, અને તેથી બંધન કારક થાય છે, પરંતુ ખરે ખરો
 કબજો મળે ત્યાં લગી એ ગીરો આપનારને એ કરારને વળ
 ઓ રહેવાની છે તેમાંથી નીકળી જવાની છુટ છે” હવે જ્યારે
 આ રીતે કરાર પરી પ્રાપ્ત થાય ત્યારે એ ગીરો રાખનારનો
 હક સ્થાપિત થાય છે અને જો એ ગીરો મુકનાર આ પ્રમાણે
 ગીરો મુકેલી મિલકત બક્ષિશ કરી બીજા સખસને આપે તો એ
 કૃત્ય ના મંજુર છે, કારણ કે ગીરો રાખનારના હકનો નાશ કે
 રથા વગર તે કૃત્ય અમલમાં રહી રાકતુ નથી; અને એ વાત પ
 ન્ણ એટલીજ ખુલી છે કે જો ગીરો મુકનારે પ્રવેશ કરી ગીરો
 રાખનારનો કબજો લેઈ લીધો હોય તો પણ એ ગીરો અમલ
 માં જરી રહેશે કારણ કે તેના કૃત્યથી કરાર રદ થઈ શકતો ન
 થી હોયર હશેના પ્રમાણુ જુત આધારમાં કોમ જણાવેલું છે કે
 —“જો એ ગીરો મુકનાર ગીરો મુકેલી મિલકત ગીરો રાખ
 નારની સખસિત વગર વેચે, અને વગી ગીરો રાખનારે પિતાની
 કેજીલ્લા જણાવ્યા પહેલાં બીજા સખસને વેચે તો આ એમાંથી

ને કરાર એ ગીરો રાખનાર કબુલ રાખે તે કરાર પાકે છે કે રણ કે પેટલું વેચાણ એ ગીરો રાખનારની સમ્મતિ ઉપર આધાર રાખે છે તો બીજી વેચાણ પણ તેવી રીતની સમ્મતિ વગર થઈ શકે નહીં, એટલા માટે નો એ ગીરો રાખનારની મરજી હોય તો તે બીજી વેચાણ મંજૂર રાખવા મુખતીઆર છે તેથી ઉલટું, જો એ ગીરો મુકનાર ગીરો મુકેલી મિલકત પેટલી વચ્ચા પછી, બીજા સખસને ભાડે આપે, આપી દે, અથવા ગીરો આપે અને ગીરો રાખનાર એ ભાડે આપ્યું બક્ષિશ કે ગીરો મંજૂર રાખે તો આ દસ્તાવેજ થતાં પહેલાં થયેલું વેચાણ પાક છે આ બે વચ્ચે તફાવત એટલોજ છે કે પ્રથમની બાબતમાં (જ્યાં એક વેચાણ કરવા પછી બીજી વેચાણ કરવામાં આવ્યું છે) તે બાબતમાં એ બે માનું ગમે તે વેચાણ મંજૂર રાખી ફાયદા મેળવવાને ગીરો રાખનાર મુખતીઆર છે, (કેમ કે તેના હક કીમત ઉપર રહેલો છે, અને એટલા માટે ને વેચાણ તે મંજૂર રાખે તે પાક છે તેથી ઉલટું, ભાડે આપવાની બાબતમાં કે બક્ષિશ કરવાની બાબતમાં ગીરો રાખનારને કંઈ ફાયદા નથી, કેમકે તેના હક એ ચીજના વળતરમાં રહેલો છે, ઉપભોગ કરવાના હકમાં રહેલો નથી એટલા માટે નો ગીરો રાખનાર એ બે માનું એકે મંજૂર કરે તો પરીણામે તે ગરબિત રીતે પોતાનો હક કાઢી નાખવાની સમ્મતિ આપે છે, અને પ્રથમનું વેચાણ (જે માત્ર તેના હકને લીધે તેની સમ્મતિ આપવા ઉપર મોકલ રહેલું હતું તે) અલબત્ત પાક થાય છે ઉપરના મત પ્રમાણે એ ખુલ્લું છે કે નો કોઈ ગીરો રાખનાર ગીરો મુકેલી મિલકતની બીજા સખસને બક્ષિશ આપવા પોતાની સમ્મતિ આપે તો આ સમ્મતિ ગરબિત રીતે તેના હક કાઢી નાખવા શરખી છે, એટલા માટે જો એ કામમાં એ ગીરો રાખનારે એ મિલકતની બક્ષિશ કરવા પોતાની સમ્મતિ આપી હોય તો એ બક્ષિશ મંજૂર છે; અને ગીરો રદ થાય છે એવીજ રીતે વળી હીંદાયામાં,—“વળી જો ગીરો મુકનાર થોડુંક કરજ આપે તો પણ બાકીનો અવેજ પતતાં ભગી કબજો રાખવો ન સખવો એ ગીરો રાખનારની મરજી ઉપર છે એવીજ રીતે નો ગીરો મુકનાર અને ગીરો રાખનાર અરસા

રસ સમન્વિતથી ગીરિના કરાર રદ કરે, તો પણ ગીરો રાખના
ર પોતાનો અવેજ મળતાં લગી, અથવા તેમાંથી ગીરો મુકનારને
છુટો કરતાં લગી એ, મિલકત પોતાના કબજામાં રાખવા મુ
ખિતઆર છે”

દાખલો ૧૦

પ્ર૧—એક માણસ તેની ચોરતનું મેહેરનું દેવું મુકીને ગુજરી જાય
છે. ત્યારે તેના ધણીએ મુકેલી જગમ મિલકત ઊપર તેની મે
હેર બદલ બીજા વારસો કરતાં તેના કાંઈ વીશિસ હક છે કે
શી રીતે ?

જ૧—જો બીજા વારસો એ વિધવાને તેની મેહેરની રકમ આપે તો તે
ના ધણીએ મુકેલી મિલકત ઊપર વારસા બદલના તેના કાય
દાસર હીસ્સા શીવાય તેના બીજા કાંઈ હક નથી અને જો તે
એ તેની મેહેરની રકમ તેને ન આપે તો પ્રથમ ભાગે તેના
ધણીએ મુકેલી સ્થાવર ઇંચા જંગમ મિલકત ઉપર તેની મેહેર
બદલ તેના પહેલો દાવો છે તેના મેહેરનો દાવો પતાવ્યા પછી
શેષધન તેની અને બીજા વારસોની વચ્ચે વારસાના તેમના પેત
પોતાના હિસ્સા પ્રમાણે વહેંચી આપવામાં આવશે.

ધણીની મિ
લકતપર પોતાની
મેહેરબદલ એ
રતના હક પો
ચેકે.

પ્ર૨—**મોકરરી સનંદ** ઇંચાજત અંદ્ર દીવોકર મતલબનો અમુક દ
સ્તાવેજ એક કાયદાના અમલદારને ખતાવી એ દસ્તાવેજ કાય
દાસર છે કે શી રીતે ? તે વીશે તથા જો તે કાયદાસર છે તો
તે દસ્તાવેજ ને સખસને કરી આપવામાં આવેલો છે તે સખસ
એ દસ્તાવેજની રૂએ એ દસ્તાવેજ કરી આપનારની મિલકત
પોતાને કબજે લેઈ શકે છે કે કેમ તે વીશે તેના અભિપ્રાય મા
ગવામાં આવ્યો.

જ૨—આ **મોકરરી સનંદ** કાયદાસર નથી, કારણ તેની સખાવટ
ઉપરથી એવો અનુમાન થઈ શકે કે એ મુદત બંધા દસ્તાવેજ
છે, ને દસ્તાવેજના બદલામાં એવો કરાર કરવામાં આવ્યો છે
કે ને દસ્તાવેજ કરાવનાર પ્રખસે તે કરી આપનારના લેહેણદ
રનું લેહેણું પતાવવું. કાયદા પ્રમાણે એવો કરાર દસ્તાવેજ
નાબુદ કરે છે, અને એ સરત કદી વાસ્તવિક ગણીએ તો પણ
એ બક્ષિસનો એ બક્ષિસ આપનારની સાથે અંત આવશે.

પ્રકરણ. ૧૧

દાવા તથા ન્યાયની બાબતના અભિપ્રાય.

દાખલો ૧.

પ્ર—એક માણસના કબજામાંથી કંટલાક ગુલામે લેઈ લેવામાં આવ્યા બાદ બાર વરસ ઉપરાંત મુદત પૂર્ણ થતાં તે માણસે તેમનો દાવા કર્યો નહીં, ત્યારે બીજી મિલકતની બાબતમાં આવી કંટીયતે તે મિલકત ઉપરથી જેવી રીતે હક ઉઠી જાય છે તેવી રીતે આ દાખલામાં તેનો કબજો લેઈ લેવાથી તે ગુલામે ઉપરનો તેનો હક ઉઠી જાય છે કે શી રીતે ?

દાવાને મુદત નો બાધ આવતો નથી.

ઉ—જ્યારે કોઈ સખસનો હક કોઈ ચીજ ઉપર સ્થાપિત થયો હોય તો પછી તે ચીજમાં ગુલામે હોય, ઈશ્વાર સ્થાવર અથવા જંગમ ગમે તેવી બીજી મિલકત હોય તે ઉપરનો તેનો હક ગમે તેટલી મુદત સુધી તેનો કબજો લેઈ લેવામાં આવ્યો હોય તેથી ઉઠી જતો નથી, પછી તે મુદત બાર વરસ અંદર હોય કોવા બાર વરસથી વધારે હોય તેની ચીંતા નહીં.

દાખલો ૨.

પ્ર—કાયદાના અમલદારોને અમુક મુખ્તિઆર નામું તપાસવા આપી તેનો અભિપ્રાય પુછવામાં આવ્યો કે એ મુખ્તિઆર નામની રૂએ, મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એ મુખ્તિઆરને વેચવાનો હક હતો કે નહીં; અને જો હતો તો વેચાણ ખતો કરવામાં શું ઝેરકાયદાસર પાછું થયું હતું, અને એમ પારીએ કે મુખ્તિ આરના અખ્તિઆરની રૂએ એ ખતો કાયદા પ્રમાણે મંજૂર હતાં તો એ વેચાણ ખત અને પાવતી કાયદામાં કરાવેલા અમુક પ્રમાણે આ મુખ્તિઆરે બનાવેલાં હતાં કે નહીં? શી રીતે, કે ખીતો સો વાધો હતો, અને એ દસ્તાવેજમાં લખી આપેલી મિલકતનું વેચાણ કાયદા પ્રમાણે સમજ હતું કે નહીં ?

ખત બિરસ્તા મુજબ ન હોવાથી તેમાં કરેલો કાયદા રદ હતો નથી.

ઉ—એ મુખ્તિઆરનામું કાયદાની પડિ ભાષામાં કરાવેલા નમુના તથા અજા પ્રમાણે તઈયાર કરવામાં આવ્યું નથી, પણ તેના આધારે ઉપરથી એવું અનુમાન કાઢી શકાય કે અતરસા ના પ્રમાણે પોતાના કીકરા અઈનનાય નારાયણને પોતાના તમામ

કામકાજનો વહિવટ સોંપ્યા, અને તેને પોતાની મિલકત વેચવા, ગોંરો મુકવા, તથા તેનો વહીવટ કરવા કુલ મુખ્તિઆર ના મું આપ્યું. એટલા માટે જો ચોગ્ય સાહેદાથી એમ સાબીત થાય કે ચતરસલ નારાયણે પોતાના દીકરા બધજનાથ નારાયણને પોતાના નાણા સમંધી તમામ કામ કાજનો વહીવટ કરવા ખરેખર મુખ્તિઆર આપ્યો હતો, અને પોતાની મિલકત વેચવા, ગોંરો મુકવા, હાંઆ ખીલ રીતે તેની વ્યવસ્થા કરવા પુરેપુરી મુખ્તિ રિઅત આપી હતી તો મંજુર બધજનાથને જો મિલકત વેચવાનો પરીપ્રણ અને કાયદાસર રીતે અધિકાર થશે. વેચાણ ખત તથા પાવતી ખરોખર નથી કારણકે એ દસ્તાવેજની અંદરના મંજુર ઉપરથી એવું અનુમાન થઈ શકે છે કે ચતરસલ નારાયણ પોતેજ ખરેખરો વેચનાર તથા એ દસ્તાવેજે કરી આપનાર હતો, અને નીચે લખેલા શબ્દો ઉપરથી તથા કાઝીએ કરેલી સાક્ષિ ઉપરથી એમ માલુમ પડશે કે, એ વેચાણ વકીલે કર્યું હતું, અને કરાર કરનાર પોતાનો મુખ્તિઆર બધજનાથ હતો. એટલા માટે આણું લખત ચોકસ રીતે કાયદાસર દસ્તાવેજ નથી, પણ જો સાહેદાના પુરાવાથી અથવા સાબીતોના ખીલ કોઈ સાધનાથી એમ માલુમ પડે કે મંજુર મુખ્તિઆર હાંઆ તેના શેઠ શુદ્ધ બુદ્ધિથી એ વેચાણ કર્યું છે તો વેચાણ કાયદા પ્રમાણે સખળ અને મંજુર થશે; અને એ દસ્તાવેજમાં આગળ કહેલી ચુકો જે તે લખનાર સખસના અંજાણપણથી થએલી ગણાય તે ચુકો આ વેચાણ રદ કરવાને ખસ નથી.

દાખલો. ૮

૧—એક સખસે એક ગુલામડીને ખરીદ કરી, અને તેને પોતાના ઘરમાં ગુલામગીરીની સ્થિતિમાં રાખે છે. તે ગુલામડીના પેટથી તેને એક દીકરો અને એક દીકરી થયાં દીકરીને તે સખસે પોતાની બહેનના કબજામાં સોંપી, અને તેના કુટુંબમાં તે હાલ રહે છે, અને ગુલામનું કામ કરે છે. ઉપર કહેલો સખસ હવે પોતે ખરીદ કરેલી ગુલામડીની દીકરીને કબજે મેળવવા પોતાની બહેન ઉપર ફરીયાદ કરે છે, અને પોતાની ફરીઆદની પુઠિમાં સાક્ષિ તરીકે એ માને રજુ કરે છે કે જે મા અત્યાર સુધી ગુલામગીરીની સ્થિતિમાં રહેલી છે. ત્યારે ઉપર કહ્યા મુજબ

બ ખરીદ કરેલી ગુલામડોનો પુરાવ મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે અંગિકાર કરવા નોગ છે કે શી રીતે ?

ગુલામોએ આ પેસા પુરાવ અંગિકાર કરવા નોગ નથી.

ઉ—ઉપરની હકીકત ઉપરથી એમ માલુમ પડે છે કે સાક્ષિ દાખલ રજુ થએલ રાખસ એક ગુલામડો છે, પણ કાયદાનો એ એક નિયમ છે કે ગુલામોનો પુરાવ બીલકુલ અંગિકાર કરવા નોગ નથી. એટલા માટે એ ગુલામડોની માની સક્ષિ ભેદ શકાતી નથી.

દાખલો ૪

ખ—કોઈ નિઃ સંતાન સ્ત્રીને કાંઈક નાણાનો નફો તથા ફાયદો હોય એવી કોઈ બાબતમાં તે સ્ત્રીના ધણીની ઇઆ તેના બાપની સાથેથી અંગિકાર કરવા નોગ છે કે નહીં.

ધણીએ ઇઆ બાપે આપેલી લાભની સાક્ષિ અંગિકાર કરવા નોગ નથી.

ઉ—કાયદા પ્રમાણે કોઈ દાવાદારના ધણી ઇઆ બાપે તેના લાભની બાબતમાં આપેલી સાક્ષિ અંગિકાર કરવા નોગ નથી.

દાખલો ૫.

ખ—એક માણસે પોતે ચો વરસ બારંતની ઉમરે પહોંચ્યો હતો તે વખતે જમીનનું વેચાણ કર્યું. આરજી બધી જઈક ઉમર કરેલો કરાર મજબુત અને તેના બારંદોને બંધન કરતા થઈ શકે કે કેમ; અને એ વેચાણ શાખાંત કયામાં ખરીદારના નોગ કરેલો પુરાવ અંગિકાર કરવા નોગ છે કે શી રીતે ?

નાફરનો પુરાવ અંગિકાર કરવા નોગ નથી.

ઉ—જો વેચાણ કરતી વખતે વેચનારનું એત વેચી શકે એવી રીતે તે કોણે હોય તો ગમે તેટલી ઉમરે એ કરાર કરેલો હોય તો પણ તે તેના વારસો ઉપર બંધન કરતા થશે, પણ નોકરે તેના શેઠના લાભમાં આપેલી સાક્ષિ કોઈ રીતે અંગિકાર કરવા નોગ નથી.

દાખલો ૬.

ખ—(કવેઈમ બીબીની મા, અને ગુલામ હુસેન ખાંની આરત) હિમદા બીબીનું એ સખસ સાથે લગ્ન થયું તે વખતે પંચોતેર હજાર રૂપિયાની મહેરનો તેના ઠરાવ કરી આપવામાં આવ્યો હતો. ગુલામ હુસેનની આરત તેની દીકરી કવેઈમ બીબી, એક ભાઈ, અને ત્રણ બહેનો, એ રીતે પો

તાના વારસો મુકીને તેના ધણીના પહેલી ગુજરી ગઇ. પાછળ થી ગુલામ હુસેન પોતાની મા, થોતાની દીકરી (કવેઈમ બીબી,) એ આગતાં, એ દીકરા, અને ત્રણ દીકરીઓ મુકીને ગુજરી ગયાં. ઊમદા બીબી ૫ પોતાના જીવતાં મહેરના પોતાના હકનો દાવો કર્યો નહીં, તેમ તે નવો છોડી પણ દીધો નહીં. ત્યારે તેના વારસા તેના ધણી ગુલામ હુસેને મુકીને મિલકતમાંથી તે મહેર મળવાનો દાવો કરી શકે કે શી રીતે? અને જો કરી શકે તો તમામને કેટલો હસ્સો ઊમદા બીબીની દીકરી કવેઈમ બીબીને મળશે?

જ—જેક સ્ત્રી સાહેબ કહ્યો કે જે જગોએ લગ્ન થયું તે જગોએ, એટલે કે જે લોકોના વચ્ચે જેક બાબત તરફથી કહેવામાં આવે છે અને બીજા બાજુ તરફથી સમમતી બતાવવામાં આવી તે લોકોના રાજામાં હું જાણું છું. લગ્ન મારા શમક્ષ થયું હતું અને ગુલામ હુસેન હુસેન બીબીને પંચોતેર હજાર રૂપિયા ને રૂના આપવા કહ્યું કર્યું હતું. આ કહેવા ઉપરથી પેહેલી દ્રષ્ટિ તો એમ જણાવે કે આ સહેદ ગુલામ હુસેનની કબુલત ખરે ખર સાંભળી હતી; પણ ઊલટ પાલટ તપાસણીમાં તે કહે છે કે હું, કન્યાની મા, તથા બીજા સ્ત્રીઓ કન્યાની સાથે રાજાં રતાં અને કન્યાની માએ વરને સંદેશાથી કહેવરાવ્યું કે મારા દીકરાની મહેર બદલ પંચોતેર હજાર રૂપિયાનો કરાવ કરવો જોઈએ, અને ગુલામ હુસેને આ રકમ આપવાને માટે જવાબદાર રહેવા કહ્યું કર્યું એ પ્રમાણે કહેવું થયું. તથા સમમતી આપવામાં આવી એ બધું લાયકાઓમાં જનરું હતું, અને સાહેબ પોને લાયકાઓમાં હતીજ નહીં, અને ગુલામ હુસેનની દીકરીઓના લગ્ન વખતે પણ નહોતી, આ સાહેબ જે રાદશો કાઢાવ્યાનું, તથા લાયકાઓમાં પોતે નહીં હયાનું કહે છે તેની સાક્ષિ ઊપરથી ખુલ્લુ છે કે કન્યા લાયકાઓમાં ગઈ નથી, અને ત્યાં કરાવ કર્યો નથી, વળી એ મુજબ કરવાનો રીવાજ નથી, તોપણ એ ધારણા બાકી રહે છે કે આ સાહેબ જ્યાં લગ્ન થયું હતું તે ચોરાડના બારણા આગળ ગઈ, હોય, અને એ વાત આધીથી સાંભળી હોય બીબી સાહેબના પુરાવા ઊપરથી ખરેખર આજ પ્રમાણે બને

એક વારસાનો
બીજા વારસાની
તરફથી પુરાવા

હું માલુમ પડેછે, પણ સાહેદ પોતે આ પ્રમાણે કહ્યું નથી તેથી તે વાતની માત્ર કલ્પના પુરાવામાં ચાલી શકે નહીં, વળી, સદરહું સાહેદ **હિમદા બીબી**ની એક વારસા, અને તે એમ કહે કે એ મિલકતમાં કાંઈ હિસ્સો મળવા મારો હક નથી, પણ બધી મિલકત ઉપર **કવેઈમ બીબી**ના હક છે તો તે કહેવા ઉપરથી, પાછળથી જો તે વારસો માગે તો વારસામાંથી તે ખાતલ થતી નથી કારણ કે આ પ્રમાણે કહેવાથી તે પોતાના હિસ્સા ઉપર બીજાનો હક સ્થાપતી નથી. (કાયદાસર રીતે બોલતાં) આ કાંઈ હકનું છોડવું નથી, અને કદી તે હોય તો પણ આ હક છોડવાની અસર વીસે ઘણો મતબેદ છે. બીજા સ્ત્રી સાહેદનો પુરાવો વીરૂધ્ધ છે. વળી, તેની કબુલત કે હું **હિમદા બીબા** ની ગુલામડી હતી એ તેના પુરાવ નિરર્થક કરે છે બીજા બે સાહેદો, એક મરદ અને એક આરત જેમણે એ મહેરની રકમ નકી થયેલી જે ટોળામાં લગ્ન થયું હતું તે ટોળા નળદીકની જગોએથી સાંભળી હતી તેમના પુરાવો જો તેઓ ખરેખર એ ટોળામાં નહોતાં તો પણ સમજ છે, પરંતુ કાયદા પ્રમાણે જેટલી સંખ્યા જોઈએ તેથી તેઓ આછી ખતાવે છે, તો પણ મહેરની રકમના ઠરાવ બાબતનો દસ્તાવેજ જે **ગુલામ હુસેને** કરી આપેલો કહી એ દાવાદારે રજુ કરેલો તે દસ્તાવેજ ચોગ્ય રીતે સાહેદોથી સાબીત થયો છે, અને તે તેના શામા વાળાએ ધનકાર કર્યો નથી. અને કદાચ એમ કબુલ કરીએ કે ઠરાવેલી મહેરની રકમ તેમાં કુટુંબની સ્ત્રીઓને હુમેશ મળતી તેનાથી વધારે હોય તો પણ એ ઠરાવ બંધન કારક છે, અને ખર્જ જોતાં કેટલાક સાહેદોથી એમ સાબીત થયું કે એજ કુટુંબની બીજી દીકરીઓને મહેર બદલ એકલાખ ઉપરાંત રૂપૈયા મળ્યા છે. **ગુલામ હુસેન**ની કબુલત બાબતનો પુરાવો જો કે તેનિરાણ્ય કારક નથી. તો પણ પ્રુછિ કરતા છે, બનાવટ સાબીત કરવાની કોશીશ તદ્દન નીરૂઢ ગઈ છે પરીણામ એ છે કે મહેરની રકમ લગ્ન વખતે એ ટોળામાં હાજર સાહેદોથી કાયદાસર રીતે સાબુત થઈ નથી, પણ મહેરના ઠરાવ બાબતનો સમજ અને વાસ્તવિક માલુમ પડ્યો છે અને સાહેદો વાંધા ન લેવાય તેવા છે એટલા માટે દસ્તાવેજની રૂએ હી

મહા બીબી ના વારશાને તેની મેહેરની રકમ તેના ગુજર ગયેલા ધણીની મિલકતમાંથી લેવાનો હક છે. મેહેરની આખી લેહેણી રકમમાંથી, એટલે. રૂપિયા પંચોતેર હજારમાંથી અઠાર હજાર સાતસે ને પચાસ રૂપિયા તેના ધણીના હિસ્સાના કાપવા માં આવશે; અને કવેઈમ બીબીને અર્ધ એટલે સાડત્રીસ હજાર ને પાંચસો રૂપિયા મળશે; એ વીધવાના બાધને સાત હજાર ને પાંચસો મળશે અને તેની ત્રણ એહેનાને દરેકને ત્રણ હજાર સાતસે ને પચાસ મળશે.

દાખલો ૭

પ્ર—એક માણસ ત્રણ વહુઓ મુકીને ગુજરી ગયો. તેની મોહોટી વહુથી તેને એક દીકરી હતી જે દીકરી બે દીકરા અને ચાર દીકરીઓ મુકીને તેના માબાપ પેહેલાં ગુજરી ગઈ. એ મોહોટી વહુ સાઠ વરસ ઉપરાંત તેના ધણી સાથે રહી, અને તેનું મરણ મેહેર બદલની તેની લેહેણી રકમ વશુમ થયા વગર તેના ધણીના મરણ પછી કેટલેક વરસે થયું. તેની બીજી વહુથી તેને એક દીકરી હતી જે હજી હયાત છે, અને તેજ હાલ બાપની મિલકત વશુલ લેવા બાબતના આ દાવામાં વાદીઆણ છે. તેની બીજી વહુ નિઃશંતાન ગજરી ગઈ. ગુજરનાર માલીકના પોતાની મોટી વહુના પેટના દીકરા દીકરીઓ મળી છ જણ હજી હયાત છે, અને મોટો દીકરો જે પ્રતિવાદી છે તે એ દાવાના જવાબમાં પેહેલી તકરાર એ બતાવે છે કે એ મિલકતની બધી કીમત મોહોટી વહુનું મેહેર બદલનું દેવું ને પચાસ હજાર રૂપિયાનું છે તે પતાવવાને પુરતી નથી; બીજી તકરાર એ બતાવે છે કે એ મિલકતની કીમત કંઈલો રકમ ઉપરાંત છે એમ કબુલ કરીએ તો પણ પ્રતિવાદી તથા તેના બાધઓ જે એ મોહોટી વહુની દીકરીના છોકરા છે તેમનો (બીજા કાયદાસર હિસ્સેદારો ઇઆ શેષાધિકારીઓ નહીં હોવાથી) કરાવેલી મેહેરની રકમ ઉપરાંત એ મિલકતનો $\frac{1}{4}$ તેણીના હિસ્સા બદલ મળવાનો હક છે; અને ત્રીજી તકરાર એમ બતાવે છે કે વાદીઆણ જે કહે છે કે હું ગુજરનાર માલીકની બીજી વહુની દીકરી છું તે, ખરું જોતાં તેની (પ્રતિવાદીના) માની માની ગુલામડીની દીકરી હતી. તે ગુલામડીનું પ્રતિવાદીની માના બાપની સાથે લગ્ન થ

થું નહોતું, અને એટલા માટે તે વાદીઓને એ મિલકતનો કંઈ પણ ભાગ વારસામાં મળવાનો હક નથી. પણ વાદીઓ આ છેલી તકરારનો સમ્યાઈ વીશે ઇનકાર કરે છે, તેમ પ્રતિવાદી તે માખીત કરવાને કાંઈપણ પુરાવો રજૂ કરી શકતો નથી, તેમ તેની માની માની મેહર બદલ જે રકમનો તે દાવો કરે છે તે તેને ઠરાવી આપવામાં આવી હતી એમ ખતાવવાને કાંઈ દસ્તાવેજ પણ તે રજૂ કરી શકતો નથી. ત્યારે સ્વાલ એ છે કે જો પરણેલી સ્ત્રી તેના ધણી સાથે સાઠ વરસ ઉપરાંત સુદ્ધ સુધી રહે, અને એ સુદ્ધમાં તેના ધણી પાસેથી, કે તે ગુજરી ગયા પછી તેની નિલકતમાં તેની મેહર બદલની લેણેણી રકમ વસુલ ન કરે, અને પછી એક દીકરી જે પણ તેના મા બાપની હયાતીમાં ગયેલી તેવીને સુકીને ગુજરી જાય તો આ દીકરીનાં છોકરાંને તેમની માની માની મેહર બદલની લેણેણી રકમનો દાવો કરવાને કાયદાસર રીતે અધિકાર છે ?

ગુજરી ગયેલી સ્ત્રી તેની મેહર નો દાવો ગમે તેટલો વખત વીતી ગયા છતાં તેની છોડીના છોકરાં કરી શકે છે.

ઉ—મેહર લગનના કરારનો આવશ્યક અંશગુત ભાગ છે, અને એ એક કાયદાની રૂપિત થયેલી દલીલ છે કે તેનો દાવો ખતાવવામાં આવે છતાં છોડી દેવામાં આવે ત્યાં સુધી તે ધણી પાસે લેણેણી રહે છે. એ દીકરી જે તેની મા પેહેલાં ગુજરી ગઈ તેના છોકરાં તેમની માની માના દરના સગાંમાં ગણાય છે, અને જો કાયદાસર હિસ્સેદારો અથવા શ્રેષ્ઠાધિકારીઓ જેવા તેમનાથી કોઈ અઢોઆત્મ હકદારો ન હોય તો તિઓ તેના વારસા છે; અને એટલા માટે મેહર બદલની તેની લેણેણી રકમનો દાવો કરવાનો તેમનો હક છે. વખત વહી જવાથી મેહરના દાવાને કાયદાસર બાધ આવતો નથી. હાલના કેટલાક બારિસ્ટરો આ દાહાલોઓમાં ઘણાક ખોટા દાવાઓ કરવામાં આવે છે એવા સંબંધની દલીલ ખતાવી ધણી લાંબી સુદ્ધના દાવાઓ ના મંજૂર કરવાની યોગ્યતા બતાવે છે. કેટલાકના મત પ્રમાણે સુદ્ધ તેનીસ વરણની છે. બીજાઓનાં મત એવાં છે કે એક સ્ત્રી કે અથવા જુગતી સુદ્ધ ઠરાવવી નેહંએ, અને જુગમાં કેટલાક ત્રીસ વરસ ગણે છે, અને કેટલાક એંશી વરસ ગણે છે. ત્યારે દાવા વાળી મેહરની રકમ સાબુત ગણીએ તો સુદ્ધનો કાયદો જીપર મુજબ છે. જો તે રકમ સાબુત ન થાય તો એવેલાઓ

ના મત પ્રમાણે પ્રતિવાદીની માની માની તથા વાદીઓની માની વ્યાજબી ગેરેર નકી કરવી નેઇએ.

દાખલો ૮.

મ—એક માણસ બક્ષિશ કર્યાનું કહી તે બક્ષિશની, અને પાછળથી વારસાની રૂએ અમુક મિલકત ઊપર દાવો કરેછે. સદગુણ હક ઊત્પન્ન થયાની રીતની બાબતમાં જુદી જુદી વાતો બતાવ્યાના સમબંધી એ દાવો નાબુદ થાય એવી વીરૂદ્ધતા સ્થાપીત થાય છે કે શી રીતે?

જ—કાયદાનો એવો એકે નિયમ નથી કે જેમાં એમ કહ્યું છે કે બક્ષિશનો દાવો કર્યા પછી કરેલો વારસાનો દાવો ચાલવો નેઇએ. પણ ને વારસાનો દાવો પ્રથમની તારીખનો હોયતો તે માં કાયદાસર વિરૂદ્ધતા છે **ઈઅરઃડીમ શાહી** માં ઊતારો કરેલા કુચુલમાં કાઠ્યું છે કે—“ના કોઈ માણસ કોઈ ઘરનો એમ કહીને દાવો કરેકે મેં તે ઘર મારા બાપ પાસેથી વેચાણ લીધું છે અને પછી વારસાની રૂએ તે ઘરનો દાવો કરેતો એ દાવો કબુલ કરવો નેઇએ. પણ ને તે પ્રથમ વારસાના હકથી એ ઘરનો દાવો કરે અને પછી ખરીદીના હકથી દાવો કરેતો વીરૂદ્ધતા સ્થાપત થવયા એ દાવો કબુલ કરવો ન નેઇએ” આનું કારણ એમ જણાય છે કે ગુજરનારના મરણ વખતે જે એજ ગુજરનારની માલકીની નથી. તે એજ ઊપર વારસાનો હક પહોંચતો નથી. એટલા માટે વારસાનો દાવો ગુજરનારના મરણ વખતે માલકી હક તે ગુજરનારનો હતો એવી ધારણા કરાવે છે, પણ ખરીદીના દાવાથી પ્રથમના માલિકના મરણ પહેલાં એ માલકી હક ખુદ દાવાદારના અંતમાં રહેલો ધરાય છે, અને આ વાતમાં ખુદની વિરૂદ્ધતા છે કારણ કે એતો “જાણે તેણે પ્રથમ એ હક ખાંજનો કબુલ કર્યો, તેના જેવું છે એટલા માટે એકજ આશામીએ કરેલા વારસાના દાવા પછી તેના ખરીદીનો દાવો રાખવો નહીં નેઇએ. પણ ને ખરીદીનો દાવો વારસાના દાવા પહેલાં કરવામાં આવ્યો હોય તો જુદી વાત છે કારણ કે જ્યારે ખરીદીની રૂએ એ એજ ઊપર માલકી હક બતાવામાં આવ્યો હોય ત્યારે તે એજ ઊપરનો હક પ્રથમના માલિકના મરણ પહે

એકજ આશામીએ ખરીદીની રૂએ અને વારસાની રૂએ દાવો કર્યો હોય ત્યારે.

લાં દાવાદારને મહેલો ગણાય, અને વારસાની રૂએ માલકી હોય
 રાખવાથી તે ગુજરાતની મિલકતનો દાવો કરે છે જેથી એવા
 પ્રકારની વિરૂધ્ધતા થતી નથી કે તેથી એ દાવો કબુલ કરી શકવાને
 બાધ આવે, **ઈબરાહીમ સાહી** માં કહે છે કે,—
 “દાવો કબુલ કરી શકવાને વિરૂધ્ધતાથી બાધ ત્યારે આવે કે
 જ્યારે તે વિરૂધ્ધતાથી બીજા આશામીનો કબુલ થયેલો માલકી
 હક નિરર્થક અને રદ થતો હોય” એવીજ રીતે વળી **કુસુલ
 ઈમાદાયા**માં,—“કોઈ સખસ એમ કહે કે અમુક મિલકત
 ફલાણીની છે. અને તે મિલકત પોતાની છે એવો
 દાવો કરે તો તે દાવો અંગીકાર કરવા જોગ નથી કારણકે તે
 થી બીજા માણસના કબુલ થયેલા હકને હરકત આવે
 છે.” અને જ્યાં ખરીદીની રૂએના દાવો વારસાની રૂએ
 દાવો કરાય, પછી કરવામાં આવે તેવે પ્રસંગે આ ખરીદી
 માં અવસ્થ થયા વગર રહેજ નહીં વળી એજ પ્રમાણુલુત આ
 ધારમાં કરાવેલું છે કે “જો કોઈ સખસના હાથમાં મિલકત હોય
 અને તે સખસ “આ મિલકત મારી નથી ઇઆ તે ઉપર
 મારો કંઈ હક, માલકી હક કે હીત નથી” એવાં વચનોએ
 વે વખતે બોલે કે જે વખતે એ મિલકત ઉપર દખીલો બી
 જો કોઈ દાવાદાર ન હોય અને પાછળથી દાવો થાય ત્યારે જે
 નો કબજો હોય તે સખસ એમ કહે કે હું પોતે વાજબી માલકી
 કહું તો તેનું કહેવું તેમાં વિરૂધ્ધતા છતાં બ્યાજમી અને અંગીકાર
 કરવા જોગ છે કારણ કે આવાં વચનો બોલવાથી બીજા કોઈ
 સખસનો હક છે એવી કબુલ થતી નથી, અને વિરૂધ્ધતાથી દા
 વો કબુલ કરી શકવાને બાધ કયારે આવે છે કે જ્યારે તેથી
 બીજા આશામીનો કબુલ થયેલો હક નિરર્થક અને રદ થતો હોય”
 આ ધોરણને આધારે, ખરીદીની રૂએ કરેલા દાવાથી હક બી
 જના છે એવી કબુલ થતી નથી તેથી પાછળથી કરેલો વાર
 સાની રૂએના દાવો બીજા આશામીનો કબુલ થયેલો હક નિરર્થક
 અને રદ કરતો નથી. વળી ખરીદીની રૂએના દાવો કર્યા પછી
 કરેલા વારસાની રૂએના દાવા તથા વારસાની રૂએ દાવો કર્યા પછી
 કરેલા બક્ષિસની રૂએના દાવા વચ્ચે કંઈ પણ તફાવત નથી, તેમ
 જ વારસાનો દાવો કર્યા પછી કરેલા ખરીદીની રૂએના દાવા ત

થા વારસાનો દાવો કર્યા પછી કરેલાબક્ષિસના દાવામાં કાંઈ તફાવત નથી. બક્ષિસના કે ખરીદીના દાવામાં બીજા કોઈ સખસનો હક રહ્યાની કોઈ કબુલત લખેલાવેલી નથી કે જે હક, જો કબુલ થયો હોય તો પાછળથી કરેલા વારસાના દાવાથી તે નિર્રથક અને રદ થાય પણ જો દાવાઓનો અનુક્રમ ઉલટસુલટ કરવામાં આવેતો આપ્રમાણે થશે, કારણકે વારસાનો દાવો કરવાથી એ હકમથમના માલીકના હાથમાં તેના મરણની તારીખ સુધીરહ્યા નીકબુલત થાયછે, અનેઆ પ્રમાણે કબુલ થયેલો તે હક પાછળના બક્ષિશ ઇઆ ખરીદીના દાવાથી નીર્રથક અને રદ થાયછે, અને તેથી અશક્તતા ઉત્પન્ન કરતી વીરૂધ્ધતા સ્થાપીત થાય છે. એટલા માટે આ સવાલવાળા કોરસામાં એ દાવો રાખવો જોઈ એ, અને તેના સામા દાવા ઉપર લક્ષ નહીં આપતાં તેના ગુણ દોષ જોઈ કામ ચલાવાની ચાલતી રીઠી પ્રમાણે તેના નિરણય કરવો જોઈએ; એટલે કે પુરાવા ઉપરથી ઇઆ કબુલત ઉપરથી ઇઆ સોગંદ ખાવાની ના પાડવા ઉપરથી, **મારશ બાહુ—એ—નઝાયર** મુજબ,—“જડજનો ફસલો પુરાવા ઉપરથી ઇઆ કબુલત ઉપરથી સોગંદ લેવાની ના પાડવા ઉપરથી થવો જોઈએ”

દાખલો ૯.

મ—વાદી અને પ્રતીવાદીઓ વચ્ચે તકરાર છે; વાદી પ્રતીવાદીઓના કબજામાંછે તે છ ઘર ઉપર દાવો કરેછે ને કહેછે કે એ ઘરો આ મારા ઘરડા વરડાઓની મીલકત છે આ વાત પ્રતીવાદીઓ કબુલ કરેછે, પણ તેઓ તકરાર ખતાવેછે કે વાદીના વડવાએ હમારા વડવાને ત્યાં એ મકાનો શાતશે પંચોતેર રૂપયે ગીરવી કર્યાં હતાં. તેઓ કહેછે કે અમ્મી પાશે ગીરો ખત નથી, પણ એ વાત હમારા વડવાના હીશાબો ચોપડામાં લખેલીછે, વાદી એ વો જવાબ દેછે કે મારી મા જેણે એ ઘર ગીરવી કર્યાં હતાં તેની પાશેથી તેમજ વળી બીજા મારાં સગાં પાશેથી એ સાંભળ્યું હતું કે જે રકમ લેઈ એ ઘર ગીરવી કર્યાં હતાં તે રકમમા ન રૂપયા ચારસેને ચાલીશની હતી એ રકમ સખધી તેમજ પોત પોતાનું કહેવું સાબીત કરવાને આ પક્ષકારો પાશે કાંઈ પુરાવો નથીત્યારે એ પક્ષકારોમાં કોનું કહેવું માનવું જોઈએ? પ્રતીવાદીઓ

ના હીસાબી ચોપડા બીજી પુરાવાની કુટ્ટિ વગર પુરાવા દાખલ અંગિકાર કરવા નોગછે, કે મુળ કરજની વાદીએ બતાવેલી રકમ આપેથી એ ગીરો છુટ્ટ થઈ સકે? અને એ પક્ષકારો પૈકી સો ગાંઠ કોને આપવા નોંધ્યે?

જાણકાર અને
સેહેણકાર વચ્ચે
ગીરો ઉપરના
સેહેણાની રકમ
મ બાબતની તા
કરાર વીરો

૪—પ્રતીવાદીઓ કબુલ કરેછે કે તેમને ત્યાં ગીરવી કરેલાં ઘર વાદીના પડાવાની મીલકતછે, જે રકમ લેઈ એ ઘરો ગીરવી કરવામાં આવ્યાં હતાં તે રકમ જુદી જુદી બતાવામાં આવ્યાને લીધે ભાત તકરાર ઉઠીછે. વાદી આરસેને ચાલીશની રકમ કબુલકરેછે. અને પ્રતીવાદીઓએ એ રકમ ઉપરાંત માગેલા વધારાની ના પાડે છે, પ્રતીવાદીઓએ માગેલા વધારા બાબતને તેમની પાસે કાંઈ પુરાવો નથી વાદીએ સોગંદ ઉપર કહેલી હકીકત માનવા નોંધ્યે; કારણ કે પ્રતીવાદીઓએ બતાવેલા વધારા વીસે તે ઇનકાર કરેછે, એ વાદીને સોગંદ આપવા નોંધ્યે- અને તેણે સોગંદ ઉપર એમ કહેવું નોંધ્યે કે મેં મારી ગા, અને સગાંઓ પાસેથી એમ સાંભળ્યું હતું કે એ ઘરો આરસેને ચાલીસ રૂપઈયા ઉપરાંતની રકમને માટે ગીરવી કરવામાં નોંહોતાં આવયાં, અને એ રકમ ઉપરાંતનું કરજ કરયાનું મેં કદી સાંભળ્યું નોંહોતું પ્રતીવાદીઓના હીસાબી ચોપડા પુરાવાની કુટ્ટિ વગર પુરાવા દાખલ અંગિકાર કરવા નોગ નથી.

દાખલો ૧૦

૫—ધણીના ગુજરવા પછી જો એ વાત સાબીત ન થઈ શકે કે વાદી ઇરાદાથી તેણે પોતાની હયાતીમાં પોતાના પઈશા ટકા તથા માલમતા પોતાની જોરતને આપી તો ગુજરનારે પોતાની મિલકત કેવા ઇરાદાથી આપી તેના નિર્ણય કરવામાં કાયદા પ્રમાણે એ જોરતનું કહેવું માનવું, કે એ ધણીના વારસાનું કહેવું વધારે મનાવું નોંધ્યે?

વિધવાને તેના
મૂર્તિ પાસેથી
મળેલી મિલકત
બાબત એ વિધવા
અને બીજા
વારસો વચ્ચે તકરાર
વીરો

૬—જો એ વિધવા અને વારસાનું કહેવું આ બાબત એક બીજાથી વિરૂધ્ધ પડતું હોય, એટલે કે વારસો કહેતા હોય કે ધણીએ વિધવાને અમુક મિલકત આપેલી છે, અને વિધવા આ મિલકત મારા વીસે ઇનકાર કરતી હોય તો સાક્ષિઓ રજુ કરવાની વારસાને માથે ફરજછે; અને જો તેમની પાસે કાંઈ પુરાવો નહોતો તો સોગંદ ઉપર વિધવાનો ઇનકાર મનાસે. જો મળેલી મિલકતની

કીમત વીશે તેમનું કહેવું એક બીજાથી વિરૂધ્ધ પડતું હોય તો પણ કામ ચલાવાની આજ રીત છે, વારશો કહેતા હોય કે વિધવાને આટલી કીમતની મિલકત મળી છે, અને વિધવા જોણી કીમતની મિલકત ખતાવતી હોય, જો તેમનું કહેવું બીજા બાબત ઉપર એક બીજાથી વિરૂધ્ધ પડતું હોય એટલે કે વારશો એ મ કહેતા હોય કે ધણીએ તેને તેની મહેર બદલ એ મિલકત આપી છે. અને એ વિધવા કહેતી હોય કે એ મિલકત મને મફત બક્ષિશ દાખલ મળી છે. તો સાક્ષીઓ રજુ કરવાની વીધવાને શીર ફરજ છે અને જો તેની પાસે કંઈ પુરાવો ન હોય તો શોગંદ ઉપર વારશોનું કહેવું મનાશે. જો ઘની મિલકત સંબંધી તેમનું કહેવું એક બીજાથી તેમનું કહેવું વિરૂધ્ધ પડતું હોય એટલે તે મિલકત જણીની પોતાની છે, એવો વિધવા દાવો રાખતી હોય, અને એ મિલકત ધણીની છે એમ વારશો કહેતા હોય અને તેમનું પોત પોતાનું કહેવું સાબીત કરવાને એકે પક્ષ કાર પાસે સાક્ષીઓ ન હોય તો તેમાંની જેટલી મિલકત સાધા રણ રીતે આરતના ઉપયોગમાં આવે તેવી હોય તે મિલકત શોગંદ ઉપર પોતાનો દાવો કરવાથી વીધવાને સ્વાધીન કરવામાં આવશે, અને જેટલી મિલકત સાધારણ રીતે પ્રસેના ઉપયોગમાં આવે તેવી હોય તે મિલકત તેવીજ રીતના શોગંદ લેવાથી વારસોને સોંપવામાં આવશે, અને સાધારણ પ્રકારની મિલકતની આમતમાં કાંઈક કાયદાસર મત બેઠ છે. **અથુ ઉનીશના અભિપ્રાય** પ્રમાણે એ મિલકત જે સખસોની છે એમ કહેવામાં આવ્યું હોય તેમાંનું જે પાછળ હયાત હોય તેને શોગંદ ખવ રાવ્યા પછી એ મિલકત આપવામાં આવશે. આ કામમાં પાછળ હયાત એ વિધવા છે અને **મુહમદ** ના અભિપ્રાય મુજબ તે મિલકત એ ધણીના વારશોને મળશે. **અથુ ચુરાશના અભિપ્રાય** પ્રમાણે તેમાંની જેટલી મિલકત સ્વાભાવીક રીતે એ વિધવાની સંસારીક સ્થિતિને સંબંધે તેની ખાસ મિલકત હોય તેટલી મિલકત તે વિધવાને મળવી જોઈએ, અને બાકીની મિલકત એ ધણીના વારશોને આપવી જોઈએ; અને પાછળ ગમે તે હયાત હોય તેથી કાંઈ તફાવત પડતો નથી, કેમકે ગુજરનાર ધણીની તરફથી તેના વારશો છે.

દાખલો ૧૧

પ્ર—કોઇ એક વાદી બાઝીદખાં નામના પુરૂષના મરણ પછી ૫ ચીસ ત્રીસ વરસે તેની મિલકતનો દાવો કરેછે, અને કહેછે કે હું તેની દીકરીછું પ્રતીવાદી જવાબમાં એવી તકરાર બતાવેછે કે વાદીની મા મસુમાત રાય બાઈલ તેના બાપની હુરમ (રાખેલી સ્ત્રી) હતી, અને તેની ઓરત બરી બીબીની ગુલામડી હતી, અને તે બાઝીદખાંને કદી પરણી નોહોતી, વાદીએ રજુ કરેલો એક સાહેદ અટકલથી કહેછે કે લગ્ન થયું હતું, ત્યારે વાદીએ કરેલો વારસાનો દાવો સ્થાપીત છે કે શી રીતે? અને એ લગ્ન સાબીત ઇઆ ના સાબીત કરવાનો બોલે કાયદાસર રીતે કીયા પક્ષકારને શીર રહેછે, પ્રતિવાદી એ ઉપપત્તિ પાણુ કપ્પુસ કર્યા છતાં દાવો કરનાર વાદીને શીર રહેછે કે કેમ? કે પ્રતીવાદી લગ્ન ના સાબીત કરે ત્યાં લગી કાંયદા રાય બાઈલ ના લગ્નનું અનુમાન કરશે?

ઇનકારની બાબતમાં નિયમ ઉ—વાદીએ બાઝીદખાંના મરણ પછી તેની દીકરી દાખલ તેનો વારસાનો હક છે. એમ કહી એ સખસે મુકેલો મિલકતને માટે પ્રતીવાદી ઊપર દાવો કર્યોછે, પ્રતીવાદી જવાબમાં એવી તકરાર બતાવેછે કે વાદીની મા મસુમાત રાય બાઈલ બાઝીદખાંની હુરમ ઇઆ રાખેલી સ્ત્રી હતી, અને તેની ઓરત બરી બીબીની ગુલામડી હતી, અને તે બાઝીદખાંને કદી પરણી નહોતી. આ જવાબમાં વાદીની મા બાઝીદખાંને નહીં પરણ્યાના સમબથી દીકરી દાખલ વાદીને વારસાના કાંઈ પણ હક નથી એવો ઇનકાર લખેદાએલો છે બીલ તેમાં એવી દક્ષીસ રહેલોછે કે વાદીની મા બાઝીદખાંની ઓરતની ગુલામડી, અને એ સખસની રાખેલી સ્ત્રી ઇઆ ઉપપત્તિ હતી. મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે બધા દાવાઓમાં એ જરૂરની વાત છે કે પ્રતીવાદીએ એ દાવો ઇનકાર કર્યા પછી વાદીએ તે સાબીત કરવો જોઇએ અને વાદીના દાવાનું નબળા પાણું તથા અચોગ્યતા જે પ્રતીવાદીના ઇનકાર ઊપરથી સારી પેઠે માલુમ પડેકે તે સાબીત કરવાનો બોલે ખચીત પ્રતીવાદીને શીર નથી. પણ જ્યાં પ્રતીવાદી વાદીના દાવો પાછો હકાવવાને દલીલ બતાવે અને જે દક્ષીસ સાબીત થાયતો વાદીનો દાવો બાગી

પડે અને જે દલીલમાં વાદીના દાવાની થોડીક કબુલત લ
પેટાએલી હોય તેવે પ્રસંગે એ દલીલ સાબીત કરવાનો બોલ
પ્રતીવાદીને શીરછે. જેમકે, **ઝેદ ઊમર** ઉપર એક હજાર રૂપઈ દાખલો
ચાના લહેણનો દાવો બાંધે છે અને **ઊમર** એ દાવો પાછો હ
દાવવાને કરને લીધેલાં નાણાં પાછાં આપ્યાનું કહે છે આ દાખ
લામાં એ નાણાં પાછાં આપ્યાની વાત સાબીત કરવાનું **ઊમર**
ને શીરછે, અને જો તે વાત તે ન સાબીત કરી શકે તો તકરારી
રકમ ઉપર **ઝેદ**નો દાવો સાબીત થશે, કારણ કે **ઝેદ**ની દ
લીલમાં એ કરજ ગુણ કરવામાં આવ્યું હતું એવી કબુલત લપે
ટાએલી છે, જો પ્રતીવાદીની દલીલમાં એ દાવાની થોડી કબુ
લત લપેટાએલી નહોત. અને તે દાવો તદ્દન ધનકાર કર્યો હો
તતો જુદો વાત હતી દાખલો કે,—**ખલીડ**ની ચારત હિંદા
ના પેટના **ખલીડ**ના દીકરા **ઊમર** ઉપર **ખલીડ** મુકેલી
મિલકતનો અરજ ભાગ લેવા **ઝેદ** એવું કહી દાવો બાંધે છે કે હું
ઊમરનો હોરમાન ભાઈ છું, અને (**ઝેદનખ** નામની) **ખલી
ડ**ની ખીલ ચારતના પેટના હું તેના દીકરો છું. **ઊમર** તેના
જવાબમાં એવી તકરાર બતાવે છે કે **ઝેદ**ની મા **ઝેદનખ** હમે
શથી **યુકર** ની ચારત હતી, અને એટલા માટે તે **ખલીડ**
ની ચારત હોઈ શકતી નથી, તેમજ **ઝેદ ખલીડ**ના દીકરો
હોઈ શકતો નથી. આ દાખલામાં **ઝેદનખ** અને **યુકર** વચ્ચે
નું લગ્ન સાબીત કરવા પ્રતીવાદી **ઊમર**ને ફરમાવવામાં આ
વે છે કે જો તે લગ્ન તે સાબીત કરે તો દાવો પડી ભાગે છે અને
તે જો તે ન સાબીત કરે તો પણ પોતાની માનું લગ્ન **ખલીડ**
સાથે થયાની વાત સાબીત કરવાની અથવા તો કોઈ ખીલ રી
તે પોતે **ખલીડ**નું ફરજ હયાની વાત સાબીત કરવાની ફરજ
એ **ઝેદ** ને શીર રહે છે. તે વગર તેને વારસાનો નીમે ભાગ
મળવાનો હક કરાવો શકાશે નહીં. સદરહું મુકદમામાં વાદીની
મા **ખાઝીદખાં**ને પરણ્યાની વાત પ્રતીવાદી ધનકાર કરે છે
અને કહે છે કે તે **ખાઝીદખાં**ની ચારતની ગુલામડી હતી.
અને એ સખસની ઉપવત્તિ હતી. એટલા માટે આ જવાબમાં
વાદીના દાવાને કેવળ ધનકાર લપેટાયેલો છે. પ્રતીવાદીને જો તે
ની મરજ હોય તો વાદીની મા **ખાઝીદખાં**ની ગુલામ એ શ

અટકળનો પુરા
વા

જેના કાયદાસર અરથ પ્રમાણે ગુલામડી હતી એ વાત સાબીત કરવાને પુરાવો લાવવાની છુટછે. અને જો તે વાત તે સાબીત કરે તો વાદીઆણનો દાવો પડી ભાગે છે. પણ જો તે વાત તેનાથી સાબીત ન થાય અથવા તે સાબીત કરવાની તેના પાડે તો પણ પોતાની માનુલગન સાબીત કરવાની અથવા કોઈ બીજી રીતે પોતે **ખાઝીદખાં**નું ફરજંદ છે. એ વાત સ્થાપન કરવાની ફરજ વાદીને શીરછે, તે વીના તેણીને વારસાનો હક નથી. જે સાહેદ અટકલ થી કહે છે કે વાદીની મા પરણેલી હતી, તે એમ કબુલ કરે છે કે એ ક્રિયા તેની સમક્ષ થઇ નહોતી, અને તેણે એ લગન કબુલ કરતાં **ખાઝીદખાં**ના મોહોદાનું કહેવું કદી સાંભળ્યું નાહોતું અને વળી તે વીશિં એમ જાહેર કરે છે કે **(રેહીલ રાજકરતા)** **હાદીઝ ફહમત** ના વખતમાં જર કર્મ કરવાની સખ્ત મના હતી તે વાત ઊપર મેં મારી અટકળ બાંધી છે જે ઉપર થી એ અનુમાન કરે છે કે **ખાઝીદખાં** અને **વાદી** ની મા વચ્ચેનો સબંધ લગનની રૂએનો હોવો જોઈએ. પરંતુ આવો અટકળનો પુરાવો કાયદા પ્રમાણે અંગીકાર કરવા જોગ નથી; કારણ કે એ જરૂરનું છે કે સાહેદને દ્રઢ વિશ્વાસ હોવો જોઈએ. પ્રતી વાદીએ કબુલ કર્યું છે કે વાદીની મા **ખાઝીદ** ની હુરમ હતી તો પણ આગળ પાછળનો સબંધ ધ્યાનમાં લેતાં આ કબુલ તથી લગનની તરફનમાં કંઈ દલીલ મળી શકતી નથી, જો કે કેટલાક પ્રમાણ ભુત આધારે મુજબ “હુરમ” એ શબ્દનો અર્થ પરણેલ સ્ત્રી થાય છે, તો પણ લોક મત પ્રમાણે તેનો અર્થ સાધારણ રીતે ગુલામડીઓ અને તેના જેવી થાય છે, જે કે માણસના રક્ષણ તળે રાખવામાં આવે છે અને જુદી રાખવામાં આવે છે પછી તે પરણેલી હો કીંવા ન હો. એટલા માટે પ્રતીવાદીએ જે સમજથી એ શબ્દ વાપરેલો છે (તેણે એમ બોખ્યું કહ્યું છે કે વાદીની મા પરણેલની નાહોતી.) તેનો અર્થ માત્ર ઊપપત્તિ ધ્યાન રાખેલી સ્ત્રી કરવો જોઈએ વાસ્તે આ કહેવાને એક સાહેદના અટકળના પુરાવા સાથે લેતાં વાદીની માનું **ખાઝીદખાં**ની સાથે લગન થવાની તરફનમાં કંઈ પણ અનુમાન થઇ શકતું નથી.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા.

૧—એક માણસ એક સ્ત્રી ઉપર અત્યુક્ત મિલકતને સારૂ એક કહી ફરીઆદ કરેછેકે તે સ્ત્રી ને સખસ તેણીના બાપ હયાનું કહેછે તે સખસની એકીકરી નથી અને એમિલકત ઉપર વારસાના પોતાના હક દાખલ તે દાવો રાખેછે. પ્રતિવાદીના લાભમાં ફેસલ થવાથી તે ફેસલા ઉપર તે અપીલ કરેછે, અને એ અપીલનું છેવટ આવતાં પહેલાં એ સ્ત્રી ગુજરી જવાથી તે માણસ પોતાની પહેલાની દલીલ પાછી ખેંચી લેછે અને એમ કહેછે કે ને સખસ તેણીના બાપ હયાનું તે સ્ત્રી કહેતી હતી તે સખસની ખરે ખર તે દીકરી હતી, પણ ને સખસને તે સ્ત્રી તેણીના બાપ કહેતી હતી તે સખસની સાથેના મારા સગપણની રૂએ તે સ્ત્રીના કાયદાસર વારસ દાખલ તેણીની મિલકતનો વારસો મલવા મારો હક છે. આ છેલી દલીલ સાચી છે એમ કબુલ કરીએ તો પણ આ અત્યુક્ત માણસ પ્રથમ ભાગમાં એ વાત તેણે ઇનકાર કરી હતી તેમ છતાં તેના લાભ લેવાના તેના હક છેકે શી રીતે?

૨—એમ માણસ પડેછેકે દાવાદાર ને સ્ત્રીની મિલકત ઉપર તે દાવો રાખે છે તે સ્ત્રીની હયાતીમાં તે સ્ત્રી ને પોતાના બાપ કહેતી તે સખસની તે દીકરી હયાતી વાત ઇનકાર કરી હતી અને હવે, તે સ્ત્રી ગુજરી ગયા પછી ને સખસની સાથે તેણીના સગપણ વીશે તેણે ઇનકાર કર્યો હતો તે સખસ વડે તે સ્ત્રીની મિલકત ઉપર દાવો કરેછે. ખરૂં જોતાં આ દાવો સગપણની કબુલતને બાંધે છે અને તેની વિરુદ્ધતાને લીધે તે કાયદાસર રીતે અંગીકાર કરવા જોગ નથી; કુચુલ-ઈ-ઉરુરુખી પ્રમાણે, —“એક માણસે બીજા પાસેથી હું તેના ભાઈ છું એમ કહીને ખોરાકીના દાવો કર્યો, પણ જેની પાસેથી એ ખોરાકીના દાવો કરવામાં આવ્યો હતો તેણે એ સખંધ હયાતી ના પાડી પછી દાવાદાર ગુજરી ગયા, અને પેલા માણસ, મરનાર તેના ભાઈ હતો એ વી દલીલથી તેની મીલકતનો વારસ થતો આવ્યો. આ તેના દાવો ચાલી શકતો નથી. કારણકે કાયદાસર રીતે આ સગપણની કબુલત નથી. એવી કબુલતમાં વિરુદ્ધતા નહીં હોવી જોઈએ; ખરૂં જોતાં એ મિલકત ઉપરનો દાવો છે” વળી દાવાદાર આ દાખલામાં ગુજરનારે ખતાવેલા સગપણની માત્ર ના પ્રાકી એટ

દાવાદાર ને સગપણ પ્રથમ ઇનકાર કર્યું હોય તે સગપણને આધારે દાવો ચાલે કે શી રીતે.

લુજ નહીં પણ તે ગુજરનાર સ્ત્રી બીજા માણસની દીકરી છે એમ કહ્યું અને તે કહેવાની પુઠિમાં તેણે પુરાવો આપ્યો, આવી કબુલત એ કબુલત કરનાર પક્ષકારની વિરૂધ્ધ બંધન કારક છે કેમકે જો એ ગુજરનારના આપે તેણીના આપ બીજો છે એમ કહ્યું હોતો તો એ તેની કબુલત તેના વિરૂધ્ધ સબૂત આપત, અને તે કબુલતને લીધે પાછળથી તે સ્ત્રી ઉપર પોતાની દીકરી દાખલ તે દાવો કરી શકત નહીં. નીચલી કોર્ટમાં દાવાદારે એવી તકરાર લીધી હતી કે ગુજરનારે જે સખસને કાંઈ ફરજ નહોતું એવા એક સખસને તેણીના આપ ખતાવ્યો હતો, અને એ મિલકત તેણીએ અપહરણથી મેળવેલી હતી. તેથી હવે તે સ્ત્રીના કાયદાસર વારસા દાખલ તે મિલકત ઊપર તેના દાવો કબુલ કરી શકાય નહીં.

દાખલો ૧૩.

પ્ર—જો સખસો વચ્ચે લગ્ન થયાનું કહેવામાં આવ્યું છે, અને તે સાબીત કરવાને નીચે મુજબ પુરાવો રજૂ થયો છે. એક પુરૂષ તથા એક સ્ત્રી એવી જુખાની આવેછે કે લગ્ન ક્રિયા વખતે તેઓ એ ટોળામાં હાજર હતાં. બીજા પુરૂષ તથા સ્ત્રી એવી જુખાની આપે છે કે એ કહેવાતા ધણીને એ લગ્ન કબુલ કરતાં સાંભળ્યો છે, અને બીજા માણસ એ કહેવાતી ચોરત એ કહેવાતા ધણીની સાથે ધણી ધણીઆણી પેઠે રહ્યાનું કહે છે. ત્યારે આ પુરાવા લગ્ન થયાની વાત સાબીત કરવાને કાયદાસર રીતે જોઈએ તેવો છે કે શી રીતે ?

લગ્નના પુરાવામાં શું શું જોઈએ.

ઉ—આ પુરાવા લગ્ન થયાની વાત સાબીત કરવાને કાયદાસર રીતે જોઈએ તેવો નથી, કારણ કે જુદા જુદા સાહેદો જુદી જુદી વાત કહે છે, અને તેની સાબીતીમાં કોઈ અત્યુક્ત બાબત કહેવામાં જોઈએ તેટલી સંખ્યાનો એક મત આવતો નથી.

દાખલો ૧૪.

પ્ર—કોઈ દાવામાં અપીલ કરનાર અપીલ ચાલતી હોય અને તેના કરાવ થવાની તહયારી હોય તે દરમિયાન ગુજરી જાયતો એ દાવો તેના વારસોની વિદમાન ફેસલ કરવો જોઈએ કે શી રીતે. અને રીસપોન્ડન્ટો (અપીલના પ્રતિવાદીનો) હક સાબીત થાય

તો એ અપીલ કરનારના વારસો એ-હુકમનામું પતાવવા 'નવા બદાર છે, કે રીસપોન્ડન્ટે નવેસરથી તેમના ઊપર દાવો બાંધવો જોઈએ ?

જ—એ દાવો અપીલ કરનારના વારસો જે તેના ઉત્તરગણિકારીઓ તથા કાયદાસર પ્રતિનિધિઓ છે તેમની વિદ્યમાન કૅસલ કર વો જોઈએ જે રીસપોન્ડન્ટનો હુક સાબીત થાય, અને દાવાનું કારણ કોઈ અમુક ચીજ હોય તો તે ચીજ એ રીસપોન્ડન્ટને સ્વાધીન કરવી જોઈએ, અથવા જે તે કાંઈ નાણાની રકમ હોય તો તે અપીલ કરનારની તેને તે રકમ અપાવવી જોઈએ. અપીલ કરનારના વારસો ઊપર નવેસરથી દાવો કરવાની જરૂર નથી.

દાખલો. ૧૫

પ્રશ્ન—જો કોઈ સ્ત્રી જોગલ પાછળ બેસીને તે જોગલ તળેથી એનો હાથ લાંબાકરી કોઈ દસ્તાવેજ ઉપરસાહેદાના સાબળતાં એવું કહી શકે હીકરેકેમેં આદસ્તાવેજ મારાધારીને કરી આપ્યોછે, અને એ સાહેદાને જારે એ દસ્તાવેજ સાબીત કરવા બોલાવવામાં આવે ત્યારે તેણી કહેકે હમે તે સ્ત્રીના કહેવાથી સાક્ષિ કરી છે. તે જોર ત જોગલ પાછવાડે હતી. તેને હમે દીઠે આમખતા નથી, અને તેનો અવાજ પાણુ હમેં જોળખતા નથી. ત્યારે આવા સાહેદાનો પુરાવો આદસ્તાવેજ ઊપર સહી કરનાર જોરત ખરેખર આ સખસની વકુ હતી એવું સાબત કરવાને કાયદાસર રીતે જોઈએ તેવો છે કે શી રીતે ?

જ—જો આ સાહેદામાં કોઈ પણ માણસે એ સ્ત્રીને નજરે જોઈ હોય, અને બીજા બધાઓની તેણી ખાત્રી કરયા ઊપરથી એક મતે ખાત્રી થઈ હોય કે તે સ્ત્રી ખરેખર એ સખસની જોરત હતી તો તે સ્ત્રી તેની જોરત હતી એમ સાબીત કરવાને તેમનો પુરાવો જોઈએ તેવો થશે, પણ જો તેમાંથી કોઈએ તેને જોઈ ન હોયતો માત્ર તેનો ઘાંટો સાબળવા ઊપરથી આ વાત સાબીત કરવાને સાહેદાનો પુરાવો જોઈએ તેવો નથી.

પ્રશ્ન—એમ ધારોકે એ સહી કરનાર સ્ત્રીને જે વખતે તે પડદા પાછળ હતી તે વખતે માત્ર એક સ્ત્રીએ દીઠી હોય અને તેના કહેવાથી એ સ્ત્રીના ખરાપણા વીશે બીજા સાહેદાની ખાત્રી થઈ હોયતો

જે પક્ષકાર ઉપર દાવો ચાલતો હોય તે પક્ષકાર તેનો કરાવ થતાં પહેલાં જુનર્જીન થતો નવે સરથી કામચલાબ્યા વગર તે દાવાનો અમલ તેના વારસો ઉપર થઈ શકે.

પડદા રહેકી સ્ત્રી કોણ છે તે સાબીત કરવાને તેની સહી બાબતના સાહેદા પછી એક જણે તે જોરતને નજરે દીઠેલી હોવી જોઈએ.

આ કામમાં તેમની સાક્ષિ બસ થસે કે શી રીતે?

જુ—જો પડદા પાછળ રહેલી સ્ત્રીને જે સાહેદોએ જોયું નથી અને જે મણે તેના ખરાપણા વીશે એક સ્ત્રી જેણે તેને જોયું હતી તેનાજ કહેવા ઉપર માત્ર બસી રાખીને પોતાના મનની ખાત્રી કરી છે તેવા સાહેદોના પુરાવાથી આ વાત સાબીત થઈ શકતી નથી; પણ તેને દખતાર સાહેદોને મરદ હોયતો બાકીનાઓના કુછિ કારક પુરાવો બસ થાત.

મુસલમાનો કાયદાને લગતા ફેસલાઓના તત્વોનો સંગ્રહ *

- ૧—જ્યાં સુધી દસ નીકાલ થએલા મુસલમાનની ઓરત તેની દાવેદાર પતિન કાયમ રહે અને પોતે તલાક લેવાનો ઇલાજ ન કરે ત્યાં સુધી તેના ધણીનું લહેણું વસુલ કરવાને સારૂ દાવો કરવાને તેને કાયદાસર રીતે અધિકાર છે. તા. ૦૨૦ ડીસેમ્બર સને ૧૮૨૩ ખારોડેલ્સ રીપોર્ટસ સદર દીવાની અદાલત મુંબઈ વા. ૨ પા. ૬૨૬.
- ૨—એક વંશ પરંપરા ઊતરતી આવેલી વજ્રકાની જગ્યામાં પોતાના હિસ્સો લેવાને સારૂ એક મુસલમાન દાવો ખાંધી થોડી મુદત પછી ગુજરી ગયો તે કામમાં ફોરટે કાયદાના મોલવીઓના અભિપ્રાયથી એ દાવો તેની વીધવા કે જેને તે વખતે એક નહાની ઉમરનો દીકરો હયાત હતો તે વિધવા હતું ચલાવવા રજા આપી જુન સને ૧૮૧૯ ખારોડેલ્સ રીપોર્ટસ સ. દી. અ. મું. વા. ૨ પા. ૩૩
- ૩—વારસાના હકથી કરેલો દાવો કાઠી નાખ્યા પછી એજ આશા મીએ એજ આધારે કરેલો ખીજો દાવો સાબિતવાનો ફોરટેને અધિકાર નથી. પછી એ દાવો જે સખસ ઉપર કરવામાં આવ્યો હોય તે સખસ જુદો હોય તથા દાવાની રકમ જુદી હોય તેની ચીંતા નહીં. તા. ૧૩ અપ્રેલ સને ૧૮૨૪ સ. દી. અ. ખંગાલા લાહા રીપોર્ટસ વા. ૩ પા. ૩૩૫.
- ૪—દીવાની દાવાથી ધણી પોતાની ઓરતને કબજે લેઈ શકે છે. તા. ૫ મેએ સને ૧૮૩૨. સ. દી. અ. ખંગાલા લાહા રીપોર્ટસ. વા. ૫-પા. ૨૦૦
- ૫—એક મુસલમાન સ્ત્રીએ તેના ધણી ઉપર પોતાની મેહેરનું હુકમનામું મેલ=ચું હતું, પરંતું એ હુકમનામું બજાવવામાં આવ્યું નહોતું, તેમ મેહેર પણ આપવામાં આવી નોંદાતી, અને તે ધણીએ તેણીની મરજી વીરૂધ્ધ પોતાની સાથે આવી રહેવાને સારૂ તેણીના ઉપર ફરીયાદ કરી તે કામમાં કરાવ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ઓરતને તેની

મેઢેર મલતાં લગી તેના ધણીની સાથે રહેવાની ફરજ પાડી શકાતી નથી, તા. ૯ મેએ સને ૧૮૩૨. (મોરીસક્રત) સીલેક્ટ રીપોર્ટસ સદર અવસત મુખાઈ પા. ૧૦૩

૬—ખીજી ચોરત નહી કરવા પોતાની પેઢેલી ચોરત સાથે કોઈ માણશે કરેલો કરાર ગેર કાયદાસર નથી, અને જો નુકશાન સાબીત કરવામાં આવેતો દાવો ચાલી શકે છે તા. ૧૬ મેએ સને ૧૮૩૮—કુલટન્સ રીપોર્ટસ સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા વા, ૧ પા. ૩૬૧

૭—પોતાના પેઢેલા ધણીની હયાતીમાં તે ધણીએ તલાક આપ્યા વગર કોઈ ચોરતે ખીજની સાથે લગન કર્યું હોયતો તેના પે-ઢેલા ધણી તે ચોરતની પોતાની સાથે રહેવા નાખુશી છતાં દી-વાનીમાં દાવો કરી તેણીને કબજે લેઈ શકે છે, તા. ૨૦ અપ્રે-લ સને ૧૮૪૧ સ, દી, અ, ખંગાળા લાડા રીં ૧૦૭ પાં ૨૭

૮—પોતાની સાથે રહેવા નાપાકવા બાબત ચોરત ઊપરનો દાવો ધણીએ જ જીલ્લામાં તે ચોરતનું ઘર હોય તે જિલ્લામાં કર-વો જોઈએ, જ્યાં લગન થયું હોય ત્યાં નહીં. તા. ૧૭ જુન સને ૧૮૪૬ સં દીં અં ખંગાળા સમરી કેસીસ બાગ ૨ વાં ૧ પાં ૭૮

૯—કોઈ દેશીરાજ સરકારની સમ્મતિથી તેના પોતાનાએલચી દાખલ મદ્રાસ રહેતો હોયતોના ઉપર નુકશાનીનો દાવો સુપ્રીમ કોર્ટમાં ચાલશે નહીં. **ઝર્જ બન નીસા બેગમ વિ. નવાબ અઝીમદ દહીલાઈ**, તા. ૧૮ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૧૦—(સ-રટામ્સ) રેન્જસ વાં ૨ પાં ૧૩૦

૧૦—ગીરો મુકનારે, ઇચ્છા તેના પ્રતિનાધીએ કબજા સાથે ગીરો રાખનાર ઉપરનો દાવો જો ગીરોનું કરજ પતાવ્યું હોયતો તેના હીસાબ નકી કરવાને સારૂ તથા ગીરોની મિલકતનો કબજો પાછો સોંપવાને સારૂ કરવો જોઈએ, અને દરમ્યાન ઉપજને માટે એ દાવો નહી કરવો જોઈએ, તા. ૧૯ અપ્રેલ સને ૧૮૪૮ સં દીં અં ખંગાળા હીરીઝન્સ પા. ૩૪૪

૧૧—એક મુસલમાન સ્ત્રીએ પોતાના ગુજરી ગયેલા ધણીની વારસ દાખલ પોતાના ધણીને કરી આપેલા ખતની રૂએનું બેહેણું ૧-

સુખ લેવા દાવો કર્યો, તેના ધણીએ તેણીના ભાઈ તથા વાર
સો લેવાને હકદાર બીજા વારસામુકેના માલુમ પડવાથી ઠરાવ ક
રવામાં આવ્યો કે એ વિધવા એકઝી દાવો કરી શકતી નથી,
અને એ દાવામાં બીજા વારસાને સામેલ રહેવાનો તક આપવા
એ મુકદ્દમો પાઠો મોકલવામાં આવ્યો તા. ૨૭ ઓક્ટોબર સને
૧૮૫૨ મદ્રાસ હીસીઝન્સ સદર અદાલત પા. ૧૪૧

૧૨—એક માણસે પોતાની ચારત જેના પેટથી પોતાને બે છોકરાં થ
યાં હતાં, અને જે તબીબીત બગડવાના કારણથી થોડી મુદત
પોતાને પીયર જતાં તેના માબાપે તેને બીજાની સાથે પરણાવી
હતી, અને જે પોતે એ વાદીને ત્યાં પ.છી આવવા ના પાડતી
હતી એટલુંજ નહીં, પણ તેણીના એ ફેરવાતો બીજા ધણી
તેણીને શાંપના ના પાડતો હતો તે ચારતને તાબે લેવા દાવો
કર્યો હતો નીચલી કોર્ટે એ ચારતે એ વાદીને તાબે થવા
બાબતનો ફરજો આપતાં તેની સાથે એવો હુકમ કર્યો કે જે એ
ચારત એ વાદીને તાબે થવા ના પાડેતો તુકશાની બદલ રૂ
પ૦ તેને આપે આ કામમાં સદર દીવાની અદાલતે ઠરાવ કર્યો
કે વાદીની હયાતીમા તમાક આપ્યા વગર કરેલું બીજું લગન
૨૬ છે, અને વાદીને ત્યાં પાળીજવા એ ચારતની ના ખુસી છ
તાં એ ચારતને તાબે લેવા બાબતનો દાવો કોર્ટના ફેટલાક
આગળના આધારે ઉપરથી કાયદાસર રીતે ચાલી શકેછે,

વીશેષ ઠરાવ એ કર્યો કે નીચલી કોર્ટે એ ચારતની મરજી
ઉપર આધાર નહીં રાખતાં માત્ર તેને વાદીને તાબે થવાનો ફ
સક્ષો આપવો જોઈતો . હા. તા. ૨૫ માર્ચ સને ૧૮૫૭-સ.
દા. અ. બંગાલ હીસીઝન્સ પા. ૪૬૫,

૧૩—વાદીની ચારતે તેની ગેરહાજરીમાં બીજાની સાથે લગન કરતાં
તેને ગર્ભ રહ્યો તેથી વાદીએ પોતાનું લગન કરતાં થયેલા બ-
રચનો દાવો કર્યો તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે સદરહુ
ખરચનો દાવો તે કરી શકતો નથી, કારણકે લગન પુરૂ કરી આ-
પવા બાબતનો ઠરાવ મુક્યો નથી. તા. ૮ માર્ચ સને ૧૮૫૮
સ. દી. અ. બંગાળ હીસીઝન્સ પા. ૩૮૯.

૧૪—જે સખસોએ કાયદા સર નીમીત વગર કોઈ મુસલમાનની
ચારતને સમજવી તેની સાથે નહીં રહેવા દતાં તેનાથી બુદ્ધો

રખાવી હોય તે સખસો ઉપર નુંકશાનીનો દાવો તે મુસલમાન ચલાવી શકે છે, સ્ત્રી ધર્મમાં આપેલી છોકરીને કાયદાસર રીતે પરણે તો મુસલમાન એ છોકરીના આપ ઉપર તથા તે છોકરીના કહેવાતા ધણી ઉપર પોતાની (વાદીની) સોખતથી વેગળી રહેવાને તોણીને ઝેરવાજખી રીતે સમજાવવાને માટે, તથા તેણીને વેગ-લી રાખવાને માટે નુંકશાનીનો દાવો ચલાવી શકે છે. **મહમદ ઈબ્રાહીમ બીન વિગુલામ અહમદ બી મહમદ**. સને ૧૮૬૪. મુંબઈ હાઇકોર્ટ રીપોર્ટસ વા. ૧. પા. ૨૩૬.

૧૫—સમગતિ સાથે લગ્ન પરીપૂર્ણ થયા પછી જ્યારે તુરત આપ-વાની મેહર આપવામાં આવે ત્યાં લગી તે જ્યારે પોતાને ઘર જખર જસ્તીથી લાવવા સારૂ કોઈ મુસલમાને કરે તો દાવો ચલાશે નહીં. **શેખ અબદુલ શકર વિ. મસુમાત રોહીમુની શા** સને ૧૮૭૪, વાવ્ય ખુલાના માંત હાઇ કોર્ટ રીપોર્ટસ વા ૬. પા. ૯૪.

૧૮. ૧—અમુક સખસ પોતાનો દીકરો છે એવો કોઈ મુસલમાને કરેલી કબુલત જેના વિરૂધ્ધ પુરાવો આપી શકાય તેવો એ વાતનો પ્રથમ દર્શનિય પુરાવો છે એટલું જ નહીં, પણ તે કબુલ કરેલી વાત સ્થાપિત કરે, જ્યારે પક્ષકારોની ઉમર ઉપરથી આવું સગપણનિકલી શકતું હોય અને જ્યાં કબુલ થયે તો સખસ બીજાનું ફરજ નથી એવું આગલ શાખીત ન થઈ ગયું હોય તો આવો કબુલત મંજૂર છે. મુસામત નાજબન નીસાની અરજી. સને ૧૮૬૯ બંગાળા લાહા રીપોર્ટસ વા. ૪. પા. ૫૫.

૨—દીકરો કબુલ કરવાનું કૃત્ય યથા વિધિ હોવાની જરૂર નથી જો પાપના કૃત્યો તથા વર્તણૂક ઉપરથી એ વાત શાખીત થઈ શકતી હોય તો ખસ છે. **સઈઅદ વલીઉલ્લા વિ મીરાસ શાહેબ**. સને ૧૮૬૪. મુંબઈ હાઇ કોર્ટ રી. વા. ૨ પા. ૨૮૫.

૩૧૮. ૧—દેશી સ્વસ્થાનોમાં વડીલ કરનાર પસંદ કરવામાં કોર્ટ સાધારણ રીતે તેના પોતાના રજીસ્ટરને પસંદ કરશે. **યુનશી અલીની** માલ મિલકતની ખામતમાં. તા. ૨૦ નવેમ્બર સને. ૧૮૪૩ કુલ્લેન્સ રીપોર્ટસ મુખીમ કોર્ટ. કલકત્તા. વા. ૧. પા. ૩૩૬.

૨—ગુજરી ગયેલા દેશીના પ્રતિનિધિ દેશીઓને તેની મિલકતના લાભમાં દાવો કરવા હકદાર થવાને અથવા વસિયત કરવા વગર તેમના ગુજરી ગયેલા સખસની વતી પ્રતિનિધી દાખલ કરા મ કરવાને વહિવટ કરવાનું અખતિયાર નામું મેળવવાની જરૂર નથી, તા. ૧૭ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૧૨. (સરટામસ) સ્ટેરેન્જસ રીપોર્ટસ, સુપ્રીમ કોર્ટ. મદ્રાસ. વા. ૨. પા. ૧૫૩.

૩—વળી સુપ્રીમ કોર્ટ કોઇ પણ કેસમાં દેશીઓને હાજર થઇ વસીઅતનામાં સાબીત કરવાની અગર વહિવટ કરવાનું અખતિયાર નામું મેળવવાની અથવા નજદીકના સગાંઓને નુકશાન કરી તે વહિવટ કરવાનું અખતિયાર નામું લેહેણદારને આપવાની ફરજ પાડવા તરફ કોઇ પણ સાધનોનો આધાર લેશે નહીં અગર તે સાધનો વાપરશે નહીં. સદર.

૪—વહિવટ કરવાનું અખતિયારનામું જે દેશી મદ્રાસનો રહીસ નથી એવા દેશીને આપવામાં નહીં આવે. સેકન્ડ ટર્મ સને ૧૮૧૬. (સરટામસ) સ્ટેરેન્જસ રીપોર્ટસ, સુપ્રીમ કોર્ટ. મદ્રાસ વા. ૨. પા. ૩૨૮.

૫—કોઇ નાની ઉમરનાની મિલકત તેના સગીરપણા દરમ્યાન તેના વહિવટ કરનાર સ્ત્રીએ ખીજના નામ ઉપર ચઢાવીઆપી હશે અને આ કાર્ય તે સગીરને નુકશાન કરતા હશે તો એ સગીર ખુખત ઉમરે આવ્યા પછી સદરહુ કાર્ય ના મંજૂર ગણાશે. તા. ૧૭ મી ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૧૨. સ્ટેરેન્જસ રીપોર્ટસ, વા. ૨ પા. ૧૫૮.

૬—વસીઅતનામું કરનાર દેશીનું વસીઅત નામું અમલમાં આવવા સારૂ નીમિલા દેશીની સંકડે પાંચ ટકા પ્રમાણે હકસાઇ ગણવા માં આવી હતી. તા. ૨૨ મી માર્ચ સને ૧૮૧૫. ફુલટન્સ રીપોર્ટસ. સુપ્રીમ કોર્ટ. મદ્રાસ વા. ૧. પા. ૧૨૬. નોટ બ્લુવો

૭—વસીઅતનામું કરનારા દેશીઓનું વસીઅતનામું અમલમાં લાવવા નિમાએલા દેશીઓને અગર તેમનો વહિવટ કરનાર દેશીઓને હકસાઇ મળવાનો હક નથી. નવેમ્બર સને ૧૮૩૪. ફુલટન્સ રીપોર્ટસ. સુપ્રીમ કોર્ટ. મુખાઇ વા. ૧. પા. ૧૨૦. નોટ બ્લુવો

૮—વસીઅતનામું અમલમાં લાવવા નીમાએલા સખસ ગુજરી ગયો હોય ત્યારે વસીઅતનામું અગલમાં લાવનાર તરીકેના તેના ઉ

રના દાવાને માટે તેનો દીકરો જવાબદાર નથી. તા. ૧૫. જુન
 ઇ સને ૧૮૪૭. સં દી. અ. બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૩૩૪
 ૯--નાની ઉમરની એક મુસલમાન છોકરાના વાલી તરફે એક દાવાના
 વાદી સુનોમ ફોરટના રજીસ્ટરમાં દાવો કદી નાખીને તે દાવો
 તે દાવોની વધુથી વધાવવા તે કાયદાસર રીતે તેને અધિકાર
 ર નથી. એમ ઠરાવ કરવામાં આવ્યો. તા. ૨૦ ૨૫ ડેબર સને
 ૧૮૪૮--શં દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટ પા. ૭ પા. ૫૫૯

દત્તક. ૧--મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે દત્તકથી મીલકતનો ઉત્તરાધિકાર મ
 પાતો નથી, મુદ્દમો નંબર ૧૨ સને ૧૮૧૭ મદ્રાસ હીસીઝન્સ
 પા. ૧ પા. ૧૬૭

૨--એક મુસલમાને એક છોકરાને દાક લઇ એવો ઠરાવ કર્યો હ
 તો કે, "મારી મિલકત તથા હક સમ્પત્તિ વારસો" એને મળે
 અપીલનાં હક કરવામાં આવ્યો કે આ દસ્તાવેજ બક્ષિશના
 મુ અમર વસિયાત નામું ગમે તે રીતે ગણતાં મંજૂર નથી; કા
 રણ કે કબજે રાખવામાં આવ્યો નથી અને તે કબજે આપ
 નારે દેવાયો નથી. કે લેનારે લીધો નથી. તારીખ ૫ ફેબ્રુઆ
 રી સને ૧૮૪૪ મુમ્ ઈ. હીઝન અપીલસ પા. ૩ પા. ૨૪૫

ગુમારતો અને ૧--શહી કરેલા ફોરા કાગળ ઉપર એક સ્ત્રીના જાણ પાણી તથા
 ખાણી સમ્મતિ વગર લખવામાં આવેલો કબુલાતનો દસ્તાવેજ તેણીએ
 બીજા કામને માટે તેણીના ગુમાસ્તાઓને મોકલ્યો તે દસ્તાવે
 જ ના મંજૂર હરાવવામાં આવ્યો, તા. ૩૦ એક્ટોબર સને
 ૧૮૦૫ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટ પા. ૭ પા. ૧૧૦

દરમાયો. ૧--એક સમ્પત્તિ બીજાને મફત કરી આપેલો દરમાયો તેની છદ
 ગી પત્રીયંત અલાવાતી તેની ફરજ નથી. તે દરમાયો બંધ ક
 રવા તેને હક છે. કારણ કે આવા પ્રકારનો દરમાયો એક મફત
 બેટ સમાન છે જે બેટ જે તે બેટ લેનાર આશાથી પરાયો હો
 યતો તે બેટ કરનારને પાછી ખેંચી લેવાની છૂટ છે. એને મા
 ટ હિદાયતમાં લખે છે કે "જો કોઈ માણસ કોઈ પરાયાના
 દમીને કાંઈ બેટ કરે, અને તે બેટ બદલ તેને કાંઈ અવેજ ન
 મળે હોય તો તે બેટ પાછી ખેંચી લેવાનાં તે માણસને છૂટ
 છે," મુદ્દમો નંબર ૨૪ સને ૧૮૧૪ મદ્રાસ હીસીઝન્સ પા. ૧
 પા. ૧૧૮.

૨—કોઈ કરારનામાથી બાંધી આપેલી આવદાની (દરમાયો) સદરહુ કરારનામામાં એ આવદાની વંશપરંપરાની છે. એમ બતાવવા ને કાંઈ મજબૂર લખેલો ન હોય, અને પછી કદાચ જે સખસ ને એ આવદાની બાંધી આપવામાં આવી હોય તે સખસે કોઈ દાવો છોડી દીધાના બદલામાં તે આવદાની બાંધી આપવામાં આવી હોય તો પણ કરારમાં ઉલટી રીતની સરત (એટલે કે એ આવદાની વંશપરંપરાની છે એવી સરત) નહીં હોવાથી તે આવદાની તે બાંધાવી લેનાર સખસની હયાતી ધુધી ચાલશે. તે સખસની વિધવાને; અને પછી તેના દત્તક કરેલા છોકરાને આ આવક ચાલુ રાખવી એ એ આવક બાંધી આપનારની ખુશીની વાત છે, પણ તેથી એ સખસોને ઇઆ તે ખેમાંનાં કાઠને એ ઉપર દાવો રાખવાનો હુક થતો નથી. મુકદ્દમો નંબર ૧૨. મદ્રાસ ડીસીઝન્સ વા. ૧ પા. ૧૬૭.

૧—વડીલો પારણત મિલકત જે મજબૂરી અને અવિલકત હોય તે મિલકતની એક હિસ્સેદારે કરેલી બક્ષીશ; જે તે મીલકતની ખરેખરી વહેંચણુ ન થઈ હોયતો મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ના મંજૂર છે. તા. ૩ મેએ સને ૧૮૭૬ સં દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૧૮૦

વડીલો પારણત મિલકત.

૧—વારસામાં મળે તેવી મિલકત મળ્યા પછી મુસલમાની ધર્મ ત્યાગ કરવાથી એ ધર્મ ત્યાગ કરનારનો વારસાનો હુક ન તો નથી. તા. ૩૦ ડીસેમ્બર સને ૧૮૦૮ સં દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૨૬૮.

ધર્મ ત્યાગ.

૨—એક અરજદાર મુળ હિંદુ પણ પાછળથી મુસલમાન થઈલો તેણે પોતાની ઓરત તથા દીકરીને તાબે લેવા એવા સખસથી દાવો કર્યો કે એ ઓરત તથા દીકરી પણ મુસલમાની ધર્મમાં આવ્યાં છે. પછી તેણે પહેલા દરજ્જાની કોર્ટને અરજ કરી જાહેર કર્યું કે જે સર્ગાઓને પણ પ્રતીવાદીમાં દાખલ કરવામાં આવ્યાં છે. તે સર્ગાઓ મારી દીકરીને પરણાવી દેવાની તથ્યારીમાં છે. તેથી તે પ્રમાણે કરવાથી તે સર્ગાઓ દુર રહે તેવા સને ૧૮૦૬ના રજીસ્ટ્રેશન બીજાની કલમ ૪ મુજબ તેમની પાસેથી જામીન લેવા જઈ એ, તે ઉપરથી કોર્ટ જામીન આપવા હુકમ કર્યો. આ હુકમ ઉપર એ દીકરીએ સંદેપમાં ઝીલા જઈને એવા સખસ જણાવ્યો

વી અપીલ કરી કે હું સૌ ધર્મમાં આવી છું; અને મારે લગન કરવું છે. જે ઉપરથી જામીન આપવા બાબતનો હુકમ બંધ કરવામાં આવ્યો. પ્રતીવાદી પછકી એક ઇચ્છા બીજાના કત્યથી કોર્ટ નો ફેસફાલ છેવટ અમલમાં લાવવાને અટકાયત થાય તે ઉપરથી જામીન લેવા બંધ રાખવા બાબતનો હુકમ કાયદાસર છે કે નહીં તેની તજવીજ કરવા કલકત્તાની સદર દીવાની અદાલતે પાછળથી રપેશીઅલ અપીલ દાખલ કરી તેમાં ફલખેંચે એવો ઠરાવ કર્યો કે કેસનો ફેક્ટીયલ જોતાં પહેલા દરજ્જાની કોર્ટે જામીન આપવા બાબત કરેલો હુકમ ઇલા જડને બંધ રખાવો તે ગેરકાયદાસર હતું, અને એ દાવામાં છેવટ હુકમનામું થાય તેની યોગ બજાવણી થઈ શકે તેવા જામીન આપે એટલે સુધી સદરજુ જામીન આપવા બાબતનો પ્રથમનો હુકમ મંજૂર રાખવા તે જડને ફરમાવ્યું. તા. ૧૪ માર્ચ સને ૧૮૫૬—મુ. કદમો નંબર ૩૩ સ. ફી. અ. શી. વેરટરસ બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૪ પા. ૭૭.

૩—મુની પંથની સ્ત્રી શીઆ પંથના પુરૂષ સાથે લગન કરવાથી અવશ્ય શીઆ થાયછે એમ નથી. તા. ૩૧ ડીસેમ્બર સને ૧૮૫૬ સ. ૦ દી. ૦ અ. બંગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૧૦૯૨

દાસી પુત્ર.

૧—અનૌરસ બાળકને તેની માના કબજામાં સોંપવું કે નહીં એ સુપ્રીમ કોર્ટની મુખ્તીઆરીમાં છે; અને આ મુખ્તી આરી વાપરવામાં એ બાળકનું હિત તથા લાભ મુખ્યત્વે કરીને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવશે. તા. ૧૪ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૧૪ (સર ટામસ સ્ટેરનજરી રીપોર્ટસ—સુપ્રીમ કોર્ટ મદરાસ વા. ૨ પા. ૨૭૧)

૨—દાસીના (ગુલામડીના) પેટથી થયેલો મુસલમાનનો છોકરો. જો તે નો બાપ તેને કબ્જા કરે તો, વારશો લેવાને હકદાર છે. તા. ૧૭ જાનેવારી સને ૧૮૪૮ સ. ફી. અ. બંગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૧૮

૩—કોઈ મુસલમાનના દાસી (અનૌરસ) પુત્રને તેના બાપની હયાતીમાં કોઈ ઓધો જે વતન ઈયા વંશ પરંપરાની જગ્યા હોય તેના હિસ્સો મળતો હોય તે હિસ્સો જે દેશ રીવાજ પ્રમાણે વંશપરંપરાના ઓદ્ધાઓના ઉત્તરાધિકાર દાશી પુત્રોને મળી શકતો નહોતો, તે છોકરાને તેના બાપના ગુજરી ગયા પછી

મળવાનો હક નથી, અને જો કે મુસલમાની કાયદામાં વતનની મીલકત નોંખી કબ્જા કરવામાં આવેલી નથી, પણ તમામ મીલકતને માલમતા દાખલ ગણેલી છે, અને એ કાયદા પ્રમાણે દાસી પુત્રને એ ઓધાનો ઉતરાધીકાર મળી શકે છે, તોપણ સને ૧૮૦૦ ના રેગ્યુલેશન ૨ જાની કલમ ૧૪ (સદરહુ રેગીયુલેશન સને ૧૮૨૭ નારેગ્યુલેશન ૧ સાથી રદ થયેલો છે) જેમાં ફરમાવેલું છે કે અમુક કેફીયતે લેખી કાયદા બાબતે ઉપર રહેતાં દશ રીવાજ આગ્રે તે કલમની રૂએ જો દસ રીવાજ એ કાયદાના ફરમાન થી જુદા હોય તો તેવે પ્રસંગે આવો દાવો અંગીકાર થઈ શકતો નથી. તા. ૧૧ મી ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૧ બારોડેસ રીપોર્ટ સ. દી. અ. મુબાઇ વા. ૨ પાનું ૩૩

૪—ખ્રીસ્તી ધરમવાળાથી થયેલો મુસલમાન સ્ત્રીનો મુઅનૌરસ પુત્ર જો તેને ખ્રીસ્તી ધરમની કેળવણી આપવામાં આવી હોય તો તેની માની મીલકતનો વારસો મળવા હક કરી શકતો નથી. **બીબી હેની** માલ મીલકતના કામમાં ૩ જુન ૧૮૧૮ ઇસ્ટ સાહેબની બતાવેલી નોટ—મુકદ્દમા નંબર ૧૧૩—સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.

૫—અનૌરસ બાળકના ધરાએલા બાપના વશીઅતનામાથી નિમાએલા વાલીને તેની મા વિરૂધ્ધ થઈ એ બાળકને કબજે રાખવાનો હક નથી તા. ૧૪ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૫૦ નાર્થ વેસ્ટન પરીવીન સીસ ડીસીઝન્સ વા. ૫ પાનું ૩૯

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વસીયતનામું કરનારી મીલકતના ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે મીલકતની વસીયતનામાથી કરેલી વ્યવસ્થા જો વારસોની સમતી હોય તો મંજૂર ગણી શકાય. પરંતુ એવી સમતી વસીયતનામું કરનારના મરાણ પછી આપેલી નેહજો જો વસીયતનામું કરનારની હયાતીમાં એવી સમતી આપેલી હોય તો, એ વ્યવસ્થા મંજૂર ગણાઈ શકતી નથી, કારણ કે વારસોનો પોતાનો હક સ્થાપન થયા પહેલાં આપેલી એ સમતી છે. **ચેરામન વીટીલ અઈશા કુટી વી. વાલીઆ પુલીઆફેલ બીઆથુ** સને ૧૮૬૫. મદ્રાસ હા. ૦ કો. ૦ રી. ૦ વા. ૨ પાનું ૩૫૦.

વસીયત નાના થી આપેલો વારસો.

૧—કોઈ પરણેલ સ્ત્રીએ પોતાના ધાણીની સમ્મતિ વગર પોતાની ત

મામ મિલકત, પોતાના ભાઈને વસીયતનામું કરી આપી હોય તો તે ના મંજૂર છે. શેક મહમદ વિ શેક ઈમામુદ્દીન સને ૧૮૬૫ મુબાઈ હા. કો. રી. વા૦ ૨ પા. ૫૦

૩—વસિયતનામું કરનારીએ હુકમ કર્યો કે—“હું રા ને આ વસિયતનામાથી આજ્ઞા કરું છું કે હર મહીને (અનામત મુકેલા સરકારી પરોમીસરી નોટ બદલ સરકારથી દર મહીને મને જે રૂપી આ ૧,૮૪૩-૫-૪ મળેછે, તેના ત્રીજા ભાગના) ૨૬૪૪-૧-૭ નીચેની વીગત પ્રમાણે માહારા આશ્રિતોને તથા મારા અગીતનો કરોને આપવા, અને તેઓ તેની પાવતીઓ આપશે.....એ પણ બાણુનું જે ઈમામ ખરા વિગરેનું ખરચ હમેશાં ચાલતું રાખવું. તેમજ ગા તથા ગા નો પગાર હમેશાં એટલે પેઢીધર પેઢી ચાલતો રાખવો, બાકીના નોકરોને માત્ર તેમની હયાતી લગી પગાર આપવો” આ કામમાં હરાવ કરવામાં આંચો કે આ શબ્દો વસિયતનામાથી વારશે આપવા જેવાછે. અને માત્ર કોઈ ઈચ્છા કે આજ્ઞા સુચક નથી, અને વળી તે આપવાનું તે એ અમુક કહેલા ફંડમાંથીજ આપવાનું છે. એમ નથી પ્રીન્સ સુલેમાન કાદર વિ૦ દરાબ અલીખાન મુસ રીપોરટસ એન્ડ ઇંડીઅન પ્રીવીકઉનશીલ અપીલ્સ વા૦ ૮ પા. ૧૧૭

હુંડીઓ તથા
પ્રોમીસરી નોટો

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે હરેક હુંડી જેના ઉપર તે હુંડીનાનાણાં આપવાનું લખ્યું હોય તેના ઉપર એ નાણાં આપવાને હુકમ કરવા ખરાબર છે. અને તે હુંડી તે સીકારેતો તેનાં નાણાં આપવા તેના હાથમાં મીલ મતા અગર નાણું છે એવી તેની તરફથી માત્ર કબુલાત થાય છે. એટલુંજ નહીં, પણ વળી હુંડી લખનાર તેમજ તેનાં નાણાં લેનાર ધણીના સબંધમાં એ હુકમી શીકારનારની તરફનો તે હુંડીનાં નાણાં આપવા બાબતનો કરાર થાય છે. મુકદ્દમા નંબર ૫—સને ૧૮૦૫ લોરડ વુઇલીઅમ બેન ટીક ચીફ જજ મદ્રાસ ડીસીજન્સ વા૦ ૧ પા૦ ૧

૨—હુંડીનાં નાણાં આપવા જેના ઉપર લખવામાં આંચું હોય તેણે શીકાર કર્યા છતાં એ હુંડીનો લખનાર માત્ર નીચે લખેલા બેમાંના એક પ્રસંગે તે હુંડીનાં નાણાં આપવા જવાબદાર થઈ શકે, એટલે જ તેણે એવો કરાર કર્યો હોય કે શીકારનાર ના

છાં નહીં આપે તો હું આપીશ અથવા જો એ શીકારનાર નાદા
ર થઇ ગુજરી ગયો હોય સદર—

૩—વહેપારીઓના દસ્તુર મુજબ જો કે હુંડી શીકાર કર્યો, હોય તે
વખતે એ શીકાર કરાવનાર ગુજરી ગયેલો હોય તો પણ તે
ના કાયદાસર પ્રતીનીધીઓને એ રકમ વસુલ કરવાનો હક છે, તા.

૮ જુલાઈ સને ૧૮૧૯ ઇસ્ટ સાહેબની નોટ, મુકદ્દમો નંબર ૧૦૧
સુપ્રીમકોર્ટ કલકત્તા.

૪—અને જો કે ગુજરી ગયેલા મુસલમાને વસીયતનાં મું કરી તે વ
સીયત નામુ અમલમાં લાવવા કોઈ સખસને નીચો હોય અથ
વા પોતાનું લહેજું વીગરે વસુલ કરી પોતાની વિધવાને આપ
વા મોઢેથી બીજાઓને કહ્યું હોય તો પણ તે મુસલમાનના વા
રસો તેને શીકાર કરી આપેલી હુંડી ઉપરથી દાવો ખાંધી શકે
છે. આ વસીયતનામું અમલમાં લાવનાર સખસ પોતાના નામ
થી દાવો કરી શકતો નથી; પણ એ ગુજરનારનો કોણદાર દા
વો કરી શકે. સદર

૧—કે એ જા ને લખી આપેલા ખતની રૂએની લેહેણી રકમ ને
આપવાને માટે જી જવાબદાર થયેલો કહેવામાં આવેલું હતું. તે
રકમ બદલ જા એ જા ઉપર દાવો કર્યો. એમ માલુમ પડ્યું
કે એ રકમ આપવાને જા બ્યાબખી રીતે જવાબદાર હતો એ
વું શાખીત કરવાને કાંઈ પુરાવો નથી, કારણ કે જો કે એ લ
હેજું વાગવા જા એ કબુલ કર્યું હતું; તો પણ આ કબુલાતની
સાથે ફેટલીક શરતો રાખી હતી; જે શરતો મુજબ ચાલવા જા
એ ના પાડી હતી. અને જે શરતો જતાં એમ માલુમ પડે છે કે
શરદ્દુ રકમ પોતાને બ્યાબખી રીતે દેવી ગણી આપવાને કબુલ
નહીં કરતાં તે કાંઈક જા ના અત્યાગ્રહમાંથી પોતે છુટો થવાને
તથા કાંઈક ફેટલાક કાગળો ને ઓપટીની વખતે તેણે જા ને
શોધ્યા હતા અને જે કાગળ તેને એવી ધાસ્તી હતી કે જા તે
ના ગેરલાભમાં વાપરશે જા વાપર્યા છે. તે કાગળોની કીમત
દાખલ તે રકમ આપવા તેણે કબુલ કર્યું હતું. એટલા માટે કે
શવ કરવામાં આવ્યો કે શરદ્દુ કેફીયત જતાં જા પોતાનો દા
વો શાખીત કરી શક્યો નથી; મુકદ્દમો નંબર ૧૯ સને ૧૮૧૪
મદ્રાસ હાઈકોર્ટના વાં ૧ પાં ૧૦૭

ખત

૨—**અ** એ પોતાને **અ** એ લખી આપેલા ખતની રૂએની લહેણી રકમનો દાવો કર્યો, પણ એમ માલુમ પડ્યું કે એ ખત બે દસ કાંઈ પણ અવેજ સેવામાં આવ્યો નહોતો અને એ ખત કે ગલ બાજવાળા ઇરાદાથી માત્ર કસેકટરને એવું દખલાવા કરેલું હતું કે અમુક પરગણા જે તેનો જમીનદાર પાછું સેવા ઇચ્છતો હતો તે પરગણાનું ભાડું આપવા જમીન થવાને શારૂ **અ** **અ** નો લહેણદાર થયો હતો અને તે વખતે **અ** ની પાસેથી શામેલ દસ્તાવેજ કરાવી લીધા હતા; જે તેણે રજુ કર્યો. કોરટે **અ** નાદાવા નિર્દિષ્ટ ફેશનો આપવામાં એ દાવો રદ કરવા **અ** એ જે શરમ ભરેલા આધારો ખતાવ્યા હતા તે ઉપર ટીકા કરી મુકદ્દમો નંબર ૨૦ સને ૧૮૧૪ મદ્રાસ ડીસીઝન્સ વાલ્યમ ૧ પા. ૧૧૨

નોટ—જહજે એ બીજી એમ કરાવ્યું કે જે કાર્ય ઉઘાડી રીતે શરૂ કરાવે છે તેવાને કરવામાં આવ્યું છે તેવા કાર્યનો તેઓ પક્ષકારને લાભ અપાવી શકતા નથી,

૩—**અ** એ **અ** ને દરસેકડે દરમહીને ટકા એકના વ્યાજથી બે મહીનાને વાયદે ખત લખાવી લેઈ એક રકમ કરને આપી; **અ** ને વળી બીજી બે રકમો તેજ વ્યાજથી, અને માગે ત્યારે વ્યાજ મુદ્દલ સુધાંત આપવાની સરતથી બે ખતો લખાવી કુને ધીરી. આ ત્રણે ખતનો **અ** જમીન થયો, અને તેણે તે સુખના જમીન ખત કરી આપ્યાં. **અ** તથા કુએ તેમનાં ખતનું દેવું આપ્યું નહીં, અને **અ** પોતાની જવાબદારી અદા કરવાના પાડી, મુરાવા ઉપરથી એમ માલુમ પડ્યું કે કુએ **અ** ના સુમાસ્તા દાખલ કામ કર્યું હતું, અને **અ** વળી કરારનામું લખી આપી **અ** ના ખતને ખતોને માટે જમીન થયો હતો. તે કામમાં કરાવ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જે કે જમીન ખતની રૂએ મુળથી ઇસ્મા છેવટ **અ** નાણાં વસુલ કરી શકતો નથી, તો પણ કરારનામા ઉપરથી એમ ચોખ્ખું જણાતું હતું કે કુના ખતને માટે **અ** પોતાનેજ જવાબદાર ગણતો હતો તેથી જમીનગીરી સંબંધીનો કાંઈ સ્વાલ કોરટના જાલવીને જરૂરનો નહોતો. અને તેથી દર સેકડે દર મહીને ટકા એકના વ્યાજ સાથે નીચલી કોરટના હુકમનામાની તારીખથી

એ રકમો આપવા ૬ ઊપર હકમનામું કરી આપવામાં આવ્યું.
મુકદ્દમો નંબર ૧૦. સને ૧૮૧૮—મદ્રાસ ડીસીઝન્સ વાં ૧.
પાં ૨૦૭.

૪—એક મુસલમાન સ્ત્રીએ પોતાના ધણીની મારફત એક ખત લખી આપી તેના અવેજ લીધેલા, જોકે એ અવેજ પાછળથી તે સ્ત્રીએ તેના ધણીને આપી દીધેલા—આ કામમાં કરાવ કરવામાં આવ્યો કે આવી કેસીયતે ધણીને એ અવેજ પાછળથી આ પ્યાતી વાત એક બાબત ઉપર રહેતા એ સ્ત્રી એ ખતની રૂએની રકમને માટે બોખી રીતે જવાપદાર છે. એટલા માટે તેણીની જે મિલકત તેના વારસાને પ્રતિવાદીઓના કબજામાં માલુમ પડે તે મિલકતથી એ રકમ વસુલ કરી લેવા હકમનામું કરવામાં આવ્યું. તાં ૨૩ અપ્રેલ સને ૧૮૫૭. સં દી૦ અં ૦ બંગાળા ડીસીઝન્સ પાં ૬૬૧.

૧—દેશી મુસલમાન સ્ત્રીના પેટનો, અને અંગરેજ બાપનો અનો રસ પુત્ર દેશી કસીયત, ચ્યારટરમાં તથા પારલામેન્ટના બુદ્ધા બુદ્ધા આકટોમાં ખ્રીટીશ સબજેક્ટ જે અર્થમાં વાપરેલા છે તે અર્થ પ્રમાણે ખ્રીટીશ સબજેક્ટ નથી. તાં ૨૧ જુન સને ૧૮૨૧. ઇસ્ટ સાઈબની નોટ. મુકદ્દમો નંબર ૨૬, સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.

ખ્રીટીશ સબ
જેક્ટ (ઇમેજ ૨
હીઅત).

૧—કોઈ હિંદુ, મુસલમાન સ્ત્રી સાથે દંપતી બાવે રહેતો હોય તો તે માફ નહીં થઈ શકે એવી પોતાની નાત બાહારની સબજેક્ટ પાત્ર છે, અને આ પ્રમાણે નાત બાહાર થવાથી તે ઉત્તરાધિકારનો હક ખુવે છે. તાં ૧૭ માર્ચ સને ૧૮૧૪. સં દી૦ અં ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૨ પાં ૧૦૮.

નાત

૨—કુક્કરના બચ્ચાં મોટા કરી તેમને વેચવાનો ધંધો કરવાથી કોઈ મુસલમાનને નાત બાહાર કરવો એ બ્યાજબી નથી. તાં ૧૭ જુન સને ૧૮૪૮. સં દી૦ અં ૦ બંગાળા ડીસીઝન્સ પાં ૫૪૧.

૧—અમુક અવેજ બદલ કરેલું મિલકતનું વેચાણ ખત, એ વેચાણ વેચનારે કોર્ટમાં દાવો ચલાવી શકવાના ખુલ્લા હેતુથી કરેલું જતાં ચ્યામપરટીના સમબથીના મંજુર કરાવામાં આવ્યું નોંધાતું. આ ચ્યામપરટીમાં અવેજ મોઘમ જોઈએ, અને બોલીમાં દા-

ચ્યામપરટી :

વાવાળી મિલકતનો થોડોક ભાગ દાવાનું ખરચ પેટેલાથી કાઢવાના બદલામાં એ કાઢનારને લખી આપવાનું હોવું જોઈએ. તા. ૧૩ મી મેએ સને ૧૮૪૮. સં. દી. ૨૦ બંગાળા રી-પોર્ટસ વા. ૭ પા. ૪૯૫. વળી બીજી એમ કરાવવામાં આવ્યું કે વેચેલી મિલકત વેચનારના કબજામાં ન હોવાથી વેચાણ ના મંજૂર થતું નથી. સદર.

૨—મેમાંનાં એક વાદીએ બીજાએ તેને વેચાણ આપેલ દાવાવાળી મિલકતના હિસ્સાના અવેજમાં દાવાનું ખરચ આપવા કબુલ ત કર્યાથી વાદીઓનો દાવો કાઢી નાંખવામાં આવ્યો અને તે મના ઉપર ખરચનું હુકમનામું કરવામાં આવ્યું. તા. ૨૮ જુલાઈ સને ૧૮૪૬. સં. દી. ૨૦ બંગાળા ડીસીઝન્સ. પા. ૨૮૯.

૩—એક દાવાનો વાદીઓએ દાવો ચલાવવાને સારૂ નાણાની રકમ ઊંભી કરવા તકરારી જમીનનો થોડોક ભાગ વેચવાથી ડગવ કરવામાં આવ્યો છુ એ કાર્યનો ચ્યામપરટીના કાયદામાં સમાવેશ થાય છે, અને તેથી ખરચ શાયે દાવો કાઢી નાંખવામાં આવ્યો તા. ૧૧ અગસ્ટ સને ૧૮૪૭ સં. દી. ૨૦ બંગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૪૨૩ અને સં. દી. ૨૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૬ પા. ૨૯૮

૪—ચ્યામ પરટીની સરતો મુજબ ઝેરકાયદાશર કરી રદ થયેલા ખત બદલ દાવો ચાલતાંની દરમીયાન બીજી ખત થવાથી દાવો રદ થશે નહીં તા. ૧૪ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૦ સં. દી. ૨૦. ડીસીઝન્સ પા. ૪૮૩

ખુનને માટે
સમજાણ.

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ખુનને માટે સમજાણ થઈ શકે છે, અને તેની કબુલાત એક બંધન કારક કરાર થાય છે, હામીલનકૃત હિંદુ દાવાનું ભાષાંતર વા. ૪ પા. ૯૯ તા. ૧૦ અપ્રેલ સને ૧૭૯૪ સર જોન શોર અને કાઝિનસીસ-સં. દી. ૨૦. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૪

સ્વાલ—આવો કરાર હાલના સમામાં મંજૂર રહેશે?

સમજાણ

૧—જો એ ઉપર એ બે જણના સંયુક્ત કબજા માર્દેની મીલકતના નીમે ભાગને માટે દાવો કર્યો, અને એ જવાબમાં જણાવ્યું કે તમામ મીલકત ઉપર તેનો પોતાનો હક છે સમજાણ

કરવાથી એ પોતાનો દાવો ખેંચી લીધો. એ સમજીતથી એ એ બે ન ખાત્રી આપી કે મારા કબજા માર્દિના અરુધો ભાગ તને પાછો મળશે, અને સામાન્ય રીતે, મારી તમામ સ્થાવર તથા જંગમ મીલકત તને મળશે. પાછળથી એ ના વારણાએ બે ઉપર કરેલા દાવામાં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે મજૂર મીલકતના નીમે ભાગ ઉપરનો દાવો એ સમજીતથી ચાલી શકતો નથી તા. ૧૯ સપ્ટેમ્બર સને. ૧૮૩૧ સ. દી. અ. રીપોટસ વા. ૫ પાનુ ૧૪૩

- ૧—એક ગુજરી ગયેલા મુસલમાનની વીધવાએ તેના દીકરા બે ન એવી કબુલત લખીઆપી કે જે મીલકતનો તે વખતે મુકદ્દમા ચાલતો હતો તે મીલકતમાં તેણીના હિસ્સાને માટે બે દાવો કરે અને તે બે ની મીલકત ગણાશે, અને બે એ એ નુજ વતાં સુધી ભરાણ પોષણ કરવું, આ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે સદરહુ કબુલાત મીલકતના વે ચાણ દાખલ ચાલે તેવી નથી તા. ૯ ઓગસ્ટ સને ૧૭૯૯ સ. દી. અ. રીપોટસ વા. ૧ પાનુ ૨૫ કરાર
- ૨—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે નાણે નાણાના બદલામાં, કબજો તુરત સોંપવો જોઈએ તા. ૨૮ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૧ સ. દી. અ. રીપોટસ વા. ૭ પાનુ ૬૨
- ૩—સુરતમાં મસ્તીની (મુસલમાની કાયદાના મોલઈની) જગોના આ ગણા અધિકારીએ પોતાની પછી એ જગોએ આવનારની સાથે પોતાનો દીકરો એ જગોએ આવવા લાયક નહીં હોવાથી એ દીકરા તથા તેની માનુ ભરાણ પોષણ કરવાની માહાની બોલી રાખવા ઊંપરથી એ દીકરાની જે રકમ લેહેણી ફેરવામાં આ વેલી તે રકમનો દાવો કરવામાં આવતાં અમીન તથા આસીસ્ટન્ટ જજને (ગ્રાંટ સંદેએ) વાદીના લાભમાં હુકમનામાં કરયાં, પણ તેમનાં કરેલાં હુકમનામાં અપીલમાં રદ કરી કોરટે એવો અ ભીમાય જણાવ્યો કે એ બોલી અપેલેટની નીમણુંક થયા પછી કરવામાં આવેલી દખાતી હતી તેથી તે રદ થઈ શકે તેવી હતી કેમકે જે અપેલેટની ખુશી ન હોયતો એ ગોડવાળુ ખાનગી રી તની ફેરવાય, અને તે બંધન કારક નથી. તા. ૮ મેએ સને

૧૮૩૨ (મોરીસ ક્રત) સીલેક્ટ રીપોર્ટસ પા૦ ૯૭ સ. દી. અ. અંખડ.

૪—અને એ ન અમુક તારીખે ફેટલોક મુરોખાર પુરો પાડવાનો કરાર કર્યો, અને જો એ તે તારીખે તે મુરોખાર ન ભેતો તે સે ત્યાં સગી તેની કીમતનું તે વ્યાજ આપે. ઠરાવેલી તારીખે મુરોખાર ભેવામાં ન આવ્યો, અને એ તે પછી એક બે દી વશે કોઈ ત્રીજા સખસને તે વેચી નાખ્યો, આ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ તરફથી કરાર તોડવામાં આવ્યો, અને તેથી તેના ઉપર નુકશાનીનું હુકમનામું કરવામાં આવ્યું તા૦ ૧૯ જુલાઈ રાને ૧૮૪૭ સ૦ દી૦ અ૦ બંગાળા ડીસીઝન્સ પા૦ ૩૪૫.

ફોરટ આફવા
૨૪૪ (નાહાના
ઉમરના એાની
મીલકતનો વહી
વટ કરનારી કો
૨૮

૧—એક સ્ત્રીને મલ્ખારી મિલકતમાં પોતાના હિસ્સાનો વારસો મળ્યો. આ મલ્ખારી મિલકત તેને વારસો મળ્યા પહેલા તથા પછી ફોરટ આફ વારડઝના વહિવટ તળે હતી તે સ્ત્રીએ પોતાના હિસ્સા એ ને લખી આપ્યો, અને એ દાવો કર્યો ત્યાં ર તે વિરૂધ્ધ એવો જવાબ આપ્યો કે ફોરટ આફ વારડઝની ર જ શીવાય હું મારી મીલકત આપવા ના લાયક હતી, આ તક રાર ના મંજૂર કરવામાં આવી, કારણ કે સને ૧૭૯૩ (બેંગાળ કોડ) ના રેગ્યુલેશન ૧૦ મુજબ તેણીની લાયકી અગર ના લાયકી વશુલાત ખાતાના અધીકારીએએ કાંઈ તજવીજ કરી ન હોતી. તા૦ ૪ ડીસેમ્બર સને ૧૮૩૨ રા. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ પા૦ ૫ પા૦ ૨૪૦

શીવાજી

૧—જ્યાં કોઈ જગોએ અનાદી પરંપરાથી ચાલતી આવેલી રૂઢીસા ખીત કરવામાં આવે અથવા એવી રૂઢી છે એમ કબુલ કરવામાં આવે એવે પ્રસંગે એ રૂઢીજ કાયદો છે. અને જે વરગના લોકોને તે અનાદીકાળથી લાગુ ગણાતી હોય તે તમામ વરગના લોકોને તે બંધન કરતા છે. આ રૂઢીએ મુસલમાની, હિંદુ અગર બીજા કોઈ કાયદાના નિયમોને સ્થાનિક અમલ આપ્યો છે. કે નહીં એ વાત નિરૂપણી છે, જે કાંઈ રૂઢીથી સ્થાપિત થયેલું છે તે એ સ્થાનિક હકમાં કાયદો છે. આ ધારણ ઉપરથી અત્રિક્રિયાધિકાર બાબતના મુસલમાની કાયદાના નિયમો અમલમાં ગણાયા છે. તા૦ ૮ મેએ સને ૧૮૫૧ સ. દી. અ. બંગા

બા. હીસીઝન્સ પા. ૦ ૩૨૨

૨—મેહેર બદલના એક દાવામાં નીચલી કોર્ટે ઠરાવ કર્યો કે જ્યાં રે એ મેહેર તુરત આપવાની છે કે ઢીલમાં રાખવાની છે, એ એકસ બતાવવામાં ન આવ્યું હોય ત્યારે એ મેહેર કેવા પ્રકારની ગણવી તેને શા રૂઢી જોવા જોઈએ અને જે હીસીકટમાં થી આ દાવો થયો છે. તે હીસીકટમાં આવા દાવાઓમાં ચાલતી રૂઢી પ્રમાણે આ મેહેર ઢીલમાં રાખવાની ગણવી જોઈએ. અપીલમાં હાઇકોર્ટે ઠરાવ કર્યો કે શરૂ કરી શકાને ટેકો આપી શકતો નથી, જ્યારે મેહેરના પ્રકાર વીશે કંઈ કહેવામાં ન આવ્યું હોય ત્યારે એ આરતની સ્થિતિ તથા કરારમાં નામ પાડેલી મેહેરની રકમ ઉપર વિચાર કરીને, તેમજ રૂઢી શી છે, તે ધ્યાનમાં લેઈને એ મેહેરની રકમ તુરત આપવાની છે, એમ ગણવાને કોર્ટ મુજિત આર છે, કેટલી મેહેર તુરત આપવાની ગણવી, તે બાબતમાં રૂઢી જોવાની છે, પણ આખી મેહેરની રકમ ઢીલમાં રાખવાની છે કે નહીં તેને શા રૂઢી જોવાની નથી, આનફી ક—કન—નીસ્સા વિ. ગુલામ કંબાર સને ૧૮૭૭ ઈંગ્લીયન લા હા રીપોર્ટ્સ અલહાબાદ સીરીઝ વા. ૧ પા. ૫૦૬

૩—બિજ્જીમાં તલાકવીશે કાસમ પીરભાઈ વાતો કેસ બુચી સને ૧૮૭૧—મુંબાઈ હા. કો. રી. વા. ૮ પા. ૯૫

૧—ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે (મદ્રાસ કોડ) સને ૧૮૦૮ના રેગ્યુલેશન ૩ બ મુજબ કાલુએ એ એધ્યાનુ કામ કરવામાંથી બિજ્જીને બાતલ કરવાનું સાધન માત્ર નુકશાનીનો દીવાની દાવો જે છે કયામ્પેલેસ રેગ્યુલેશન્સ મદ્રાસ પા. ૧૮૯ નો (ફીજ. અદા, મદ્રાસ સરકયુલર આરડર્સ. સ. ૬. તા. ૫ જાનેવારી સને ૧૮૪૧ બી. નંબર ૯૫.

નુકશાની

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જે સખસની બાલ લાગતી ન હોય તે સખસના જન્મથી નેવું વરસ થઈ ગયા પછી તેનું મરણ ગણી શકાય. અને ત્યાંબાદ તેની મિલકત તેના વારસાને વેંદેથી આપી શકાય તા. ૧૫ અપ્રેલ સને ૧૮૩૧ સ. દી. અ. રીપોર્ટ્સ વા. ૫ પા. ૧૦૮ સને ૧૮૨૦, બિજ્જી રીપોર્ટ્સ વા. ૨ પા. ૨૦ મુંબાઈ સ. અદાલત.

મરણ

૨—એક મુસલમાન જેની ૩૫ વરસ થયાં કંઈ બાલ લાગતી ન હો

તો, અને જે ઘર છોડીને ગયો ત્યારે ચાલીસ વરસની ઉમરનો હતો એવું કહેવામાં આવ્યું છે તેના દીકરા અને દીકરી એ તે સખસના ભાઈની વિધવા તથા દીકરા પાસેથી કુટુંબની મિલકત નો અડધો હિસ્સો લેવા માટે દાવો કર્યો—કોર્ટના અમલદારો એ એવો અભિપ્રાય આપ્યો કે એ સખસના જન્મથી નેવું વરસની મુદત થતાં લગી તેની મિલકત જેના કબજામાં હોય તે ના કબજામાં રહે, પણ જે જે સખસના કબજામાં એ મિલકત હોય તે સખસ તેના વહિવટ ખરાબ રીતે કરતો હોયતો તે મિલકતનો વહિવટ કરવા બીજા સખસને નોમવો જોઈએ, કોર્ટે ઠરાવ કર્યો કે હકીકત ઉપરથી જણાય છે કે એ મિલકતનો વહિવટ ખરાબ રીતે થયો છે માટે એ મિલકત એ જતા રહેલા સખસના વારસોના કબજામાં શોંપવી સને ૧૮૨૦ ખોરાડેલ્સ રી પોટસ વા. ૨ પા. ૨૦ મુંબાઈ સ. અ.

૩—કોઈ સખસની પાંસડ વરસ સુધી ભાળ લાગતી ન હોય ત્યારે તે હયાત છે એવો પુરાવો ન હોયતો કોર્ટોએ તે ગુજરી ગયો છે એવું અનુમાન કરવું જોઈએ તા. ૨ જુનિ ૧૮૫૬ (ફુરજીમ બીબી અરજદાર મુદ્દમો નંબર ૯૮ સ. દી. અ, સીવેસ્ટર્સ બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૪ પા. ૨૩૧).

કરજ

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ગુજરી ગયેલા મુસલમાનનો વારસ જોડણી પુછ તેને વારસામાં મળી હોય તેટલી પુછ સુધી તે ગુજરનારનું કરજ આપવાને જવાબદાર છે, પણ તેનું તમામ કરજ આપવાને તે બંધાએલો નથી તા; ૧૭ જુનિ ૧૮૪૦ સી વેસ્ટર્સ ટેર્સીસ વા. ૧ પા. ૫૭ સ. દી. અ. કલકત્તા.

૨—જે કરજ કૃત્રિમદાય તથા વારસાના દાવા આગમચ પતાવાનું છે તે કરજ માત્ર ગુજરનાર દેણદારની મિલકત ઉપરજ લાગુ છે. સદર.

૩—અનેની મા જો કોઈ કરજ કર્યું છે એ કરજ નામદાર કે પત્ની સરકારે પોતાને કરી આપેલા પેનશનમાંથી આપવા જોઈએ કરાર કરે છે, અને એ પેનશન જામીનગીરી દાખલ તે ગીરો કરી આપે છે. એ કરજ અગર તેનો કોઈપણ ભાગ આપ્યા વગર, અને એ કરજ અગર તેનો કોઈપણ ભાગ લેહેણ થયા વગર તે ગુજરી જાય છે. એ પેનશન કે પત્ની સરકાર આ

ના દીકરા કે તથા ડ, તથા અની વિધવાને આપે જન્ય છે એમ માલુમ પડતું નથી કે ક, ડ, તથા ઈને અ કે બ પા સેથી કાંઈ મિલકત વારસામાં મળી છે. કોર્ટની ધ્યાનમાં આ તકરાર એવી જાણાઈ કે સને ૧૮૦૨ ના રેગ્યુલેશન ૩ જાની ક લમ ૧૬ ગ્રુજબ તેમના કાયદાના મોક્ષવાચીનો અભિપ્રાય લેવા ની જરૂર નથી, પણ કોઈ અમુક કાયદાનું ઉત્તરગત કરવા વગર સાધારણ ન્યાયથી જે નિર્ણય થઈ શકે તે કરવો; અને એવો કરાવ કરવામાં આવ્યો કે નામદાર કંપની સરકારે પેલેલ વેહેલું પે નશન અને આપ્યું, અને પછી તેની વિધવા તથા દીકરાઓને આપ્યું તેથી કરીને એ પેનશન તે સખસની હયાતીમાં મુખ્યત્વે કરીને તેની મિલકત ગણાય. તેના ગુજરયા બાદ જે મિલકતથી (પેનશનથી) એ કરજ વાળવાનું હતું, તે તેની મિલકતમાં ગણાતી બધ પડી. ક, ડ, તથા ઈ પણ આ કરજ જે તેમણે પોતે કર્યું નહોતું, તેમજ જે આપવાને તેમણે કબુલ કર્યું ન હોતું તે (કરજ) તેમણે પોતે મેળવેલી મિલકતમાંથી આપવા જવાબદાર નથી એમ કરાવવામાં આવ્યું. અને વળી એ કરજની જમીનગીરીમાં એકલું એ પેનશન લખી આપવામાં આવ્યું હતું તેથી અની બીજા કાંઈ મિલકત જે તેના કબજામાં હોય અગર જે ક, ડ, તથા ઈને વારસામાં મળી હોય તે મિલકત એ અની હયાતીમાં કે તેના ગુજરયા બાદ જવાબદાર થઈ શકતી નથી. મુકદ્દમા નંબર ૪ સને ૧૮૨૧ મદ્રાસ ડીસીઝન્સ વાં ૧ પાં ૨૮૦.

૪—જ્યાં એક મુસલમાની વિધવાને તેના ગુજરી ગયેલા ધણી તરફથી કાંઈપણ મિલકત મળી નહોતી તે કામમાં કરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ ગુજરનારના કરજને માટે એ વિધવા જવાબદાર નથી. તાં ૬ જુન સને ૧૮૨૬. સં ૬૦ અં બગાળા રી પોર્ટસ વાં ૪૦ પાં ૧૬૧.

૫—વારસો તેમના બાપ દાદાના કરજને જે મિલકત તેમને વારસામાં મળી હોય તેટલી મિલકત સુધી જવાબદાર છે. આ કરજ પતાવ્યા પછી એ વારસોના પોતાના હુકમનામાના લેહેણદારોને શેષ ધનમાંથી તેમજ વારસોની કમાઈની મિલકતમાંથી તેમના દા

વા પતાવાનો હક છે. શેક કાસીમખલી અરજદાર; તાં ૫ જી
લાઇ સને ૧૮૫૧. મુકદ્દમો નંબર ૩૪. સીવેસ્ટર્સ રીપોર્ટસ. સં
દી૦ અ૦ ખંગાળા વાં ૩. પાં ૧૪૧.

૬—કોઈ ગુજરી ગયેલા મુસલમાનના લેહેણદારો; તેમનું લેહેણું મે
હેર બદલનું હોય ઇઆ બીજી રીતનું હોય છતાં, કાયદાસર વા
રસે વેચાણથી અગર ગીરોથી જેને કીમત લેઇ તે ગુજરેલા સ
ખસની મિલકત આપી હોય તે શુદ્ધ બુદ્ધિથી ખરીદદારના હાથ
માં આવેલી તેની મીલકતને વળગી શકતા નથી. પણ જ્યારે
કાયદાસર વારસના હાથમાં જે મિલકત આવી છે તેની પુલમાં
થી પોતાનું લેહેણું વસુલ કરવા જે દાવામાં લેહેણદારને હુકમ
નામું મળે છે તે દાવો ચાલતાની દરમ્યાન ઉપર પ્રમાણે મિલકત લ
ખી આપવામાં આવી હોય ત્યારે તે લેનારે જાણીને એ મિલકત
લીધી એમ માણશે. અને દાવો ચાલતાની દરમ્યાન કરેલા ફ
ત્વ બાબતના મત પ્રમાણે તેના ઉપર અમલ થશે. સમૃધ્ધ બ
ઝાચત હુસેન વિં કુલીચંદ ઈડીઅન લાહા રીપોર્ટસ કલકત્તા.
વાં ૪ પાં ૪૦૨.

દસ્તાવેજ

૧—જ્યાં એક મુસલમાને દસ્તાવેજ કરી પોતાના ગુજરી ગયેલા બા
પત્ની વિધવાને મિલકત આપી, અને તે મિલકત તે વિધવાએ
કોઈ ત્રીજા સખસને વેચી તે કામમાં (જે કે એ દસ્તાવેજ હી
બેહ નામે (ખસિસનામા)ની પદ્ધતિ પ્રમાણે નહોતો તો પણ)
એ વેચાણ મંજૂર કરાવવામાં આવ્યું, કેમકે તેમાં “(દાદાદાદ)
મેં આપ્યું.” એવા શબ્દો આવેલા હતા. તાં ૯ જાનેવારી સ
ને ૧૮૨૨. બેરાડેલ્સ રીપોર્ટસ. સં દી૦ અ૦ મુંબાઇ વાં
૨. પાં ૧૭૯.

૨—મિલકતનો હક સોંપવા બાબતના ગેરકાયદાસર દસ્તાવેજને આધાર
રે કરેલા ફારગતીના દસ્તાવેજો બંધન કારક નથી. તાં ૧૩
ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૭. સં દી૦ અ૦ ખંગાળા રીપોર્ટસ. વાં
૪. પાં ૨૧૦.

૩—કોઈ દસ્તાવેજમાં મુસલમાની કાયદાના ચોખ્ખા ફરમાન વીરૂધ્ધ કોઈ
કરાવ કરવામાં આવ્યો હોય તો તે કાયદા અનુબંધ એ દસ્તાવેજ
નીરર્થક અને નીરૂપયોગી છે. તાં ૨૮ જાનેવારી સને ૧૮૪૩
સં દી૦ અ૦ ખંગાળા રીપોર્ટસ. વાં ૫ પાં ૨૬૨.

૪—આ નામના એક મુસલમાને તેની ઔરત **બી** ને દસ્તાવેજ કે રી તેણીની મેદર બદલ જે કાંઈ પેતાની સ્થાવર તથા જંગમ મિલકત હતી અને જે તેના કમળમાં હતી તે લખી આપી. આ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે બદલામાં આપેલો અવેજ ફેટલો હતો તે મોઘમ અને અનજાણીતો હતો તેથી એ દસ્તાવેજ નિરૂપયોગી અને ગેરકાયદાસર છે, જેથી ધારી પાસેનું મેદર બદલનું લેહાજુ તમામ કાયમ રહ્યું, તા. ૯ મેએ સને ૧૮૩૩ સ. દી. અ. બંગાળા રીપારટશ વા. ૫ પા. ૩૦૪

૫—જ્યાં અમુક દસ્તાવેજની તારીખ મઢીનાના શબ્દમાં શંકાત મ માણે લખેલી માલુમ પડી, અને વરણ જે લખેલું તે ફરાલી હતું અને એટલા માટે સ્ટામ્પના કાગળના વેચાણની ઇંગરેજતા રીખ તે વખતે ખુલ્લી એ દસ્તાવેજ સાફ લખ્યાની તારીખથીએ કે દીવરા પછીની હોવાથી એ દસ્તાવેજ નામંજુર થાય કોરટને જે શખસેએ દસ્તાવેજ શાફ કર્યો. તેનો ઇરાદો ફરાલી વરણને બદલે સંવત નાંખવાનો હતો, એણે અનુમાન કરવાનું કારણ જણાવાથી અને આ ફરફારથી એ દસ્તાવેજની તારીખો ખરાબર થશે એ મ માલુમ પડવાથી, અને વળી એ દસ્તાવેજ થયા વીણેનો પુરાવો સંતોષકારક જણાવાથી એ દસ્તાવેજ મંજુર ઠરાવામાં આવ્યો તા. ૧૪ જુલાઈ સને ૧૮૩૫ સ. દી. અ. બ. ૦ રી. ૦ વા. ૬ પા. ૩૨

નોંદ—આ મુકદ્દમા હિંદુઓ વચ્ચે હતો. પણ હિંદુ અને મુસલમાન બંનેની વખત ગણવાની રીતીઓ દાખલ કરવામાં આવી હોય ત્યારે તારીખોમાં ફેરો રીતે ખુલ્લો થાય છે. તે ખતાવવા દાખલ કરીએ,

૬—આ એ **બી** ઉપર ફેટલીક જમીન તાબે લેવાનો દાવો કર્યો જે જમીન તેણે કહ્યું કે **બી** એ (૩૫૦)ની મારીક નીમણુક બદલ પેતાની (**આ** ની) તરફનમાં દસ્તાવેજ કરી છોડી દીધી હતી. **બી** એ એવો જવાબ આપ્યો કે મારી મીલકત ખાઇ જવાની આ ફાશીરા છે, ઝીલા જહને એ દાવો પુરાવાની ખામી ગણી કાઢી નાખ્યો, **આ** એ સદર દીવાની અદાલતમાં અપીલ કરી જેણે આ ઠરાવ બાહાલ રાખ્યો કારણ કે હક છોડી દેવા ખાખતનો દસ્તાવેજ કરવામાં લખાણમાં **બી** નું નામ જણાવ્યું નહોતું, અ

ને ને કસુરથી એ દસ્તાવેજ નિરૂપયોગી અને નીરર્થક થયો હતો તા. ૨૮ જાનેવારી અને ૧૮૪૨ શીવેસ્ટર્સ ફેરીશ વા. ૦૧ પા. ૧૩૩ સ. દી. અ. બંગાળા.

૭—પોતાની મિલકતનો નિમે ભાગ પોતાની નવી ઓરતને આપવા આપતનો એક મુસલમાને કરેલો લગ્ન કરાવનો દસ્તાવેજ તે મુસલમાને પ્રથમ તેના આગલી (જુની) ઓરતને મેહેર બદલ પોતાની તમામ મિલકતનો કરાવ કરી આપ્યાનું તથા સદરહુ દસ્તાવેજ એ જુનીની ચોખ્ખી રોતે પરવાનગી મેળવ્યા વગર કરવા માં આંચાનું માલુમ પડવાથી ના મંજુર કરાવામાં આંચો તા. ૩ મેએ સને ૧૮૧૬.....સ. દી. અ. બંગાલ રીપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૧૮૦

૮—પણુ જો જુની ઓરતે નવીના નામનું ઇકરાર નામું લખી આપી, નવીની મેહેર બદલ એ મિલકતનો નીમે ભાગ તેને આપવા તેમના ધણીને પરવાનગી આપી હોત; અને તે ઉપર થી જો તેણે (ધણીએ) આ નીમે ભાગ એ નવીને લખી આપ્યો હોત તો તે કાયદાસર અને મંજુર ગણાવ, કેમકે આ ગુમાસ્તાએ કરેલું કૃત્ય શેકે બાહુલ રાખ્યા જેવું થાત...સદર.

તલાક

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે અવેજ આપી હક કરી તલાક માગી શકતી નથી. તા. ૫ મેએ સને ૧૮૩૨ સ. દી. અ. બંગાલ રીપોર્ટસ વા. ૫ પા. ૨૦૦

૨—એક મુસલમાન ઓરત જેને તેના ધણીએ તલાક આપી હતી, પણ જે ખરાબ ચાલની છે એવું સાબિત થયું ન હોતું, તેને એ ધણીના પેટની થયેલી દીકરીની રક્ષાનો તે દીકરી નવ વરસની થતા લગી તેના ધણી કરતાં અધિક હક છે તા. ૩૦ જાનેવારી સને ૧૮૪૯ મોરીસક્રત. સીલેક્ટ ડીસીઝન્સ સ; દી. અ. મુંબાઇ ભાગ ૨ પા. ૨૯

૩—એક સખસે તેની ઓરત સાથે એવો ખાંનગી કરાર કર્યો હતો કે તે ઓરતની હયાતીમાં તેણીની સમ્મતિ વગર જો તે બીજી ઓરત કરે તો પોતાને તે ઓરત તલાક આપે આ કામ માં કરાવ કરવામાં આંચો કે આવો કરાર મુસલમાની કાયદા માં મંજુર છે, અને જો એ સખસ બીજીવાર તેણીની સમ્મતિ વગર પરણ્યા એમ સાબિત થાય તો એ ઓરતને તલાક દે

વાનો હક છે બદામીસાબીબી વિ, મોકીઆતલા સને ૧૮૭૧
બંગાલ લાફા રીપોરટસ વાં ૭ પા. ૪૪૨.

૪—તલાક આપતાં લગી ધોરાકી પોશાકી આપવાની ધણીની ફર
જ છે. નાપુર ઓરત વિ. જુરાઈ સને ૧૮૭૩ બંગાલ લાફા
રીપોરટસ વા. ૧૦ પા. ૩૩

૫—માલ્સેટ ધોરાકી પોશાકી આપવા કરેલા ઠરાવથી, પોતાની
ઓરતને તલાક આપવાની ધણીનો મુલથી જે હક છે તે હક
જતો નથી અને તલાક આપ્યા પછી માલ્સેટના ઠરાવનો અ
મલ થઈ શકે નથી મુની પંથના ઝોજ મુસલમાનોમાં તલા
ક આપવાના રીવાજ વીશે કાસમ પીરભાઈના કામમાં અભિપ્રા
ય જણાવેલો છે સને ૧૮૭૧ મુંબાઈ હા. કો. રી. વા. ૮ પા. ૮૫

૬—જોક મુસલમાનની ઓરતે જ્યારે તેના ધણીની મરજ વિરૂધ્ધ સા
સરેથી પીગર જવાનો હક કરી ત્યારે તે ઓરતને તેના ધણીએ
કહ્યું કે જો તું જય તો મારા કાકાની દીકરી થાય, મતલબ કે
જો તે જય તો તે સખસ તેણીને પોતાના કાકાની દીકરી માફ
ક માણતાં તેણીને પોતાની ઓરત દાખલ પાછી પેસવા દે નહીં;
ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે વાપરેલા શબ્દો ધરાદા પુર્વક બોલેલા
હોવાથી મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે તલાક આપ્યા બરોબર છે,
જે તલાક કાયદામાં ઠરાવેલી મુદતની અંદર રદ કરવામાં ન આ-
વે તો તે હેવટની થાય છે. બીજી વગી એમ ઠરાવામાં આ-
વ્યું કે આ તલાક રંપૂર્ણ હોવાથી તથા પક્ષકારો શુની હોવાથી
ધણીને તેની નહાની બાળક દીકરીની તે દીકરી સ્ત્રી ધર્મમાં આ-
વતાં સુધી, રક્ષા કરવાનો હક નથી હુમીદઅલી જિ. ઇમતી-
આઝન, સને ૧૮૭૮ ઈંડીઅન લાફારીપોર્ટસ, અલાહાબાદ શી-
રીઝ વાં ૨ પાં ૭૧.

૭—તલાક સબ્દ કોઈ અમુક સખસ પ્રતે બોલ્યા વગર ધણીએ મા
ત્ર ત્રણ વખત કહવાથી મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કાયદાસર ત-
લાક થતી નથી. એવીજ રીતે કોઈ માણસે કોઈ સ્ત્રીને ખરું જોતાં
નીઓરત છે તે સ્ત્રી પ્રતે તલાક કહ્યાર્થી તેનું લગ્ન તુટે છે પછી
તે માણસ તે સ્ત્રી પોતાની ઓરત નથી એવી શમજથી તલાક
કહી હોય તેની ચીંતા નહીં; રૂબરૂ હુસેન વિં જાનું બીબો.

શને ૧૮૭૮. ઇંગ્લીશન લાહા રીપોર્ટસ. કમકતા સીરીઝ વા. ૪
પા. ૫૮૮.

૧૨.

૧—કયાબીનનાંમેહુ, ઐટલે લગ્નના ઠરાવનો દસ્તાવેજ જેમાં ધણી
એ પોતાની ઔરતને પોતાના કબજામાં જે મિલકત હોય, અગર
ત્યારબાદ પોતાના કબજામાં જે મિલકત આવે તે તમામ મિલ
કતની ખસિશ કરી હોય તે દસ્તાવેજ ધણીના કબજામાં ખરેખ
ર જે મિલકત હોય તે મિલકતના સબંધમાં મંજૂર છે, પણ જે
મિલકત હયાત ન હોય તેવી મિલકતના સબંધમાં તે મંજૂર ન
થી. તા. ૩૦ સને ૧૮૩૫, સ. ૬૦ અ. ૦ અંગાળા રીપોર્ટસ.
વા. ૬ પા. ૩૦.

૨—કયાબીનનાંમેહુનો દસ્તાવેજ કરતી વખતે જે મિલકત ધણીના
કબજામાં ન હોય તે મિલકતના સબંધમાં એ દસ્તાવેજ નામંજૂર
છે. તા. ૧૦ માર્ચ સને ૧૮૪૩. સ. ૬૦ અ. ૦ અંગાળા રીપો
ર્ટસ વા. ૭ પા. ૧૨૩,

૩—એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે કયાબીનનાંમેહુના દસ્તા-
વેજમાં લખી આપેલી મિલકત જે એકસ ન બતાવી હોય તે
તે દસ્તાવેજ ના મંજૂર છે, તા. ૧૭ અપ્રેલ શને ૧૮૪૪. સ. ૬૦
અ. ૦ અંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૭ પા. ૧૫૮.

૪—જ્યાં **અ** એપોતાના ગુજરી ગયેલા બાપની મીલકતના અડધ
ભાગનો દાવો કર્યો, પણ એમ માલુમ પડ્યું કે એ ગુજરનારે
તેના ખીજ દીકરા **બ** ની માને મેહર બદલ ૩૦૦,૦૦૦ સોના
મેહરોનો ઠરાવ કરી આપ્યો હતો, અને તે મેહર ઉપર એ
બ ની મા (તેણીના ધણીની પહેલાં) ગુજરી જતાં તેણીના
વારસાનો હક હતો, તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ
ધણી, જેકે તેણીના વારસામાં હતો, તે તેણીની (મેહર બદલની
મેહરો) મિલકતનો દસ આંતી ભાગ લે છે. અને **બ** તેણીનો
દીકરો, છ આંતી ભાગલે છે. ઐટલા માટે આ મેહરનો છ આ-
ની ભાગ બાપની મિલકતમાંથી હવે **બ** ના ગાગણા છે; અને
વારસાની વેહેંચણ કરતાં પહેલ્લ મેહરના દાવા પતાવવા નેહંએ
જેથી **અ**નો વારસાનો દાવો ચાલશે નહીં.—તા. ૨૦ જુલાઇ

સને ૧૮૦૧ સ. ૬૦ અ. અંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૪૮

૫—ધણીએ પોતાની ઔરત ગુજરી ગયા પછી તેણીના વારસા

પછી એકને લખી આપેલી કબુલાતની બાબતમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એરકમ તેણીને મેહર બદલ ઠરાવી આપ્યાનો એ પાકો પુરાવ છે તા. ૨૪ અગષ્ટ સને ૧૯૦૪ સ. ફી. અ. બંગાલ રીપોર્ટસ વા. ૧ પાનુ ૮૩

૬—જ્યાં એક ગુજરી ગયેલા મુસલમાનના વારસાએ તેની વિધવા જોણેપોતાની મેહર બદલ તમામ મિલકત લીધી હતી તેના ઉપર તે મુસલમાનની મિલકતમાં પોતાનો હિસ્સો લેવા દાવો કર્યો, તે દાવાનો મુખ્ય આધાર, એટલેકે, મેહરનો રકમ જેમાં બધી મિલકત તાર્કિક થઈ જતી હતી તેણેકરીને (એ રકમ) વધારે અને એટલા માટે ગેર કાયદાસર હતી એ આધાર સદર હીવાની અદાલતે ના મંજૂર કર્યો, કેમકે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વધારે મેહર, ગમે તેટલી અચોગ્ય હોય તો પણ તે ગેર કાયદમર નથી, અને તે મુજબ ફેસલો આપી દાવો કાઢી નાંખ્યો તા. ૩૦ ડીસેમ્બર સને ૧૯૦૮ સ. ફી. અ. બંગાળ રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૨૬૬

૭—પોતાનો ધણી ગુજરી ગયા પછી વીધવાની લેહેણી મેહર તે ધણીની મિલકતમાંથી વારસાના તમામ દાવાઓ પતાવ્યા પેદાં આપવા જોગ છે સદર.

૮—ધણીએ મુકેલા જમીન અથવા બીજી સ્થાવર મિલકત વારસાની અગર ચોગ્ય ન્યાયાધિકારીની સમ્મતિ વગર વિધવાથી મેહર ના પોતાના લેહેણા બદલ લેઈ શકાતી નથી. સદર

૯—પરંતુ જંગમ મિલકત જ્યાં સુધી વારસાનો સંબંધ હોય, (પણ બીજા લેણુદારોને નુકશાન થયું ન હોયતો) ત્યાં સુધી તકરાર રહીત લેહેણી મેહર બદલ વિધવા લેઈ શકે છે સદર.

૧૦—એક મુસલમાને પોતે મરતાં પેહેલાં થોડી વખતે એક તાલુકામાંના હિસ્સો તેની વિધવાને તેણીના ભગન વખતે ઠરાવેલી મેહર બદલ આપ્યો, અને તે હિસ્સો તે પછી તેત્રીસ વરસે તે ગુજરી ગઈ ત્યાં સુધી તેણીના કબજામાં રહ્યો અને તે દરમ્યાન તેણીના માલકી પણ બાબત તેના ગુજરી ગયેલા ધણીના કાંઈ પણ વારસે વાંધા ઉઠાવ્યા નહોતો, આ કામમાં ઠગવ કરવામાં આવ્યો કે આ હિસ્સો તે વિધવાને છે એમ ગણી તે વિધવાના વારસાને તેના વારસા મળવાનો હુકમ તા. ૨૨ જુન-

ભાઈ સંને ૧૮૦૮ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટ સ વા. ૧
પાનુ. ૨૪૩

૧૧—અબુ હનીફા મુજબ સુની મતથી મેહરની હદ બંધાએલી નથી
પક્ષકારો કરાર કરી તેમની મરજીમાં આવે તેટલી રકમ સુધી
એ મેહર વધારી શકે છે તા. ૧૯ મેએ સંને ૧૮૦૯ સ. દી.
અ. બંગાળા રીપોરટ સ વા. ૧ પા. ૨૭૬

૧૨—એક મુસલમાનની બેહેને તેની વિધવા ઉપર તેણે મુકેલી મિલક-
તનો અડધ ભાગ મલવા દાવો કર્યો હતો. જે મિલકત ઉપર
છેવટ મેહર બદલ તે વિધવાનો હક ઠરાવવામાં આવ્યો હતો,
અને એ ઠરાવ થયા પછી એકવીશ વરસે એજ વાદીએ એજ
પ્રતિવાદા ઉપર એજ મિલકતના અડધ હિસ્સાને માટે એવી
દલીલ બતાવી દાવો કર્યો કે જેટલી રકમની મેહરનો દાવો
કરવામાં આવ્યો હતો તેટલી રકમ મેહરની ધારીએ તોપણ
તેટલી રકમ પુરેપુરી એ વિધવાએ એ મિલકતની ઉપજમાંથી
વસુલ કરી લીધી હતી, આ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો
કે એ દાવો અગિકાર કાવા જોગ નથી તા. ૯ ફેબ્રુઆરી
સંને ૧૮૨૦ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટ સ વા. ૩ પા. ૫૯

૧૩—એક મુસલમાને જ્યાં લગનની બેઠ મોકલી પોહોચાડી હતી,
અને તેની સાથે તે વખતે એવા ખમર આપ્યા હતા કે સદર
હુ બેઠ મેહર બદલ ચુકને હીમામે મોકલી હતી તે ઠંકાણે ઠ-
રાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે આરતે અગર તેના દાસ્તદારોએ
એવી ગતલમની પદ્ધતિ પ્રમાણે કબુલાત આપવાની જરૂર ન-
થી પણ જ્યાં લગનની બેઠ પોહોચાડ્યા બાબત ધણી તરફનો
પુરાવો ન હોતો તે કામમાં કોરટે ઠરાવ કર્યો કે તેની પસંથી
પેતાનો મેહરનો કબજો મલવા આરત હકદાર છે તા. ૨૩ મેએ
સંને ૧૮૨૨ બેરાડેલસ રીપોરટ સ. દી. અ. મુખાઈ
વા. ૨ પાનુ ૨૫૮

૧૪—મુસલમાન તેની આરતને તેણીની મેહરના બદલામાં જમીન
આપી શકે છે અને તે ઉપર તેના વારશોનો કાંઈ હક નથી
આ કાગજુથી, એ મેહર એક જતનું કરજ છે, અને કરજ
મિલકતમાંથી પહેલાં પતાવડું જોઈએ તા. ૧૯ જુન સંને ૧૮૨૨
બેરાડેલસ રીપોરટ સ. દી. અ. મુખાઈ વા. ૨ પા. ૫૨૦

૧૫—જમીનને માટે મુસલમાનોએ કરેલા એક તકરારી નામાં, એક પક્ષકાર મુજબ કબજેદારે કરીઆપેલા બાકીશ નામાની રૂએ દાવો કરતો હતો અને બીજો પક્ષકાર એવી દલીલથી દાવો કરતો હતો કે પહેલા માલીકે તે જમીન પેતાની ઓરતને મેહર બદલ આપેલી હતી, અને હું તે ઓરતનો વારસહું, કોરટે ઠરાવ કર્યો કે બાકીશ નામું ખુલી રીતે ખતાવટી ખકુ કરેલું હતું, અને જો કે સદરહુ જમીન મેહર બદલ આપ્યાનો વાત સાબીત કરવામાં આવી નહોતી તો પણ એ નિલકત પાઠળથી એ વથના કબજામાં હતી તે ઉપરથી એમ સંભરીત હતું કે પોતાના વજિસને મળ્યાનો રૂએ દાવો કરનાર સબશનો એ નિલકત ઉપર હક હતો—સદર.

૧૬—જ્યાં અમુક જમીન ઉપર મેહર બદલ દાવો કરવામાં આવ્યો હોય, અને બીજી કંઈ પુછ નહોતી તે કામમાં કોરટે ચુકાદો કર્યો કે જો સદરહુ જમીનની કીમત એ વિધવાના વાજમાં મેહરથી, અગર મેહરનો દસ્તાવેજ ન હોય તો પણ તેણીના કુટુંબના દરજ્જા તથા સ્થિતિના પ્રમાણમાં જોઈએ તેટલી મેહરથી જરૂરી ન હોય તો એ જમીન તેણીને કબજે સોંપવી. તં ૨૫ માર્ચ સને ૧૮૨૪. સં દી૦ અં ૦ બંગાળા રીપોરટમાં વાં ૦ ૫ પાં ૭૫.

૧૭—મેહરને વારસે મોકોડાનો કરાર મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મંજૂર છે પણ તે સગીરે પણ ચકતી વથના છેકરાએ કબજે હોય તો તેની ચીંતા નહીં દસ્તાવેજો માત્ર વધારે મળ્યું હોય તો રાખવાને થાય છે તાં ૧૩ ડીસેમ્બર સને ૧૮૩૦ સં દી૦ અં ૦ બંગાળા રીપોરટમાં વાં ૦ ૫ પાં ૭૫

૧૮—મેહર ન આપી હોય ત્યાં લગી ઓરતને પોતાના ધણીની પાસે રહેવાની ફરજ પાડી શકતી નથી અને જ્યાં એક મુસલમાન ઓરતે પેતાની મેહરનું પોતાના ધણી ઉપર હુકમનામું મેળવ્યું હતું, પણ જે હુકમનામું બજાવામાં આવ્યું નહોતું તમ મેહર પણ આપવામાં આવી નહોતી અને ધણીએ તે ઓરત ઉપર પોતાની સાથે આવી રહેવા બાબતનો દાવા કરતાં, તે કામમાં તેનો દાવો કાઢી નાખી તમાં ખરચ તેને માથે નાખવામાં આવ્યું તાં ૬ મેએ સને ૧૮૩૨ (મોરીસ કંત) સીલેક્ટ રીપોરટમાં શ સં દી૦ અં ૦ મુંમાઈ વાં ૦ ૧૦૩

૧૯—એક મુસલમાનની વિધવાએ પોતાની મેહેરના લેણેશમાં પોતાના ધાણીની મીલકત લીધી હતી તે મીલકત તે વિધવાના કમળમાં થી તે મુસલમાનના વારસાએ લેઈ લેવાથી તે વારસો ઉપર મેહેરને વાસ્તે તે વિધવાએ કરેલા દાવાના કામમાં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે દાવા વાળી રકમને માટે એ વિધવાએ જા કે તોણીના ધાણી ગુજરી ગયા પછી ૨૦ વરસ સુધી દાવો નહોતો કર્યો તોપણ તે વિધવાને તે રકમ મળવાનો હક હતો તા રીખ ૨૪ મારચ સને ૧૮૩૪ સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટ સ વા૦ ૫ પા૦ ૧૦૫

૨૦—કોઈ મુસલમાન ગુજરી ગયો હોય ત્યારે તેની વિધવા તે મુસલમાનના વારસાની શમ્મતી વગર અગર કોરટના હુકમનામા વગર તોણીની મેહેર બદલ તે માણુમની સ્થાવર મીલકત લઈ શકતી નથી તા૦ ૭ જુન સને ૧૮૪૧ સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા૦ ૭ પા૦ ૩૪

૨૧—એક મુસલમાને તેની પહેલી જોરતને મેહેર બદલ પોતાની અચૂક મિલકત આપવાનો ઠરાવ કર્યો હતો પણ મેહેરના દસ્તાવેજમાં તે મીલકતની વાગત બતાવી નહોતી તે દસ્તાવેજમાં માત્ર એટલુંજ લખ્યું હતું કે “પોતાની તમામ મીલકત” જ્યારે આ જોરત ગુજરી ગઈ ત્યારે તણે બીજી જોરત કરી આ જોરતને તેણે **બાય મોકાસા** ના દસ્તાવેજ એટલે મેહેર બદલ એજ મીલકતમાંની થોડી મીલકતના વેચાણનો દસ્તાવેજ કરી આવ્યો આ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે આ મિલકત ધાણીની મીલકતમાંથી જુદા પાડી બીજી લગ્ન થતાં પહેલાં પેઢી જોરતને કબજે શોંધવામાં આવી હતી તેથી **બાય મોકાસા**ના દસ્તાવેજના મંજૂર હતો પરંતુ જે બીજી લગ્ન થતાં સુધી સદરહુ મીલકત નાંખી પાડવામાં આવી નહોતી એ દસ્તાવેજ મંજૂર થાત ૧૮ જુલાઈ સને ૧૮૩૭ સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા૦ ૬ પા૦ ૧૭૮

૨૨—નાહીની ઉમરના સ્ત્રી પુરૂશ વચ્ચે થએલા લગ્નમાં વરનોકાયદાસર વાલી લગ્ન વખતે હાજર નહોતો અને મેહેરના ઠરાવમાં પોતાની સમ્મતિ આપી નહોતી, અને વર ઉમર લાયક થયો ત્યાં મેહેર બાબતની પોતે કરેલી કબુલાત મંજૂર રાખી નહોતી

તે કામમાં કરાવ કરવામાં આંચો કે એ મેહર વર પાશેથી મા
ગવા જોગ નહોતી તાં ૮ મારચ સને ૧૮૧૭ સં દીં અં
ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૨ પાં ૨૩૩

૨૩—હિલટી વાત સાબીત કરવામાં ન આવે ત્યાં લગી મેહર તુરતમા
ગવા જોગ ગણવી જોઈએ અને તે અપાતાં સુધી ધણીની સા
થે રહેવા ચોરતને ફરજ પાડી શકાતી નથી તાં ૧૩ ડીસેમ્બરસ
ને ૧૮૩૦ સં દીં અં ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૫ પાં ૭૬

૨૪—એવીજ રીતે લગ્ન પરી પુરાણ થયા પહેલાં ફક્તઅડધીજ મેહરમા
ગી શકાયછે. સદર

૨૫—પણ જ્યાં અપેલંટે કબુલ કર્યું કે રીશપોન્ડેંટ પોતાની ચોરત
છે, અને પોતે તેને ઘેર ઘણી વખત જતો હતો તે હકાણે લગ્ન
પરી પુરાણ થયાની વાત નિશ્ચય કારક છે અને કાંઈ તજવીજ કર
વાની જરૂર નથી શદર

૨૬—કોઈ છોકરીના સર્ગીરપણામાં તેના બાપે તેણીની કરેલી સગાઈ
તે છોકરી ઊગર લાયક થયા પછી રદ કરી શકતી નથી પરંતુ તે
ણીની સગાઈ કરતી વખતે તેને કરાવી આપેલી મેહર માઊ
છલ એટલે તુરત આપવાની મળ્યા વગર પોતાને શાશરે જ
વા ના પાડવાનો તેણીને હક છે તાં ૨૪ જુન સને ૧૮૪૦
સં દીં અં ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૬ પાં ૨૯૩

૨૭—તુરત આપવાની મેહર એ બાબતના દાવા શાંભળવાની મુદતની
અંદર માગવામાં ન આવેતો પાછળથી તે વસુલ કરી સકાય ન
હી તાં ૨૧ જુન સને ૧૮૦૫ સં દીં અં ખંગાળા રીપો
રટસ વાં ૧ પાં ૧૦૩ તાં ૨૬ જુન સને ૧૮૪૧ સં દીં
અં ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૭ પાં ૪૦

૨૮—ઢીલમાં રાખવાની (મવા છલ) મેહર ધણી ગુજરી જતાં સુધી
ધઆ તલાક મળતાં લગી વસુલ કરવા પાત્ર નથી આ તલાક શા
બીત કરવી જોઈએ ધણી ધણીઆણી માત્ર જુદાં રહેલાં હોય
તે કાંઈ પાકો પુરાવો નથી તાં ૨૦ મી જુન સને ૧૮૪૧ સં
દીં અં ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૭ પાં ૪૦

૨૯—જ્યારે મેહરની અતુક રકમ તુરત આપવાની છે એવા સ્પષ્ટ રીતે
કરાવ ન કરવામાં આંચો હોય ત્યારે ધણી જ્યાં સુધી
હયાત હોય ત્યાં સુધી બધી મેહર તુરત આપવાની એવા

દાવો ઝોરત કરી શકતી નથી આવે પ્રવંજો બધી મેહરનો
૧ ભાગ તુરત આપવાનો (માઉલ્લ) ગણવો જોઈએ, અને
૨ ઢીલમાં રાખવાનો (મવાલ્લ) ગણવો જોઈએ, અને આ
૩ નો ફક્ત ધાણી ગુજરી ગયા બાદ દાવો થઈ શકે તા. ૧
જુન સંને ૧૮૪૮—૧૧૦૫ ખુણાના પ્રાંતની સ. દી. અ. ડી.
સીઝન્સી વા, ૩ પા. ૧૮૫

૩૦—મુસલમાનો કાયદા પ્રમાણે મેહર તુરત આપવાનો કરાવ કર્યો
હોય તે મેહર જો આપવામાં ન આવેતો, ઝોરત, અગર જો
તે પોતાના ધાણીની સાથે થોડી મુદત રહી હોય તો પણ
મેહર મલતાં લગી તેની પાસે ફરીથી રહેવાની ના પાડી શકે
તા. ૩૦ જુલાઈ સંને ૧૮૫૩ મોરીસફત સીવેકટ ડીસીઝન્સ
સ. દી. અ; મુબાઈ ભાગ ૩ પા. ૪૧

૩૧—એક મુસલમાન વિધવાએ પોતાનો ધાણી ગુજરી ગયા પછી
નવ મહીને પોતાની મેહર વસુલ લેવા દાવો કરવાથી તેના
દાવો અટકાવવામાં આવ્યો, અને તે અટકાવવાના સબખામાં
પ્રતિવાદીએ પેલ્લો સબખ એ બતાવ્યો કે લગ્ન થયા પછી પાં-
તરીસ વરસ થઈ ગયાં છે; બીજા એકે તે વિધવાએ પોતાના
ધાણીને જો મેહરમાંથી છુટો કર્યો હતો; અને બીજા એકે ધ-
ણીએ પોતાના મરાણ પેહેલાં પોતાની બધી મિલકત વકફ બ-
નાવી હતી. કોરટે મુદતની તકરાર રદ કરી, પરંતુ એ દાવો
એવા કારણથી (દખીતો બીજા વાંધા હોયથી) કાઢી નાંખ્યો
કે “અગર જો કે ગુજરનારે પોતાની બધી મિલકત વાદીનું
જાણુ પાણું મજબુત અનુમાનથી થઈ શકે એવી ફેરીયતે સને
૧૮૪૫ માં ધર્મ સંબંધી ઉપયોગમાં લેવાને સારૂ નાંખી કાઢી
રાખી હતી તો પણ કાંઈ વાંધો લેવામાં આવ્યો નહોતો, તેમ સંને
૧૮૪૭ની સાલ સુધીમાં ધાણીના પક્ષકારો તથા એ ઝોરત
વચ્ચે ઉઘડો ઝઘડો હોયો ત્યાં સુધી મેહર બદલ કાંઈ પણ
દાવો કરવામાં આવ્યો નહોતો” તા. ૨૧ મી જુલાઈ સંને
૧૮૫૧ વાવ્ય ખુણાના પ્રાંતની સદર દીવાની અદાલત ડીસીઝ-
ન્સ વા. ૬ પા. ૨૮૮

૩૨—નીચલી કોરટે મંજુર રાખેલો વધારે મેહરનો દાવો પુગવો અ-
સંતોષકારક અને શકવાળો હોવાથી સદર દીવાની અદાલતે તદ

- ન નામંજુર કર્યો—તા. ૮ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૧—વાવ્ય ખુ
 શાના પ્રાંતની સ. દી. અ. હીમીઝન્સ વા. ૬ પા. ૩૫૦
- ૩૩—જે મેહર તુરત આપવાની છે કે ઢીલમાં રાખવાની છે એ ચોક્કસ
 ખતાવવામાં ન આવ્યું હોયતો એ બધી મેહર માગે ત્યારે આ
 પતા નેગ ગણાશે તા. ૨૩ જાનેવારી સને ૧૮૫—૪વાવ્ય ખુ
 શાના પ્રાંતની સ. દી. અ. હીમીઝન્સ વા. ૯ પા. ૩૩
- ૩૪—મેહરનો દાવો વારસાના બધા દાવા કરતાં ચઢીઆતો છે, એટ
 લા માટે (જે વારસે મીલકત વેચી હતી તે) વારસને મેહર આ
 પતાં લગી મીલકત વેચાણ આપવાનો અખતીયાર નહોતો; અને
 તેની પાસેથી વેચાણ લીધાની રૂએનો દાવો વિધવાના મેહરબ
 દસનો દાવો પતાવવામાં આવ્યા ઉપર આધાર રાખતો ગણવો
 નોંધવો. એટલા માટે પ્રથમ એ મેહર વાઢી આપી દે ત્યાં લગી
 વેચાણ ખતની રૂએ તે દાવો કરી શકતો નથી. તા. ૨ સપ્ટેમ્બ
 ર સને ૧૮૫૨ સ. દી. અ. બંગાલા હીમીઝન્સ વા. ૮૮૫
- ૩૫—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જે કાંઈ સ્પષ્ટ કરાર ન કરવામાં આ
 વ્યો હોય તો મેહર તુરત આપવાની (માઉજલ) છે એવું અ
 નુમાન થાય છે, અને ગમે તે વખતે તેનો દાવો થઈ શકે છે,
 તોડિયા વિ. હોસાનેખીચારી—સને ૧૮૭૦—મદરાસ હા. કો.
 રી. વા. ૬ પા. ૯
- ૩૬—એક મુસલમાને પોતાના લગ્ન વખતે પોતાની ચોરતની સાથે
 (રજીસ્ટર કરાવ્યા વગર) એવો લખીતવાર કરાર કર્યો કે, તે
 છીને એક લાખ રૂપઈયા આપવા; તેનો ૧૧ તુરત આપવાની
 (માઉજલ) મેહર દાખલ, અને બાકીના ઢીલમાં રાખવાની (મ
 વાજલ) મેહર દાખલ, ધણી ધણીઆણી નાંખા પડ્યાં, પણ કાં
 ઈ તલાક થઈ નહોતી. ધણી કેટલેક વખતે ગુજરી ગયો. વિ-
 ધવાએ તુરત આપવાની મેહરમાં બાકી રહેલી રકમનો તથા ઢી
 લમાં રાખેલી બધી મેહરનો દાવો કર્યો. તે દાવામાં કરાવ કર
 વામાં આવ્યો કે તે વિધવાને ફક્ત ઢીલમાં રાખેલી મેહર મળી
 શકે છે, ઢીલમાં રાખેલી મેહરની બાબતમાં દાવાનું કારણ ધ
 ણી ગુજરી જતાં સુધી ઉત્પન્ન થતું નથી. પરંતુ તુરત આપવા-
 ની મેહરની બાબતમાં દાવાનું કારણ એ મેહરની ચોરત તરફ
 થી માગણી થતાં ધણી નાપાકે એટલે ઉત્પન્ન થાય છે, આ પ્ર

માણે માગણી કરવામાં આવેલી અને તેની ના પાડવામાં આવી
વેલી તેની તથા આ દાવો કર્યાની દરમ્યાન ત્રીસ વરસ ઉપરાંત
ત મુદત થઈ ગઈ હતી, એટલા માટે તુરત આપવાની મેદરના
દાવાને સંને ૧૮૫૯ ના આક્ટ ૧૪ ની કલમ ૧ ની રકમ
૬ થી મુદતનો બાધ છે—મસામત રાણી ખીજરાનીસા વિ.
રીસાનીસા ખેગમ—સને ૧૮૭૦ બંગાળા, લાહોર પાટસ વા.
૫ પા. ૮૪

૩૭—મુદતના કાયદામાં ઠરાવેલી મુદત મુસલમાન ઓરતના મેદર બદ-
લના દાવાની બાબતમાં એ મેદરની તોણીની તરફથી મા-
ગણી થતાં સગી તોણીના ધણીની હયાતીમાં રહે થતી નથી
જાણી નાંખા થવાથી આવી માગણી કરવાની એ ઓરત ઉપર
ફરજ નથી, નાથી વિ. દાઉદ—સને ૧૮૬૬—મુંબાઇ હા. કો.
રી. વા. ૨—પા. ૨૬૩.

૩૮—એક ઓરતે મેદર બદલ પોતાના ધણી ઉપર કરેલા દાવામાં
ઠરાવ કરવામાં આંચો કે દાવાનું કારણ દાવો કર્યો તે બખ્તે
ઉત્પન થયું હતું, અને વેદેલું ઉત્પન થયું ન હોતું, અને એ-
ટલા માટે સંને ૧૮૫૯ ના આક્ટ ૧૪ ની કોઈપણ કલમથી
દાવાને મુદતની હરકત આવતી નથી, વલીઠરાવવામાં આંચુ કે
મેદરની કોઈ અમુક રકમતુરત આપવાનો ઠરાવ કરવામાં આ-
ંચો નથી. અને રીવાજ શો હતો તે વીશે કાંઈ સ્પષ્ટ પુરા-
વા આપવામાં આંચો નથી તેથી નીચલી કોર્ટે આખી
મેદરનો ૧ ભાગ ધણીની હયાતીમાં તુરત આપવાનો ગણીશન
કાય, અને બાકીના ૨ તે ગુજરી ગયા બાદ માગી શકાય
એવો ઠરાવ કરવામાં કાયદાની કાંઈ ચુક કરી નથી. ફતમા બીબી
કોમ સાદરુદ્દીન વિ. સાદરુદ્દીન વલદ નીઝામુદ્દીન—સંને ૧૮૬૫
મુંબાઇ હા. કો. રી. વા. ૨—પા. ૨૬૧,

૩૯—જ્યારે નહીં આપેલી મેદરની જામીનગીરી બદલ કોઈ વિધવા
ના કબજામાં પોતાના ધણીની મિલકત હોય ત્યારે વારશે એ
મિલકતનો કબજો લેવા તોણીના ઉપર ફરેલા દાવામાં બ્યાજબી
કુકમનાચુએ છે કે જે કુકમનાચુ એ લોણી રકમ કાયમ રાખી કે
બજા અપાવવાને માટે કર્યું હોય, અને તેની સાથે દરમ્યાનથી
પણ જે આવી હોય તેનો હીસાબ આપવા ફરમાન કર્યું હો

ય, મહુમદ અમુનુદીન ખાંન વિં મુઝફર કુશીનખાન સને ૧૮૭૦

ખંગાળા લાહી રીપોરટસ વાં ૫ પાં ૫૭૦

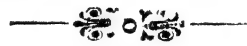
૪૦—જ્યાં એક વિધવાને પોતે એક વારસ દાખલ અને પોતાની મે
હેર બદલ પોતાના ધણીની મિલકત પોતાને કબજે રાખવાના
દાવા ઉપરથી સદરકુ પોતાના ધણીની મીલકતનો ખરેખરો અ
ને કાયદાસર કબજે મળ્યો હતો, તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આ
વ્યો કે મેહેરના દાવાની રકમ કાયમ રાખી એ મિલકત
મળવાનો જે શખ્શોનો હક હોય તે સખ્સોને આવેલી દરમ્યા
ન ઊંપજનો ફિસખ આપવાની જગાબદારી રા.થે તેણીની મેહે
ર પતે ત્યાં લગી એ મિલકત પોતાના કમળમાં રાખવા તેણીનો
હક છે, મસામત બાચન વિં હામીડ કુશીન સને ૧૮૭૧ ખં
ગાળા લાહી રીપોરટસ વાં ૧૦ પાં ૪૫

જ્યાં કોઈ આગતના ધણીએ લખનાર ચલણી પાંચ લાખ રૂપો
યાની મેહેરનો ઠરાવ કર્યો હતો અને પાછળથી ૪૫૦૦૦૦ શકા
ઇ રૂપઇયાનું કંપનીનું નોટ તેણીને માટે જુદુ રાખી ચુકવા કુ
કમ કર્યો, તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે આ રકમ મેહે
ર બદલ કાઢી રાખેલી હતી, અને બક્ષિશ બદલ નહીં, ઇફતી
કાર નીશા બેગમ વિં અનજલ અલીખાંન સને ૧૮૭૧ ખંગા
લા લાહી રીપોરટસ વાં ૭ પાં ૬૪૩

૪૨—વાદીના ધણીએ વાદીને તેણીની મેહેર બદલ બક્ષિશ દાખલ એક
કામમાં બાવીશ ફિસ્મા આપ્યા બાબત **હિબાબનામુ** કરયાનું
કહેવામાં આવેલું તેનો રૂએના દાવામાં નીચલી કોર્ટ એ દાવો
એવા સખખથી કાઢી નાખ્યો કે મેહેરની રકમ નહીં જણાવ્યા
ની કમુરથી મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એ હસ્તાવેજ બીલકુલ
કાયદાસર નથી, આ કામમાં [નીચલી કોર્ટનું હુકમનામું ફેરવી]
ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે આ દાવો ચાલી શકે છે કમકે એ
હસ્તાવેજમાં એ મિલકતના અમુક ફિસ્મા સ્પષ્ટ રીતે બતાવેલા
છે, અને એ બક્ષિશબધી મેહેર બદલ કરવામાં આવેલી છે, અ
ને એ બક્ષિશ ઇબા [મેહેરના] અવેજની એ ખાસ બાબતો વી
સે એકરાર કરનાર પક્ષકારના અરથ તથા ઇરાદા વીશે અદે
શા લેવાની કાંઈ જગો નથી સાહીબા બેગમ વિં અયામા સ
ને ૧૮૬૮ મદ્રાસ હાં કોં રીં વાં ૪ પાં ૧૧૫

૪૩—તુરત આપવાની મેહર હુમેશાં લેહેણી તથા મગી શકાય તેવી છે, અને મારે ત્યારે આપવા જાગ છે અને એટલા માટે ૨૫ ૪૮ અને દ્વીઅરથ વગરની માગણી કર્યા છતાં ના પાડવામાંઆવી હોયતો દાવાનું કારણ ઉત્પન થાય અને ત્યારથી મુદત આ લે પોતાના ધણી ઉપર પોતાની મેહર બદલ નાદારીમાં દાવો બાંધવાની પરવાનગીને શાફ કોઈ મુસલમાન ચોરતે કરેલી ના મંજૂર થયેલી અરજી અગર જે કે એ અરજીના શામા થઈ તેણીના ધણીએ એ મેહર આપવાની પોતાની જવાબદારી ઇ નકાર કરી હોય તો પણ દાવાનું કારણ ઉત્પન કરે એવી તરે હતી માગણી અને તે માગણી ના પાડ્યા સમાન નથી આ વો અરજી, જે નાદારીમાં દાવો કરવાની પરવાનગી મળેતોદાવો કરી પોતાની મેહરની માગણી કરવાનો ઇરાદો મન્યુત રી-તે માત્ર બતાવા રૂપ છે અને તે પરવાનગી મળતાં સંધી દાવોકરી માગણી કર્યા બરોબર થતી નથી અને ચોરતે પ્રથમ માગણી કરી હોય તે શીવાય ધણી સામે થવાથી મુકદ્દમાનુ સ્વરૂપ બદલાવુ નથી કે દાવાનું કારણ ઉત્પન થવુ નથી. મેહરની માગણી કરવી કે નહીં એ ચોરતની મરજી ઉપર છે. તે માગણી ક્યારે કરવી, તે વખત પશંદ કરવો એ પણ તેણીના અખત્યારમાં છે અને જે તેણીએ માગણી ન કરી હોયતો તેના ધણી ગમે તે ટલી મન્યુત રીતે સામે થયો હોયતો પણ તે નિરૂપયોગી થાય—રાણી ખાન્નુરુનોશા વિં રાણી રાઇમુનીસા લાહા રીપોરટ સ ઈડીઅન અપીલસ તાં ૨ પાં ૨૩૫

મેહર

શીયા પંથના કાયદા પ્રમાણે.

૧—જ્યાં શીયાપંથના મુસલમાનોમાંના સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચેનાં લગ્ન વખતે મેહરની રકમ દાખલ શીયા પદ્ધતી પ્રમાણે વિધિ કરતી વખતે રૂપઈઆ ૫૦૦) નું નામ પાડયું હતું, પણ ધણીએકરેલા ઠરાવના હસ્તાવેજમાં તે રકમથી ધણી ભારે રકમ દાખલ કરી હતી એ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે હસ્તાવેજમાં જે રકમ દરસાવેલી હોય તે રકમ માગવા જાગ છે.—તા ૧૯ મેચે સને ૧૮૦૯ સ. હી. અ. બંગાળા રીપોરટશ વા. ૧ પા. ૨૭૬

૨—ખરેખર તેજ વપાય ઉપર પાછળથી બીજા કસમાં ડરાવ થયોછે, જેમાં કાર્ટ પોતાના વીચાર, જણાવ્યો છે કે શીયા તથા મુની બંને પંથના સંપ્રદાય પ્રમાણે મેહરની રકમનો ડરાવ લગનની વીધી વાંચતાં પહેલાં ઇઆ પછી કરવો એ લગન કરનાર પક્ષના રોની મરજી ઉપર છે. તા. ૧૫ મી નવેમ્બર સને ૧૮૧૬-સ. ડી. અ. બંગાળા રીપોરટશ વા. ૨-પા. ૧૮૮

૩—એવીજ રીતે, શીયા પંથનાજાઓમાં મેહરનો હમકામાં હલકો કે વધારેમાં વધારે દર નકી કરેલો નથી. જે ચીજની કાંઈપણ કા-યદાશર કીમત છે તે ચીજ મેહર દાખલ આપી શકાય છે. પરંતુ વ્યાજબી મેહર ૫૦૦ ડરહેમ છે. વધારે રકમ ગેરકાયદાસર નથી, જોકે કેટલાક શીયા કાયદાના હીમાયતીઓ તે ઝેરવ્યાજ બી ગણે છે તા. ૧૯ મેએ સને ૧૮૦૬ સ. ડી. અ, બંગાળા લાહા રીપોરટશ વા. ૧ પા. ૨૭૬

૪—શીયા પંથના એક મુસલમાનને મેહરનો દસતાવેજ કરી જ્યારે પરણેત એારતે અમુક રકમ માગી ત્યારે પોતાની બધી મીલકત લખી આપી; પણ ડરાવેલી રકમની જમીનગારી દાખલ પોતાની મીલકત ઉપર બોજ કર્યો નહીં, એ મેહરની ધણી ની હયાતીમાં માગણી કરવામાં આવો નોહાતી, અને તેની વિધવાએ તે ગુજરી ગયા ત્યારે પોતાની મેહરના અવેજમાં એ મીલકત પોતાને કબજે લીધી, તે કાગમાં વાવ્યપ્રતોની સદર દીવાની અદાલતે ડરાવ કર્યો અને આ ડરાવ અપીલમાં જથ્ડાસીચલ કમીટીએ મંજૂર રાખ્યો. ડરાવ એ કર્યો કે તેણીની મેહર બદલ તેના ધણીની મીલકત સાંતમાં લખી આપ્યા દાખલ તે મીલકત ઉપર તે વિધવાનો હક હતો, અને પોતાની મેહર જેટલી એ મીલકત તે રાખી શકે છે, અથવા પોતાના દાવાના અવેજ જેટલો એ મીલકતનો ભાગ તે વેચી શકેછે—તા. ૨૦ જુલાઈ સને ૧૮૫૫ મુકત ઇંડીઅન અપીલસ વા. ૬ પા. ૨૧૧

૫—જ્યારે એક શીયાપંથના મુસલમાને પોતાના લગન વખતે પોતે ગરીબ સ્થિતીમાં હોવાથી પોતાનો એારતને રૂ. ૫૧,૦૦૦ની ઢીલમાં રાખવાની મેહરનો ડરાવ કરી આપ્યો અને આ મેહર આપવા જેટલી પુછ મુકયા વગર તે ગુજરી ગયા અને તેની વિધવાએ તેની મીલકતમાંથી એ મેહર વસુલ કરવા દાવો ક-

રથો, ત્યારે ચીફ જસ્ટીશ રટુઅનના ઠરાવ ઉપર અપીલમાં ફક્ત એક જ ઠરાવ કર્યો કે વિધવા તોળીના ગુજરનાર ધણીએ લગ્ન વખત જે મહેર આપવા કબજા કર્યું હોય તે બધી મહેર મળવાને હકદાર છે; પણ તે મહેર ગમે તેટલી હોય, અને તેના પ્રમાણમાં તેના ધણી પરણ્યો તે વખતે ગરીબ હોય અગર મહેરનું ફરજ આપવા જોડેલી પ્રુજી મુકીને મરી ગયો હોય તેની ચીંતા નહીં. સુત્રા બી.બી. વિ. મસુમાબીબી ડ્રાઈઅન લાહારીપોરટસ, અલાહાબાદ સીરીઝ વા. ૨-પાનુ ૫૭૩

સવાજમ.

૧—પથાવિધા લગન કરાવ્યા બાગતની ફીને સારૂ કાઝીએ કરેલો દાવો ખંગાળાના કાયદાના સંગ્રહમાં સને ૧૭૮૩ ના રેગ્યુલેશન ૩૯ ની કલમ ૮ ના ઠરાવોને વીરૂધ્ધ પડતો ગણી કાઢાડી નાંખવામાં આવ્યો—તા. ૬ જુલાઈ સને ૧૮૩૫ સ. દી. અ. ખંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૬ પા. ૩૧

૨—સક્ષીપ તપાસ માટે આપેલી અરજી ઊપરથી સદર દીવાની અદાલતે ઠરાવ કર્યો કે કાઝીના હોદ્દાના તાબાની ફી વસૂલ કરવાનો જમાનદારને અખતીઆર નથી પરંતુ હક બાબતની તકરારનો નીવેડો આણતો જે જમીનદારનો ખુશી હોય તો રોત સર દાવો કરી નીવેડો કરવાની તેને છુટકે તા. ૧૫ જાનેવારી સને ૧૮૪૧ સ. દી. અ. સમરીફેનીશ ખંગાળા પા. ૧

૩—મી. બી. બી. ની આબરૂ તથા વિશેષ હકો જેવા કે લગ્ન વખતે તથા બીજા ખુગાલીના પ્રસંગોએ નાગીએર, સોપારી વીગરે લેવાના હક બાબતના એક મુકદ્દમે કરેલા દાવામાં નીચલી કોર્ટના અધીકારીએ ઠરાવ્યું કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે આવું કોઈ વતન કબજા થયેલું નથી પણ સદર દીવાની અદાલતના જજને પોતાને થયેલા અનુભવ ઊપરથી કહ્યું કે મુસલમાન મુકદ્દમોને માન પાત મજેદે ફક્ત કોર્ટ ઠરાવ કર્યો કે ક્રેટલીક વિધીઓ કરવી ન કરવી એ મરજી ઉપર છે અને એ વિધીઓ કરવાનો જે લોકો હોના હક છે તે લોકો કરે તો તેમને તે ખર્ચ આપવું જોઈએ આપેલું જે વિધીને માટે એ વિધી કરવાનો પોતાનો જ હક છે એમ કહી માનપાનનો દાવો કરે છે, તે વિધી કરવાને માટે રીસપોન્ડંટને કોઈ કાયદાર્થી ફરજ પડેલી નહોતી અને શરફુ મંજે રીસપોન્ડંટ આ વિધી કરાવા માગી નહોતી, અને એ ઉ

પરથી એમ નીકળે છે કે આ પ્રમાણે વિધી કરવાથી જે કંઈ ફી અથવા આબરૂ મળે તે મળવાનો આપેક્ષાનો હક નથી. તેથી ટલા માટે નહીં કે માન પાન મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મંજૂર નથી પણ એટલા માટે કે એ વિધી કરવી ન કરવી મર ૯ ઉપર દેવાથી તેને તે કરવા યોગ્યતામાં આગ્રહ નહોતો—
તા ૦ ૨૩ જાનવારી સને ૧૮૫૦ મેરીસ ક્રિસ્ટીયન ડીસીઝન્સ
સ ૦ ૨૦ મુબાઈ ભાગ ૨ પા ૦ ૧૪૨

૧—ધરમાદા ઉપયોગમાં લેવા મિલકત કાઢનાર રાખનારા મરણ પછી એ મિલકતના સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ [તજવીજ રાખનાર] નીમવા નો અખતીઆર એ મિલકત કાઢનારનું વસિયતનામું અમલમાં લાવવા નિમાએલા રાખનારને મળે છે તા ૦ ૬ ડીસેમ્બર સને ૧૭૯૮
સ ૦ ૬૦ ૨૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા ૦ ૧ પા ૦ ૧૭

ધરમાદા.

૨—ખાદશાહી શાહુંદ [ખસિશ] માં અદતમદા, ઇઆ અદતમદા ઇના મ એ શાહુંદ ખુદ પોતાની મેળેજ જ્યાંએ ખસિશની શામાન્ય સખાવટ ઉપરથી એવું અનુમાન નીકળતું હોય કે ધર્મ સખધી અગર ધરમાદા ઉપયોગમાં લેવા કાઢેલી વસ્તુ ઇઆ દાનઆ પવાનો ઇરાદા છે તો તેવે પ્રશંગે એ ખસિશદારને સ્વતંત્ર માલ કી હક આપી શકતો નથી અને આ પ્રમાણે ધરમાદા આપેલી મિલકત એ ખસિશદારથી અગર તેના વારસોથી વેચી શકાતી નથી તા ૦ ૯ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૦ મુરકત ઇંડીઅન અ પીલ્સ વા ૦ ૨ પા ૦ ૩૯૦

૩—જ્યાં મસજીદના કામમાં લેવા ખસિશ આપેલી ફેટલીક ઇનામની જમીન એ મિલકતના ગીરોદારે [ગીરો રાખનાર] મુજબ ખસિશદારના વંશજો જેમણે એ મિલકત ગીરો મુકી હતી તે વંશજો ઉપર મેળવેલા હુકમનામાની બજવાગીમાં જપત કરવામાં આવી હતી તે કામમાં કસાવ કરવામાં આગ્રહ કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એ ગીરો ઝેર કાયદાશર અને રદ છે કેમકે ધરમાદા ખાતે કાઢેલી જમીન મુજબ માલિકના કોઈ પણ વંશજોથી વેચી કે ગીરો મુકી શકાતી નથી અને કોર્ટે કસાવું કે એ જમીન કસાવવી જોઈએ સને ૧૮૪૯ સીલેક્ટ રીપોર્ટસ મુબાઈ સ ૦ ૬૦ ૨૦ પાનું ૨૦૪

૪—વક્ર એટલે મીલકતના કાંઈ પણ ચીજ જેવી કે જમીન, ખેત
રો અને તેના જેવી બીજી વસ્તુઓ ઉપરના માલકી હક છોડાક
ઈ એ ચીજ એવી રીતે ઇશ્વરાઅરપણું કરવી કે તેથી માણુશોને
લાભ થાય પણ એવી શરતથી કે એ અરપણું કરેલી ચીજ અ
રપણું કરતી વખતે અરપણું કરનારની મીલકત હોવી જોઈએતા.
૬ ડીસેમ્બર સને ૧૭૯૮ સં ૬૦ અઃ બંગાળા રીપોરટસ વા.
૧ પા. ૧૭

૫—બીજી રીસપોન્ડે પોતાના બાપની મીલકતનો નીચે ભાગ મળવા
કરેલા દાવામાં આપેલેન્ટે એવી તકરાર કરી કે એ મીલકત એ
ક મુસલમાન પીરની કબર ઉપર ધર્માદા કરવામાં આવેલી
છે, પણ તે વાત તે સાબીત કરી શકે નહીં, તે કામમાં એ
મીલકત કાયદાસર વારસોને વિદેહી આપવી એવી મતલબથી
ફસલો આપવામાં આંચો. તા. ૧૭ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૦૫ સ.
દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૧ પા. ૧૦૮

૬—ધરમાદા તથા સારવજનીક કામોમાં અરપણું કરેલી મીલકત હમે
શાને માટેનું દાનજે, તેથી બંગાળાના સને ૧૮૧૦ ના રેગ્યુલે
શન ૧૯ ના કારવો મુજબ તેવા કામમાં તેનો ઉપયોગ કરાવવા
ની સરકારની ફરજ છે; અને મુદતના કાયદાના સામાન્ય અમલ
માંથી સને ૧૮૦૫ ના રેગ્યુલેશન ૨ ની કલમ ૨ થી તેને ખાતલ
કરેલી છે તેથી તે વસુલ કરવાનો દાવો કરવાને મુદતનો બાધ ન
થી જોઈમાં જોઈું તેનો વહીવટ કરવાને અમલદારનો હક છે,
તે અમલદાર બાર વરસ સુધી પોતાના જોખા ઉપર રહે ત્યાં
સુધીતો મુદતનો બાધ છેજ નહીં. તા. ૯ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૦
મુરસ ઇંદીઅન અપીલ્સ વા. ૨ પા. ૩૯૦

૭—એવો દુરાવ કરવામાં આંચો છે કે વક્ર. ઇઆ ધર્મદાન કર-
વામાં મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એવી જરૂર નથી કે એ દાન-
રપણું એ જોલામાંજ કરવું જોઈએ, પણ જો એ દાન પત્રના
સામાન્ય મજકર ઉપરથી તેનો અનુમાન થઈ શકતો હોયતો
બસ છે તા. ૧૭ માર્ચ સંને ૧૮૧૪ સ. દી. અ. બંગાળા રી-
પોરટસ વા. ૨—પા. ૧૧૦ તા. ૯ ડીસેમ્બર સંને ૧૮૪૦ મુર્સ
ઇંદીઅન અપીલ્સ વા. ૨ પા. ૩૦૦

૮—જ્યાં કોઈ રાજ્યકીય બક્ષિસના સામાન્ય ઉપભોગાધિકાર ઉપરથી એવું અનુમાન નિકળે કે વકફ કરવાનો ઇરાદો હતો, તો અદ્વતમઘા, અગર અદ્વતમઘા ઇનામ, એ શબ્દથી પોતાની મેરે ઇનામદારને સ્વતંત્ર માલકી હક આપી શકતો નથી, કેમકે વકફ જમીન ઇનામદારથી કે તેના વારસોથી વેચી શકાતી નથી—તા. ૯ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૦-મુસ ઇડીઅન અપીલસ વાં ૨ પાં ૩૯૦

૯—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કાંઈ પણ પદ્ધતિ પ્રમાણેનો દસ્તાવેજ કરયા વગર કાયદાસર રીતનું ધર્મદાન મોઢેથી કરી શકાય છે, અને જોકે સાક્ષિઓ અનિશ્ચીત પણથી શાક્ષી આપે તો પણ તેમનો પુરાવો હકીકતની પુષ્ટિ સાથે કાયદા પ્રમાણે બસ છે તા. ૧૭ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૩૧—સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૫—પા. ૮૭

૧૦—કોઈ જમીન સામાન્ય રીતે કબરસ્તાન કરવા ખાતે ધરમાદા કરવામાં આવી હોયતો વકફ સ્થાપીત થાય છે, અને તે જમીન વારસોને મળી શકતી નથી, તા. ૩૦ જુલાઈ શને ૧૮૩૧ સ. ૬૦ અ. બંગાળા રીપોરટસ વાં ૫ પાં ૧૩૬.

૧૧—પણ કોઈ જમીનના માલિકે તે જમીન અરપણ કરયા વગર તે જમીન ઉપર કબરો હોય તેથી એ કબરો ઢંકાએલી જગ્યા શી વાએની જમીનની વહેંચણુ કરવાને અટકાયત થતી નથી—સ. ૬૨,—

૧૨—લકફ કબરો સોંપ્યા વગર મંજુર છે, અને માત્ર મોઢે કહી બતાવ્યાથી તે ઉત્પન થાય છે. મારચ શને ૧૮૩૯ કુલટન્શ રીપોરટસ સુપ્રીમ કોર્ટ કલકતા વાં ૧ પાં ૩૪૫

૧૩—જે કે મુસલમાની કાયદાના ઠરાવો પ્રમાણે લકફ (એટલે ધરમાદા કામ ખાતે અરપણ કરેલી મિલકત વેચી શકાય નહીં, તો પણ ઘણા મુસલમાનના શહેરોમાં આવી મિલકત વેચાણ આપવાનો રીવાજ છે ત્યાં એવું વેચાણ કોર્ટ મંજુર ગણશે. તા. ૯ એપ્રિલ સને ૧૮૧૧ બોરાડેલ્સ રીપોરટસ સ. દી. અ. મુંબઈ વાં ૧ પાં ૧૧૧

૧૪—અને એક અપેલેન્ટે વકફ કરેલી કેટલીક મીલકતનો ફેહેવાતા ગીરોની રૂએ દાવો કરેલો, એ મીલકત પંચાણુ વરણથી રીસ

પોન્ડેના કબજામાં હતી. અને અપેલેન્ટ ગીરો શાખીત કરી શક્યો નહી, આ કામમાં ઠરાવ કરવામાં આંચો કે રીસપોન્ડેન્ટ પાસેથી એ મિલકતનો કબજો લેઈ શકાય નહી, કેમકે આવી મીલકતનું વેચાણ જો કે જેર કાયદાશર હતું તે પણ એવી મીલકત વેચવાનો ઘણા મુસલમાની શહેરોમાં રીવાજ હતો. અને એટલા માટે રીસપોન્ડેના કુટુંબને એ મીલકત ગીરો આપવામાં આવી હતી એ વાત જેટલી સંભવીત હતી તેટલીજ એ મિલકત વેચાણ આધ્યાની વાત સંભવીત હતી સદર.

૧૫—વકફ કરેલી જમીન મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વેચી શકાતી નથી તાં ૧૭ મારચ સને ૧૮૧૪ સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૨ પાં ૧૧૦ તાં ૨૪ અગષ્ટ સને ૧૮૨૪ સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૬ પાં ૪૦૭ તાં ૯ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૦ મુર્સ ઈંડીઅન અપીલ્સ વાં ૨ પાં ૩૯૦

૧૬—કોઈ માણસ મિલકત યોગ્ય રીતે ધરમાદાના કામ સારૂ અરપાણુ કરયા પછી તે મીલકત વેચી શકતો નથી તાં ૧૭મી ફેબ્રુઆરી રાને ૧૮૩૧ સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૫ પાં ૮૭

૧૭—શાખાદા નીશીન ઇઆ વકફ કરેલી મિલકતનો દખરેખ રાખનાર માત્ર એ મિલકત સખંધી કામ કાજ કરવા નીમાએ લો છે. અને તેને આ મિલકતનો કાંઈ પણ ભાગ વેચવાનો અધિકાર નથી તાં ૫ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૩૫ સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૬ પાં ૨૨

૧૮—કોઈ મુસલમાનની જમીન જેના ઊપર કબજો આવી હોય તે જમીન હુકમનામાની બજાવણીમાં વેચી શકાય નહીં તાં ૨૧ નવેમ્બર રાને ૧૮૪૨ સં દીં અં બંગાળા સમરી ફીશીશ પાનું ૪૦

૧૯—મિલકત ધરમાદા કાઢનારને સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ નીમવાનો અધિકાર છે, તે ગુજરી ગયા પછી તે અધિકાર તેનું વસીયતનામુ અમલમાં લાવવા નીમાએલા રાખશને મળેછે, અથવા જો તેવો કોઈ સખ નીમવામાં ન આંચો હોય તો એ અધિકાર રાજકરતા સત્તાને મળે છે તાં ૬ ડીસેમ્બર સને ૧૭૯૮ સં દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વાં ૧ પાં ૧૭

૨૦—શ્રી મુતવલી દાખલ કામ કરી શકે. અને પોતાના ઓધા નું કામ પ્રોકશીથી બજાવી શકે, તાં ૪ શપટેબર સને ૧૮૦૭ સં દી૦ અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૧ પાં ૨૧૪ મારચ ૧. ને ૧૮૩૮ ફુલ્ટન્શ રીપોરટશ સુપરીમ કોરટ કલકતા વાં ૧ પાં ૩૪૫.

૨૧—કોઈ ધરમાદા આપેલી મીલકતના સાબદા નીરીનના આ ધો સ્ત્રી રાખી શકતી નથી, તાં ૫ મારચ સને ૧૮૩૫ સં દી૦ અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૬ પાં ૨૨

૨૨—ધર્માદા ખાતાની મિલકત ઉપર વારસાના દાવા આલી શકતા નથી. તાં ૫ મારચ સને ૧૮૩૮. સં દી૦ અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૬ પાં ૨૨.

૨૩—કબરસ્તાનની જગો વકફ છે. અને એટલા માટે તે કોઈને આપી શકાતી નથી. તાં ૧૫ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૬, વાવ્ય ખુશુના માં તની સં દી૦ અં ડીસીઝન્સ વાં ૧ પાં ૨૫૦.

૨૪—વકફની જમીન ગરિથી અથવા બીજી રીતે થોડી મુદતને સારૂ અથવા હુમેશાંને માટે કોઈને આપવી એ મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કાયદા વિરૂધ્ધ છે પણ જો કે એ ધર્માદા જમીનની મરમત કરાવાને વાસ્તે ઇઆ બીજા કોઈ લાભને માટે આ પ્રમાણે આપી હોય તો પણ તે કાયદા વિરૂધ્ધ છે. તાં ૧૯ જુલાઈ સને ૧૮૪૬. સં દી૦ અં બંગાળા રીપોરટસ. વાં ૭ પાં ૨૬૮.

૨૫—સને ૧૮૧૧ માં એક મસજીદની મુકનદારીના દાવો તતજ્જરના રાજાની કોરટની લવાઈ ઉપર સોંપવામાં આવ્યો હતો, અને એ પું હુકમનામું કરવામાં આવ્યું હતું કે એ મશીદના કામકાજનો વહીવટ કરવાનો હુક, મુળ સ્થાપન કરનારના વંશમાં રહેલો અ નામનો સખસ જેને નામે તેને મળે, અને જે સખસ અ એ નીમેલો પુરાવાથી સાબત થયો તે સખસને અ એ કરેલી નીમાણુંકના હુકથી અ નો ઉત્તગાધિકારી કબુલ કરવામાં આવ્યો. બાંજે દાવાદાર અ ના આગલા આધિકારીનો પોતે નીમાણેલો છે અને તેના એકા છે એના આધારથી દાવો રાખના હતા તે નો દાવો પડ્યો મુકી સદર દીવાની અદાલતે ઉપર પ્રમાણે નીમાણેલા સખસનો હુક મંજૂર રાખ્યો. તાં ૨૬ મી અગષ્ટ

સને ૧૮૫૦. સં દી૦ અ૦ ડીસીઝન્સ મદ્રાસ પાનું ૫૭.

૨૬—કોઈ એક જીવંત જડજતા ઠરાવ ઊપર એક સ્પેશીઅલ અપીલ એવા આધાર ઉપરથી દાખલ કરવામાં આવી હતી કે કોઈ મશ જીવંત વહીવટ કરનાર પોતાને શીપિલી મીલકતનો જોર ઉપયોગ કરે તો કોઈ તે પંથવાળાના દાવા ઊપરથી તેને દુર કરી શકાય, પણ સરટીફિકેટમાં સીરસ્તા મુજબ લખાણ નહીં હોવાથી ઊપરના વીધય ઉપર કોઈ પણ ઠરાવ કર્યા વગર અપીલ ના મંજુર કરવામાં આવી. તા૦ ૨૩ જાનેવારી સને ૧૮૪૮. મોરીસ ક્રત્ત સીલેક્ટ ડીસીઝન્સ. સં દી૦ અ૦ મુંબાઈ ભાગ ૨ પાનું ૧૫.

૨૭—એક મશજીવંત કામને માટે સરકારી તીજીરીમાંથી મદદ દાખલ આવેલા નાણામાંથી હિસ્સો મળવા પોતાનો હક સ્થાપિત કરવા એક મુસલમાને દાવો કર્યો. સદર અમીને તેના લાભમાં ઠરાવ કર્યો. પણ જીવંત જડજો એવો ઠરાવ કર્યો કે એ મદદ સરકાર તરફથી આપવામાં આવી હતી તેથી શરકારની મરજીમાં આવે તેને એ નાણા સરકાર આપે. પરંતુ સદર દીવાની અદાલતે એવા સ બબથી એ કેસ રૂરી તજવીજમાં લેવા પાછો મોકલ્યો કે જે કે એ નાણાની મદદ આપવી એ સરકારની મરજી ઊપર હતું, તો પણ જ્યાં સુધી એ નાણાની મદદ હયાત હોય ત્યાં સુધી તે નાણાનો અંદર હિસ્સો લેવાના હકની ખાખત ઠરાવ કરવો એ ચોખ્ખી રીતે કોરટોના અજિતઆરની વાત છે, તા૦ ૧૭ સપ્ટેમ્બર ૨ સને ૧૮૫૦. મોરીશક્રત્ત સીલેક્ટ ડીસીઝન્સ સં દી૦ અ૦ મુંબાઈ પાનું ૧૭.

૨૮—દાવાની તારીખ આગમચ અઠત્રીસ વરશથી મશજીવંત બદલી ખાં નખી રહેવાના ઘર દાખલ બનાવી હતી તે મસજીદ પાછી લેવા કરેલા દાવામાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે મુદતના કાયદા પ્રમાણે એ દાવાની મુદત ગઈ છે, તા૦ ૧ અમેરિશને ૧૮૫૧. વાવ્ય ખુશાના પ્રાંતોની સં દી૦ અ૦ ડીસીઝન્સ. વા૦ ૬ પાનું ૮૫.

૨૯—એક મશજીવંતી હદમાં બાંધેલી દુકાનો જે એ મશીવંત રીપેર કામને માટે નાણું કાઢવા સાંનગીરો કરવામાં આવી હતી તે દુકાનોના ભાડા ઊપરના દાવામાં મુસલમાન કાયદાના મોલવીએ ઠરાવ કર્યો કે, “મશજીદ સ્થાપનાર જ્યારે મશજીવંતી હદની

આદર દુકાનો ઉઠાવરાવે ત્યારે સાધારણ રીતે તેમના એ દસ્તુર છે કે એ દુકાનો એ મસજીદનું ખરચ નભાવવાને વાસ્તેજ તે એા કાઢે, અને આ કાર્ય વાસ્તવિક છે, એટલા માટે હાલના દાવામાં, મુળ સ્થાપનારે એ દુકાનો ધર્માદા કાઢી નથી. એવું સાબીત કરવામાં આવે તે શીવાય એ દુકાનો વકફ ગણવી જોઈ એ.” પરંતુ કોરટે ઠરાવ કર્યો કે આવા પુરાવાની ખામી છે. તા. ૬ જુલાઈ શને ૧૮૫૩. વાવ્ય ખુલાસા પ્રાંતોની. શા. ૬૦ અ. ૦ ડીસીઝન્સ વા. ૮ પાનુ ૪૪૩.

૩૦—જમીન એક સરખી રીતે વકફ દાખલ ઉપયોગમાં લેવામાં આવેલી છે એવો કાંઈ પણ દસ્તાવેજ પુરાવો રજુ કરવામાં ન આવ્યો હોય તો તે મિલકત ખાલી એ કામમાં કાઢેલી છે એવું ખાત્રી પુરવક સાબીત ન કરવામાં આવ્યું હોય તે શીવાય એ મિલકત વકફ ગણી શકાય નહીં. તા. ૨૦ જાનેવારી શને ૧૮૫૩. શા. ૬૦ અ. ૦ બંગાળા ડીસીઝન્સ પાનુ ૬૯.

૩૧—અમુક જમીન જે જોડે વકફ ઠેઠેવાતી હતી તો પણ તેના થોડો ક ભાગ વાદીએ અઢાર વરસ લગી ખાનગી મિલકતની માફક વારસામાં ઉતરી સકે તથા તેના ભાગ પાડી શકાય તેવી રીતે પોતાના કબજામાં રાખેલો, અને એ જમીનના ખીજા ભાગો એવીજ રીતે (છેલ્લા એ જમીનના કબજેદારોના વાદીની સાથે ના સહ વારસો ખોળ સખશોના કબજામાં રહેલાં એ રીતે હ કીકત હતી છતાં એ જમીન વકફ છે એવો પુરાવો રજુ થયા થી મુતવલી દાખલ તગામ જમીનનો પ્રવેશ પ્રતિબંધક કબજા અથવા દાવો કરવાની વાદીને પરવાનગી આપવામાં ન આવી. તા. ૨૧ અપ્રેલ સને ૧૮૫૩. શા. ૬૦ અ. ૦ બંગાળા ડીસીઝન્સ પાનુ ૪૧૧.

૩૨—મસજીદના “મુસુલી” તેમજ માઉઝીને દુર કરવા મુતવલીના અખતીઆર સખંધો સવાલ ઉડતાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે મસજીદના માઉઝત તથા ખીજા નોકરોને જે જે જગોનું કામ તેમને સોંપવામાં આવ્યું હોય તે તે કામમાં તેમના ગફલત થવાથી તેમને દુર કરવાનો મુતવલીને અખતીઆર છે. તા. ૨૭ અપ્રેલ સને ૧૮૫૪ સ. હી. અ. બંગાળા ડીસીઝન્સ (પા. ૧૯૩)

૩૩—વક્ર એ શબ્દ મુસલમાની કાયદામાં જે રીતે તે વપરાયછે તે રીતે તેથી એવી મીલકત સમજવાની છે કે જેની અંદર માલકી હક છોડી દેવામાં આવે છે, અને જે ઇસ્વરના કામમાં એવી રીતે અરપણુ કરવામાં આવે છે કે તે માણસને લાભ કરતા થાય” એટલા માટે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે વસીયતનામું કરી ગુજરી જનારની કબર આગળ દોરાન વાંચવા બાબત તથા હીવો કરવા બાબત કરેલો ઠરાવ વક્ર મીલકત ઉત્પન્ન કરનાર દાખલ ગણાય નહીં. સીલેક્ટ રીપોર્ટ્સ વા ૧—પા, ૧૭; તા. ૨૧ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૫૭ સ. દી. અ. હીસીઝન્સ પા. ૨૩૫

૩૪—ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે કોઈ ધરમાદા કરેલી મીલકતનો સુપરીન્ટેન્ડેન્ટ નીમવાનો અખતીઆર ધરમાદાના લખતમાં કોઈ ખાશ નિયમથી ઠરાવી આપવામાં આવ્યો ન હોય તો એ બાબત મુસલમાની કાયદાના શાધારણુ નિયમો પ્રમાણે અમલ થવો જોઈએ; એ કાયદા પ્રમાણે ધરમાદાના લખતમાં એ બાબત જો કોઈ પણ ઠરાવ ન હોય તો સુપરીન્ટેન્ડેન્ટને પોતાની મરણુ સૈયા ઉપર પોતાના મરણુ પછી પોતાની જગાનુ કામ ચલાવનાર નીમવા અખત્યાર છે, પછી જો કે એ ધરમાદા કાઢનાર તે સુપરીન્ટેન્ડેન્ટને સામાન્ય પરવાનગી ન આપી હોય તેની ચીંતા નહીં. તા. ૨૨ અપ્રેલ સને ૧૮૫૭ સ. દી. અ. હીસીઝન્સ; બંગાળા પા ૬૪૦

૩૫—વક્ર મીલકતના પેટાની મીલકતનો ખોટો ઊપયોગ કરવાનો પહેલા દાવામાં એક મુતવલી ગુનેહગાર ઠરાયાથી કાયદાના મોત્રવી એ ઠરાવ કર્યો કે આ ગુનેહગાર માટે તેને દુર કરી શકાય, વળી એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે તે સખસ ચોખ્ખા હાથ લેઈ કોર્ટમાં આવ્યો નહીં તેથી કોર્ટ તેને મદદ કરે એવી તેણે આશા રાખવી નહીં—તા. ૧૪ માર્ચ સને ૧૮૫૮ સ. દી. અ. બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૨૮૫

૩૬—એવીજ રીતે મુસલમાની કાયદા મુજબ કાયદાસર ચાલી શકે તે વું વક્ર બનાવવાને એ ધરમાદા બાબતના દસતાવેજમાં વક્ર શબ્દ વાપરેલો હોય એટલું બસ નથી. તેમાં એ મીલકત તદ્દન ઇશવરની ભક્તીના કામમાં ઇઆ ધર્મ સમંધી તથા ધરમાદા કામમાં અરપણુ કરેલી હોવી જોઈએ એટલા માટે કોઈ મુસલમા

ન વક્ષ્ શબ્દ વાપરવાથી પોતાના સમ્બંધમાં તથા વંશજોના સમ્બંધમાં મીલકત બાબત એવો ઠરાવ કરી શકતો નથી કે નેથી એ મીલકત પોતાની તથા વંશજોની સદાવત વેચી શકાય નહીં. ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે વાદીઓ ને કે મુળ વસના રા પછીકો એકના દીકરીના દીકરા હતા તેમનો સમાવેશ ઠરાવ ના દરતાવેજમાં વાપરેલા શબ્દ **આલાદ કર આલાદ** ના અરથમાં અગર **વારાશીન**ના અરથમાં થતો નથી અબ ફુલ ગાની કાસમ વિ. કુશેન ગીયા રહીમતુલા સને ૧૮૭૩ અ. હા. કો. રી. વા. ૧૦ પા ૭

૩૭—કોઈ મીલકત ધરમાદા ખાતે કાઢતી વખતે તે ગીરો હોય તો તે થી મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ઉપર મુજબ ધરમાદા ખાતે કાઢ્યાની વાત નામંજુર થતી નથી ગીરો કાયમ રાખીને એ ધરમાદા ગણવું ને એ ગીરો મુકનાર જાદ્યો તેટલી પુલ્લ મુકીને ગુજરી જાય તો એ પુલ્લ વડે એ મીલકત ગીરોમાંથી છોડાવવા તેના વારસોની ફરજ છે અને ત્યાર બાદ એ મિલકતનો ધર્માદા ખાતે ઉપયોગ ચાલુ થાય પણ ને જરૂર હોયતો ગીરો રાખનાર એ જમીન વેચી ગીરોનો અમલ કરી શકે, અને એ ધર્માદા આપવાનું કાર્ય એ ગીરો વાલા તરફથી વે ચાલુ રાખનારના સમ્બંધમાં રદ થશે, પણ તે આપનારના વારસોના સમ્બંધમાં રદ થશે નહીં; એ વારસોના સમ્બંધમાં વે ચાલુમાં રહેલો વધારો ધર્માદા ખાતે લેવામાં આવશે શાહાજદી હઝરા બેગમ વિ. ખાજા કુસેન અલીખાં સને ૧૮૬૮—ખંગાળા હા. રીપોટસ વા. ૪—પા. ૮૬.

૩૮—અ નામની એક મુસલમાન સ્ત્રીએ વક્ફનામું કરી જુદા જુદા પ્રકારની શીયા પંથની ક્રિયાઓ હમેશ ચાલુ રાખવા પોતાના ધરમાં એક **ઈમાઅમર** ને પોતાની તમામ મિલકત અરપણુ કરી, એ વક્ફનામું જાહેર રીતે રજીસ્ટર કરાવામાં આવ્યું હતું પણ ને કે એ મિલકતના સમ્બંધના તમામ દરતાવેજોમાં એ મીલકત વક્ફ કહેવાતી હતી, અને અ તેની મુતવલી કહેવાતી હતી તો પણ અએ ઠંઠ સુધી એ મીલકતનો વહીવટ સ્વતંત્ર માલિકી દાખલ કર્યો, અને તે મીલકત કદી બેરક આફ રેવન્યુ અથવા સ્થાનિક આધિકારીઓના અખતીઆર તળે રહી ન

હોતી. ખોટો ઉપયોગ કરવાની તકરાર ઉપરથી **મુતવલીય**
જુલમાંથી અ ને દુર કરવાના દાવામાં કરાવ કરવામાં આ
 વ્યે કે વકફનામાંથી સને ૧૮૬૩ના આક્ટ ૨૦ ના અરથ મુજ
 બ શારવજનીક ધરમાદા ખાતુ બનતું નથી વળી **ઠરાવ**
 કરવામાં આવ્યો કે જ્યાં પ્રતીવાદીઆણુ જે કે એક અજ્ઞાન
 પરદાનશીન સ્ત્રી હતી તે જ્યારે સોગંદ ઉપર ઇનકાર કરતી હો
 ય કે વકફનામાં કરવામાં સ્વતંત્ર વકફ ઉત્પત્ત કરવાનો મારો છ
 રાદો હતા અગર તે દસ્તાવેજ કરતી વખતે તેની અસર મા
 રા શમજવામાં હતી ત્યારે તે દસ્તાવેજનું સ્વરૂપ તથા
 તેની કાયદાશર અધીરની તોણીને બરોબર વાકેફગારી થઇ હતી
 અને તે કરતી વખતે તોણીને ચોગ્ય કાયદાના હીમાયતીની શ
 લાહ મળી હતી એવુ ખતાવવાનો બોલે વાદીઓને શીર છે આ
 વો પુરાવો ન હોયતો એ દસ્તાવેજ તોણીને બંધનકારક નથી કે
 ભક્ષણખાનું બેગમ વિં આશહર અલીખાં સને ૧૮૭૪ બંગા
 બા લા રીપોરટસ વાં ૧૫ પાં ૧૬૭

૩૬—“ખતીબી” અથવા ખીલ ધર્મ શખંધી પદવીની નીમનોકને આ
 પેલી જમીન ઉપર વારશાના હકથી દાવો થઇ શકતો નથી જ્યા
 રે આવી રીતે જમીન આપી હોય ત્યારે જે શખ્શને તે જ
 મીન આપી હોય તેના કુટુંબને તેના મુવા પછી એ જમીનની
 પેદાશ તેમના વચ્ચે વેહેંચી લેવાનો અધીકાર નથી જે ધર્મ સખં
 ધી પદવી ચક્ષાવના માટે આવી જમીન આપવામાં આવી હોય
 તે પદવીથી એ જમીનની પેદાશ લેવાનો હક જુદો થઇ શક
 તો. જશફર મોહીનદીન શાહખ વિં આલ મોહીનદીન શાહખ
 સને ૧૮૬૪ મદ્રાસ હાઇકોર્ટ રીપોરટસ વાં ૨ પાં ૧૬૮

૪૦—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જે કે વકફ સ્થાપન કરનારને તેના
 વહીવટ પોતાના હાથમાં રાખવાનો અથવા તે ઉપર બીજા કો
 ઇને નીમવાનો હક છે તોપણ જ્યારે તેણે કીયા વરગમાંથી
 (એટલે કે, જણે તેનાં સગામાંથી) એ વહીવટ કરનાર પસંદ
 કરવો તે વર્ગનું નામ પઠ્યું હોયતો પછી એ વર્ગ શીવાયના
 માણસને તે વહીવટ કરનાર નીમી શકે નહીં એ સ્થાપન કર
 નારના મરણ પછી એ વકફનો વહીવટ કરનાર નીમવાનો
 હક એ સ્થાપન કરનારના વકીલોને ઇઆ તેનું વસીયતનામું

અમલમાં લાવવા નીમાએલા પુરૂષોને, અગર તેમના જે સખ-
સ તે વખતે હયાત હોય તેને મળેછે. ધી એકવોક્ટ જનરલ
વિ, ફતીમા મુલતાની બેગમ—સને ૧૮૭૨ મુબાઈ હા. કો. રી.
વા. ૬—પા. ૧૯

૪૦—કોઈ ધર્માદા કાડેલી મિલકતનો મુપરીન્ટેન્ડંટ પોતે ગેરવર્તણું
ક ચલાવે તો મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે તે દુર થઈ શકેછે,
અને જે ચીજને માટે આ મુંપરત કરવામાં આવી હોય તેનું
રક્ષણ કરવાને આ બસ છે—સને ૧૮૭૦ વાંચ્ય ખુશાના માં
તોની હા. કો. રી. વા. ૨—પા. ૪૨૦

૪૧—સ્વાલ—માત્ર કોઈ અમુક કુટુંબને હુમેશાંને માટે અને બીજાને
નહી આપી શકાય એવી મિલકત, ગરીબ લોકોના, અથવા
બીજા કોઈ સમુદાય બંધ ન થઈ જાય એવા ધર્માદાયથી જેનું
ગુજરાન ચાલતું હોય એવા લોકોના વર્ગના ઉપયોગમાં લેવાના
કાંઈ પણ છેવટના એવા પ્રતિબંધ વગર, આપવાને સાફ વકફ
ઉત્પત્ત થઈ શકે કે નહીં, ફતે સાહેબ વિ. દામોદર પ્રેમજી સં
ને ૧૮૭૯ ઇડીઅન લા. રીપોર્ટસ, મુબાઈ વા. ૩—પા. ૮૪

૪૨—આ દેશમાં ધર્મ સખંધી નીમનોકો, પછી તે મુસલમાનોમાં હો
કોવા હોંદુઓમાં હો, પણ તે બીજાને આપી શકાતી નથી; જો
કે આ નીમનોકોની વારશીક આવક, મુડી બાહાલ રાખીને,
વખતે જે મંદીર અથવા બીજી જગો. જેને નીમનોક બાંધી
આપવામાં આવી હોય તેના અવસ્ય જરૂરીઆત કામોને સાફ
નાણું કાઢવાની જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે, ગીરો મુકી શકાય છે.
પણ તે ઉપરાંત તે નીમનોકોની મુળ મુડી વાપરી શકાતી નથી,
નારાયણ વિ. ચીનતામણ—સને ૧૮૮૧—ઈડીઅન લા રીપોર્ટ-
સ, મુબાઈ વા. ૫—પા. ૩૯૩,

૪૩—જ્યારે એ નીમનોકનો હેતુ કોઈ ધર્મ સખંધી અગર ધર્મા-
દાય કામને માટે બંદોબસ્ત કરવાનો હોય ત્યારે, ઠીક એવા
કરવામાં આવ્યોછે ત્યારે પેનશન બાબતના આકટના કસોવો
તેને લાગુ નથી, “પેનશન તથા બક્ષીસો” જે એ આકટમાં લ-
ખીછે તેના અર્થ પડને માટે એ બક્ષીસો છે, નીમનોકોને માટે
એ બક્ષીસો નથી. સેક્ટેરી આફ રટેટ વિ. અબદુલ હકીમખાં
સને ૧૮૮૦ ઇડીઅન લા રીપોર્ટસ, મદ્રાસ વા. ૨—પા. ૨૯૪.

૪૪—એક મુસલમાને પોતાની સ્થાવર મિલકતમાંની થોડીક મિલકતને માટે નીચે મુજબ કરાવ કર્યે :—“બાકીની ચાર આની મારી દી- કરા. ૫ તથા તેણીના વંશજોને, તેમજ વળી તેણીના વંશજોના વંશજોના વંશજોને ગમે તેટલી ઉતરતી પાંચરીનાને મેં વકફ કરી છે, અને જ્યારે તેમાંનું કોઈ હયાત ન હોય ત્યારે ગરીબોને તથા માગણીને વખફ કરી છે.” ઠરાર કરવામાં આવ્યો કે આ ઝોહવાણી કાયદાસર રીતનું વખફ ઉત્પત્ત થતું નથી, કાય- દાશર રીતનું વકફ બનાવવાને એ મિલકત તદ્દન ઇશ્વરની પુજા- માં તથા ધર્મ સંબંધી અગર ધર્માદાય કામોમાં અર્પણ કરેલી હોવી જોઈએ. મહમદ હામીદુલ્લાખા વિ. લોટફલ હક—સને ૧૮૮૧—ઈંગ્લીશન ગાદી રીપેરટસ, કલકત્તા વા ૬—પા. ૭૪૪

અફગાનીર. ૧—મુસલમાનો કાયદા પ્રમાણે, જ્યાં દબાવી પડેલી મિલકતમાં ફા- રફ કરવામાં આવ્યો હોય તે પ્રમગ જે સખસને નુકશાન પો- હોય તે સખસ આ દબાવી પડેલી મિલકતની બાબત માં નુકશાનોનો દાવો કરી શકે છે, પણ સદરહુ મિલકતમાં ફરફાર કરી જે મીલકત બનાવી હોય તેમાં હિસ્સો મળવાનો દાવો તે કરી શકતો નથી. એટલા માટે પ્રેઈ વારસ ગુજરના- રની વડિલાપાઈ બાબતમાં તાબાની બહાગરે જે પેશા આપી ખરીદ કરવામાં આવી હોય અને જે પછીના કોઈ સરવારસે ખોટો ઉપયોગ કર્યો હોય તે બહાગરે હાર દાવો કરી શકતો નથી, પણ એ બાજેલા નાણામાં પોતાનો હિસ્સો લેવાનો તે દાવો કરી શકે છે. નુર-ઉલ-હુસેન વિ. મસુમાત મુવરામ—મને ૧૮૭૨—વાવ્ય ખુશુના માંતાની હા. કો. રી, વા. ૪ પા. ૧૦૩.

પ્રતિબંધ અટકાવ. ૧—એક મુસલમાનની એક વિધવાએ મેહર બદલ તે મુસલમાને તેને કરેલી બક્ષીસની રૂએ તે પોતાનો ધણી જે કે છવીસ વરસ પહેલાં ગુજરી ગયો હતો તેની મિલકત ઉપર દાવો કર્યો. તે ગુજરી ગયા પછે તે વિધવાની તરફનો કાંઈપણ કબજો થયો નહોતો; અને તેણીના દીકરાએ એ દરમ્યાન વખતમાં તેણીની આજ્ઞાથી દાવો કરી પોતાના બાપની મિલકતનો પોતે વારસ છે, એવો કરાવ મેળવ્યો હતો આ પ્રમાણે હકીકત હોવાને લીધે ઠરાર કરવામાં આવ્યો કે બક્ષીસની રૂએ દાવો કરવાથી

એ વિધવા અટકાએલ હતી, જેકે એક વારસ દાખલ પોતાના હિસ્સા માટે તે દાવો કરી શકે—તાં ૧૮ નવેમ્બર સને ૧૭૯૫ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૧ પા. ૧૦

—એક સખસે પોતાની પાસે વસીયતનામું એવી તકરાર ખતાવી અને જ્યારે એ વસીયતનામું બનાવટી ગણી નામંજૂર કરવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે બક્ષીસની દલીલ ખતાવી કે જે બક્ષીસની વાત તેણે પહેલાં ઇનકાર કરી હતી, ઠગવ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એક બીજાથી વિરૂધ્ધતાને લીધે આ દલીલ થઈ શકતી નથી.—તાં ૫ ઓગસ્ટ સને ૧૮૦૩ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૧ પા. ૬૮

૩—એક વાદીએ પ્રતિવાદીઆણે ગુજરનાર માલીકની એક દીકરીએ એ વાત ઇનકાર કર્યા પછી, તે ગુજરી ગઈ ત્યારે તે વાત કબુલ કરી તેણીના વારસ દાખલ એ મિલકતનો દાવો કર્યો. • તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે **ટાનાકંઝ** ઇલા વિરૂધ્ધતાના સખખથી મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે આવો દાવો ચાલી શકતો નથી.—તાં ૧૨ ઓક્ટોબર સને ૧૮૦૩ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૧ પા. ૭૩.

૪—જ્યાં એક વાદીઆણે હીંદુ ચોરતે પોતે મુસલમાન ધર્મમાં ગઈ છે એ વાત પહેલી ઇનકાર કરી, પણ પાછળથી એક ગુજરણા મુસલમાનની મીલકતનો તેનો વિધવા તથા કાયદા પ્રમાણે વારસ દાખલ દાવો કર્યો. તેમાં **ઠરાવ** કરવામાં આવ્યો કે તેણે એક બીજાથી વિરૂધ્ધ પક્કા જાહેર કરવાવા મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે નવો દાવો અટકાવેલ હતો—૧૦ ૧૧ નવે સને ૧૮૪૧ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૭ પા. ૯૦

૫—કોઈ પણ મુદ્દાના બામત ઉપર વાદીએ જાહેર કરેલી હકીકત વિરૂધ્ધ હુકમનામું આપી શકાય નહીં, અને જ્યારે કોઈ દાવાના પક્ષકારે એક વખતે વોચાર પૂર્વક ઇરાદા સાથે કોઈ વાત ઇનકાર કરી હોય તો પછી તે પક્ષકાર પાછળથી એ વાત કબુલ કરી તેનો લાભ લેઈ શકતો નથી; તેનજ કોરટ ઠગવ કરવામાં, જાણે તેણે તેમ કર્યું નથી એ વર્ગી કરે નહીં તાં ૬ સપ્ટેમ્બર ૧૮૪૯ વાવ્ય ખુશાના પ્રતિનામું વા. દી. અ. ૩૦ ઝન્સ વા. ૪ પા. ૩૦૫.

૬—કોરટના બહુ મતે ઠરાવ કરવામાં આંચો કે કોઈ ત્રાહીત સખ-
સો પ્રથમ કરેલી હકીકતથી, બીજા આધાર ઉપર મિલકતનો
કબજો લેવાને વાદીને અટકાયત થઈ શકતી નથી, પછી જો કે
એ હકીકત જે કાર્યના આધારે દાવો કરવામાં આંચો હોય તે
કાર્યના વારતવિકપણાનો નિર્ણય કરવામાં અગત્યનો પુરાવો ગ-
ણવામાં આવી હોય તેની ચીંતા નહીં તા. ૦ ૨૮ ફેબ્રુઆરી સને
૧૮૫૭ સ. દી. અ. બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૩૦૦

પુરાવો,

૧—કાયદાના મોલવીઓના અભિપ્રાયને અનુસરી કાઝીની સાક્ષી
ઉપરથી (કાઝીએ સહી કરી નહોતી, પણ પોતાની મોહોરના
સીક્રો કર્યો હતો) તથા મુનશી જેણે મુસદ્દા કર્યો હતો
તેની સાક્ષી ઉપરથી એક દસ્તાવેજ કબ્જા કરવામાં આંચો
હતો, અગર જો કે કોઈ સાહેદ સહી કરી નહોતી, બીજા
દસ્તાવેજ લગ્નના ઠરાવ બાબતનો જેની સાથે ઉપરનો દસ્તાવેજ
સંબંધ રાખતો જણાતો હતો, પણ તે કરાર બાબત જરૂરી
પુરાવ નહોતો, તે દસ્તાવેજમાં ઠરાવામાં આંચુ હતું કે મેહર
બદલ ચોરસને “તે વખત ધણીના કબજામાં જે મિલકત હતી
તથા ત્યારબાદ જે મિલકત આવે” તે બધી મિલકત મળે. કા-
યદાના મોલવીઓએ અભિપ્રાય આપ્યો કે આ દસ્તાવેજથી માત્ર
જે મિલકત તે વખતે તેના કબજામાં હોય તેજ મિલકત તેને
મળી શકે છે. તા. ૦ ૧૪ અગષ્ટ ૧૮૦૧ સ. દી. અ. બંગાળા
રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૫૨.

૨—ફાજી પોતાનો બાપ છે એવું સ્થાપિત કરવાને દીવાના માણસનું
કેહેવું બસ નથી, અથવા જ્યારે બાપ હોવાનો દાવો બીજા મા-
ણસ કરતો હોય ત્યારે ડાહ્યાપણવાળા માણસનું કેહેવું પણ બસ
નથી—તા. ૦ ૧૦ અપ્રેલ સને ૧૮૨૦-સ. દી. અ. બંગાળા રીપો-
ર્ટસ વા. ૩—પા. ૨૩.

૩—મુસલમાની કાયદાના નિયમ પ્રમાણે પ્રતિવાદી ધનકાર કરે તે
ઉપર વાદીએ પોતાનો દાવો સાબીત કરવાને પુરાવો રજૂ કરવો
જરૂર છે; પણ જ્યારે કોઈ ખાસ દલીલ કરવામાં આવે ત્યારે
પુરાવાનો બોજો પ્રતિવાદી ઉપર રહે છે. તા. ૦ ૬ અગષ્ટ સને ૧૮૨૧
સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૩—પા. ૧૦૨.

૪—દેશીઓ વચ્ચે કરાર તથા વારસાની તકરારોમાં કોરટ પુરાવાના દેશી નિયમો પ્રમાણે તજવીજ નહીં કરે પણ ઇંગ્લેન્ડ નિયમો પ્રમાણે કરશે—તા. ૧૯ જાનેવારી સંને ૧૮૧૩—રજેન્ડ કંત રી-પોટસ સુપ્રીમ કોર્ટ મદ્રાસ. વા.૨-પા. ૧૯૧.

૫—એક મુશ્કેલીમાનને તેની પોતાની ચોરતની તરફનમાં પુરાવો આપવા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો—૧ લી ટર્મ સને ૧૮૪૩—કુલટન્સ રીપોટસ સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.

૬—અમુક મિલકત વકર ખતાવ્યા ખાખતના સાક્ષીઓએ મોઘમ સાહેબી પુરી તે કામમાં તેમનો પુરાવો (કકીકતની પુષ્ટિ સાથે) કાયદાસર રીતે જોઈએ તેવો ગણવામાં આવ્યો.—તા. ૧૭ ફેબ્રુઆરી સંને ૧૮૩૧—સ. દી. અ. બંગાળા રીપોટસ વા. ૫-પા. ૮૭

૭—વેચાણની સાબિતીમાં રજુ કરેલો દસ્તાવેજ પુરાવો જ્યારે કોઈ કહેવાતો ખરીદદાર જે કે વેચેલી મિલકતના માલિકનો એક નોકર હતો, અને જેના હાથમાં દેશ રીવાજ પ્રમાણે માલિકની સીલ ઘણી વખત સોંપવામાં આવેલો હોય તેના હાથથી રજુ થયેલો હોય તેને શકને પાત્ર છે એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો તા. ૨૭ જુન સને ૧૮૨૬—સ. દી. અ. બંગાળા રીપોટસ વા. ૪ પા. ૧૬૮

૮—કરજની કબુલીયતના તથા તે આપવાના કર રનો ખરેખર જે દેણદારની રૂબરૂમાં તથા કરવામાં આવેલો છે એવું સોગંદ ઉતાર કહેવામાં આવ્યું પણ જે ઉપર તે દેણદારે શકી કરી નોંધાવી તે ખરેખર પ્રીવીકૅનસીસની જ્યુડીશીઅલ કમીટીએ કરજના પુરાવા દાખલ કબુલ કર્યો, અને આ પુરાવા ઉપરથી નીચણો કોર્ટોએ કરેલું હુકમનામું ખરચ સાથે બાહ્ય રાખ્યું—તા. ૫ ડીસેમ્બર સંને ૧૮૩૭ મુર્સ ઇન્ડિઅન અપીલ્સ વા. ૧-પા. ૪૬૧

૯—જ્યાં એક સખસે હીબેટ નામેહની રૂએ અમુક મિલકતનો દાવો કર્યો પણ એ દસ્તાવેજ તેણે રજુ કર્યો નહીં ને કહ્યું કે તે યોવાઈ ગયો છે અને તે નહીં જડવાના કેટલાંક નજીવાં કારણો બતાવ્યાં તે ઉપરથી ખરચ સાથે તેનો દાવો કાઢી નાંખવામાં આવ્યો. મુકદ્દમો નંબર ૧૨—સંને ૧૮૧૫ મદ્રાસ ડીસીઝન્સ વા. ૧ પા. ૧૩૩.

૧૦—જે દસ્તાવેજોના અસલને માટે શોધ કરવા બાબતનો કાંઈ પુરાવ ન આપવામાં આવ્યો. હોય તે દસ્તાવેજોની નકલો દોષમ પુરાવા તરીકે અગીકાર કરી શકાય નહીં—તા ૩૦ નવેમ્બર સંને ૧૮૩૬—મુર્સ ઇંડીઅન અપીલસ વા. ૧—પા. ૧૯

૧૧—કોઈ વસાયતના માથી આપેલો અખિતયાર બીજાને આપવા બાબત મુખત્યારનામાં વીશે એ વસાયતનામાં કાંઈ મજકુર લખ્યો હોય તેથી સદરહુ મુખત્યારનામું ખોવાઈ ગયા વીશેનો અથવા તેનો નાશ થયા વીશેનો પુરાવો ન હોયતો એ મુખત્યારનામાંના મજકુર બાબતનો જોઈએ તેવો પુરાવો થતો નથી. તા ૭ ડીસેમ્બર સંને ૧૮૩૯—મુર્સ ઇંડીઅન અપીલસ વા. ૧ પા ૪૯૪.

૧૨—પ્રતિવાદીએ પોતાના જવાબમાં પોતે એ ખત લખી આપ્યા વીશે ઇનકાર કર્યો. વાદીએ પોતાના જવાબમાં એ ખતનો અકસ્માત નાશ થયા વીશે જાહેર કર્યું અને તેની રજીસ્ટર કરાવેલી નકલ પુરાવામાં મુકવા રજા માગી જે રજા ફોરટે આપી—અને તેની સાથે અશલ ખાતા કડકા રજુ કરવા ફરમાવ્યું. કામ ચાલતી વખતે વાદીએ એ કડકા રજુ કર્યા, અને સંને ૧૮૦૨ ના મદ્રાસ રેગ્યુલેશન ૧૭ ની કલમ ૨ મુજબ એ ખતની રજીસ્ટર કરાવેલી નકલ પુરાવામાં રજુ કરી, ફોરટેએ એ રજીસ્ટર કરાવેલી નકલ પુરાવામાં લીધી, અને વાદીના લાભમાં કાગ કર્યો. પ્રીવેન્ટીવ સીલની જયુડીશીઅલ કમીટીએ અપીલમાં એ કાગ રદ કર્યો અને તેના કારણમાં બાગ્યાવ્યુકે અસલ ખતનો નાશ થયા વીશે સતોષકારક પુરાવા વગર રજીસ્ટર કરાવેલી નકલ દોષમ પુરાવા દાખલ અચોગ્ય રીતે દાખલ કરી છે, તા ૧૬ જુન સંને ૧૮૪૩.—મુર્સ ઇંડીઅન અપીલસ વા, ૩—પા ૧૫૬,

૧૩—ધણીએ પોતાની કોઈ જોરતને કરી આપેલી લેખી કબુલીયત, તે જોરત ગુજરી ગયા પછી જેહેર દાખલ તેણીને કરાવી આપેલી રકમની જોઈએ તેવી સાબેતી છે. તા ૦ ૨૪ અગસ્ટ સંને ૧૮૦૪ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૧—પા ૮૩

૧૪—જ્યાં એક મુસલમાને તેની જોરતને લગતની બેટ મોકલી પોહોઆડી, અને તેજ વખતે તેણીને ચોગ્ય ખમર આપી કે

સદરહુ ભેટ જેટલી તેની કીંગત છે તેટલી, મહેર બદલ, અને મહેરનુ દેવું પતાવવા મોકલવામાં આવી છે, તે કામમાં ઠર૧૫ કરવામાં આવ્યો કે એ ચોરત અગર તેણીના દાસ્તદારો તરફની સદરહુ મતલબની પદ્ધતિ પ્રમાણે કબુલત લેવાની જરૂર નથી, પણ જો એ લગ્નની ભેટ પોહોચાડ્યા બાબત ધણીની તરફની સાબીતી ન હોયતો, કોરટે ઠર૧૫ કરવો કે ધણી પાસેથી પોતાની મહેરનો કબજો લેવા ચોરતનો હક છે, તા. ૨૩ મેએ સને ૧૮૨૨ બારોટેસ રીપોર્ટસ સ. દી. અ. મુંબઈ વા. ૨ પા. ૨૫૮

૧૫—એક સખસે પોતાના વધવાની નિલકતના ફિસ્સાને માટે દાવો કરે લો તે દાવો નાખો રહેવાના પુરાવા ઉપરથી, અને સામા પક્ષકારે એ સખસની સહીની એ નિલકતમાં તેનાં ફિરસાની ફારગતી રજુ કરવા ઉપરથી, કાઠી નાંખવામાં આવ્યો:—તા. ૧૭ નવે બ ૧ સને ૧૮૧૭ બારોટેસ રીપોર્ટસ સ. દી. અ. મુંબઈ વા. ૧ પા. ૨૦૫

૧૬—કોઈ વશીયતનામું કરનાર મુસલમાને વશીયતનામું ચોખ્ખું રીતે કરેલું છે કે કેમ તે બાબતના સવાલનો ઈનસાફ પુરાવાના મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે નહીં પણ, ઈંગ્રેજ કાયદા પ્રમાણે કરવો જોઈએ:—તા. ૧૯ જાનેવારી સને ૧૮૧૩—રેન્ડોસ રીપોર્ટસ સુપ્રીમ કોર્ટ મદ્રાસ વા. ૨ પા ૧૮૦

૧૭—કોઈ વાદી પોતાના બાપે કોઈ વેચાણના બીજો કર્યા તે વખતે હાજર હતો, અને કોઈ રીતે એ વેચાણ કરવા બાબત તેણે વાંધા લીધો નહીં, તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે સદરહુ વેચાણ કરવામાં એ વાદીની સમ્મતી છે એવો આ હકીકતથી જોઈએ તેવો પુરાવો છે, અને વેચેલી મીલકત ઉપર વારસાની રૂઢી કરેલો દાવો નામંજૂર કરવામાં આવ્યો તા. ૧૩ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૯ સ. દી. અ. મદ્રાસ

૧૮—હુકમનામાઓની પતાવણી ઉઠાવવાને માટે મીલકત કપટ ભરેલી રીતે બીજાને લખી આપવાનો રીવાજ એટલો સાધારણ છે કે બ્યારે કોઈ મુસલમાનની ચોરત કોઈ મીલકત જે તેણીના ધણીની દબાવી હોય તેવી મીલકત ઉપર દાવો કરે ત્યારે એ દાવાની ખુશિમાં ખુશી અને સંતોષકારક પુરાવામાં કાંઈ પણ ખામી

ન હોય તોજ કોર્ટે એ દાવો મંજુર રાખવો જોઈએ તા.૯ મેએ
સને ૧૮૫૫. સ. દી. અ. બંગાળા હીસીઝન્સ પાં ૧૫૨.

૧૯—પોત ના ભાઈના દાવામાં સાક્ષી દાખલ જુજાની આપતાં કોઈ
દગુદારે પોતાનું કરજ ઇનકાર કર્યું તો તે દગુદારનો પુરાવો
અગિકાર કરવા જોગ નથો. તાં ૧૯ મી જુલાઈ સને ૧૮૪૮
સં દીં અં બંગાળા હીસીઝન્સ પાં ૬૯૩.

નોંટ—આવો પુરાવ સને ૧૮૫૫ ના આક્ટ રજ ની કલમ ૧૮
મુજબ હવે અગિકાર કરવા જોગ થયો.

૨૦—મુસલમાનો વચેના એક દાવામાં મદ્રાસની સદર અદાલતે અ-
ભિપ્રાય આપ્યો કે આ દેશમાં કોર્ટો હમેશાં તેમની મુખત્યા-
રીએ જે સહી ખરી કબુલ કરવામાં આવી હોય તે સહીની
સાથે વાંધાવાળી સહીનો મુકાબલો કરે છે. તાં ૨૭ અક્ટોબર
૨ સને ૧૮૫૨ મદ્રાસ સદર અદાલત હીસીઝન્સ પાનું ૧૪૧.

૨૧—કોઈ જમીન બાબત એક સખસ વારસાના હક્કથી દાવો રાખતો
હતો, અને બીજો ખરીદીના હક્કથી દાવો રાખતો હતો એવો
બે સખસો વચેના દાવામાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમા-
ની કાયદા પ્રમાણે વેચાણ કરવા બાબત મોહોબાના કેહેવા સા-
થેના કબજો લેખી દસ્તાવેજ નહીં હોય તો કાયદાસર રીતે હક
સખંધ આપે છે. તાં ૩ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૨. મોરીસ
સીલેક્ટ હીસીઝન્સ સં અં મુંબાઈ પાં ૭૭.

૨૨—મુસલમાનો વચેના દાવામાં પેટેડી માત્ર મોહોબાના પુરાવાથી સં-
તોષકારક રીતે સ્થાપિત કરી શકાય છે. મોહીદીન અહમીદ
ખાં વી. સદર મહમદ. સને ૧૮૬૨. મદ્રાસ હાં કોં રીં વા.
૧ પાં ૯૨.

વસીયતનામું અ ૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વસીયતનામું અમલમાં લાવવા ની
મલમાં લાવવા માએલા સખસને જે વસીયતનામાની રૂએ પોને નીમાએગ્રા
સારૂ નીમાએલો હોય તે વસીયતનામું અમલમાં લાવવા સારૂ પોતાની હયાતી પ
છી પોતાની જગોનું કામ કરનાર નીમવાને હક છે. શેખ હ-
ફીઝ ઉર રહેમાન વિ. ખાદીન હુસેન સને ૧૭૨, ૮વાવ્ય ખુ
ણાના માંતોના હાં કો. રી. વાં ૪ પાનું ૧૦૬.

૧—ખક્ષીસના લેનારે એ ખક્ષીસ કોઈ સગાઈવાળી સ્ત્રીના નામથી (પોતાના મરણ પછી એ મિલકત તેણીને મળી શકે એવા ધ રાદાથી) કરાવી હોય તેથી ખરેખરા ખક્ષીસ લેનાર માક્ષીકતા કાયદાસર વારસોના હક વિરૂધ્ધ એ સ્ત્રીનું મુસલમાની કાયદા પ્ર માણે કાંઈ ચાલી શકતું નથી. તાં ૮ અગસ્ટ સને ૧૮૦૮. સં દી૦ અ૦ ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૧ પાનું ૨૫૦.

ફારજી એટલે કે
લિપત નામથીખ
રીદી અગર વે
ચાણુ.

૨—ખક્ષીસોમાં ફારજી ઈઆ કલિપત નામો કાયદા વિરૂધ્ધ નથી, અ ન તે ઉપર ગાલકી હક ખરેખર જેને એ ખક્ષીસ આપવામાં આવી હોય તેનો રહે છે. અને જેનું નામ વાપરયું હોય તેનો હક અવરોધ કરીને રહેતો નથી. ૮ અગસ્ટ સને ૧૮૦૮. સં દી૦ અ૦ ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૧ પાનું ૨૫૦, તાં ૩ જી એપ્રિલ સને ૧૮૨૬. સં દી૦ અ૦ ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૪ પાનું ૧૩૪.

૩—જ્યાં એક વાદીએ અમુક મિલકત જે પ્રથમ પોતાના દીકરાની વહુના નામથી વેચાણ રાખેલી એમ કહેવામાં આવેલું, તે મિ લકતનું હુકમનામાની બળવણીમાં કરેલું વેચાણ રદ કરાવા દાવો કર્યો, તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ દીકરા ની વહુ જે કે નામની ખરીદદાર હતી તેને દાવામાં સામેલ કરવામાં નથી આવી તેથી વાદીના દાવો કાઢી નાંખવો જોઈએ:— તાં ૩ મેએ સને ૧૮૪૨. સં દી૦ અ૦ ખંગાળા રીપોરટ- સ વાં ૭ પાનું ૯૫.

૪—એક પક્ષકારે કોરટના હુકમનામાની બળવણી ઉઠાવવાને સા- ૨ પોતાની મિલકત બીજાને વેચાણ કરી, કલેક્ટરના ચોપડાએ વેચાણ નોંધાવ્યું, અને સગીરપાણના વહીવટની આખી મુદત દર મીયાન ઉપજ તે સખસ પાશેથી તેણીએ લીધી. એ વહીવટમાંથી એ મિલકત છુટ્યા બાદ એ વેચાણ કરાવી લેનારે ખરેખરા ખરીદ દાર દાખલદાવો કર્યો. પોતાની મિલકત કબજે લેવા વેચાણ આ- પનાર સ્ત્રીએ કરેલી ફરીઆદમાંથી ઉત્પન્ન થયેલીસ્પેશીઅલ અપીલ માં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ વેચાણ અગર જે કે નામનું હતું તોપણ તે ચોખ્ખી રીતે લખેલા અને રજીસ્ટર કરાવેલા દસ્તાવે- જથી કરવામાં આવ્યું હતું, અને આલમને છેતરવાને તથા કોરટ ની બ્યાનબી પ્રોસેસ ઉઠાવવાને એ ફરફાર રજીસ્ટર કરાવવામાં આ

વ્યો હતો; આવા સળળ ઉપરથી કોઈ દાવો ચાલી શકે નહીં, કારણ કે કાયદાની મદદથી કોઈ માણસ નેમના પોતાના ખોટા કૃત્યનો લાભ લેઈ શકતો નથી. તા. ૨૪ માર્ચ સને ૧૮૪૬ રોજેન ખાતુન, અપેલેન્ટ.....લાટુશી જયુડીશીઅલ માકસામ્સ વા. ૧ પાનું ૨૪૨

૫—આ મુકદ્દમામાં ગીરો રાખનાર, વાદી થઈ આવેલા સખમ પાસેથી ગીરો રાખ્યાનો દાવો રાખે છે, અને એ ડરાવ ગીરો રાખનાર દાખલ તોગ્રીની સાથે સ્પષ્ટરીતે કરવામાં આવ્યોએ જોમ તે કહે છે. પરંતુ જરૂરે એ ગીરો દસ્તાવેજ પ્રતિવાદીઓના ધ્યાની એક કપટ ભરેલો તદ્દનીર કાઢી એટલા માટે મારી વાળીઓનો કોઈ પણ પ્રકારનો શબ્દપુલિંગ કબજા શરૂનો નથી. વાદીનો તરફેનમાં જરૂરે કરેલો ડરાવ આદાત રાખવામાં આવ્યો. તા. ૦૬ મી અપ્રેલ સને ૧૮૮૮ કેસ નંબર ૧૬૦—મી. વેર્ટર્સ સ. દા. અ. બંગાળા રીપોર્ટમ વા. ૫ પા. ૬૫૬

૬—એક વેચાણના દસ્તાવેજમાં તે વળતું ગુણાદની સુખામ કોટનાં ચાલતા એક દાવાના પ્રતિવાદીની રથાવર મિલકત સખી આપી હતી. તે કામમાં ઠરેલું કરવામાં આવ્યો કે વેચાણ રાખનાર શુદ્ધપુલિંગી આવેજ આપ્યાનો ખાત્રી લાયક હોયો ન હોય તો એ વેચાણ વેચનાર લેહણદારો વિરૂધ્ધ કપટ ભરેલું અને નિરર્થક છે. અને મિલકત ઉપર કલમમાંથી આવતી અટકાવ વાને વસ્તો કરેલું છે; વળી ડરાવામાં આવ્યું કે આવા દસ્તાવેજની રૂએ જે સખસે કબજા લાધે હોય તેને એ મિલકત ઉપર કરેલા સુધારાને માટે ખાતુન નાણુ બીલકુલ મારે મનવાને હક નથી. તા. ૧૧ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૫૪ મુશી ઈંડીઅન અ પીલસ વા. ૬ પા. ૨૭

૭— હુકમનામું થયા પછી હુકમનામાના રહેણદારે પોતાની જોરત ના નામઉપર મિલકત ચઢાવી આપેલી તે વાત દગમખાતુનું અ તુંમાન કરી ના મંજુર કરવામાં આવી. તા. ૨૦ જાનેવારી સને ૧૮૫૩ સ. દી. અ. બંગાળા હીસીઅનસ વા. ૬૯

૮— મિલકત ખરીદ કર્યા બાબતના તથા તેના પાછળથી ઉપયોગ કર્યા બાબતના અગત્યના દસ્તાવેજો પ્રતિવાદીઓના કબજામાં હોય તો તે માલકી હક સાબીતી છે, અને એ ખરીદ એ કહેવાના

[નામના] ખરીદદારના નામથી ખીનામી કરવામાં આવેલી ગણુ વી જોઈએ. તાં ૧૬ અપ્રેલ સને ૧૮૫૫ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ પા. ૧૪૫

૧— કોઈ ચોરતને આગદો ધણી ગુજરી ગયેવો જણી કરેલું લગ્ન બક્ષીસ એ આગનો ધણી પાછો આવવાથી ગેર કાયદાસર સાબીત થવાથી આ ખીન્ન લગ્ન વખતે ઠરાવેની મેદર બદલ કરેલી બક્ષીસ રદ થતી નથી. તાં ૨૬ નવેમ્બર સને ૧૮૦૦ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ. પા. ૧ પા. ૩૧

૨— જ્યાં એક ગુસલમાને પોતાના કબજામાં હતી એટલી બધીમી લકત મેદર બદલ બક્ષીસ કરી પોતાની ચોરતને આપી હતી તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે જે મોલકત વસીયતનામું અમલમાં લાવવા નીમણેવા સખસ દાખલ તેના હાથમાં આ વેરા હાય તે મિલકત ઉપર દાવો થવાને આવી બક્ષીસથી અટકાવ થત નથી તાં ૧૧ અગસ્ટ સને ૧૮૦૬. સં ૬૦ અં બંગાળા રીપોર્ટસ ૧૦ ૧ પાનુ ૧૦૦.

૩— નાખો પાડી શકાય એવી મિલકતના બક્ષીસની બાબતમાં કબજો સોંપતા અગમચ તેના ભાગ પાડવા એ આવશ્ય જરૂર નું છે. તાં ૧૩ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૭ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ પા. ૪—પા. ૨૧૦

૪— ગુસલમાનના અને કોઈ પરાયા સખસના વાસો વચ્ચે બક્ષીમની બાબતમાં કાઈ તફાવત નથી. તાં ૮ મેએ સને ૧૮૩૨ સીયે-કટ રીપોર્ટસ સ. અદાલત મુંબઈ પાં ૮૦ (મોરીસ કટ)

૫— ગુસલમાનો કાયદા પ્રમાણે બક્ષીમ મંજૂર કરવાને સાડ એ જરૂર નું છે કે બક્ષીમ કરેલી અજબ વધાન કરતી અને નીરાળી જોઈ એ, અને જે બાઈ મિલકત આપવાનો ઇરદા ન હોય, અથવા જે મિલકત બક્ષીમથી કાયદા પ્રમાણે આપી શકાતી ન હોય તેનાથી તોંખી પાડેલી હોવી જોઈએ; અને જ્યાં આપવા ધારે-લાં અમુક મિલકતના બાર આના પૈકી ચાર ભાગની મિલકત ધર્મ સખંધી કામેમાં અર્પણ કરેલી હતી, અને જે એટલા માટે કાયદાસર રીતે બક્ષીસથી આપી શકાતી નથી, તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ આઠ ભાગની બક્ષીસ નામંજૂર છે, કા રણુ કે જે ચાર ભાગની બક્ષીસ કાયદા વીરૂધ્ધ હતી તે ચાર

ભાગની સાથેજ આ આઠ ભાગની બક્ષીસ કરવામાં આવી હતી
તા. ૨ અગસ્ટ સને ૧૮૨૦—સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ
વા. ૩ પા. ૪૪

૬—કરાવ કરવામાં આવ્યો કે મોઘમપણા બાબત મુસલમાની કાયદાની
કાયદાસર હરકતો જે બક્ષીસની રૂઠ્ઠીએ પાર વરસ ઉપરાંત કબ
જે રાખવામાં આવ્યો હોય તે બક્ષીસને લાગુ થતી નથી. તા.
૧૯ નવેમ્બર સને ૧૮૨૨ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ
વા. ૩—પા. ૧૬૬

૭—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે બક્ષીસની બાબતમાં બક્ષીસ આપના
રતી તમામ મિલકતની જ્યારે બક્ષીસ કરવામાં આવી હોય, અને
જો બક્ષીસ ઝિક્કર આશામીને કરવામાં આવી હોય ત્યારે તે બ
ક્ષીસ કરેલી મિલકતની વોગત ખતાવવાની અવશ્ય જરૂર નથી,
તા. ૧૦ નવેમ્બર સને ૧૮૩૫ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટ-
સ વા. ૬—પા. ૪૪

૮—ગુચવાણથી બક્ષીસ નાબુદ થાય છે. તા. ૩૦ જુલાઈ સને
૧૮૧૩ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૫—પા. ૧૩૬

૯—એવીજ રીતે, કાર્ટ ધ્યાનમાં લેશે કે અવેજ બદલની બક્ષીસ
ખરૂં જોતાં વેચાણ અને ખરીદી છે, અને મિલકતની. ગુચવાણ
થી, આગર મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કબજાની ખામીથી જો
બક્ષીસ નાબુદ થતી નથી. તા. ૨૮ નવેમ્બર સને ૧૮૩૨ સ,
દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૫ પા. ૨૩૯

૧૦—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે હીબે—ગીલ. ઈ—વઝ, ઈઆ અવેજ
બદલની બક્ષીસ મંજૂર કરવાને સારૂ જેને બક્ષીસ આપવામાં
આવી હોય તેના કબજે અવશ્ય જરૂરનો નથી. તા. ૧૮
નવેમ્બર સને ૧૭૯૫ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧
પાનું ૧-.

૧૧—સ્થાવર મિલકતના થોડા ભાગની બક્ષીસ, જો બક્ષીસવાળી
જમીન એાખી રીતે નોંખી પાડવા વગર, અને બક્ષીસ લેનારને
તેના કબજે સોંપ્યા વગર મુસલમાની કાયદામાં મંજૂર નથી.
તા. ૨૭ જુન સને ૧૭૯૯, શ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ
વા. ૧ પાનું ૨૪; તા. ૯ અગસ્ટ સને ૧૭૯૯—સદર—પા.
૨૫; તા. ૨૭ મી નવેમ્બર સને ૧૮૦૫. શદર પાનું ૧૧૩.

૧૨—કબજો એ બક્ષીસનો આવશ્યક ભાગ છે, અને કબજા વગર બક્ષીસ મંજુર નથી. તાં ૧૯ જાનેવારી સને ૧૮૨૪. ખે.રાડે-દસ રીપોરટસ સં અં મુંબાઈ વાં ૨ પાનું ૬૪૮.

૧૩—એવીજ, મરવાની આણી ઉપર કરેલા બક્ષીસ કબજો આપ્યા વગર મંજુર નથી; પછી ગમે તો મિલકતનો ફૂં તે બક્ષીસથી આપ્યો હોય તો પણ તે મંજુર નથી. તાં ૮ મેએ સને ૧૮૩૨. મોરીસક્ટ સીલેક્ટ રીપોરટસ સં અં મુંબાઈ પાનું ૮૦.

૧૪—અવેજ વગરની બીન સારી બક્ષીશ, એ બક્ષીસ લેનાર બક્ષીસ આપનારનો સગો ન હોય તો પણ મંજુર છે; અને જ્યાં એ બક્ષીસ લેનારે તે ત્રીજા સખપને લાંબા આપી હોય, અથવા જ્યાં તેણે એ બક્ષીસવાળી ચીજ સુપાવી હોય, અથવા જ્યાં એ બક્ષીસ આપનાર તથા લેનાર બંને વર વહુ હોય તેવે પ્રસંગે એ બક્ષીશ પાછી ખેંચીવેઈ શકતી નથી. તાં ૨૬મી અપ્રેલ સને ૧૮૩૪—સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૫ પાનું ૩૫૫.

૧૫—જે બક્ષીસનાનું કર્યા પછી કબજો પણ આપનાનાં આવે તો એ બક્ષીસ રદ કરી શકાતી નથી. તાં ૯ જાનેવારી સને ૧૮૩૫ સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૬ પાનું ૧૬.

૧૬—જે બક્ષીસ પાછી લેવાને કોઈ પણ કાયદાસર અઠચણ ન હોય તો, કોર્ટોએ બક્ષીસ આપનારની અરજ ઉપરથી, એ બક્ષીસ પાછી લેવાની પરવાનગી આપશે, અને તે પાછી લેવાની ઇચ્છા થવાનું કારણ શું છે તે વીશે પુરાવો માગશે નહીં. અને આ પરવાનગી કાયદાસર અને વાસ્તવિક છે. તાં ૭ નવેમ્બર સને ૧૮૩૭. સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૬ પાનું ૧૮૯.

૧૭—એક વિધવાએ મેહર બદલ તેના ધણીએ પોતાની તમામ મિલકતની કરેલી બક્ષીશના દસ્તાવેજની રૂએ તેના ધણીની મિલકતને માટે તેના ધણીના ભાઈ ઉપર કરેલા દાવામાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ વિધવાને આ દસ્તાવેજની રૂએ દસ્તાવેજ કરતી વખતે જે મિલકત તેના ધણીના કબજામાં હોય તે તમામ મિલકત લેવાનો હક છે, અને તેને પછી મળેલી મિલ-

કનમાં વારસા દાખલ હિસ્સો મળવાનો હક છે —તા. ૧૪ અ-
ગષ્ટ સને ૧૮૦૧, સ. ૬૦ અ. ૦ બંગાલા રીપોરટસ વા. ૧
પાનું ૫૨.

૧૮—જ્યાં એક બાક્ષિસનાનું હીબેહ નામેહના નમુના પ્રમાણે નહોતું
અને તેની ભાષા અસ્પષ્ટ હતી, તો પણ તેમાં દાદસદ, (મા
રાથી) “તે આપવામાં આવ્યું હતું” એવા સળદો હતા તેથી એ
દસ્તાવેજ મંજૂર અને કાયદાસર કરાવવામાં આવ્યો, તા. ૭ જા
નવારી સને ૧૮૨૨ બેરારહેસ રીપોરટસ સ. અ. મુબાઈ વા. ૨
પાનું ૧૭૯

૧૯—એક વિધવાએ પોતાના હોરમાન દીકરાની વિધવા પાસેથી
પોતાના ધણીની માલમતા વધુલ લેવાનો દાવો કર્યો એ જ્યાર
માન દીકરાનો વિધવાએ, એ ધણીએ તેની પોતાની દીકરી પાસેથી
ઉત્તર ચિનામાં પોતાને કરીઆદ્ય બક્ષિમનામુ તથા એ સા
રા પાસેથી માપેલી કામકામ એ રીતે જે દસ્તાવેજો રજુ કર્યા
આ વાત સદેહ પડતા રહી કે એ બક્ષિમનામુ રદ તો નહીં હો
ય કેમકે કબજે આપવામાં આવ્યો નથી, અથવા એ બક્ષિમના
મુ વખીયતનામા દાખલ તો ન ગણાય કેમકે તેમાં મિલકતનો વ્ય
વસ્થાધિકાર આપેલો છે ઘણાં પ્રમાણે એ દસ્તાવેજ મંજૂર ગણ
વા વિરુદ્ધ હતાં અને કોરટે આ વાત અસાચકી રાખી કરા
વ્યુ કે સામુનો દાવો ફારકીને લીધે ચાલી શકે તેવો નથી, તા.
૨૮ મારચ સને ૧૮૨૨ બેરારહેસ રીપોરટથી સ. ૦ અ. ૦ મુબાઈ
વા. ૨ પા. ૧૫૩

૨૦—અ એક હીબેહ નામેહની રૂએ પોતાને તેના પ્રથમના માલી
ક તરફથી બક્ષિસમાં મળેલા ઘર ઉપર અ એ ચોરલી ગીરેની
નોટીસ બશેહી નાંખવાને માટે દાવો કર્યો અ એ દલીલ કરી
કે બક્ષિસદાર અ માત્ર અ ના વડાવા તરફથી ગીરેની રૂએ એ
ઘરનો કબજો ભોગવતો હતા; પરંતુ એ ગીરેની સાબીતીમાં
કંઈ પણ દસ્તાવેજ પુરાવો રજુ નહીં કરી શક્યો તેથી એ
હીબેહ નામેહ (જેમાં તેના પ્રથમના માલીકે એ ઘર પોતાનું
કહ્યું હતું, અને જે દસ્તાવેજ ઘણા વરસ ઉપર જાહેર રીતે
કરવામાં આવ્યો હતો તે) મંજૂર કરાવવામાં આવ્યું, અને
હુકમનામું કરવામાં આવ્યું કે એ ગીરેની નોટીસ કાઢી નાં-
ખવી જોઈએ, અને અ ના માલકી હુકમાં જાહેર અડચણ કર-

વાથી બી ને અકાવતો જોઈએ. તા ૩૦ મેએ સને ૧૮૨૨.

બોરાટેલ્સ રીપોર્ટસ સં અં મુંબાઈ વાં ૨ પાનું ૨૬૪.

૨૧—એક વિધવાએ પોતાના ધણીએ પોતાને કરી આપેલા હીમે-
હ નામેહની રૂંધે પોતાના ધણી ઉપર થયેલા હુકમનામાની બ-
જવણીમાં જખત થયેલું પોતાના ધણીનું ઘર વેચાતું અટકા-
વવાને ઘવો કર્યો; તે કામમાં કરાવ કરવામાં આવ્યો કે આ-
પેલી મિલકત એ વિધવાના કબજામાં સોંપવામાં નહોતી આ-
વી, પણ એ જખતી થતાં લગી કાંઈક એ બક્ષીસ આપનારના
હાથમાં અને કાંઈક તેના પીતરાઈઓના હાથમાં રહી હતી, તે-
થી એ હીમેહ નામેહ નામંજુર છે. તા ૨૬ જુન ૧૮૨૩—
બોરાટેલ્સ રીપોર્ટસ સં અં મુંબાઈ વાં ૨ પાનું
૬૧૧.

૨૨—હીમેહ ઇઆ બક્ષીસ ઇજ્જત-ઇ-કબુલ ઇઆ મોહોલની બ-
ક્ષીસના સ્વિકારથી નકી થાય છે, અને હીમેહ નામેહ જેમાં
ઇજ્જત, ઇઆ “મોહોલની બક્ષીસ” એકલીજ લખેલી હોય, ને
સ્વિકાર, ઇઆ કબુલ ન હોય, અને જેમાં કબજા સોંપવામાં
ન આવ્યો હોય તે ના મંજુર છે, અને તેનો અમલ થઈ શક-
તો નથી. બોરાટેલ્સ રીપોર્ટસ સં અં મુંબાઈ વાં ૨ પા-
નું ૬૧૧.

૨૩—જમીન એકત્ર મીલકત હોવાને લીધે હીમેહ નામેહથી અપી
શકાતી નથી; પણ જો એ આપનાર પોતાનો હિસ્સો નાંખી
પાડો આપી દે, અને તે જોનાર કબજો લેતો પછી એ બ-
ક્ષીસ મંજુર થશે; કારણ કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કબજો
બક્ષીસનો આવશ્યક ભાગ છે, અને કબજા વગર બક્ષીસ મં-
જુર નથી. અને એક ગુજરી ગયેલી બધરીના વારસો ઉપર
એક મુસલમાન તે બધરીએ પોતાને કરી આપેલા બક્ષીશના-
માની રૂંધે પોતાને મળેલી તે બધરીની વચ્ચેની જમીનને
માટે કરેલા દાવામાં કોરટે કરાવ કર્યો કે, એ જમીનનો હક
તેણે સાબીત કર્યો નથી, અગર તેની આવક તેણે ભોગવી ન-
થી. તેથી એ ઘવો કાઢી નાંખવામાં આવે છે. તા ૧૯ જા-
નવારી સને ૧૮૨૪. બોરાટેલ્સ રીપોર્ટસ સં અં મુંબાઈ
વાં ૨ પાનું ૬૪૮.

૨૪—કોઈ મુસલમાને જે માંદગીથી તે મરાણ પામે તે માંદગીમાં ક રેલુ બક્ષીસ નામુ માત્ર એક ત્રતીઆંડિસને માટે મંજુર છે બા રવેદસ નોટશ પા. ૯૧ મુખીમ કોરટ કલકતા.

૨૫—જે એક મુસલમાને પોતાને પોતાના સાળાએ તેના મરાણ આગમચ કરી આપેલી બક્ષીસ નામાની રૂબી બધી મીલકતનો દાવો કર્યો હતો તે દાવામાં જલ્લા જરૂર એ મીલકતના એક ત્રતીઆંડિસનું હુકમનામું કર્યું હતું એ હુકમનામું પ્રોવીન શીય લ કોરટ એવા સખખધી રદ કર્યું કે એ બક્ષીસ લેનારે મા લકી પાણુ ચલાવ્યું નહોતું, અને તેને એક ત્રતીઆંડિસ મળવાનો પાણુ હક નથી; પરંતુ અપીલમાં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ બક્ષીસ લેનાર પોને અપીલ કરી તે પહેલાં જે સ્થિતીમાં હતો તે કરતાં હાલ ખરાબ સ્થિતીમાં આવી પડ્યો છે અને પ્રોવીન શીયલ કોરટ જે પાઇન્ટ વીજો તેમનો ઠગવ માનવામાં નથી આ વ્યો તે પાઇન્ટ વીજો ઠગવ કર્યો છે એથી એ પ્રોવીનશીયલ કો રટનો ઠરાવ મુધારી એ મિલકતના જે બે ત્રતીઆંડિસ ઉપરનો દાવો જલ્લા જરૂર પોતાના હુકમનામામાં કાઢી નાંખી ઠરાવક ર્યો હતો કે એ બક્ષીસ લેનારને એ બે ત્રતીઆંડિસ મળવાનો હક નથી તે બે ત્રતીઆંડિસ ઉપરજ રાખવો જોઇએ પણ બાકીના એક ત્રતીઆંડિસ ઉપરની બાબતમાં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે બેમાથી એકે પક્ષકારે ઠરાવના એ ભાગ ઉપર અપીલ કરીન થી તેથી તે ભાગ કોરટ આગળ રીતસર રજુ થતાં લગી તે અ મલમાં રહેવો જોઇએ નીચલી કોરટમાં થએલું ખરચ એ મીલ કતમાંથી વસુલ કરી લેવા હુકમનું કરી આપવામાં આવ્યું. પણ ઉપરની કોરટમાં થએલું ખરચ એપેલેન્ટ જોડે એવો ઠરાવ કર્યો તા. ૮ મેએ સને ૧૮૬૨ મોરીસકેટ સીલકેટ રીપોર્ટસ સ. ૨૦ મુખાઈ પા. ૮૦

૨૬—એવીજ રીતે કોઈ મુસલમાને પોતાની મરાણ સૈયા ઊંપર બ ક્ષિસનામું કર્યું હોયતો તે બક્ષિસનામું અતદાન ગણી શકાય તે ઊંપરાંત મંજુર રહી શકતું નથી, ને અતદાનથી કોઈ માણસ જેને વારસો હોય તે પરાયા માણસને માત્ર પોતાની મીલકતનો એક ત્રતીઆંડિસ આપી શકે છે અને ત્યારે જે સખસને એ બક્ષીસના મુ કરી આપવામાં આવ્યું હશે તે સખસ એ વારસોની સમ્મતી

વગર એ મિલકત ઊપરના બીજા બધા દાવા પત્યા પછી જે રહે તેના એક ત્રતીઆઉંસ મળવાને હકદાર થશે, સદર.

૨૭—એવીજ રીતે જો કોઈ મુસલમાનના વારસો પછીથી એક જાણ પરાયા શખશને બક્ષીશનામાથી મિલકત લખી આપી એ બક્ષીશ કબુલ કરેતો તે બક્ષીશ તેના હિસ્સા જેટલી મંજૂર રહેશે. સદર

૨૮—**અ** ની માએ અવેજ બદલ કરી આપેલા બક્ષીશનામાની રૂંધ એ અમુક મિલકતમાંથી હિસ્સો મગવા **અ** એ **અ** ઉપર દાવો કર્યો **અ** એ જાહેર કર્યું કે સાધારણ નમુના મુજબના બક્ષીસનામાને બદલે આ બનાવટી બક્ષીસનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે કારણ કે એ સાધારણ નમુના મુજબનું બક્ષીશનામુ ગુચવાણને અને કબજાની ખામીને લીધે રદ હતું. તેણે બીજું એ જાહેર કર્યું કે એ બદલનો અવેજ કદખીત છે શદર દીવાની અદાલતે એ દસ્તાવેજની શાખીતી ઉપરથી **અ**ના દાવાનું હુકમ

• નામુ કર્યું અને અવેજની ખાખત તપાસ કરી નહી તાં ૨૮ નવેં બર શને ૧૮૩૨ સ.દી. અ. બંગાળા રીપોરટશ વા. ૫ પાનું ૨૩૯

૨૯—ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે કાયદાસર રીતે કરેલું સ્થાવર મિલકતનું બક્ષીસનામું પ્રથમ એજ આશામીએ પોતાની જોરતને કરી આ પેલા મેહેરનો દસ્તાવેજ જેમાં સ્થાવર મિલકત મેહેરના કરજ બદલ જમીનગીરીમાં ગીરો કર્યાનું જણાવ્યા વગર કોઈ નાણાની રકમ તે જોરતનો દેવો જણાઈ હોય તેવા દસ્તાવેજ વિરૂધ્ધ મંજૂર છે.—તાં ૧૮ જુલાઈ સને ૧૮૩૭. સં દી૦ અં બંગાળા રીપોરટશ વાં ૬ પાનું ૧૭૭.

૩૦—એક મુસલમાને એક છોકરાને દત્તક લેઈ એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે, “મારી મિલકતનો વારસો” એને મળે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે, આ દસ્તાવેજ બક્ષીસનામું અથવા વસીયતનામું ગમે તે રીતે ગણતાં મંજૂર નથી. તાં ૫ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૪. મુસં ઇંદીઅન અપીલસ વાં ૩ પાનું ૨૪૫.

૩૧—હુકમનામાની બજાવણીમાં વેચાણની જાહેર ખબર આપવામાં આવ્યા પછી જમીન આપ્યાનું કરેલું બક્ષીસનામું નામંજૂર છે. તાં ૧૩ જુન સને ૧૮૪૯. સં દી૦ અં બંગાળા હીસીઝન્સ પાનું ૨૦૨.

૩૨—એક મુસલમાન સ્ત્રીએ એક અંપકલી એટલે કાટના ઘરેણા બદલ પોતાની અડધી મીલકત ખીલ સ્ત્રીને એવી સરતથી આ

પી કે તેણે તે મિલકત બીજા કોઇને આપવી નહીં, પણ તે ગુજરી ગયા પછી એ બક્ષીસનાગામાં નામ બતાવેલા એ જાણને આપવી. તે કાગમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે આ બક્ષી સનું કાર્ય એવેજ બદલ બનેલું હોવાથી મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ખર્ચ જોતાં વેચાણ બરાબર છે; એ દસ્તાવેજની સરતો બંધનકરતા નથી; અને એ વેચાણ લેનારી સ્ત્રીના મરણ પછી એ મિલકત તોળીના વારસોને ઉતરશે, અને જે સખસેના લાભમાં એ સરતો કરવામાં આવેલી છે તેઓ બાતલ થશે. તા. ૫ ફેબ્રુઆરી સને સને ૧૮૨૯. સં. દી. ૦ અ. ૦ બં. ગાળા રીચોરટસ વા. ૪ પાનું ૩૩૪,

૩૩—એક હીબેડ નામેડ જે એક મુસલમાને બીજી લગ્ન કરતાં પહેલાં પોતાની પહેલી ચોરતને તેણીની મેહર બદલ કરી આપ્યાનું કહેવામાં આવેલું તે હીબેડ નામેડનો દસ્તાવેજ ૨૬ કરી કોરટે ટીકા કર્યા કે આવા પ્રકારના દસ્તાવેજને સંદેહ રહીત મજબુતી આપવાને વગર ખરચના અને સેહેલાઇથી બની શકે એવા સાધનો છે, અને જો તે દસ્તાવેજમાં હીત ધરાવનાર પક્ષકારો તે સાધનો વાપરવાની ના પાડે તો પછી દીવાની કોરટેથી એ દસ્તાવેજ નામંજુર કરવામાં આવે તે માં તેઓએ કાંઈ આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી. લગ્નના ઠરાવોની બાબતમાં મુસલમાન લોકોની સારી પેઠે જણાયેલી ટેવ ઉપરથી આવા ઠરાવો સખંધી બધા દસ્તાવેજો શક બંરેલી સાવચેતીથી તપાસવાની કોરટેને જરૂર પડે છે. તા. ૧૯ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૦. વાળ પુરુના માંતોના સં. દી. ૦ અ. ૦ હીસેઝન્સ વા. ૫ પાનું ૩૩૩.

૩૪—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે બક્ષીશ મંજુર ગણાય એટલા માટે બક્ષીશ આપનારે બક્ષીશવાળી વસ્તુનો કબજો આપવો, અને બક્ષીશ લેનારે તે બક્ષીશ માન્ય રાખી એ વસ્તુનો કબજો લેવો એ આવશ્યક છે, તા. ૧૨ મેએ સને ૧૮૫૫. મોરીસક્ટ કેસીસ સં. દી. ૦ અ. ૦ મુંબઈ બ્લગ ૨—પાનું ૧૦૩.

૩૫—વાદીઓએ એક જાડાગીરમાં પોતાનો હિસ્સો પ્રતિવાદીઓને એવી સરતે આપ્યો કે પ્રતિવાદીઓને તેણીના ધણીથી દીકરો થાય તો એ હિસ્સો એ દીકરાને મળે, અને જો દીકરો ન થા-

ય તો એ હિસ્સો વાદીઆણે અને તોણીના વારસોને પાછો મળે. ઠર૧૫ કરવામાં આવ્યો કે આ બક્ષીશ સરતી હતી, અને એ મિલકત પ્રતિવાદીઆણે ટ્રસ્ટમાં રાખેલી હતી અને તેણે પોતાના ધણીથી પોતાને દીકરો ન થાય અથવા દીકરો થવાનો સંભવ ન હોય તો તે હિસ્સો પાછો આપવા કરાર કર્યો હતો. તા. ૨૦ મેએ સને ૧૮૫૨ સ. દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા હીમીઝન્સ પાનું ૪૩૭.

૩૬—ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે બક્ષીસના મા મંજુર કરવાને કબજાની જરૂર છે.—તા. ૨૪ નવેમ્બર સને ૧૮૫૩. સ. ૦ દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા હીમીઝન્સ પાનું ૮૩૨.

૩૭—મેહર બદલની બાબતમાં—મેહર ઉપરના ઠરાવો જુવો.

૩૮—વાદીની ગુજરી ગયેલી બેહેન તોણીની હયાતીમાં એક ગામમાં ૩૧ અવિભક્ત હિસ્સાની માલિક હતી. જે હિસ્સા તોણીએ સને ૧૮૪૬ માં એવો સરતો ગીરો મુક્યા કે એ ગીરો રાખનાર તેને કબજે લેવો, અને એમાંના બે હિસ્સાની ઉપજ ગીરો ઉપર કરેલા કરજ પેટે વસુલ કરવી, અને ૬૬ હિસ્સાની ઉપજ એ ગીરો મુકનારને તોણીના ગુજરાતને સારૂ આપવી. પાછળથી સને ૧૮૫૩ માં એથા પ્રતિવાદી તથા તેનો માને એ હિસ્સા પૈકી ત્રણ હિસ્સાની અમતિમંદ્રક બક્ષીસ કરી, હિસ્સાઓની ઉપજની બક્ષીસ કર્યા પેહેલાં જેવી રીતે વ્યવસ્થા કરવામાં અતવતી હતી તેવાંજ રીતે બક્ષીસ કર્યા પછી એ બક્ષીસ આપનારની હયાતીમાં કરવામાં આવી હતી. ઠર૧૫ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે બક્ષીમ મંજુર થવાને બક્ષીશ લેનારને બક્ષીશવાળી મિલકત જેવી રીતે અરપણ કરી સ્થાપિત કરવા જોઈએ તે રીતે કરવામાં આવ્યું નહોતું.—ખાદર હુસેન સાહેબ વિ. હુસેન બેગમ સાહીબા.—સને ૧૮૬૯. મદ્રાસ હા. ૦ કો. ૦ રી. ૦ વા. ૫ પાનું ૧૧૪.

૩૯—એક છોકરાના બાપે તે છોકરો સગીર હતો તે દરમ્યાનમાં તેને કૌટલીક મિલકત આપી, અને તે મિલકતનો કબજો આપતી વખતે તે છોકરા પાસેથી એવો દસ્તાવેજ કરાવી લીધો કે (૧) એ છોકરો એ મિલકત બીજા કોઈને આપે નહીં, (૨) તે ગુજરી જાય ત્યારે તે મિલકત પાછી તેના બાપને મળે. આ દસ્તાવેજ

વેજ ખાપની પાસે રહ્યો હતો, અને એ બક્ષીશ થયા પછી ઘ-
ણાં વરસે એ છોકરાના કરજને માટે હુકમનામાની બજાવણી-
માં એ મિલકત લેઈ લેવામાં આવી ત્યાં સુધી તે બાહાર પ-
ડ્યો નહોતો. ઠરેલું કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદા
પ્રમાણે તેમજ કાયદાના સામાન્ય ધારણા પ્રમાણે મિલકત
ખીજને આપવાની બાબતમાં, અને મુખત્તે કરીને બક્ષીસ
લાંબા વખતથી પુર્ણ થઈ રહ્યા પછી આવો પ્રતિબંધ કે
વળ નિરૂપયોગી છે. હુસેનખાન બાહાદુર વિં નટરી સીની-
વાસા ચારલુ. સને ૧૮૭૧. મદ્રાસ હાં કોં રીં વાં ૬
પાનું ૩૫૬.

૪૦—પરીપુર્ણ બક્ષીશ કર્યા પછી તે પાછી ખેંચી લીધી ન હોય
તો તે બક્ષીસ આપનારના લેહેજાદારો તેમજ વળી તે બક્ષીશ આ
પનાર પાસેથી કીમતી અવેજીયા પાછળથી ખરીદ કરનારા વીરૂધ્ધ
એ બક્ષીશ મંજૂર છે. હુરહાઇનેસ આઝીમ ઉનીસ બેગમ વિં.
ક્ષી. હાલે—સને ૧૮૬૮. મદ્રાસ હાં કોં રીં વાં ૬
પાનું ૪૫૫.

૪૧—એક સ્ત્રીને તેના ધણીએ વગર અવેજે બક્ષીશનામું કરી તે વ-
ખતે જે ઘરમાં તેણી રહેતા હતા તે ઘર તેની અંદરના સરસા
મન સુધાંત, તથા ખીજ બે ઘરો આપ્યાં. તેજ વખતે તેણે
બક્ષીશનામું તથા એ ઘરોની કુંચીઓ તેની ચારતને સોંપી
રહેવાનું ઘર તેણીના કબજામાં રહેવા દેઈ પોતે તે ઘર છોડી
દીધું. ઠરેલું કરવામાં આવ્યો કે અવેજ વગરની બક્ષીશની
બાબતમાં મુસલમાની કાયદાની જરૂરીઆતો, એટલે કે, લેનાર
તરફથી સ્વિકાર તથા કબજે, અને આપનાર તરફથી પોતા-
ના હક ઉઠાવવો, એ ત્રણ બાબતો પરીપુર્ણ કરવામાં આવી હ-
તી. અગર જ કે એ ધણી થોડા વખત પછી એ ઘરમાં પા-
છો આવી પોતે મરતાં સુધી પોતાની ચારત સાથે રહેલો અ-
ને એ બક્ષીશનામામાં દાખલ કરેલા ખીજ ભાગોનું ભાડું લી-
ધું. અમીના ખીબી વિં ખાતીજ ખીબી, સને ૧૮૬૪. મું-
બાઈ હાં કોં રીં વાં ૧ પાનું ૧૫૭.

૪૨—કોઈ મુસલમાને કરેલી જમીનની બક્ષીશ જો એ બક્ષીસ લેનાર
ફરકનો એ બક્ષીશનામામાં ચોક્કસ બતાવવામાં ન આવ્યો હોય

તો ના મંજુર છે. એવીજ રીતે; એ બક્ષીસ આપનારના વહી-
વટદાર તરીકે તેમણે ભાડે આપેલી જમીનનું એ બક્ષીશ લે-
નારાઓએ હમેશાં ભાડું લીધું હોય તેથી મુસલમાની કાયદાની
જરૂરીઆતો અદા થાય એવો પાકો કબજો લીધો એમ સમજ-
વાનું નથી. જેઠાભાઈ ભાઈચંદ વિં બાઈ લખુ, સને ૧૮૬૯.
મુંબાઈ હાં કોં રીં વાં ૬ પાં ૨૫.

૪૩—એક અ નામની સ્ત્રી તથા તેના દીકરો બ એ બંને મુમાફરી
ઉપર જતાં તેમણે તેમની મિલકતની કંને સરતી બક્ષીશ
કરી. તેઓ પાછાં આવ્યાં ત્યારે કુએ પંચાયતના મુજદા ઉપ-
રથી તેમની મિલકત પાછી સોંપી; પણ એ પાછી સોંપ્યા બા-
બતના દસ્તાવેજમાં, એ મિલકત ઉપર તેમની હયાતી સુધી
તેમનો હક રાખ્યો, અને તે બીજા કોઈને આપી શકાય એ-
વો પ્રતિબંધ કર્યો. નીચલી કોર્ટોએ આ બક્ષીસનામાનો, દ-
સ્તાવેજ ગણ્યો, અને એ બક્ષીશને લાગુ કરેલી સરતી મુસ-
લમાની કાયદા પ્રમાણે નિર્ણય ગણી સ્પેશીઅલ અપીલમાં ઠ
રોવ કરવામાં આવ્યો કે નીચલી કોર્ટોએ તેને બક્ષીસનામું
ગણ્યું એ ભુલ કરી છે. કેમકે ખરું જોતાં એ એક સમજાણુ હ
તી, અને તેની સરતોનો અમલ થવો જોઈએ, અને મિલકત
બીજા કોઈ આપવાથી અથવા તેના બીગાડ કરવાથી અ ત
થા બને અટકાવવા જોઈએ. સને ૧૮૬૯. મુંબાઈ હાં કોં
રીં વાં ૬ પાનું ૭૭.

૪૪—જ્યાં મુસલમાનો વચેનો મિલકત બીજાને નામે કરવાનો લેખ અ-
ગર જો કે વેચાણુ ખતના નમુનાનો, ખરું જોતાં બક્ષીશનામું
હોય તો તેના વાસ્તવિકપણા વીશે બક્ષીસોને લાગુ પડતા કાયદા
ના નિયમો પ્રમાણે વીચાર કરવો જોઈએ, અને વેચાણુ ખતો-
ને લાગુ પડતા નિયમો પ્રમાણે તે વીશેનો વીચાર નહીં કરવો
જોઈએ. ત્રણ સખસોને એકઠા રહેનાર દાખલ ઇગરેજ નમુના
પ્રમાણે કરેલું કોઈ ઘરનું બક્ષીશનામું મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે
મંજુર છે, કારણ કે તેથી એ બક્ષીશ લેનારાઓમાંના દરેક જ-
ણને એ બધું ઘર આપવાનો એ બક્ષીશ આપનારનો ધરાદો
જણાય છે. કોઈ મુસલમાને મુંબાઈમાં કરેલી બક્ષીશ જે એ
બક્ષીસ આપનારાઓની સાથે વિશ્વાસુપણાના સંબંધમાં હોય

તેવા સખસોને બક્ષીસો આપવા બાબતના ન્યાયની ઇંગરેજ કોર્ટોના ધોરણ નિર્ધારણે તે બક્ષીશ મંજૂર રહેશે નહીં. જ્યાં એક મુસલમાન સ્ત્રીએ પોતાના ભરસાના સલાહકારને તથા બીજા બે સખસોને જે ઘરમાં તે રહેતી હતી તે ઘર બક્ષીશના માધી આપ્યું હતું, અને જે બક્ષીશનામું (જે કે બક્ષીશ લેનારા તથા તેણીની તરફથી જે મહેતો કામ કરતો હતો તેણે તેણીને એ બક્ષીશનામું વાંચી સંભળાવી સમજાવ્યું હતું) એ સ્ત્રીએ એવા બક્ષીશનામાના માહિતગારની સ્વતંત્ર સલાહ વગર, તથા તેણીની ન્યાતના મોહોટરાઓની સલાહ વગર કરેલું હતું તેકામમાં તે ગુજરી ગઈ ત્યાર પછી તેણીના વારસોની દરખાસ્ત ઉપરથી હુકમનામું કરવામાં આવ્યું કે એ બક્ષીશનામું રદ કરવું જોઈએ. રગાબાઈ વિં. ઇસ્માયલ હામીદ શને ૧૮૭૦. મુંબાઈ હા. કો. રી. વા. ૭ પાનું. ૨૭.

૪૫—સ્થાવર મિલકતમાં હદ નકી કરેલો હિસ્સો નોખી મિલકત છે; અને એ મિલકતની બક્ષીશને જે હરકત મુસલમાની કાયદા મુજબ સંયુક્ત અને અનિલકત મિલકતની બક્ષીશને લાગુ પડે છે તે હરકત લાગુ પડતી નથી. જીવાણ બક્ષા વિં. ઇમતીઆઝ બેગમ. સને ૧૮૭૮. ઇન્ડિયન લાહા રીપોર્ટસ, અલાહાબાદ સીરીઝ વા. ૨ પાનું ૮૩.

૪૬—મોત થાય એવા દરદવાળા સખસે કરેલી બક્ષીસોને મુસલમાની કાયદાના જે ઠરાવો લાગુ પડે છે. તે ઠરાવો મેદરના કરજ બદલ કરેલી કુલ્વાની બક્ષીસ જે ખર્ચ જેતાં વેચાણ બરાબર છે તેને લાગુ પડતા નથી. શુલામ મસતાફ વિં. હરમલ. ઇન્ડિયન લાહા રીપોર્ટસ, અલાહાબાદ સીરીઝ, વા. ૨ પાનું ૮૫૪.

૪૭—એક મુસલમાને પોતાની મિલકત પોતાના બે ભત્રીજા કુ તથા એક ને એકઠા રહેનાર તરીકે લખી આપી. એક વધવા તથા એક દોકરી એ રીતે મુકીને ગુજરી ગયા, અને એ બે બાણ કુ ની સાથે એકઠા રહેતા હતા. પણ આ લોકો તે મિલકતમાંના હિસ્સા ઉપર ઇચ્છા ફરફાર ઉપર જે કાંઈ દાવો સાબીત કરે તે દાવો કાયમ રાખી એ મિલકતનો પ્રવેશ પ્રતિબંધક કબજે કુ એ પોતાના હાથમાં રાખ્યો. કુ લેખી દસ્તાવેજ કરી પોતાના મોહોટા દોકરા વાદીને વારસામાંથી ખાતલ કરી, પ્રતિ-

વાદીઓના બાપે પોતાના નાહાના દીકરાને એ મિલકત બક્ષિય કરી. ઠરાર કરવામાં આવ્યો કે એ બક્ષીય મંજુર છે. ગુલામ બહર વિં માશીદીન. સને ૧૮૮૦. ઈડીઅન લાહા રીપોરટસ મુંબાઇ વાં ૫ પાનું ૨૫૮.

૪૮—શીઆ પંથે અંગીકાર કરેલા કાયદા મુજબ અવિભક્ત આખી મિલકતના નિસ્સેષ બાબકની બક્ષીય મંજુર છે.—તાં ૨૯

મે સને ૧૮૩૨. સં દી૦ અં રીપોરટસ વાં ૫ પાનું ૨૭૩

૪૯—શીઆ પંથના કાયદા મુજબ મોઘમ બક્ષીય મંજુર છે.—રામ રતનરાય વિં ફારુક-ઉનીસા.—પ્રીવીકૌનસીસ કેસીસ (મોરલી.) ઈડીઅન લાહારીપોરટસ અસાહાબાદ સીરીઝ

૧—મેહર બદલના એક દાવામાં નીચણી કોરટે ડગળ્યું કે જ્યાં એ મેહર તુરત આપવાનો છે કે ઢીલમાં રાખવાની છે એ ચોક્કસ ખતાવવામાં ન આવ્યું હોય તેવે પ્રસંગે એ મેહર કેવા પ્રકારની • અગ્રાધ તેને સાડ રૂઠા જેવી જોઈએ, અને જે ડીસ્ટ્રીક્ટમાંથી આ દાવો થયો છે તે ડીસ્ટ્રીક્ટમાં અથવા દાવાઓમાં ચાલતી રૂઠી પ્રમાણે આ મેહર ઢીલમાં રાખવાની ગણવી જોઈએ. અપીલમાં હાઈ કોરટે ડગળ્યું કે આ ફેસલાને ટેકો આપી શકાતો નથી જ્યારે મેહરના પ્રકાર વીશે કંઈ કહેવામાં ન આવ્યું હોય ત્યારે એ ચોરતની સ્થિતિ તથા કરારમાં નામ પાડેલી મેહરની રકમ ઉપર વીચાર કરીને, તેમજ શી રૂઠી છે તે ધ્યાનમાં લેઈ ને એ મેહરની રકમ તુરત આપવાની છે એમ ગણવા કોરટ મુખતીયાર છે. કેટલી મેહર તુરત આપવાની ગણવી તે બાબતમાં રૂઠા જેવાની છે, પણ આખી મેહરની રકમ ઢીલમાં રાખવાની છે કે નહીં તેને સાડ રૂઠા જેવાની નથી. **જાનફીક અન-નીસા** વીં **ગુલામખંખાર**—સને ૧૮૭૭ વાં ૧ પા. ૫૦૬

મેહર

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે પોતાના ધર્મીય પાતાના બાળકની વાલી નીમાએલી વિધવાને એ બાળકની મિલકતને કંઈ હસ્ત કરવામાં આવે અથવા કબજે લેઈ લેવામાં આવેતો એ બાળક એકલાના નામથી, અથવા વાલી દાખલ પોતાના નામ સાથે દાવો કરવાનો અધિકાર છે.—ઈસ્ટ સાહેબની નોટ મુકદ્દમો ૧૧૯૦.

વાલી

૨—વાલીની કબજામાં મિલકત હોવાથી તેના સગીર તરફથી નાદારીમાં

- દાવોલેવાને હરકત નથી. અગ્રુસ મુલકાન, અરજદાર. તાં ૧૧મ્પદે
ખર સને ૧૮૪૩સં દીં અં બંગાળા સમરી કેસીસં પાનું ૫૨.
- ૩—એક નાહાની ઉમરની મુસલમાન સ્ત્રીના વાલી દાખલ મુખીમ
કોરટના રજીસ્ટરારે વાદી થઈ કરેલા દાવાના કામમાં તેણીની
તરફથી કામ કરવા તેને કાયદાસર રીતે અધિકાર નથી એમ ક-
રાવી એ વાદીનો દાવો કાઢી નાંખવામાં આવ્યો.—તાં ૨૦ સ-
પ્ટેમ્બર સને ૧૮૪૮—સં દીં અં બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૭
પાં ૫૫૯. (ગોરલી).
- ૪—વસીયતના માથી નીમાચેલા વાલીને સમરી દાવાથી દુર કરી
શકાતો નથી.—મસુમાત નાઝીર—ઉ—નીસા અરજદાર—તાં ૮
માર્ચ સને ૧૮૫૫. મુકદ્દમો નંબર ૧૬૫—કોલવીનં જેન્સી-
વસ્ટરં સં દીં અં બંગાળા રીપોર્ટસ ભાગ ૩—પાં ૬૨૯.
- ૫—કોઈ સગીર, મુસલમાન સ્ત્રી, જ્યારે યોગ્ય રીતે નીમાચેલા વા-
લીના કબજામાં હોય ત્યારે તે કલ મુખત્યારનામું આપી શી-
કતી નથી. સદર.
- ૬—એક મુસલમાન જોરન જેને તેના ધણીએ તલાક આપી હતી,
પણ તે ખગખ ચાલતી છે એવું સાબોત થયું નહોતું તેને એ
ધણીના પેટની થયેલી દીકરાની રક્ષાનો તે દાકરા નવ વરસના
થતાં લગી તેના ધણી કરતાં અધીક હક છે.—તાં ૩૦ જાને
વારી સને ૧૮૪૯ મેરીસકન સીલેક્ટ ડીસીઝન્સ સ અ. મુંબાઈ
ભાગ ૨—પાં ૧૯.
- ૭—કોઈ સગીરનો વાલી વસીયતના માથી નીમાચેલો હોય તેમાં જ
લા જડજને દરમ્યાન આવવાનો અધિકાર નથી. વાલીની જ
જોને માટે ઊમેદવારોને બોલાવવા બાબતનો તેનો હુકમ સદર
દીવાની અદાલતને કરેલી સમરી અપીલમાં રદ કરવામાં આ-
વ્યો—તાં ૩૦ અપ્રેલ સન ૧૮૫૮ મહમદઅલી ચોધરી. અર
જદાર—મુકદ્દમો નંબર ૪૪—સીવેસ્ટસ રીપોર્ટસ સં દીં અં
બંગાળા ભાગ ૫—પાં ૧૧૯.
- ૮—સગીરના વાલીને અગ્રક્રિયાધિકારનો હક બજવવાનો તથા એ
હકની રૂએ કોઈ હિસ્સો આપવાનું માગું સ્વિકારવાનો અગર ન-
સ્વિકારવાનો અખત્યાર છે, અને શુદ્ધ બુદ્ધિથી તથા એ સગીરના
લાભને અરથે તે વાલીએ કરેલું કામ એ સગીરને બંધનકરતા

છે. લાલ બાહાદુરસીંગ વિ. દુરગાસીંગ—સને ૧૮૮૧—ઈડીઅન
લાહી રીપોરટસ, અલ્હાબાદ સીરીઝ વા. ૨—પા. ૪૩૭

૧—કરાવ કરવામાં આવ્યો કે પ્રતિવાદી હીંદુ હોવાથી મુસલમાનના
તેહેવાર (મેહેરમ)માં ભાગ લેવા તેના હક નથી.—તા. ૨૭
અપ્રેલ સને ૧૮૪૯—મોરીસકત સીલેક્ટ ડીસીઝન્સ ૨૦ અ. ૦
મુંબાઈ ભાગ ૨—પા. ૯૧

હીંદુ

૧—માણસ પોતાના ઘરનું છાપડું પોતાની મરજીમાં આવે તેટલું
ઊંચું લેવાને મુખત્યાર છે, અગર જો કે બીજા માણસની નિલ
કત ઉપર પડતાં નવા ખારણાં તથા ખારીઓ મુકવાનો તેને હક
નથી.—તા. ૧ અક્ટોબર સને ૧૮૧૧—પારોડેલસ રીપોરટસ
સ. ૦ અ. ૦ મુંબઈ વા. ૧—પા. ૩૮૧.

ઘર.

૧—જ્યાં બે ન્હાની ઉમરના છોકરાઓ વચ્ચેના લગ્નમાં વરનો કાય
દાસર વાલી લગ્ન વખતે હાજર નહોતો, અને મેહેરની બાબત
માં પોતાની સમ્મતિ આપી નહોતી, અને વર ઉમર લાયક થયો
ત્યારે મેહેરની પોતે કરેલી કબુલત મંજૂર ન રાખી તે કામમાં
કરાવ કરવામાં આવ્યો કે વર પાસેથી મેહેર માગી શકતી નથી.
તા. ૮ માર્ચ શન ૧૮૧૭—સ. ૦ દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા રીપોરટસ
વા. ૨—પા. ૨૩૩.

નાની ઉમર
નું છોકરું.

૨—જો કોઈ સગીર કોર્ટબોર્ડ વર્ડ્સ નીમેલા વાલીની રક્ષા તજે હોય
તો એ કોર્ટથી એ વાલી ખરેડી રેતામાં આવે ત્યારે તેના
સગીરપણાના અંત્ય આવ્યો એમ ગણાય છે. તા. ૫ જુલાઈ
સને ૧૮૪૮—સ. દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા ડીસીઝન્સ વા. ૧૪૪

૩—વાલીના કબજામાં મિલકત હોવાથી તેના સગીર તરફથી ન દારી
માં દાવો લેવાને હરકત નથી. તા. ૧૨ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૪૩
સ. દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા સમરી કેસીસ વા. ૫૨

૪—કોઈ સગીર મુસલમાન સ્ત્રી જ્યારે યોગ્ય નીમાએલા વાલીના હ-
વાલામાં હોય ત્યારે તે કલ મુખત્યારનામું આપી શકતી નથી.
તા. ૮ મી માર્ચ સને ૧૮૫૫—મુકદ્દમો નંબર ૧૬૫ કોલવીન
જે. સી. વેસ્ટર્સ રીપોર્ટસ—સ. દી. ૦ અ. ૦ ભાગ ૩—પા. ૬૨૯

૫—એક મુસલમાન ચોરત જોને તેના ધણીએ તલાક આપી હતી,
પણ જે ખરાબ ચાલની છે એવું સબિત કરવામાં આવ્યું ન-
હોતું, તેને એ ધણીના પેટની થયેલી દીકરીની રક્ષાનો તે દો

કરી નવ વરસની થતાં લગી તેના ધણી કરતાં અધિક હુક છે.
તા. ૩૦ જાનેવારી સને ૧૮૪૯—મોરીસક્ટ સીલેક્ટ ડીસીઝન્સ
સ. અ. મુંબાઇ લાગ ૨ પા. ૨૯.

૬—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મરદાની લાયક ઉમર એ પંથના
પુરૂષના જીવાની કુટવાના વખત પ્રમાણે ગણાય છે. તા. ૮ મી
જુલાઇ સને ૧૮૫૭—મુકદ્દમો ૩૧૨—સી. વેસ્ટર્સ રીપોર્ટસ સ. દી.
અ. બંગાળા લાગ ૪ પા. ૮૫૧

૭—એક કામમાં જ્યાં કોઈ વેચાણની મજબુરી વીરો સદરહુ વેચા-
ણ કોઈ મુસલમાન સ્ત્રી જે તે વખતે સગીરપણામાં હતી તે-
ણીએ કરેલું એવા શખમથી વાંધો લેવામાં આવેલો તે કામમાં
કોરટના અમલદારે કરાવ્યું કે સ્ત્રી પંદરમું વરસ પૂરું કર્યા પ-
છી ઉમર લાયક છે.—તા. ૨૨ જાનેવારી સને ૧૮૫૭ વાવ્ય
જુલાના પ્રાંતની સં દી. અ. ડીસીઝન્સ પા. ૨૧.

વારસો.

૧—ગુજરનારનું કરજ આપ્યા પછી તેની મિલકતના બે ત્રીજાંકડા
અવશ્ય વારસોને જાય છે, પછી વસીયતનામું કરી કાંઈ દાન
તેથી ઉઠાડી રીતે આપ્યું હોય તેની ચીંતા નહીં.—તા. ૯
અગષ્ટ સને ૧૭૯૯. સં દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧
પા. ૨૬.

૨—ગુજરેલા મુસલમાનની બેહેનો તેના બાપ હોય તો વારસામાંથી
ખાતલ થાય છે. તા. ૫ અગષ્ટ સને ૧૮૦૩. સં દી. અ.
બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૬૮.

૩—કોઈ સ્થાવર તથા જંગમ મિલકતવાળો સખસ ફરજદ વગર
ગુજરી જાય, અને તેને પુરું રકતના ભાઈઓ તથા બેહેનો હા-
થ (સગા ભાઈ તથા બેહેનો.) અને હોરમાન ભાઈઓ તથા બે-
હેનો હોય તો એ હોરમાન ભાઈઓ તથા બેહેનોને વારસો ન
મળતાં તમામ મિલકત એ સગા ભાઈઓ તથા બેહેનોને મળે
છે.—તા. ૨૪ જુલાઈ સને ૧૮૧૭. ઇસ્ટ સાહેબની નોટસ,
મુકદ્દમો નંબર ૬૫. સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.

૪—જો કોઈ મુસલમાન ભાઈનો એકજ દીકરો, તથા બેહેનનો એ-
કજ દીકરો એ રીતે મુકાને ગુજરી ગયા હોય, અને એ છોક-
રાઓના મા બાપો તે મુસલમાનની હયાતીમાં ગુજરી ગયા
હોય તો ભાઈનો દીકરો બધી મિલકત લેશે, અને બેહેનનો

દોકરો ખાતલ થશે.—તાં ૧૫ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૦. ઇસ્ટ
સાહેબની નોટસ, મુકદ્દમો નંબર ૧૧૩ સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.

૫—શીયા પંથવાળાઓએ અંગિકાર કરેલા વારસાના કાયદા પ્રમા-
ણે દીકરી હોય તો ભાઈ તદ્દન ખાતલ થાય છે. તાં ૩૦ ડીસેમ્-
બર સને ૧૮૦૮. સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોરટસ વાં ૦
૧ પાનું ૨૬૮; તાં ૧૨ અગષ્ટ સને ૧૮૨૨, સં દી૦ અ૦
બંગાળા રીપોરટસ વાં ૩ પાનું ૧૬૪.

૬—આ છેલ્લા કામમાં થયેલો ઠરાવ અપીલમાં પ્રીવીફાઇનસીલના
જ્યુડીશીયલ કમીટીએ બાહ્ય રાખ્યો હતો. તાં ૨૪ ફેબ્રુઆરી
સને ૧૮૪૧. મુસં ઇડીઅન અપીલસ વાં ૨ પાનું ૪૪૧.

૭—ગુજરેલા મુસવમાનના ગુલામડીના પેટથી થયેલા છોકરો એ મુ-
સલમાનના પરણેલ કાયદાસર આરતના પેટથી થયેલા બીજા
છોકરાની સાથે તેમના બાપે મુકેલા વારસામાં સરખો હિસ્સો
લેવાને હકદાર છે.—તાં ૨૦ જુલાઈ સને ૧૮૦૧. સં દી૦
અ૦ બંગાળા રીપોરટસ વાં ૧ પાં ૪૮.

૮—ગુલામડીના પેટથી થયેલા કોઈ મુસવમાનના છોકરાને જો તે-
ના બાપે પોતાની હયાતીમાં દોકરા દાખલ કબુલ કર્યો હોય
તો તે છોકરો દોકરા તરીકે વારસ થશે. રજીસ્ટ્રેશન, સને ૧૮૧૮.
ઇસ્ટ સાહેબની નોટસ, મુકદ્દમો ૭૮, સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા;
તાં ૧૭ જાન્યુઆરી સને ૧૮૪૮. સં દી૦ અ૦ ડીસીઝન્સ
બંગાળા, પાનું ૧૮

૯—કોઈ મુસવમાન પુરુષ તથા સ્ત્રી અગર જો કે જાહેર રીતે પર-
ણેલા ન હોય તો પણ ધણી ધણીઆણી દાખલ સાથે રહેતા
હોય, અને જ્યાં તેઓ પરણેલાં છે એવું અનુમાન નાબુદ ક-
રવાને કાંઈ સાધન ન હોય તો તેમના પેટનો છોકરો સાબુત
લગ્નથી થયેલા દોકરાની પેઠે વારસો લેશે, અને જો કે તેના
કાકાઓ તેને ન ગણ્યો હોય તો પણ તેની મિલકતના વારસો
દેકી એક વારસ દાખલ તેનો હક જતો નથી.—તાં ૨૮
એપ્રિલ સને ૧૮૧૪.....સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોરટસ
વાં ૨ પાનું ૧૧૨.

૧૦—એકના એક વારસે જેને ભાઈ કબુલ કર્યો હોય તેને વારસો
લેવાનો હક મળે છે. સદર હામીલટન ફત હીદાયતો તરજુમો
વાં ૩ પાનું ૧૭૨.

૧૧—સ્વામી—ગુલામડી ના હાથ એવી સ્ત્રીના પેટથી થયેલા કોઈ મુસલમાનના અનૌરસ છોકરાં, તે મુસલમાને તેમને પોતાના ફરજદ દાખલ કબુલ કરવાના સખખથી તેની મિલકતનો વારસો લેશે કે કેમ? શેક નાથુના માલની ખાખતમાં. તા. ૨૪ જુલાઈ સને ૧૮૪૪. કુમટન્સ રીપોર્ટસ. સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા. વા. ૧ પાનું ૪૮૩.

૧૨—એક માને તેણીના કુટુંબના ગુજરાતને સારૂ અલ્તમધા જમીન બક્ષીશ આપવામાં આવી હતી, અને તે ગુજરી ગઈ તે વખતે તે જમીન તેણીના કુટુંબને (એક દીકરા તથા બે દીકરીઓને) રહી; વારસાના કાયદા પ્રમાણે એ જમીનના ચાર ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના બે દીકરાને મળશે, અને અંકેક ભાગ દરેક દીકરીને મળશે; પેનશનના જે રૂપીઆ આવતા હતા તેના પાંચ તેજ રીને ભાગ કરવામાં આવ્યા—તા. ૨૬ માર્ચ સને ૧૮૯૮. સ. ૬૦. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧—પાનું ૧૧૬

૧૩—કોઈ ગુજરી ગયેલા મુસલમાનના વારસોમાં તેની મા અને બે દીકરા હોય ત્યારે તેની મિલકતના બાર ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના બે ભાગ માને મળશે, અને પાંચ પાંચ દરેક દીકરાને મળશે.—તા. ૨૦ જુલાઈ સને ૧૮૦૨. સ. ૬૦. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧ પાનું ૪૮.

૧૪—ગુજરનારની સાથેના કોઈ મરદના સગપણમાં કોઈ સ્ત્રી આવતી નહોતી તે તે મરદ શેષધિકારી છે અને દુરના સગાં કરતાં; અગર જેના સગપણમાં સ્ત્રી આવતી હોય તેના કરતાં આ માણસને શેષધિકારી તરીકે વારસો લેવાનો અધિક હક છે. તા. ૫ મી ઓગસ્ટ સને ૧૮૦૩ સ. ૬૦. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૬૮

૧૫—જે કોઈ ગુજરેલા મુસલમાનના વારસોમાં એક વિધવા, એક દીકરા, એક દીકરી, અને બે ભાઈઓ હોયતો તેની મિલકતના ચોવીસ ભાગ કરવામાં આવશે, તેમાંના ત્રણ ભાગ વિધવાને મળશે, બે દીકરાને મળશે, અને સાત દીકરીને મળશે. અને ભાઈઓને કંઈજ નહીં મળે. સદર

૧૬—અને જો તેના વારસામાં એક મા, એક બેહેન, અને કાકો હોય તો, તેની મિલકતના છ ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના બે માને મળશે, ત્રણ બેહેનને મળશે, અને એક કાકાને મળશે. સદર.

૧૭—અને તેના વારસામાં તેના ધણી, મા, દીકરો, તથા દીકરી હશે તો, તેણીની મિલકતના છત્રીસ ભાગ પડશે, જેમાંના નવ ભાગ ધણીને મળશે, છ માને મળશે, ચૌદ દીકરાને મળશે, અને સાત દીકરીને મળશે. સદર

૧૮—જો કોઈ મુસલમાન એક દીકરો, એક દીકરી, અને ત્રણ વીધ વાળા મુકીને ગુજરી ગયો હોય તો તેની મીલકતના ચોત્રીસ ભાગ કરવામાં આવશે; અને તેમાંના ત્રણ ભાગ વિધવાઓ વચ્ચે મળશે; અને બાકીના ભાગમાંથી ચક્રદ દીકરાને મળશે; અને સાત દીકરીને મળશે, તા. ૭ મેચે સને ૧૮૦૪ સ. દી.

•અ. બંગાલા રીપોરટ નં. ૧ પા. ૭૮

૧૯—અને જો પેદેલી અને ત્રીજી વિધવાઓ ગુજરી ગઈ હોય તો એ વીધવાઓને ભાગ આવેલા રૂ. ૧૦૦ એટલે આખી મીલકતના $\frac{૧૦૦}{૧૦૦} = ૧$ દીકરાને મળશે, અને રૂ. ૧૦૦ ના $\frac{૧૦૦}{૧૦૦}$ એટલે આખી મિલકતના $\frac{૧૦૦}{૧૦૦} = ૧$ દીકરીને મળશે.—સદર.

૨૦—જો કોઈ ગુજરી ગયેલા મુસલમાનની દીકરી તેની માની લેહેણી રહેણી મહેરના વારસા માગે અને તે મા ગુજરી જતી વખતે તેણીના વારસામાં તેણીના ધણી, એક દીકરી, ભાઈ અને ત્રણ બેહેનો હોય તો ધણીને તેણીની મિલકતના (એટલે, એ લેહેણી રહેણી મહેરના) $\frac{૧}{૨}$ મળે છે. દીકરાને $\frac{૧}{૨}$ મળે છે, ભાઈને $\frac{૧}{૨}$ મળે છે, અને ત્રણ બેહેનોને દરેકને $\frac{૧}{૬}$ મળે છે—તા. ૨૪ અગષ્ટ સને ૧૮૦૪—સં. દી. ૦ અ. બંગાળા રીપોરટ નં. ૧ પા. ૮૩.

૨૧—કોઈ મુસલમાનના વારસામાં એક વિધવા અને બે દીકરા હોય તો વિધવાને $\frac{૧}{૨}$ મળે છે, અને દરેક દીકરો શેષધન સરખે હિસ્સે વહેંચી લે છે.—તા. ૨૭ નવેમ્બર સન ૧૮૦૫—સં. દી. ૦ અ. બંગાળા રીપોરટ નં. ૧—પા. ૧૧૩

૨૨—જો કોઈ મુસલમાનના વારસામાં તેની એક વિધવાજ હોય અને બીજા કોઈ ફરજદાર કે બીજા વંશના ન હોય તો એ વિધ

વાને ધણીની મિલકતના $\frac{1}{4}$ મળે છે; પરંતુ ફતવાઓથી એવો કારાવ થયો છે કે હાલના વખતમાં બાઈત-હિલ-માલ, ઇયા સરકારી ત્રીજેરી યોગ્ય રીતે સ્થાપન થયેલી નહીં હોવાથી બાકીના $\frac{3}{4}$ પાણુ એ વિધવાનેજ મળે છે.—તાં ૧૧ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૧૧.—સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોરટસ વાં ૧ પાનું ૩૪૬.

૨૩—જ્યાં લગતનું ફક્ત એકજ ફરજદાર હોય, અથવા કાંઈ વધારે સખ્યા હોય તો વિધવાને તેણીના ધણી ગુજરી ગયેથી તેની મિલકતના $\frac{1}{2}$ મળવાના હક છે. સને ૧૮૧૩. ઇસ્ટ સાહેબની નોટસ, મુદ્દમો નંબર ૧ સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.

૨૪—કોઈ સ્ત્રી એક ભાઈ તથા એક બેહેન મુકોને ગુજરી ગઈ હોય તો તે સ્ત્રીની વડીલોપાઈના મિલકતના $\frac{1}{2}$ ભાઈને મળે છે, અને $\frac{1}{2}$ બેહેનને મળે છે. તાં ૩ મેએ સને ૧૮૧૬. સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોરટસ વાં ૨ પાનું ૧૮૦.

૨૫—સંજોત્રમાં ગુજરી ગયેલા મુસલમાનોમાં ભાઈઓને $\frac{1}{2}$ મળશે, અને તેની બેહેનોના ફરજદારને $\frac{1}{2}$ મળશે. તાં ૧૫ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૦. ઇસ્ટ સાહેબની નોટસ, મુદ્દમો નંબર ૧૧૩. સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.

૨૬—પણુ જો કોઈ મુસલમાન ભાઈનો એક દીકરો તથા બેહેનનો એક દીકરો મુકોને ગુજરી જાય, અને આ છોકરાના મા બાપ એ મુસલમાનની હયાતીમાં ગુજરી ગયા હોય તો, ભાઈના દીકરાને બધો મીલકત મળશે. સદર.

૨૭—કોઈ ગુજરી ગયેલા મુસલમાનોના વારસામાં તેની મા, તેની વિધવા, તથા તેના કાકાનો દીકરો હોય તો, એ મિલકતના બાર હિસ્સા કરવામાં આવશે, જેમાંના ચાર માને મળશે, ત્રણ વિધવાને મળશે, અને પાંચ કાકાના છોકરાને મળશે.—સદર.

૨૮—કોઈ મુસલમાનની મિલકત ઉપર દાવો રાખનાર ત્રણ વિધવાઓ, ત્રણ દીકરીઓ, એક મા, અને એક ભાઈ હોય ત્યારે એ મિલકતના બેાતેર અગર બેસેંહ ન સોલ ભાગ કરવા નેહાં, જેમાંના વિધવાઓને નવ, અગર સતાવીશ ભાગ મળશે; દીકરીઓને અઠતાળીસ, અગર એકસોને ચુંવાલીસ મળશે; માને બાર અગર છત્રીસ મળશે; અને ભાઈને ત્રણ અગર

૨ નવ મળશે. અને એક દીકરી વેહેંચણ થતાં પહેલાં ગુજ
રી ગઈ હોય તો તેની માને તેના હિસ્સાના ૧/૬ એટલે આઠ
ભાગ મળે છે; ૨ અથવા બત્રીસ ભાગ સારખે હિસ્સે તેની બે
હોના વચે વેહેંચી આપવામાં આવે છે, એટલે દરેકને સોળ,
સોળ ભાગ મળે છે, અને શેષધન બાપના ભાઇને એટલે તે
દીકરીના કાકાને મળે છે. એટલા માટે વેહેંચણ નીચે મુજબ
થશે; માને મળશે ૨૩૬, પહેલી ઓરતને ૨૧૭, બીજી તથા
ત્રીજી ઓરતોને દરેકને ૨૧૬, પાછળ રહેલી બે હયાત દીકરી-
ઓને દરેકને ૨૧૬, અને ભાઇને ૧૭૭.—તાં ૪ અગષ્ટ સને
૧૮૨૦—સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૩ પાનું ૪૬.

૨૯—ઉપરનો ઠરાવ સુનીમત મુજબ કરવામાં આવ્યો હતો; પણ
એજ પક્ષકારો વચેના તે પછોના એક મુકદ્દમામાં જેમાં કાકાએ
પોતાના ભાઇના જમીનદારીના હિસ્સાનો દાવો કર્યો હતો.
તેમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે પક્ષકારો શીયા પંથના
હાવાને લીધે શીયા પંથના કાયદા મુજબ ઇનસાફ કરવો જોઈ-
એ, અને એટલા માટે ભાઇને (કાકાને) દીકરીઓ હાવાથી વા-
રસો મળવાનો હક નથી એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો; પણ
તેના ભાઇની ગિલકતની કાયદાસર વેહેંચણ શી રીતે થશે તે
વીશે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો નહીં. તાં ૧૨ અગષ્ટ સને ૧૮૨૨.
સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૩ પાનું ૧૬૪.

૩૦—અને એજ પક્ષકારો વચેના બીજા મુકદ્દમામાં એવો ઠરાવ ક-
રવામાં આવ્યો હતો કે જે કે વારસાની વેહેંચણમાં સુની ત-
થા શીયા બંને પથો એકજ ફરિયાદ અગર ચોક્કસ હિસ્સા
કબુલ કરે છે, તો પણ રાદ અગર શેષધન જે કંઈ હોય તો.
તેની વેહેંચણમાં એ બંને પથો વચે ફરકાર છે. શીયાવળા ઘ-
ણાંજ નજીકના સગાંને પસંદ કરે છે, અને આ સગાંઓ તે-
મના ચોક્કસ હિસ્સાના પ્રમાણમાં વેહેંચી લે છે. તેથી ઉલટું,
સુનીઓ બાપ તરફના સગાંઓને પસંદ કરે છે.—તાં ૧૮
મેએ સને ૧૮૩૦.—સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં
૫ પાનું ૨૯.

૩૧—આ ઠરાવ અપીલમાં મીવીકૌનસીલની જ્યુડીશીઅલ કમીટીએ

ખાહાલ રાખ્યો, તાં ૨૪ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૧. મુર્સ ઇંડી-
અન અપીલ્સ વાં ૨ પાનું ૪૪૧.

૩૨—કોઈ મુસલમાનના વારસોમાં તેની વિધવા તથા ત્રણ દીકરીઓ
હોય તો તેની મિલકતના એકવોશ ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાંના
ત્રણ ભાગ વિધવાને મળે છે, અને ત્રણ દીકરીઓને, દરેકને
સાત સાત ભાગ મળે છે. તાં ૧૧ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૦૦. સં
દીં અં ગાળા રીપોર્ટસ વાં ૩ પાનું ૫૮.

૩૩—કોઈ મુસલમાનના વારસોમાં એક વિધવા, મા, તથા એક દો-
રમાન બેહેન હોય તો મિલકતના તેર ભાગ કરવા જોઈએ; જે-
માંના ત્રણ ભાગ વિધવાને મળે છે, ચાર માને મળે છે, અને
છ એ દોરમાન બેહેનને મળે છે.—તાં ૫ ફેબ્રુઆરી સને
૧૮૨૩.—સં દીં અં ગાળા રીપોર્ટસ વાં ૭ પા-
નું ૨૧૦.

૩૪—કોઈ મુસલમાનના વારસોમાં તેની મા, તથા તેનો ભાઈ, તથા
તેની વિધવા હોય તો તેની મિલકતના બાર ભાગ કરવા જો-
ઈએ, તેમાંના ચાર ભાગ માને મળવા જોઈએ; પાંચ ભાઈને;
અને ત્રણ ભાગ વિધવાને; અને મા ગુજરી જાય ત્યારે તેના
ભાગ એકલા હયાત દીકરાનેજ મળે.—તાં ૧૫ જાન્યુઆરી સ-
ને ૧૮૨૪.—સં દીં અં ગાળા રીપોર્ટસ વાં ૩
પાનું ૨૬૫,

૩૫—જ્યાં કોઈ ગુજરી ગયેલા મુસલમાનના વારસોમાં તેની એક વિ-
ધવા, એક દીકરો, ચાર દીકરીઓ, અને એક ગુજરી ગયેલા
દીકરાના ત્રણ દીકરા હોય ત્યારે તેની મિલકતના એકસોને ખા-
ણું ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના એકવોશ ભાગ વિધવાને
મળશે, બેતાળીસ દીકરાને મળશે. દરેક દીકરીને એકવોશ
એકવોશ ભાગ મળશે, અને દરેક પાત્રને ચૌદ ચૌદ ભાગ મળશે.
તાં ૩૦ એપ્રિલ સને ૧૮૨૭—સં દીં અં ગાળા રી-
પોર્ટસ વાં ૪ પાનું ૨૩૧

૩૬—કોઈ મુસલમાનના વારસોમાં એક દીકરો તથા દીકરી હોય તો,
મિલકતના ત્રણ ભાગ કરવામાં આવશે, જેમાંના બે ભાગ દી-
કરાને મળશે, અને એક દીકરીને મળશે. તાં ૧૪ જુલાઈ સને

૧૮૨૭ સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા૦ ૪ પા. ૨૪૭

૩૭—કોઈ છોડીને એકજ ભાઈ હોયતો તેના બાપના ગુજરી ગયા પછી તેની મિલકતના ત્રીજા ભાગપર તે છોડીનો હક છે; અને પશ્ચિયા વગર તેના ભાઈના ગુજરી ગયા પછી તે ભાઈના ભાગમાં આવેલી બધી મિલકત ઉપર તેણીનો હક છે; અડધ મિલકત ઉપર તેણીના ચોક્કસ હિસ્સા ફાખલ, અને બીજા અડધ ઉપર રાદ ઇઆ વગતરની રૂએ. સદર

૩૮—જ્યારે ગુજરી ગયેલા મુસલમાનના વારસામાં એક વિધવા, એક દીકરો અને બે દીકરીઓ હોય ત્યારે મિલકતના બત્રીસ ભાગ કરવા જોઈએ, જેમાંના ચાર વિધવાને મળવાનો હક છે, ચૌદ દીકરાને મળવાનો હક છે, અને દરેક દીકરીને સાત સાત મળવાનો હક છે. તા૦ ૨૯ નવેમ્બર સને ૧૮૨૭. સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા૦ ૪ પા. ૨૮૦

૩૯—કોઈ મિલકતની વેહેંચાણમાં અગર તેનો વારસો લેવામાં, બાપ, મા, તથા બધરાના હિસ્સા અનુક્રમે $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{3}$, અને $\frac{1}{3}$ છે. તા૦ ૨૪ અપ્રેલ સને ૧૮૩૩ સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા૦ ૫ પાનું ૨૯૬.

૪૦—કોઈ ગુજરી ગયેલા મુસલમાનના વારસામાં તેની બે વિધવાઓ ત્રણ દીકરા, અને ચાર દીકરીઓ હોયતો, તેની મિલકતના એંશી હિસ્સા કરવામાં આવશે, જેમાંના દસ વિધવાઓ વચ્ચે મળશે, અ-ઉદ અઉદ દરેક દીકરાને મળશે, અને સાત સાત દરેક દીકરીને મળશે. તા૦ ૨૫ અપ્રેલ સને ૧૮૩૭ સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા૦ ૬ પા. ૧૫૯.

૪૧—કોઈ ગુજરી ગયેલા મુસલમાનના વારસામાં બે વિધવાઓ, એક મા અને ત્રણ દીકરીઓ, તેમાં એક પેહેલી આરતના પેટની, અને બીજી બે બીજી આરતના પેટની એ રીત હોય ત્યારે મિલકતના ૨૪૦, અગર ૧૨૦૦ ભાગ કરવામાં આવશે. જેમાંના પંદર, અગર પંચોતેર દરેક વિધવાને મળશે, માને બેતાલીશ, અગર બસેડને દસ મળશે. અને દીકરીઓને દરેકને છપન, અગર બેસેડને એંશી મળશે. તા૦ ૨૮ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૧ સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા૦ ૭ પા. ૬૨

૪૨—પણ જો બીજી આરતની બે દીકરીઓ પૈકી એક મિલકતની વે-

હેંચાણ થતાં પહેલી ગુજરી ગઈ હોય, અને તેના વારસોમાં તેની મા, તેની આંગળીઆટ બેહેન, તથા ચોરમાન બેહેન એ રીતે મુકયાં હોયતો તોણીના હિસ્સા $\frac{25}{100}$ ની વેહેંચાણ નીચે મુજબ કરવામાં આવેછે તોણીના મા બીજી ચોરતને તેનો $\frac{1}{4}$, અગર ૫૬ ભાગ મળશે, ચોરમાન બેહેનને $\frac{1}{4}$, અગર ૫૬ ભાગ મળશે અને આંગળીઆટ બેહેનને $\frac{3}{4}$, અગર ૧૬૮ ભાગ મળશે, અને એ મુજબ આખો મિલકતની વેહેંચાણ આ રીતે થશે; પહેલી ચોરતને $\frac{19}{100}$ મળશે; બીજીને $\frac{13}{100}$ મળશે; માને $\frac{21}{100}$ મળશે; ચોરમાન બેહેનને $\frac{33}{100}$ મળશે; અને આંગળીઆટ બેહેનને $\frac{88}{100}$ મળશે, સં દી૦ અં ગાળા રીપોરટસ વાં ૭ પા. ૬૨

૪૩—જ્યારે એકજ મા બાપના પેટની એકજ બેહેન હોય ત્યારે ચોરમાન બેહેનને જ્ઞ તેમને કોઈ આંગળીઆટ ભાઈ નહોય તો તેમના કાયદાસર હિસ્સાઓ દાખલ $\frac{1}{4}$ મલેછે તાં ૨૩ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૮ સં દી૦ અં ગાળા હીસીઝન્સ પા. ૧૦૬

૪૪—જે બે વિધવાઓને તેમના ધાણીએ શરખે ભાગે પોતાની મિલકત આપી હોય તે બેમાંની એક વિધવા ગુજરી જાયતો બે વિધવાને વારમાનો હક નથી, પણ એ ગુજરી ગયેલી વિધવા તે બેહેનનો દીકરા જે તેનાથી નજદીકના વારસો નહી હોયતો એ મિલકત લેશે. તાં ૧૯ મેએ સને ૧૮૨૧ સં દી૦ અં ગાળા રીપોરટસ વાં ૩-પા. ૯૦

૪૫—કોઈ મુસલમાનના હુગાતીમાં તેના અનૌરસ છોકરાને કોઈ વતન અથવા વશપરંપરાનો જગોનો હિસ્સો મળેલા હોય તે છોકરાને તેનો બાપ ગુજરી ગયા પછી જે ઠેકાણે દશ રોવાજ પ્રમાણે અનકુસ છોકરાઓને વંશપરાપગઓની જગાઓનો વારસો મળી શકેતા નહોય તે ઠેકાણે સદરહુ મુજબનો હિસ્સો મળવાનો હકનથી; અને જ્ઞ કે મુસલમાનો કાયદો વતનની મિલકત કબુલ કરતો નથી, પણ તેમામ મિલકતને તારીકત ઇઆ પાલવતામાં ગણિછે, અને એટલા માટે એ કાયદા મુજબ અનૌરસ છોકરાને એ વતનની જગોનો વારસો મળી શકેછે, તોપણ સને ૧૮૦૦ના રેગ્યુલેશન ૨ જ્ઞનો કલમ ૧૪ (૧૬૨હુ રેગ્યુલેશન સન ૧૮૨૭ના રેગ્યુલેશન ૧ લાથી ૨૬ થયેલા છે) જે અમુક કેસીયતે લેખી કા

- ૪૬—થદા બાબુ ઉપર રાખી દેશના ચાલતા નિયમ પ્રમાણે વતવા કરમાવે છે, તે મુજબ જે ઠેકાણે કાયદાથી દેશરીવાજ જુદા હોય તે ઠેકાણે આવો દાવો ચાલી શકતો નથી તાં ૨૧ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૧ ખારોડેલ રીપોર્ટ સં અં બુંબાઈ વાં ૨ પા ૩૩
- ૪૬—વારસાનો જે રીવાજ લાંબી મુદતથી ચાલતો આવવાથી મંજુર થઈ ગયો તે રીવાજ કોઈ ઈનશાફતી કોર્ટે ફરવો એ બ્યાજ બી નથી. તાં ૨૦ મી મેએ સને ૧૮૫૦ વાંબજીણાના પ્રતો ના હીસીઝન્સ વાં ૫ પા. ૬૯
- ૪૭—મનુષ્યને કાંતા તેવાજ બદલાથી શિક્ષા કરવા પાત્ર હોય, અગર પ્રાચિનથી નિવારણ વાય તેવું હોય તોપણ મારેલા સખસનો મિલકતનો વારસો લેવાને તે એક હુકમ છે. —તાં ૧૨ અ-ક્ટોબર સને ૧૮૦૩—સં દીં અં બુંબાઈ રીપોર્ટસ વાં ૧ પાનુ ૭૩.
- ૪૮—કોઈ એક ઈરદાથી બોજના નામથી બક્ષા શ છે કે તે બક્ષા-શવાળી મિલકત પોતાના હયાતોમાં પોત રાખવા, અને પોતાના ગુજરયા બાદ એ મિલકત એ નામના બક્ષાશ કરાવી લેનારને આપવા, તે તથા તેના કાયદેશર વારસો જેમનો તે ગુજરી ગયા પછી જે મિલકત પોતાનાં બહુગારના એક ભાગ દાખમ પોતાના કબજામાં ચુકીને તે ગુજરી ગયો તે મિલકતનો વારસો મળવાનો હક છે તેમના વારસાનો હક કુબાવી શકતો નથી. —તાં ૮ અગષ્ટ સને ૧૮૦૩. સં દીં અં બુંબાઈ રીપોર્ટસ વાં ૧ પાનુ ૨૫૦
- ૪૯—વારસામાં મળી શકે તેવા મિલકત મળ્યા પછી મુસલમાની ધર્મ ત્યાગ કરવાથી એ ત્યાગ કરનારનો વારસો હક છીનવી લેવો નથી. તાં ૬૦ હીસેબર સને ૧૮૦૮, સં દીં અં બુંબાઈ રીપોર્ટસ વાં ૧ પાનુ ૨૬૮.
- ૫૦—કોઈ કોશ્ચોઅનથી મુસલમાન સ્ત્રીને થયેલા અનૌરસ છોકરો એ સ્ત્રીની મિલકતનો વારસો હક કદી લેઈ શકતો નથી. બોબી હેના માલની બાબતમાં.—૩ જુન સને ૧૮૧૯. ઇસ્ટ સાહેબની નોટસ, ચુકદમો નંબર ૧૦૫; સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.
- ૫૧—કોઈ મુસલમાનનું છોકરું તેના બાપની હયાતોમાં ગુજરી ગયું હોય તો તેને વારસો મળવાનો હક નથી. તાં ૧૫ ફેબ્રુઆરી

સને ૧૮૨૦,—ઈસ્ટ સાહેબની નોટસ, મુકદ્દમો નંબર ૧૧૩.
સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા.

૫૨—જો કોઈ મુસલમાનનો બાપ, તેના બાપના બાપ એટલે દાદા પેહેલો ગુજરી ગયો હોય તો તે મુસલમાન તેના કાકાની સાથે વારસો લેઈ શકતો નથી; બીજા બાલોમાં, કહીએ તો મુસલમાની કાયદામાં પ્રતિનિધીત્વપણે હક કબ્જ થયેલો નથી.—તા. ૧૭. અગષ્ટ સને ૧૮૨૪. સં દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૩ પાનું ૪૦૩.

૫૩—વડાવાની હયાતીમાં વારસા ઉપરથી હાથ ઉઠાવી લીધાની વાત રદ ખાતલ કરાવવામાં આવી હતી; અને એવો કરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે આ પ્રમાણે વારસા ઉપરનો છોડી દીધેલો દાવો પાછળથી કોઈ પણ વખતે મુદતનો કાંઈ બાધ આવ્યા વગર થઈ શકે છે. તા. ૧૩ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૭, સં દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૪ પાનું ૨૧૦.

૫૪—વારસો તેમના વડાવાના કરજને માટે જેટલી નિલકત તેઓ વારસામાં લે તેટલી નિલકત પુરતા જમાવદાર છે. આવું કરજ પતાવ્યા પછી, એ વારસોના પોતાના ઉપરના હુકમનામાના લેહણુદારોના દાવા એ શેષ ધનમાંથી તેમજ એ વારસોની કમાઈની નિલકતમાંથી પતાવો લેવા તે લેહણુદારોનો હક છે. શેક કાસીમખાલી અરજદાર.—તા. ૫ જુલાઈ શને ૧૮૫૧.—મુકદ્દમો નંબર ૩૪—સીવેસ્ટર્સ રીપોર્ટસ સં દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા ભાગ ૩ પાનું ૧૪૮.

૫૫—કોઈ નોકરીના વતનના ગુજરી ગયેલા હિસ્સેદારની નિધવાઓને ગુજરનારના આખા હિસ્સાનો વારસો મળવાનો દાવો કર્યો તેમાં મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ફક્ત ચૂંથે ભાગ અપાવામાં આવ્યો પ્રીન્સીપાલ સદર અમીનનો અમીપ્રાય એવો થયો કે સ્ત્રીઓને જમીનમાં તથા નોકરીની બક્ષીસોના લાભમાં હિસ્સો મળવાનો હક નથી. પરંતુ આ અમીપ્રાય ઝીલા જડજ તથા સદર દીવાની અદાલત બંનેએ નામંજૂર કર્યો —તા. ૨૩ જુન સને ૧૮૫૫.—મોરીસક્રેટ કેસીસ. સં દી. ૦ અ. ૦ મુંબઈ પાનું ૧૪૭.

૫૬—કોઈ મુસલમાનને તેના બાપે વારસામાંથી ખાતલ કર્યો હોય

તેથી તેની માની મિલકતના વારસાનો દાવો કરવા તેને હરકત નથી.—તાં ૧૬ જુલાઈ સને ૧૮૫૭.—સં દી૦ અ૦ બંગાળા હીસીઝન્સ પાનું ૧૨૫૭.

૫૭—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ગુજરી ગયેલી ચોરતની માને તથા તેના ધણીને જ બીજા વારસો ન હોય તો એ ગુજરનારની મેહેર સરખે હિસ્સે વેહેચી લેવાનો હક છે.—તાં ૨૫ માચ સને ૧૮૫૮. સં દી૦ અ૦ બંગાળા હીસીઝન્સ પાનું ૫૦૧.

૫૮—ખતીબી અથવા બીજા ધર્મ સમંધી પદવીની નીમનુકતે માટે આપેલી જમીન ઉપર વારસાના હકથી દાવો થઈ સકતો નથી.—જમીન મોહીનદીન સાહેબ વિં અજ મોહીનદીન સાહેબ.—સને ૧૮૬૪. મદ્રાસ હા૦ કો૦ રી૦ વા૦ ૨ પાનું ૧૯.

૫૯—ગુલામડીના પેટથી થયેલા છોકરાને તેના બાપે કબુલ કરેલો હોય તો પરજીત ચોરના છોકરાના જેટલોજ હિસ્સો મળવાનો તેનો હક છે. સઈઅદ વનીડના વિં મીરાસ સાકબ.—સને ૧૮૬૪. મુંબાઈ હા૦ કો૦ રી૦ વા૦ ૨ પાનું ૨૮૫.

૧—જોકે મુસલમાને બીજા મુસલમાનને ધારણા નાણાનું વ્યાજ લેવાને સારું મુસલમાની કાયદાથી મના છે, અને જ્યારે કોઈ પ્રતિપક્ષી નાસિક પાસેથી વ્યાજ લેવું હોય તો તે વ્યાજનો દર ઠરાવેલો નથી.—હામીનટનકંટ હિદાયતુ બાકાતર વા૦ ૨ પાનું ૪૮૯, ૫૫૧.

વ્યાજ.

૧—કોઈ પણ ખતીબ, કોઈ પણ ગામ, અથવા કચ્છામાં, શુકર-વારને દહાડે ભક્તો કરી શકે છે (નીમાઝ પડી શકે છે,) અને મસજિદ, અગર ઘર, અથવા બીજા કોઈ પણ જગા જે સર્વાનુમતે પશંદ કરવામાં આવે તે જગોએ ખોતખાડ વાંચી શકે છે; સુલતાને નીમેસા ખતીબને, ઇઆ તેના પ્રતિનાધાને સદરહુ ખતીબને ખોતખાડ વાંચવાથી અટકાવવાનો ફે મના કરવાનો કોઈ પણ અખત્યાર નથી—મુકદ્દમો નંબર ૧ સને ૧૮૧૪.—મદ્રાસ હીસીઝન્સ વા૦ ૧ પાનું ૮૨.

ખોતખાડ

૧—ફરજંદ મુકયા વગર ગુજરી ગયેલો વિધવાને તેના ધણી પાસેથી મળેલી મિલકત તેના પોતાના લોહીના સગાંઓને ઉતરી નથી, પણ તેના ગુજરી ગયેલા ધણીના સગાંઓને ઉતરે છે. (ગુજરી ગયેલી) મુવ બાઈના કામમાં, સને ૧૮૭૬. મુંબા

જોખચો

૬ હા૦ કો૦ રી૦ વા૦ ૮ પાનું ૯૫.

૨—એક ખોળે વસીયતનામુ કરયા વગર તથા ફરજદ મુકયા વગર ગુજરી ગયા હોતો, અને તેની પાછળ તેની મા [વિધવા], તેની આરત,, તથા એક પરણેલી બેદન એ રીતે હતાં. ૬૨૧-૫ કરવામાં આવ્યા હોતો ૬ ખોળાઓના રીવાજ પ્રમાણે તેની નિલકતનો વહીવટ કરવાનો તેની આરત અથવા તેની બેદન કરતાં તેની માનો અધિક હક છે. હીરબાઈ વિ૦ ગો-રનાર—સને ૧૮૭૫—મુંબાઈ હા૦ કો૦ રી૦ વા૦ ૧૨-૫૧નું ૨૯૪.

૩—તમાકની બાબતમાં—કાસમ પીરબાઈનો કેસ જોવો.—સને ૧૮૭૧-મુંબાઈ હા૦ કો૦ રી૦ વા૦ ૮ પાનું ૯૫.

કાયદો.

૧—ઝેઈ મુસલમાન વસીયતનામું કરનારે વસીયતનામું ખરોબર રી-તે કર્યું છે કે નહીં એ તકરારનો ઈત્તાફ કરવાના મુસલમાનો કાયદા પ્રમાણે નહીં, પણ ઈંગ્લેન્ડ કાયદા પ્રમાણે થતો જોઈએ.—તા૦ ૧૯ જાનેવારી સને ૧૮૧૩—સ્ટ્રેન્ઝસ રીપોર્ટસ સુપ્રીમ કોર્ટ મદ્રાસ વા૦ ૨.

૨—જે દાવામાં બંને પક્ષકાર શીયા હોય તેમાં કોર્ટ એ પંથના મત પ્રમાણે ઠરાવ કરશે અને એ લોકોમાં આતતા વારસાના કાયદા મુજબ બેદનથી ભઈ તદ્દન બાતલ થાય છે. તા૦ ૧૨ અગષ્ટ સને ૧૮૨૨. સ૦ દા૦ અ૦ બગાના રીપોર્ટસ વા૦ ૩ પાનું ૧૬૪.

૩—ઉપરના ઠરાવ ઊપર અપીલમાં ઠરાવ. [બગાના કોર્ટ] સને ૧૮૯૩ ના રેગ્યુલેશન ૪ થી ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ઉત્તરા-ચિકાર, વારસા, લગ્ન, જાતી, અને તમામ ધર્મ સબંધી રૂઢીઓ તથા ધારાઓને લગતા દાવાઓમાં, મુસલમાનોની બાબતમાં મુસલમાની કાયદો, અને હિંદુઓની બાબતમાં હિંદુઓનો કાયદો એ રીતે સામાન્ય નિયમો ગણી તે ઉપરથી જડજોઈ તેમનો ઠરાવ કરવાનો છે; અને એ રેગ્યુલેશનના ખરા અર્થ પ્રમાણે દરેક પંથનો મુસલમાની કાયદો એ પંથના પક્ષકારોનો બાબ-તમાં વાપરવો જોઈએ, અને સામાન્ય સુની લા વાપરવો નહીં જોઈએ. તા૦ ૨૪ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૧.—મુર્સ હંડીઅન અ-પીલ્સ વા૦ ૨ પાનું ૪૪૧.

૪—જ્યાં એક દાવો વારશાના હક બાબત હતો, અને મુસલમાની કાયદા મુજબ કરારની મજબુતી વિશેના અકસ્માત સ્વાલ ઉઠ્યો, તે કામમાં આવો કાયદો નકી કરવા કોર્ટે તેના મફતીઆને પુછ્યું—તા. ૨૪ અપ્રેલ સને ૧૮૩૩ સ. ૬૦ અ. બંગાળા રીપોર્ટ્સ વા. ૫ પા. ૨૬૬.

૫—જ્યાં એક મુનસફ મુસલમાની કાયદાના પોઈન્ટ ઊપર એક કેસનો ફેસલો આપ્યો, અને પ્રીન્સીપાલ સદરઅમીને એ ફેસલો એવા સબખર્ચા ૨૬ કર્યો કે મુનસફ એ કાયદાનો જે અર્થ કર્યો છે તે જોડોછે, તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે એ ઠરાવ ફરવતાં પેહલાં તેણે કોર્ટના મોલવા પાસેથી ફતવા મંગાવવો જોઈતો હતો. તા. ૨૨ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૪૮—વાવ્યપુણાના પ્રાંતોની સ. ૬૦ અ. ડીસીઝન્સ વા. ૩ પા. ૩૬૭

૬—કાયદાના મોલવીના અભિપ્રાયને સાફ કામના બધા માગણો મોલવીના એ રીતસર નથી કારણ કે તેના આગળ મુકેલો સ્વાલ માગી લેઈને મુકવો જોઈએ.—તા. ૨૭ મી જુન સને ૧૮૫૦ સ. ૬૦ અ. બંગાળા ડીસીઝન્સ વા. ૩૩૧

૭—કોઈ મુસલમાને કરેલા અગ્રિક્રિયાધિકારના હક બાબતના દાવામાં પ્રતિવાદીઓ હિંદુ હોવાથી ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે, સને ૧૮૩૨ ના રેગ્યુલેશનની કલમ ૩ મુજબ મુસલમાની કાયદો લાગુ કરી શકાય નહીં, મુજબત્વે કરીને એટલા માટે કે હિંદુ પ્રતિવાદીઓએ પોતાને એ કાયદો લાગુ કરવા વાંધો લીધોજે. તા. ૨૮ મેએ સને ૧૮૪૯—વાવ્યપુણાના પ્રાંતોની સ. ૬૦ અ. ડીસીઝન્સ વા. ૪ પા. ૧૩૭

૮—પક્ષકારોએ પોતે છોડી દીધા છતાં કોર્ટેને કાયદાની કોઈ બક્ષીસનો માગણી છોડી દેવાનો અધિકાર નથી—તા. ૨૭ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૯—સ. ૬૦ અ. બંગાળા ડીસીઝન્સ વા. ૪૮૭

૯—એક પક્ષકાર શીયા હોય અને બાન્ને સુતી હોય તેને લાંબે લગ્નના કાયદેસરપણા બાબતનો હક ૨૬ કરવામાં આવ્યો.—તા. ૮ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૧ વાવ્યપુણાના પ્રાંતોની સ. ૬૦ અ. ડીસીઝન્સ વા. ૬—પા. ૩૫૦.

૧૦—જે પોઈન્ટમાં કાયદાની તકરાર ન હોય. પણ ફક્ત હકીકતની તકરાર હોય તે પોઈન્ટ ખુસવાને સાફ કાયદાના મોલવોએ આ

ગળ મુકી શકતો નથી.—તા. ૧૧ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૭—
વાવ્યપ્રુણાના પ્રાંતોની સ. દી. અ. ડીસીઝન્સ વા. ૬-પા. ૩૬૮
૧૧—કોરટના ઠગવેલા અમલદાર તરફથી ન મળતાં કોઈ અંગ્રાજી
આશામી તરફથી મળેલો ફતવા નકામો છે.—તા. ૬ અક્ટોબર
સને ૧૮૫૨—વાવ્યપ્રુણાના પ્રાંતોની સ. દી. અ. ડીસીઝન્સ વા.
૭-પા. ૫૦૯.

જોરાકીપોશાકી ૧—એક હોરમાન માએ હોરમાન દીકરા ઉપર જોરાકી પોશાકીને
સારૂ દાવો કરવા ઉપરથી નીચલી કોરટોથી તેના લાભમાં હુક
કનામાં કરવામાં આવ્યાં હતાં; પણ સ્પેશીઅલ અપીલમાં સદર
કોરટે ઠરાવ કર્યો કે હુમને ખાતી છે કે મુસલમાની કાયદામાં
એવો એકે ઠરાવ નથી કે જેથી કોઈ આશામીએ તેની રહેલી
હોરમાન માને જોરાકી પોશાકી આપવી જોઈએ, કારણકે એ બેની
વચે જોરાકી પોશાકી પુરી પાડવા જેવો સમરક્ત સબંધ નથી.
બધા સાહેબ વિ. ઝુનુંબીબી—તા. ૩ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૩—
મદ્રાસ સ. અ. ડીસીઝન્સ વા. ૧૯૯.

૨—એક મુશબમાન ચારતે તેના ધણી ઉપર જોરાકીપોશાકીના દાવો
કર્યો, અને જિલાલડને અપીલમાં ઠરાવ કર્યો કે દિવાની કોર-
ટને હુકમત નથી, કેમકે એ ધણી લસ્કરી ખાતામાં છે; ત્યારે
ચારત લસ્કરી કોરટમાં ગઈ, અને તેના દાવો કાઢી નાંખ્યો
ત્યારે શદર દિવાની અદાલતમાં સ્પેશીઅલ અપીલ દાખલ કરાવા
તોજાએ દરખાસ્ત કરી તે ઉપરથી ઠગવ કરવામાં આવ્યો કે એ
કેસ લસ્કરી કોરટના તાબાનો છે, અને એ ચારતે લસ્કરીખાતા
નાં (કમાન્ડીંગ આફીસરને) અમલદારને અથવા કમાન્ડર ઇન
ચીફને અપીલ કરવી જોઈએ, અને ત્યાં લગી સર દિવાની અ-
દાલત એ કેસ સાંભળી શકતી નથી. તા. ૨૫ ફેબ્રુઆરી સને
૧૮૫૬ સં દી. અ. અ. મુકદ્દમા મુંબઈ ભાગ ૩ પા. ૩૯

૩—ચારતની અરજ ઉપરથી માજિસ્ટ્રેટે જોરાકીપોશાકી આપવા થ-
ચેલા હુકમ મુજબ જોરાકી પોશાકી નહીં આપવાનું શું કારણ
તે “ખતાવવા ધણી”ને ફરગાવ્યું ધણીએ હાજર થઈ એવા શ
બદા વાપર્યા કે જે તલાક સમાત હતા. ઠરાવ કરવામાં આ-
વ્યો કે એ હુકમ ફરવવાને વાસ્તે ધણીએ અરજ કરતાં લગી
ચારતને જોરાકી પોશાકી મળવાનો હુકમે તલાક આપતાં લગી

ઝોરાકીપોશાકી આપવા ધણીની ફરજ છે. નેપુર ઝોરત વિ.
જુસાઈ સને ૧૮૭૩ ખંગાળા લાહી રીપોરટસ વાં ૧૦ પા. ૩૩
૪—પોતાની ઝોરતને ઝોરાકીપોશાકી આપવા બાબત માલસ્ટરેટ હુ
મનામું કરવાથી એ ઝોરતને તલાક આપવાનો ધણીનો જે હક
છે તે જતો નથી, અને આ પ્રમાણે તલાક આપ્યા પછી માલ
સ્ટરેટના હુકમનો અમલ થઈ શકતો નથી, કાસમ પોરબાઈના
કામમાં સને ૧૮૭૧ મુંબઈ હાં કોં રીં વાં ૮ પા, ૯૫
૫—કોઈ અનોરસ બાળકને તેના બાપને સ્વાધીન કરવા માટે ના
પાડવાથી પ્રથમ થયેલું ઝોરાકી પોશાકીની નીમનોક બાબતનું
હુકમનામું અટકી શકતું નથી. લાલદાસ વિ. નકમજ બાઈશીયા
ણી.—સને ૧૮૭૮—ઈડીઅન લાહી રીપોરટસ, કલકત્તા સીરીઝ
વાં ૪ પાં ૩૭૪.

૧—કોઈ સહીઆરી મિલકતનો મુસલમાન વહીવટદાર પોતાના હાથ
માં આવેલી મિલકતથી, મુસલમાનો પાસેથી તેમને ધોરધાર ક
રી તેણે માત્ર જે કાયદાસર રીતે લાંબેલા વ્યાજ શીવાય જે ન
ફા તથા વ્યાજ મેળવે તે તમામનો હિસાબ આપવા તે જવાબ
દાર છે તાં ૨૪ જુસાઈ સને ૧૮૧૭—ઈસ્ટ સાઈમની નોટસ,
મુકદ્દમો ૭૦ કલકત્તા સુપ્રીમ કોર્ટ.

વહીવટ કરનાર

૨—એક મુસલમાન જેની ૩૫ વરસ થયાં કાંઈ બાળ લાગતી નોંદોતી,
અને તે ઘર છોડીને ગયો ત્યારે ચાલીસ વરસની ઉમરનો હતો
એણે કેહેલામાં આંબું હતું, તેના દીકરા તથા દીકરી એઓએ
એ મુસલમાનના બાઈનો વિધવા તથા તેના દીકરા પાસેથી કુટું
બની મિલકતનો અડધો પ્રિસે લેવા માટે દાવો કર્યો. કોર્ટ
ના મોસીઓએ એવો અભિપ્રાય આપ્યો કે એ મુસલમાન
મરી ગયો એણે નકી થતાં લગી, અથવા તેના વત્નથી નેણું વ
રસની મુક્ત થતાં લગી, તેની મિલકત જેના કબજામાં હોય તે
ના કબજામાંથી લઈ શકાતી નથી. પરંતું જે સખસના કબજામાં
એવી મિલકત હોય તેઓ જે એ મિલકત ઉડાડના હોય અથ
વા તેના બગાડ કરતા હોય તો તે મિલકત તેમની પાસેથી લેઈ
તેનો વહીવટ કરવા સારૂ બીજા સખસના કબજામાં સોંપવી જોઈ
એ તેથી કોર્ટે ઠરાવ કર્યો કે પુરાવા ઉપરથી જણાય છે કે પ્રતિ
વાદીઓ એ મુસલમાનની મિલકત ઉડાડે છે, અને તેનો એવી બ

રાખ રીતે વહીવટ કરેછે, કે એ મીલકત તેમના હાથમાં રાખવી
મુનાસબ નથી, અને એવી મીલકત બીજાના કબજામાં રાખી
શકાય એવો કાયદામાં કરાવેછે, માટે એ મિલકત એ મુસલમાનો
ના વારસોના કબજામાં રાખવી — સને ૧૮૨૦ — બેરાડેલ્સ રી
પોર્ટસ. સ. દી. અ. મુંબાઈ વા. ૨ પા. ૨૦

લગન.

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ચલુ મહવાસ તથા મા બાપ હોવાની
કબુલત લગન તથા અઝરસપાણાનો જોઈએ તેવો અનુમાનીક
પુરાવોછે. તાં ૧૫ અપ્રેલ સને ૧૮૨૨ — સ. દી. અ. બંગાળા
રીપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૧૫૨.

૨—અને એજ બાબતનો કરાવ પ્રાવીકાંઝિનસીલની બ્યુડીશીયલ કમી
ટીએ કર્યો હતો — તાં ૨ અગસ્ટ સને ૧૮૪૪ — મુર્સ ઈંડીયન
અપીલસ વા. ૩ પા. ૨૮૫

૩—કોઈ મુસલમાન સ્ત્રીએ તેના કેહેવાતા ધણીના મુન્દરો ગયા પછી
બેતાળીસ વરસ થઈ જતાં સગી તે દરમીયાનમાં બીજા વારમાં
તરફથી ધણા દાવા થયા. તે તે સમસના મિલકતમાં પોતાનો
હિસ્સો મળવા કાંઈ પાણુ દાવો ન કર્યો હોય તો તેથી તે સખ
સતી સાથે તેનું લગન કાયદાસર રીતે થયેલું નથી. એવું મ
જબુત અનુમાન થાય છે. તાં ૨૭ નવેમ્બર સને ૧૮૨૭ સ.
દી. અ. રીપોર્ટસ વા. ૪ પા. ૨૮૩

૪—લગન થયા પછી થયેલું છોકરું એ બાપનું છોકરું છે; અને લગ
નના બીજાનાથી અઝરસપાણું પ્રાપ્ત થાયછે. તાં ૫ ફેબ્રુઆરી
સને ૧૮૪૪ મુર્સ ઈંડીયન અપીલસ વાં ૩ પા. ૨૪૫

૫—કોઈ મુસલમાન અને તેનો આરત માત્ર જુદા રહેતા હોય તે
બીના મવાજલ મેહેર વમુલ કરવા આરત શકતીમાન થાય એવા
તલાકનો પાકો પુરાવો નથી. તાં ૨૬ જુન સને ૧૮૪૧ સં
દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૭ પા. ૪૦

૬—મુસલમાન ધણીને તેની પોતાની આરતની તરફેનમાં સાક્ષિ આ
પવા કબુલ કરવામાં આવ્યો હતો — ૧ લી ઈર્મ સને ૧૮૪૩ — કુ
લટનશ રીપોર્ટસ, સુપ્રીમ કોર્ટ કલકત્તા વા. ૧ પા. ૧૪૩

૭—ધારો કે કોઈ મુસલમાન ચાર ગુલામડીયાને પરણે, અને પછી
એક સ્વતંત્ર સ્ત્રીને પરણે, તો આ છેલ્લું લગન પાકુ છે, અને તે
પાંચમું લગન નથી. કારણકે ગુલામડીયા સાથેનું લગન કાય-

દા પ્રમાણે નકામું છે. તાં ૨૦ ફેબ્રુઆરી શને ૧૯૦૧ શં
દી૦ અં ગાળા રીપોર્ટસ વાં ૧ પાં ૪૮

- ૮—કોઈ માણુશ પોતાની ચોરત હયાત છતાં તે ચોરતની બેઠેન શા
થે લગન કરી શકતો નથી, પરંતું બીજી લગન ગેરકાયદાશર
હોવાથી પેહેલા લગનમાં કાંઈ ખામી ઉત્પન્ન થતી નથી, અને એ
ધણી ગુજરી ગયા પછી તેની પેઠેલી ચોરતની બધી મેહેર મ
રનારની મિલકતમાંથી વસુલ કરવા પાત્ર છે—તાં ૫ ફેબ્રુઆરી
શને ૧૯૨૩ શ. દી, અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૩ પા. ૨૧૦
- ૯—મુસલમાન એક સાથેજ ચારથી વધારે ચોરતો કાયદા પ્રમાણે
કરી શકતો નથી,—તાં ૨૭ નવેમ્બર સને ૧૯૨૭—સં દી૦
અં બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૪—પાં ૨૮૩.

૧૦—પોતાના પેહેલા ધણીની હયાતીમાં તલાક મળ્યા શીવાય કોઈ ચો
રતે કરેલું બીજું લગન નામંજૂર છે. અને આ પ્રમાણે થયે
લાં બીજાં લગનથી એ ચોરત તેના પેહેલા ધણીને દેર જવા
ના ખુશો હોય તોપણ દીવાનીમાં દાવો કરો તેને તાબે લેવા તે
ના પેહેલા ધણીને અટકાયત થતી નથી. તાં ૨૦ અપ્રેલ સને
૧૯૪૨—સં દી૦ અં બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૧૦—પા. ૨૭.

૧૧—એક મુસલમાન ચોરત પોતાની ખુશીથી અ નામના એક પુરુષ
ને પરણી, અને તેની સાથે છ મહીના રહી. તે દરમિયાન તે
નું અને તેની મા તથા બેઠેનનું બિચારી પોશાકોનું ખર્ચ અ
એ પુરૂ પાડ્યું. પછી એ બાવલોએ અ ને છોડીને બ નામના
બીજા સખમ કે જેની સાથે પ્રથમ તે પરણી હતી તેની સાથે
લગન કર્યું. કોરટે ઠરાવ કર્યો કે અ ની સાથે તે જેટલી મુ-
દત રહી તેટલી મુદતમાં અ એ તેને વાસ્તે જે ખર્ચ કર્યું
પડ્યું હતું તે પાછું આપવાને તે ચોરત જવાપદાર છે.—તાં ૩
જુલાઈ સને ૧૯૨૩—મારોડેલસ રીપોર્ટસ સ. અ. મુબાઈ વા.
૨—પા. ૫૫૩.

૧૨—ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે મુસલમાન છોડી જ્યારે સ્ત્રીધર્મ
ની ઉમરે આવે ત્યારે પોતાની મરજીમાં આવે તેની સાથે લ-
ગન કરવામાં તેને છુટ છે, અને જો તેના બાપે પ્રથમ તેનું
લગન કર્યું હોય અને ઉપરની ઉમરે આવ્યા પછી તે લગન તે
મંજૂર ન રાખે તો એ કરાર કાયદા પ્રમાણે મંજૂર થશે નહીં.

તાં ૫ જુલાઈ સને ૧૮૨૧-મારીસકત સીલેક્ટ રીપોરટસ સ.
અ. મુંબાઈ પા. ૫૬.

૧૩-મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કોઈ છોડીના સગીરપણામાં તેના
આપે તે છોડીની કરેલી સગાઈ, અગર નીકા, એ છોડી ઉમર
લાયક થયા પછી રદ કરી શકતી નથી; પરંતુ તુરત આપવાની
મેહેર પ્રથમ લીધા વગર પોતાને સાસરે તે ન જાય તો તે વ્યા
જખી છે.—તાં ૨૪ જુન સને ૧૮૪૦—સં દીં અં બંગાળા
રીપોરટસ વા. ૬-પા. ૨૯૩.

૧૪-લગ્નના કરાવનો દસ્તાવેજ જે મિલકત સદરહુ દસ્તાવેજ કરતી
વખતે ધણીના કબજામાં ન હોય તે મિલકતની ખાબતમાં નામ-
જુર છે.—તાં ૧૦ માર્ચ સને ૧૮૪૩—સ. દી. અ. બંગાળા
રીપોરટસ વા. ૭-પા. ૧૨૩.

૧૫-એવો કરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે કબીન નામેહુ એટલે લ-
ગ્નના કરાવમાં લખી આપેલી મિલકત જે ચોકતે ખંતાવવામાં
ન આવી હોય તો એ દસ્તાવેજ નામજુર છે.—તાં ૧૭ અપ્રેલ
સને ૧૮૪૪—સંદીંઅં બંગાળા રીપોરટસ વા. ૭-પા. ૧૫૮

૧૬-ધણી દીવાની દાવાથી પોતાની ચોરસને તાણે લેઈ શકે છે.—
તાં ૫ મેએ સને ૧૮૩૨ સં દીં અં રીપોરટસ વાં ૫
પાં ૨૦૦

૧૭-મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે અવેજ આપવા ઉપરથી ચોરસ તલાક
હક દાખલ માગી શકતી નથી—તાં ૫ મેએ સને ૧૮૩૨—સં
દીં અં બંગાળા રીપોરટસ વાં ૫ પાં ૨૦૦

૧૮-જ્યાં એક મુસલમાન ચોરસે પોતાની મેહેર વસુલ લેવા પોતાના
ધણી ઉપર હુકમનામું મેળવ્યું હતું પણ તે હુકમનામું બજાવ
વામાં આવ્યું નહોતું, તેમજ મેહેર આપાઈ નહોતી, અને ધણીએ
એ ચોરસની મરજી વિરૂધ્ધ પોતાની સાથે આવી રહેલા તેણીને
ફરજ પાડવા તેણીના ઉપર ફરીઆદ કરી; તે કામમાં ઠરાવ
કરવામાં આવ્યો હતો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે મેહેર મળ
તા લગી ધણીની સાથે રહેવા ચોરસને ફરજ પાડી શકાતી ન
થી; અને ધણીની ફરીઆદ કાઢી નાંખી તમામ ખરચનું તેના
ઉપર હુકમનામું કરવામાં આવ્યું.—તાં ૯ મેએ સને ૧૮૩૨
—સીલેક્ટ રીપોરટસ સં અં મુંબાઈ પાં ૧૦૩; હામીલટન

કેત હીદાયનું બાષાન્તર ભાગ ૧—પા. ૧૫૦

૯—ખીજ ચોરત નહીં કરવા બાબત પોતાની પેઢી ચોરત સાથે કોઈ માણસે કરેલો કરાર ગેરકાયદામય નથી, અને જો નુકશાન સાબીત થાય તો દાવો ચાલી શકે.—ત. ૧૬ મર્ચ સને ૧૮૩૮ કુલટન્સ રીપોરટર, સુપ્રીમકોર્ટ કમકતા વા. ૧—પા. ૩૬૧.

૧૦—તકરારી લગનના એક મુદ્દામાં ઝીસા કોરટનો નોંધેલો ઠરાવ મુબાઈની સદર દીવાની અદાલતે બાહાલ રાખ્યો હતો.

“કોરટનો અભિપ્રાય એવો છે કે અમીર ખીખી અને શેખ હુસૈન વચ્ચે લગન થયું છે એવો ઠરાવ સદર અમાને અપુર્ણ આધારે ઉપરથી કરો છે. મુબાર અને અલીરખીખી બંને સુરતના રહેવાશી હતા. સાહેદા તરફથી કેહેતામાં આંબુ છે કે એ લગન અકલેશરમાં થયું હતું અગર તંકે અમીરખીખી એ મુજબ તે બીની ફરીઆદ અરજમાં લખતી નહીં. માત્ર બે સાહેદા જેમ જિ એ લગન વખતે હાજર હયાનું લખાંચુ છે તે રાંદર કસ-ખાના બે સીપાઈઓ છે, લગનું રજીસ્ટર રજુ થયું નથી, કોઈ અકલેશરમાં એવું રજીસ્ટર છે નહીં. જે સો ૧૭ ૧૧ કેદ છે કે અમે ફક્ત આમત્રણ કરવા ગયા હતા તે પ્રતક્ષ એવા પ્રારના માણસો નથી કે જે માણસો અંતુ લગન સાબીત કરવાને મુસલમાની કાયદાની ધારણા મુજબ બપ રાય, આછામા આછુ આ કોરટના અમલદારનો એવો અભિપ્રાય છે. બેમાંથી એકે પક્ષ-કારનાં પદોશી કે સગાં હાજર નહોતાં, અથવા આ કામમાં તે મની સાક્ષી લેવામાં આવી નહોતો, સુરતથી અકલેશર લગભગ ચાલીસ માઇલ છેટે છે તો તેટલે દુર એ લગન શા વારતે કરવા માં આંબુ હતું તેનું કાંઈ કરણ બતાવવામાં આંબુ નથી, એટલા માટે સદર અમાને ઠરાવ રદ કરવામાં આવે છે”—ત. ૧૬ હીસેબર સને ૧૮૫૬—સ. ૦ હી. ૦ અ. ૦ મુબાઈના મુકદ્દમા ભાગ ૩ નો પા. ૩૮૭.

૧—એક પક્ષકાર શીયા અને બીજો પક્ષકાર સુની હોવાને લીધે લગન ના પાકાપણા બાબત લીધેલો વાંધો રદ કરવાનાં આંચો.—તા. ૮ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૨—વાંચણુશુના પ્રોતોનો સ. ૦ હી. ૦ અ. ૦ હીસીઝન્સ ભાગ ૬—પા. ૩૫૦

૨—કોરટે તકરારી લગન સાબિત નહીં કરાવતાં એવી ટીકા કરી કે આ

ખરૂદાર મુસલમાન કુટુંબમાં લગ્ન સાબિત કરવાને રજી થયેલો પુરાવો, અને આવા લગ્નનું કાબીનનામું જ્યાં એ કુટુંબના મુખ્ય માણસો, અથવા આખરૂદાર સખસો શાક્ષિઓમાં ન હોયતો ઘણા શકની નજરથી જોવામાં આવશે. તા. ૨૧ મેએ સને ૧૮૫૧ સ. ૦ દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૩૫૬

૨૩—એક કામમાં જ્યાં વાદીના અઉરસપાણુ વીરો જોવા સખખથી વાંતો લેવામાં આવ્યો હતો કે તેની માએક કિંદુ કીસખાતાણ હતી, અને તેના આખરૂદાર ખાપની સાથે તેનું લગ્ન થયું ન હતું; ઉરૂદાર કરવાનાં આવ્યો કે પુરાવા ઉપરથી લગ્ન સાબિત થયું હતું, અને પુરાવાથી તેમજ ખાપની કબુલતથી વાદીનું અઉરસપાણું સ્થાપિત થયું હતું. તા. ૨૪ નવેમ્બર સને ૧૮૫૩ સ. ૦ દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૬૩૨

૨૪—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે સાહેદોની શાક્ષિ વગર ખાણુ ચલુ સહવાશ સાબિત થયાથી લગ્નનું અનુમાન કરવામાં આવશે. તા. ૨૧ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૫૭ વાઘ્યખુશાના પ્રતોની સ. ૦ દી. ૦ અ. ૦ હીસીઝન્સ પા. ૭૫

૨૫—મુસલમાન શિક્ષક અથુ હતીફના મત પ્રમાણે મુસલમાન સ્ત્રી પોતાના ખાપે અથવા વાલીએ પરણ્યા વગર સ્ત્રીધર્મની ઉગરે આવ્યા પછી હરેક પ્રકારના વાલીપણામાંથી કાયદાસર રીતે છુટી થાયછે, અને ખાપ અથવા વાલીની મરજી લીધા વગર ધણી પશંદ કરી શકેછે, પણ શાફીના મત મુજબ કુંવારીકા સ્ત્રી ધર્મમાં આવ્યા પેહેલાં ઇચ્છા પછી પોતાના ખાપની સમ્મતિ વિના પોતાનું લગ્ન કરી શકતી નથી સ્ત્રીધર્મમાં આવ્યા પછી એ ચારે પંથમાંના કોઈપણ પંથની મુસલમાન સ્ત્રી ખીજ વણ પંથમાંના તેની મરજીમાં આવે તે પંથમાં દાખલ થઈ શકેછે; અને તેણીના પાછળના કૃત્યોનું કાયદાવરપાણું જે ઇમામને તે માનતી હશે તે ઇમામના સંપ્રદાય પ્રમાણે ગણત્રીમાં લેવાશે એક છોકરીના માખાપ તથા કુટુંબ શાફીના મતને માનનારું છે, અને જે સ્ત્રીધર્મમાં આવીછે, અને તેના ખાપે અથવા વાલીએ તેને પરણાવી કે તેના વિવાહ કર્યો નથી, તે છોકરી પોતાના ખાપની સમ્મતિ વગર પોતે પાછળથી કરેલું લગ્ન મંજૂર કરાવા શાફીના મતમાંથી નીકળી હતીફના મતમાં દાખલ થઈ શકે. મહમદ

ઈશ્રાહીમ ખીન વિ. ગુલામ અહમદ ખીન મહમદ—શને ૧૮૬૪
મુંબાઈ હા. કો. રી. વા. ૧ પા. ૨૩૬

૧૨૬—એવીજ રીતે જ્યારે એ ધર્મના માગુસો મુશલમાની કાગદા પ્ર
માણે પરણેલા હોય, અને તે બેમાંનો કોઈ ખ્રિસ્તી ધર્મમાં જ
ય તો હગ્ગના હકની નુકશાનીનો દાવો ચાલી શકે નહીં જુઓરદસ્ત
ખાંન વિ. તેની આરત શને ૧૮૭૦ વાળાખુગુના પ્રતિના હા.
કો. રી વાં ૨ પાનું ૩૭૦

૨૭—એમ માલુમ પડ્યું કે લી ના છોકરાને હમેશાં હુડ તથા એ
કુટુંબના તમામ માગુસો અહરશ છોકરા દાખલ ગણાતા હતા
તે ઉપરથી એવું અનુમાન થયું કે લી, હુડ ની આરત હતી.
સાણી ખુશ્તુરોનીશા વિ. મશામત રહુશાન જેહાન શને ૧૮૭૬
લાહા. રીપોર્ટસ ઇન્ડોઅન અપીલ્સ વા. ૩ પાનું ૨૯૧ ઇન્ડોઅન લા રીપોર્ટસ કલકતા સીરીઝ વાં ૨ પાનું ૧૮૪

૮—રાવ કરવામાં આવ્યો કે ખોરાકીપોશકી ફક્ત હગ્ગ ચલતાની
દરમિયાન આપવી જોઈએ, અને આરતની હયાતી સુધી આ-
પવી નહીં જોઈએ. અબદુલ ફતેહ મોલવી વિ. ઝાખુનેસા ખાતમ
સને ૧૮૮૧—ઈન્ડોઅન લાહા રીપોર્ટસ, કલકતા સીરીઝ વાં
૬—પા. ૬૩૧.

૧—મોહોરમના વરઘાડમં પોતાનું તાખુન પહેલું લેઈ જવાને પો
તાનો હક સ્થાપિત કરવા એક મુસલમાને એક હોંદુ ઉપર દાવો
કરેલો; તે મુસલમાનની તકરાર એ હતી કે એ હોંદુ હમેશાં
તેના હકની આડે આવેલો હતો. આ દાવામાં બંધી કોરટોએ
એવા સળખોથી તે મુસલમાનના લાભમાં ઠગવ કર્યો કે, પુરાવા
ઉપરથી એ દાવો પુરેપુરો સાબીત થતો હતો, અને પ્રતિવાદી હોંદુ
હોવાથી મુસલમાનના તેહેવારમાં ભાગ લેવા તેને હક નથી —
તાં ૨૭ અપ્રેલ સને ૧૮૪૯—મુંબાઈની સં દીં અદાલતે ફ-
સલ કરેલા મુકદમાઓ ઉપર મોરીસકેન રીપોર્ટ ભાગ ૨—પા. ૯૧

મોહોરમ

૨—મોહોરમાં અલાવા ધ્યા દેવતાના ખાડાની આશપાશ નાચ-
વાનો વાદીઓનો હક સ્થાપિત કરવા કરેલા દાવામાં તેમના લા-
ભમાં હુકમનામું કરી આપવામાં આવ્યું, અને ઠરાવ કરવામાં
આવ્યો કે, અગર જો કે મોહોરમમાં તમામ રમત તથા ઘોંઘાટ
કરવાની મના છે, પછી અલાવા ઉપર તે મશબૂદ પાસે હો,

કોવા બીજા કોઈ જગોએ હો; અને જો કે મશજીદ પાસે આ-
લમ! આગળ રમણું એ મુસલમાની કાયદાથી વિરુદ્ધ અને અ-
ચોગ્ય છે, તોપણ મોગોએ હક વ્યાજબી રીતે નકી થયા હોતો.
કેમકે દેશ રીવાજ વાદીઓના લાભમાં ગણવામાં આવ્યો હો-
તો. હવે આ રીવાજ મુસલમાની કાયદાથી વિરુદ્ધ હોતો કે નહીં.
એ મગાસ આ દાવામાં ઉડવાની જરૂર નથી કેમકે તેમનો ધર્મ
સંબંધી કાયદો તોડવાને વાસ્તે ખંને પક્ષકાર જે સબ્બ તથા દંડ
ને પાત્ર હોય તે સબ્બ તથા દંડનો અમલ કરવાને આ ઠરાવમાં
મના કરવામાં આવી નહોતી.—તા. ૬ નવેમ્બર સને ૧૮૪૯—
મુંબઈની સ. દી. અદાલતે ફેસમ કરેલા મુકદમાઓ ઉપર મો
રીસક્ટન રીપોર્ટસ બા. ૨—પા. ૧૩૮

ગીરો.

૧—એક મુસલમાને એક ઘર ગીરો મુક્યું હતું, અને તે ઘર પા-
છળથી તેણે બીજા રાખસને વેચ્યું, અને તે રાખનારને તેણે તુ-
રત કબજે આવ્યો. ગીરો રાખનારને કબજે તે કંઠી સોંપવામાં
આવ્યું નહોતું.—તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે ખરીદદા
રને એ ઘરનો કબજો મળવાથી તેને ગીરો રાખનાર જેને કબ
જો મળ્યો નથી તેનાથી અધીક હક મળે છે, કેમકે એ ઘરનો
ગીરો રાખનાર કબજે રાખે ત્યાં સુધી કરાર બંધનકારક નથી
સને ૧૮૩૫—સીલેક્ટ રીપોર્ટસ મુંબઈ સ. અ. પા. ૧૬૫.

૨—મસજીદના ઉપયોગમાં લેવાને વાસ્તે મળેલી કેટલીક ઇનામી જ-
મીન જે મુગ બક્ષિસ લેનારે ગીરો મુકી હતી તે બક્ષિસ લેનાર
ના વંશજો ઉપર એ ગીરો મુકારે મેગિસ્ટ્રેટ હુકમનામાની પ-
તવાડીમાં જપ્તી કરવામાં આવી હતી, તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં
આવ્યો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એ ગીરો ગેરકાયદાસર
અને રદ હતું કારણ કે ધર્મ સંબંધી કામોમાં આપેલી જમીન
મુગ માલકીના કેઈપણ વંશજથી વેચી કે ગીરો મુકી શકાતી
નથી; અને કોરટે એક મતે અભિપ્રાય આપ્યો કે એ જપ્તી ઉ-
ઠાવવી જોઈએ.—સને ૧૮૩૯ સીલેક્ટ રીપોર્ટસ પા. ૨૦૪, મું
બઈ સ. અદાલત.

૩—માલકીની તરફથી એજન્ટ (મુખતરિ) કરેલું જમીનનું ખાચખીસ
વક્ષા વેચાણ એ એજન્ટ પોતાની સત્તા ઉપરાંતનું કામ કર
વાથી, તથા કીમતમાં ઘણો ફેરફાર હોવાથી, તથા એજન્ટ અને

ખરીદદારની વચ્ચે સંતલસનું અનુમાન થવાથી મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ૨૬ ઠરાવવામાં આવ્યું.—તાં ૩૦ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૦૧ સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૧—પાં ૫૫.

૪—ખાય-ખીલ-વશના જમીન ઉપર નાણાની અમુક રકમ લેઈ જેની પાસેથી નાણાં ઉધાર લીધેલાં તેના નામને નહીં, પણ જેની મારફતે લીધેલાં તેના નામને કરેલો દસ્તાવેજ મુશલમાની કાયદા પ્રમાણે મંજૂર નથી.—તાં ૭ મેએ સને ૧૮૦૪. સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૧ પાનું ૭૮.

૫—કોઈ દેશનીકાલ થયેલા મુસલમાનની ઓરત ગીરિ ખતમાં જે એવો ઠરાવ હોય કે ગીરિ રાખનાર ગમે તે વખતે પાંચ મહીનાની નોટીસ આપી ગીરિ રાખેલી મિલકત છોડાવવાની ફરજ પાડી શકે તો એ ગીરિ રાખેલી મિલકત છોડાવવાની ફરજ પાડવાને દાવો કરવા મુખ્યત્વાર છે; અને જ્યાં લગી એ દેશનીકાલ થયેલા માણસની પરણેલ ઓરત, કાયમ રહેવાને ખુશી હોય અને તમાકુ લેવાનો ઈનાજ ન કરે ત્યાં સુધી તે ઓરત એ દાવો ચલાવવા તથા દાવાવાળું લેહેણું વસુલ કરવા કાયદાસર રીતે શક્તીવાન છે.—તાં ૨૦ ડીસેમ્બર સને ૧૮૨૩.—બોરાડેસ રીપોર્ટસ, સં દી૦ અ૦ મુંબાઈ વાં ૨ પાનું ૬૩૯.

૬—એક ગામ ગીરિથી છોડાવવાના દાવામાં વાદીને એ ગીરિ રાખનારની રકમની અડધ ભાગની રકમ આપી અડધ ગામ છોડાવવાની પરવાનગી આપવામાં આવી, કેમકે મુળ ગીરિ મુકનારના વારસ દાખલ વારસાના કાયદા પ્રમાણે અડધ હિસ્સો મળવા તેનો હક હતો.—તાં ૧૪ માર્ચ સને ૧૮૨૫. સં દી૦ અ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૪ પાનું ૩૨.

૭—કબજો મળ્યાથી ગીરિ પરીપૂર્ણ થાય છે. એ ગીરિ પેકી, પછવાડેનું ગીરિ જે કબજા સાથે હતું તે ગીરિથી પ્રથમનું વગર કબજાનું ગીરિ ૨૬ ઠરાવવામાં આવ્યું.—તાં ૩૧ જુલાઈ સને ૧૮૨૧.—બોરાડેસ રીપોર્ટસ, સં દી૦ અ૦ મુંબાઈ વાં ૨ પાનું ૧૩૦.

૮—મુસલમાન ગીરિ રાખનાર સ્થાવર મિલકત ઉપર પોતે રાખેલા ગીરિમાં પોતાનો હક સબંધ બીજાને આપી શકે; અને એવા મુકદમાઓને મુસલમાની કાયદા લાગુ પાડી શકાતો ન.

થી.—તાં ૧૪ જુન સને ૧૮૪૮.—સં દી૦ અ૦ ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૭ પાનું ૫૧૧

૯—ગીરો રાખનાર એકત્ર અધિકારી જાડાગીરની વેચાણનો દાવો કરી શકતો નથી. સને ૧૮૧૪ ના રેગ્યુલેશન ૧૯ માં ચોક્કસ સખસો એ મિલકતના માલીકોનેજ આવો દાવો કરવાનો અધિકાર છે.—તાં ૮ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૭. વાલ્ય ખુશાના પ્રાંતોની સં દી૦ અ૦ હીસીઝન્સ વાં ૨ પાનું ૭૨;

૧૦—આય-બીલ-વશ ઉપર દેવું નાણુ ફેટલાક ગીરો મુકના-ર પૈકો એક જણે. અથવા તેમના એકાદ વારસે આપવા માંડ્યું હોય તો તે કાયદાસર છે, અને તે આપવા માંડવાથી એ મિલકત છોડાવવાનો તથા એ વેચાણ પરાંપુર્ણ થતું અટકાવવાનો તેનો હક્ક છે.—તા ૨૦ જુલાઈ સને ૧૮૪૬.—વાલ્ય ખુશાના પ્રાંતોની સં દી૦ અ૦ હીસીઝન્સ વાં ૧ પાનું ૮૧.

૧૧—પ્રથમ કરેલી ખરીદીના આધારથી ગીરો મુકેલી મિલકતનેજ દાવો કરનાર સખસે તે મિલકતનો કબજો લેતાં પેહેલાં ગીરો રાખનારની દેવી રકમ વગર સરતે અનામત મુકવી જોઈએ.—તાં ૨૬ જુલાઈ સને ૧૮૪૯. સં દી૦ અ૦ ખંગાળા હીસીઝન્સ પાનું ૩૧૨.

૧૨—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે સાંનગીરો મુકનારની પાસેથી વેચાણ રાખનાર, કોઈ નાકબુલ કરનાર ગીરો રાખનાર પાસેથી નહીં છોડાવેલી સાંન ગીરોની મિલકત તાબે લેઈ શકતો નથી, પણ એ ગીરો મુકનાર એ મિલકત છોડાવે ત્યાં મુધી તેણે કાંતો રાહ જોવી જોઈએ, અથવા તો એ વેચાણ રદ કરાવે તેના ઉપર દાવો કરવો જોઈએ.—તાં ૧૪ ઓગસ્ટ સને ૧૮૪૨. સં દી૦ અ૦ ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૫ પાનું ૨૨૬.

મસજીદ

૧—સ્ત્રી, મસજીદનું કુનીઆદીનું કામ કરી શકે, પણ ધર્મ સખંધી કામ કરવા તેણીને અપત્યાર નથી, કારણ કે એ કામનો વહીવટ કરવામાં આવા ગુણોની જરૂર છે,—હુસેન બીબી વિં હુસેન સેરીફ—સને ૧૮૬૮. મદ્રાસ હાં કોં રીં વાં ૪ પાનું ૨૩.

વેચાણ

૧—એક સખસે પોતાના બાપના બાપની મિલકતમાં હિસ્સો મળવા દાવો કરેલા તે દાવો એ સખસ જુદા રહેછે એવો પુરાવો

રજી થવા ઉપરથી તથા આવા પક્ષકારે એ મિલકતમાં તે સખ-
સના હિસ્સાની તેણે લખી આપેલી ફારગતી રજી કરવા ઉ-
પરથી કાઢી નાંખવામાં આવ્યો.—તા. ૬ નવેમ્બર સને ૧૮૧૭.
બે.રાહેલ્સ રીપોર્ટસ, મુંબઈ સ. ૬૦ અ. ૧૦ ૧ પાનું ૨૦૫.

મદ્રાસની સુપ્રીમ કોર્ટના ફેસલા.

- ૧—કોઈ દેશી રાજ સરકારની સમતીયા તેના પોતાના એકથી દાખ
લ મદ્રાસ રેકૅટો હોય તેના ઉપર નુંકશાનીનો દાવો ત્યાંની સુ
પ્રીમ કોર્ટમાં આવશે નહીં જોખન નીમા બેગમ વિ. નવાબ
અલીનદ ફે ના. ૬. તા. ૧૮ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૧૦ (સર ટામસ)
સ્ટેન્જના રીપોર્ટો વા. ૨ પા. ૧૩૦
- ૨—ગુજરાત ગયેલા દેશના પ્રતિનિધી દેશાએને તેની મીલકતના તરફથી
દાવો બાંધવાનો હક મેળવવાને, અથવા વસીયતનામું કરવા વ
ગર ગુજરાત ગયેલાના પ્રતિનિધી દાખલ કામ કરવાને વહિવટ ક
રવાનું અખિયારનામું મેળવવાની ફરજ નથી તા. ૧૭ મી
ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૧૦—સ્ટેન્જના રીપોર્ટો વા. ૨ પા. ૧૫૩
- ૩—કોઈ નાહાની ઉમરનાની મિલકત તેના સગીરપણા દરમોયાન
તેનો વહીવટ કરનાર સ્ત્રીએ બીજાના નામ ઉપર ચઢાવો આપી
હશે, અને આ કાર્ય તે સગીરને નુંકશાન કારક હશે તે એ સ
ગીર પુખ્ત ઉમર આવ્યા પછી સદરદુ કાર્ય નામજુર ગણા-
શે. તા. ૧૭ મી ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૧૨ સ્ટેન્જના રીપોર્ટો વા.
૨ પા. ૧૫૮
- ૪—દેશી વસીયતનામું કરનારનું વસીયતનામું અમલમાં લાવવા ની
મેલા દેશાને શેકડે ૫ ચ ટકા પ્રમાણે હકસાઈ આપવામાં આવી
હતી. તા. ૨૦ નવેમ્બર સને ૧૮૪૩—કુસ્ટોસ રીપોર્ટસ
વા. ૧ પા. ૧૨૬ ની નોટ જુઓ.
- ૫—માના કબજામાં અનેરસ બાળક સોંપવું કે નહીં એ સુપ્રીમ કો
ર્ટનો મુખતીઆરીમાં છે, અને આ મુખતીઆરી વાપરવામાં એ
બચાવનું હિત તથા લાભ મુખીયત્વે કરીને ધીયાનમાં રાખવામાં
આવશે. તા. ૧૪ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૧૪—(સ્ટેન્જના રીપોર્ટો
વા. ૨—પા. ૨૭૧.
- ૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એક ભાગિયાનો બીજા ભાગિયાના
હિસ્સા ઉપર અગ્રધિયાધિકારનો હક પોહોયે છે, કારણ કે તેમની

મિલકત મળ્યારી અને અવિભક્ત છે અને તે ભાગિયા પોતે
એ ચીજમાં હિસ્સેદાર છે. તાં ૧૫ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૧૩ સ.
દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વાં ૨ પાનુ ૮૫

૨—એક હુકમનામાના લેહ્નુદારે પોતાના લાભમાં થયેલાં હુકમનામા
ની બજવાણીમાં અમુક મિલકત જપ્ત કરવાથી પ્રતીવાદીઓએ એ
જપ્તી ઉઠાવવા દાવો કર્યો, અને તેમાં જાહેર કર્યું કે એ જપ્ત
કરેલી બધી મિલકત તેમની અવિભક્ત વડિલોપારજીત મિલકત
છે. લેહ્નુદારે એવી તકરાર કરી કે મુમલમાના કાયદા પ્રમાણે
એ મિલકતનો જે હિસ્સો મળવા હુકમનામાના દેજદારનો હુકમે
તોટલોજ હિસ્સો ફક્ત મેં જપ્ત કર્યો છે. ૭૨૧૫ કરવામાં આ-
વ્યો કે એ કુટુંબના એક આદમી ઉપરનું હુકમનામું પતાવવાને
અવિભક્ત મિલકતનો એક હિસ્સો જપ્ત થઇ શકે છે. તાં ૧૨
મી મેએ સને ૧૮૫૫ મુંબાઈની સં દીં અદાલતે ફેસલ ક-
રેલા મુકદ્દમાઓ ઉપર મોરીસફત રીપોરટસ ભાગ ૨ પા. ૯૯.

પક્ષકારોનો
તકરાર.

૧—હિંદુસ્થાનની દેશી કોરટો જ્યાં હિંદુ કે મુસલમાની કાયદો એ
ધોરણ છે, અને જે કોરટોમાં ઈંગ્લાંડનો કાયદો ચાલે છે તે કો
રટોમાં ચાલતી રીતથી તદ્દન જુદી રીતે તકરાર કરવાની પદ્ધતિ
છે તે કોરટોનું કામ તપાસવામાં પ્રીવીકૉનસીલની જ્યુડીશીયલ
કમિટી એ કામના ખરા ઈનશાફ ઉપર નજર રાખશે અને બ
રોબર પદ્ધતિ પ્રમાણે કાંમ ચાલ્યું છે કે નહીં તે ઉપર સુગત નહી
રાખે તાં ૮ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૦ મુર્સ ઈંડીયન અપીલસ
વાં ૨ પા. ૩૪૪

૨—વારસ દાખલ દાવો કરનાર મુસલમાને પોતે કેવી રીતે વારસ
છે એ તેની ફરીઆદ અરજીમાં જણાવવું જોઈએ.—તાં ૧૩
ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૪—કુલટન્સ રીપોરટસ સુપ્રીમ કોર્ટ કલકતા
વા. ૧—પાં ૪૦૯

સાંનગીરો

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે સાંન ગીરો મુકનારની પાસેથી વેચાણ
રાખનાર, કોઈ ના કબુલ કરનાર ગીરો રાખનારપાસેથી નહી છોડા
વેલી સાંન ગીરોની મિલકત તાણે લેઈ શકતો નથી, પણ એ ગીરો
મુકનાર એ મિલકત છોડાવે ત્યાં સુધી તેણે કાંતો રાહા જોવી
જોઈએ, અથવા તો એ વેચાણ રદ કરાવા તેના ઉપદ દાવો
કરવો જોઈએ,—તાં ૧૪ અગસ્ટ સને ૧૮૩૨—સં દીં અં
બંગાળા રીપોરટસ વા. ૫—પા. ૨૨૬

૧—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે એક ભાગિયાનો બીજા ભાગિયાના અગ્રક્રિયાધિકાર હિસ્સા ઉપર અગ્રક્રિયાધિકારનો હક પોતાનો છે, કારણકે તેમની મિલકત મજબૂત અને અનિબદ્ધ છે, અને તે ભાગિયા પોતે એ બીજામાં ફિરસેદાર છે,—તા. ૧૫ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૧૩ સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૨—પા. ૮૫.

૨—પાડોશ અને મજબૂત ઊપરથી ફરજી એક અગ્રક્રિયાધિકારના નાવામાં એવું શાખીત થયેલું કે વાદીએ વેચાણની વાત સંભળતાં અગર જો કે કોમત આપતા તો નહોતી માંડી પરંતુ જરૂરી માગણી તથા પ્રોટેસ્ટ કર્યો હતો, તે ઉપરથી અમુક દીવાનોના ભરી દેવાની શરતે મુસલમાની કાયદાના મોલવીઓના અભિપ્રાય પ્રમાણે વાદીના લાભમાં હુકમનામું કરી આપવામાં આવ્યું.—તા. ૨૨ ઓક્ટોબર સને ૧૮૧૧—સ. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૧—પા. ૩૫૦

૩—એક મુસલમાને, બીજા શખસે વેચાણી રાખેલા ઘર ઉપર અગ્રક્રિયાધિકારનો પોતાનો અધિક હક સ્થાપન કરવા ફરજી દાવામાં રજીસ્ટરની તથા જડજની કોરટોથી ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે વેચાણખત (કાઝીને નહીં ખતાવાથી) સિરસતા મુજબ નહીં થવાના સખખ ઉપરથી એ વેચાણ રદ છે અને અગ્રક્રિયાધિકારનો હક તાજી ફગીઆદથી અથવા વધારેમાં વધારે કિંમત આપવાની માગણીથી નિરાશ કરવા ઉપર રેહવા દીધો પરંતુ આ ઠરાવો અપીલમાં રદ કરવામાં આવ્યો, અને કોરટે ઠરાવ કર્યો કે વેચાણખત કાયદાસર રીતે મજબૂત હતું, અને અપેલન્ટે એ તકરારવાળું ઘર રાખ્યું તે પેલેનાં તે ખરીદ કરવાની રીસપોન્ડન્ટ ના પાડવાથી મુસલમાની કાયદાના ઠરાવો મુજબ અગ્રક્રિયાધિકારનો તેના હક તેણે ખાચેલો હોવાથી તે હક તેનાથી (રીસપોન્ડન્ટથી) સામિત થઈ શક્યો નથી. તા. ૩૧ મેએ સને ૧૮૨૩—બારોડેસ રીપોર્ટસ મુંબઈ સ. દી. અ. વા. ૨ પા. ૩૬૬

૪—એક કબરસ્તાનવાળો જમીનનો કકડો **અ** એ વેચેલા તે વેચાણ રદ કરાવે **અ** એ ફરજી દાવામાં **અ** તરફથી એવું સાબિત કરવામાં નહોતું આવ્યું કે **અ** એ પોતાના જ અગ્રક્રિયાધિકારનો હક હતો તે છોડી દીધો હતો; અને મુસલમાની કાયદા

(૧૦૦)

માં કબરસ્તાનની જગે વેચવા રજા નથી તેથી એ વેચાણ રદ કરવામાં આવ્યું, અને એ કબરસ્તાનની જગે પડી મુખી, તથા કાયદા પ્રમાણે અગ્રિક્ષાધિકાર બાબત આ જેની નાટોસ આપવી જોઈએ તેના આપોના ફાઈ વેચાણ કરવા અને છુટા પાસામાં આવી, તા. ૪ માર્ચ સને ૧૮૨૪ બારોડેલસ રીપોર્ટસ મુંબઈ સં. ૬૦ ગ્રા. વા. ૨ પા. ૧૮૨

૫—એક રીસપોન્ડન્ટને મુળ ગારો મુજબાર મા એક વારસે દાખલ વાર માના કાયદા પ્રમાણે એક ગામનો અડધ ભાગ મળ્યા જે તેનો દફતરનો તેટલો ભાગે ગીગેમાંથી છોડાવવાને હકદાર કરાવીને દારો તેને ખખર આપો કે અગ્રિક્ષાધિકારના હકની રૂએ તેના સહવારસે વેચેલો બાકીનો અડધ ભાગ લેવા તેનો હક છે. તા. ૧૪ માર્ચ સને ૧૮૨૫ સં. ૬૦ ગ્રા. બંગાળી રીપોર્ટસ વા. ૪ પાને ૩૨

૬—જે નિસકતનો કબજો હીમેહ બીલ ઈવજ અથવા અવેજ બદલની બક્ષિસના (અવેજ સ્પેસ્ટ રીતે કરાવેલો) દસ્તાવેજથી બી જાને આપવામાં આવેલો હોય તે નિસકત ઉપર અગ્રિક્ષાધિકાર ના હકથી કરેલો દાવો મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ચાલી શકે છે તા. ૨૯ જુલાઈ સને ૧૮૩૫ સં. ૬૦ ગ્રા. બંગાળી રીપોર્ટસ વા. ૬ પા. ૩૪

૭—અને જો કે બક્ષિસનામાં કરાવેલો અવેજ એ નિસકતની કિંમતથી ઘણેજ કમતો હોય તે પાણુ આવો દાવો ચાલી શકે છે. સદર.

૮—જ્યારે કોઈ મુસલમાને જે જમીનના કકડા ઉપર તેનો અગ્રિક્ષાધિકાર હોય તે જમીનના કકડાના વેચાણની વાત તેના બાણુ વામાં હોવા છતાં એ વેચાણ થયા પછી ઘણી મુદત મુખી પોતે દાવો નકર્યો હોયતો તે પોતાનો હક ખુવે છે, કેમકે તેણે એક મહિનાના અંદર વેચનાર ઉપર દાવો કરવો જોઈએ. તા. ૭ મી ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૯ સીલેક્ટ્ડ રીપોર્ટસ મુંબઈ સં. ૬૦ ગ્રા. ૧૭૮

૯—આય તાલુઆટ ઇઆ હંગામી કામ સારવાને સારુ કરેલા કલિપત વેચાણની બાબતમાં મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે અગ્રિક્ષાધિકારનો દાવો થઈ શકતો નથી તા. ૧૦ ડીસેમ્બર સને

૧૮૪૦ સં. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૬ પા. ૩૦૬

૧૦—બાય તાલિજીઆટ ની બાબતમાં એ કહેવાતા ખરીદદાર પાસેથી વેચનારને એ મિલકતની કોઈ આપેલી ભાડચીઠીથી એ વેચાણ પરીપૂર્ણ થતું નથી કે જેથી અગ્રહિયાધિકારનો દાવો થઈ શકે. સદર

૧૧—અગ્રહિયાધિકારનો દાવો જો તુરત ન કરવામાં આવેતો તે થઈ શકતો નથી. સદર

૧૨—પાણ બ્યાં આવેજ સ્પષ્ટ રીતે ઠરાવેલો ન હોય ત્યાં અગ્રહિયાધિકારનો દાવો થઈ શકતો નથી. સદર

૧૩—એક મહિનાની અંદર કિંમતનાં નાણાં આપવાની શરતે ઠરાવેલો અગ્રહિયાધિકારનો હક એ મુકરર કરેલી મુદતનો અંદર નાણાં ન આપવામાં આવેતો જાયછે એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો તા. ૨૬ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૦ સં. દી. અ. બંગાળા સમરી ડેસીસ ભાગ ૧ વા. ૧ પા. ૫૧

૧૪—કોઈ સ્થાવર મિલકતના એક ભાગના ખરીદદારે પોતેજ પોતાનો દાવો કરતાં પહેલાં માત્ર ત્રણ વરસ ઉપર તે ખરીદ કર્યો હતો એવા સખમથી બીજા ભાગનો અગ્રહિયાધિકારનો તેનો હક જતો નથી. તા. ૭ મી મેચે સને ૧૮૪૬ સં. દી. અ. બંગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૧૭૬.

૧૫—કોઈ વેચાણના પક્ષકારો પોતાની વચ્ચેનો કરાર રદ કરી શકેછે, પરંતુ જે વેચાણ પરીપૂર્ણ થયેલું છે તે વેચાણ તંબુલે રદ કરવાનો ત્રીજા પક્ષકારનો અગ્રહિયાધિકારનો હક રદ કરી શકતો નથી. તા. ૮ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૮ વાવ્યખુણાના પ્રાંતોની સં. દી. અ. ડીસીઝન્સ વા. ૩ પા. ૪૭

૧૬—ખરેખર વેચાણ થયા પહેલાં અગ્રહિયાધિકારના હકનો દાવો કરી શકાતો નથી. તા. ૨૨ અપ્રેલ સને ૧૮૪૮ સં. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૭ પા. ૪૮૭

૧૭—જે સખમનું ઘર વેચેલા ઘરની સાથે એકજ કંપાઉન્ડમાં હોય અને ખંતે ઘરને અંદર આવવાનો એકજ દરવાજો હોયતો એ ઘરવાળાને જે સખમનું ઘર વેચેલા ઘરની તજકમાં પાણ દિવાલથી જુદું પડેલું હોય તે સખમના કરતાં અગ્રહિયાધિકારનો અધિક હક છે. તા. ૨૬ ડીસેમ્બર સને ૧૮૫૦ સં. દી. અ. બ.

ગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૬૦૨ હામીલટન ક્રેત કિદાયાનું ભાષાન્તર
પા. ૪ પા. ૫૮૨, ૫૬૪

૧૮—મુસલમાની કાયદાની રૂએ કરેલો અગ્રિક્રિયાધિકારના હકનો દાવો
દાવાદારે તુરત માગણી કરી હતી એવું સાબીત નહી થવાથી
નામંજુર કરવામાં આવ્યો. તા. ૧૯ જુલાઈ સને ૧૮૪૭ સં. દી. ૦
અ. અંગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૨૬૭

૧૯—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જોઈએ તેવી તુરતની માગણી નહીં
સાબીત થવાથી અગ્રિક્રિયાધિકારના હકનો દાવો કાહાડી નાંખવા
માં આવ્યો—તા. ૧૭ જુન સને ૧૮૪૮—સં. દી. ૦ અ. અ.
ગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૫૩૩. તા. ૨૨ જુલાઈ સને ૧૮૪૮—સં.
દી. ૦ અ. અંગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૭૦૯.

૨૦—કેટલાક વેચનારામાંના એક જાણ પાસે સાક્ષિઓની વિધવાના
અગ્રિક્રિયાધિકારના હકની માગણી કરવામાં આવી હોય તો બ
સ છે; આ હકની માગણી કાયદાસર અને સિરનાં મુજબ થ
વાને બધા વેચનારાઓ હાજર હોવાનો જરૂર નથી. તા. ૧૭
જુન સને ૧૮૪૮ સં. દી. ૦ અ. અંગાળા રીપોર્ટસ પા. ૭
પા. ૪૨૪,

૨૧—અગ્રિક્રિયાધિકારના હકનો દાવો રાખનારે, મુસલમાની કાયદા મુ
જબ. ગમે તે રીતે થયેલાં વેચાણનો માલુમ પડતાં તુરત એ
હક ઉપરથી દાવો કરવો જોઈએ.—તા. ૪ અપ્રેલ સને ૧૮૫૦
સં. દી. અ. અંગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૯૯.

૨૨—અગ્રિક્રિયાધિકારના હકનો તુરતનો દાવો અમુક નમુનાના શબ્દો
વડે કરવો એમ નથી. અને કરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે
જો દાવાદારે વેચાણની વાત સાંભળતાં તુરતજ “ખરીદ કીધા”
એમ ત્રણ વખત બોલ્યો હોય તો આ દાવો સાબીત કરવાને તે
બસ છે.—તા. ૨૭ જુન સને ૧૮૫૦—સં. દી. ૦ અ. અંગાળા
ડીસીઝન્સ પા. ૩૨૧

૨૩—જો કેટલાક વેચનારા, અથવા ખરીદ કરનારાઓ પૈકી એક જાણ
આગળ તુરત માગણી કરવામાં આવી હોય તથા તેને કોમત
આપવા માંડી હોય તો કાયદા પ્રમાણે તે મંજૂર છે—તા. ૨૩
ડીસેમ્બર સને ૧૮૫૦—સં. દી. અ. અંગાળા ડીસીઝન્સ પા. ૫૮૫

૨૪—અગ્રિક્રિયાધિકારના દાવામાં થએલા હુકમનામાંમાં, કાયદો બ્યાજ

ખી રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યો છે કે ક્રમ તે વીશે અપેક્ષિત
કોર્ટ નિચાર કરી શકે તેને સારૂ પુરાવામાં સાબોત યથેશ્વા મુદ્દા
ઓ નોંધવા જોઈએ.—તા. ૬ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૪૭ સ. દી.
અ. બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૪૪

૨૫—જ્યાં અગ્રિક્રિયાધિકારના એક દાવામાં નીચલી કોર્ટોના હુકમનાં
માઓમાં એમ લખેલું હતું કે અગ્રિક્રિયાધિકારના દાવાના આ
ગમચ જે જે કરવું જોઈએ તે કરવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ શું
શું કરવું જોઈએ તે તથા જીલ્લાના ન્યાયાધિકારીઓના વિચાર
પ્રમાણે એ સંબંધમાં કાયદા પ્રમાણે શું કરવું જોઈએ તે ખતા
વવામાં નહોતું આવ્યું તે ઉપરથી એ મુકદ્દમો ફરી તપાસને માટે
પાછો મોકલવામાં આવ્યો—તા. ૧૩ જાનેવારી સને ૧૮૪૮—સં.
દી. ૨૦ બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૧૨

૨૬—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે જે જે કરવું જોઈએ તે વાદીઓએ
નહી કરવાને લીધે તેમનો અગ્રિક્રિયાધિકારનો હક સ્થાપન કરવા
ખાખતનો દાવો એક મુનસફે કાઢી નાંખ્યો, અને જડજે ઠરાવ
કર્યો કે કાયદા પ્રમાણે જે જે કરવું જોઈએ તે કરવાને વાદી
ઓએ તેમની ખતતી કોશશ કરી છે. પરંતુ સદર દીવાની અદા-
લતે ઠરાવ્યું કે આ ખસ નથી, અને વાદીઓએ કાયદા પ્રમાણે
જે જે કરવું જોઈએ તે કર્યું છે કે નહી તે કોર્ટે જોઈ જોઈ
એ, તે વગર તેમના લાભર્ગા હુકમનાયું કરવું નહીં જોઈએ. તા. ૮
હીસેબર સને ૧૮૫૩—વાળ્યપુણાના પ્રાંતોની સં. દી. ૨૦
હીસીઝન્સ ભાગ ૮ પા. ૭૬૯

૨૭—કોઈ શખસ કોઈ ગામમાં સડભાગીયો છે, તે શખસની હયાતીમાં
તેના દીકરાને, મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે, જે મિલકત તેને મળી
નથી તથાપી તે વારસામાં આવે એવી છે એવા સખખથી અગ્ર
ક્રિયાધિકારનો કાંઈ પણ હક નથી—તા. ૨૦ માર્ચ સને ૧૮૫૪
વાળ્ય પુણાના પ્રાંતોની સં. દી. ૨૦ હીસીઝન્સ ભાગ ૯—
પા. ૧૨૯.

૨૮—હીંદુઓ વચ્ચેનો એકદાવો નીચે લખેલા હુકમ સાથે ફરી તપાસને
માટે પાછો મોકલવામાં આવ્યો હતો.—“જડજે સમજવું કે વા
દી પોતે હીંદુ હો, કીંવા મુસલમાન હો. પણ તેણે મુસલમા
ની કાયદાની રૂએ અગ્રિક્રિયાધિકારના હકના દાવાદાર તરફથી એક

યદ્યપ્રમાણે જે કાયદાસર જરૂરી વીધિઓ પાળવાની છે તે તમામ પાળી છે એવો પુરાવ છે કે નહીં. એ એકજ બાબત ઉપર તેણે વિચાર કરવાનો છે.”—તા. ૦૨૬ મેએ સને ૧૮૫૬. વા. ૦૫ ખુણાના પ્રતિની સ. ૦ દી. ૦ અ. ૦ હીસીઝન્સ ભાગ ૧૧— પા. ૨૬૩.

૨૯—અગ્રધિકારના હુકમે સારૂ દાવો કરનાર કોઈ શખસના લાભમાં થયેલા હુકમનામાં એવી બોલી રાખી હોય કે તેણે કીમતનાં નારાં એક મફીનાની અદર આપવાં, અથવા એ હુકમનામાંની રૂબરૂ તમામ લાભ તેને જાય, તો પણ એ સરત નહીં પળાવાયો એ હુકમનામાં નારથક છે.—તા. ૩૦ જુનાઈ સને ૧૮૫૭ સ. દી. ૦ અ. ૦ ખગાળા હીસીઝન્સ પા. ૧૩૯૫

૩૦—અગ્રધિકાર બાબત વાદીનો દાવો, જે કે તેણે પુર્વાંગ વિધિઓ કરી હતી, પણ તેણે પાંચ વરસ સુધી દાવો કર્યો નહીં એ ત સમજથી નીચલી કોર્ટે કાઢી નાંખ્યો હતો, તે દાવો કાયદાસર પાંદળ ઉપરથી કાઢી નાંખ્યો નથી એવો ઠરાવ કરી કેસ ફરી તપાસ માટે પાછો મોકલવામાં આવ્યો.—તા. ૨૪ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૫૮ સ. દી. ૦ અ. ૦ ખગાળા હીસીઝન્સ પા. ૩૦૧

૩૧—હીંદુ વચે અગ્રધિકારના એક મુકદ્દમામાં એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે મુસલમાની કાયદાની રૂએ અગ્રધિકારીકારનો હક જંગમ નિલકતને લાગુ પડતો એમાં કાંઈ શક નથી એ હક જાણેલા તેમજ નહીં જાણેલા ઘરાને લાગુ પડે છે જે ઘરો સેહસાઇથી ભાગી કડકા થઇ જાય તવા ઘરોનેજ માત્ર એ હક લાગુ પડવો એ મુસલમાની કાયદાના લખાણ કે ભાવાર્થને અનુસારે બોલકુલ નથી.—તા. ૨૨ એપ્રિલ સને ૧૮૫૮. સ. ૦ દી. ૦ અ. ૦ ખગાળા હીસીઝન્સ. પાનું ૭૭૧.

૩૨—અગ્રધિકારના એક મુકદ્દમામાં એમ માલુમ પડ્યું કે દાવાદારે વેચાણની વાત સાંભળી કે તુરત પુર્વાંગ ઉપાયો કર્યા વગર એકદમ કીંમત આપવા વેચનારને ઘેર ગયો; ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે અગ્રધિકાર બાબતના કાયદાની જરૂરીઆતો પુરી પાડવાને આ બસ નથી, અને એ માણસ જે અગ્રધિકારના દાવો રાખે છે તે મળવા તેનો હક નથી.—તા. ૧૬ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૫૯. સ. ૦ દી. ૦ અ. ૦ ખગાળા હીસીઝન્સ પાનું ૧૫૧.

૩૩—એક અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવો જે દાવાનું કારણ ઉત્પન્ન થયા પછી આઠ વરસે કરવામાં આવ્યો હતો તે દાવો નીચલી કોર્ટ એવા સખખથી કાઢી નાખ્યો કે અગ્રક્રિયાધિકાર બાબતના મુસલમાની કાયદામાં એમ દૂરમાવેલું છે કે અગ્રક્રિયાધિકારનો દાવો વગર વિલંબે કરવો. અપીલમાં ઠરવા કરવામાં આવ્યો કે દાવો કરવાને રેગ્યુલેશનોમાં આપેલા મુદત મુસલમાની કાયદાથી કમી થઈ શકતી નથી.—તા. ૨૦ એપ્રિલ સને ૧૮૫૯.—સ. ૬૦ અ. બંગાળ હીસીઝ્સ પાનું ૪૬૪.

૩૪—ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે ઊપબોગાધિકાર નકા થયા વગર કોઈ આશામીના કબજામાં જમીન માત્ર અટકાવ નહીં થવાથી રહી હોય તે આશામાને અગ્રક્રિયાધિકારનો હક નથી.—તા. ૨ જુન સને ૧૮૫૯.—સ. ૬૦ અ. બંગાળ હીસીઝ્સ પાનું ૭૧૪,

૩૫—અગ્રક્રિયાધિકાર ધગવનારે અગ્રક્રિયાધિકારની જાતે માગણી કરવાની વાત તે પ્રમાણે કરવાની તેની શક્તિ ઉપર આધાર રાખે છે. જો તે દૂર હાય અને જાને હાજર થઈ શકે તેમ ન હોય તો એ માગણી તે કાગળથી, કાસતથી, કની શકે, અથવા કોઈ મુખત્યાર આદમી મોકલી કરી શકે સહઅદ વાજીદ અલીખાંત વિં લાલ હનુમન પ્રસાદ. સને ૧૮૬૯—બંગાળ હીસીઝ્સ પાનું ૪ પાનું ૧૨૯.

૩૬—નલાખ—ઈસ્તીહાદ (બંગાળી) કરવામાં એ આવશ્યક છે કે એ માગણી નજર જતાન માટે ત્રાહીત સખસાન નિર્ણય મુજબ કાતા પરીદદારની સમક્ષ અથવા એ જમીન ઉપર, અથવા જો એ જમીન વેચનારના કબજામાં હોય તો એ વેચનારની સમક્ષ બોલાવવા જોઈએ. ગેસકરામ દેવ વિં પ્રીન્દાવન દેવ. સને ૧૮૭૦.—બંગાળ હીસીઝ્સ પાનું ૬ પાનું ૧૬૫.

૩૭—જ્યારે કોઈ સખસ અગ્રક્રિયાધિકારના હકનો દાવો કરે ત્યારે એ દાવો મંજૂર થવાને માટે એ જરૂરનું છે કે તેણે વેચાણ પરીપૂર્ણ થયા પછી તેણે એકદમ પરીદદાર થવાને ખાતાની ખુશી જણાવવી જોઈએ. ગુલામ હુસેન વિં અબદુલ કાદીર.—સને ૧૮૭૩. વાંચ ખુશના ખાતાની ફીલ કોન રીં વાં ૫ પાનું ૧૧

૩૮—**તલાખ-ધરતીહાદ** અથવા શાક્ષિઓની નિયમાન માગણી કરવાનો નિધિ એ અગ્રિક્ષિયાધિકાર ધરાવનારની મરજી મુજબ જોકે ખરીદદારને કબજો ન મળ્યો હોય તો પણ તેની એકલાની સમક્ષ થઈ શકે છે. જાગીર મહમદ વિં મહમદ અરબદ.—ઈંડામન લાહા રીપોરટસ, કલકત્તા સીરીઝ, વોં ૫ પાનું ૫૦૯.

૩૯—**તલાખ-ઈ-મવાલાખત** (તુરત માગણી) કરતાં પહેલાં પોતાને મળેલી ખખર ખરી છે કે નહીં તે નક્કી કરવા અગ્રિક્ષિયાધિકાર ધરાવનારે થોડો વખત લીધો તેટલાજ વાન ઉપરથી એ હક નાબુદ થતો નથી. સમજાવે અમજાવે હુસેન વિં ખરાગ સેન સાહુ. સને ૧૮૭૦—ખંગાળા લાહા રીપોરટસ. વોં ૪ પાનું ૨૦૩.

૪૦—જ્યાં બે પડોશીમાથો એક જણે પોતાની જમીન પરાયા માણસને વેચી હોય અને બીજા પડોશીએ તે ઉપરથી અગ્રિક્ષિયાધિકારના હકનો દાવો કર્યો હોય તો પાછળથી એ વેચાણનો કાર ભંગ થવાથી અગ્રિક્ષિયાધિકાર ધરાવનારનો હક જે એક વખત ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યો, અને જે હક ચોખ્ખી રીતે જાહેર કરવામાં આવ્યો છે તે હકને હરકત થતો નથી ભાદ્ર મહમદ વિં ખાડાયણી બોલીબા. સને ૧૮૭૦—ખંગાળા લા. રીપોરટસ વોં ૪ પાનું ૨૧૯.

૪૧—ગામોમાં અથવા મોટી જાહાગીરોમાં ભાગિયાનો અગ્રિક્ષિયાધિકારનો હક પોતાએ છે. પરંતુ પડોશના સખમથી પડોશી આવા હકનો દાવો કરી શકતો નથી. ચાટરનાથ જટા, મહમદ હુસેન વિં હુસેન અલી—સને ૧૮૭૦—ખંગાળા લાહા રીપોરટસ વોં ૬ પાનું ૪૧.

૪૨—અ એ અમુક મિલકતમાં પોતાનો હિસ્સો તેના એક ભાગીયાને વેચાથી આપવા માંડ્યો, અને તેણે લેવાની ના પાડવાથી એ હિસ્સો પરાયા આઠમીને વેચાણુ આપ્યો; ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે વેચાણુ થયા પછી એ ભાગીયા પોતાનો હક ખજાવવાનો દાવો કરી શકતો નથી.—ટોરલ બોમાર વિં મુસામત આઉચી, સને ૧૮૭૨.—ખંગાળા લાહા રીપોરટસ વોં ૬ પાનું ૨૫૩.

૪૩—કાયદાના જે નિયમથી જમીનનો માલિક અંધાએલો હોય તે નિયમમાંથી અગ્રક્રિયાધિકારનો હક ઉત્પન્ન થાય છે. એ અવશ્ય જરૂરનું છે કે વેચનાર કાયદાના એ નિયમને આધિન હોવો જોઈએ. એટલા માટે જ્યાં અમુક જમીનનો વેચનાર યુરોપીયન હતો, તે કામમાં ઠગવ કરવામાં આવ્યો કે આવે પ્રસંગે અગ્ર ક્રિયાધિકારનો હક પોહાયો નથી. પુરદર્મીય વિ. હરોચણ મુર-માહ—સને ૧૮૭૨. અંગાળા લાહી રીપોર્ટમાં વા. ૧૦ પા. ૧૧૭; દવારકાંચ વિ. હુસે. બકમ—સને ૧૮૭૮—ઈન્ડીઅ ૧ લાહી રીપોર્ટમાં, અલાહાબાદ સીરીઝ વા. ૧—પા. ૫૬૪.

૪૪—અગ્રક્રિયાધિકાર બાબત મોરોમેડન મત આ ઇલાકામાં કાયદો નથી. ઇબ્રાહીમ સાહેબ વિ. મુનીમીર ઉદીન સાહેબ—સને ૧૮૭૦ મદ્રાસ હા. કો. રી. વા. ૬ પા. ૨૬.

૪૫—જ્યાં જે શખ્સોને પડેશના સમયથી અગ્રક્રિયાધિકારનો સરખો હક હોય તો કોમતનું અરથો અડધ નાણું બંને તરફની આપ વામાં આવે બંનેને અરથો અડધ મિલકતનું હુકમનામું કરી આ પત્રું. મીશરખાંત કણિ વિ. મીસર સીતારામ—સને ૧૮૭૦ વાલ્ય ખુગાના પ્રાંતોની હા. મો. રી. વા. ૨—પા. ૨૫૭.

૧—મુસલમાન કુટુંબના વહિવટ કરનાર શખ્સે સહીઆરી મિલકતમાં કરેલો વધારો, બીજો કાંઈ પુગવો ન હોય તો, સહીઆરી મિલકતના સાધન વડે કરેલો છે એણે અનુમાન કરવામાં આવશે. અને તેમાંથી કુટુંબના જે શખ્સોનો વાસો લેવાનો હક છે તે તમામ શખ્સોને હિસ્સો મળશે. વેઝાઈ મીંગ રાવતન વિ. મીરા મોહાદીન રાવતન—સને ૧૮૬૫—તા. ૨૧ જુન—મદ્રાસ હા. કો. રી. વા. ૨ પા. ૪૧૪.

મિલકત

૧—વડાવાની હયાતીમાં વારસાનો હક છોડી દેવો એ રદ બાતલ છે, અને તે દાવો પાછળથી કોઈ પણ વખતે મુદતનો પ્રતિબંધ લાગ્યા વગર થઈ શકે છે—તા. ૧૩ ફેબ્રુઆરી સને ૧૮૨૭—મ. હી. અ. અંગાળા રીપોર્ટમાં વા. ૪ પા. ૨૧૦

દાવો છોડી દેવો.

૧—કોઈ મુસલમાન પોતાના છોકરાઓનું વાલીપણું કરવાની ના પાડી તે છોકરાઓની જમીન વેચેલી તે કામમાં ઠગવ કરવાનાં આવ્યો હતો કે એ વેચાણ રદ બાતલ છે, અને કીમતનાં ના

વેચાણ

ણાં ંયાજ સાથે ભરી દેવા તેના ઉપર હુકમનામું કરવામાં આ
 ંયું હતું, પરંતુ તેની સ થે એવી છુટ રાખવામાં આવી હતી
 કે જે એ નાણાં તે છોકરાઓના કાયદાને અરથે ખરચ કરવા
 માં આંચા હોય તો, તે વસુલ કરવા એ છોકરાઓ ઉપર તે
 દાવો બાધે—તા. ૨૪ અગસ્ટ સને ૧૮૨૦ સં દી. ૦ અ. બં,
 ગાળા રીપોરટસ વા. ૩—૫૦ ૪૯.

૨—કોઈ મુસલમાન પોતાની આરતના તાબાની જમીન તે આરતની
 મરજી વિરૂધ્ધ, તથા તે આરતની સમ્મતિ વગર વેચી શકતો ન
 થી. પણ જ્યારે ધર્મીઓ પોતાની આરતના તાબાની જમીનનો
 ભાગ વેચ્યો હતો, અને તે આરતે પાછળથી તેજ જમીન ખીજા
 આશામીને વેચી ત્યારે મુકદ્દમાની ફેફીયત ઉપરથી એ આરત
 ની પ્રથમના વેચાણમાં સમતી હતી એવું અનુમાન કરી પ્રથ
 મનું વેચાણ બાદાસ રાખવામાં આંચુ —તા. ૨૧ અગસ્ટ
 સને ૧૮૨૮—સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટ વા. ૪ પા. ૨૫૯

૩—જ્યાં એક મુસલમાન બાપે જે નોખાનોખા દસ્તાવેજે કરી પોતા
 ની બધી મિલકત પોતાના દીકરાને વેચી હતી, અને તેની કી
 મતનાં નાણાં સ્વતંત્ર બક્ષિસ દાખલ તે છોકરાને આપી દીધાં
 હતાં, તે કામમાં એમ માલુમ પડ્યું કે એ કરારના ઠરાવો કહી
 અમલમાં આણવામાં નહોતા આંચા અને એ વેચાણ જેને
બાય-ઈ-તલજીઆહ કહે છે કે એવી જતનું વેચાણ હો
 વાથી મુસમાની કાયદા પ્રમાણે ના મંજૂર હતું, તેથી **ઠરાવ**
 કરવામાં આંચો હતો કે એ વેચાણ ના મંજૂર છે—તા. ૫
 અપ્રેલ સને ૧૮૨૮—સં દી. ૦ અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૪
 પા. ૩૦૭.

૪—**બાય-ઈ-તલજીઆહ** જેને કહે છે તેવા પ્રકારનું વેચાણ
 જે અમલમાં લાવવામાં ન આંચુ હોય અને જે સ્પષ્ટ રીતે
 થોડી મુદતનું કામ સારવાના ઈરાદાથી કરવામાં આંચું હોય
 તે વેચાણ, તેની રૂએ જે મિલકત ખીજને ચડાવી આપવામાં
 આવી હોય તે મિલકતના સબંધમાં, ના મંજૂર છે—તા. ૨૫
 અપ્રેલ સને ૧૮૩૯—સ. દી. અ. બંગાળા રીપોરટસ વા. ૬
 પા. ૨૫૭.

૫—અમુક જમીનના ખરેખરા માલીકે કરેલું વેચાણ મંજૂર અને

અધનકારક ગણી બાહ્ય રાખવામાં આવ્યું, જે કે તેનું નામ માત્રેક દાખલ કલેક્ટરના દફતરમાં કદી દાખલ થયું નહોતું, અને જે કે એ મિલકત વેચાણ થયા પછી પણ ફેટલાક વખત સુધી એ વેચનારના એક સગાના નામથી તોંધાયાં કરી.— તાં ૭ ઓગસ્ટ શને ૧૮૨૩—સં દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૩ પા. ૨૫૮

૬—શુદ્ધ બુદ્ધિથી કરેલું વેચાણ જેમાં વેચનારે કીમતના નાણાં છોડી દાધાં હોય તે વેચાણ મંજૂર છે,—તાં ૮ માર્ચ શને ૧૮૪૮—સ. દી. અ. બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૧૪૧

૭—વેચનારનો પોતાનો પંડનો કબજો નહોતો તેથી સ્થાવર મિલકતનું વેચાણ રદ થતું નથી તાં ૧૩ મેએ શને ૧૮૪૮ સંદી. અ. બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૪૪૮—૪૫૦.

૮—કોઈ વેચનારને કીમતના થોડા નાણાં મળ્યા હોય અને બાકીના નાણાં મળેથી વેચાણ પૂરું કરી આપવા તેણે કબજો કર્યું હોય તો એ બાકીની રકમ મળેથી એ વેચાણ પૂરું કરી આપવા તે બંધાયેલો છે, તાં ૩ જુન સન ૧૮૪૮ સંદી. અ. બંગાળા હીસીઝન્સ પા. ૪૯૪

૯—અમુક અવેજી બદલ સ્થાવર મિલકતનું વેચાણખત જે કે એ વેચાણ વેચનારને કોર્ટમાં દાવો લડવા શક્તીમાન કરવાના ચોખ્ખા ધરાદાથી કરવામાં આવેલું તોપણ દેહીયત ઉપરથી ઠરેલું કરવામાં આવ્યો કે વેચેલી મિલકત વેચનારના કબજામાં નહીં હોવાથી એ વેચાણ ના મંજૂર થતું નથી—તાં ૧૩ મેએ શને ૧૮૪૮ સં. દી. અ. બંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૭ પા. ૪૯૫.

૧૦—કોઈ ઘરનો ખરીદદાર જેને ઘરનો કબજો મળ્યો હોય તેને એ ઘર પ્રથમ ગરો રાખનાર જેને એ ઘરનો કબજો કદી મળ્યો નથી તેના કરતાં અધિક હક છે—નવેમ્બર શને ૧૮૩૫—હીલે કટર રીપોર્ટસ, સ. દી. અ. મુંબાઈ પા. ૧૬૫.

૧૧—કોઈ જમીન ઉપર એક પક્ષકારવારસાનો રૂએ દાવો રાખતો હતો, અને બીજો ખરીદીની રૂએ દાવો રાખતો હતો તેમની વચ્ચે એ જમીન બાબતના દાવામાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે વેચાણના મુખજુબાની પુરાવા સાથે કબજો લેખી દસ્તાવેજ ન હોય તો મનજુત માલકી હક આપે છે.

તા. ૩ સપ્ટેમ્બર શને ૧૮૫૧—ઝોરીસકત સીલિકટ રીપોર્ટરશ
સ. દી. અ. મુંબાઈ પા. ૭૬.

૧૨—જો કે પોતાના કબજામાં ન હોય તોપણ પોતાનો હક વેચવા મુ-
સલમાનનો અધિકાર કબ્જા રાખવામાં આવ્યો.—સં દી. અ.
બંગાળા હીમીઝન્સ પા. ૮૮૫,

ગુલામગીરી

૧—મુસલમાને પોતાની ગુલામગીરી સાથે કરેલું જન કાયદા પ્રમાણે
નિરૂપણી છે—તા. ૨૦ જુલાઈ સને ૧૮૦૧—સ. દી. અ.
બંગાળા રીપોર્ટરશ વા. ૧ પા. ૪૮

૨—ગુલામ દાખલ કેઈ માણસનો નોકરીમાં તથા જતમાં કેહેવાતી
મિલકત ઉપરથી ઉત્પન્ન થતા કાંઈ પણ હક અમલમાં લાવવા
શને ૧૮૪૩ ના આક્ટ ૫ ની કલમ ૨૩ થી સદર દીવાની અ
દાલતને મના કરવામાં આવી છે—તા. ૨૮ ફેબ્રુઆરી શને
૧/૪૫—સં દી. અ. બંગાળા હીમીઝન્સ પા. ૪૦,—તા. ૨૭
માર્ચ શને ૧૮૪૫ સ. દી. અ. બંગાળા હીમીઝન્સ પા. ૮૨.

૩—કરાર કરવામાં આવ્યો કે શને ૧૮૪૩ ના આક્ટ ૫ મો ૫-
સાર કરવામાં એ આક્ટ ને લોકોને તે વખતે લાગુ હતો તે
બધા લોકોને ગુલામગીરીની સ્થિતિમાંથી તે વખતે ઉત્પન્ન થતી
અચોગ્યતાઓમાંથી મુક્ત કરવાનો કાયદા બાંધનારી સભાનો ઇ-
રાદા હતો, અને **વીલા** બાબતના મુસલમાની કાયદા મુજબ
ખરીદ કરેલા ગુલામનો છુટકારો કરાવનારને, એ ગુલામ ગુજ-
રી જાય ત્યારે જે મિલકત તેના કબજામાં હોય અથવા જે મિલ-
કત ઉપર તેનો હક હોય તે મિલકત તે ગુલામના પોતાના અનૌરસ
વારસાને વારસામાં પડતા મુકી વારસામાં લેવાનો હક છે એમ
કબ્જા કરીએ તો આ વારસાનો હક શને ૧૮૪૩ ના આક્ટ ૫
માની કલમ ૩ થી લેઈ લેવામાં આવ્યો હતો, અચોગ્યતાઓ
મટાડનાર આ કાયદાનો અર્થ કરવામાં તેની ભાષા ઉપરથી થઈ
શકે તેટલો બોલોળામાં બોલોળો ભાવર્થ તેને આપતો ન્હોતો,
કલમ ૩ માં લખે છે કે “જે શખસ પાસેથી મિલકત આવી
હોય તે ને ગુલામ હોય” એ શબ્દ ને કોઈ સખસ કોઈ પ
ણ વખતે ગુલામ થયો હોય તેને લાગુ કરી શકાય, સૈબદ મીર
અનમુદીનખાંન વિ. ડી. આ—ઉલ—લીસાબેગમ—શને ૧૮૭૯ -
ઈ. ડી. અ. લાહો રીપોર્ટરશ, મુંબાઈ, વા. ૩ પા. ૪૨૨

૧—ઠગેશવ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદાનો એવો એકે ઠરાવ નથી કે જેમાં ફરમાવ્યું હોય કે કોઈ આશામીએ પોતાની રાંડેલી હોરમાનમાની ખોરાકી પોશાકી પુરી પાડવી જોઈએ, કારણકે ખોરાકી પોશાકી પુરી પાડવા જેવો એ બે વચે સમરકત સબંધ નથી. તાં ૩ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૩—મદ્રાસ સ. દી. અ. ડીસી ઝન્સ પા. ૧૯૯

હોરમાનકોકરો

૧—મસજીદના ગુજરાને માટે કાઢેલી મિલકત આફીશીઅલ ટ્રસ્ટીને સોંપવા કોરટે ના પાડી.—તાં ૧૩ ડીસેમ્બર સને ૧૮૪૩ કુલ ટન્સ રીપોરટસ. વાં ૧ પા. ૩૪૨ સુપ્રીમ કોરટ કલકત્તા.

૧—જ્યાં કોઈ મુસલમાનની વિધવાને તેના ગુજરી ગયેલા ધણી તરફથી કાંઈ મિલકત મળી નાહોતી તે ઠેકાણે ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે તે વિધવા તે ધણીના કરજને માટે જવાપદાર નથી.—તાં ૬ જુન સને ૧૮૨૬—સ. દી. અ. બંગાળા, રીપોરટસ. વાં ૪ પાનું. ૧૬૧

૨—ઠગેશવ કરવામાં આવ્યો કે મુસલમાની કાયદાનો એવો એકે ઠરાવ નથી કે જેમાં ફરમાવ્યું હોય કે કોઈ આશામીએ પોતાની વિધવા હોરમાન માની ખોરાકી પોશાકી પુરી પાડવી જોઈએ; કારણ કે ખોરાકી પોશાકી પુરી પાડવા જેવો એ બે વચે સમરકત સબંધ નથી.—તાં ૩ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૫૩. મદ્રાસ સં દીં અં ડીસીઝન્સ પાનું ૧૯૯.

૧—જે કે કોઈ મુસલમાનનું વસીયતનામું અમલમાં લાવવા સાફ મુસલમાન શીવાય ખીજ સખસની કરેલી નીમણુંક કાયદાસર છે, તો પણ તે સખસને વસીયતનામું અમલમાં લાવનારની જગોએથી દુર કરવા કાઝીની ફરજ છે; અને જ્યાં એક મુસલમાનનું વસીયતનામું અમલમાં લાવવા એક હિંદુ નિમાયો હતો તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે જ્યાં લગી કાઝીએ તેને સિરસ્તા મુજબ દુર કર્યો નથી ત્યાં લગી તેણે બાધાની રૂએ કરેલાં તમામ કામો મંજૂર છે.—તાં ૩૧ માર્ચ સને ૧૮૨૫ સં દીં અં બંગાળા રીપોરટસ. વાં ૪ પાનું ૫૯.

વુઘલ (વસીયતનામું.)

૨—કોઈ મુસલમાને પોતાનું વસીયતનામું અમલમાં લાવવા કીશ્વીઅનને નિમ્નો હોય તેથી એવા ઠરાવવાળું વસીયતનામું ના મંજૂર થતું નથી; તેમજ એ વસીયતનામું અમલમાં લાવનાર

નું મરણ અને તે જગોએ ખીજને નીમવા. એ વસીઅતનામું કરનારની નીશક્તિતા એ વસીઅતનામું રદ છે, એવો ભાવર્થ આપતી નથી.—તાં ૨૮ જાનેવારી સને ૧૮૨૮. સં દી૦ અં ૦ ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૪ પાનું ૩૦૧.

૩—કોઈ મુસલમાન પોતાના દેટલાક વારસોને વસીયતનામું કરી આપી પોતાના ખીજ વારસોને એ ખીજ વારસોની સમ્મતિ વગર ખાતલ કરી શકતો નથી. મુકદ્દમા નંબર ૧. સને ૧૮૨૦. મદ્રાસ હીસીઝન્સ વાં ૧ પાં ૨૫૪.

૪—જ્યાં એક મુસલમાન વિધવાએ વસીયતનામું કરી પોતાની બધી મિલકત કોઈ પરાયા માણસને આપી હતી તે કામમાં કોરડે એ વસીયતનામું બાહ્ય રાખ્યું કારણ કે તે વિધવાએ ખીજ કોઈ વારસો મુકયા નહોતા, અને હુકમનામું કર્યું કે એ કૃત્રિમદાયદને બધી મિલકત મળે; પણ તેની સાથે એવો ઠરાવ કરવામાં આવ્યો કે જે તેણીએ વાંધો લેનાર વારસો મુકયા હોત તો એ મિલકતના ૩૦ તે વારસોને મળત, અને ૭૦ એ કૃત્રિમદાયદને મળત.—તાં ૩૧ માર્ચ સને ૧૮૨૫. સં દી૦ અં ૦ ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૪ પાનું ૪૯.

૫—મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે કૃત્રિમદાય વસીયતનામું કરી ગુજરી જનારનું મેત ક્રિયા ખરચ તથા કરજ કાપતાં બાકીની તેની મિલકતના ૩૦ જેટલું આપી ફાકાય છે. અને બાકી રહેલા ૭૦ કાયદાસર વારસોને પડતા મુકી વસીયતનામાથી આપી શકાતા નથી.—તાં ૮ ઓગસ્ટ સને ૧૮૦૬.—સં દી૦ અં ૦ ખંગાળા રીપોરટસ વાં ૧ પાનું ૧૫૦.

૬—અને ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે ગુજરી ગયેલા મુસલમાનના વારસોને તેની મિલકતના બે ત્રિતિઆંહિસ તે ગુજરનારનું વસીયતનામું અમલમાં લાવવા નીમાએલા સખસની વિધવા પાસેથી વસુલ કરવાનો હક છે.....સદર.

૭—એક મુસલમાન ફકીર કોઈ સખસને, પોતાની મિલકત તેને વસીયતનામાથી આપવાના દુખાંતા ધરાદાયી, પોતાની જગોએ આવનાર નીમેલો; તે કામમાં ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે એ મૃતદાન તેની મિલકતના ૧ સુધી મંજૂર છે, અને એ મિલકતના ખીજ ૩૦ એ ગુજરનારના કાયદાસર વારસોને મળવા

જોઈએ.—તાં ૧૧ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૧૧. સં દી૦ અં બં-
ગાળા રીપોર્ટસ વાં ૧ પાનું ૩૪૬.

૮—કોઈ મુસલમાન પોતાના વારસો તથા સગાઓને પોતાની મિલ-
કતના કાયદાસર પ્રમાણમાં જે હિસ્સા મળવાના છે તે હિસ્સા-
ના પ્રમાણમાં ફરક કરી શકતો નથી, જો કે એ વારસો ત-
થા સગાઓની વચ્ચે તેનું દિલ ચાહે તેને પોતાની હયાતીમાં
પોતાની બધી મિલકત અથવા પોતાની મિલકતનો કોઈ પણ
ભાગ આપવા તે મુખત્યાર છે.—તાં ૨૪ ડીસેમ્બર સને ૧૮૧૭.
ઈસ્ટ સાહેબની નોટસ, મુકરદ્દમો નંબર ૬૭. સુપ્રીમ કોર્ટ
કલકત્તા.

૯—પણ એવીજ રીતે, કોઈ મુસલમાન જો પોતાને વારસો ન હો-
ય તો પોતાની બધી મિલકત અથવા પોતાની મિલકતનો કો-
ઈ પણ ભાગ પરાયા સખસને આપવા મુખત્યાર છે....સદર.

૧૦—કોઈ મુસલમાને એક દીકરાના અથવા એક વારસના લાભમાં
કરેલું વસીયતનામું બીજા દીકરાઓ અથવા બીજા વારસોની
સમ્મતિ વગર અને તેમને નુકશાન થાય તે રીતે અમલમાં
આવી શકતું નથી.—તાં ૨૫ એપ્રિલ સને ૧૮૩૭. સં દી૦
અં બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૬ પાનું ૧૫૯.

૧૧—સ્થાવર ઇમા જંગમ મિલકતનું માદેથી કરેલું મૃતદાન મુસલ-
માની કાયદા પ્રમાણે એ વસીયતનામું કરનારની મિલકતના કે
ભાગ જેટલું મંજૂર છે, અને એ મિલકતનો કે ભાગ આવરથ
કાયદાસર વારસોને મળે છે.—તાં ૯ ઓગસ્ટ સને ૧૭૯૯. સં
દી૦ અં બંગાળા રીપોર્ટસ વાં ૧ પાનું ૨૫.

૧૨—કોઈ મુસલમાનના વસિયતનામામાં તે મુસલમાનની મિલકતના અ-
મુક પ્રમાણ ઉપરાંત મિલકત આપી હોયતો એ વસિયતનામું
મંજૂર રહેવાને એ વસિયતનામું કરનારના મરણ પછી વારસો
ની સમ્મતિ લેવાની જરૂર છે. તાં ૨ ઓગસ્ટ સને ૧૮૧૪
સ્ટ્રેન્જસ રીપોર્ટસ, સુપ્રીમકોર્ટ કલકત્તા વાં ૨ પા. ૨૬૯

૧૩—એક મુસલમાનની વિધવાએ કાયદા પ્રમાણે પોતાને જે હિસ્સો
મળવો જોઈએ તે ઉપરાંત પોતાના ધણીએ તેના “વસીયતનામા
માં તેણીને આપેલા અઠધ ઘરનો દાવો કરેલા તે કામમાં કરા
વ કરવામાં આવ્યો હતો કે તેણીએ ફરીક્ત (ફારગતી) કરી આ

પ્યા છતાં તે અડધ ભાગના ઘર ઉપર તેણીના હક પોહાયે છે, કારણ કે એ ફારીકત કરતી વખતે એ વિધવા તે મકાન માં રહેતી હતી તેથી કાંઈપણ તકરાર નહોતી, અને એટલા માટે એ તકરાર એ વિધવાને પોતાના ધણીના એકંદર વારસો પૈકી એકલીને વશીયતનામામાં લખી આપેલા હિસ્સા બદલ હતી; અને જો કે મુસલમાની કાયદામાં વશિયતનામાની રૂએ અતદાન દાખલ વારસોને આપેલી મિલકત મંજૂર રાખવામાં આવતી નથી તોપણ તે કાયદો નજરાણું અગર આ વશીયતનામામાં લખેલા પ્રકારની ભેટો કબુલ કરેછે; અને એ વિધવાએ પોતાના હક વારસોમાં વેહેચી દેવા આપી દીધાછે; તેમજ તેણીએ કોઈ પણ રસ્તે કાયદાસર રીતે એ હક કોઈ બીજાને આપ્યો છે એવો કાંઈપણ પુરાવો નથી તેથી તે જીપર સ્પસ્ટ રીતે તેણીના હક છે. તા. ૫ જુલાઈ સને ૧૮૨૦ બારોડેસ રીપોર્ટસ વા. ૧ પા. ૩૦૬, સં. ૬૦ અ. ૩ મુખાઈ

૧૪—એક મુસલમાનનું વશિયતનામું મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે રદ કરાવામાં આવ્યું, કારણ કે તેણે પોતાના વારસોમાં વેહેચાણ કરી હતી, અને તેમાં ફેટલાકને વધારે આપ્યું હતું, એ વાત આ કાયદો મંજૂર કરી શકતો નથી. તા. ૪ અપ્રેલ સને ૧૮૪૩ સં. ૬૦ અ. ૫ ખંગાળા રીપોર્ટસ વા. ૫ પા. ૨૮૭

૧૫—કોઈ મુસલમાને વશીયતનામું ચોગ્ય રીતે કરેલું છે કે નહીં એ તકરારનો ફેસલો પુરાવાના મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે નહીં, પણ અંગરેજ કાયદા પ્રમાણે કરવો જોઈએ તા. ૧૯ જાન્યુઆરી સને ૧૮૧૩ સ્ટેન્જસ રીપોર્ટસ વા. ૨ પા. ૧૦૮

૧૬—કોઈ ગુજરી ગયેલા સખસે પોતાની સ્થાવર તથા જંગમ મિલકતની વ્યવસ્થા બાબત કરેલા દસ્તાવેજોના ખરાપણાં તથા કાયદા સરપણાં બાબતની તકરાર શિરસ્તા મુજબના દાવામાંજ માત્ર ઉઠાવી શકાય સંક્ષેપની તજવીજમાં એ વશિયતનામાના કાયદા સરપણા બાબત ઇમા બીજા બાબત અભિપ્રાય આપવા નીચલી કોર્ટને અધિકાર નથી, તા. ૧૧ જુલાઈ સને ૧૮૫૬ શેક મકમુદ અલી અરબદાર મુકદ્દમા ૧૦૩ શીવેરટસ સં. ૬૦ અ. ૫ ખંગાળા રીપોર્ટસ ભાગ ૪ પા. ૨૪૧

૧૭—વસીયતનામાથી કોઈ સગીરનો વાલી નિમવામાં આવ્યો હોય તેમાં દરમિયાન આવવા છૂટાછડાને અખત્યાર નથી. વાલીની જગોને માટે ઉમેદવારો બોલાવવા ખાખતનો તેનો હુકમ સદરદિવાની અદાલતને કરેલી સમરી અપીલમાં રદ કરવામાં આવ્યો તા. ૩૦ મી અપ્રેલ સને ૧૮૫૮ મહમદ અલી ચૌધરી અરજદાર મુકદ્દમે નંબર ૪૪ સીવેસ્ટરસ સં દી. ૦ અ. ૦ બંગાળા રીપોર્ટસ ભાગ ૫ પા. ૧૧૯

મુબાઈની હાય કોર્ટના ઇંસલા.

૧—જે સખસોએ કાયદાસર બાહાના વગર કોઈ મુસલમાનની આરતને સમજાવી તેની સાથે નહીં રહેવા દેતાં તેનાથી જુદી રખાવી હોય તે સખસો ઉપર નુકશાનીનો દાવો તે મુસલમાન ચલાવી શકે છે. સ્ત્રી ધર્મમાં આવેલી છોકરીને પરજીલો મુસલમાન એ છોકરીની બાપ ઉપર તથા તે છોકરીના કહેવાતા ધણી ઉપર, પોતાની (વાદીની) સોખતથી વેગળી રહેવાને તોણીને ગેરવાજબી રીતે સમજાવવાને માટે તથા તોણીને વેગળી રાખવાને માટે નુકશાનીનો દાવો ચલાવી શકે છે. મહમદ ઇબ્રાહીમ ખીન વિ. ગુલામ અહમદ ખીન મહમદ—સને ૧૮૬૪—મુ. હા. કો. રી. વા. ૧—પા. ૨૩૬

૨—દીકરો કબુલ કરવાનું કૃત્ય યથા વિધિ હોવાની જરૂર નથી. જો બાપના કૃત્યો તથા વશતબુક ઉપરથી એ વાત સાબીત થઈ શકતી હોય તો ખસ થશે. સઈઅદ વલીઝિલા વી. મીરાસ સાર્દખ—સને ૧૮૬૪ મુ. હા. કો. રી. વા. ૨ પા. ૨૮૫

૩—કોઈ પરજીત સ્ત્રીએ પોતાના ધણીની સમ્મતિ વગર પોતાની તમામ મિલકત પોતાના ભાઈને વસીયતનામું કરી લખી આપી હોય તો ના મંજૂર છે. શેખ મહમદ વિ. શેખ ઇમામુદ્દીન સને ૧૮૬૫ મુ. હા. કો. રી. વા. ૨ પા. ૬૦

૪—બોજાઓમાં તલાક વીશે—કારામ મુબાઈ વાજો કેસ જુવો સને ૧૮૭૧—મુ. હા. કો. રી. વા. ૮ પા. ૯૫

